

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. M.6.18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. M.6.18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. M.6.18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. M.6.18

INCUNABULI

M

6

18

Biblioteca Nazionale
Centrale - Firenze

ME. 6.18

In nomine domini iesu christi. Incipit
 quadragesimale de peccatis huiusmodi Rober
 tu caracholū de licio: ordinis minorū epī
 liciēsem. Et primo dñica septuagesime: de
 numero damnatorū ppter eorum peccata.
 Sermo primus.

Multi enī

m se vocati: pauci sō ele
 cti. Scribuntur h̄ba
 mathi. 20. c. et i euang.
 pñtis dñice. qñ dñit
 nob apūssime grauita
 tē pñti mltitudo mari
 ma dñatorū. Mā demōib⁹ obmūssis q ob
 supbiā suā e celo eieci ad tartara tādē de
 trudent etnis supplicis cruciādi: tot ac tā
 ti ex hoib⁹ pibūt: vt vix mens pusilloz id
 credere velit. Arbitrant sigdē pleriqz tan
 tā esse tāqz imensā pietatē sūmi dei: q ne
 minē pire sinet: sō dēs ad celeste regnū de
 ducet. Idos tñ a sua falsa opinōe retrabe
 re debēt isallubilia h̄ba saluatoris nři iesu
 xpi: qui et si in plerisqz euāgelioz locis du
 re cōminet obstinatis et incorrigibilib⁹ pec
 catoribus: asseratqz firmissime reprobos
 etnalr puniēdos: tñ in lectione euāgelica
 hodierna id plenissime refertur. Refert
 qppe paucos futuros electos. Idē qz for
 midabilis ista sūa ore xpi filij dei precon
 zata. Neqz enī alia causa dari pōt cur in
 sticia dei in iprosos ita defecit: nisi i gmi
 nia pctōz suorū: que nec per pñiam volūt
 delere. Qua dere cū de pctōz detestatione
 in h̄ ope tractaturi simus: de dñatorū nu
 mero aliq pmittem⁹: vt sic vnusqzqz pcei
 pere valeat pcti nocumētū dñū irrepā /
 bilēqz tacturā: pponem⁹ aut in hoc sermo:
 ne tria mysteria declarāda.

1^m dicitur vītatis.

2^m contrarietatis.

3^m claritatis.

Qd̄ multiplices ex hoib⁹ erūt dñādi
 qz saluādi propter illorum peccata: et qua
 liter numerus electorum erit grandis ab
 solute: sed exiuius et paruus respectiue.

Capitulum primum.

2
 p Rīmū mysteriū declarādū de nu
 mero dñatorū dicit vītatis. In
 q̄ vere asserim⁹ q ex hoib⁹ mul
 toplures dñabunt qz saluabun
 tur. Docet vlt ipse deus pro hoibus icar
 natus Mathi. 7. c. Intrate inquit per an
 gustā portā qz lata porta et spaciōsa via
 que ducit ad pñtionē: et multi sūt qui intrāt
 p eā. Et in euang. hodierno. Et iterum
 Mathi. 22. c. egeminavit tandē sūiam. s.
 qz pauci sunt electi. Sed miratur qdā de
 his que dicimus: ppterea qz mystice et in
 figura multitudo saluādoz abrahe pñar
 che pmissa fuit et postēla. Cñ genesis. 12.
 c. scribit. Qd̄ dixit dñs ad abrahā postqz
 diuisus est loth ab eo. Ecce oculos tuos
 et vide a loco in q nunc es ad aglonē et ad
 meridiē: ad orientē et ad occidentē. Qm̄
 terrā quā cōspicis dabo tibi et semini tuo
 vsqz in sēpitemū: faciāqz semē tuum sicut
 puluērē terre. Sig pōt hoīum numerare
 puluērē: semē qz tuū numerare poterit.
 Et genesis. 15. c. Dixit deus ad abrahā.
 Suscipe celū et numera stellas si potes: si
 erit semē tuū. Et genesis. 22. c. Locauit
 angelus dñi abrahā de celo dicēs: per me
 mentem iuravi dicit dñs. Qz fecisti rē hāc
 et nō pepcisti filio tuo vnigenito. ppter me
 Bñdicā tibi et multiplicabo semen tuū si
 cut stellas celi et velut arenā que est in lit
 tore maris. In qbus pmissionib⁹ dicebat
 abrahe multiplicatio saluādoz fīda per
 xpm de ci⁹ genē descēsurū. Cñ apostolus
 ad gala: has. 8. c. ait. Abrahā dicte sūt pro
 missiones et semini eius. Non dicit et se
 mini tuo: qz in multis. Sed quasi in vno
 et semini tuo: qui est christus. Et ergo
 numerus electoz grādis sūm pñcta. Joā
 nis isup apocalypsis. 7. c. id cōfirmat. Mā
 postqz descripsit numerū signatorū sūm spī
 rituale signū catū duode: i tribuū addidit
 Post h̄ vidi turbā magnā quā dñume
 rare nemo poterat ex oibus gētib⁹ tribu
 bus et linguis. Quare videt esse quedā re
 pugnantia iter h̄ba xpi et ioānis: cū xps as
 serat paucos fore saluādos: et ioānes refe
 rat se vidisse turbā innumerabilem. Qui
 autē recte itelligit: nullā iter xpm et ioāne
 ac eccliam veteris testamēti figurā iuenit

pradictione. Nam electorum numerus in se consideratus et absolute copiosissimus erit. in comparatione vero ad ipsos damnatos et respectu satis exiguus. Hoc autem satis constare potest quod plures homines erunt damnati quam saluari / tertia ratione.

¶ Primo ratione infidelitatis.

¶ 2° ratione viciositatis

¶ 3° ratione vanitatis.

¶ Primo ratione infidelitatis: nullus quidem in fidelis in sua infidelitate decedens potest ad vitam pervenire beatam: neque vera est imo falsa et reprobissima illorum opinio: quod utrumvisque in sua secta et erronea religione salvari. Inquit enim apostolus ad hebreos. xi. c. Si ne fide impossibile est placere deo. Et idem ad ephesios. i. c. unus deus una fides. Et i. c. p. de summa tri. et fide catho. dicitur una est fides una universalis ecclesia: ex qua nullus omnino salvatur. Idem affirmat in glo. in. c. p. ex de heretico. Et. xxiiij. di. c. An episcopus. Et. xx. iij. q. i. c. Apte. Et i. c. Quod ex sola. xxiiij. q. i. ubi habet. Quod in figura quod nullus ex ecclesiam salvatur: omnes qui reperiuntur ex archa noe perierunt in diluvio. Sed ipse iesus christus et vita marci ultimo. c. dixit. Qui crediderit et baptizatus fuerit: salvus erit. Qui vero non crediderit condemnabitur. Quis enumeret infidelium tot varietates tantaque multitudinem idolatrarum: videlicet colentium ethera: colentium elementa: colentium homines: colentium statuas: colentium bestias et homines. Judeorum christum eis promissum et ad eos venientem persecutum usque in diem hodiernum. Saracenoium et aliarum gentium ac populorum sequentium spurcitiis habumebat hereticorum qui contra fidem tot perniciosos excogitarunt errores: huius omnes quot fuerunt a principio mundi usque nunc et quot sequentur condemnabuntur a iusto deo: ut in eternum bitent in inferno. Et constare potest. Quod plures homines damnabuntur quam salvabuntur ratione viciositatis. Christiani utique omnes viis atque peccatis dediti in peccato mortali suam vitam hinc inde: Quorum gradus est numerus salvari minime poterunt. Hoc christus expressit dicens. Matth. 13. c. Sile est regnum celorum sagine missum in mare et ex omni genere piscium congreganti. Quia cum impleta esset educeretur et secus litus sedentes elegerunt

bonos in vasa sua: malos autem foras miserunt. Sic erit in consummatione seculi: erubunt angeli et separabunt malos de medio iustorum: et mittent eos in caminum ignis. Hinc Hieronymus in epistola ad filium mauricij de commendatione virginitatis inquit. Nemo te circumveniat. Nemo hominem seducat: non nisi sanctos et simplices celestis aula suscipiet. Nullum apud deum habet malicia locum. Ab omni dolo et nequitia mundum esse necesse est qui cupit regnare cum christo. Et Augustinus li. de fide ad peritum aut firmissime tene et nullatenus dubitantes non omnes qui intra ecclesiam catholicam baptizant accepturos esse vitam eternam: sed eos qui precepto baptismate recte vivunt. Regnum enim celorum sicut heretici in dei fideles et sancti matici non habuerunt: et catholici criminosis possidere non poterunt. Nec est mirandum: quod christiani mali damnabuntur. quoniam ut dicit Augustinus. xxij. q. v. c. Cavete fratres. Cavete fratres me: dactum: quod omnes qui amant mendacium filij sunt diaboli. Non solum autem in verbis: sed et in multis operibus mendacium persistit. Mendacium namque est christianum se dicere: et opera christi non facere. Dicite mihi o christiani. Quid sonat hoc dignum nomen: quod vos significat. Audite obsecro et intelligite. Cum venisset ex de sacra unctione ubi sic habet. Et christus christiani dicunt: tanquam unctioni derivent ab unctione: ut omnes currant in odorem unguentorum illius cuius nomen oleum est effusum. Et idem inquit Augustinus. li. 4. de doctrina christiana. Ex sacro unctione / nis christianorum omnium vocabulum descendit et nomen. Quod nomen ille frustra sonat qui christum minime imitat. Sed si nomen istud aut quoniam supersit initium. Cur cum nobilitatis spiritus / his vocabulo christiani nominamur? Et ad hoc ita respondet Eusebius li. 2. historie ecclesiastice Cum passim per gentium populos divina esset dederetur dignatio: primum Cornelius apud cesaream palestine urbem maximam cum omni domo sua: ad fidem christi petro ministrante perducitur. Inde quod plurimi et alij ex gentibus apud antiochiam ad fidem venerunt eorum predicatione pertracti. Per quos et antiochie florentissima congregatur ecclesia. In qua etiam erant propheti et ordines viri quod plurimum cum quibus et barnabas et paulus. Quibus omnibus pariter in gratia dei et unanimiter de gentibus. Ibi primum

discipuli velut e perenni fonte sup̄to vocabu-
lo appellati sūt xpiani. ¶ Idē ponit in acti-
bus ap̄loz. c. xi. ¶ Si igitur xpiani nuncu-
pari gl̄iamur. Cur non erubescimus oī dei
timore postposito i tot facinora ruerē? Cur
non cōcordāt facta cum nomie? debet enī
nomē esse p̄sequens rei vt scribit. 2i. di. c.
Cleros. 7 de prebendis 7 dignitatibus. c.
Cū serui. ¶ Et instituta de donationibus. §.
Est. ¶ Hec uenit iplētū aspiciunt dictū pau-
li ad titū. 2. c. Confitent. f. xpiani se nosce de
um factis aut negant. Audite aurib⁹ cor 7
dis vocē dñi nři iesu xpi dicētis. Mathi. 7.
c. Hō oīs qui mihi dicit dñe dñe, intrabit
in regnū celoz. Sed qui fecerit volūtatez
patris mei qui in celis est ipse intrabit in re-
gnū celoz. Quis est hic 7 laudabimus eū
qñ vt videmus paucissimi reperiuntur in
q̄libet statu in q̄libet gradu in q̄uis exerci-
cio in q̄libet etate vel sexu qui recte viuāt
qui virtutes amplectant⁹ detestenturqz vi-
cia. ¶ Rara inquit Hiero⁹ aduersus vigi-
lantū v̄tus est nec a plib⁹ appetit. ¶ Et
Quidi⁹ li. 2. de pōto. Nec facile multis in-
cies milib⁹ vnū virtutē precij qui putet ef-
se sui. ¶ Quotqz igit abiqz p̄nia post com-
missa peccata moriunt⁹ dānatōz consortio
deputari certissimum est. ¶ Tertiō cōstare
pōt. qz plures hoīes dānabuntur qz salua-
buntur rōne vanitatis. Sūt inter xpianos
qz plurimi qui vitā pudicā rectā sanctāqz
prendentes deficiūt a debito fine. f. ip̄o deo
ad quem sunt oīa opa bona dirigēda. Hī
sūt qui v̄to vaneglie tumefacti oīa opera
sua faciūt vt videant⁹ ab hoībus de qbus
iā diximus in s̄mone de vanaglia in q̄dra-
gesimali de penitētia.

¶ Qd dānatio reproboz nō repugnat bo-
nitati nec charitati neqz volūtati sūmi dei
Sicut quidā falso conati sunt persuadere.

Cap. 2^m.

Ecū dū mysteriū declarādum de nu-
mero dānatōz dī p̄trietatis. Sūt
enī nōnulli qui p̄trariū v̄tatis iam
dicte ip̄robe tenēt. Asserūtqz cū origene qz
nō solū nō dānabunt multi imo qz nullus
erit p̄petuo dānandus. Et ad hoc inducūt
tres rationes.

¶ P^a dī bonitatis.

¶ 2^a charitatis.

¶ 3^a voluntatis.

¶ P^aima rō istoz dicit bonitatis. Argu-
unt q̄ppe sic. Nihil est aut tenēdū vel asse-
rendū qd repugnet diuine bonitati ex eo qz
deus bonus est. Et vt ait Dionys⁹ in li^o de
diuinis noībus. A sūmo bono nō egredif
nisi bonū. ¶ Et Hiero⁹ ad pauli^m. Bonus
est deus 7 oīa q̄cumqz facit bona sint neces-
se est. Sed dānatio tot milia milia hoīum
repugnat diuine bonitati: qm̄ pena dāna-
tionis mala est 7 pessima. Ergo de⁹ nulluz
dānabit sed oībus tribuet eternā salutē.
¶ Hoc est qd scribit Lactanti⁹ li^o de ira dei
in p̄ncipio. Aliaduerti inqz sepe donate id cri-
stianare plurimos qd nōnulli philosopho-
rū putauerūt nō irasci deū qz bñfica sit tñ
modo natura diuina nec nocere cuiqz pre-
stantissime atqz optime p̄gruat potestati.
¶ Insup arguunt p̄dicti. Et iniquū videt⁹
vt iequalia equalib⁹ dent. Dēs aut hoīes
eq̄les sūt 7 s̄m nām 7 s̄m peccatū origina-
le. Igit bonitas dei nō debuit alios p̄de-
stinare 7 alios reprobare. ¶ Ad hec rīdet
Tho. p^a par. q. 23. arti^o. 5. in r̄sione Ad 3^m
Qd ex ip̄sa bonitate diuina rō sumi potest
p̄destinatiōis aliquoz 7 reprobatiōis alio-
rū. Sic enī de⁹ oīa p̄pter suā bonitatē fe-
cisse vt in reb⁹ diuina bonitas rep̄ntet. Ne-
cesse est aut qz diuina bonitas que in se est
vna 7 simplex multifor̄miter rep̄ntet in re-
bus p̄pter h̄ qz res creata ad simplicitatē
diuinā attingere nō pōt. Et ide est qz ad cō-
pletionē vnuerſi requirit⁹ diuersitas rerū.
Quap̄ qdā altū. Quedā ifimū locū tenēt
in vnuerſo. Et vt multifor̄mitas graduuz
cōseruet in rebus deus p̄mittit aliq̄ mala
fieri ne multa bona ip̄ediant. Si ergo cōſi-
deremus totū hoīum genus sicut totā rez
vnuerſitatē: voluit ergo de⁹ in hoīb⁹ q̄tū
ad aliq̄s q̄s p̄destinat suā bonitatē rep̄sen-
tare p̄ modū m̄ſicordie parcēdo. Et q̄tū
ad aliq̄s q̄s reprobat p̄ modū iusticie pu-
niendo. dānare itaqz reprobos facit ad bo-
nitatē dei qd dānatio cū sit malū pene ē ma-
lū s̄m qd 7 bonū simplr. vt idē Tho ait p^a
2^a. q. 79. ¶ Et. 22. q. 19. De⁹ enī iuste dānat
7 punit reprobos qz sua volūtate deliquit
qz vt dicit Aug⁹. 23. q. 4. c. Nabuchodonono

for. Clasio ire nunq̃ deus redderet interi-
 tur: si nō spōtaneū inueniret hō hīc petiū
 ¶ Et si diceret cur de⁹ voluntatē illā hōi de-
 dit quā p̃uidebat deficere. ¶ R̃ndet Aug⁹
 li. xi. de ciui. dei. c. 17. dicēs. De⁹ sicut na-
 turay bonay optim⁹ creator est ita malay
 voluntatū iustissim⁹ ordinator: vt cū male
 ille vtunt naturis bonis: ip̃e etiāz bñ vtat
 volūtātib⁹ malis. ¶ Et rursus si ali⁹ intro-
 garet. Quare de⁹ q̃busdā copiosiora dona
 gr̃e p̃cessit q̃ alijs. R̃ndet Aug⁹ sup Joā
 ne dicēs. Si q̃ris quare hūc trahat illū nō
 trahat noli diiudicare si nō vis errare. hec
 ille. ¶ Nec p̃pterea iniuste agit deus: q̃ in
 hīs q̃ ex gr̃a dātur pōt aliq̃ p̃ libito suo
 dare cui vult plus vel min⁹ dūmodo nulli
 subtrahat debitū. ¶ Et b̃ est qd̃ dixit p̃fa-
 milias Mathi. io. c. Tolle qd̃ tuū est ⁊ va-
 de. An nō licet mihi qd̃ volo facē. ¶ Pro-
 p̃pterea inq̃t Aug⁹ tra pelagiū. Inscruta /
 bilia ⁊ incōprehensibilia nolo vt int̃roges
 q̃ qd̃ lego credo ⁊ veneror. Nō aut̃ discu-
 tio. Quis ē aut̃ hō q̃ r̃ndeat deo. Nunq̃d
 dicit figmentū ei q̃ se finxit. Quare me sic
 fecisti habet enī potestatem figulus luti ex
 eadē massa aliud qd̃ vas facere in bono /
 rē aliud in p̃tūmelia. ¶ Et Gregori⁹. 19. li.
 moralū. c. 12. ait. Multos videmus q̃tidie
 qui iusticie luce resplendēt ⁊ tñ ad finē suū
 neq̃tie obscuritate tenebrāt̃ur. Et multos
 cernim⁹ pet̃ōzū tenebris obuolutos. Et tñ
 iuxta vitē suē terminū repēte reddi iusticie
 suē liberos. Multos enī nouimus semel
 inuētā viā iusticie illibate vsq̃ ad obitū te-
 nuissē. Et plerosq̃ p̃sperimus vsq̃ ad obi-
 tū cepta semel crimia sine cessatione cumu-
 lasse. Quis ergo int̃ ista occultoy iudicioy
 nubila mētis suē radiā mittat vt aliq̃ p̃si-
 deratione discernat: ṽl q̃s p̃duret in malo
 vel q̃s p̃seueret in bono: vel q̃s ab infimis
 p̃uertatur ad sūma: vel q̃s reuertat a sum-
 mis ad infima latent hec sensus hoīum nec
 q̃q̃ de cuiuslibet fine cog̃scitur: q̃ diuino
 rū iudicioy abyssus humane mētis oculo
 nullaten⁹ penetratur. Eīdem nāq̃ q̃ dei
 aduersā gentilitas iusticie luce p̃fusa est.
 Et iudea dudū dilecta p̃fidie est nocte ceca-
 ta. Scimus etiā q̃ latro de patibulo tran-
 syt ad regnū. Iuda de apl̃atus gl̃ia est la-

pfus in tartar. Et infra video paulū ex illa
 p̃secutionis seuitia ad gr̃am apl̃atus vo-
 cat⁹. Et tamē sic inter iudicia occulta for-
 midat vt reprobari se etiā postq̃ vocatus
 est timeat. Aut enī castigo corpus meum ⁊
 seruituti subicio: ne forte alijs p̃dicans ip̃e
 reprob⁹ efficiar. ¶ Et cōa ratio istoy qui
 tenent q̃ nullus erit p̃petuo dānand⁹ di-
 citur charitatis. Aut enī q̃ deus ex chari-
 tate misit in mundū filiū suū vnigenitū nō
 vt iudicet mundū sed vt saluetur mund⁹
 per ip̃m: vt dicit Joannis. 3. c. Fuit aut̃ fili⁹
 dei meritū infinitū p̃pter p̃sonalē vnionē
 de quo sic ait Bona⁹ in 3. di. 13. q. 2. in re-
 spōsione ad 3. m. Meritū christi est infinitū.
 Infinitas aut̃ illa consurgit ex vnione illi⁹
 aīe ad personā diuinā: ob q̃ vnionem nō
 tm̃ homo sed etiā deus mori dicit̃. In cor-
 porē q̃o questionis ita dicit. Propter hoc
 q̃ ille homo erat dei fili⁹ meritū illi⁹ pen-
 satur fm̃ dignitatē illius p̃sonē a qua exit
 opus. Et p̃pterea meritū passionis suē in
 infinitū excedit merita passionū nostrarū.
 Et ob hoc q̃ deus erat mors ei⁹ pensata
 fuit tantū q̃tus erat ille qui moriebatur.
 Et ideo q̃stū ad sufficiētiā si infinita mi-
 lia hoīum essent reatu originalis ascripta:
 potuissent per illius passionis effectū esse
 liberata. Et ideo leo papa in smone de na-
 tiuitate inq̃t. Dñs noster iesus xp̃us mor-
 tis peccatq̃ destructor sicut nullū a reatu
 liberū reperit ita liberandis oībus venit.
 Ergo oēs hoīes merito xp̃i saluandi erūt.
 ¶ R̃ndet Bona⁹ di. 19. tertij. Qd̃ merito
 xp̃i liberemur ab oī culpa ⁊ pena et̃na suf-
 ficienter sed nō efficienter. Quia decreuit
 p̃ssimus deus in quolibet statu hoīez sal-
 uare ip̃o volēte. ¶ Quare dicit Aug⁹ in li.
 de libero arbitrio. Qui fecit te sine te: non
 saluabit te sine te: ¶ Et si argueretur q̃ idē
 Aug⁹ ait virtutē deus in nobis sine nobis
 operatur. Igitur deus operatur nostraz sa-
 lutem absq̃ nostro consensu. ¶ Respōdet
 Alexander in 3. sūme q̃ Aug⁹ nō p̃tradi-
 cit sibi ip̃s: qm̃ deus nō saluat te sine te cō-
 sentiente qui fecit te sine te efficiente. Et sic
 deus opatur virtutē in nobis consentienti-
 bus sine nobis efficientibus. Sicut igitur
 lumē solis sufficienter q̃stū in se est diffū-

dit et communicat oibus: si tamen aliqui in
domo se recludit et fenestras vel ostia clau-
dant illis se subtrahit. Ita et meritum xpi co-
municabile est oibus: sed non oibus commu-
nicatur: quia nolunt aperire portas cordium
suorum qui merito divina vlti de ferendi erunt.
Tertia ratio eorum qui tenent quod nullus
erit perpetuo damnandus sed quod omnes homi-
nes erunt salui dicitur voluntatis. Bana-
tio inquit reproborum est contra dei volun-
tatem: ergo nullus damnabitur: probatur eo
sequens per illud quod scribitur in psalmo de
cor. di. 2. c. Omnia. Quia quicumque voluit
dominus fecit in celo et in terra in mari et in oib⁹
abyssis. Antecedens autem manifestum est:
quod Ezechiel. 18. c. dicit deus. Nolo mortem
peccatoris. Et iterum ibi. Non voluntatis
mee est mors impij. Et Paulus p^{re}me ad
timotheum. 2. c. ait. Vult deus omnes homines sal-
uos fieri. Et Petrus p^{ri}ma canonica. c.
2. Deus patienter agit propter nos: nolens
aliquem pereire. Sed hijs respondet Dama-
scenus deus vult omnes homines saluos esse volun-
tate absoluta et antecedente non autem vo-
luntate consequente et conditionata sicut ple-
ne posuimus in quadragesimali nro de pe-
nitentia in sermone de amore dei ad animam
rationalem. Quod utique nil aliud est: nisi quod
deus disposuit ita omnes: quod si volunt saluari
possunt et quod non omnes saluari volunt: ideo
non omnes deus saluabit. Sed rursus p^{re}sum-
ptuose requirunt quare deus sic voluit: qua-
re deus voluit facere celum et terram: quare deus vo-
luit multa que voluit et noluit alia. Quibus
sanctus Thome. p^{ri}ma par. q. 19. ita dicit. Quod non
potest assignari causa voluntatis diuine. Unde
liber debemus si volumus scire effectus in-
quirere causas illorum: quia ut dicitur p^{ri}mo
secundorum. Scire est rez per causam cognoscere.
Et quatuor sint cause. scilicet efficiens: materia-
lis: formalis et finalis ut ponit ibidem p^{ri}mo.
et vna per alteram demonstratur: ut dicit idem
in 2° de anima excepta causa finali. Tamen vlti-
tra illas causas cum querimus de fine qua-
re sic est talis finis nullam causam habemus
propter diuinam voluntatem que sic statuit. Et si vlti-
terius querimus quare deus sic voluit nulla
est alia causa nisi sua propria voluntas quia scilicet
sic placuit: et sic placuit quia sic voluit: et sic

voluit quia sic placuit. Hic Augustinus li. 83.
questionum inquit. Qui querit quare deus voluit
mundum facere causam querit voluntatis dei.
Quis autem causa efficiens maior est eo quod effi-
cit. Nihil autem maius est voluntate dei: non ergo
causa querenda est. Et idem Augustinus contra mani-
cheos li. 1° ait. Siqui dixerint quod id est cur
placuit deo facere celum et terram. Respondendum
est eis quod voluntatem dei desiderant nosce cau-
sas et voluntatem dei scire querunt quod voluntas dei
oium que sunt ipsa sit causa. Si enim habet cau-
sam voluntatis est aliquid quod antecedit voluntatem
dei: quod nefas est credere. Qui ergo dicit que-
re deus fecit celum et terram: respondendum est quod vo-
luit. voluntas enim dei causa est celi et terre. Et
ideo maior est voluntas dei quam celum et terra.
Qui autem dicit. Quare voluit deus facere ce-
lum et terram maius aliquid querit quam est voluntas dei
Nihil autem maius inueniri potest. Respondetur er-
go se humana temeritas et id quod non est
querat ne id quod est non inueniat. Nec ille. Idem
in finia refert Magister in p^{ri}mo di. 45. Quod qui
causam voluntatis diuine querit aliquid maius eo
querit cum nil maius ipsa sit.

Quod solus deus cognoscit numerum electorum et
de assumendis ad ordines angelorum. Cap. 3^m.

tertium mysterium declarandum de nume-
ro donatorum de claritate. In quo queritur
et rere libet. An donatorum et electorum nu-
merus determinate cognosci possit. scilicet homines
damnabuntur et qui saluabuntur. Ad quod referri-
mus illud quod Gregorius posuit in quodam colle-
cta. scilicet quod soli deo cognitum est numerus electorum
in suprema ciuitate locutus. Nouit itaque deus
solus qui predestinavit electorum suorum numero cum
putandos et qui reprobanit ignis eterni deco-
quandos. Et de hoc loquitur Augustinus li. 1° de corre-
ptione et gratia: vbi ait. Certum est predestinatorum nu-
merus quod nec augeri potest nec minui. fuerunt
tamen quidam qui secundum Thome. p^{ri}ma par. q. 23. falso dire-
runt quod numerus ille est certus et cognitum deo for-
maliter: sed non materialiter: reputa si dicere
mus certum esse quod centum vel mille saluentur:
non autem hijs vel illi. Tamen deo numerus il-
le tam formaliter quam materialiter cognitum esse
constat sine cuius voluntate nec boni pre-
miu nec mali et reprobi pena erunt acceptu-
ri quod omnia nouit antequam fiat. De hominibus vero cum
liberalem cognitionem excedat nullus potest

hoc nosce vi. pprie nature ⁊ nālis itellect⁹
neqz alicui reuelauit deus s̄ singulare se /
creū. ¶ Inuēti sūt ⁊ alij q̄ lz determinate
diffinire nō sint ausi numex electoz in par
ticulari: tñ i gnāli varia sūt opinati. ¶ Qui
dā enī dixerē q̄ tot ex hoibus saluabūtur:
q̄t angeli ceciderūt. ¶ Quidā alij q̄ tot sal
uabunt q̄t angeli remāserūt. ¶ Alij xō q̄
tot q̄t fuerūt angeli p̄ p̄diti ⁊ qui remanse
rūt ⁊ qui ceciderūt. ¶ Primi asserētes q̄
tot hoies saluabūtur q̄t angeli ceciderūt:
moti sūt ad sic tenēdū qmā angeloz ruine
p̄ hoies saluādos restaurabūtur. Hoc asse
rit August⁹ in 2º di. 9. ⁊ pbat p̄ illud qd̄ dī i
psal. c. 9. Judicabit in nationib⁹ i plebit
ruinas. ¶ Et de hoc etiā est glo. sup̄ illd̄ ps.
Cōstitues eos p̄ncipes: dicēs. Elegit pau /
peres vt exaltaret ad ordies celi q̄ sunt ex
hoib⁹ ⁊ āgelis. ¶ Et ad idē sic scribit Aug⁹
in Encheridion. Supna hierlīn m̄ n̄sa ci
uitas dei nulla ciuium suoz numerositate
fraudabit. Aut vberiore etiā copia fortas
se copia regnabit. Nec enī numex aut san
ctoz hoīuz aut imundoz spiritūū nouim⁹
in q̄rū locū succedētes filij catholice m̄sis
q̄ sterilis apparebat in terris in ea pace de
q̄ illi cecidere sine vllo t̄pis termio p̄mane
būt. h̄ ille. ¶ Aduertēdū tñ s̄m Bonauētū
rā di. 9. scd̄i libri: Qd̄ angli q̄ ceciderūt nō
fuerūt in ordie simplr: s̄ s̄ qd̄. Mā ad p̄fe
ctionē ordis duo p̄currūt. nā tanq̄s funda
mētū ⁊ dispositio ⁊ ḡra vt cōplemētū ⁊ p̄fe
ctio. Et q̄z aliqd̄ tūc dī esse s̄m qd̄ qñ est in
sola dispositioe. tūc esse simplr qñ est in sua
p̄fectione cū demones ⁊ angeli in nālibus
p̄ueniāt dī aliqñ demones fuisse de diuer
sis ordib⁹ angeloz q̄zuis nunq̄s plene fue
rint in aliq̄ ordie: vñ h̄ itelligit s̄m qd̄ non
simplr. Qz xō hoies possūt ad eminentiā
ḡre ⁊ glie in q̄ sūt angeli eleuari pōt ex ho
mib⁹ ⁊ angelis idē ordo p̄stitui. Et si dicere
tur q̄ maior est vnitas in supna hierlīz q̄z
in ecclia militāte. S̄z nūc i via ordo hoīuz
nō admittit itra sui vnitatē diuersū i nā. Er
go videt q̄ cū hō differat sp̄e ab angelo q̄
ex angelis ⁊ hoib⁹ vn⁹ ordo. Rñdet Bon⁹
q̄ nō est silē qz hō nullū aial iuenire pōt si
mile sibi i p̄formitate rōis. Mō aut ⁊ ange
lus in participatiōe rōnis p̄ueniūt. Et qd̄

plus ē in deformitate glie. Et ideo possūt
in eādē societate ⁊ eiusdē societatis ordinē
p̄uenire. ¶ Ex hac itaqz ordinū celestīū p̄fe
ctione q̄ p̄stat ex angelis ⁊ hoib⁹ moti sūt
illi q̄ dixerūt q̄ tot hoies saluabunt q̄t an
geli ceciderūt. ¶ S̄z Anselm⁹ in liº cur de⁹
hō p̄bare conatur p̄les esse futuros hoies
saluādos q̄z fuerūt angeli q̄ ceciderūt. Et
huic opinioni p̄cordat Bon⁹ asserēs: q̄
adhuc supra nouē ordines angeloz addet
ordo decim⁹ ex hīs q̄ in vita ista nō p̄uene
rūt ad tantā meritoz excellētiā vt exalten
ad ordines angeloz. S̄z meritis xpi salua
ti decimū tenēt gradū. Et h̄ positio satis vi
det p̄babilis nō solū p̄p̄t imp̄fectionē me
ritoz quā hnt multi in via: s̄z etiā p̄p̄t p̄fe
ctionē electoz q̄z tū ad numex q̄ erit in hic
rusalē supna: q̄m p̄fectio maxia in nume
ro denario p̄sistit qz in illo ē p̄fectio ⁊ stat⁹
numeri. Et h̄ videt mystice designari Luce
is. c. in parabola de muliere amittēte vnaz
dragmā q̄ decē habebat ⁊ accēnsā lucerna
evertit domū ⁊ diligēter illā q̄siuit donec i
uenit: ⁊ illa inuēta p̄uocauit vicinas dicēs
p̄gratulanini mihi qz iueni dragmā quaz
p̄diderā: p̄ quā dragmā p̄ctōres penitētes
itelligūt q̄ sola p̄nia saluari p̄nt. Drag
ma s̄z glo. nūm⁹ est hūs imp̄ssā regis figu
rā. ¶ Quare videt q̄ m̄t̄op̄les ex hoib⁹ sal
uabunt q̄z fuerūt angeli p̄uicatores. Si
aut erūt tot q̄t angeli remāserūt. Aut q̄t re
māserūt ⁊ q̄t ceciderūt temerariū est asse
rere ⁊ p̄sūptuosū. qz vt Hiero⁹ inq̄t ad pau
linū. Qd̄ de scripturis sc̄is autē nō habet
eadē facilitate p̄tēniē q̄ pbat. Ideo relinq̄
m⁹ s̄ secreta iscrutabilia ei cui nihil abscon
ditū est. Mos xō scrutam⁹ diligenē ita nos
gratos efficere deo viuēt vt petā detestan
tes participes fieri mereamur ḡre sue per
quā asseqm̄ur hēditatē celestis regni. in q̄
vinit de⁹ om̄ps p̄ īfinita sc̄la sc̄loz Amē.
C̄onica. xl. me. De trib⁹ nocumētis peti
mor: talis. p̄pter q̄ merito vnusqz petā vi
tare debet. Sermo secundus.

Enit diabo

lus ⁊ tollit s̄bū de corde cor
ne credētes salui sūt. s̄ba sūt

redemptoris nři Luce. 8. c. 7 in euangelio ho
dierno. ¶ Grauiſſimū inest piculū aiabus
pctorū dū suadēte diabolo sui stat⁹ miseriā
nō agnunt. Id egdē dolosus ille spēs cal
liditate multa suggerit illis q̄s ad pctā p
cipit aut vt nō existimēt maculā deformi
tate pōdus 7 dānū pcti. Quā de re pleriqz
sic excecati negligūt dū tps hnt 7 facultas
dāt vitā suā malā corrigē 7 in meli⁹ refor
mare. Cū enī laborēt grauiſſima infirmita
te pcti arbitratūr se sanos. ¶ Et vt Aug⁹ re
fert sup psal. 50. Nemo est insaniabilior eo
q̄ sibi san⁹ videt. ¶ Prop̄ea Sen. ad lu
cillū inqt. Nō est extrinsec⁹ malū nři intra
nos est in viscerib⁹ ipis sedet. Ideo difficul
ter ad sanitatē venim⁹ qz nos egrotare ne
scim⁹. ¶ Et itaqz malicia diaboli pfundat
7 ptores reuertātur ad deū. In pñti hmo
ne de nocumētis pcti mortalis dicturi eri
mus. Notabim⁹ aut tria nocumēta ipsius
dānosissima que diabolus abscondere nitit⁹
7 a mentibus tollere pctorū.

¶ 1° nocumētū dī volūtatis deprauatio.

¶ 2° rōnis peruersio.

¶ 3° libertatis subiugatio.

¶ 1° Peccatū facit hoīs voluntatē malī
gna q̄ a deo data est hoī bona lz sit ad bo
nū 7 malū x̄tibilis. Et qualr oē peccatum
est voluntarium. Cap. 1°.

¶ Primū nocumētū pcti dī volūtatis
deprauatio. Facit nāqz voluntatē
quā de⁹ dedit hoī bonā prauā atqz
malignā. Nā vt inqt Aug⁹ in li^o de duab⁹
aiab⁹. Peccatū est voluntas retinēdi vel
seqndi qd iusticia vetat. ¶ Et vt idē ait. is.
q. 1^a. c. p. voluntas est ai mor⁹ ad aliqd vt
nō imitādū vel adipiscēdū. ¶ Et 63 Alex^m
in. 2. sūme in p̄actis x̄bis Aug⁹ accipit iu
sticiā nō put est x̄t⁹ spālīs s3 p iusticia ge
nerali q̄ idē est q̄ oīs x̄tus. s. h̄m q̄ iporat
rectitudinē volūtatis q̄ attēditur h̄m oēm
x̄tutē. Cui⁹ due sūt partes h̄m Aug^m. s. de
clinare a malo 7 facē bonū. Et de hac dixit
saluator nři Mathi. 6. c. Primum q̄rite re
gnuz dei 7 iusticiā ei⁹. vbi glo. ait. Iusticia
regni est oīa q̄ x̄ps docuit obsuare. Cū aut
in hac obseruantiā tendit voluntas bona
est non solum bonitate nature: sed etiam
bonitate x̄tutis 7 mortis. De q̄ sic scribit

Aris. i. 2. ethicor. Virt⁹ est q̄ bonū facit ha
bētē 7 bonū op⁹ ei⁹ reddit. ¶ S3 p clarioze
hui⁹ partis noticia tria dubia pponem⁹.

¶ 1° vtz omnium hominuz voluntas sit
nālīter bona.

¶ 2° vtz deus debuit dare homini volun
tatē ad malum x̄tibilē.

¶ 3° vtz oē peccatū sit voluntarium.

¶ Ad 1° dubiū rñdem⁹ 63 x̄tutē q̄ oīuz
volūtas est nālīter bona qd pbatur triplr.

¶ 1° rōne dei nām ordinantis.

¶ 2° rōne obiecti mouētis.

¶ 3° rōne vicij p̄triantis.

¶ Primo pbat q̄ oīum volūtas sit natu
ralr bona ex eo q̄ de⁹ p̄ditor 7 auctor natu
re oīa bñfecit. Vidit nāqz cuncta q̄ fecerat
7 erat valde bona: vt scribit gen. 1. c. In
cetera aut suoz opoz instituta aiā rōna
lē pduxit: potētiaz multipliciuz varietate
decoratā. vt Arist. docet in. 2. de aīa. ¶ Et lz
ples sint potētie. s. qnqz q̄ oēs ab aīa hñt
pncipiū: vt refert Tho. 1ª par. q. 77. tñ in
ipsa aīa vt in subiecto sūt intellect⁹ 7 volū
tas. Et has necesse ē remanere etiā destru
cto corpore cū subiectū eaz idest aīa rema
neat imortalis. Aliē x̄o potētie. s. nutriti
uas: sēsitua: 7 motiua sunt in p̄iuncto vt in
subiecto. Et qz destructo subiecto non pōt
accidēs remanere. Ideo corrupto p̄iuncto
idest hoīe nō remanēt ille potētie actu sed
tñ x̄tute sicut in pncipio 7 in radice. ¶ Et
si obiciatur q̄ Aug⁹ li^o de spū 7 aīa dicit q̄
aīa recedit a corpore trahēs secū sensum 7
imaginationē rōnē 7 intellectū irascibilita
tē 7 concupiscibilitatē. ¶ Rñdet Tho. q̄ lib
ille nō habet auctez qz falso ascribit Aug⁹
¶ Et si adhuc instet qz Luce. 16. fuit dictuz
diuiti. Recordare qz recepisti bona i vita
tua. Ad memoria autē est potētia sensitua.
¶ Rñdet adhuc Tho. q̄ memoria ibi acci
piť comodo q̄ Aug⁹ ponit memoriā in mē
te. put. s. est partis intellectiue: non. put est
potētia partis sensitue. ¶ S3 apud crudi
tos viros magna est difficultas. An intel
lectus sit nobilior potētia voluntate. Qui
dā dicūt q̄ sic. Nā vt ait Tho. 1ª parte. q.
83. Illa potētia altior et nobilior: est cuius
obiectum est abstractius. Sed obiectuz in
tellectus est abstractius obiecto volunta

tis. Quia obiectū intellectus fm̄ cōmunes
 modū loq̄ndi est vep: obiectū volūtatis est
 bonū. Sed bonū in oibz rebus reperit̄.
 vep: aut̄ solū in aia ergo obiectū intellectus
 est abstractius. Ideo 6° metha^c Arist. ait
 Bonū et malū sunt in rebus: vep: et falsum
 sūt in aia. Preterea mouens est nobilius
 moto et agens p̄stantius passo ex 3° de aia
 Sed intellectus mouet voluntatē qz non
 pōt ferri in bonū nisi cognitum per intelle-
 ctū. Ergo intellectus nobilior est potentia
 q̄z voluntas. ¶ Insup Arist. in. io. ethicorū
 ponit intellectū altissimā potentiā anime.
 ¶ Alij x^o dicūt qz volūtas ē nobilior intel-
 lectū ex eo qz iformat nobiliore bitū. Nam
 volūtas charitate. Intellectus x^o iformat si-
 de. Charitas aut̄ nobilior ē fide. Igit̄ volū-
 tas nobilior est intellectu. ¶ Confirmat hec
 opinio auctoritatibz. Nam Bernardus in
 li^o de libero arbitrio asserit quodāmodo ra-
 tionē esse p̄dissequā volūtatis. Et Ansel-
 mus in li^o de p̄ceptu virginali dñiuz totū
 regni aie attribuit voluntati. Et Arist. in
 7. poli^c inquit. Potētia quareligimus p̄n-
 cipātis est. ¶ Ricardus adhuc i. 4. di. 49.
 Inter alias rationes hāc asserit fore p̄ci-
 puā. Quia volūtas suū obiectū respicit
 sub ratiōe nobilior. Bonū enī est obiectū
 voluntatis. Ens obiectū intellectus. Rō
 aut̄ boni est p̄fectior q̄z sit ratio entis. Hoc
 videtur acceptare aliquō sanctus Tho. as-
 serēs qz l3 absolute intellectus sit p̄fectior q̄z
 volūtas: tamē volūtas est nobilior fm̄ qd
 eo qz obiectū volūtatis in altiori re reperit̄.
 ¶ Ad istaz opinionū p̄cordiā. Quidā nō
 incongrue dicūt. Ad siqs has duas potē-
 tias cōsideret philosophice intellectus est
 p̄stātor volūtate. Sed theologice loquē-
 do vbi merita et demerita considerātur vo-
 luntas altior est q̄z intellectus: qm̄ fm̄ vo-
 luntatē iputatur meritū et demeritū. vnde
 ad iperū voluntatis intellectus et oēs aie
 vires et ipa etiā aia tota saluant et dānant.
 Nō enī dānatur quis ex eo quia malū in-
 telligit. Aut saluatur qz bonum discernit.
 Sed ideo dānatur qz voluit malū: et sal-
 uatur qz voluit bonū. ¶ Unde Aug⁹. 32.
 q. 5. c. Sicut enī ait. Sicut enim peccatum
 opus sine voluntate nō facit: ita et iusticia

ex opere nō consumatur nisi voluntas fue-
 rit. ¶ Ratio est qz illi iputatur peccatū qui
 auctor et motor est p̄ncipalis ad mouendū
 ad culpā. Sed voluntas est huius quare
 illi est iputandū. ¶ Qualiter aut̄ voluntas
 mouet inquit ipse Tho. p^o. 2. q. 16. Ad ro-
 luntas est respectu finis et omnia membra
 et vires corporis et res exteriores ad opus
 applicat. p̄pter finē. vnde intellectū ad itel-
 ligendū oculū ad vidēdum per voluntatē
 applicamus idest cum volumus. Simili-
 ter et res exteriores vt aquā cementūz are-
 nā ad edificationem domus et sic de alijs.
 ¶ Et subdit Tho. qz si ratio applicauerit ad
 opus antedicta hoc erit vt dirigens nō vt
 p̄ncipale mouens. Similiter si alie vires
 et anime potētie antedicta applicant ad
 opus hoc faciunt vt iperium exequant̄ vo-
 luntatis ad quā comparantur sicut instru-
 menta ad p̄ncipale agens. Et ideo quia
 actio attribuitur p̄ncipali agenti et nō in-
 strumentis. Ideo opera nostra dicūt̄ bo-
 na vel mala. p̄pter voluntatē. Videtur mi-
 hi qz ex hīs dictis a beato Tho. hoc loco
 vltimo negari posset quod dictum est pau-
 lo ante qz intellectus moueat volūtatem.
 Sed dimittamus ista scholasticis discipli-
 nis. ¶ Secūdo p̄batur qz voluntas oīuz
 sit naturaliter bona ratione obiecti monē-
 tis. Et enim inquit Tho. p^o. 2. q. 9. Illud
 quod apprehenditur sub ratione boni et
 conuenientis mouet voluntatem per mo-
 dum obiecti. Ideo Dionysius in li^o de di-
 uinis nominibus dicit. Ad alium est p̄ter
 voluntatem eo qz omnia appetunt bonū.
 ¶ Et vt refert Tho. p^o. 2. q. 8. voluntas est
 appetitus rationalis. Omnis autēz appe-
 titus non est nisi boni. Illud autem bonū
 aliquādo est verū bonum. Aliquādo ap-
 parens bonum. Ideo Arist. 3° de anima
 iquit. Quod est notum appetitus non re-
 fert vtrum sit bonum vel apparens bonū.
 ¶ Et 2° phisicorū. finis est bonum vel appa-
 rens bonum. ¶ Sed querunt aliqui: si vo-
 luntas tendit in malum quia apparens bo-
 nū quare peccatum iputatur sibi? ¶ Ad
 qd dico qz nō. p̄pterea quis excusatur quo-
 niam cum voluntas in toto regno anime
 sit domina vt est predictus ipsa intellectui

mādare debet vt rimetur an illud peccatū
 vel malū qđ diabolus offert vel ſeſualitas
 i pſa ſit vtz bonū: vel apparēs cū ad id co/
 gnoſcendū interueniat lumē diuine gratie
 vos ſcripturaz ſanctaz ⁊ i pſa ratio nālīs i
 multis. ¶ **¶** In glo in. c. p. de ſumma trinita
 te ait. Nō excuſatur adā qz conſilio diabo
 li peccauit: qz debuit explorare apđ ſemet
 ipſm an expediret ei tale pſiliū. ff. mandati
 vel ptra. l. 1. 1. ¶ **¶** Tertio pbat̃ qz volūtas
 oīum hoīum ſit naturaliter bona ratioe vi
 cij p̃trariantis. Qđ enī viciū ⁊ peccatū con
 trariat nature. Sed viciū malū eſt ergo na
 tura bona. ¶ **¶** Aug⁹ li. xi. de ciui. c. 1. i.
 Male nullū eſt oīno peccatū. Et in. c. 17. Ai
 cū ita contra nām eſt vt nō poſſit niſi no
 cere nature. Et eodē c^o vbi eſt viciū malicie
 natura nō viciata p̃ceſſit. Quare cū volun
 tas ſit potētia aīe rationalis que a deo ad
 bonū eſt ordinata ⁊ ab ipſo ſemp ad bonū
 mouetur p̃ſteri cogimur volūtatē omniſi
 naturalr fore bonā. ¶ **¶** Sed rursus p̃teriqz
 nos iterrogant ſi mouet voluntas a deo ſi
 cut a motore p̃mo cū ipe ſit oīpotens quō
 voluntas ferti pōt in malum? ¶ **¶** Ad qđ re
 ſpondet ſactus Tho. p^a 1. q. 10. arti. 4. ſe
 quēdo Dionyſium. Qđ ad p̃uidentiā diui
 nā nō p̃tinet corumpē nāz rep: ſed ſuare
 vnde mouet oīa ſz eoz p̃ditionē. Ita qz ex
 cauſis neceſſarijs per motionem diuinā ſe
 quuntur effectus neceſſarij ex neceſſitate.
 Ex cauſis aut p̃tingētibz ſequit effectus
 p̃tingēs. Quia igit voluntas eſt actiuum
 p̃ncipiū nō determinatū ad vnū ſed idiffe
 renter ſe hīs ad multa: ſic de⁹ ipſa mouet
 qz nō ex neceſſitate determinat ad vnū: ſz
 remanet motus ei⁹ p̃tingens ⁊ nō neceſſa
 rius niſi in hijs ad que nāliter mouetur vt
 ad volendū bonū in cōi ⁊ vltimuz finē ſeu
 britudinē ⁊ que p̃ueniunt alijs potētjs vt
 cognitionē vie veri q̃ ſemper p̃uenit itelle
 ctui ⁊ eſſē ⁊ viuere ⁊ alia hī⁹ que reſpiciunt
 p̃ſiſtentiā naturalē. Ad alia ſo mouet vo
 luntas p̃tingēter ⁊ nō nāliter. Cū ergo de⁹
 mouet hoīs volūtatē ad bonū ita mouet
 vt ipſa volūtarie eligat bonū ⁊ tēdat in
 illud que ſi nolit nō eſt ab ipſo motore co
 genda. ¶ **¶** Rursū quidā ſcīre cupiunt. Si
 volūtas eſt nāliter bona que eſt cauſa vt ſi

at mala? Audiāt iſti Aug^m dicentes li. 12.
 de ciui. dei. c. 7. Nemo querat efficientem
 cauſā male voluntatis. Nō enī eſt efficiēs
 ſed deficiēs. ¶ **¶** Et ita cauſas defectionū cū
 efficiēs nō ſint ſz deficientes velle iueni
 re tale eſt ac ſi qſqz veller videre tenebras
 vel audire ſilentii. ¶ **¶** Sed dubiū fuit vtz
 de⁹ debuit hoī dare volūtatē ad malū ſi
 cut ad bonū ⁊ nō ſibi: ¶ **¶** Ad qđ ita reſpōdet
 Bona⁹ di. 13. ſcđi. Qđ ſz diuina operatio
 nō indigeat app̃obatione qz vt Hieron^y
 mus ad paulinū ait. Bonus eſt de⁹ ⁊ oīa
 quecuqz facit bona ſunt neceſſe eſt. Tamē
 ad excitandā deuotionē in mēte fideliz ⁊
 cōpeſcendā rabie iniquoz ⁊ blaſphemantiū
 deū in operib⁹ ſuis triplex p̃ueniens ratio
 poteſt aſſignari.

¶ **¶** 1^a diuine potētie.

¶ **¶** 2^a diuine ſapientie.

¶ **¶** 3^a diuine clementie.

¶ **¶** Prima ratio eſt diuine potētie maniſe
 ſtande. voluit enī deus oſtendere hoī qz ſi
 cut ſine eo factus nō fuerat. Ita nec ſine ip
 ſo p̃ſiſtere poterat: vt ergo cognosceret qz
 diuinū poſſe nō ſolū eſt omnis potētie cau
 ſatiū: ſed etiā omnis potētie conſeruati
 uū: ⁊ qz ille ſolus eſt indefectibilis ⁊ inuer
 ſibilis. Ideo voluit ⁊ ſibi placuit creaturā
 rationabilē facere vertibilē nec ipſā confir
 mare in bono quouſqz illi conſtaret qz ipe
 ſolus deus eſt in quo nō cadit non poſſe.
 ¶ **¶** In Aug⁹ de pe. di. 1. ſ. vlt^o ait. Solus ille
 oīpotens vocatur qui hoc nō pōt. ſ. pecca
 re: qz oīa pōt que poſſe eſt aliquid poſſe.
 vtrū autē deus poſſit facere volūtatē crea
 tam ipeccabilē per naturā diximus in tra
 ctatu de timore iudicioz dei in ſermone de
 iudicio dei cōtra hoīem lapſum. ¶ **¶** Secun
 da ratio quare deus dedit hoī voluntatez
 vertibiles eſt diuine ſapientie. Scire enīnt
 bona cum malis ordinare ac ex eis malis
 bona eligere maioris eſt ſapientie q̃z or
 dinare bona cum bonis. Et ideo cum non
 diceret nec poſſibile eſſet deum facere ma
 la debuit talem facere creaturam que poſ
 ſet in operādo deficere ⁊ malum committe
 re vt deus mala illa ordinando in bonum
 ſuam ſapientiam declararet. Mañeſtatur
 in hoc etiā ſapientia ſummi dei: diuin

iuste retribuit unicuique secundum opera sua. Que retributio non fuisset nisi deus hominem in statu xibilitatis p'didisset. Quod non meretur alius quis nec demeretur: et per consequens non p'nuat nec punitur nisi per hoc quod est dominus suorum actuum per liberam voluntatem. Ideo Hieronymus de pe. di. 2. c. Si enim ait. Ubi necessitas. scilicet bene faciendi ubi nec corona. scilicet debet. Accedit et hoc ad maiorem hominis gloriam et laudem abstinere a malo quod facere posset et sic ex meritis gloriam obtinere: quod ut Lactantius ait li. 6. Nulla laus est non facere quod facere non possis. Et de hoc est dictum Hieronymus. ad demetriadem xgines. Hinc utique iam p'uidendum est. ut in sermone per in alio quadagesimali. Tertia ratio quare deus p'uenienter p'didit hominem cum voluntate xibili dei diuine clementie. Hanc deus apte monstrauit cum filium suum unigenitum misit ut hominem lapsu succurreret. Et Anselmus Gregorius. li. 9. c. 2. c. Cum redemptor ait. Redemptor noster totius p'ditor creature ad hunc p'piciatus humanam carnem voluit assumere / re ut diuinitatis sue gratia quo tenebamur captiui vinculo fuitutis idest peccati p'stiti ne nos restitueret libertati. Quotidie ad hunc diffunditur erga humanum genus largitas bonitatis dei cum merito unigeniti filij sui tot peccatoribus veniam prebet. Tertium dubium fuit utrum o'pe peccatum sit voluntarium. Et ad hoc respondet Bonaventura di. 41. scilicet lib. 2. Quod voluntarium potest dici aliquid tripliciter. Primum voluntate aliena. Secundum partem voluntate propria partem aliena. Tertium voluntate propria. Primum dicitur aliquid peccatum voluntarium in voluntate aliena. Illud est peccatum originale quod sine p'sensu p'rahif. ut dicitur in. c. Ad alio / res. c. de baptismo. Illud namque voluntarium est scilicet non voluntate eius in quo est scilicet voluntate eius a quo est. scilicet a deo. Ad id enim voluntaria transgressionem corrumpit se et totam posteritatem. Secundo dicitur peccatum voluntarium partem voluntate propria partem aliena. Illud est peccatum veniale et potissime illud quod p'surgit ex re / pugnancia carnis ad spiritum voluntarium autem dicitur per comparationem ad voluntatem ad eam: quia ad id deliberatiue voluit peccare: vnde et corruptionis subsecuta est ex qua oriuntur in nobis motus inordinati: qui dicuntur esse peccata

venialia. voluntarium autem voluntate propria siue peccatis non est o'pe peccatum veniale simpliciter: sed secundum quod. Illud enim est voluntarium simpliciter quod est a voluntate pambula et mouente. Illud autem quod oritur voluntate pcomitate et non phibete vel p'cauete dum possit phibere vel p'cauere dicitur voluntarium quodammodo vel interpretatiue pro eo quod talis deo: dinatio voluntati imputatur. Et hoc modo saltem o'pe peccatum veniale dicitur voluntarium: quia nemo peccat venialiter nisi cum habet voluntatis vsu. Nemo etiam venialiter peccat in eo quod nullo modo potest phibere nec etiam potuit p'cauere. Venialia enim peccata et si oia non possint p'caueri nec prohiberi nullum tamen est singulariter peccatum quod non possit phiberi vel quod non potuerit saltem p'caueri. Vnde etiam aliquis sit statim in quo necessitas est aliquem cadere in aliquid peccatum determinatum illud tamen statim potuit quod p'cauere. Et ideo si tunc peccauit voluntati eius imputatur quod tunc illud phibere non possit. Tertio aliquid peccatum est voluntarium voluntate propria et illud est o'pe peccatum actuale mortale. Sicut patet in auctoritatibus allegatis in sermone quadagesimalis de p'nia in p' parte. Quid igitur p'queritur peccatores de iusto deo illis eternam penam comminante? Cur potius cum in p'tate cor sit deo vocatum cor exhibere ad p'nia non reuertuntur? Quid agis iseluz aia peccatrix. Exalta re et euigila a sono mortis. Non decuit tibi p' m'pico: diuine si tu volueris peccata deponere que sunt in tua voluntate praua fundata. Si tu volueris deo adiutore saluaberis. Si tu non / lueris imputabitur tibi: et pro tuis sceleribus perpetuo p'demnaberis. Quod peccatum p'uenit hominis ratione et rationale creaturam vilificat facitque simile bestijs: et de multiplici rationis p'sideratione. Cap. 2. m. Et cum nocumetur peccati dei rationis peruersio. Per peccatum quod ordo rationis p'uenit in homine quoniam cum homo rationalis sit secundum rationem regulam viuere debet quod iuxta diuine regule merito debet sibi dari. Cum vero homo labitur in peccatum regulam rationis p'termittit. Sed per intelligentiam plenior tria sunt in hac parte de ratione p'sideranda. Primum dicitur diffinitio. Secundum distinctio. Tertium ligatio. Quid est ratio: et quod in solis hominibus reperitur

Primum quod est de ratione consideranda de distinctione finis. Diffinitio namque ab Alex. in. 3. super me sic: Ratio est virtus collativa unius ad alio. Abi notanda sunt aliquae theologicae propositiones. Prima est quod ratio non est alia potentia ab intellectu secundum Thoma. 2. par. q. lxxix. Nam ut Aug. dicit. 3. super genesim ad Iram. Illud quo homo irrationalis animalibus animalibus antecellit: est ratio vel mens vel intelligencia vel siquid alio vocabulo communi appellatur. Sed intelligere est virtutem intelligibilem apprehendere simpliciter. Ratiocinari autem est procedere de uno intellectu ad aliud: ad virtutem intelligibilem cognoscendam. 2. propositio quod ratio non reperitur proprie in angelis ex eo quod ipsi perfecte possident secundum modum sue nature cognitionem intelligibilium virtutis et non habent necesse procedere de uno in aliud. 3. simpliciter et absque discursu virtutem rei apprehendunt. Et ideo dicuntur intelligentie seu intellectuales spiritus. Quod ideo ad intelligibilem virtutem cognoscendam perveniunt procedendo de uno in aliud. Ideo dicuntur rationales: ex quo ratiocinari comparatur ad intelligere. sicut moveri ad quiescere: sicut aegere ad habere. quorum unum est perfectum aliud imperfectum. Manifestum est autem quod quiescere et moveri non reducuntur ad duersas potentias: sed ad unam et eadem etiam in rebus materialibus: quod per eandem mentem aliquid movetur ad locum et quiescit in loco. Multo magis ergo per eandem potentiam intelligimus et ratiocinamur. 3. propositio. Quod intelligencia non est alia potentia ab intellectu. Nam hoc nomen intelligencia proprie significat ipsum actum intellectus qui est in intelligere. Unde in quibusdam libris de arabico tractatus spiritus separate intelligencie vocantur propter hoc quod habent semper actu intelligunt. Apud grecos tamen dicuntur ipsi angeli intellectus seu mentes. Sic ergo intelligencia ab intellectu non distinguitur sicut potentia a potentia: sed sicut actus a potentia. 4. propositio quod ratio non reperitur in animalibus brutis: quoniam non agunt iudicio libero ex perfecta cognitione finis cum deliberatione: ut enim inquit Thoma. prima secundum. q. vi. Cognitionis finis actio in brutis est imperfecta: quod finem apprehendunt sine hoc quod cognoscant rationem finis et proportionem actus ad finem. Et hoc cognitio in brutis invenitur per sensum et estimationem naturalem unum animal brutum apprehendens finem non deliberat sed subito movetur in ipsum. Perfecta autem co-

gnitio finis est non solum quando apprehenditur res que est finis: sed etiam cum cognoscitur ratio finis et portio eius quod ordinatur ad ipsum finem. Et talis cognitio perfecta competat soli rationali nature. Ex quo rationalis homo ab ipsis brutis per rationem distinguitur. quod ad eam maximam dignitatem accedit. Ob hoc etiam Cicero in libro de natura deorum ait. Quid esse potest in rebus natura hominis melius? in eo enim solo est ratio: qua nihil potest esse prestantius. Et ideo in libro de legibus. Nihil habet praevidens sagax acutus: plenum rationis et filius: quem hominem dicimus preclara quadam conditione a summo deo asserimus generatum. Et in eodem libro. Quid est non dicam in homine: sed neque in celo atque in terra ratione divinum? Et in de officiis. Inter hominem et beluam. Sed rationes sunt iudicium rectum compositum sunt hominum mores acutusque interiores ac exteriores dirigendi. Unde Cicero in quoniam libro tusculanis ait. Mundum autem est ratio bene virtus. Et iteque ibi. Bene adhibita ratio cernit quod optimum sit: neglecta vero multis implicat error: in bonum. Nihil sine ratione recte fieri potest. Et Seneca ad Lucillum. Si vis omnia subicere tibi subice te rationi.

De secunda ratione superiori. scilicet inferiori.

Secundum quod est considerandum de ratione distinctionis. Distinguitur quippe in rationem superiorem et inferiorem. Ratio superior ut collitur ex dictis Thoma. in prima parte et in quoniam disputatis de veritate: est actus intellectus per contemplationem suam priora et eterna. Ratio inferior est actus intellectus per ista inferiora considerat. Et hec rationes non sunt duersae potentie: sed una que secundum duersa officia et duersos actus quos habet gemiatur et distinguitur. Sicut eadem potentia sensitiva. scilicet visus: superiora ut corpora celestia solis lunae et habet: et corpora terrestria: metalla aqua et alia inferiora cernimus et videmus. Ergo multo magis eadem potentia intellectiva que ratio de superior vel inferior eterna et temporalia iudicare valet. Unde Aug. libro 12. de tri. ait. Ratio superior est que intendit rebus eternalibus inspicendis vel consulendis. Et ipsis eternalibus inspicendis intendit sicut obiecto secundum quod eterna in seipsis ratio superior contemplatur. Sed rebus eternalibus consequendis intendit tanquam medio secundum quod ex eternalibus ratio superior accipit regulas agendorum: vel secundum quod eterna applicat ad dirigendam voluntatem et actionem: ubi gratia. Cum

Aliquis per iudiciū rationis deliberat de
 agendis ex hoc qd aliquid est deo acceptū
 vel diuina lege preceptum: vel prohibi-
 tū. tūc tale iudiciū rōnis attribuit rōni su-
 piori. Sed cū aliqis p iudiciū rōnis pside-
 rat de agēdis p causas inferiores: vtpote
 furtū adulterū: vel aliud pctū nō est faci-
 endū pside-rādo actus turpitudinē: rōnis
 dignitatē: offensā hoīum: & qz iū pctū sit
 dānosū & inhonestū. Tūc tale iudiciū attri-
 buit rōni inferiori. Et pncipiū vbi hīc rō
 supior attribuit ē sapiā. pncipiū xō vbi
 habitus cui ratio inferior attribuit est scia.
 Hīc xō duobz sapiētiē & sciētiē directe op-
 ponunt stulticia & i-grātia. Stulticia sapiē-
 tiē: i-grātia xō sciētiē. Scdm xō vtrūqz
 rōnē supiorē & infriorē hō peccare pōt.
 Nā pctū cuiuslibet potētiē pssit in actu
 ei. Rō autē habet duplicē actū: cognitiuū
 s. & directiuū. Rō enī p est cognitiuus veri:
 & nunqz rō in cōmuni errat respectu veri.
 Et sili volūtas nunqz errat respectu appe-
 titus boni in cōi. Et sic nunqz in eis ē pec-
 catū: s. in particulari sic. Defectus autē rō-
 nis in cōscendo vtz causatur ex tribus.
 ¶ Ex omīssioe. ¶ Ex electioe. ¶ Ex passiōe.
 ¶ Ex omīssioe: p qū videlz qd hz circa ve-
 ritatē i-grātia vel errorē: ex eo qd omittit
 scire vel cōscere aliqd qd pōt & debet sci-
 re: & tūc est pctū defectus talis rōnis. Cū
 Aug⁹. xxxv. di. c. vii. ait. Nō oīs i-grās
 imūnis est a culpa. S. ille i-grās pōt ex-
 cūsari a pena etna: qui que disceret nō in-
 uenit. Illis autē b i-grā nō poterit: qui ha-
 bentes a q disceret opam nō dedere h ille.
 ¶ Sedo causat defectus rōnis in cōscen-
 do vritatē ex electione. qū qd affectat & eli-
 git nescire qd debet: & pōt scire vt libens
 peccet: & talis defectus rōnis: aggrauat pec-
 catū. vñ in psal. dī de sic eligēte. Noluit in-
 telligere vt bñ agēt. ¶ Tertio defectus rōnis
 circa cognitionem veri causat ex passiōe.
 S. aduertēdū qd passio nō absorbet rōnē
 in vniuersali s. in particulari. vñ qz volū-
 tas seqtur iudiciū rōnis. Sicut rō peccat
 ex aliq passiōe iudicādo h esse bonū qd
 nō est bonū. Ita volūtas peccat in eligēdo
 qū. s. volūtas ex defectu rōnis bo^m aliqd
 eligit qd nō debet: vbi grā. Accipiant &

pponant tria: duo vniuersalia: & vñ par-
 ticulare. Et p^m est istud: Nulla fornicatio ē
 cōmittēda: iudiciū rōnis in vniuersali est
 pfectū eo qd i vniuersali nunqz errat. sedo
 pponatur alia vniuersalis h. s. oīs forni-
 catio est delectabilis. In h enā est pfectū iu-
 diciū rōnis. Tertio ex hys duobz pposi-
 tionibus accipiat vna particularis. s. h.
 Accedere ad hāc mulierem est fornicatio.
 Tūc enī si rō fuerit adeo fortis: vt nec eti-
 am in particulari vincat passiōe erit recta
 electio pclusiōis. tūc enī pūnes eligit istā
 pclusionē negatiuā particulare verā. s. for-
 nicationē nō cōmittere. Sed si rō fuerit de-
 bilis: adeo vt a passiōe vincatur: erit per-
 uersa conclusionis electio: puta dicit inco-
 tines fornicationē delectabile. Et ideo ad
 hanc mulierē accedere: & sic erit pctū in ra-
 tiōe. ¶ Tertio pside-randū de rōne dī liga-
 tio. Reputur qdem in multis rō ligat: qd
 ptingere pōt ex qnqz. ¶ Primo ex natūi-
 tate sicut ligat in illis qui nascūtur amen-
 tes: & p totā vitā nunqz habent lucida in-
 ternalla. Et hīs nihil imputatur ad men-
 tū vel demeritū: qe quid illud sit qd opan-
 tur: siue de genē bonoz: siue de genē malo-
 rū. Et hīs pōt vtiliter dari baptsm & cris-
 ma: sed non alia sacra. ¶ Sedo ligatur ra-
 tio ex infirmitate supueniēti: vt mania: fu-
 ria: frenesi & hī. Et si talis infirmitas im-
 pediat iudiciū rōnis sm oē tempus: ita qd
 nunqz habeat lucida internalla. Si ipsa in-
 firmitas accidit sine vlla sua culpa prece-
 denti: tūc excusatur oīno in hīs que faciūt
 de genere maloz etiā & a pena spali. arg^m
 ad h. xv. q. p. ma. c. Aliq. Sed si nō impe-
 dit infirmitas iudiciū rōnis sm oē tēpus:
 qui habeat lucida internalla non excusatur:
 immo graui⁹ inculpatur in malis: si in il-
 la infirmitate incidit culpa sua: sed si sine
 culpa sua: tūc excusatur. ¶ Tertio causatur
 ligatio rōnis ex dormitione. Et ideo quic-
 qd accidat in somno: siue pollutio siue ali-
 qd aliud de se: nō est peccatū: qz ibi est li-
 gatū iudiciū rōnis: & arbitriū volūtatē.
 ¶ Et si obiceretur de salomone: qui dormi-
 ens impetravit a deo donū sapientie: vt dī
 3. regū. i. c. qd dormiens pōt mereri & demer-
 eri. ¶ Rñ dēndū est: qd salomō nō meruit

in dormiēdo sapiam. Sed q̄ sibi dormiēti
dederit sapiētiā deus fuit signū preceden-
tis desiderij vt dicit Aug⁹. 12. sup̄ genēsim
ad litterā. Et Tho. 2⁹. q. cluij. articulo. 5.
¶ Quarto causatur ligatio rationis ex tur-
batione seu stupore. Sicut fuit in loth: qñ
turbatus de seclere sodomitarū qd̄ ppetra-
re volebant in hospites suos: voluit flagi-
tū flagitio commutare offerēdo filias: vt
patet genēsis. 19. c. vbi notandū q̄ in loth
fuit duplex volūtas: vna rōnis vel delibe-
ratiōis: qua voluit hospites ab iniuria li-
berare: et h̄ est cōmēdāda et imitāda. Alia
fuit perturbatiōis: q̄ filias criminari voluit ex-
ponere. Et hec ē aliquatū excusanda: s̄ nō
imitanda. Virū aut̄ mortali peccauit: vide
in tractatu de timore iudicioꝝ dei. in sede
de iudicio dei cōtra sodomam. ¶ Quinto
causatur ligatio rōnis ex ebrietate: de q̄ suo
loco dicemus. Sed quā excusatiōe habē
posuit illi in qbus rō nō est ligata et ad tā-
ta facinorosa sese immergūt. An nō est dure
exprobranda eoꝝ neq̄tia. Aut ingratu-
do non acriter p̄demnanda. Vedit illis be-
nignus de rōnis donū excellētissimū: vt
rōnis lumine p̄ viā incederent virtuosā.
Ipsi vō rōnem puerientes: brutoꝝ more
prauas passiones et malas p̄cupiscentias
sectantur. ¶ P̄fusiō vilitas: o deniq̄ de-
stilitas hominū petōꝝ. ¶ De qbus Anst.
ingit in p̄ ethicoꝝ. Adulti qd̄ oīno bestia-
les vna esse pecudū vitā eligentes. ¶ Ad
hos loquitur Lucien⁹ vt refert Lactantiū
lib. 2. diu. ist^m. ¶ Curue in frās aie et cele-
stiu manes: celū poti⁹ intuemini ad cuius
spectaculū vos excitauit ille artifex vester
deus. Ille vobis vultum sublimē dedit:
vos ad terrā curuamini vos altas mētes
et cū corporibus suis ad suum parentē cre-
ctas: ad inferiora dep̄mitis: tanq̄ vos pe-
niteat nō q̄trupedes esse natos. h̄ ille. ¶
Igit̄ aia peccatix cur non inspicis quanta
est dignitas tua: quā tibi dignatus est lar-
giri sumus ille artifex deus. Mō te p̄duxit
lignū: aut lapidē. nō piscē vel auē: aut ani-
mal brutū: sed rōnalem et mēte p̄ditam.
Sed dū in peccato iaces: petior efficeris: et
deterior omni bestia. En̄ in psal. scriptum
est. Ad dū cum in honore esset nō intellexit:

cōparatus est iumentis insipientibus: et simi-
lis factus est illis. Que verba sic exponit
Criso⁹ in homelia ascensionis. P̄cius est
cōparari q̄ nasci. Nāq̄ nō hīc rōne tolle-
rabile est: hominē vō ratione decoratū ir-
rōnabili nature cōparari: volūtatē criminē
est. ¶ Et Anst. de h̄ sic loquitur in. 7. ethi. Ho-
mines dicūtur sicut dy. ppter stultis exel-
lentia: hō aut̄ prauus deterior est bestia.
¶ Et in poli⁹. Sicut optimū oīus aialū
hō: ita a lege et iusticia separatū: pessimū
oīum. Ex hīs Boeci⁹ lib. 4. de p̄solatiōe.
assimilat Auaros lupo: bilingues et litigē-
osos cani: dolosos duplices et astutos vul-
pi: iracundos fremētes leoni: timidos in-
via dñi ceruo: incōstantes et leues aub⁹.
pigros asino: luxuriosos porco: et iracun-
dos furore deuictos immanissimis beluis.
¶ Ad petm̄ facit hoiez suū: qñ h̄ a libtas
est viue fm̄ x̄turē: et q̄tū libtas est magni
faciēda p̄cipue libertas ai. Cap. 3^m.

¶ Erūū nocumētū peti dī libtatis sub-
ingatio. facit. n. hoiez suū: p̄uatq̄
h̄ a libtate. Ad qd̄ clar⁹ hū dū nōre debet
m⁹ h̄z ad agz i. 2⁹. di. xxv. Ad 3⁹ ē libtas.

¶ Prima a miseria.

¶ 2^a a necessitate.

¶ 3^a a peccato.

¶ Prima libertas ē a misia: et h̄ ē libtas
plena atq̄ p̄fecta. s. libtas glie q̄ erit in pa-
tria. de hac sic loquit apls ad Ro. 8. c. Ipa
creatura libabit a suitate corruptiōis in li-
bertatē glie filioꝝ dei. Et h̄ erit q̄: nihil erit
ibi inclūas ad malū: nihil opp̄mēs: quia
ibi erit libtas a culpa et a pena. ¶ Et de hac
apls ad galat. 4. c. ait. Illa q̄ sursum ē hic
rusalē q̄ est inf̄ nra liba ē. libtas itaq̄ ple-
na atq̄ p̄fecta erit qñ nulle erūt inimicitie
qñ inimica nouissima mors destruet. Iō
qd̄ deuor⁹ ait. Quid hac vita beati⁹ vbi
nō est paupertas met⁹: nō egritudo ibecul-
litas. Nemo ibi ledit: nemo irascit: inidet
nemo: cupiditas nulla erat desit. Nullus
cibi desiderū: nullus ibi diaboli met⁹: ini-
die nulle. Terror gehēne. p̄cul: mors neq̄
corporis neq̄ aie: s̄ immortalitatis munc-
re vita iocūda.

¶ Secūda libertas ē a necessitate qñ aliqd
a nullo simplr cogi pōt: et h̄ modo liberuz

arbitriū dī liberū tā ante peccatū q̄ post.
ita in bonis sicut in malis.

Tertia est libertas a peccō: de qua scribit
sede ad corinth. 3. c. Et cū de regularibus
c. licet. ¶ Et. xix. q. 2. c. Due sūt vbi spiritus
dñi ibi libertas. ¶ Et de hac Hieronimus ad cel
lantiā ait. Sola apud deū libertas ē nō fui
re peccis. ¶ Et in eplā ad paulinū de plato
ne ita recit. Cum lras toto q̄si orbe fugi
entes p̄segtur caprā piratis: et venūdat
tyrāno crudelissimo paruit captiuus vin
ctus et suus: tñ qz phs maior emēte se fu
it h̄ ibi dī plato maior dionysio: quia ipse
phs excolebat virtutes: tyrānus hō diony
sius vicys subdebat. Ambrosius in eplā ad
simplicianū ait. Nō natura suū facit: s̄ in
sipientia. Nō manumissio liber: s̄ discipli
na. ¶ Et Boetius li. p̄ de consolatione. D̄bt
pare iusticie sūma libtas est. ¶ Et Aug. li.
4. de ci. dei. c. 3. Bonus si fuit liber ē. Ma
lus aut etiā si regnet suus est: nec vni hō
minis: s̄ qd est grauius tot dñor q̄ vi
ciōr. ¶ Et Scn. ad lucillū. Phis fuit: vt
tibi p̄tingat hā libertas. ¶ Et Cice. i. rhetō.
Is liber est existimāndus: qui nulli turpitu
dini seruit. ¶ Et idē i paradoxis: dictū ē ab
eruditissimis neminē nisi sapiētē liberē eē.
¶ Et itē ibi. Dis sapiēs liber: dñs stultus
suus. Cui libe impabit qui nō pōt suis cu
piditatib⁹ impare. Et post multa p̄cludit.
Quis neget oēs leues: oēs deniqz impo
bos eē suos. ¶ Et hoc scribitur in historia
trāsmarina: qz bragmani scribētes alexan
dro mag: dixerūt int̄ ceta. Tu hostes extio
res expolias: vt intiores nutrias. Tu ho
mines tue vincti subicis: et int̄ tuos inte
riorib⁹ suis. ¶ Quātū hō libtas q̄ in aio
mūdo residet magnificēda sit p̄sidemus
q̄rū libtatē a corporali fuitute iuniscōsul
ti cōmendāt et extollūt: fuitutēqz ipsā asp
nant. ¶ Scribitur enī. ff. de reg. iur. l. liber
tas. ¶ Et instituta qui et ex qbus causis ma
numitti nō p̄nt. Sed cuz libertas. libtas
inextimabilis res est: et oib⁹ reb⁹ fauorabi
lior. ¶ Et. ff. de fideicommissariis libtatib⁹. l.
pax. Nō prestatur aliqd grati libertate.
¶ Et. ff. de hōib⁹ obligatōib⁹. l. liber hō.
¶ Et. ff. de his qui deiecerūt vel effuderūt.
l. finali. lib hō estimationē nō recipit. ¶ Et

ff. de reg. iur. l. fuitute. Seruitus morti eq
perat. ¶ Idē in auctentico de nuptijs. Si
hō. ¶ Pro ista libertate tuēda fugiēda qz
fuitute romani tāta pegerūt digna laude
de qb⁹ ita refert Aug⁹ li. 5. de ciuita. dei. c.
18. Hec sūt duo illa libtas et cupiditas lau
das humane: que ad facta cōpulere miran
da romanos. Ipsi etiā gētilēs sepissime vt
iugū fuitutis declinarēt sibiipsis mortē in
tulerūt. ¶ Hic paulus horosius li. 5. q
anno ab vrbe p̄dita sexcentesimo. xxviii.
Quintus marci⁹ p̄sul gallo et gentē sub ra
dice alpiū sitā: idē in pedemōnium bello
agressus est. Qui cū se romanis copijs cir
cūseptos viderēt belloqz ipares fore itel
ligerēt: occisis p̄iugib⁹ ac libis: in flāmas
sele piecerūt. Nōnulli insup ferro: alij su
spēdio: alij abnegato cibo sele cōsūperūt.
Nullusqz oino vel paruulus supfuit: qui
fuitutis p̄ditionem: vite amore tolerarit.
¶ Sic et hasdrubalis vxor vt Valerius scri
bit in Rubi. de fortitudine: capta cartha
gine et iā flamma succēsa: in culmē palati
aiole cōscēdit. vbi postqz sua et fuozū fata
deplorauit: iā vndiqz dñante flāma in icē
diū p̄siliuit. Esculapij etiā sacroz fugitiui et
trāsfuge occupabāt: q̄rū pars vltro se flā
mis iniecit. Cū ḡ oium sapiētū iudicio li
bertas animi bñ recereqz viuētis lōge sit
prestātor: libertate corporis: ita et fuitus
pecti grauissima ē cēsenda ipsaqz fugiēda.
Quare vt etiā Quidi⁹ refert li. p̄ de reme
dio amoris. Utile p̄positū seuas extingūē
flāmas. Nec suū vicys pectus hīc suum.
Exp̄giscē itaqz aia peccatrix: et cōsidera qz
vilis facta es nimis: qz ingrata deo: qui
te rōnis munē donauit: volūtateqz dedit
liberā: s̄ ad bonū iclinarā: qzta ve sit misē
ria fuitutis tue. Que si volueris per p̄nias
resurgē: mor a nocumētis p̄actis libabe
ris: obtinebisqz paratā et oblatā tibi grati
am: et tandē gliam sempiternā. Amē.
¶ Bñica quinquagesime de penus tpalib⁹
sepissime adueniētib⁹. p̄pter peccata.

Sermo tertius.

Espice
gel. hodierno. Si villo vnqz tpe
ceci

ceci facti sūt petōres. hoc maxime diebus
istis euenisse p̄picimus. Nam vidim⁹ xp̄ia
nos pplōs iā a diu in hac italia nra p̄cus /
sos terroribus guerraz pestilētiar iuasio /
nisqz infidelū turchor: z tñ paucissimi repe
riūtur qui hec oia ascribāt rectissime iusti
cie dei vindicātis peccata malor. Quinī /
mo post vniuersalē pestē que ciuitates plu
rimas pene euacuauit qui remāsērunt ne
scimus quo dei iudicio z non sunt extincti
cū alijs: deteriores effecti sunt: z ad q̄libet
enorma vicia ardētius q̄ prius se immer
gunt. Nulla est vniuersalis facta reforma
tio. Nulla emēdatio pctōr. Propterea in
hoc sermone statui dicere de nocumēto pe
ne tp̄alis quā deus omnipotens irrogat sepe
numero pplis obstinatis. Possumus eni
dicē vnicuiqz pplō: vnicuiqz ciuitati Re /
spice: qz ppter iniquitatē hoīum multipli
cate sūt tribulationes vīe quas deus etiā
in p̄sēti seculo multoties punire disposuit
Dicem⁹ ergo de ista tp̄ali pena z puni
tio ne de qua tria mysteria erunt p̄templāda.
C¹^m de verificationis.
C²^m dilationis.
C³^m infictionis.

C⁴^m pene tp̄ales. s. pestilētie: guerre: fa
mes: terremotus z similia immittuntur a
iusto deo ppter iniquitates z scelera pplōr.
Cap. p^m.

Primū mysteriū declarandū de tp̄a
li punitione pctōr dicat verificatio
nis. In quo p̄sūtāda est infidelis opi
nio illor qui dicunt mala tp̄alia nō ppter
peccata sed ppter astroz influentiā aut ali
am aliqz latētē causā nālīter euenire. Qui
bus ostendendū est qz persepe angustie fa
mes guerre z pestilētie z hi⁹ pueniunt a
deo iusto iudice ppter scelera z peccata ho
minū puniēda. Hoc pbatur auctoritatib⁹
bus z exēplis scripture sancte. Sicut pa
tet Leuitici. 26. c. Et Amos. 5. c. Et. 46.
di. decretor. c. Sed illud. Et. 19. di. c. Ana
stasius. Et. 56. di. c. Si gens angloz. Et
23. q. 4. c. Si ea. Et. 24. q. 2. c. Nō turbaf.
Et. p³. q. 4. c. Ecclesia. s. dñs ita. Et. 7. q.
p³. c. Salsitarius. Et. 15. q. p³. c. Nec hys
z c^o Illa. Et. 16. q. p³. c. Reuertimini. c^o
Et tp̄is qualitas. Et. 23. q. 4. c. Similitudo /

rius. Et de pe. di. p³. c. Mensura. Et. 23.
q. 4. c. Si quos. Et. 23. q. 5. c. Ad fidē. z. c.
Quid ergo. Et. 32. q. 7. c. Flagitia. Et in
Auctētico vt nō luxuriēt p̄tra nām. Et
Bona³ in 2° di. 36. ait. qz ois pena aliqz
modo respicit culpā: vt posuimus plene in
quadragesimali de p̄nia in sermone de ira
dei. Sed hec oia p̄firmant exēpla innumera
vt sic dicā ex quibus hoc loco aliqua indu
cemus. C¹^m primū exemplū est in primis
parentibus quor peccato inducte sunt in
humanū genus: tot penalitates: tot cala
mitates: tot erumne: tot labores: tot ge
mit⁹: z terribilissima oīuz inimica mors a
quibus oēs filij adā essent exēpti si ipse nō
peccasset. Propt̄ peccatū itaqz dictū fuit
sibi genēsie. 3. c. Maledicta terra in opere
tuo. In sudore vult⁹ tui vesceris pane tuo
Et eue multiplicabo erumnas tuas z cōce
ptus tuos. In dolore paries filios tuos.
C²^m exemplū fuit in illis qui perierūt in
diluuiō tpe noe: de quibus dixim⁹ i tracta
tu de timore iudicior dei. Dixit enī de⁹ ad
noe vt scribit genēsis. 6. c. Finis vniuersē
carnis venit corā me. Repleta ē terra ini
quitate a facie eor: z ego disperdā eos cūz
terra. C³^m exemplū est de egyptijs decēz
plagis p̄cussis ppter crudelitātē quā exer
cebāt i pplm dei: vt patet Exodi. 9. io. xi. z
iz. caplis. Et p³. q. 4. s. Itē pctō. C⁴^m exē
plū ē de sodomitis qui p̄ierunt igne de ce
lo misso in eos ppter nefandū illud viciūz
vt patet genēsis. 19. c. C⁵^m exemplū est de
egyptijs p̄sequētib⁹ filios israel in ma
ri rubro qui submersi sūt iubente deo qua
si plumbū in aquis vehemētibus: vt ponit
tur Exodi. 14. z. 15. c. C⁶^m exemplū est de
amalechitis ipedientibus filios israel: de
quibus dixit deus ad moysē. Delebo me /
moriā amalechitar de sub celo. Exodi. 17.
c. C⁷^m exēplū est de filiis israel quos per
cussit dñs pro reatu vitulivt scribit Exodi
32. c. Et ceciderūt vna die vigintria milia.
C⁸^m exemplū est de ipsis adhuc filiis isra
el qñ ppter peccata accensus ignis deuo
ravit extrenā partē castroz: vt habet Nu
meri. xi. c. C⁹^m exēplū de eisdē qñ adhuc
carnes erāt in dentib⁹ eor z ecce furor dñi
p̄citatus in pplm p̄cussit eū plaga magna

b

nimis: vocatusq; est loc^{us} ille sepulchra cō
cupiscētie. Ibi enī sepeliū pplm q desiderā
nerat carneo. C^{7^m} ex^m de murmurātib^{us}
ptra moyse & aarō qñ egressus ignis deuo
rauit pplm: fuerūtq; pculsi tredecimilia &
octoginta. Numeri. 16. c. C^{11^m} ex^m de mur
murantibus de deo qñ misit dñs in pplm
spētes ignitos. Numeri. 21. c. C^{12^m} ex^m in
dicū. 3. c. Qñ filij israel ppter peccatū fuerūt
traditi in manu regis melopotamie octo
annis. C^{13^m} ex^m ibidē qñ ppter pctm fue
runt traditi regi moab decez & octo annis
C^{14^m} Judicū. 4. c. Qñ ppter pctm traditi
sunt in manu regis chanaā viginti annis.
C^{15^m} ex^m plū Judicū. 6. c. Qñ ppter pctm
dati fuerunt in manu regis madiā septem
annis. C^{16^m} Judicū. 10. c. Qñ pctis vete
ribus iungētes noua tradidit eos deus in
man^{us} philistinorū annis decē & octo. C^{17^m}
exemplū est de peccato elationis dauid qñ
numerauit pplū vt habetur. 2. regū vlti
mo. c. Et pmi paralipomenō. 21. c. Et p^{3^a}
q. 8. s. Ite ita. Et de pe. di. 2. c. Sugerat.
Ppter illud nāq; pctm picrūt ex peste
a deo imissa septuaginta milia viroz. C^{18^m}
ex^m est de sēnacherib. 4. regū. 19. c. ppter
cuius pctm angelus dñi pculsit in castris
assyrioz & iterfecit cētū octoginta quinq;
milia viroz. C^{19^m} ex^m est de pplō iudaeo
quē ppter peccata dedit deus in manu na
buchodonosor capta ciuitate sācta & cōbu
sta tēploq; destructo. 4. regū vlti. c. Et. 2.
paralipomenon. 36. c. C^{20^m} ex^m est de an
tiocho diuina virtute flagellato ppter sup
biā & crudelitātē ei^{us}. 2. machabeorū. 9. c.
C^{21^m} ex^m de q dragita duob^{us} pueris lace
ratis ab vasis ppter peccatū q illuserāt heli
seo dicētes ascēde calue. 4. regū. 2. c. C^{22^m}
ex^m est de dauid cui dictū fuit a nathā. Qz
blasphemare fecisti nomē dñi: iccirco moriet
fili^{us} tu^{us} q. s. nat^{us} fuerat ex bersabee. Et sic fa
ctū ē. 2. regū. 12. c. C^{23^m} ex^m ē de ezechia re
ge iuda q egrotauit vsq; ad mortē vt nota
tur Ysaie. 38. c. Et hoc ppter peccatū igrati
tudis vel supbie de victoria habita seu li
beratione ab exercitu sennacherib. C^{24^m}
ex^m est de maria sorore aaron q punita fuit
lep^{re}: a ppter murmuraciones factā ptra moy
se. Numeri. 12. c. Sūt & alia exēpla i scriptu

ris diuis q causa breuitatis missa faciū^t.
Ex qb^{us} oib^{us} apparet luculēter q ppter pec
cata sepissime flagellant hoies a deo. Si
cut etiā de corporali infirmitate dicit ex de
pe. & remissionibus. c. Lū infirmitas. q nō
nunq; pu enit ex peccato.

Qd deus nō semp punit i hac vita pec
cātes: & qz iuste illis tribuit & rōnabil^{iter} sua
dona & bñficia. Cap. 2^m.

Ecūdū mysteriū declarādū de t^{em}pali
punitiōe pctōz dē dilationis. In q
qñere plerq; solēt. Cur de bñ dicit^{ur}

nō semp punit peccatores in pñti vita qñ
imo & sua illis largit bñficia. Et lz inferūta
bilia sūt opera dei: nō desūt q dicāt cum
Hieremia. 12. c. Quare dñe via ipioz pspe
rat & bñ est hys qui opant malū. Et cum
abacuch p. c. Quare nō respicias sup iniq;
agētes & taces deuorant ipio iniūtores se.
Nā vt v^{er}ba oca^{re} inq; in p de consolatione.
Quātas rerū lubrica sūt fortuna rices.
Pemit ilōntes debita sceleri noria pena
At pueri resident cellā mores solio scāq;
calcāt latet obscuris p dīta x^{risti} clara tene
bus. Et in. 4. de p^{er}olatione. Impante et
florēte negtia x^{risti} nō solū pñys caret verū
etiā sceleratoz pedib^{us} cōculcat. Et p^{er}o hu
ius dubietatis amonitiōe dicē possum^{us} q
pysim^{us} p^{er} de^{us} nō semper in hac vita punit
peccantes & eos lōganimit^{er} tolerat p^{er}ci
pue ppter tria.

C^{1^o} ppter remunerationē.

C^{2^o} ppter ostensionē.

C^{3^o} ppter reseruatiōē.

C^{1^o} p^{ri}o de^{us} nō punit semp in hac vita pec
cātes: s; sua illis ipartit bona ppter remune
rationē. Nā mali faciūt qdā opa de genere
bonoz q de^{us} irremunerata nō vult relinq
re. Et potissimū cū cōgscat ipse multos pec
catores ppter suā ipniām & obstinatiōē
fore dānādos. s. dñc Grego^{rius} de pe. di. 3. s.
Quāq; ait. Cauēdū nob ē vt si forte ali
qd boni agim^{us} in pñti seculo remuneratiō
nē accipiam^{us}: ne forte dicat nob^{is} Recepe
runt mercedē suā. Nisi enī diues epulo ali
qd bonū egisset vñ in pñti seclō remunera
tiōē accepisset nequaquā abrahā ei dicēt:
recepisti bona i vita tua. s. ille. s. Sic itaq;
sūt bona opa q pctōres exercēt sic retribu

it qñqz illis de^o. Si dñs facit: ecclesias
 ⁊ paup^{ima} loca visitat: diuitias eis deus
 donat. Si ieiunāt ⁊ corp^o affligūt de^o in re-
 cōpensationē sanitatē sibi ⁊ familie largit.
 Et sic de alijs p qñqz dicē possum^o illō adā
 thei. 6. c. Amē dico vobis receperūt merce
 dē suā. Et si timēda ē pspitas nimia ab
 hys q peccare nō desistūt: qz vt dī i glo. 22.
 q. 2. c. Si qñber. Pospitatē hñs i hac vi-
 ta spēs pdir i etna. Et si hñro^o in suo trāsi-
 tu ait. Signū manifeste dñationis est qñ
 malo oīa pspā accidūt. Et ego^o 6° mo-
 raliū. Successio bonorū tpalib^o signū est re-
 probationis. Talib^o enī bonis tpalib^o me-
 rent ⁊ sepe decipi p^o sua malicia pctōres:
 vt Aug^o refert. 20. li^o de ciui. dei. c. 2. P^o
 pterea idē Aug^o sup psal. dicit. Nemo gra-
 tules hoi q pspat in via sua cui^o pctis deest
 vltor: ⁊ adest landator. Adior: hīra dñi est
 irritauit enī dñm pctōz vt ista patiat: id est
 vt correctionis flagella nō patiat. Et p^o
 speringit. Qui se pctis gaudet feliciter vti
 istū nimis est pspitate sua. Nec oīa dicta
 sūt: qñ dñ sic in pspitate pñi viuūt mali si-
 gnū ē qñqz q pñadi erūt gaudijs paradi-
 si. Et scōdō nō punit statī de^o pctōres p^o
 ostēsiōne vt sic ostēdat benignitatē suā q tā-
 ta est vt etiā inimicis suis pctōribus bñfa-
 cere velit. Sūt ipi pctōres inimici dei. Et
 Aug^o dicit de pe. di. 3. c. Sūt pñes. ⁊ li. 2. li^o
 de ci. dei. c. 3. Et nihilomin^o vlt^o vt eos ad pe-
 nitētiā alliciat: vel si viderit ipenitētes i b^o
 sua reluceat bonitas oīz suarū creaturaz
 ipartit obsequia. Et pluit sup iustos ⁊ iniu-
 stos ad thei. 5. c. Et tertio de^o pctōres in
 hac vita tolerat p^o reservationē: qñ alia
 pena grauior qz pñs ⁊ durior est illis res-
 uata. Ideo Chūs^o de pe. di. 3. c. Quāqz
 dicit. Nemo vidēs maligēs pspitatē habē-
 turbes. Nō est hī retributio malignitatis:
 neqz stutis. At si aliqñ ptingat vt aliq sit
 retributio vel malicie vlt^o virtutis nō tñ s^o
 qz dignū est s^o simplr veluti qdā gustu^o iu-
 dicij. vt q resurrectionē nō credūt talib^o do-
 ceant. Quāqz videm^o malignū dīscē
 nō subuamur: qñ videmus bonū mala
 pati nō turbemur: hic corona: illic suppli-
 cia. hī ibi. Et Aug^o li^o 3° de ciuita. dei. c. 7.
 Placuit diuie puidēcie pparare in postez

bona iustis qñ nō fruēt in iusti: ⁊ mala i-
 pijs qñ nō cruciabunt boni. Ista vō
 tpalia bona ⁊ mala voluit de^o vñqz esse
 coia: vt nec bona cupidi^o appetant q ⁊ ma-
 li qñqz hīc cernunt: nec mala turpiter euitē-
 tur in qñbus ⁊ boni plerūqz afficiunt. In-
 tereat aut plurimū qñ sit vñsus vel eaz re-
 rū q pspē vel eaz q dicunt aduerse. Nā bo-
 n^o tpalibus nec bonis extollit nec malis
 frāgit. Adalus aut huiuscemodi ifelicitate
 punit: qz felicitate corūpit. Qñ dñ tñ de^o
 sepe in hys distribuēdis euidēt^o opatio-
 nē suā. Nā si nūc oē peccatū manifesta ple-
 cent pena nihil vltimo iudicio suari puta-
 ref. Rursus si nullū peccatū apte puniret
 ei^o diuinitas nulla est: puidētia diuina cre-
 deretur. Siliter in rebus secūdis: si nō cas-
 de^o qñsdā pctētib^o euidētissima largita-
 te pcederet nō ad eum ista pñere dicere
 mus. Itēqz si oībus ea pctētib^o daret nō
 nisi ppter talia pñia suicidū illi esse arbi-
 traret. Nec pios nos faceret talis seruitus
 s^o poti^o cupidos ⁊ auaros. hī ille. Et. 6. q.
 3°. c. Si oīa scribis. Si omnia in hoc seculo
 vindicanda essent locū diuina iudicia nō
 haberent.

Quare deus dñ ppter peccata tpales
 penas imittit: ⁊ etiā quare persepe suos
 amicos ⁊ seruos affligit: ⁊ non semper bo-
 nis largit bona in vita presentē. Cap. 3^m.

Etiam mysteriū contemplandū di-
 citur inflictiō. In quo inuestigādūz
 ē: qre pñissimus de^o has penas tpa-
 les infigit etiā bonis ⁊ amicis suis. Ad qñ
 rñdere possumus q de^o id cōueniētissime
 facit triplici rōne.

1° rōne medicationis.

2° rōne illuminationis.

3° rōne glorificationis.

1° Primo deus penis tpalibus afficit eti-
 am illos qui iuste viuūt. ppter medicatio-
 nē. valēt quippe tales pene ⁊ tribulatiōes
 pñtis vite ad medicinā aīe siue purgatiuā
 siue sanatiuā siue pseruatiuam. Sūt
 primo aīe medicina purgatiua. Nemo enī
 est qui de communi lege salti in aliqua pec-
 cata venialia non labat. Et de Grego^o
 in pastoralib^o ait. Nemo est qui ita bñ vi-
 uat vt aliqñ nō delinqt. Et Lactanti^o

b 2

li. 6. Memo pōt esse tā circūspect⁹ tā pru-
 dēs q nō aliqñ labatur. ¶ Et Paulus ad
 romanos. 7. c. Qd nolo malū hoc ago vi-
 deo aliā legē in membris meis repugnan-
 tē legi mentis mee. ¶ Et Joānes p^a ca. 1. c.
 p. Si dixerimus qz peccatū nō habemus
 ipsi nos seducim⁹ ⁊ veritas i nobis nō est.
 ¶ Et in Aucten^o de monachis. g. Tñmū.
 Humana natura labit ad delicta. ¶ Ob id
 deus ad pctōz illoz purgationē sepe suos
 qz diligit visitat ⁊ flagellat. Et lz hoc eue-
 niat qñqz dū puniunt mali. Illō tñ qd ma-
 lis ⁊ reis inferitur ad vindictā ⁊ punitionē
 ipsis bonis accedit ad purgationē. ¶ Tñ
 Aug^o li. 1. p. de ciui. dei vbi. s. inqt. Boni et
 mali pariter afflictī sūt: nec ideo dilicti nō
 sūt. qz distictū nō est qd vtriqz ppeffi sūt.
 Adanet enī dissilitudo passioz etiā in silitu-
 dine passionū. Et lz sub eodē tormēto: non
 est idē vir⁹ ⁊ viciū. Mā sicut sub vno igne
 aux rutilat palea fumat ⁊ sub eadē tritura
 stipule cōminuunt frumēta purgant. Ita
 vna eadēqz vis irruēs bonos. pbat purifi-
 cat eliqt. Adalos dānat vastat ⁊ extimiat.
 Nec ille. ¶ Sūt 2° afflictiones ⁊ tpales pe-
 ne aie medicina sanatiua. Solet qppe eue-
 nire plerūqz vt multi spūi pmpitū habeāt
 ad dei voluntatē explendā: sed carnē infir-
 mā qui a deo grauissimis tētatiōib⁹ qñqz
 verantur vt nulla alia via eis melius pos-
 sit subueniri qz per iflictas tribulationes
 iusto ⁊ pio iudicio dei. Sicut exempluz est
 notabile qd Hiero^o cōmemorat in episto-
 la ad rusticū monachū de illo greco adole-
 scente qui nō poterat vlla abstinentia flam-
 mā carnis extingū. de q vide in sermone
 nro de patientia in tractatu de timore iudi-
 cioz dei. ¶ Sūt adhuc pene pstate sicut me-
 dicina pseruatiua: quibus aie subuenit
 nē peccata labat: qd fieri solet p nimie p-
 spitatis abūdantiā. ¶ Mā Boeci⁹ ait li. 2. o
 de pfolatiōe. Ego plus hoib⁹ reoz aduersā
 qz pspērā pdesse fortunā. Illa semp spēm
 felicitatis blāda mentis: hec semp vera est
 Illa fallit: hec instruit. Postremo felix a ve-
 ro bono blādimentis deuos ducit. Aduer-
 sa plerūqz ad vera bona reducens illico re-
 trahit. hec ille. Propterea cū deus flagel-
 lat iustos ⁊ quicos suos. ppter vtilitatem

illoz signū est pīne dilectionis. ¶ Tñ sapi-
 ens puerbioz. 3. c. ait. Disciplinam dñi ne
 abiciās: nec deficiās euz ab eo corripitis.
 Quē enī diligit dñs corripit: ⁊ quasi pater
 in filio cōplacet sibi. ¶ Et Ecclesiastici. 31. c.
 Infirmitas grauis sobriā facit aiam. ¶ Et
 Apl⁹ ad hebr. cos. 12. c. Quē diligit de⁹ ca-
 stigat: flagellat aut oēm filiū quez recipit.
 ¶ Facit ad hoc exemplū beati irāscisci: qui
 a deo infirmitate corporali pēssus sanita-
 tē consecutus est mentis. de quo sic scribit
 Bonauen^a. Ignorabat adhuc adolestēs
 curis terrenis iplicitus celestis allocutio-
 nis archanū donec facta manu dñi sup eū
 ⁊ castigatus fuit exterius. plix languoris
 grauedie: ⁊ clarificat⁹ iten⁹ sci spūs vncioe
 ¶ Secdo deus afficit tpalibus afflictioni-
 bus eos qui iuste viuunt ⁊ ipos adhuc im-
 pios ppter illuminationē: valet nauqz ad
 uersitas huius seculi ⁊ bonis ⁊ malis ad il-
 luminationē intellectus que quidē bonis
 cedit ad meritū ⁊ leticiā: malis vō ad con-
 fusionē atqz mesticiā: qñ p tribulationes
 inducitur triplex cognitio.

¶ 1ª dei.

¶ 2ª sui.

¶ 3ª mundi.

¶ Prima est cognitio dei que sepe nume-
 ro obtenebratur in mēte ex fumo tpalis p-
 speritatis. ¶ Ob qd Lactati⁹ li. 2. diuinaz
 institū^m ait. Tū maxime deus ex memoria
 hoium elabitur cū bñficio eius fruētes
 honorē diuine indulgentie dare debēt. At
 vō si qua necessitas qzuis presserit tūc de-
 um recordantur. Si belli terror infrenuit.
 Si morboz pestifera vis incūbit. Si alimē-
 ta frugib⁹ lōga siccitas denegauit. Si seua
 tēpestas. Si grādo igrūt ad deū pfugatur
 a deo petit auxiliū: de⁹ vt subueniat orat.
 Siquis in mari vēto seuiente iactat: hunc
 innocat. Sigs aliqua vi afflictat hūc poti-
 us iploz. Sigs ad extremaz medicandi
 necessitatē deductus victū precibus expo-
 scit hūc solū obtestat p ei⁹ diuinū atqz vni-
 cū nomē hoīz sibi misicordīā qrit. h ille.
 ¶ Secda est cognitio sui. Adli enī ex pspi-
 tate nimia seipos deificat. Sz i tribulatiōe
 adueniēte cognoscūt infirmitatē mortalitatis
 sue. Sicut antioch⁹ supb⁹ vt dī. 2. macha 1

beorum. 9. c. Flagellatus a deo cogit suam paruitatem et dixit. Iustum est subditum esse deo et mortalem non paria sentire de deo. Et herodes agrippa ut narrat Josephus in spectaculis et ludis ubi vocibus vulgi deus appellabatur ipso dolore percussus dum sui de ferebatur cum non valente per se cedere suspiriis et gemens dicebat. En ego vester deus ducor ad mortem. Tertia est cognitio mundi: facit aduersitas ut cognoscatur huius vite miseria: neque quanta bona quam felicitas. Ideo Augustinus de his ubi ait. Ideo deus felicitatem huius seculi amaritudinem miscet: ut alia gratetur felicitas cuius dulcedo non est finalis. Tercio deus affligit bonos et iustos propter glorificationem. facit enim aduersitas ad gloriam iustorum qui illa equo animo ferunt: quia augentur in ipsis tria.

Primum est digna laudatio.

Secundum divina associatio.

Tercium eterna premiationis.

Primo auget in amicis dei tribulatio digna laudatio. quia iudicio diuini sapientum. Huius autem in sufferentia reus aduersus magnificatus. Quia Cicero in libro de oratore ait. Magna laus et admirabilis videri solet tulisse casus patienter aduersos non fractum esse fortuna retinuisse in rebus asperis dignitatem. Et idem in 2o de officiis. Nemo iustus esse potest qui morte quod dolore vel egestate timet. Aut ea que huius temporaria sunt equari anteponit. Secundo auget in amicis dei tribulatio diuina associatio et miranda confortatio. Quia in psalmo 33. David. Iuxta inquit est dominus hiis qui tribulati sunt corde. In afflictione posito stephano leuite ostendit celos aptos et vidit iesu statum a detractis virtutibus dei. Sancta catherina confortauit visitatione angelica. Sancta agnetis defecit a corruptoribus et liberavit a flammis. Scam lucia tanto potest fieri atque firmavit: ut nec homines nec trahentes boues potuerint illam mouere: et sic de reliquis. Tercio auget in amicis dei tribulatio eterna premiationis. Quo enim grauioribus hic penis exercetur copiosius premium beatitudinis erit acceptum. Impij vero ut in pluribus a deo flagellis celi et de ipso desperant et in sua malitia obstinati deteriores fiunt. Et post tempus illam vindictam ad eternas

penas destinantur. Respice igitur o peccatrix anima quia peccatum displicet deo nostro: pro quod ille qui natura misericors est et clemens irascitur et indignatur. Illuminare cum ecco et reuertere ad preemiam misericordiam quod paratissimus est suam gratiam tibi dare et denique gloriam sempiternam Amen. Feria 4a cinerum. De tribus nocumens peccati: propter que unusquisque in peccato existens ad penitentiam reuertitur debet.

Sermo quartus.

Onuertimini

ad me pessimi peccatores dei viuencis. Verba sunt ista originaliter Iosue 1. c. et in epistola hodierna. Differunt de die in diem peccatores infelices reuertuntur ad dominum illos benigne vocante: quia que dicta sunt de nocumens peccati aut nolunt credere aut parua et minima putant. Sed reuera quamuis grauiissima sint et merito ponderanda: tamen preter illa vndeque alia se offerunt quibus apparet quam periculosus est status illo qui letatur in malis et gloriantur in malicia sua. Huius sunt qui dei premissis loquacitate prebunt: misericordiamque eius infinitam exhorrent: hos ad penam inuocant in verbis prophete. Quos et nos hortari debemus ut id prompte faciant et expedit: quoniam nil homini cuiusque formidabile esse debet quam in peccato obdurare persistere. Expropter in presenti sermone de tribus alijs nocumens peccati dicemus.

Primum dicitur separatio.

Secundum infatuatio.

Tercium contritatio.

Quod per peccatum anima separatur a deo non solum propter multa: sed etiam propter unum mortale: et quod graue damnum sit ista separatio. Cap. primum.

Primum nocumens peccati dei separatio. Porro namque quod quis mortaliter peccat separatur et elongatur a deo summo et per amandum bono. Ubi pro intelligentia pleniora tria erunt dubia declaranda.

Primum utrum possit quod per peccatum separari a deo.

Secundum utrum per unum actum peccati perdat charitatem dei.

Tercium utrum sit graue damnum separari a deo.

Ad primum dubium respondet scriptura sacra in deuteronomio. 32. c. 22. Dereliquit. scilicet anima peccatrix deum factorem suum: et recessit a deo sa

b 3

lutari suo. ¶ Et iter ibidē. Bēn qui te genuit dereliquisti et oblitus es dñi creatoris tui. ¶ Et Josue. 22. Cur dereliquisti dñz deū israhel edificātes altare sacilegū et a cultu illi⁹ recedentes. ¶ Et Judicū. 10. c. Dereliquisti me et coluisti deos alienos. ¶ Et Ysaie. 59. c. Iniquitates vīe diuiserūt iter vos et deum vestrū. ¶ Et Hieremie. 2. c. Quid inuenerūt in me pīes vestri iniquitatis qz elōgauerūt se a me. ¶ Et iter ibi. Dereliquerunt me fōrē aque viue et foderunt sibi cisternas dissipatas. ¶ Et Luca. 15. c. in euāgelio fili⁹ pdigi. Adolescēs fili⁹ qui pctō ē significat pēgre pfectus est in regionē longinqz. ¶ igitur peccator relinqt deū et sic separat ab illo. ¶ Sed ptra obicitur: qz fm oīum scōp doctriā vt inqt Tho. p. parte. q. 8. Deus est in oībus rebus etiā et in demonib⁹ dās eis esse et tūte et opationē et in oī loco dās vir tūte locatiū. Et in p. di. 37. ait idē in. c. Cū natura diuina. et in. c. fateamur. Quō ergo per peccatū aīa pōt a deo separari vel elongari? Si est in demonibus de⁹ ergo est in qualibz aīa peccatrix. Insup David in psal. inqt. Quo ibo a spū tuo et quo a facie tua fugiā. Si ascēdero i celū tu illic es. Si descēdero in infernū ades. Si supsero penas meas diluculo et habitauero in extre / mis maris. Etenī illuc manus tua deducet me: et tenebit me dextera tua. ¶ Ad h rīdet Hiero⁹ in eplā ad damasū papā de hlio pdigo dicēs. Si deus tenet celū palmo et terrā pugillo. Et Hieremias dicit. Deus appropinquās nō de longinq. per David qz qz nullus absqz eo locus sit pducatur quō filius adolescēs pēgre pfectus est in regionē lōginqz. Sciendū est igit nō loco rū spacijs: s; affectu aut nos eē cū deo aut ab eo recedere. h ille. ¶ Per peccatū itaqz separatur hō et discedit a deo nō loco: sed amore cū spīto deo aīa liberet cōmutabilitus bonis: vt enī ait Aug⁹ in li⁹ de libero arbitrio. Peccatū est spīto incōmutabili bono bonis cōmutabilib⁹ adherē. ¶ De demonibus nō inqt Tho. p. par. q. 8. art⁹ p. Qd in ipis pīderat nā q est a deo et de / formitas culpe q nō est a deo. Ideo nō est absolute pcedendū qz de⁹ sit in demonib⁹ s; cū hac additiōe inqz tū sūt res qdā. Un

fm Grego^m sup cātica et Aug^m li⁹ de pīetia dei. Aliter deus est in seipso p nulli⁹ rei cōtinentiā. Altr in oībus rebus et vbiqz p es / sētiā: per potētiā: p pītiā. Altr in iustis sa / miliari modo per grām. Est in oīb⁹ per po / tentiā inqz tum ei⁹ pīati oīa subdunt: vt dī cit Tho. vbi. s. Est in oībus per pītiā inqz tū oīa nuda et apta sūt oculis eius. Est in oībus p essētiā inqz tū adest oībus vt cau / sa essēdi. Et hic trip^l modus essēdi gnālis. Sīa nō p quā de⁹ est in iustis facit singula / rē modū essēdi deū in rebus. Quare pec / cator a deo separat: qz a deo se auertit p cō / uersionē ad bonū cōmutabile in qua auer / sioe subito et simul puat de⁹ aīam suā grā. ¶ Scdm dubiū fuit utrū per vnū actū pec / cati. s. mortalis p dā charitas dei et aīa p / uetur grā. Et posset qs arguēdo dicere q / nō. Nā leo papa in fmene de passione al / loqns petrū ait. Vidit in te deus nō fidez / victā nō dilectionē auersā: s; pstantiā fuis / se turbatā abundauit flet⁹: vbi nō defecit / affect⁹ charitatis lauit nba formidīs. S; / petrus negādo xpm peccauit mortaliter: / ergo charitas nō amittitur per vnū soluz / peccatū mortale. ¶ Rīdet Tho. 22. q. 24. Qd vnū contrariū per aliud su perueniēs / tollit. Quilibz aut actus pcti mortal' ptra / riat charitati s; ppiā rōne q pīstīt i hoc / qz deus diligit super oīa: et qz hō ei totali / ter se subiciat oīa sua referendo in ipsū. Et / ergo de rōne charitatis vt sic quis diligit / deū q in oībus velit se ei subicere et pīce / ptoz ei⁹ regulā in oībus seq. Quicqd enīz / ptrariat pceptis eius manifeste ptrariatur / charitati. vñ de se habet q charitatē exclu / dere possit. ¶ Insuper per peccatū mortale / fit hō dign⁹ morte eterna fm illud ad ro / manos. 6. c. Stipēdia pcti mors est. ¶ Per / charitatē nō hō meret vitā etnā: iuxta. c. / Joannis. 14. Sigs diligit me diliget a pīe / meo: et ego diligā cū et manifestabo ei me / ipm in qua manifestatione vita btā pīstīt. / vñ Joānis. 17. Nec est vita eterna vt cōg / scāt te vix deū et quē misisti iesū xpm filiū / tuū. Nullus aut pōt esse dign⁹ vita eterna / et morte etnā. Quare p vno solo pctō mor / tali amittit charitas et anima puat grā et a / deo bono separat. ¶ Ad quē Leoni⁹ pa

pe diecū. **Q**uod charitas amittit dupl. vno modo directe per actualē p̄tēptū. Et h̄ modo petrus charitatē nō amittit. Alio modo indirecte qñ q̄s cōmittit aliqd p̄trariū charitati. p̄pter aliq̄ passionē p̄cipiscēte vlti moris. Et hoc modo petrus charitatē amittit faciēs p̄tra charitatē. S̄z eā cito penitēs recuperavit. **T**ertiuū dubiū fuit vtp̄ sit graue dānū per peccatū separari a deo. ¶ Ad qd̄ dico qd̄ tā graue est vt nil sup̄a. Grauius nāq̄ est separari a deo q̄ pati q̄cunq̄ dāna rez: quecūq̄ illata et exq̄sita supplia q̄scūq̄ inauditas et horribiles penas. ¶ **I**nc Aug⁹. 32. q. 5. c. Ita ne ait. Potius debet q̄s mala q̄libet tolerare q̄s malo. si culpe p̄sentire. ¶ Et idē Aug⁹ fatet nō esse peccandū etiā p̄ tp̄ali salute hoīuz. 22. q. 2. in. c. faciat. Et ex de hīs q̄ vi metusue causa sūt. in. c. Sacris dī. Pro nullo metu debet q̄s peccatū mortale icurrere. ¶ Ad cōfirmat̄ eē de vsuris c. Sup̄ eo. c. De gen⁹ c. Siqs. ¶ Et sicut nō est peccatū mortale cōmittēdū. p̄ aliq̄ incōmodo: ita nec p̄ q̄libet cōmodo vt idē sequatur qd̄cūq̄ bonū Ideo ē regula doctoris gētiū ad romanos 3. c. Qd̄ nō sūt faciēda mala vt idē veniāt bona. ¶ Et hoc p̄firmat in glo. c. de simo. in. c. Ad aplicā. q̄ sub p̄ceptu pietatis non est impietas cōmittēda. ¶ Et p̄. q. 3. c. Ad ē. ¶ Et. i. 4. q. 3. c. Forte. 7. c. Neq̄s. ¶ Et. 30. q. 3. c. Hosce. Et. 32. q. vlti. c. Ad solū dī. Nō licet facē rapinā et furtū vt sūt el̄yne. **M**odo cauere q̄sq̄ sibi debet a cōmissione peti. Ad qd̄ cuitādū sacri et amici dei passi sūt tot labores: tot pegrinatiōes: tot exilia: tot carceres: tot vincula: tot insuper violentissimos cruciat⁹ vsq̄ ad mortē. ¶ In spiciamus susānā de qua scribit Danielis 12. c. qd̄ a senib⁹ p̄auis req̄sita de turpi cōsensu dū p̄ponerēt qd̄ si petō nō acq̄siceret eā falso criminatā cū iēminia mori p̄current. **S**emia p̄stans. **M**ulier timēs deum. Angustie inq̄t mibi sūt vndiq̄. Si enī ēgero mors mibi est. Si aut nō ēgero nō effugiā man⁹ v̄ias. S̄z meli⁹ est mibi icidere in man⁹ v̄ias q̄s peccare in cōspectu dei mei. Nōne et abrahā innocentē filiū voluit imolare p̄uareq̄ sua iocūda et grata p̄sentia ne deū p̄deret qui hoc mādabat. vt

patz gen. 22. c. ¶ Et. 22. q. 2. §. Qñq̄. 7. c. Ad enī. vbi ait Ambro⁹ in libro de p̄archis. ¶ Nō enī volebat deus imolari a patre filiū suū nec impleri hoc mun⁹ volebat qui ouē pro filio imolandā obtulit. Sed tentabat affectus si dei p̄cepta p̄ferret filio. ¶ Et infra sequitur Ambro⁹. Nō imittas manū iquit in puer neq̄ facias ei quicq̄. Affectū tuum inquisiui. Non factū exegi. Tentavi mentē tuam si etiā filio tuo dilectissimo non parceris propter me. ¶ Et de hoc Aug⁹ li. primo de ciuita. dei. c. 10. inquit. Abrahā non soluz non est culpatus crudelitatis crimine: verū etiā laudatus est nomine pietatis: qd̄ voluit filium nequaq̄ scelerate sed obediēter occidere. hec ille. Sunt et alia innumera sanctorum exempla qui p̄celegere mori priusq̄ peccando dei gratiā amittere que nos p̄terimus. Affirmamus tamen qd̄ talis est mala conditio peccati quo anima separatur a deo. **A**nselmus li. de similitudinibus dicit. Si hic inferni horroz et illic cernere peccati pudorē et vni corp⁹ necessario debet re imergi. Prius in infernū me mergerem q̄s in me peccatū dimitterē. **M**allē enī purus et inocēs gehēnā intrare q̄s sordē pollutus et sordē idit⁹ celestia regna tenē. **M**eu q̄s mortificata sūt et arida facta corda multoz: qui multiplicib⁹ et enormissimis peccatis irreciti nō dāt operā vt se emēdēt: vltiq̄ mutent in melius. Si enī quis perdidisset vel vestē vel pecuniā vel quicquid aliud esset solicius discurreret interroga ret requireret si quo modo re perditā inuenire valeret. Si infirmitatem oculoz auriū lingue et cuiuscunq̄ minimi membri incurrisset medicos curaret consulere: et q̄s diu duraret infirmitas pavidus dole ret et plangeret. **P**eccatrix anima qd̄ perdidit: Cogita quia deum tuū: quia gratiā eius et cui⁹ dauid lachrymas funde dicēs: fuerūt mibi lachryme mēpānes die ac nocte duz dicitur mibi quotidie vbi est deus tuus. **Q**uot inueniuntur in vtroq̄ sexu quibus possemus dicere vbi est deus tuus. Audi infelix anima vbi est deus tuus. Quis est iste deus: omne bonum. **S**ūmum bonum: amabile bonum: bonum

sine q̄ nullū bonū: bonū qđ dereliqui. **D**
aia dura. Quis est iste deus: nonne tuus?
Tuus qz te creauit. Tuus qz tot annis bñ
ficijs suis te sustentauit. Tuus qui tibi vitā
brām p̄mittit. Tuus qui filiū vnigenitum
ad te misit vt te redimeret. Tuus qui te ex
pectat te iuitat vt reuertaris ad illū. Quid
agis o ferrea creatura? Desine ab iniquitate
tua: da finē vicijis tuis: effunde lachrymas
et cū filio p̄digo reuerrere dicēs. Surgā et
ibo ad p̄em meū: meū creatorē: quē p̄didi
p̄pter culpā meā: si ad eū rediero et dicā ei
p̄ peccavi in celū et corā te. Noli differre o
aia: noli diuini⁹ imorari qz recipiet te blāde
et remitter peccata benigne.

Quod peccatū facit hoīem fatuū: et q̄ stul
ticia triplex est. Cap. 2^m.

Ecū dū nocumētū peccati dī ifatua/
tio. Facit qđ aīam fatuā adeo vt q
cūqz sit ille qui mortali peccat et in
pecto p̄sistit merito stultus et fatu⁹ appellari
possit. Sz aduertēdū qz triplex stultia inuenit.

C1^a dicitur excusabilis et naturalis.

C2^a sancta et spiritualis.

C3^a viciosa et criminalis.

De stulticia naturali.

Prima stulticia est illa q̄ puenit ex de/
fectu nature. Et ab hac null's pōt immunis
eua dere. Quare dī Ecclesiastes p̄ c^o. Stulto
rū īspitus est numer⁹. Et Sen. ad lucillū
ait. Si qñqz fatuo ridere volo: nō est mihi
lōge querēdū me rideo. Et Verūm aliq sūt
fatui a natiuitate qui nunqz sanātur. Aliq
et si nō a natiuitate: tñ succedente tpe īfa
tuātur. Dēs de cōi lege stulti sūt in īfantia
et pueritia: qui ante annos pubertatis cō/
parātur furiosis. ff. de acq̄da possessione
l. p̄. De quib⁹ dī puerbiozū. 22. Stulticia
ligata est in corde pueri: sz xga discipline
fugabit illā. Quid nā aliud sūt pueroy sal
tus: cursus: q̄ relationes: motus: gest⁹: ver
ba vt in plurib⁹ nisi qđā stulticia. Quidā
etiā volūtariē ifatuātur in adolefētia et iu
uēute. Sicut illi q̄ specie et forma mulierū
illecti multa faciūt in p̄spectu hoīuz velut
īfensati. Et licet in adolefētib⁹ et iuuenib⁹
talīs stulticia excusari nō debeat: tamē in
senibus dū volūtaria est satis apparet ex
probrāda. Et sapiēs ecclesiastici. 25. c. ait.

Tres spēs odiuit aīa mea et agrauor valde
aīe illoz. pauperē superbū: diuitē mēdacē:
senē fatuū et īfensatū. De h^o genere sūt se/
nes illi qui domū totā īfestāt: familiā tur
bāt: clamāt: blasphemāt: p̄tēdūt: litigāt sine
causa. Siliter illi qui vacāt libidini adulte
ria colunt: auaritiā sectātur inhiāt lucris:
laborāt sine necessitate et absqz charitate:
vt thesaurizent. Et oēs illi q̄ pedes iā in se
pulchro tenētes arbitrat̄ur nunqz se mori
tuos. Bū xō taliū stulticia a sola natura
p̄cedit: qz habet quādā senectus īfantia
vt Hiero^o dicit in epistola de honorandis
parentibus: tunc venia eis erit p̄benda.

Secda est stulticia sancta et spūalis q̄ op
ponitur mūdane sapie. Nā repitur quedā
sapia mundana et reprobat̄a de qua dicit:
Jacobi. 3. c. Nolite gliari et mendaces esse
aduersus veritatē. Nō est enī ista sapia de
fursū descendēs: sed terrena aīalis diaboli
ca. Cōtra hāc est sancta stulticia cor. s. qui
p̄pter xpm mūdū p̄tenuit sc̄ip̄os mor/
tificāt: paupratē sectātur: a voluptatib⁹ ab
stinēt: p̄iugia renunt: parētes relinquūt:
et in simplicitate ac humilitate xpo famula
ri conātur. Nūqz ab amatoribus mūdi stul/
ti putātur et velut fatui irridentur. Et Un de
beato frāciſco citatur in r̄sōio in officio
nocturno sue festiuitatis. Bū pater hunc
p̄sequitur latēs dat locū ire constāter post
agreditur in publicū p̄dire. Squalēti vul
tu cernit̄ putat īsanire: luto sarris ipetit̄
sed patiens vir nititur vt surdus p̄trāsire.
Refert nāqz de illo Bona^a q̄ in princi/
pio sue vocationis postqz pecuniā obtule
rat pro reparatione eccleſie sancti Damiani
sentiens ex hoc aduersū se p̄citātū p̄is fu
rorē vt ire locū daret diebus aliqb⁹ in qua
dā occulta fouea īciunās orans et lachry/
mās latuit. Tādēqz spūali quadā cōplet⁹
leticia et virtute mētis indutus ex alto exte
rius fiducialr p̄dijt et ciuitatē cōstanter in
trauit. Quem cum iuuenes cerneret fide
squalidū et mente mutātū ac per hoc alie/
nati putaret a sēs: lutoqz platearū velut
stultū ipeteret: et clamorosis ei vocibus in
sultaret. famulus dei nulla p̄sus fractus
aut mutatus iniuria: vt surdus ī oib⁹ per
transibat. Et Talis fuit stulticia beati Jaco

boni de tudento: qui etiā i suis deuotis carminibus ita canebat. Sēno mi pare e cor-
tesia impazire per lo bello messia. Et mi pa-
re si gran sapere chi per dio vol ipazire chi
in parisi nō si vede costi gran philosophia.
Chi per christo va ipazato pare afflicto e
tribulato. Ma e in acstro puertato in natu-
ra e theologia. Chi per christo ne va pazo
ala gēte pare vn matto. Ma chi nō ha pro-
uato el fato: non sa che ben si fia. Chi vole
intrare in questa schola tronara doctrina
noua. La pazia chi nō la pua nō sa che bē
si fia. Chi vole intrare in questa danza tro-
ua amor di smisurza. Ceto di de pdonan-
za a chi te dice villania. ¶ Icarco in die in-
dicij vt hētur Sapie. 5. c. Stabūt iusti i ma-
gna pstatia aduersus eos qui se angustia
uerūt et qui abstulerunt labores illoz: vi-
dētes aut turbabūtur timore horribili: et
mirabūtur in subitatione insperate salutis
dicētes intra se: penitentiā agētes et pre an-
gustia spūs genētes. ¶ Ij sunt quos aliqui
habuimus in derisū et in similitudinē ipso-
perij. Nos insensati vitā illoz estimabam?
infantiā: et finē illoz sine honore. Ita euenit
tpe pauli: vt xpiani a gentilibus stulti dice-
rētur. vnde Actū. 26. dū paulus loqueret
corā agrippa de mysterijs xpi de pnia et re-
surrectione mortuoz quidā noie festus vo-
ce magna respondit. Infans paulē multe
lfe te ad infantiā deduxerūt. Et paulus non
infans inq: sed xitatis et sobrietatis ver-
ba ego loquor.

¶ Tertia stulticia est viciosa et criminalis:
que est in illis qui mortalr peccāt: quā cū
oēs scripture cōminētur pctōribus mala:
nolūt ipi scripture credē que plena ē oī ve-
ritate. ¶ Unde sapiens. puerbior s cō ait.
Sapientiā atqz doctrinā stulti despiciunt.
Clamat oīs scriptura peccatū vitādū atqz
cōminat peccatozibz incorrigibilibz ma-
la. Audite abscezo et intelligite. ¶ Morta-
les miseri pctōzū vinculis colligati. quid
scriptū est leuici. xi. cō Nolite cōtaminare
aias vestras nec tāgatis immundū ne im-
mundi sitis. ¶ Et ad romanos. 6. c. Non re-
gnet peccatū i vestro mortali corpore. ¶ Et
Jacobi. 4. c. Mundate pctōres man⁹ ve-
stras et purificate corda vestra. ¶ Et Joan /

nis. 5. c. et. 8. cō. Noli peccare. Subiētur
ratio. ¶ Ezechielis. 18. c. ¶ Et p. q. 4. c. Iaz
itaqz. ¶ Et. 24. q. 3. c. Dns ita. Quā aia que
peccauerit ipa morietur. ¶ Et psal. 31. Mul-
ta flagella peccatoz. ¶ Et psal. centesimo
qdragesimo nono. Dns iustus pcedet cer-
uices peccatoz. Cum igitur delectatio que
habetur in peccatis modica sit et breuis:
quāta est infamia eorum qui seruiunt dia-
bolo: vt tādem excludātur a paradiso et de-
deputentur penis eternis. Stultuz inquit
Gregorius est seruire diabolo: qui nullo
placatur obsequio. Quātomagis quis ei
seruierit tāto amplius euz ille torquebit.
¶ Et Aug⁹ ait. Nulla maior infamia qz pro
delectatione momentanea perdere eter-
na gaudia et obligare se ad etna supplicia.
¶ Qd peccatum cōtristat mētes pctōz dū
ad se redeūt: sicut ecōuerso xps letificat ani-
mam.

Cap. 3^m.

Ertiū nocumentum peccati dicitur
contristatio. Nā lz sepe numero le-
tentur peccatores in via sua malaz
tamē dum ad se redeūt non potest fieri qn
tristentur intrinsecus. ¶ Unde Aug⁹ li^o p
confessionū ait. Iussisti domine et sic est: vt
pena sua sibi sit omnis inordinatus aiūs.
Sicut enim virtus leticiāz gignit in mēte
virtuosi: sic viciū tristitiā parit. ¶ Dicit qp
pe Isidorus in li^o soliloquioz. Bona vita
gaudiū semper habet. ¶ Et Seneca ad lu-
cillū. Sola virtus prestat gaudiū perpetu-
um. ¶ Et Cicero in li^o de senectute. Consciē-
tia beneacte vite multozūqz benefactorūz
recozdatio iocū diffima est. ¶ Et Aristotel.

Nemo est qui non gaudeat
operationibus bonis. ¶ Et Anselmus sup
psal. 18. Unicuiqz bono delectabile est esse
in virtutibus etiā si nullū premiū inde ex-
pectarent. vnde quidam Ethnicus ait. Si
omnes dij esset ignoscituri et omnes igno-
raturi: tamē nollem in peccatis maculari.
Hac rō sententiā sequitur Tullius qui in
3° de officijs ait. Certe si omnes deos ho-
minesqz celare possemus nihil tamen in-
iuste: nihil auare: nihil libidinosē faciendū
est. Quare de diligens omnibus debet ef-
se cura vt euitent peccata: in quibus si se
vt homines fragiles viderint quandoqz

inmersos dent opera illa relinquere et reuer-
ti ad dñm iesu xpm qui suā nobis oib⁹ di-
gnetur gratiā infundere Amē.
¶ Feria 3^a p^o hebdomade. De friuola ac
debili excusatione peccati. Sermo quint⁹.

Sciētur i tene

bras exteriores. xba sūt redē-
ptoris nři originalr m̃bat̃i. 8.
r^o. et in euāgelio hodierno. Satis exterrere
debēt hoīum male uicentiū mētes infalli-
bilis xba dñi nři iesu xpi. Ipsius vocē au-
dimus penas eternas cōminantē pctōri /
bus obstinatis. Sz pleriqz semetipsos cō-
solari falsō conātur se et sua facinora excu-
santes. Aliūt enī nō vsqz quaqz hoī iputā
da esse peccata: ad que quodāmodo iuit⁹
pducitur. Itē in pñti smone de excu-
satione debili pcti dicemus: quā pzo scuto
putāt nōnulli assumē iexpugnabili. Qui
tamē ciciendi erūt in tenebras isēmi horri-
biles et timēdas. Distinguemus autē tripli-
cem excusationē.

¶ 1ª est dei pmittentis

¶ 2ª fideris influētis.

¶ 3ª nature inclinantis.

¶ Qd nulla est excusatio eoz qui dicūt de-
us esse causā peccati. Et quare de⁹ pmittit
mala fieri: et an possit p̃cipe mala. Ea. p^m.

¶ Prima debilis iniusta ac idebita ex-
cusatio pcti est dei pmittētis. Aliūt
q̃ppe seducti a diabolo pctōres: de⁹
permittit fieri pctā q̃ si uellet ip̃edire vtiqz
posset. Sz vt taliū error: pcul abiciat: tria
sūt in hac parte dubia declarāda.

¶ 1° vtz deus sit causā peccati.

¶ 2° vtz deus debeat mala pmittere.

¶ 3° vtz deus possit p̃cipe mala culpe.

¶ Ad 1° dubiū q̃ Rñdēt fm Alex^m in 2°
sūme in tractatu de malo. ¶ Et Ricar^m. Et
Bonauenturā in 2° di. 37. ¶ Et Tho. p^a 2^e
q. 79. Qd deus nullomodo est causā esse /
etiua pcti nec p se nec per accidens: nec di-
recte nec indirecte. Et hoc pbat firmissimis
auctoritatibus et rōnibus. Aliūt enī sapiēs
Ecclīastici. i. c. Memini mandauit de⁹ ip̃ie
agere. ¶ Et ecclīastes. 7. c. Solūmodo hoc
iueni q̃ deus fecit hoīem rectū et ip̃e se in

nitis miscuit q̃stionib⁹. ¶ Et Aug^o l^o. 83.
qōnū. Auctor mali deus nō est: qz oīuz q̃
sūt auctor est q̃ in q̃stuz sūt tñ bona sunt.
¶ Et idē l^o p̃tra adamātiū manicheū. Nō
est malū in ciuitate qd de⁹ nō faciat. m̃ba /
lū hoc loco nō peccatū: sz pena itelligenda
ē. Sūt ad pbādū rōnes efficacissime. ¶ Et
p^a sumit ex diuina dilectiōe. Nā illud qd de-
us pducit vel facit diligit: iuxta illud Sa-
piētie. Diligis oīa q̃ sunt et nihil odisti cor-
p̃ q̃ fecisti. Sz deus odit peccatū fm illō Ec-
clesiastici. i. c. Altissim⁹ odio habz pctōres:
ergo deus nō est causā pcti. ¶ 1^a rō sumitur
ex diuina vltione. Nō est de⁹ causā illi⁹ rēi:
cui⁹ est vltor. Sed de⁹ est vltor: peccati ergo
nō est causā peccati. Scriptū est enī ad ro-
manos. i. c. ¶ Et ad hebreos. i. c. ¶ Et deu-
tēronij. 32. c. ¶ Et puerbioz. 25. c. ¶ Et. 23.
q. p^a in pñ. in psona dei. m̃bi vindictā
et ego retribuā. ¶ Et Exodi. 20. c. Ego sū de⁹
zelotes vltis iniquitatē patruz in filios.
¶ 3^a rō sumit ex diuina pfectione. Illō enī
qd est pfectissimū et in quo nullus pōt esse
defect⁹ alicuius mali: nō pōt esse causā pec-
cati. Sicut nec sol pōt esse causā obscurita-
tis nec ignis causā frigiditatis. Sest deus
ē h̃p: ergo nō ē causā pcti. Cōfirmat ista rō
sic. Ab eodē agēte penit⁹ non diuersificatio
in se nō egredit pfectū et ip̃fectū. Qd idē
manēs: idē natū est facē idē. vt dicit Arist.
in. 2° de gnātiōe. Bonū dicit pfectionēz.
Malū dicit impfectionē. Sz de⁹ est agens
pfectissim⁹ nō diuersificatus in se: ergo cū
bona sint ab ip̃so: mala culpe nō erunt ab
ip̃so. ¶ Scōz dubiū fuit vtrū de⁹ debeat p-
mittere mala fieri. Et q̃ sic patet ex auctē
Gregorij: q̃ sup illo xbo Job. i. c. Abun-
dāt tabernacula p̃donū ait. Dipotēs de⁹
qd fieri. phibet iustus est vt fieri sinat. ¶ Et
Aug^o l^o. 20. de ciui. dei. Nulls hoīuz agit
recte nisi diuio adiuet auxilio. Nullus de-
monū aut hoīuz agit iniqz nisi diuino co-
deqz iustissimo iudicio pmittat. Scōz autē
Bonauenturā in p̃ di. 47. De⁹ pmittit ma-
la fieri ordianissime. Nā dup^l est ordo rēz.
vn⁹ in vniuerso. Ali in finē et vtiqz erigit q̃
de⁹ pmittit mala fieri. Qdo q̃ppe i vniuer-
so erigit. qz ad pfectionē vniuersitatis ne-
cesse est vlt fuit fieri creaturā arbitrio libaz

et peccare potest. Sed administratio vniuersitatis requirit ut deus res quas perdidit sic administraret ut vnaquaque agere proprios motus finat: ut dicit Augustinus 7° libro de ciuitate dei. Ideo cum debuit dare potestatem peccandi et debuit regere saluo ordine sue potestatis si voluit peccare debuit permittit: et si noluit peccare debuit persequi uare. Et ita debet permittit mala. Quod ad finem huius exigit. Quod dupliciter finem pergit respicere in vniuerso. vno est salus electorum. Alio diuina laus. Quia ergo permissio malorum reddit electos gloriosiores per occasionem. Et deus non curat vix per causam vel per occasionem gloria electorum augere. Ideo deus permittit recte mala fieri. Nam per sunt mali bonis eos exercitatio. Et ideo dicit Augustinus 1° de lapsu mundi. Quod permittit deus plures esse malos: quia si pauci essent non auderetur exercere bonos. Diuina etiam laus exigit ut permittat deus mala fieri: quia occasione mali summe manifestat misericordia in electis et filij vniuersi donatiōe. per inimicis secundum tempus. Summe etiam manifestat dei iusticia in eterna punitione reproborum. Sed contra per dicit etiam aliquis posset instare. Si per quod glo. super illo verbo ad romanos 9. Non solum qui faciunt digni sunt morte: sed qui persequuntur. Consentire inquit est facere cum possit arguere. Sed deus posset arguere in persequendo malum quod non debet malum permittit. Sed 2° quod Augustinus 19. libro de ciuitate dei. c. 16. ait. Ad inuocatis officij prius non solum nemi malum inferre sed etiam a peccato cohibere. Ergo si deus non cohibet cum possit non est inuocans. Sed 3° omnes creature nostre debent huius exemplari deo. Sed in nobis est contra zelus ergo et in deo. Sed zelus quantum potest obuiat peccato. Ergo si deus per zelum quantum potest debet obuiare peccato. Ad primum respondet Bonaventura. Quod permittit malum potest esse dupliciter. Aut non cohibendo manum vel alius nec in facto nec in retributione et sic persequitur est. Aut non cohibendo manum: sed tamen puniendo transgressorem et arguendo continue. Et sic non persequitur. Et hoc modo deus permittit et non persequitur. Ad 2um de inuocante quod debet inhibere deum quod illud intelligit de cohibitione quantum ad argutionem et punitionem: non autem quantum ad voluntatis coactionem. Ad 3um de zelo dei. quod zelus debet obuiare peccato saluo iure iusticie et iusticia put est ordo vniuersi huius exigit ut deus permittat homines ire secundum imperium sue voluntatis. Tertium dubium fuit vtrum deus possit per

perere mala culpe. Respondet Bonaventura vbi. 3. Quod hoc potest dupliciter intelligi. Aut quod deus precipiat malum manens malum. Aut itaque precipiendo faciat bonum. Primum simpliciter est impossibile. Sed 3° non aliquid modo est possibile sed non omnino. Est enim aliquid malum in se: et aliquid malum hoc se ad alium in se potest fieri bonum. Ad alium hoc se nullo modo potest fieri bonum. Immo hoc intelligitur quod fiat bonum est intelligitur quod idem sit malum et bonum. Potest ergo dici quod deus potest precipere malum in se: et non malum secundum se: quia nihil potest precipere cum bonum sit postquam preceptum est: et illud est malum in se: non autem hoc se. Ideo potest illud precipere et non aliud. Hinc habetur ortum illud quod dicit Bernardus in libro de precepto et dispensatione. Quod deus potest dispensare in preceptis secundum tabule et non primum. quia in preceptis secundum tabule quantumvis est de ratione precepti precipit ordinatio ad primum et prohibet deo: ordinatio ad eundem. Deo: ordinatio autem respectu primi: nisi sit deo: ordinatio respectu dei malum est in se. In preceptis ergo secundum tabule dispensat deus et contra illa potest precipere. Nec ex hoc sequitur quod precipiat contraria: quia mandatum spiritale absoluit a contra. vnde ex de re scriptis. c. p. de. Spiritale mandatum derogat generali. In preceptis autem primum tabule non potest deus dispensare: quia eorum opposita sunt mala hoc se. Ipsa enim precepta dicunt ordinacionem ad deum sicut in fine de sua ratione et eorum opposita deo: ordinacionem. Et ideo si contrarium precipiet: precipiet contra se. Contra se autem non potest facere. Et si ista precipiet cum sint mala hoc se ita quod nullo modo possunt bonum fieri. Aut deus vellet malum quod est in contrarietate. Aut ipse fieret malum. Aut idem esset bonum et malum: quorum vtrumque est inconueniens simpliciter. Et ex dictis concludimus quod peccatores non possunt excusare maliciam suam ratione dei iuste ac sapienter peccata permittentis. Quod irrationabilis est excusatio peccati cum hominum culpa refertur ad influentiam siderum quod liberum arbitrium astringere non possunt neque ad bonum neque ad malum. Cap. 2um.

Secunda excusatio peccati est sideris influentis. Ad tantam quippe influentiam aliqui astronomi deueniunt ut fateri non erubescant vicia hominum ab influentia planetarum et siderum disposita et causari. Ad quorum confutionem nota dum secundum Bonauenturam in 2. di. 14. Quod mores

dominū causari a sideribus potest intelli-
gi dupliciter. Aut necessario et sufficienter.
Aut dispositiue et contingenter. Si primo
modo dicatur sic non tñ est falsū immo est
hereticū et diabolicū signētū triplici rōne.

C¹ qz repugnat xpiane religioni.

C² qz repugnat sensui.

C³ qz repugnat rationi.

C¹ Prima ratio est qz repugnat christia-
ne religioni dñ est cōtra veritatē fidei et ho-
nestatē morū: veritas enī fidei in hoc erro-
re saluari nō potest. Dñ enīz ponit omnia
necessario a sideribus euenire tollit meri-
tum et per consequens p̄miū tollit grati-
am et per consequens gloriā. Honestas eti-
am morū per hunc errorem p̄iudiciū pati-
tur: dñ culpa peccātis in sidera refunditur
et licentia malefaciendi sine reprehensione
conceditur: et hō ad orādū et colendū sīde-
ra incuruatur. Et iste est finis huius erro-
ris pessimi: qz ad idōlatriā perducit. **C²** Se-
cūda ratio est qz tenet mores hoīum neces-
sario euenire ab influentia planetarū repu-
gnat sensui. Sēnsibili enī experientia in ea-
dē constellatione conceptos et natos vide-
mus diuersificari in moribus et exercitijs:
et euentibus et naturalibus p̄prietatibus.
Et istud manifeste apparet in iacob et esau
qui simul fuerunt cōcepti et nati: et tamen
in oībus hys sūt diuersificati. Apparet eti-
am qz in eadē cōstellatione nascitur filius
regis et fili⁹ rustici. Nascit homo et asinus:
Nascit femina et masculus et tñ hñt dispa-
res mores. **¶** Ideo Grego⁹ in homel. epi-
phanie ait. Sic fieri mathematici solēt qz
q̄sqz sub signo aq̄rij nascit in hac vita p̄i-
scatoris mīsteriū forciat. piscatores vt fert
gerbuli nō hēt. Quis igit dicat qz nemo
hic sub stella aq̄rij nascitur vbi piscator oī-
mode nō habet. dicūt etiā qz qui sub siḡ li-
bre nascunt trapezite futuri sūt. In mltis
aut locis sub libra multi nascunt vbi tra-
pezite penit⁹ iqrātur. **¶** Aug⁹ etiā li. 5. de ci-
ui. dei. c. 4. dicit se nouisse geminos diuersi-
fer⁹: qz trapezitas masculus: alia femina
q̄b⁹ diuersi erāt mores et p̄ditiōes. Et si di-
ceretur qz vn⁹ post aliū p̄cept⁹ fuit: dicit ibi
Aug⁹. Tāta nature vis est vt cū p̄cepit se-
mina deinde alter p̄cipe oīno nō possit: vn-

necesse est eadē esse in gemis mōmēta cō et
cept⁹. **¶** Sz astronomi i b⁹ p̄radicūt Aug⁹
dicētes qz ip̄pregnatio fieri pōt post ip̄pregna-
tiōē. Mā Arist. 9. de aiab⁹ dicit. qz mulier
eodē die cum viro et adultero iacuit et qz ex
viro qz p̄cepit: qd qdē per signa dicit fuisse
cōp̄hensū cū ali⁹ filis viro fuerit. Alē rep̄-
sentaret adulter. **¶** Clericū has p̄tētiōes
relinq̄ntes negare nō possunt qm et sepissī
me tā gemini qz alij eodē p̄ucto p̄cipiuntur.
C³ Tertia rō ostēdet falsā opiniōē qz dicit
necessario mores hoīum a vi siderū eueni-
re et qz repugnat rōni dñ supiorib⁹ p̄ponit
inferiora et in se ip̄licat p̄traria. Est enī homo
astris et q̄buscūqz celestib⁹ corporib⁹ p̄stā-
tior et dignior. **¶** Et scriptū est de utonomij
4. c. Solē et lunā et oīa alia celi creauit dñs
de⁹ in mīsteriū cūctis gētib⁹ qz sub celo sūt.
¶ Iccirco Grego⁹ i homel. ait. Alit⁹ qppe
hoīum solus qui creauit p̄dior admiſtrat.
Mō enī p̄pter stellas hō: sz p̄pter hominē
stelle faciē sūt. Nec etiā opiniō ponit duo cō-
traria. ponit enī astra venerāda et obſuan-
das p̄stellationes. Tūc aut necesse est hoī
euenire sūm p̄stellatiōes aut nō. Si nō: tūc
astra nō sūt timēda. Si sic: ergo astra non
sūt venerāda. Itē aut euenit hoī sūm qz cō-
stellatio in suo ortu erigit. Aut nō. Si sic:
ergo frustra sūt p̄stellationes obſuande in
actib⁹ cū p̄ sūm p̄mā p̄stellatiōē necessari-
um sit ei bona vel mala euenire. Si nō in
p̄mā p̄stellatiōē. Ergo pari rōne neci seq̄n-
tib⁹. Ergo nulle sūt obſuade. **¶** Iccirco Au-
g⁹. li. 5. de ciui. c. 7. ait. D singularē multi-
ciā eligūt dies vt ducat vxor. Eredo p̄p̄tea
qz pōt in diē nō bonū nisi eligat icurri et in-
felicit duci: vbi est ergo qd nascēti iaz fide-
ra decreuerūt. **¶** Si aut dicat mores hoīū
a dispositione siderū variari dispositiue et cō-
tingent sic pōt hīc vītate: qz nec rōni nec
fidei repugnat. **¶** Planū est enī qz dispositio
corporis varia mltū facit ad variatiōē ef-
fectuū et morū aīe: vt plimū enī aīa cōplexio-
nē corporis imitat. vñ colerici sūt dispositi
ad iracūdiā: sāguinci ad benignitatem: me-
lancolici ad lūorē: flegmatici ad pignitatem.
Nec aut non sunt necessaria. Anima enīz
dñatur suo corpori maxime qñ est adiuta
p̄ ḡam. Adultos enīz videmus colericos

maſuetos ⁊ melancolicos benignos. Quia igitur virtus corporis celeſtium opas ad mirtionē ⁊ qualitatem cōplexionū hinc eſt qd p cōſequēs opatur quodāmodo ad qualitatem morū valde tñ de lōgiquo. Plus enī facit ad qūtatē cōplexionis virtus nature inferioris q̄ virtus ſideris. Uñ Aug⁹ in ſolutione cuiusdā qōnis li⁹. 5. de ciuita. dei de duobus geminis qui ſimul infirmabātur ⁊ curabantur: vñ hoc pueniebat. Magis cōmendat rñſionem Iſocratis philoſophi q̄ aſtronomi. Iſocras enī reſpōdit qd erat ppter idētatē ⁊ ſimilitudinē cōplexionis. aſtronomi qd erat ppter idētatē ⁊ ſtellationis. Melius enī rñdit ipocras: qd cauſa dedit magis ppriā ⁊ magis ppinq̄. Quare nō valēt ſe excuſare pctōes ex influētia celi. Et vt inq̄ Tho. in 2⁹ ptra gētiles. Si alię ſtelle eſſent cauſa malorū ſequeretur qd eſſet malefactrices: qd falſū eſt. Nā aut eſſent tales a nā. Et ſic dñs qui dedit eis talē nām eſſet malus: qd ipſiſſimū eſt dicere. Aut eſſent male a voluntate: qd haberent malā volūtate: qd ſimilr eſt falſū cū nulla aīa ſint aīate.

Ad nō valet excuſatio eorū qui dicunt cauſam peccati fore nām inclinante euz ex parte aīe ipſa ſemper inclinēt ad bonum.

Cap. 3^m.

Tertia excuſatio peccati eſt nature inclināns. Dicūt enī nōnulli qd hō iclinat ab ipſa natura ⁊ nāliter ab ipſo appetitu ſenſitiuo ad peccādū. vñ. 12. q. 1. c. Dis etas ab adoleſcētia pna eſt ad malū. Sed hec excuſatio minima eſt: quoniam beatus Tho. p¹ 2^c. q. 10. art^o. 3. reſert. Ad paſſio appetitus ſenſitiui nō neceſſitat ad peccādū. Cum enim in homie ſint due nature ſcilicet intellectualis ⁊ ſenſitiua quādoq; para ſenſitiua totaliter ſubicitur rationi. Sicut contingit in virtuoſis. Quādoq; ecōuerſo ratio totaliter abſorbetur a paſſione. Tamen remanet aliquid rationis liber. Et ſm hoc pōt vel totaliter volūtas rationē repellere vel ſalū ſe tenere ne paſſionē ſequat. vñ gen. 3. c. di. Subter te erit appetit⁹ tu⁹ ⁊ tu dñaberis illius. vbi glo. Sub te erit appetitus ſenſitiui tuus: qd liberi arbitrij eo. Ideo moneo vt peccatum

non dñet tibi: ſed tu peccato. vñ ſubditur. Et tu dñaberis illius id eſt dñari debes illi ne pcedas in actū. ¶ Propterea inq̄ De nece ad lucillū. Erras enī ſi exiſtimeas nō biſcū vicia naſci. Superuenerunt ingeſta ſunt. Nulli nos vicio natura cōaliat: Nos illa integros ac liberos genuit. Quāli ſo vnūſq; liber eſt ad bene vel male agendū ⁊ nullus cogit ad peccādū aliq neceſſitate nature: oſtēdit Elaterius li⁹. 6. de mutatione morū ⁊ fortune multis exēplis. ¶ Et ſi ipſe ait. Multū aīa hoīum ⁊ fiducie adijcere ⁊ ſollicitudinis detrabere pōt morū ac fortune in clariis viris recognita mutatio. Nā cum aliorū fortunās ſpectādo et ex conditione abiecta atq; contēpta emerſiſſe claritatē videamus. Quid oberit qui ⁊ ipſi meliora de nobis ſemper cogitem⁹. Deinde exēpla ad hoc ppoſitū notabiliſſima reſert: ex quibus aliqua nos explicabimus. ¶ Prīmū eſt de Manlio torquato: qui in iuuetute fuit hebetis igenij atq; obtuſi cordis: vt domeſticis ⁊ reipū vſibus inutilis oīno videretur. In pceſſu ſo etatis ad tantā virtutē deuenit: vt pīem ſuū reuz a ſinia ferenda ⁊ periculo ſubeundo liberauerit. In hō credo fortune nubilo adoleſcentie contēptū pſuſum quo ſenectutis decus lucidius emiſceret. Nā patriam a bello latino pſſam ſpecioſiſſimo triumpho recreauit. ¶ Scdm exemplū eſt de ſcipione africano: qui diſſoluſſime vite fuit in pīmis adoleſcentie annis laſciui⁹ ⁊ furore dñus. Sed morib⁹ in melius mutatis deuiat carthaginē ⁊ pīnēſſime virit: quēq; dij imortales naſci voluerunt vt eſſet in q virtus per oēs numeros hoībus efficacē oſtenderetur. ¶ Tertū exēplū eſt de quinto fabio: qui in adoleſcentia fuit ita vicioſus ⁊ ifamioſus: vt oēs vitaret eius confortiū. Sed poſtea in tātā grām ⁊ virtutē deuenit: vt nihil eodē ſene ornati⁹ aut ſpecioſi⁹ illo tpe ciuitas romana habuerit. ¶ Quartū exemplū ē de valerio flacco q tpe ſedi belli punici hūit adoleſcētiā pīnēſſimā in luxuria ⁊ alijs vicijs. ¶ Paulus aut licent⁹ vt eū vicijs dimoueret fecit eū flammē id eſt ſacerdotē vt ſuīret ī tēplo deorū. Qui floruit tāta religiōe vt q̄tū pūo fuerat exēplū vī

cior tantū postea fuerit modestie et sanctita-
tis speculū. ¶ 5^m exēplū est de qnto catullo
qui in adoleſcētia sua fuit effeminat⁹ ener-
uis deditus oibus delictijs et ludis et oi ge-
neri voluptatū. Sed pcedēte etate in ma-
ximo clarissimorū virozū puctu excelsū
gradū obtinuit: factus senator et dux belli
marimas victorias habuit. ¶ Sunt et alia
i bidē exēpla vt palemonis et themistoclis
q nos posuimus in p^o smone q dragesima-
lis de pnia. ¶ Icarco solon pbs prudētissi-
me dixit neminē dū adhuc viueret dici de-
bere miserū aut beatū: q ad vltimū vsqz
fati diē anāpiti fortune subiecti essem⁹: et
moz assidue mutationi. Nulla igit ē suffici-
ens excusatio pcti qd i p^o tātis nre arbitrio
est et cōmittere et de cōmisso facere pniām.
¶ Et vt cicero i philippicis dicit. Quisuis
hoīs est errare. Sz nō nisi ispiētis in erra-
to pseuerare. Imponam⁹ ergo pctis finē:
vt sic vitā mutantes in melius: effugiam⁹
eternas penas. Al qbus nos liberet iesus
xps: qui cū pte et spu sancto viuūt et regnat
in secula seculorū Amē.

¶ Feria 6^a p^o hebdomade in. xl^a. De excu-
satione pcti qua se meri qdā putāt ex ipa cō-
suetudine et de mysterijs consuetudinis.
Sermo sextus.

Ictus est anti

q diliges primum tuū et odio
hēbis inimicū tuū. vba sūt re-
deptoris nri originalit⁹ mathi. 5. c. et i euā-
gelio hodierno. ¶ Inueteratā antiqru⁹ do-
ctrinā de inimicis odiēdis velut impijs et
charitati p^otrariā dñs iesus xps in lectione
euāgelica reprobauit. Nulluz eqdē pctm
excusare pōt diuturna p^osuetudo. Quia vō
sūt nōnulli qui in sua malicia obstinati dū
redarguunt vt corrigant nūdere solēt eoz
peccata nō grauit⁹ ponderāda: q et peccā-
tū multitudi⁹ et longa peccādi p^osuetudi-
ne et excusabilia videri possūt. Ideo in p^o senti
smone de p^osuetudine ipsa peccādi dicem⁹
ostēdemusqz qz grauit⁹ errāt hij qui pec-
catis veterib⁹ addētes noua putāt se scuto
p^osuetudis posse defēdi. p^oto qru⁹ declara-
tione tria mysteria pponimus p^oteplanda.

¶ 1° dī aggrauationis.

¶ 2° reprobatōis.

¶ 3° obseruationis.

¶ 1° dī p^osuetudo peccādi auget pctm nō
excusāt: et qual⁹ mala p^osuetudo inducit in
aia facilitatē ad peccandū: et difficultatē ad
penitēdum: et obligationem ad patiēdum.

Cap. 1°.

¶ 1° dī mysteriū p^oteplandū de con-
suetudine dicitur aggrauatōis. In
q sciēdum est: qz p^osuetudo q est con-
tra legē diuinā vel nālē nō minuit peccatū
nec excusāt sed auget. Sicut probat. 24. c.
p^o. c. Scisma. ¶ Ideo scribit⁹ ex de p^osuetudi-
ne. c. Cū tāto. Tāto sūt grauiora pctā qz to-
dina⁹ isfelicē aiam detinēt alligatā. ¶ Et ex
de p^osuetudine. c. p^o in textu et glo. ponit⁹: qz
p^osuetudo grauis eccleie et onerosa est extir-
panda. ¶ Et di. 8. c. mala dicat. mala con-
suetudo nō minus qz p^ouitiosa corruptela
vitāda ē. ¶ Et eadē di. c. Cōsuetudo. Lypa-
nus ait. Cōsuetudo sine veritate vetustas
erroris est. ¶ Et eadē di. 8. c. sequēti scribit⁹.
Neqz hoīs p^osuetudinē seq⁹ oportet sed dei
vitatē. ¶ Et in Thetico vt nulli iudici li-
ceat hīe s. p. collatōe. 9. dicat. mala cōsue-
tudies adinuēte nullo tpe p^ofirmant. ¶ Cō-
firmatur hōia. ff. de penis. l. Capitaliuz s.
Solēt. ¶ C. de epali audiētia. l. Memo. ¶ Et
de hīs q sūt a maiori parte capli. c. Luz
i cūctis. ¶ Et de vsu pallij. c. Ex tuar. ¶ Et
de officio archidiaconi. c. Cū satis. Et de iu-
ramēto calūnie. c. Ceter. ¶ Et de vita et ho-
nestate clericorū. c. Cū decorē. Et de statu mo-
nachorū. c. Ea q. ¶ Et de p^osecrat⁹ eccleie. c.
Alqua. ¶ Et de simo⁹. c. Intm. Nec tm re-
probata est tanqz iniq⁹ p^osuetudo q est con-
tra legē naturālē et diuinā: sz etiā q est p^otra
qz cūqz legē humanā rōnabilē. ¶ Ideo ex
de p^osuetudie. c. Ad nram dē. Cōsuetudo q
canonicis obuiat institutis null⁹ debet esse
mōmēt. ¶ Sz p^otra h⁹ arguit⁹ ex dicto Bre-
gorij di. 4. c. Deniqz. q loquēs de crapula
quā p^osueuerūt facere laici in carnis p^ouio:
q peccatū est dicit. Nec a tali cōsuetudine
amoueri possunt. Et ideo cū venia suo i-
gnio relinq⁹di sūt ne forte peiores cristāt
si a tali p^osuetudine phiberētur. ¶ Ad h⁹ re-
spondet glo. ibidē. Qd relinq⁹nt euz venia

f. pene tpalis. Ita qd nō vult dicere Grego-
ri⁹ qd p̄suetudo excuset illos a peccato: sed
qd nō debet tolli talis cōsuetudo p̄ penas
et p̄ales qm̄ timef maius inde scandalū p̄-
uenire. ¶ Morādus m̄ qd aliqui qd peccat
ex iḡrantia vel fragilitate faciens id qd cō-
sueverunt alij facere circa aliqd et tūc non
excusat a mortali si id qd agit fm̄ cōsuetu-
dinē aliop̄ est p̄tra legē diuinā vel nālem.
S3 minuitur gravitas eius: puta qd facit
aliquē p̄tractū vsurariū credēs esse licitū
qz illud cōiter fit fm̄ p̄nc̄ p̄suetudinē. Ter-
tū est qd cōsuetudo illius loci nō excusat a
mortali: qz contra legē dei q̄s sicut lex hu-
mana tollere nō pōt. Ita nec cōsuetudo q̄
potē dicēda est abusio. ¶ Qd̄ sūt hodie in-
ter xp̄ianos p̄suetudines bi⁹ viciose atqz
corrupte. Ex p̄suetudine nāqz publice blas-
femas deus: sūt p̄iuria: inuocat diabolus:
exerceat vsure: vanitates multū augent et
pōpe: cōmittunt fraudes in q̄libet arte: et
fenda vicia luxurie p̄petrātur sine rubore.
¶ S3 aduertāt peccates ex p̄suetudine qd
h̄ tyrannis iniqua tria mala in aia facit.
¶ 1^a est facilitas ad peccandū.
¶ 2^a difficultas ad penitendū.
¶ 3^a obligatio ad patiendū.
¶ 1^a Primū malū est facilitas ad peccandū
Nā ad qd peccatū a principio inducīt aia
cū difficultate ad illud. p̄pter p̄suetudines
nō solū trahit cū facilitate sed etiā cū dele-
tatione: vt posuimus in q̄dragesimali de
pn̄ia in h̄mone de pctō. ¶ Rō est qz vsus x̄i-
tur in nām. Et p̄suetudo nature assumilat et
est altera natura: vt inq̄t Arist. in li^o de me-
morizā et reminiscētia. ¶ Et i⁹ p̄ ethicoz. ¶ Et
in. 7. ethicoz. ¶ Et idē p̄firmat. ff. ad mace-
donianū. l. p̄. ¶ Et. ff. de liberis et posthu-
mis. l. Sigs posthumos in p̄n^o. ¶ Et. ff. de
postulādo. l. p̄. s. Vestias. ¶ Et. ff. de acq̄re-
do rez dñio. l. Nālē. ¶ Et instituta de rez di-
uisione. s. Pauonū. ¶ Hinc Hiero⁹ in eplā
ad cellantiā ait. Insuauē et asperā fecit no-
bis tuā x̄ritutū: longa p̄suetudo peccādi: q̄
si in partē alterā trāsferat iuenitur semita
iusticie leuis. ¶ Sēd3 malū qd inducit cō-
suetudo mala est difficultas ad penitendū.
Nam facit peccata grādia estimare parua
aut minima. ¶ Et h̄ Aug⁹ i enchiridīo ait.

Peccata q̄zuis magna et horrida cū in cō-
suetudinē p̄uenierint aut parua aut nulla
esse credunt vsqz adeo vt nō solū nō occul-
tanda verū etiā p̄dicāda et diffamāda vide-
antur: qm̄ sicut scriptū est laudat peccator
in desiderijs aie sue. Talis iniquitas in seri-
pturis clamor vocat de q̄ dicit. Clamor so-
dumoy et gomorreoy multiplicatus est ni-
mis: qz nō solū iā apud eos nō putabātur
esse flagitia verū etiā publice velut lege
frequētabant. ¶ Et idē li^o musice. Tāta est
vis p̄suetudis vt ea inueterata si fallā op̄i-
nione est genūta nihil sit inimicit⁹ sitatis
hinc peccatores ceci facti et pondere graui
oppressi penitentiā negligūt. ¶ Ex hoc Ju-
uenalis li^o. 3. satira et ait. Cōsuetudo mali
tenet insanabile vulnus. ¶ Et Martialis co-
quus. Mens assueta malo: firmius heret
ei. ¶ Ista p̄suetudo mala figurat in lazaro
fēdo et quatrūduano h̄z Augustinū de pe-
di. 2. c. Sicut. Quatuor enī mortuos xp̄us
suscitauit q̄zuis prim⁹ nō esset plene mor-
tuus. s. filius reguli de quo dicitur Joānis
4. c. Incipiebat enī mori. per illū signifi-
cat diabolica suggestio et peccati cogitatio
cui nisi p̄sentiat: aia nō per hoc totaliter
moritur sed incipit. ¶ Sēda fuit filia archi-
synagogi: de qua Matthi. 9. c. habet qd in
camera secreta fuerat mortua: per quā de-
lectatio cū consensu denotatur. Eo enī quo
aia peccato cōsentit mortua est. ¶ Tertius
fuit filius vidue. Luc. 7. c. extra portā na-
im: qui significat peccatū iā per opus con-
sumatus. ¶ Quartus fuit lazarus quatrū-
duanus in monimēto. Joānis. xi. c. per
quē designat peccatū consuetudis. Ideo
dicitur qd fētidus erat et clamore magno a-
chusto vocatus. Dicit enī ibi Aug⁹. Bis-
ficile surgit quem mola male consuetudi-
nis premit. Ideo Jsidor⁹ li^o. 3. de summo
bono ait. Peccatum admittere est in pu-
rem cadere. Consuetudines nō facere est
os putei cōagustare ne is qui ceciderit va-
leat exire. ¶ Tertium malum quod facit
mala consuetudo est obligatio ad patien-
dum. Quanto enim diutius retinetur pec-
catū et quātomagis multiplicatur tanto
grādiore pena puniuntur peccatores. vii.
de nō immerito Aug⁹ li^o. 8. p̄fessionū dice

bat. Ex voluntate quidem peruersa facta est
libido. Et dñ seruatur libidini facta est con-
suetudo. Et dñ p̄suetudini nō resistit fact⁹
est interitus.

¶ Qd̄ multe sunt p̄suetudines reprobate
de quibus sit exp̄ssa mētio in iure. Sicut pa-
tet in sex p̄suetudinib⁹ que hoc loco ponū-
tur dimissis alijs. Cap. 2^m.

Ecū dñ mysteriū de p̄suetudie p̄tem-
plandū dī reprobatio. I3 enī oīs cō-
suetudo mala sit reprobata tñ in iu-
re specificantur multe p̄suetudines reicien-
de. Ex quib⁹ aliquas explicemus. ¶ 1^a i-
ma est p̄suetudo de qua habet in. c. Cū ve-
nerabilis. vbi ponit q̄ cōsuetudo cuiusdā
loci erat q̄ abbas qui immediate erat sub
apostolica sede trāsferrebat ad aliā abbatē
am sine licentia pape qd̄ fieri non pōt. ¶ 2^a
p̄suetudo de qua habetur. Et de p̄suetudie
c. 2^a. Qd̄ aliqui simplices sacerdotes ad
defectū ep̄oz crismabāt in frōte. Tales enī
nihil p̄ferbāt. ¶ 3^a est p̄suetudo p̄tra obe-
dientiā supradicto cō Cū venerabilis. ¶ 4^a
est p̄suetudo p̄tra libertatē ecclie. Et de ele-
ctione cō Cū terra. 7 cō Sacrosācta. ¶ 5^a est
consuetudo erigendi pedagia 7 gabellas a
clericis 7 religiosis hec reprobaf. c. Quā-
q̄. de censibus li. 6. Ibi enī sic dicit. Qd̄
si vniuersitas vel singularis p̄sona ecclēsi-
as v̄l ecclēstias p̄sonas cōpelleret solue-
re pedagia vel guidagia vel exactiones p̄-
rebus suis quas causā negotiationis non
defrunt vel pro p̄sonis singulares excom-
municati sūt 7 vniuersitas interdicta. Nec
p̄dest p̄traria p̄suetudo. Et dioecēsani qb⁹
p̄stat aliq̄s has snias incidisse illos publi-
care debent 7 illas snias facere obseruari.
¶ Et nota hic primo q̄ res clericor eodē p̄ui-
legio gaudent quo res eccliarū q̄ntum ad
istud. ¶ 2° q̄ ille dicitur negociator qui rez
emit vt integrā 7 imutatā lucetur v̄den-
do. Sed qui rē emit vt materia sibi sit sibi
aliquid ide op̄i dī puta ex ferro clauos 7 alia
artificiaria ille nō ē negociator. ¶ 3° nota q̄
si clerici deferāt vel deferri faciāt res causa
mercimonie hac imunitate non gaudent.
Et sic est argumentū p̄tra emptores reddi-
tū clericor qui volūt in hijs gaudere im-
munitate illa qua 7 clerici vt. s. non soluāt

guidagia 7 pedagia de emptis a clericis.
¶ 4° nota q̄ illud quod hic dicitur de peda-
gijs s3 siācētū de zabarellis locū habet i
gabellis 7 datijs que leuātur in ciuitatib⁹
lōbardie: quia idēz iuris de ip̄is arg^m. 14.
q. 3. c. Putant. c. Pleriq3. Et de penis cō
Quāto. Et ex hoc videtur q̄ tota italia est
interdicta 7 maxime ciuitas florētina. ¶ 6^a
est consuetudo erigendi vel paciscēdi ali-
quid tpale pro spiritualibus: vt pro igres-
su monasterij vel sac. annentis. Et de simo-
nia. c. Quoniam simoniaca. ¶ Sed hic orit̄
vnū dubiū vtrū sit licitum sacerdoti recipere
peniā pro exequijs. Et videtur q̄ non
per ea que notantur extra de sepulturis. c.
Abolende. ¶ Et extra de simonia. c. Non sa-
tis. c. Cum in ecclie corpore. ¶ Et. 13. q. 2. c.
In ecclastico. ¶ Sed glo. in. c. Tuā nobis.
extra de simonia dicit. Qd̄ si sacerdos pau-
per est potest recipere: vt p̄. q. 3. c. Iudi-
ces. ¶ Et tamē gratis dicitur celebrare. Si
cut testis qui recipit sumpt⁹. Et tamē gra-
tis dicitur testificari. 4. q. 3. c. Venturis. Et
ep̄us recipit procuratiōē pro consecratio-
ne. Et iudex gratis iudicat tamē recipit sū-
ptus. ff. de officio p̄sdis. l. Plebiscita.
Et de vita 7 honestate clericor. c. Cum ab
omni. Nec est inconueniens q̄ clericus lo-
cet operas suas cū nō habeat vnde viuat
91. di. c. p̄. 7. 3. Sed sacerdos qui ex officio
suo ad hoc tenetur 7 qui habet victū suū
suis sumptibus tenetur spiritualia mīstra-
re de con. di. p̄. c. Sufficiat. Et tamē si con-
suetudo est q̄ aliquid detur in exeqis mor-
tuor 7 consimilibus: I3 sacerdoti nō detur
actio ad h̄ petēdū. Tamē cogi potest pepu-
lus ad obseruandā honestam consuetudi-
nē. Extra de simonia. c. Ad apostolicā. Cō-
suetudo enim attrēditur in recipiēdis mu-
neribus circa spiritualia. arg^m. p̄. q. 3. c.
Questiū. 63. di. c. Algarthosa. 9. q. 3. c. Cō-
questus. ¶ Et in Anecdotico de sanctissimis
ep̄iscopis. ¶ Pro consuetudinibus. Con-
cordat hijs glo. in caplo Abolende. Extra
de sepulturis.

¶ Qd̄ cōsuetudo rationalis que nō est
contra aliquam legem diuinā vel huma-
nam obseruanda est tam generalis q̄ spe-
cialis. Cap. 3^m.

t. Et nū

Tertium mysterium contemplandum de consuetudine dei observatio. Consuetudo enim que non est contra aliquam legem divinam vel humanam et habet in se aliquam rationem boni observanda est. Si generalis est generaliter. Si particularis in aliquo loco particulariter. Unde ad casulanum. xi. di. c. In his ait. Instituta maior pro lege tenenda sunt. Et sicut purificatores legum divinorum ita correptores consuetudinum ecclesiasticarum coercendi sunt. Et Isidorus. li. 5. ethicorum di. 3. c. Consuetudo est quedam ius moribus institutum quod pro lege seu seipsum cum deficiat lex. Unde virgo beata voluit servare laudabilem consuetudinem iudeorum: que erat quod in festis eorum iret ad templum in hierusalem etiam mulieres. lex quippe hoc mandabat masculis dicens in Erodio. Ter in anno apparebit ovis masculinum in conspectu meo. Sed tamen etiam mulieres ibant non ex lege sed de more. Ideo Luc. 2. c. di. Cui factus esset iesus annorum duodecim ascendens illis hierusalem secundum consuetudinem diei festi. Et propterea Aug. di. 8. c. Frustra ait. Hoc plane verum est quia ratio et veritas semper consuetudini proponenda est. Sed si consuetudini ratio suffragatur nihil oportet firmius retinere. Est de hoc exemplum in. di. c. Illa. de matre sancti Aug. consulente Ambrosium de ieiunio sabbati. Et ad idem facit c. ecclesiasticarum. xi. di. Agere igitur contra consuetudinem ecclesie generale peccatum est. Quod dicit Gualterus. Sed dicendo nullam ante matutinas esse peccatum mortale: quod hoc est contra consuetudinem ecclesie generale. Nam aliter per legem scriptam non invenitur ordinatum. Ita etiam facit contra consuetudinem particularem alicuius ecclesie esse peccatum morantibus in illo loco: unde qui conficeret in azimis in ecclesia grecorum peccaret mortaliter faciendo contra consuetudinem ecclesie orientalis. Et similiter qui in ecclesia latini conficeret in fermentato graviter peccaret quousque vterque conficeret secundum Theodosium. in. 4. Sic in Italia in sabbato abstinetur ab usu carniarum. Et qui tali die sine causa rationabili comederet carnes peccaret mortaliter. In cathalonia vero ubi non est talis consuetudo non peccant in sabbato comedentes carnes. Et de dicendum de abstinentia a lactu et ciceriis et ovibus et caseo et alijs ieiunijs a quibus dragesima quod unusquisque servare tenetur pa-

trie consuetudine. Sic etiam ieiunia que sunt ex generali consuetudine ecclesie obligant sicut ea que sunt in precepto ex statuto ecclesie: ut vigilia sancti Joannis baptiste omnium sanctorum et beati laurentij secundum Innocentium. Sic etiam ubi in aliqua civitate est consuetudo servare aliquod festum licet non sit ab ecclesia statutum debet servari ut festum. Et notandum tamen quod secundum Archidiaconum super c. Consuetudinis. di. xi. Quod consuetudo obuiat omni iuri tunc in distincte succumbit consuetudo. Sed ubi concordat consuetudo seu toleratur ab aliquo iure licet alijs iuribus videatur contra: tamen tunc consuetudo vincit et tollit legem scriptam. Quia multa fieri non debent: facta tamen remanent. Et de regularibus c. Ad apostolicam. Et. 2. q. 6. c. Viduum. Et sic hoc cum dicitur quod consuetudo non est ratio nabilis seu non valet que obuiat canonice institutis videtur intelligendum quando obuiat omnibus statutis. Nam si obuiat alicui et per aliud toleratur non erit irrationalis per hoc solum. ubi gratia. Statutum est etiam de vita et honestate clericorum. c. Quod. quod bona clericorum debeant venire in communem et in una domo debeant vestiri et dormire sub uno tecto: ut etiam ponitur. 32. di. c. Preter hec. Et de consensu. di. 5. c. In omnibus. Et. 2. q. 3. c. Necessaria. Glo. tamen in dicto c. Quod. dicit: quod derogatur huic iuri per contrariam consuetudinem quantum ad clericos seculares quod papa scit et tolerat. Et de eo. di. 3. c. Rogationes. 7. c. Pronunciandum mandatur servari dies rogationum quo ad ieiunium et quo ad cessationem ab opibus. Et tamen ubique fit contrarium. Nec aliquis dicit quod peccent fideles dies illos non servando. Et quod abrogatur per contrariam consuetudinem que prescripta est. Et etiam videtur rationabilis propter ieiunia multiplicata ab ecclesia et propter festa et fideles pro devotioni se dant in festo et viri laborando vivere possunt pauperes. Et de dicendum de tota hebdomada pasche que ponitur celebranda in. c. Pronunciandum Et de ieiunio quadragesime quod fuit statutum ab ecclesia ieiunari a clericis 3. di. post quinquagesimam. di. 4. c. Statuimus. Et tamen non observatur a clericis et hoc quia abrogatum est per contrariam consuetudinem.

Quauis ergo ista et similia obuiet statutis
canonicis aliquibus: tamē qz nō oibus ob
uiant: sed ab aliq̄ tolerantur vt a decretali
eē de p̄suetudine c̄ vltimo. que vult qz vī
cat etiā legē canonicā cū est rationalis et
p̄scripta. Ideo valent et sine p̄iudicio fer
uari possunt. Hic tamē magna diligentia
est adhibenda in iudicando vt nō apiatur
de facili via trāsgressionis ordinationū ec
clesiasticarū. Nec enī p̄demnetur q̄s leui
ter de mortali in huiusmodi p̄suetudinum
observatione. Sicut est de festo innocētuz
sancti siluestri et huiusmodi: que abierūt in
diffuetudinē: vbi tamē seruātur oīno custo
dienda sunt qz ab ecclia instituta. ¶ Simi
liter de p̄suetudine que est in multis locis
qz in sabbatis et in vigilijs magnarū solem
nitatū homines laborēt vel vendāt vsqz in
tertiā horā noctis: vt barbitonifores plus
faciētes exercitiū die illa q̄z tota hebdoma
da. Et videtur posse tolerari cū quasi in re
cōpensationē huius nō laborent in sero festi
vsqz ad mediā noctē. Qd tamē de iure pos
sent qz de vespera ad vesperā id est sero mā
dāt celebrari in c̄ p̄nūciandū. ¶ Sed
nullomodo tolerari debent nec excusantur
a petō puelle que annos pubertatis attri
gerunt si nō cōmunicant aut nō audiunt
missā p̄pter malā consuetudinē. Similiter
et clerici facientes p̄tra decentiā status cle
ricalis. Et religiosi trāsgressores regule et
statutorū ordīs. Et oēs aliq̄ quorū grādis est
numerus qui cōsuetudine putāt posse sua
peccata tueri. Qd si mihi facultas detur vt
vox mea per oēm italiā audiri valeret cla
marē vtiqz vbe vbe nob̄ miseris. Nos su
mus in quos fines seculorū deueniunt: ita
vt oīa corruptionibus impleta esse videā
mus. Nō p̄fuerunt predicatūz tube. Nō
sanctorū viroꝝ miracula. Non terrores de
celo et flagella dei. Nō sene vbiqz pestilētie
ad extirpāda peccata blasfēmie: vsurarū:
vanitātū: partialitatū: iniusticie: sacrilegio
rū: adulterioꝝ: sodomie: ambitionis: et pro
stracionis diuini cultus p̄pter consuetudi
nē. Sed aduertant populi ea que dicta sūt
et timeant ne perseverantes in malicia sua
irritent p̄ciem oīum deū. Qui est b̄ndict⁹ et
laudabilis in secula Amē.

¶ Sabbato prime hebdomade. De gra
uitate peccati. Et quomodo vnū peccatūz
est altero grauius ratione p̄sone et obiecti:
vt nocumēti. Sermo septimus.

Rat enim vē

tus contrarius eis. Scribūtur
hec v̄ba m̄arci. 6. c̄. et in euan
gelio hodierno. Sicut vehemētia venti im
pediebātur discipuli dñi iesu xpi ne p̄sp̄era
nauigatione ad portū tutū possent attrin
gere. Ita mortales miseri peccatoꝝ turbie
retardātur ne valeāt ad regnū p̄perare ce
loꝝ. Et l̄z pleriqz p̄pter ea que dicta sūt in
precedentibus iā acceptent mortalia pec
cata dānosa fore: verūtamen in hoc errore
deuenire solent vt oīa peccata stoicoꝝ mo
re: paria esse confirmet: sic et futuras iſer
ni penas equales peccantibus oibus p̄e
paratas. Contra quos est auctoritas dñi et
saluatoris nostri: qui Joānis. i. 9. dixit p̄
lato. Qui me tradidit tibi maius peccatū
habet. In quo verbo vnū supponitur. s. qz
pilatus peccauit. Et aliud a xpo exp̄mitur
qz. s. ille qui tradidit maius peccatū habu
it. Mā comparatiuum semp̄ p̄supponit
positiui. Peccatū ergo alioꝝ contra chri
stum grauius fuit peccato pilati. Mā iu
das peccauit ex cupiditate. Principes sa
cerdotū peccauerunt ex inuidia. Pilatus
hō ex humano timore quod fuit min⁹ pec
catis illoꝝ. Hiero⁹ etiā. 24. q. 1. c. Mō affe
ramus. ait: Quis dubitat sceleratius esse
cōmissū quod grauius est punitū. ¶ Et. 33.
q. 2. c. Si quod verius dicitur homicidium
est graui⁹ q̄z adulteriū. ¶ Et. 17. q. 4. c. Si
cut. dicitur qz sacrilegiū est grauius q̄z for
nicatio. ¶ Et. 32. q. 7. c. Adultery malū po
nitur granitas peccatoꝝ eiusdē generis lu
xurie. Quēadmodū ergo vna infirmitas est
grauior altera sic et vnū peccatū altero. Cō
paratur nāqz peccatū infirmitati. vñ i p̄a.
Miserere mei dñe qm̄ infirm⁹ sū. Seneca
etiā et tullius vicia appellant egritudines.
¶ Itē vt oīs falsitas p̄cul abiciat a cor
dibus hoīum in p̄nā sermone de peccatoꝝ
grauitate dicemus. ¶ Et q̄zuis diuersis re
spectib⁹ vnū peccatū alio sit graui⁹. Nos

tamē tres eligemus ex multis.

Et p^o dī persone.

Et 2° obiecti.

Et 3° nocumenti.

Et qd̄ grauius peccat eodē genere peccati docti q̄ idocti: et superiores q̄ inferiores. et illi etiā qui peccat cū magis i^ozoba volūtate.

Cap. p^m.

Primus respect^u quo vnū peccatu^z dī grauius altero est p̄sone peccantis. vna enī persona pōt graui⁹ peccare q̄ altera etiā in eodē genere mali triplici ratione.

Et p^o rōne claritatis.

Et 2° rōne dignitatis.

Et 3° rōne voluntatis.

Primo vna persona peccat graui⁹ q̄ altera rōne claritatis. Graui⁹ nāq̄ peccat doct⁹ qui plura cognoscit ad salutē spectātia q̄ indoctus: et latus q̄ idiota. q̄si vt inq̄t Tho. p^o 2° q. 73. propter maiore^m facilitatē q̄ habet in resistendo pōt facili⁹ peccatū declinare. Ideo saluator noster Luce. ix. c. ait. Seru⁹ sciens volūtate dñi sui et nō facies vapulabit plagis multis. ¶ **E**lbite⁹ Criosto⁹ ait. Nō similiter in oībus oīa iudicātur. Sed maior cognitio sit maioris pene materia. h̄ ille. Morēt s̄ba Crisostomi vi⁹ri docti et p̄cipue in sacris litteris exercitati ¶ **S**cdo vna persona peccat graui⁹ q̄ alia rōne dignitatis. Et huiusmodi sūt dñi p̄lati religiosi et sacerdotes. ¶ **I**nc^o Hiero⁹ sup̄ Ezechielē inq̄t. Grādis dignitas sacerdotū s̄z grandis ruina si peccant. letamur ad ascēsu^m s̄z timeam⁹ ad lapsū. Nō ē tāti gaudij excelsa tenuisse q̄ti meroris de s̄bluniorib⁹ corruisse. Nec enī p̄ solis delictis n̄is reddere debemus rōnē: sed p̄ oīum q̄ru^z abutimur donis et nequaquā sum⁹ de coru^z salute solliciti. ¶ **E**t idē ad heliodor⁹ de vita nepotiani. In te oīum oculi dirigunt. Dominus tua et puerlatio tua q̄si in specula p̄stituta magis a discipline. Quid feceris id sibi oēs faciendū putāt. Laue ne cōmittas qd̄ aut q̄ rephēdē vo lūt digne lacerasse videātur: aut q̄ imitari cogant relinq̄re. ¶ **E**t eē de iureiurādo c^o Lū qdā. dī: q̄ cpi trāsgredientes iuramētū graui⁹ iudicādū sūt quāto maiori p̄minēt dignitate. ¶ **E**lbite glo. p̄ q

tet q̄ dignitas delinq̄ntis agrauat p̄ctū. Sicut etiā p̄batur. 40. di. c. Homo xpian⁹ ¶ **E**t. 50. di. c. Quia tua. ¶ **E**t. 19. di. c. Mul⁹ li. ¶ **E**t. xi. q. 3. c. Precipue. ¶ **E**t. 32. q. 5. c. Qui viderit. ¶ **E**t de hereticis. c. Excoicam⁹ ¶ **E**t de homicidio. c. Sicut dignū. ¶ **Q**uātu^m est execrādū peccatū maiore^m in q̄ nō solū illo^z ingrātudo rephendit: verū etiā maluz exemplū quo ceteri inferiores corūpūntur p̄demnatur. ¶ **I**ngt enī Arist. p̄ ethicorū. Multi quidē oīno bestiales vident⁹ esse p̄cudū vitā eligētes. Adipiscunt aut⁹ rōnez q̄ multi ex hīs qui sūt in p̄tate p̄stituti patiunt filia sardanapallo. ¶ **D**ic sardanapallus vt Justin⁹ refert l^o p̄ fuit vltimus rex assirior⁹ oī muliere corūptior⁹ mollicie corporis et lasciuia oculor⁹ oēs femias antecel lens. Dicit ergo Arist. q̄ multi potētes ipsi sequunt⁹ quorū exēplo subditi viciosi sūt. Dimissis aut⁹ antiquor⁹ exēplis. ¶ **E**li demus per experientia q̄ quales sūt superiores tales vt in pluribus solent esse inferiores: et p̄cipue qui eis familiaritate iungunt⁹. Sed de ip̄is particularia nō licet loq̄ q̄rā peccata ip̄munita s̄tus vocant⁹. ¶ **I**uxta illud Sen. in tragedijs. Prosper⁹ ac felix scelus s̄tus vocat⁹. ¶ **T**ertio vna persona peccat graui⁹ q̄ alia rōne volūtatis. Nāq̄ volūtas cōparat⁹ ad actū p̄cti sic arbor ad fructū: vt dī i glo. sup̄ illo vbo Mat⁹ 7. c. Nō pōt arbor bona fruct⁹ malos facere: Ideo q̄to volūtas fuerit ardentior ad peccādū tāto hō graui⁹ peccat. Et sic grauius peccat qui sine vlla aut parua tēratione peccat q̄ ille q̄ ip̄oportunis et diuersis tērationibus sup̄at. In sup̄ q̄to act⁹ voluntatis est magis iordinatus tāto graui⁹ est peccatū. Nāq̄is est aut⁹ act⁹ voluntatis iordinat⁹ cū peccatū ope p̄petrat⁹ q̄ solū mētis p̄fusu. ¶ **M**orādū nī h̄ loco s̄z Bona⁹ ram⁹ et Tho. in 2° di. 42. Qd̄ cū volūtas et op⁹ p̄cti sunt separata: vt puta s̄m aliud et aliud t̄ps sunt diuersa peccata q̄ diuerse auersiones et cōuersiones: vt siq̄s hīs volūtate deliberatā ad fornicādū et huiusmodi diuertit. p̄ tunc ad alia dimittens exequi illā voluntate^m. Inde ad horam oportunitate se ingerente fornicatur opere sic sunt diuersa peccata. Sed si voluntas et opus sint coniuncta:

c 2

ut causa et effectus sic sunt unum peccatum for-
maliter sed plura materialiter: quia est una ratio de
ordinandis sed sunt plura deordinata. Graui-
us tamen est peccatum voluntate et actu ex
teriore commissum quam sola voluntate. Nam
ipse actus exterior communiter adauget vo-
luntatem in malis operibus sicut et in bonis.
¶ Ad culpa tanto est grauior quanto persona
contra quam peccatur est dignior. Et sic pec-
catur in deum, primum et in seipsum. Cap. 2^m.

Secundus respectus quo unum pecca-
tum est grauius altero est obiecti. Et
sic quanto persona que in peccato offen-
ditur est dignior tanto culpa grauior. ¶ Si
aut patet extra de sententia excommunicationis. c. Cum
illoz. in textu et in glo. ¶ Et instituta de in-
iurijs. §. Atrox. ff. de re militari. l. De deli-
ctum. §. Qui manus. ¶ Et. 12. q. 2. c. Gloria
¶ Et. 22. q. 2. c. Mouet. ¶ Et. 27. q. 1. c. Au-
piaz. Hoc autem modo potest homo peccare
tripliciter.

¶ 1° in deum.

¶ 2° in primum.

¶ 3° in seipsum.

Hec autem distinctio peccati ponitur ab Iste-
doro in libro de summo bono. et a Magistro in 2°
di. 42. Et notandum secundum Thomam. 2^a. q. 1. q. ista diui-
sio sumitur sed id in quod directe peccatur
et principaliter non consequenter. ubi gratia.
Cum quis facit homicidium et furtum et similia.
Iste principaliter peccat in primum cum
ledendo. Ex consequenti peccat in deum: quia
mandata eius transgreditur: et in seipsum quia
per peccatum ledit animam suam. ¶ Similiter qui
peccat in seipsum ut in gula luxuria et huius-
modi directe et principaliter peccat in se. Ex
consequenti in deum contra eius mandata fa-
ciendo. Et sic qui peccat in deum ex consequen-
ti peccat in seipsum privando se lumine gratie
et virtutibus et in primum aliquando per malum
exemplum vel alio modo. ¶ Primo igitur
homo peccat in deum cum de deo male sen-
tit: ut hereticus: vel que dei sunt usurpare
presumit utendo indigne sacramentis: vel
quod dei nomen piurando vel blasphemando co-
tenit. Et hec peccata que sunt directe contra
deum sunt ceteris grauiora quibus hodie
plenus est mundus. Et quia inueterata sunt
et publica et in maxima multitudine non

estimatur. Pro quibus dicitur in 1° Aler-
gentis ex de hereticis. Longe grauius est
eterna quam temporalis ledere maiestatem. ¶ Secun-
do peccat quis in seipsum cum sibi soli nocet
et non alteri: ut in peccato gula vel mollici-
ei vel accidia vel inanis glorie et huiusmodi.
Et hoc non sit ita graue sicut peccare imedia-
te contra deum. Tamen grauius est quam pecca-
re contra primum. Sicut grauius peccat qui
occidit seipsum quam qui occidit alium. Nam ut
sentitur ecclesiastica. 14. c. Qui sibi neque cui
bonus erit. ¶ Tercio peccat quis in proxi-
mum. Et sic aliquando quis peccat contra perso-
nam coniunctam. scilicet parentes filios uxores vi-
ros fratres duos vel illis iniuriatur vel non
subuenit eorum indigentibus: et hoc graue est
peccatum. Nam ut ait Augustinus 1° de doctrina
christiana. Cum omnibus subuenire non possis
hij potissime consulendum est qui tibi quod
forte iungunt. ¶ Aliquando quis peccat contra il-
los a quibus beneficia recepit. ¶ Aliquan-
do contra personas graues. Et ut habetur ex
de testibus et attestationibus in glo. in 1°
Licet. Personae graues non appellantur illi
qui sunt in dignitate constituti: et hoc graue est
dignitas quam grauitas. 4. q. 3. c. Item in crimi-
nali. §. sculo. In secunda lege. Sed graues di-
cuntur hij qui non sunt leues sed bone fa-
me et opinionis et antiquitatis. ¶ Aliquando
peccat contra personas dignas clericos sacer-
dotes et religiosos ac plures cum falsis ac te-
merarijs iudicijs ac detractionibus vene-
natis. ¶ Aliquando quis peccat contra primum
miserabiles afflictos affligendo: quod prohibe-
tur ex de clerico egrotante. c. Ex parte. vbi
dicit. Afflicto non est addenda afflictio. Ideo
propheta in ps. ait. Tibi derelictus est pauper
et orphanus tu eris ad interitum.

¶ Ad unum peccatum est alio grauius ratione
nocumendi: et qualiter nocumendi se potest habere ad
peccatum tripliciter. Cap. 3^m.

Primo respectu quo unum peccatum est gra-
uius altero de nocumendi. quoniam. scilicet ex uno
peccato sequitur maius nocumendum quam ex
alio. ¶ Sed secundum Thomam. 2^a. q. 73. vbi. §. No-
cumendum tripliciter se potest habere ad peccatum. ¶ Quoniam
cuius nocumendum illud est primum et intentum. Si
autem cum aliquo aliquid operatur ad nocendum. alij ut
homicida vel fur. Et tunc directe quamitas vo-

luratio adauget q̄titate p̄ti. ¶ Anq̄z nō
nocumētū est p̄uissū sed nō itentū. Sicut
cū aliq̄s transiens p̄ agrū vt cauti⁹ ⁊ bre-
uius vadat ad fomicandū ifert nocumētū
hijz que sūt femiata in agro scienter lz nō
sio nocēdi. Et sic etiāz q̄titas nocumēti
agratat peccatū sed idirecte inq̄stuz. s. ex
voluntate multū inclinata ad peccandum
p̄cedit q̄ aliq̄s nō pretermittit facere dā /
nū sibi v̄l alijs qd̄ simplr nō veller. ¶ Quā-
doq̄z aut̄ nocumētū nō est intentū nec est
p̄uissū. Et tūc si p̄ accidēs se habeat ad pec-
catū nō agratit peccatū directe sed p̄pter
negligentiā p̄siderādū nocumēta que p̄ se
qui possēt iputant̄ hoi ad penaz mala que
veniunt p̄ter eius intentionē si dabat ope-
raz rei illicite. vñ siq̄s solaciaref aliq̄ ludo
p̄culoso ex quo seq̄tur mors v̄l mutilatio
q̄uis illud malū nō sit intentū. Tñ qz vo-
luit illū ludū vnde nocumētū secutū est
ei iputatur ⁊ quo ad peccatū ⁊ q̄ ad irregu-
laritatē ⁊ q̄ ad penā iudicialē. Similr si ce-
cus sagittā v̄l lapidē iaceret ei iputaretur
qz dat operā rei illicite. vnde ⁊ lamech qñ
sagitta occidit caym exūtimans eū ferā fil-
uestrē nō hoiem qz cecus erat. Sed a pue-
ro quē secū ducebat vt fera iudicatus fuit
nō excusat a peccato. Si nō nocumētū per
se seq̄tur ex actu peccati lz nō sit intentuz
nec p̄uissū directe p̄ctm̄ agratit. Quē que
cūq̄s p̄ se sequunt̄ ad peccatū p̄tinent quo-
dāmodo ad ipsā sp̄m̄ peccati. ¶ Puta si ali-
q̄s publice fornicetur seq̄tur scandalū plu-
rimoz qd̄ q̄uis ip̄e nō itēdat nec forte pui-
deat directe per hoc agratit peccatū. No-
tandū q̄ q̄uis nocumētū agratit p̄ctm̄
nō tñ sequitur q̄ ex solo nocumēto p̄ctm̄
agratit. Quinimo peccatū p̄ se est gra-
uius p̄pter iordinatiōē: vñ ip̄m nocumē-
tū agratit peccatū inq̄stuz facit actū esse
magis inordinatū. Quare nō seq̄tur q̄ si
nocumētū maxime habeat locū in p̄ctis
q̄ sūt p̄tra primū q̄ ipsa peccata sint gra-
uissima: qz multo maior iordinatio iucnif-
in peccatis q̄ sūt p̄tra deū ⁊ in q̄busdā eoz
q̄ sunt p̄tra seipm̄. Et tñ pōt dici q̄ ⁊ si deo
nullus possit nocere q̄stū ad eius substā-
tiā pōt tñ nocumētū attendi in hijz q̄ dei
sūt: sicut extirpādo fidē violādo sacra que

sūt peccata grauissima. Sibi etiā aliquis
qñqz sciēter ⁊ violentē infert nocumētū.
Sicut patet de hijz qui se iterimūt lz fina-
liter hoc referāt ad aliq̄d apparēs bonuz:
puta ad hoc q̄ liberent̄ ab aliq̄ angustia.
Sūt igit̄ p̄ctā disparia ⁊ vnuz alio graui⁹.
Nihilomin⁹ oē peccatū mortale p̄culosuz
est dānosū ac formidabile. Ideo curādū vt
⁊ mortalia maiora atq̄z miora vitent̄: siue
sint p̄ctā opis siue oris siue etiā cogitatio-
nis q̄ p̄petrant̄ intrinsecus ⁊ in mēte. Qui
enī peccare desinit ⁊ bñ operari studet is i
p̄nti diuinā obtinet grām ⁊ tandē gloriāz
sempiternā. In qua viuūt ⁊ regnat deus p̄
infinita secula seculoz Amē.
¶ Dñica p̄ in. xl. De supbia dñoz ⁊ po-
tentum. Sermo octauus.

Stēdit ei oīa

regna mūdi ⁊ gliaz eoz ⁊ dixit
ei: hec oīa tibi dabo si cadens
adoraueris me. Scribunt h̄ v̄ba m̄arbi
4.º. ⁊ in euanḡ hodierno. ¶ Principes ter-
re ⁊ tpales dñi vt de xpianis loquar in ma-
gna parte in tantā superbiā sūt elati vt qñ
diabolū imitantes terrenā p̄tatez deo reli-
cto sibi viribusq̄z p̄p̄ijs ascribāt. Quo fit
vt vicia sua icorrigibilia esse velint que sui
familiares ⁊ domestici nedū vitupare au-
dent. Quinimo adulātes laudare cogunt̄
¶ Hinc Sen. in tragedia dicit. ¶ Prosperuz
ac felix scelus. filloz potentū ⁊ principan-
tiū virtus vocatur. Sontib⁹ parēt boni: op-
p̄mit leges timor. ¶ Icaro cūz de p̄ctis in
particulari iā dicendū occurrat: statui ho-
dierna die de supbia dñoz ⁊ potētū dicere.
¶ Et vt verbis vtar Hieronymi in oplā ad
palmachiū ⁊ oceanū. Adulari nō possum
ne ⁊ f̄rem decipiā ⁊ me sermo p̄cutiat salo-
monis qui ait. Verba adulator molliā sūt
⁊ hec feriunt interiora ventris. Neq̄z de se-
cretis ⁊ intimis: sed de illoz patentibus et
manifestis defectibus cū ea qua possum⁹
honestate atq̄z modestia loq̄mur. Distin-
guemus autem considerandam ac con-
demnandam eozum superbiā triplici re-
spectu.
¶ P̄ respectu dei.

T 2º respectu ecclesie.

T 3º respectu primi.

Quali supbi dñi contemnunt deū non reputādo ipm superiorē: et trāsgrediēdo diuina precepta ac dei iudicia vilipendēdo.

Cap. p^m.

Primo pñderāda est atq; pñnāda supbia dñorū et potētū respectu dei. Contēnunt qppe deū. et hoc triplici ratione.

T p^o rōne extimationis.

T 2º rōne trāsgressionis.

T 3º rōne vilipensionis.

Primo ratione extimationis. Nā in tā tā elationē aīus eorū insurgit vt seipsos deos reputent et qeqd habent non a deo hīc se credāt. similes nabuchodonosor regi babilonis. Ille quippe in statua adorari volebat vt scribit Danielis. 3. c. Et cū sidrach misach et abdenago iudei timētes deū seculūq; horrentes hoc agere nollēt cū accusati adducti fuissent corā nabuchodonosor dixit eis rex ille superbū post multa vba Quis est deus q vos eripiat de manu mea. Sic et domitianus iperatoz ad hāc. prupit vespāniā vt in primordiis līpaz se deū et dñz iusserit appellari vt recitat paulus horosius. Incipiebāt enī sue līc Deus et dñs noster domitianus ita mādāt ita iubet. q Nō sic faciēbat cyrus rex persāz: qui vt scribit pñmi hēdāre p. c. dicebat cum humilitate. Via regna terre tradidit mhi dñs deus celi Ab ipso enī deo rege regū et magno super omnes deos est omnis potentia dominandi oīs pñcipatus omne pñcipiū ac finis cuiuscunq; imperij vel regni. Quod pbat auctoritatib⁹ et sentētijs firmissimis. q Dic Mīero super Danielem ait. Nō mīremur si qñ cernimus reges regibus et regnis regna succedere que dei et gubernant et mutantur et finiuntur arbitrio causaq; singulorū nouit ille qui conditor diū est: et sepe malos reges patitur suscitari vt mali malos puniat. q Et Aug^o lū. 5. de ciui. dei. c. 21. Qui dedit persis segetes sine cultu decē segete quīq; alia dona terraz sine cultu tot deorū quos isti rebus singulis singulos vltimā rebus singulis plures pposuerunt ipē etiam regnum dedit hominibus. Qui ma

rio ipse et gaio cesari. Qui vespasianis vel patri vel filio suauissimis imperatoribus: ipse et crudelissimo domiciano. Et ne p singulos ire necesse sit qui constātino christia no ipse et apostate iuliano. q Et Paulus ad romanos. 13. c. Non est potestas nisi a deo que vba ponuntur. 23. q. p^a. c. Quid cultur patur. Propterea dictus fuit nabuchodonosor vt habetur Danielis. 4. c. Sciāt homines quia dominat altissimus in regno hominū scilicet pudentia sua: et cuiuscunq; voluerit dabit illis et humillimū idēst viliū simū constituet super illud: cuius scilicet sibi placuerit. debēt itaq; reges seculi firmiter tenere q omnis principatus a deo dispo nitur cui nulla est difficultas dū sibi placet et mutare et omnino debere. Sunt tamē quidā ebicientes nobis q non omnis potentia dominādi sit a deo. q Primo ex textu scripture: dicitur enim 1º sec. 8. c. Ipsi regnauerunt et non ex me: principes exierunt et non cognoui. 2º Secūdo nihil iniūstum est a deo. Sed multi dominātur iniūste alijs: ergo nō omne dominū est a deo. 3º Tercio nihil inordinatum ē a deo. Sed cum stultus preficitur sapienti et malus bonis hoc est inordinatum. ergo non videtur esse a deo. 4º Quarto nō est auferendū ali cui illud quod est datum a deo: ergo si oīs superioritas a deo est nulli est auferenda. Igitur nullus superior quātumcūq; maius erit puniendus. 5º Respondet Bona uentura in 2º di. vltima. Qd in potētia dominandi duo considerantur scilicet virtus presidendi: et hec a deo est. Et modus. q Et tunc quidam pñt alijs ex iusticia. q Quidā ex astutia. q Quidā ex violentia. q Primo modo potentia dominandi est a deo respectu presidētis et respectu subiaccētis. q Secūdo et tertio modo: talis potestas habet comparari ad voluntatem presidētis: et ad meritum subiaccētis. In comparatione ad meritum subiaccētis talis presidētia iusta est: quia aut est ad bonorum probationem aut ad malorum punitionem. Si autem comparatur ad voluntatem presidētis iniusta est. Et primo modo dicitur esse a deo faciente et ordinante. Iuxta illud Job. 24. c. Regnare facit hypocritam pro

pter peccata populi. Et **Sec. 13. c.** dicitur. Dabo eis regem in furore meo. **¶** Secundo modo scilicet in respectu ad voluntatē p̄sidentis est a deo permissiue non approbatiue. Et sic excellentia potestatis est a deo: modus & non nisi permissiue. Quare soluta sūt tria illa in oppositū iducta. **¶** Ad quartum & quando dicebatur q̄ si potētia dominandi esset a deo nulli esset auferēda. Respondēdi potest q̄ hoc sequeretur si deus talem potētiā dedisset malis simpliciter. Si autem ad tempus data sit sicut deus vult dare. Ita vult per ministrū huius manu auferre. Nam deus dat vitam laetroni. Et tamen iudex iuste auferit illam ab eo. **¶** Sed nunquid tenentur subditi obedire tyrannis iniuste dominantibus & soluere eis tributa & gabellas. Dicunt doctores q̄ lz non teneantur bonum tamen est obedire in hijs que non sunt contra deum ad vitandum scandalum propriū & aliorum. Unde. **xi. q. 3. c.** Julianus dicitur. Julianus q̄suis esset apostata habebat tamē sub se milites christianos quibus cum dicebat producite aciem pro defensione rei publice obediebant ei. Cum autem diceret producite arma in christianos cognoscēbant imperatorem celi. Habētibus & iustum dominium quantūcūq; malia tenētur subditi obedire in licitis & honestis: & collectas & gabellas legitimas soluere. Ideo Petrus p̄ma sua canonica ait. Serui subditi estote in omni timore dominis: non t̄m bonis & modestis: sed etiam discoloris. **¶** Et Paulus ad romanos. **13. c.** Qui potestati resistit dei ordinationi resistit: et ipse sibi damnationem acquirit. Ad idem faciunt auctoritates. **xi. q. 3. c.** Si bonum. **c.** Imperatores. **c.** Qui resistit. **¶** Secundo contemnunt deum principes & potētes ratione transgressionis: propter superbiam enim non putant se legi dei fore subiectos. Quare ad vicia cum quadam licetia & libertate se precipitant: precipue ad lasciuia & carnalitates. Et nihilominus si sic viciose viuendo non se correxerint dānabuntur cum alijs inimicis dei in ignem eternum. Propterea tales aures debent attentas exhibere Augustino dicēti libro

quinto de ciuitate dei capitulo. **24. ¶** Neq; enim nos christianos quosdam imperatores: deo felices dicimus quia vel diutius imperarunt: vel imperantes filios morte placida reliquerunt: vel hostes reipublice domuerunt: vel inimicos ciues aduersus se insurgentes & cauere & opprimere potuerunt. Nec & alia vite huius criminose vel munera vel solacia quidam etiam cultores demonum accipere meruerunt qui non pertinent ad regnum dei quo pertinet ista. Et hoc ipsius misericordia factū est ne ab illo ista qui in euz crederent velut summa bona desiderarent. Sed felices eos dicim⁹ qui iuste imperant si inter linguas sublimiter honorantiuz vt obsequia nimis humiliter salutantiuz non extolluntur & se homines esse meminerint. Si suam potētiā tam ad dei cultum maxime dilatandū maiestati eius famulam faciunt. Si deum timent: diligunt: colunt. Si plus amant illud regnum vbi non timent habere cōsortes. Si tardius vindicant facile ignescunt. Si eandem vindictam pro necessitate regēde tuendēq; reipublice non pro saturandis odijs inimicitarum exercent. Si eandem veniam non ad impunitatem iniquitatis sed ad spem correctionis indulgent. Si luxuria est tanto eis castigatio: quanto posset esse liberio. Si malunt cupiditatibus prauis q̄ quibuscūq; gentibus imperare. Et si hec omnia faciunt nō propter ardorem inanis glorie sed propter charitatem felicitatis eterne. Si pro suis peccatis humilitatis & miserationis & orationis sacrificium deo suo vero immolare non negligunt. Tales christianos imperatores dicimus esse felices: interim spe postea re ipsa futuros cum id quod expectamus aduenerit. Nec Augustin⁹. que superbi dñi irrident & contemnunt. **¶** Tercio contemnunt deum principes et potētes ratione vilipensionis. vilipendunt quippe iudicia dei & comminationes diuinas non solum non formidant sed spernūt corde ore & opere. Corde in seipsis confidentes: ore de deo p̄tulerit loq̄ntes: & opere malis mala peiora iungētes. Propterea de⁹ vt Jacob⁹ inq̄t. **3. c.** Superbis resistit. Et de hoc **Sec. 4.**

in tragedijs ait. Sequitur supbos victor a tergo deus: qz supbia deo aduersatur et dine maiestati se opponit. Ideo hac deus pre ceteris pctis habet exolam. vnde scri / ptu est Ecclesiastici. 10. c. **D**idibitis est coram deo et hoibus supbia. Et Amos. 6. c. dicit. **D**ñs exercituum detestor: ego superbiar. Et Ysaie. 2. c. Dies dñi exercituum sup omnem superbū et excelsū et super oēm arrogantē et humiliabit. Et Ysaie. 13. c. **R**egesere fa / cia superbiā infidelium et arrogantia forti um humiliabo. Et. 23. c. **D**ñs exercituum co gitauit hoc vt detraheret superbiā ois glo rie et ad ignominia deduceret vniuersos in elitos terre. Et. 28. c. **T**le corone superbie. Et eodē. c. **P**edibus calcabit corona super bie. Et Ezechielis. 7. c. **Q**uietere facia superbiā potentum. Et Hieremie. 50. c. **E**cce ego ad te superbe dicit dñs deus exercitu um: qz venit dies tuus tempus visitationis tue et cadet superbus et corruet et nō est qui suscitet eum. **H**ec p oia iplera scimus in hys qui ceruicē eleuarunt superbiētes ad uersus deū. de quib⁹ dixit glōsa virgo Lu ce. 2. c. **D**eposuit potentes de sede et exalta uit humiles. Et itez. fecit potentia in bra chio suo dispersit supbos mēte cordis sui. Et Ecclesiastici. 10. c. sapiens inqt. Sedes du cum superbor destruxit deus et sedere fecit mites pro eis. Radices gentium superbar arefecit deus et plantauit humiles. Sunt de hoc exempla posita in smone de oipotē tia dei in qdragesimali de pnia. Quia non est potentia nō fortitudo nō cōsiliū contra deū cui nō inmerito subiciēda est omnis creatura.

Quō principes et dñi supbi ptenūt eccele siā parupēdentes illi⁹ ptatē que est supra oēm ptatē tpalē et intromittētes se de spīri tualibus officijs et bñficijs atqz censuram ecclie pro nibilo ducētes. **Cap. 2^m.**

Ecūdo considerāda est atqz cōdem nanda supbia dñor et potentum re spectu ecclie. Sicut enī supbi pñci pes ptemnūt deū ita et eccliam suā scām et seipue quātum ad tria.

Cp quātum ad ecclasticā potestatem.

C2^o quātum ad ecclasticā spūalitātē.

C3^o quātum ad ecclasticāz penalitatem.

Primo quātū ad ptatēz que residet in summo pontifice cui tanqz vicario iesu xpi oēs cuiuscūqz gradus humilr ac fidelr subici debent et obedire. **S**ed hoc loco tria nobis adueniūt dubia declaranda. **P**ri mū vtrū potestas pape sit superior potesta te imperatoris. **S**cōm vtrū potestati pa pe subdantur oēs reges et principes chri / stiani. **T**ertū vtrū potestas pape se extē dat ad infideles. **P**ro declaratione pmi dubij sunt plura notāda. **P**rimū notā dum q monarchia idest principale dñiuz mundi cepit ab assirijs sub Nino rege ni niue: de quo mentionē facit Aug⁹ li^o. 16. de ciuita. dei. c. 17. Et de assirijs trāslatum est ad medos et persas sub tiro et dario. Et de medis et persis trāslatuz est ad grecos sub alexandro magno. Et a grecis trāslatuz est ad romanos sub octauiano. Et vt scribitur 28. q. 1^a. 5. Ex hys virtutibus romani pro meruerūt iperū. **S**cōm enī Aug^m de an chona i li^o de ptatē pape. Multa fuerūt in romanis ppter que amplitudinē dñij de illis pcessit. **P**rimū fuit magna reueren tia sacroz etiā si erraret in cultu fallox deo rū: vt diffule ponit Alari⁹ in p li^o. **S**cōz fuit clemētia alor vt enī dicit Virgilius et Aug⁹ li^o 5 de ciui. dei. Amabāt sibi in lau dibus dici parere subiectis et debellare su perbos. **E**nde Aug⁹. c. 5. pñti pmi libri inqt de pietate et clementia marci marcel / li. Egregius romani nomis mar⁹ marcel lus qui siracusā vrbē ornatissimā cepit re fertur eā prius fleuisse ruiturā et ante eius sanguinē suas illi lachrymas effudisse. ges sit et curā pudicitie etiā in hoste suade. **N**ā priusqz oppidū victor iussisset inadi pstiti it edicto ne qs cor p libez violaret. **T**er tiū fuit fides pmissor sicut patet in marco regulo. **Q**uartū fuit iusticia discussionuz vnde actū. 25. c. Festus respondit. **N**ō est consuetudo romanis dānare aliquē hoiez priusqz ille qui est accusatus pñtes habe at accusatores locūqz defendendi accipiat **Q**uintuz fuit amor communis boni cui preponebant omne priuatum cōmoduz. **S**ecundū notandū q imperiū fuit sem per in vrbē vsqz ad tempora constantinis qui illud ad grecos trāslulit bizāciuz que

nunc est constantinopolis. ¶ A grecis hō
trāslatum est ad frācos per hunc modum
vt scribitur in cronica martiniana. Nā an
no dñi.

Francus rex lombar
doy rupto pacis federe romanos iquicta /
bat. Sed a zacharia papa reprehensus cū
vxoze 7 filios romā venit: vbi monachus
factus est. Huic arstulph⁹ frater successit i
regno tributa postulās a romanis. Qua /
propter stephanus scds romanus ponti /
fex animaduertens qd constātinus qntus
constātinopolitanus imperator quasi cun
cta perdidit in partibus meridians et
orientis oppressus a saracenis quare non
poterat iuuare romanos venit in franciaz
ad pipinū frācoz regem qui cū papa veni
ens liberauit romanos ab iniurijs lōbar /
doy. Et pacatis oibus in premium virtuo
si laboris factus est iperator. Et reuersus
in frāciā imperauit annis tresdecim cum
prius apud frācos tenuisset regnū trigin /
tatibus annis. Nāstqz imperium apud
frācos annis trigintaquinqz 7 mensibus
nouē vsqz ad tempora ludouici tertij. De /
inde tempore octonis principis imperiuz
trāslatum est ad germanos: eo qd octo iu /
uit ecclesiā 7 romanos quos herlēgarius
rex lombardoy infestabat. Quare corona
tus fuit imperator cui successit filius octo
secūdus. Et huic octo tertius fili⁹ eius qui
iperauerunt per hereditariā successionez.
¶ Deinde instituti fuerunt ab ecclia electo
res de quibus dicitur in glo. in. c. Ad apli
ce. de snia 7 re iudicata. Hī sunt archieps
magūtinus: Coloniensis: Treuerēsis. Et
quorū laici: Comes reni dux saxonie. Mar
chio bradeburgensis. Et rex boemie olim
dux. Et dicunt quidā qd rex boemie de ne
cessitate vocādus nō est nisi cū alij discor /
dāt nec istud ius habuit ab antiquo. Sed
hodie de facto tenet sū Hostiensē et de
electione in. c. Venerabilē. ¶ Ex quo nō ha
bet locuz hoc tpe snia illa que dicit qd exer
citus imperatorē facit. 93. di. c. Legimus.
ff. de origine iuris. l. 2. §. Postea. §. Deide.
7 §. Nouissime. C. de veteri iure enucleādo.
l. 3. §. Hoc etiā. ¶ Propter dicta scribit in
glo. in. c. Venerabilem super verbo in ger
manos. Regnuz mundi trāslatum est ad

theothonicos. Nam ipsi habent regnū ro
mane ecclesie de cō. di. 5. c. In die. Et sic pa
tet qd imperium nō est apud grecos l3 lar
go nomine appelletur quoniā extra ecclesi
am non est imperium. 24. q. 3. §. Sed illd.
¶ Quidā hō scire cupiunt. Quare fuerunt
istituti electores imperatoris de alemania
¶ Ad quod respondet Aug⁹ de anchona.
Qd triplex potest esse ratio. ¶ 1^a quia illi
principes qui liberauerunt ecclesiā de ty /
rānide lombardoy fuerunt de alemania.
¶ 2^a ratio fuit deuotio alemanoy ad ecclesi
am que apparet in continua peregrinatio
ne eorum ad visitāda limina apostolorum
petri 7 pauli. ¶ 3^a ratio fuit voluntas pape
scilicet gregori qnti: qui fuit theothonic⁹
7 octonis consanguineus. ¶ Tertium no
tādūz qd imperator nunc dicitur rex roma
norum: tum ratione derivationis: quia in
de derivatum est imperiū: tum ratione cō /
firmatiōis: quia a romano pōtifice habet
confirmari: tūz ratione coronationis: quia
rome habet coronari. ¶ Nā vt dicit glo. in
clementina Romani pncipes de iurēturā
do. Imperator coronatur triplici corona.
¶ 1^a ferrea in aquisgrauis quaz accipit ab
archiepscopo colonienfi: 7 significat forti
tudinem. ¶ 2^a argentea quā accipit ab ar
chiepscopo mediolanēfi modoetie: l3 heri
ricus acceperit illam mediolani in ecclesia
sancti ambrosij. Et significat puritatē mū
diciā 7 claritatem. ¶ Tertia est corona au
rea quā dat sibi papa in ecclesia sancti pe
tri ad altare sācti mauricij. Et significat su
perioritatem 7 excellentiam super omnes
reges 7 principes 7 nationes. Ipse equi
dem imperator est super omnes: vt patet
7. q. 3. c. In apibus. Et. xi. q. 3. §. Nec si
quis. Et. ff. ad legem rhodiaz. l. De preca
tus. Et. C. de indeis. l. Judei. Et. 63. di. c.
Adrianus. Et di. 8. c. Quo iure. Et. 23. q. 8.
c. Conuenior. Ex quibus omnibus colligi
tur qd imperator est princeps mundi et do
minus 7 omnes nationes 7 prouincie sūt
sub eo 7 omnia sunt in potestate eius. Et fi
cut ipse coronatur illa triplici corona: sic
olim in tribus metallis dabatur tributuz
romano vt dicitur in glosa prefata in cle
mentina Romani principes. ¶ Quartū

notandū q̄ papa est supra imperatorem. Nā iusta causa et rationabili existente pōt papa per seipm̄ imperatorem eligere aut p̄pter eligentium negligentia vel discordia aut p̄pter electi bonitatem et condecientiam. Aut p̄pter populi xpiani et pacis puidentiā. Aut p̄pter cohercendi hereticorum paganorum et scismaticorum audacia et potentia. Et sicut ab apostolica sede instituti sūt electores imperatoris: ita cū expediret paci et utilitati xpianitatis papa posset aliud facere. Nec hoc esset leuitati ascribendum: quā ut scribitur hester. i. 6. c. p̄sonidendū est paci olum. puincia: nec putare debetis si diuerfa iubemus ex animi nostri venire leuitate sed pro qualitate et necessitate temporis ut recipere possit utilitas puenire. Que vba sunt regis Archaxerxis in epla sua. q̄ papa itaqz pōt imperatorem etiā electum non cōfirmare. Nā imperator electus debet cōfirmari per papā: ut patet in p̄fatio. c. Venerabile super allegato. Et confirmatus debet per papā inungi. Et de sacra vncione c. Cum venisset. Et inunctus per papā debet coronari ut in p̄fatio. c. Venerabilem. q̄ p̄testis isup papa imperatorem p̄firmatū deponere. q̄ Unde stat exemplū de snia et re iudicata li. 6. in. c. Ad aplice. De Inno centio. 4. qui deposuit fredericū imperatorem romanorum et regem sicilie. Nā requisivit eū ut daret pacē ecclesie et mundo vniuer so et ipse indurat? velut pharao noluit obedire. q̄ Quare cum fuisset pius sacileg? et de heresi suspectus et non soluisset censū ecclesie pro regno sicilie papa deposuit eū. vbi dicit glo. Papa p̄pter crimina depōnit imperatorem ut hic. Idē cum est inutilis i. q. 6. c. Alius. Fuerunt ergo crimina frederici grauissima quibus priuatus venit Nā ut dicit glo. in dicto. c. Ad aplice. Per iurium est crimen grauissimū in quibet p̄sertim in prelato vel in principe cum eorum facta trabatur ab alijs in exemplū: ut notatur ex de voto et voti redē. c. ad agne. Et ideo grauius puni. xi. q. 3. c. p̄recipue. Turbatio etiā pacis grauissimū peccatū est in principe: quia ipse maxime tenetur ad suandā pacē. 23. q. 3. c. Noli. Et de treuga et pace per totū. Et qui p̄tra pacē ecclie sunt

nudari debent dignitate et cingulo. 24. q. 3. c. Qui contra pacē. q̄ Negare etiā censum pro regno sicilie graue crimē est: quia regnū sicilie est speciale p̄mōniū beati petri 94. dist. c. Valde. xi. q. 3. c. Peruenit. Et io. q. 3. c. Relatū. Quare papa iudicat imperatorem et oēs et nullus ipm̄. 22. di. c. Dēs. 9. q. 3. c. Nemo. quia papa est dñs mundi. 9. q. 3. c. Cuncta per mundū. Ideo extra de maiestate et obedientia. c. Solite. Dignitas et p̄as pape assimilaf soli et imperatoris lune. C Sed p̄tra dicta instat multipliciter. q̄ p̄ q̄ constantinus imperator imposuit coronā siluestro pape: ut dicitur. 96. di. c. Constantinus. q̄ Ad hoc respondet q̄ hoc fecit non sicut dñm et auctoritatē p̄bēs: sed sicut minister obsequēs. Cuius signū fuit q̄ tenens equū eius dextratoris sibi officiū exhibuit. q̄ 2. istatur q̄ ut dicit Inno. 2. 23. q. 4. c. Quēsitū. q̄ imperatori sit gladiū a deo datus. q̄ Ad quod respondetur q̄ verū est imperatorem gladiū recipere a deo: quia a papa non recipit nisi ut est vicarius dei. Nō enim papa potest supra imperatorem ut est singularis persona: sed ut est successor petri et vicarius xpi. q̄ 3. istatur q̄ ex electione iperatoz habet ius in iperio et potest admittere ante cōfirmationē pape: ut notat Hostien. in p̄dicto sepe allegato. c. Venerabile. et confirmatur. 93. di. c. Regim. q̄ Respondetur q̄ ius qd̄ habet imperator est quia eligitur ab illis quos ecclesia instituit electores. Illi enī qui eligūt imperatorem a papa habēt hoc ius eligendi: ut in clementina Romani p̄ncipes. 7. s. in. c. Venerabile. q̄ 4. instatur q̄ xps soluit tributū sicut patet Mathi. 7. c. Et. 23. q. 8. c. Tributū. Et. xi. q. 3. c. Si tributum. q̄ Rñdē q̄ illud fecit nō ex debito s̄ ne scandalizaret. q̄ 5. instat q̄ xps dixit Joānis. i. 6. Regnū meū nō est de hoc mūdo. q̄ Rñdē q̄ xps dixit illa vba añ passionē. S3 post resurrectionē dixit discipulis. Data est mihi oīs p̄as in celo et in terra. vñ p̄cludim? firmiter q̄ p̄as pape est supra p̄atē iperatorio. C Scdm̄ dubiū fuit vtrum p̄atī pape subdantur oēs reges et p̄ncipes xpiani. q̄ Ad quod ita dicit Aug. de anchona. q̄ sicut summo sacerdoti leuitici generis oēs

indei obedire tenebantur cuiuscunq; stat⁹
fuisent. Sic omnes xpiani maiores & mi-
nores pape tenenti locum xpi obedire te-
nentur. unde deuteronomij. 17. scriptum est.
Qui superbierit nolens obedire sacerdotis
ipso morietur. ¶ Narrat magister in hi-
storia scholastica. Quod cum alexander ma-
gnus venisset in iudeam cum proposito ex-
terminandi ea ex visione quam habuit obuias
Joia de summo sacerdote ad eum venienti in-
duto pontificalibus de equo descendit di-
gnissimeq; veneratus est & adoravit dicens
principibus secum commorantibus se non
ipsum adorasse: sed deum cuius principatus
& vices gerebat in terris. Ideo et de maio-
ritate & obedientia. c. Si quis dicitur. Qui
non obedierit principi morte morietur. Glo.
id est pape de con. di. p³. c. Corpora. Sicut
econverso imperator vocatur pontifex. di.
io. c. De capitulis. Vnde etiam iesus xpus
Luce. io. c. ait. Qui vos spernit me spernit.
¶ Et Grego⁹. di. di. c. Si qui sunt. Peccatum
paganismus incurrit quisquis dum xpianus
se asserit sedi apostolice obedire contemnit.
Qui autem dicunt papam in toto obtemperare
habere dominium solum super spiritualia
non autem super temporalia similes sunt
consiliariis regis sirie: qui dixerunt ut ha-
betur tertij Regum. 10. c. Vbi montium sunt
dij eorum: & ideo superaverunt nos. Sed
pugnemus contra eos in campatribus &
in vallibus in quibus dij eorum dominium non
habent & obtinebimus contra eos. ¶ Ad li-
teram sic hodie mali consiliarii adulatores
pestifera seducunt reges & principes terre
dicentes. Vbi montium: puta spiritualium
bonorum sunt summi pontifices: sed non
sunt dii vallium: quia temporalium bonorum
nullum dominium habent. Ideo in campe-
stribus id est in potentia bonorum tempo-
ralium pugnemus contra eos & obtinebi-
mus. Sed quid dicat eis divina senten-
tia audiamus. Quia dixerunt sirij. Deus
montium & deus eorum & non deus valli-
um dabo omnem hanc multitudinem in
manu vestra & scietis quia ego dominus.
Et hoc patet quia multi ecclesiam perse-
cutos etiam christiani exterminati sunt. Si-
cut fuerunt iulianus apostata: mauricius

imperator persequens gregorium. Theo-
doricus rex italie qui incarceravit Joannem
papam. Fredericus imperator & alij qui mi-
serabiliter suos dies finierunt. Auctoritas
ergo pape extendit se ad quoscunq; dominos
christianos. ¶ Et ideo de supplenda negli-
gentia prelatorum in 6°. c. Grandi. ponit
tur qualiter papa dedit coadiutorem regi
portugallie qui erat negligens in regimine
regni & omnia dissipabat. ¶ Insuper a sen-
tentijs regum & principum omnium ad pa-
pam potest appellari per illud quod scribitur.
2. q. 6. Ad romanam ecclesiam ab omni-
bus & maxime ab oppressis est appellandum
& concurrendum quasi ad matrem & vbera
nutriatur: auctoritate defendatur: op-
pressionibus releventur: quia non potest nec
debet mater filium oblivisci. ¶ Idem habet. xi.
q. p³. c. Quicunq;. Nec obstat c³. Si duo
bus. extra de appellationibus. vbi dicitur
non est appellandum a iudice seculari ad pa-
pam nisi in terris ecclesie: quia hoc intelligitur quod
non est sciendum indifferenter & in quibuscunq;
sed in negocijs arduis & necessitate urgen-
te. Spectat enim ad papam corrigere omnes cum
delinquant & illud Hieremie p. c. Ecce con-
stitui te super gentes & regna ut euellas et
destruas: dissipas & disperdas scilicet scele-
ra reprehendendo: & edifices & plantas. ¶ Sic
& in veteri testamento propheta qui erant
patres spirituales in populo iudeorum au-
toritate domini reprehendebant reges delin-
quentes. Quod patet p³mi Regum. 15. c. vbi
samuel regem saulem reprehendit de iobedi-
entia. ¶ Et secundi Regum. 12. c. Nathan dauid
de adulterio. ¶ Et tertij Regum. 18. c. Eli-
as achab regem israel de idolatria. ¶ Et se-
cundi paralipomenon. Summus sacerdos
ozias regem iuda de presumptione. ¶ Et
2. q. p³. c. Scelus. Nicolaus papa rex lo-
tharium de adulterio. Ideo ad confirmatio-
nem huius veritatis dicit glo. in. c. Mouit
Extra de iudicijs. Jura celestis imperij et
terreni petro commissa sunt a deo. Idem
di. 22. c. primo. Ipse enim utrumq; gladium
habet: ut dicit Lucas. Ecce gladium duo hic.
¶ Demonstravit autem hoc deus aliquan-
do in facto & precipue tpe leonis pape. Na-
ut recitat Paulus in historia lombardorum

et Siccardus: Athila rex hunnorum occiso
germano suo dolo deuastataq; macedo /
nia achaia et tracia gentibus oibus aqui /
lonarib; iperauit. Et ambitiosus et audax
regni tentauit italiaz subicere sibi. Et post
multa per eum imita bella cum exercitu copio /
sissimo aquileia trib; annis obsedit. Quia
victa et in predam data occisq; ciuib; et
oibus flama et ruina consumptis mox vici /
nas vrbes dissoluit. Et deinde cepit vince /
tia verona brissia et mediolanu. Eadem fir /
matis castris in eo loco ubi minerius flu /
uius in padu influit cogitabat ad urbem
proficisci. Tunc sanctissimus leo papa per /
sonaliter accessit ad eum. Qui non solum ro /
me salutem sed totius italie reportauit. Athi /
le namq; precepit vt dicit Ruffinus in annali /
bus romanor; et Siccardus in li; tempor; /
vt erga danubiu promissa pace discederet
Qui athila statim assensit nihilq; nisi qd leo
papa voluit loqui potuit. Post cuius di /
scessum interrogatus cur preter consuetu /
dinem romano pontifici tanta obedientia ex /
hibuisset. Respondit athila se vidisse virum
astatez ei sub sacerdotali habitu angustio /
re forma canicie venerandu sibiq; minan /
tem gladio nisi cuncta que ille postulabat
faceret. Sic igitur relicta italia in panonia
athila redijt ubi ducta in vxore sorore va /
lentiniani imperatoris faciens luxuriosa conui /
uia cum longe plus solito vna bibisset sepius
dormiens eruptione sanguinis qui de na /
ribus efflueret suffocatus e. Et si aut quis
interrogaret cum sit tanta potestas pape quare ta /
crebro omittit punire duos publice delin /
quentes. Ad qd dicimus qd hoc facit vel
qz facultate non habet coercendi: vel ppter
pericula et scandala que possent euenire: vel
qz multitudini parcat. Est tamen in eo po /
testas faciendi. Quartum dubiu fuit vtr
potestas pape exte dat se ad infideles. Ad
hoc rñdet Aug; de anchona sequedo Joa /
nem andree in nouella in. c. Qd sup hys.
de voto. et Innocentiu et Hostiensis qd sic et
qd oēs pagani subsunt pape. Rñ est qz in
aduentu xpi oīs honoz et oīs principatus
et dñitium et iurisdictio de iure et ex causa
iusta et per illu qui suprema manu habet
nec errare pot omni infideli subtracta fue

rit et ad fideles trāsata. Qd hec iusta cau /
sa fuerit pbatur ecclesiastici. io. c. vbi dicitur
Regnu a gente in gentē trāsferetur ppter
iniusticias et iniurie et tumelias et diuersos
dolos. Qd aut hoc factu fuerit pbatur ex
de constitutionibus. c. Trāsato sacerdotio
necesse est vt legis trāslatio fiat. Trāslatuz
quippe fuit sacerdotiu in personā xpi qui
fuit sacerdos et rex: vt dicitur Luce p. c. Et
regni eius non erit finis. Ipe aut dixit Ma /
thei. 21. Auferetur a vobis regnu dei et da /
bitur genti facienti fructus eius. Huius aut
regni et sacerdotij principatus perpetuum
commisit dei filius petro et successorib; ei;
vt patet. Et de homicidio. c. Pro huma /
ni. Et qui filij sunt legitimi. c. Per vene /
rabilē s. Rationibus. Et inde constāter as /
serimus qd de iure infideles debēt subici fi /
delibus non ecōuerso: vt dicitur ex de iude /
is. c. p. c. Multor; c. Et si iudeos s. Inhibe /
mus. Si igitur papa pēt mundo vice xpi
et xps habet plenā iurisditionē super oēm
creaturā: sequitur qd nullus potest se sub /
trahere ab obedientia pape de iure: sicut
nullus se potest subtrahere ab obedientia
dei. Et quis infideles per excomunicatio /
nem vel absolutionē in cōfessione solui
ligari non possint. Tamen potestate clau /
um ligati sūt per ecclesiā iudicati dānati.
Et sic si vellent ad fidem reuerti potestate
clauum absolui possent. Similiter quis
de ecclesia dici non possunt merito fidei et
bone operationis: tamen de ecclesia dici
possunt iudiciaria potestate et occasionali
utilitate. Quare sū Augustinu de ancho /
na papa potest punire paganos et barba /
ras nationes cum agunt contra legem na /
turalem in manifestis: quia vnusquisq;
potest puniri pro transgressionē legis quā
recipit et profitetur. Sed lex naturalis est
ita cordi inserta qd deponi non potest: vt si
furarētur vel committerent vicium simo /
nie et huiusmodi. Sed pro eo quod faciūt
contra legem diuinā scilicet veteris vel
nouī testamenti. Aut contra legem positi /
uam cum neutra recipiunt puniri non possūt
Si tñ pagani sūt subiecti aliquibus regib;
et principibus xpianis dignū est vt viuere
debeant legibus quibus viuunt alij subditi

illoz principū ne videantur meliorē dī /
tionis ppter suā fidelitatē q̄ xpiani. Et co /
gi ad hoc et puniri possūt. Puta q̄ cū sta /
tutū generale est in aliqua ciuitate vbi au /
les habitāt q̄ qui portat arma icidat in pe /
nā decē florenoz: poterit in tali delicto pu /
niri paganus sicut et xpianus. Et q̄uis pa /
gani puniri non possunt pena spūali et cō /
municationis et huiusmodi: possunt tñ pu /
niri ab ecclia pena pecuniaria et a principi /
bus etiā pena corporali. ¶ Secō deū tps /
les multotiens per superbā contemnunt /
eccliam q̄ tñ ad spūalitatez dñi. s. de spūa /
bus temere se ipediunt. Ad cū licet laicis /
ipedire se de ecclēsijs et ecclēsticis psonis. /
Sicut habetur et de pstitutionib⁹. c. Ecclē /
sia sancte marie. in tex. et in glo. ¶ Et. 96. di. /
c. Bñ. ¶ Et et de rebus ecclē nō alienan /
dis. c. Cū laicis. Hoc autē fit. q̄ cum ipsi in /
gerunt se ad conferenda ecclēstica benefi /
cia et ecclēsticas dignitatē. Contra quos /
et de iure patronat⁹ in. c. Cura. glo. inq̄. /
Laici conferre ecclias nō possunt. Idē et /
de priuilegijs. c. Cū et plātare. ¶ Et. 16. q. vl /
tima. c. Sigs deinceps. c. Sigs eph. c. Si /
quis clericus. ¶ In. c. 40. Ex tua et de fili /
is p̄b̄ioz non ordinādis. dicitur q̄ suspen /
di debent clerici et cōmunionē priuari qui /
recipiunt ecclias de manibus laicoz et lai /
ci sunt ex cōmunicādis: q̄ tale ius possidere /
nō possunt. et de electione. c. Sacrosācta. /
c. Massana. nūi i capella vbi patronus ha /
bet tñ ius p̄ntandi. Et vt scribitur et de iu /
re patronatus. c. Cū laici. Laici qui habēt /
ius patronatus nō possūt pcedere clericis /
ecclias sine scientia et p̄sensu epi. Nec pos /
sunt et debēt ipsi patroni p̄ntare indignū. /
¶ Et quo vt ponitur in glo. in. c. Cū vos de /
officio ordinarij. Patronus laicus presen /
tans indignū lz nō fit priuatus nec priuā /
dus ptate presentandi tamen dantur sibi /
quatuor mēses ad p̄sentandū. Sed in col /
legio et ecclēstica psona aliud est q̄ si col /
legiū eligat vel p̄ntet indignū priuatur ip /
so iure. Et de electione. c. Cū in cūctis. Idē /
creditur de clerico patrono q̄ priuatus est /
si presentet indignū vel saltim priuā dū. /
¶ Et hec potest esse ratio quare laico patro /
no dātur quatuor menses a tpe vacatiōis

et de iure patronatus. c. Cum ppter. Col /
legio 40 sine clerico dantur sex mēses. Et /
tra et de p̄cessione p̄b̄endi. c. Nulla. quia /
laicus nō priuatur ptate presentandi: lz pre /
sentet indignū. Clericus 40 sic. Unde hic /
fit quedā compensatio hinc inde. Quia lai /
ci grantur in tpe et releuātur in alio: q̄ /
nō priuātur. Et q̄ clerici priuātur presen /
tādo indignū releuātur in maiori tēpore. /
Et q̄ clerici magis debēt esse discreti et sci /
re iura: ideo puniuntur si peccāt in electio /
nibus et p̄sentationib⁹. ¶ Quidā tamen /
dicunt q̄ ad superiorem deuoluitur p̄uio /
ecclē cum laicus patronus presentat indi /
gnū. vt in aucten⁹ de sanctissimis epijs. §. /
Sigs oratorij domū. Tamen iure nō non /
caneatur hoc expresse. Ideo itādum est ca /
noni et nō legi. ¶ Secundo aliqui dñi tpa /
les patiuntur per suos villicos et pcurato /
res auferri occupari et alienari possessiōes /
et terras ecclē ap̄ quasi ipsi sint dñi. Quod /
tñ falsū est q̄ bona t̄palia ecclēsijs et p̄ys /
locis a bonis dñis et xpianis p̄cessa nō sūt /
ipsoz maloz et raptor. Si autē ipsi interro /
gent. Et q̄s est dñs rez ecclēsticar. Rñde /
tur p̄m glo. in. q. 3. c. Expedit. ¶ 2. p̄mo /
sūt dñi paupes q̄ inde sustentātur. 16. q. /
3. c. Qm̄ quicqd. 1. 2. est dñā ecclia. 16. q. /
3. c. Inter memoratos. 13. est de. in. q. 2. /
c. Qui xpi. c. Qui abstulerit. ¶ 4. p̄t dici: /
q̄ dñiuz est apud clericos. Sicut dñiuz re /
rū vniuersitatis est apud ciues. Instituta /
de rez diuisione. §. Vniuersitatis. ¶ Tercio /
aliqui dñi volunt se nimis itromittere de of /
cijs et p̄lationib⁹ religiosoz ad tantā q̄nqz /
deuenientes p̄sūptionē vt dicant q̄ ipsi in /
suo dñio sūt generales abbates epi et pa /
pa. ¶ Quarto trahūt aliqui clericos ad su /
um forū cōtra illud q̄d habetur. xi. q. 2. c. /
Nullus. Nonnūq̄ etiā clericos delinquē /
tes ad sua iudicia deducūt: examināt: et in /
carcerāt. Et aliqui post oīa ip̄ie facta contra /
eos cū scripturis et p̄cessibus ad epos re /
mittunt puniēdos. Episcopi tamen aduer /
tant quia extra de iudicijs. c. Et si clerici di /
citur. Si clerici coram seculari iudice con /
uicti fuerint vel p̄fessi de crimine non sūt /
propter hoc a suo ep̄scopo condemnādis /
aliquatenus. Sicut enim sententia a non

suo iudice lata nō tenet: ita et facta confes-
sio corā ipso. Quid autē sententia a nō suo
iudice lata non tenet patet ex de sententia
et re iudicata. c. Sententia. in textu et glo. a.
¶ Et. C. Si a nō competenti iudice. l. 2. et l.
p. 1. ¶ Et. 2. q. p. 3. c. In primis. ¶ Et. 16. q. p. 2.
c. Frater. In hys et similibus superbi dñi
modum excedunt. Quos non dānamus:
dum de rebus spiritualibus cum humili-
tate et reuerentia se impediunt seruata vni
cuiq; in suo gradu iurisdicōe sua. ¶ Ter-
tio superbi dñi cōtemnunt ecclesiā q̄tum
ad suā penalitatem. In penā quippe ico-
rigibilium et nimis rebellium ac indurato-
rū in peccatis et pertinaciter in obediētiā
vniū ecclesia censuris. ¶ Et ut scribitur ex
de verborū signifi. c. Quercuti. Homie cen-
sure intelligitur interdictum. Et sententia
suspensionis et excommunicationis: ut fre-
quentius tamē excommunicatione punit
pertinaces. Cū autē de ipsis censuris et
excommunicatione aliquid sentiunt ipsi dñi
superbi cachinando cūta habēt in derisū
Qui audire debent verba Crisostomi su-
per eplā ad hebreos. 7. 41. q. 3. c. Nemo.
Nemo inquit contēnat vincula ecclesiasti-
ca. Non est hōmo qui ligat: sed xp̄us qui
hāc potestātē dedit et homines dños fecit tā-
ti honoris. ¶ Et in. c. Nihil. xi. q. 3. dicitur.
Nihil sic debet formidare xp̄ianus q̄ sepa-
rari a corpore christi. Ratio est quia ut ait
Aug⁹ in li. de verbis apostoli. ¶ Et. xi. q. 3.
c. Omnis. Omnis christian⁹ dilectissimi
qui a sacerdotibus excommunicatur sathā /
ne traditur. ut enī habetur. 24. q. 3. c. Apo-
stolice. Apostolice auctoritatis exemplo di-
dicimus errātium et in errorem mittentium
spūs tradēdos esse sathāne ut blasphemare
dediscant. Paulus enī corinthiū quendā
tradidit sathāne. sathāli nō christiani et in-
creduli principes cum ista narrant dicere
plurūq; solent. Quid obest excommunicati-
o quando excommunicati comedere pos-
sūt et bibere. Et alij subdunt. Custodiat me
deus a sono tube contra me sonantis pro
temporalis iniusticia: quia sonus campane si-
gnificantis censurā ecclesie paruifacio. De
peruersitas malignarū mentium: o infideli-
tas prauorum hominū: o deniq; superbia

ab ipso deo summo conterenda. Quid re-
prehensibilis: Quid abominabilis? Quid
deniq; in christiano homine damniabilis?
O domini christiani. Et vbi fides: vbi de-
uotio: vbi religio: vbi iustitiam. Cur nō
christum quem p̄fitemini honoratis coli-
tis et magnificatis? Cur suā ecclesiam san-
ctā spernitis? Quid iuuat dicere Credo s̄c-
tā ecclesiam: cum iā illā sub vestris pedi-
bus conculcetis? Deu deu. Conuenire ho-
die potest multis ex principibus christia-
nis illa sententia titiliū quā de hanibale
dixit postq; aliquas eius laudabiles con-
ditiones explicauit. Has inquit viri virtu-
tes ingentia vicia equabāt inhumana cru-
delitas: perfidia plusq; punica. nihil veri
nihil sancti: nulliusq; dei metus: nullum
iustitiam: nulla religio. hec ille. Igitur
ut dicit marcellus papa. 96. di.

Bo-
ni principis est ac religiosi ecclesias contri-
tas atq; consecrassas restaurare nouas edi-
ficare et dei sacerdotes honorare atq; tueri
¶ Quid principes et superbi domini cōtem-
nunt suos proximos male et negligēter gu-
bernādo subditos et grauādo illos debite
atq; conuersando cum nimia continentia
Cap. 3. m.

¶ Tertio considerāda est et condemnā-
da superbia dominorū et principum
respectu proximi. Cōtemnūt quippe ipsi
subditos suos precipue in tribus.

¶ 1. in gubernatione.

¶ 2. in grauatione.

¶ 3. in conuersatione.

¶ Primo in gubernatione. Circa regimē
nāq; subditorū vtuntur multa negligentia
nec curāt si bene gubernentur vel male.
Unde constituunt officiales iniquos tyrā-
nos et iniustos. Ad quod perducuntur ne
in bonis et probis officialibus multum ex-
pendāt. Ita q; omnia disponūt ad propriū
um cōmodum et de cōmuni bono aut nul-
la aut satis parua est illis cura. Contra q̄s
est sententia Plutarci et Platonis atq; di-
uini doctissimi: omniū viroꝝ qui dicunt prin-
cipem teneri super omnia ad amorem sub-
ditorum ac boni publici tutelam et prote-
ctionem. Hinc est q; miris laudibus esse et
runt codrum atheniensium regem: qui pro

victoria ppli sui mori non recusauit. ¶ Re-
citatur enim de ipso Valerius liº quinto: qd
cum haberet difficillimum bellum cuº do-
rensisbus misit ad apollinē dēficuº pro cō-
silio. Cui responsum fuit qd ciuitas athena-
rum esset victrix: si ipse codrus moreretur
p̄ patria. At ille mutato regio habitu sar-
menta colligens castra hostium ingressus
a muliere quam falce in iurgio percusserat
interfectus est. ¶ Secundo domini super-
bi contemnunt subditos in grauatione.
Quisq; enim facit quia noluit vendere sibi
laborare sine mercede. Quandoq; bona
subditorum ipsis iniunctis extorquent etiaº
per venditionem. Sicut fecit rex achab er-
ga naboth quem quia noluit vendere sibi
vineam vt de illa faceret viridarum vxor
sua pessima iezabel fecit eum falso accusa-
ri de blasfemia et lapidari: et sic ipsam vine-
am obtinuit. Sed vterq; mala morte pe-
rit: scilicet achab et iezabel: vt habetur ter-
tij regum. 25. c. Quandoq; in super tallijs
et exactionibus populos suos grauant vl-
tra debitum vel propter bella iniusta que
suscipiunt: vel propter excessum in pōpis
et venationibus. Sed pleriq; adhuc testa-
mentis et vltimis voluntatibus se iniungunt.
Subditos etiam cogunt suo modo matri-
monia contrahere: que tamen vt scribitur
extra de sponsalibus cº. Requirunt: debet
esse libera quoniam coactiones difficiles
exitus solent frequenter habere. ¶ Ter-
tio superbi domini contemnunt subditos
in conuersatione. Nolunt multotiens au-
dire illos in necessitatib; suis. Et in omni-
bus ostendunt se duos asperos absq; af-
fabilitate cum tamen benignitas et affabi-
litas dominis ad maximum decorem acce-
dat. ¶ Ideo Cassiodorus in epistolis ait.
Ornamentum omnium bonorum est sin-
cera benignitas. ¶ Et Seneca ad lucillum.
Sic cum inferiore viuas quemadmoduº
tecum superiore viuere velles. ¶ Icarco
Valerius libro quinto cōmendat alexan-
dri magni eo qd cum semel vidisset mi-
litum quendam senem nimio frigore stu-
pefactum cū ipse foret in sede sublimi pro-
pinqua igni surrexit et suis manibus illuº
in sua sede reposuit. ¶ Et Joanneº solobri-

ensis i polieratione libro quinto. ¶ Narrat
qd gratianus optimus imperator arguen-
tibus eum amicis qd in omnes familiaris
esset nimis et communis. Respondit se ta-
lem velle imperatore esse priuatis quales
imperatores sibi esse priuatum optasset.
Nec valet friuola excusatio illoº domino-
rum qui dicunt qd timore subditi retinentur
et regulantur: quoniam multo fortius vincun-
tur beniuolentia et amore. ¶ Propterea pe-
riander corinthus dicebat vt dñi tuti fiant
fulciant se beniuolentia subditoruº non ar-
mis gentium exterar. ¶ Et Cicero liº. 2. de
officijs ait. Omnium rerum nec aptiº qd
ad opes tuendas ac tenendas qd diligē nec
alicuius qd timeri. Ergo vt sermonē hunc
concludamus dicamus cuº Seneca in tra-
gedijs. Nos quibus rector maris atq; ter-
re. Ius dedit magnū necis atq; vite. ¶ Pro-
nite inflatos tumidosq; vultus. Quicq;
a vobis minor extimefcit: maior hoc vo-
bis dominus minatur. Quare deponant
superbiam domini et principes seculi: vt di-
gnū pparent habitaculū diuine gr̄e Amē.
¶ Feria scda scde hebdomade. xlº. De iu-
dicio gnali quo terreri possūt et debēt men-
tes superbor. Sermo nonus.

Congregabun-

tur añ cū oēs gētes. Nba sunt
redēptoris nři originalr mda-
thei. 25. cº. et in euang hodierno. Futuri iu-
dicii gnalis memoria satis supq; pfert ad
humiliandas elatas mētes supboruº. Sigs
enī p̄siderare velit que de illo p̄sepe dei fili-
us locutº est merito expauescē debet. Celū
enī et terra trāsibūt: nba aut sua nunq; trā-
siēt. Ipe itaq; in pñti lectiōe euāgelica ap-
p̄ssime pñciauit illiº diei terribilitatē que
per multa secula ante p̄dicta fuerat. ¶ So-
phonias enī ppha cº p̄ sic dixit. Dies illa
dies ire dies tribulatiōis et agustie: dies ca-
lamitatis et miserie: dies tenebrar et caligis:
dies nebulę et turbis: dies tube et clagoris.
¶ Et Ysaías. c. 13. ita prophetauit. Ecce di-
es domini veniet crudelis et indignationis
plenus et ire furo: isq; ad ponendam ter-
ram in solitudinem et conterēdos pctōres

de ea. ¶ Itecirco vt peccatoribus ⁊ supbiis
p̄cipue datur occasio timendi in p̄nti v̄mo /
ne de iudicio gn̄ali dicturi erimus. De q̄ l̄z
diffinisse scripseri in tribus h̄monibus i qua
dragesimali de p̄n̄a: tñ p̄ter ea que ibi
posita sunt occurrūt de ip̄so aliqua alia cō
memoranda. Nec r̄ciosū erit aut supflūū
commiscere pro clariore noticia vetera no
uis: vt sic peccatrices aīe renouentur. Con
templabimur ergo de ip̄so tremēdo iudicio
tr̄ia mysteria.

C1^m dī iudicantis excellentia.

C2^m iudicandorū differentia.

C3^m iudicij sententia.

C De mira excellētia xpi qui sedet ad dex
terā p̄is ⁊ veniet in iudiciū cū singulari tri
umpho lōge p̄stātor triūpho romanorū
quē visuri sunt oēs in maiestate. Cap. p^m.

P Rūmū mysteriū p̄tēplandū dī iudi
cantis excellentia. Qui enim iudi
caturus est omnes triplici excellen
tia decorabitur.

C1^a dī dignitas incommunicabilis.

C2^a triumphus mirabilis.

C3^a maiestas visibilis.

C Prima excellentia dī dignitas incom
municabilis. Est qdē iesus xps iudex oīz
dei filius per nām. Et hoc in simbolo p̄fite
mur cūz dicim⁹. Sedet ad dexterā patris.
Inde venturus est iudicare viuos ⁊ mor
tuos. ¶ Sed curiosi quidā scire cupiūt vtz
sit conueniens dicere q̄ xps sedeat ad dex
terā p̄is. Et l̄z hoc positū sit in ope de lau
dibus scōp̄ in sermone de ascēsiōe: tamē
q̄ forte nō oēs illius opis habent copiaz
volui ⁊ in hoc loco dubiū istud absoluerē.
Ad quod pro x̄itatis confirmatione idu
cim⁹ ea que nobis in scripturis sanctis
tradunt. ¶ Inqt ergo Paulus ad ephesi
os p̄. c. Constitues illū ad dexterā in cele
stibus. ¶ Et ad coloscenses. ⁊. c. Xps est in
dextera dei sedēs. ¶ Et ad hebreos p̄. c. Se
det ad dexterā maiestatis in excelsis. ¶ Et
io. c. Sedet in dexterā dei p̄is. ¶ Et ad ro
manos. 8. c. Xps iesus est ad dexterā dei: q̄
etiā interpellat pro nobis. ¶ Et Mat̄i. 26.
Luce. 22. Marci. 14. Dixit ipse iesus b̄ndi
ctus. Erit filius hoīs sedens a dextris vir
tutis dei. ¶ Hoc etiā p̄dixit Dauid in psal.

c^mo. 9. Dixit dñs dño meo: sede a dextris
meis. Qd aut̄ hec v̄ba ad istam intelligū
tur de xpo patet ex sn̄ia pauli qui ad hebre
os p̄. c. ait. Qd quē autēz angelorū dixit ali
qñ deus. Sede a dextris meis. ¶ Et Mat̄a 1
thci. 22. c. Xps retulit phariseis. Quō da
uid vocat eū. i. xpm in ip̄so dñm dicēs. Si
xit dñs dño meo sede a dextris meis. ¶ Et
si iudei negarēt testimoniū xpi ⁊ pauli con
uinci possunt per doctores illoz. Mā rabbi
Jonathan apud iudeos p̄batissim⁹ in sua
trāslatione caldaica ait. Dixit dñs verbo
suo. ¶ Et rabbi Joden super illo verbo ps.
17. Sedisti mihi p̄tectionem salutis tue ⁊
dextera tua suscepit me inquit: In futurū
deus sanctus ⁊ b̄ndictus conuertere faciet
regē messīā ad dexterā suā sicut scriptū est
Dixit dñs dño meo: sede a dextris meis.
Istud etiā confirmat rabbi moyses. ¶ Sed
p̄tra arguit q̄ non sit b̄n dictū q̄ xps sedet
ad dexterā dei patris. ¶ p̄ nullū corporale
comperit deo q̄ sp̄s est deus Joannis. 4.
c. Sed dextera ⁊ sinistra sunt differētie posi
tionū corporaliū ergo non conueniūt deo.
¶ 2° si filius dei sedet ad dexterā: ergo pat̄
ad sinistram. Sed dextera nobilior est sinistra
ergo pater sedet in parte ignobiliore. ¶ 3°
stare ⁊ sedere sunt opposita. Sed Actuum
7. c. Stephanus vidit iesū stantē: ergo nō
sedet. ¶ Ad intelligendā hāc p̄positionēz
catholicā quā q̄ndic constemur. i. q̄ iesus
xps sedet ad dexterā p̄is tria sūt documē
ta notāda. ¶ 1° documētū q̄ hoc nomē
dextera inuenit in scripturis de deo dictū.
¶ 2° An scribitur Exodi. 15. c. Dextera tua do
mine magnificata est in virtute: dextera tua
dñe percussit inimicū. ¶ Et ps. 15. Delecta
tiones in dextera tua vsq̄ in finē. ¶ Et ps.
20. Dextera tua iueniat oēs qui te oderūt.
¶ Et ps. 47. Iusticia plena est dextera tua.
¶ Et p̄. 117. Dextera dñi fecit virtutē: dexte
ra dñi exaltauit me. ¶ Et ps. 136. Saluum
me fecit dextera tua. ¶ Et Ysaie. 48. Dexte
ra mea mēsa est celos. ¶ Et Abachuc. 1. Cir
cūdabit te calix dextere dñi. ¶ Secūdū do
cumentū q̄ cum dicimus christum sedere
ad dexterā patris non intelligimus p̄ dex
teram aliquid corporale: sed locutiō est
methaphorica. Sicut etiam cum dicimus
oculos

oculos dei brachiū dei et similia p que defi-
 gnanr spūales pprietates et opationes di-
 uine. ¶ Hinc damascen⁹ i 3° iniaz ait. Non
 locale dexterā patris dicimus qualr enim
 qui in circūscriptibilis est locale adipiscere
 dexterā. ¶ Tertiū documentū q noie dex-
 tere intelligunt tria. s. glia diuinitatis: bri-
 tudo: et iudiciaria ptas. ¶ Et quo hz Aug^m
 li^o de symbolo et Damascenū. Sedere ad
 dexterā patris nil aliud est nisi cū patre ha-
 bere glia diuinitatis et beatitudinē et iu-
 diciariā ptatem et hoc inēmutabilr et re-
 galiter. ¶ Unde Damascen⁹ iquit. Dexte-
 rā patris dicimus glia et honorez diuini-
 tatis in qua dei filius eritū ante secula vt
 deus et patri p substantialis. ¶ Scdm hō
 Tho. 3° parte. q. 57. Decppositio ad vel in:
 ad dexterā vel in dextris solā distinctionē
 personālē importat et originis ordinē non
 aut gradū nature vel dignitatis qui nul-
 lus est in diuinis psonis: qz oēs tres perso-
 ne coeternae sibi sunt et coequales. ¶ Florā
 dū adhuc fm Alex^m de ales in 3° sūme. q.
 per hanc ppositionē ad significatur cōueni-
 entia cū quadā distinctione quod pōt esse
 tripliciter. ¶ p^o vt fit pueniētia in nā: et disti-
 ctio in psona. Et sic xps fm q filius dei se-
 det ad dexterā patris: qz habet eandē na-
 turā cū patre. Unde glia diuinitatis bea-
 titudo et iudiciaria potestas pueniūt essen-
 tialiter filio sicut et patri: et hoc est esse in e-
 quitate patris. ¶ 2° pōt intelligi fm g^o az vnio-
 nis que importat ecōuersio distinctionē na-
 ture et vnitatez suppositi siue psonae. Et fm
 hoc xps fm q homo est filius dei et per cō-
 sequens sedet ad dexterā patris fm equa-
 litatē honoris: in qz tum eodē honore vene-
 ramur ipm filiū dei cū eadē natura assum-
 pta. ¶ Humanitas quidē xpi fm conditionē
 sue nature nō habet glia vel honorē di-
 uinitatis quā tm habet rōne psonae cui vni-
 tur. vñ damascen⁹ ait. In gloria diuinita-
 tis dei fili⁹ existens ante secula vt de⁹ et pū
 p substantialis sedet cū glorificata ei carne
 eius. Adorat enī vna hipostasis vna ado-
 ratione eius cū carne eius ab oī creatura.
 ¶ 3° pōt intelligi fm pditionē nature iquā-
 tū fm gratiā habituale que abundantior
 est in xpo p oībus alijs creaturis ipa na-

tura humana in xpo beator est et sup oēs
 alias creaturas habens regiam et iudicia-
 riā ptatem. Et sic sedere ad dexterā patris
 scilicet esse in eius equalitate nō pertinet
 ad ipsā naturā humanā christi sed soluz
 ad personā assumētē. Nihilomin⁹ sic fm
 q homo potest dici q xps sedet ad dextaz
 patris idest fm Aug^m in bonis pnis po-
 tioub⁹ p ceteris creaturis: qz oēs alias
 creaturas pcellit in beatitudine et iudicia-
 riā ptate. ¶ Sciendū tamē fm Tho. vbi. s.
 q pleriqz scire cupiunt. An alijs a xpo con-
 ueniat sedere ad dexterā pūis ex eo q Aug^m
 gustin⁹ i li^o de symbolo ait. Sedere ad dex-
 terā est habitare in eius btitudine. Et ad a-
 thei. 15. c. dial. Statuet oues quidē a dex-
 tris. Et nihilomin⁹ ad hebreos p. c. Ap^ls
 inquit. Cui aliqñ angeloz dixit deus: sede
 a dextris meis: qñ dicat nulli. ¶ Proptea
 inquit Tho. q vt predictum est: xps sedet
 ad dexterā patris in qz tum. s. fm diuinam
 naturā est in equalitate pūis. Scd⁹ huma-
 nā hō est in excellēti possessione bonorū
 diuinorū p ceteris creaturis qd nulli vel
 homini vel angelo puenire potest. Sedere
 ergo in dextera non significat esse in beati-
 tudine simpliciter. Sed habere beatitudi-
 nē cum quadā dñatiua potestate et qñ pro-
 priā et naturalē qd soli xpo conuenit. ¶ Ipo-
 test itaqz dici q oīs beatus sit in dextera:
 sed non sedeat ad dexterā dei. ¶ Ad p^{mū}
 ergo arg^m i pncipio hui⁹ dubij p3 ex dictis
 solutio: qz p dexterā nil corporale expmif-
 hic. ¶ Ad 2^m hō dicit Aug^m li^o de symbolo
 In illa beatitudine oīa dextra sūt: qz nul-
 la est ibi miseria. Non potest tamen dici q
 pater sedeat ad dexterā filij vel spūs sancti
 qz filius et spūs sanctus trahunt originē a
 patre non ecōuerso. Et lz spūs sanctus p
 pūe possit dici sedere ad dexterā patris vl
 filij fm sensum predictum. Tamen hz quā-
 dam appropiationē attribuitur filio eqūli-
 tas. ¶ Propter quod Aug^m ait. In patre est
 vnitas: in filio equalitas: in spū sancto vni-
 tatis equalitatisqz connexio. ¶ Ad tertiū
 hō dicit Tho. q stephanus vidit christum
 eo modo quo iam erat auxiliuz sibi presta-
 re paratus. ¶ Unde Gregorius in home-
 lia inquit. Sedere iudicantis est: stare hō

pugnantis vel adiuantis. Stephan^o ergo in labore certaminis positus stantē vidit quē adiutorem habuit. Sed hunc post ascensionē marcus sedere describit: quā post ascensionis sue gloriā iudex in fine videbitur. hec ille. Ipse itaque dñs iesus xps dei filius patri consubstantialis et equalis iudex erit noster: de quo Paulus ita concludit ad ephesios primo capitulo. Constituit illum super omnem principatum et potestatem et supra omne nomen: omne nomen quod nominatur siue in hoc seculo siue in futuro. **Secunda** excellentia christi iudicantis dicitur triumphus mirabilis. Ad quod intelligendum distinguemus triplicem triumphum.

1° mundiālis.

2° celestialis.

3° generalis.

Primus triumphus est mundiālis: quod romani duces et imperatores exercitus redeuntes de bellis cum victoria honorari consueverunt. Et dicebatur triumphus a tris quod est tres et phan^o sonus quasi triplex sonus leticie pro boni merito ciue: fiebat enim triplex consultatio pro triumpho. Nam primo consulebatur exercitus. secundo senatus. et tertio populus. Quibus concordantibus triumphabat victoriosus dux. Erat enim triplex notabilis leticia triumphantis: **1^a** quod cum ad urbem triumphalis ciuis rediret ei cum effusa leticia occurrebat populus uniuersus. **2^a** leticia erat quod triumphantis currum precedebant manibus post terga ligatis captiui omnes. **3^a** Tertia leticia erat maxima. Nam triumphans indutus veste aurea qua erat idutus imperator: ut scribit Lucius flor^o libro 4. Currum aureum triumphalem ascendebat tractum a quatuor equis albis. Sicque dux pompaticus preceunte senatu in capitolio albos mactabat thauros. Nec licebat nisi in triumpho sed et romanas ceremonias ioui sacrificare de thauro. Ad temperamentum vero huius effuse leticie: licebat impune omnibus iocose aduersum triumphantem dicere quecumque conuicia. Nam cum cæsar primo triumphauit de gallia multa sibi dicebantur que honestatis causa dimittimus. Et de conditionibus multis trium-

phi scribit Valerius in rubrica de iure triumphandi. **1°** fuerunt autem multi qui sic gloriose triumpharunt. Cæsar enim post victorias et sine bellorum civilium mortibus pompeij dum rediit ad urbem secundum Suetonium vno mense sed interiectis diebus quinquies triumphauit. **1°** pro de gallia et buetania. **2°** de egypto. **3°** de sarnace et poto. **4°** de iuba et africa. **5°** Quinto et ultimo de hispania. **Pompeius magnus** ut scribit Plinius libro 6. de naturali historia cum oceanum maris populo romano restitisset et imperium maris populo romano restitisset. Ex Asia: Pontus. Armenia. Paphlagonia. Cappadocia. Cilicia. Syria. Scitis. Iudeis. Alba. Iberia. Insula. Creta. Basternis. Et super hoc de regibus mitridate atque tigrane triumphauit. **Quintus cecilius metellus** dictus macedonicus a deuicta macedonia secundum Plinium de viris illustribus Et eutropium philippum macedonie regem duxit ad urbem. Et triumphans ante currum trahi fecit. **Metellus** filius eius dictus creticus ut narrat Dorotheus quia cretam romano populo subiugauit reuersis romam triumphauit. **Papirius** qui lucius papirius cursor de quo meminit Titus Livius quia sanitum duriciam preliis fregit et adeo clare cuncta gessit: quod Eutropius et Dorotheus dicunt quod romani hunc alexandrum magno ducem parem esse putabant si asia domita in europam arma tentasset romam rediens post debellatos samnites triumphauit. **Scipio africanus** ut refert Titus Livius post victum hanibalem domum tamque carthaginem ubi romam attigit triumphum omnium clarissimo capitolium honestauit quem sequebatur captiui omnes romani: qui circa quatuor milia erant de manibus hostium liberati. **Scipio** frater eius ut narrat Plinius libro de viris illustribus dictus asiaticus triumphauit. **Lucius** triumphus oculorum spectaculo maior quam africani fuit. Nam portauit Consul triumphans ducenta vigintiquatuor signa militaria hostium. Simulacra captorum hostium: oppidorum et urbium centum triginta quatuor. Aureas coronas ducenta triginta quatuor. Clava aurea et argentea

numero infinita. Principes urbium et duces triginta duos cum quibus et adolescentem filium anthiochi perculit ante se. Octavianus victor ab oriente rediens ut recitator Horosius et Entropius urbem ingressus triumphauit tunc primum quia republicam auerat saluam augustus. Probus imperator ut ait Iulianus in annalibus romanorum qui vicit alemanos: germanos: gothos: et sarmatas: quinq; diebus gloriose triumphauit. Nam inter alia spectacula quod nunquam prius factum fuerat totum curram in speciem silue fecit consistere arboribus ac per diuersos aditus strutiones mille: ceruos mille: apros mille: leones centum. Centumque liberos immisit leopardos. Et quotquot alias viuas feras habere potuit. Et omnia concessit diripiendi populo. Omnia tamen illa et similia vana fuerunt friuola et transitoria: ludi quoque puerorum comparanda. De quibus omnibus dicere possumus illud psalmi. Perijt memoria eorum cum sonitu. Secundus triumphus dicitur celestialis. hic fuit ille domini iesu christi quadragesima die post resurrectionem suam quando ascendit in celum. Duxit enim tunc omnes animas sanctas quas liberauerat de inferno. Duxit et sanctos resuscitados qui in corpore et anima ipsum feliciter sequebantur. Ducebat insuper animas eorum iustorum et paruulorum fidelium que in hys quadraginta diebus a propriis corporibus per mortem discesserant. Eratque indutus non veste aurea sed gloria sui corporis admirabili. Et ferebatur virtute propria obsequente nube ministerium. Cum enim perrexisset ad montem oliueti ubi conuenerant discipuli sui et mater eius benedicta post exhortationem: post multorum declarationem mysteriorum: post denique benedictionem: hora dici meridiana occurrentibus omnibus angelicis spiritibus ferebatur in celum videntibus apostolis et alijs qui ibi aderant. Nec vacat a mysterio quod apparuerunt ibi in aere angeli in specie virosum in vestibus albis: qui et dixerunt viri galilei. Quid aspicias in celum. hic iesus dei et virginis

filius. Hic iesus patribus promissus. Hic iesus a prophetis prenuiciatus. Hic iesus a iudeis crucifixus. Hic iesus qui surrexit a mortuis. Hic iesus ita venit sicut vidi istis cum ascendente in celum. Veniet vniuerse glorie et dominus mundi ad reddendum vniuersis secundum opera sua. Tertius triumphus dicitur generalis. Quando in generali iudicio filius dei et virginis benedicte sedebit super sedem maiestatis sue. Quod erit tunc cum innotescet vniuersis per experientiam quod ille qui in presepio vagijt sit dominus celi terre marium angelorum et hominum: quando omnes angeli sancti atque electi eius unanimiter adorantes eum dicent. Adoramus te christe et benedicimus tibi: quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Tu rerum glorie christe. Tu patris sempiternus es filius. Tu ad liberandum suscepturus hominem non horruisti virginis uterum. Tu de victo mortis aculeo aperuisti credentibus regna celorum. Tu ad dexteram dei sedes in gloria patris. Iudex venisti ut iudices omnes. Tibi gratias agimus nos famuli tui quos precioso sanguine redemisti. Sed hoc loco queritur: vtrum potestas iudiciaria sit christi secundum humanitatem aut secundum diuinitatem. Et respondet Bonauentura in quarto dist. 48. Quod ad hoc quod iudicium sit firmum concurrat auctoritas et potestas. Auctoritas in sententiando. Et potestas in retribuendo premium vel meritum. Si alterum horum deficiat non est firmum iudicium. Nec duo principaliter sunt in deo. Nam in ipso est auctoritas in sententiando quia est dominus omnium et nos omnes serui. Et etiam potestas ad retribuendum: quod potentissimus est. Et nullus potest resistere sibi secundum illud Iheremias. 13. capitulo. Domine rex in ditione tua cuncta sunt posita: et non est qui possit resistere voluntati tue. Nec duo communicauit sancta trinitas: christo homini auctoritatem dando dominium. Unde Actuum tertio capitulo dixit Petrus. Certissime sciat omnis domus israel: quod dominus deus fecit hunc iesum quem vos crucifixistis. Dedit ei etiam patres cuncta sibi

subiciendo sz illud Mathei ultimo. c. Ta
ta est mihi ois potestas in celo ⁊ in terra.
Propterea actum. io. c. dicitur. Ipe est con
stitutus a deo iudex viuor ⁊ mortuorum.
Quia ergo potestas iudiciaria respicit illa
duo ia dicta ⁊ illa sunt in deo per naturaz
in xpo homie per gram: ideo iudiciaria po
testas est xpi fm diuinitate per naturā. Se
cundū humanitate ho collata per gratiā.
vnde fm vtranqz naturā habet auctorita
tem: sed fm diuinitate principalē ⁊ natura
lē ⁊ fm humanitate commissā. Unde dici
tur Joannis qnto. c. Potestatem dedit ei iu
diciū facere: qz filius homis est. Cum ergo
potestas pmaria sit in deo sz commissā in
homie xpo latio snie ferri debet ab homie
xpo. Et fm hoc dicitur Joannis. 5. c. Pat
non iudicat quenqz sed omne iudiciū de
dit filio. Sed quia xps est deus ⁊ homo se
tentia eius nō erit tanqz iudicis delegati:
sed tanqz principalis. Et ideo ab ea ppter
vtrāqz ptatem nullus poterit appellare.
Quid ergo facient tunc miseri pctōres?
Quid dicēt principes huius seculi? Quid
cogitabunt elati phi cum videbitur ab oī
bus christus in tali triumpho? Qz beati
erunt ⁊ qz iocūdi serui ⁊ amici eius. Quid
o infelices mortales non precogitatis diē
illū oīno venturū. Contremiscite ⁊ pauete
considerantes qz oēs comparebimus in il
lo tremendo spectaculo. Tertia excellen
tia xpi iudicis omniū dicitur maiestas vī
bilis. videbitur quippe ab oībz taz electis
qz reprobis iudex ille in maiestate. Tsz
notandū fm Magistru sūiay in. 4. di. 48.
⁊ Aug^m ⁊ Hugonē l^o de sacramentis. Qd
pīem nullus de reprobis videbit in iudi
cio. sed omnes filiū qz filius hoīs est vt ab
oībus videri possit. vnde nō apparebit vi
sibilis in forma dei. Verūtamē duplex est
cognitio diuinitatis. vna per signa ⁊ effe
ctus. Alia in sua forma ⁊ essentia. Repro
bi cognoscent diuinitatē per signa certissi
ma ⁊ effectus manifestos: ⁊ cognoscent qz
christus est dei filius oīpotens. In propria
ho forma videre nō possūt: quia talis for
ma omnino est iproportionabilis oculis omni
bus qui non sunt sublimati per gloriā vel

per superabundantiā gratie. Et qz repro
bis nō dabitur glia nec simpliciter nec ad
tempus ideo non videbunt diuinitatem.
Ratio aut quare non dabitur eis virtus
que faciat eoz aspectus idoneū ad vidēdā
illam lucē qz si haberent oculū aptū habe
rent summā delectationē quā impossibile
est esse ⁊ indecēs peccatoribus. Impossibi
le enī est ⁊ non intelligibile qz dānati fiant
pporionabiles ⁊ non gaudeant. Non sic
aut est de humanitate xpi gloriosa ad quā
videndā non requiritur lumē glorie ⁊ cui⁹
visio damnatio potest esse cum odio ⁊ dis
plicentia.

Qd cōparebūt differēter in iudicio ele
cti ⁊ reprobi: ⁊ qualr pūnciūtur increduli
ex pmo aduētū xpi vt etiā credant scdm.
Et de tpe iudicij. Cap. 2^m.

Secundū mysteriū ptemplandū de
iudicio dī iudicandor differētia. dif
fert nanqz iudiciū in electis ⁊ repro
bis in tribus.

1° in locatione.

2° in manifestatione.

3° in colloctione.

De loco iudicij ⁊ manifestatione pscien
tiar ⁊ peccator dictum est in qdragesima
li de penitentia. De colloctione etiā mul
ta sunt ibi posita. Nam alloquetur chris
electos suos blande dulciter affabiliter cū
omni mansuetudine ⁊ gratiositate: repro
bos ho cū indignatione terrore exprobra
tione ⁊ omni asperitate. Sic Amos. 3. c.
dicitur. Leo rugiens quis nō timebit. leo
s. de tribu iuda qui vicit diabolum xps qui
⁊ si tacuit in pmo aduētū sustinendo cō
uicia ⁊ iproperia cū patientia ⁊ humilitate
nō silebit in secūdo sed rugiet sicut leo ostē
dens suā potentiā ⁊ maiestātē ⁊ in iudici
do seueritatē. Sicut enī manifestauit suaz
potentiā in creatione rex ⁊ sapientiā in gu
bernatione mundi ⁊ clementiā in incarna
tione. Ita in fine suā manifestabit iusticiā.
Et ppter hoc electis pbebit se in cūctis be
nignū. Iniqs ho rigidū ⁊ auster. Tsz in
creduli ducunt ista in derisū asserentes qz
tot anni pterierunt quibus dicta sūt hec
oīa a gnatione in gnatione: ⁊ tamē nondū
venit iudicij tempus. Et sicut nō venit ita

nec veniet. Quos si convincere debet testimonia scripturarum noui et veteris testamenti: tamen facile est ipsos confundere cum exemplo et experientia primi aduentus. Nam de illo dictum fuit et successiue post lapsum. Ad de etate in etate veniet: veniet. Et ex actis tandem quinque milibus annorum venit: Et hoc Christus dicebat. Estote parati: quia quia hora non putatis filius hominis veniet. Et fuerunt nihilominus quidam qui tempus determinare voluerunt generalis resurrectionis et futuri iudicii: ut Augustinus refert libro 18. de ciuitate dei. Et diximus in sermone de mundo in qua dragesimali de penia. Concludit enim Augustinus ibi omnium de hac re calculantium digitos resoluunt et quiescere iubet ille qui ait. Non est vestrum nosse tempora vel momenta que pater posuit in sua potestate. Et propter hoc illi qui ad talia pronuntianda determinare sunt mori decepti fuerunt. Et de Abbate Joachi dicit Theodosius in quarto quod aliqua vera dixit per coniecturas et in aliquibus deceptus est. Quamuis autem sumus in ultima etate mundi. Tamen Augustinus libro 83. questionum dicit. Etas ultima humani generis que incipit a domino aduentus usque in finem seculi quibus generationibus computetur incertum est. Inuenti etiam sunt in summa numero 14. c. xi. parte. 4. qui asserere voluerunt tanto tempore mundum duraturum quam tum fluxit ab initio mundi usque ad aduentum Christi in carne. Quod fuit quinque milium centum nonaginta nouem annorum secundum aliquos: vel ad minus quatuor milium annorum sed alios. Fundabant autem isti opinionem suam in verbis Abachuc qui ait. Hinc opus tuum in medio annorum viuifica illud. Opus enim dei precipuum fuit generi humanum quod mortuum per peccatum viuificatum fuit in medio annorum. Ad hoc ut sit in medio dicunt quod oportet quod tantum sequatur temporis post aduentum primum quantum ante precessit. Et sic esset tempus quinque milium vel quatuor milium annorum. Sed istud motuum est valde debile: quia medium non solum dicitur quod equaliter distat ab extremis. Sed etiam quodcumque existens inter extrema siue par siue multum distet ab eis. Propter enim dici in medio numeri vndena-rij non solum vnus qui eque distat ab vno

quinquario et alio: sed etiam alio modo omnes numeri qui sunt inter vnum et vndena-rij. Et sic septenarius est in medio et alij sequentes numeri: et binarius cum sequentibus. Quare sumitur ibi medium late non stricte nec punctaliter: vel dicitur ibi in medio. scilicet infra tempus veteris testamenti et noui. Alij adhuc petunt et interrogant: quia hora determinata fiet resurrectio generalis. Et respondet Magister in. 4. di. 48. Quod hoc pro certo sciri non potest. Tamen satis probabile creditur. Quod resurrectio erit quasi in crepusculo sole existente in oriente et luna in occidente. quia in tali dispositione sol et luna creduntur creata. Nec obstat quod dicitur Matthei. 25. Media nocte clamor factus est quod illud ponitur propter incertitudinem temporis: non propter determinationem horae: quia tunc temporis minus stat homines vigilantes et cauti.

Quod dura erit et terribilis sententia Christi contra damnatos quos expellet a se cum maledictione: deputando eis habitationem perpetuam in igne inferni.

Cap. 3^m.

Etiam mysterium contemplan- dum dicitur iudicii sententia. Quis tam ferreus et durus ut non compungatur? Quis tam audax et fortis ut non timeat? Indurati peccatores. Quia aie deo magno rebelles. Si ad penam non reuertimini vobis: vobis dicitur a Christo. Discedite a me maledicti in ignem eternum etc. Que sententia grauissima erit damnatis precipue propter tria.

Primo propter expulsionem.

Secundo propter maledictionem.

Tercio propter deputationem.

Primo propter expulsionem: quia expellentur ipsi damnati infelicitissimi ab habitatione celi a societate sanctorum et a beata visione dei. Sed quo ibitis o peccatores: vbi erit habitatio vestra. Nunquid ad terram hanc redibitis habitabilem. Numquid exilium illud erit tale quale fuit primorum parentum post lapsum qui a terrestri paradiso expulsi permixti sunt colere terram istam et cum sudore vultus ac labore durare vitam. Quod terribile est vobis. Quod formidabile sententia. Ite discedite ad habitandum in inferno. Ibi erit anima vestra. Ibi timor. Ille locus paratus est pro damnatis: vbi umbra mortis et nullus ordo: vbi horror: vbi fletus: vbi stridor

denū: vbi tortores infestū: vbi penuria: vbi
deniq; cūcta meroze plena. **C** Sēdo erit il
la snia grauis ppter maledictionē. Quid
enī flebilis cuiq; esse pōt qz maledicti ore
proprio iesu xpi: **Maledicti** inq; qz tot bo
na recepistis: tot bñficia vobis coicauit: et
mibi ingrati rebellesq; fuistis. **Maledicti**
qz dedi vobis trā vt bitaretis et illa nunq;
deccetero vos sustinebit. **Maledicti** qz de
di vobis fructus terre pro vite sustētatiōe
et amodo esurietis semp. **Maledicti** qz de
di in vsum vestrū aquā et amodo semper si
ctietis: et gutta negabit vobis. **Maledicti**
qz dedi vobis lumē solis et lune atq; stella
rū et deccetero abscedet a vobis claritas co
rū. **Maledicti** qz effudi sanguinē meū pro
redēptione vīa et redēptiōis fructū nun qz
pcipietis. **Maledicta** sit aīa vīa. **Maledi**
cta memoria vīa. **Maledicta** volūtas vīa.
Operationes potētīaz vīaz et tant vobis
in mēsticiā et dolorē. **Maledictū** sit corpus
vīm cuius oēs sensus ad obiecta tristabi
lia semper ferant. Nec et similia iplicate pfi
derare possum⁹ in illa maledictiōe. **T**er
tio erit illa snia grauis ppter deputatiōē
qz deputabit dānatis ignis eternus: qui
paratus est diabolo et angelis eius. S; nū
quid post iudiciū demones serunt in infer
no ad torqndū pctōres? **E**t circa h̄ **M**ba
gister sniaz in. 4. di. 47. ponit duplicē opi
nionē. p̄^a q̄ dicit qd nō. Alia qd sic vt quos
sibi subiecerūt in culpa eis assentiēdo eos
hēant vt dños ad torqndū i pena. Et l; in
certū sit q̄ opinio sit verior. tñ Tho. magis
adheret opiniōi scēde. Erūt itaq; demones
dānatoz nō solū pfocij: sed tortores neq; si
mi. **I**git vt ait Bernardus. Quis putas
tūc meror erit. Quis luctus. Que tristitia
euz separabunt ipy a pfortio iustoz et a vi
sione dei et traditi in ptāte demonū ibūt cū
ipsis i ignē eternū nunq; lucē vīfuri: nunq;
refrigeriū adepturi: l; p milia miliū anno
rū in iferno cruciādi. **I**uramus ergo oēs
superbiā deponere et deū timere quē offen
dimus: studeamusq; ad eū per pñiaz redi
re vt misertus nostri liberet nos in die illa
a penis dānatoz pducatoz ad gaudia pa
radisi. Cui⁹ nomē sit in etnū bñdictū Amē
C Sēria 3ª hebdomade. De causis ex q

buis hoies iflant supbia. Sermo decim⁹.

Indignati sūt

i Scribunt h̄ba Mathei. 21. e⁹
et in euāgelio hodierno. **P**ossi

debat phariseoz et principū iudeoz cor da
clata supbia: ob quā xpi et doctrinā eius
at miracula ptēnebant. Exultantibus xpo
turbis ppter mirabilia et signa que vide
bant illi econuerso contristabant et xpm
arguere psumebāt. **Q**z xpo grādis est sup
boz numerus hodierna die de causis sup
bie aliq; pcurramus q l; sint multe nos tñ
colligemus ex illis tres pncipales.

C p̄^a dī nobilitas generis.

C 2ª fortitudo corporis.

C 3ª scientia animi.

Multi efficiunt supbi ppter nobili
tatē origis vel pūe cū tñ vera nobilitas in
virtute p̄sistit. **C**ap. p̄^m.

Prima causa qre multi i supbiā ele
uant dī nobilitas generis. **I**ntume
scūt enī in corde suo et ore se iactāt:
qz nati sūt ex nobili parētela et ex p̄fāpia di
gna. **S**z aduertendū qd nobilitas pōt tri
pliciter diuidi.

C p̄^a est sanguinis nō virtutis.

C 2ª est virtutis nō sanguinis.

C 3ª est sanguinis et virtutis.

Prima est nobilitas sanguis nō virtu
tis: q in illis est q l; parentib⁹ claris exorti
sint tñ vicioz turpitudine natiuitatē suā et
p̄geniē obscurāt. **I**ps⁹ qb⁹ Claudian⁹
ait. Degenerāt hoies vicijs hūitq; miores
Et Sen. in tragedijs. Qui genus iactat
suū aliena laudat. **E**t apud Salustii i iu
gurtino. **P**onunt h̄ba gaij marij ptra no
biles qui sic dicit. **I**sti q se falsō nobiles p̄e
dicāt ignaue atq; voluptuose viuētes sup
be postulat virtutū p̄mua. Et cū faciūda oīo
ne extollūt maiores suos ipoz clara facino
ra memorātes se extimant clariores. Sed
ptra est qz q̄sto fuit vita maioz clario: tan
to magis posteroz seccordia ac flagicia in
notescūt eo q maioz glia posteris lumē ē.
Non sūt cōposita h̄ba mea. **I**d parusfacio
cū appareāt opa et vicia. **I**llis xpo artificio
opus est vt ipoz facta turpia cōpta oīone

teganf. ¶ Et Cicero in iuuetina ptra glaufti
um ait. Ego maiorib' meis virtute mea plu
fi vt fi prius noti nō fuerāt a me accipiant
iniūū memorie sue. Tu nō tuos qz turpit
offēdiſti: vt fi fuerāt egregij ciues in obliuī
onē venerint. h' ille. ¶ Dax est cōmemorare
maioz nobilitatē cū vicia tātomagis ab il
lis ortū tradētes vitupent. ¶ Siliter ple
riqz glia m nobilitatis cōparare ſtudet p
pter ſplēdore z nobilitatē pūe: qui ſi crimi
noſi ſint vtiqz magis viles reddunt. ¶ Ob
qz ſcribit in cronica de nugis pboz. ¶ Ob
cū anathariſ ſcita vituparet ab archito:
qm ſcita foret. Adhibi inqt dedec' pūa est.
tu nō pūe. ¶ Cicero iſup in li' de ſenectute
reſert themiſtoclē cui dā ſcriphio in iurgio
rūdiſſe. Cū ille dicēt nō eū ſua ſed pūe glia
ſplēdore aſſecutū. Nec hercle ſi ego ſcriphio
us eſſe ignobilis: nec tu ſi atheniēſis eſſes
clar' vnqz fuiſſes. ¶ Secda ē nobilitas vir
tutis z nō ſanguis. ¶ Et de hac inqt c' Ele
nerabilis. ex de pbēdis. Nō generis ſz vir
tutū nobilitas gratū deo faciūt z idoneum
ſuitore. ¶ Et tertus di. 40. c. Mos. Mos q
pſumus nō ex locop vel generis dignitate
ſz mox nobilitate innotefcere debem' nec
vbiū claritate ſed fidei puritate. ¶ Et Caſ
ſiodo: in eplis. Nec eſt idubitata nobili
tas q moribus phaf ornata. ¶ Et Miero
ad cellatū: Nunqz te vlli de generis nobi
litate ſponas: nec obſcuriores q ſlibz z hu
mili loco natas te inferiores putes. neſcit re
ligio nra pſonas nec pditiones hoīum: ſed
aias inſpicit. Ille apud deū peſt potior nō
quē nobilitas generis nec dignitas ſeli: ſz
quē deuotio fidei z ſctā vita cōmedat. ¶ Et
itex Miero ad cadē. Vera nobilitas ē cla
rū eē virtutib'. ¶ Et Sen. ad lucillū. Alius
nobile facit cui ex quacūqz cauſa lz ſup: a
fortuna ſurgere. ¶ Et idē in li' de moribus.
Nobilitas eſt generoſus aius. ¶ Et Ariſt. i
4. politice. Ingenuitas eſt virtus z diuicie
antique. ¶ Et Claudian'. Exaltat virt' no
bilitado genus. ¶ Et Iuuenal'. Nobilitas
ſola eſt atqz vnica virtus. ¶ Et licus quez
iducit Sen. in tragedijs dicebat. Nō veta
pūe iura poſſideo domus ignauus heres.
Nobiles nō ſunt mihi aui nec altis idytū
titulis genuo: ſed clara virtus. ¶ Ex h' Cla

leri' maximus in rubrica. Qui humili lo
co nati clari euaserūt. Demosthenē magni
ſicat principē oīz oratoz grece: qui tamē
habuit humillimos genitores. Socrates
etiā thebanus famoſiſſimus pbus matre
obſetrice patre marmorario genitus eſt.
¶ Igit' vt ſcribitur. 56. di. c. Undecūqz. Un
decūqz homies naſcātur ſi parentū vicia
nō imitantur honeſti z ſalui erunt. ¶ Et in
c. Nunqz. Nunqz de vicijs erubeſcamus
parentū. ¶ Tertia eſt nobilitas ſanguis et
virtutis: z hec nō ſolū nō ſpernenda eſt: ſz
etiā magnificiēda. Nā dñs ieſus xps etiā
fm carnē nobile ortū voluit hīc. vñ mba
thci p. c. dicitur. Liber gnationis ieſu xpi
ſlij dauid. Et de benedicta virgine cantat
ecclia. Regali ex pgenie maria exorta re
fulget. ¶ Et ſi obiciatur q in. c. Eſt nobili
lis. ſuperius allegato ponit dictū apoſtoli
Nō multos fm carnē nobiles z potentes
elegit ſed pauperes z ignobiles. ¶ Reſpō
detur q ibi nō dāatur nobilitas ſed aſſi
gnatur cauſa quare xps nō elegit nobiles
vt ſcilicet virtus diuina cognofceret: quia
ſi apoſtoli fuiſſent de nobili genere vel do
cti vel eloquētes fm humanā ſapientiam
conuerſio gentiū potuiſſet aſcribi aut fauo
ri aut humane doctrine vel eloquētie. verū
tamē vt dicit glo. in predicto. c. Ideo dicit
in textu. Nō multos: qm Paulus z Bar
tholomeus fuerunt nobiles. ¶ Sūt aut ve
re nobilitatis quinqz ſigna. ¶ p' eſt libera
litas. Nā z deus qui nobiliſſimus eſt libe
raſſimus ſe exhibet: z ſolē ſuū oriri facit
ſuper bonos z malos. ¶ Propterea ſcribit
ex de donationibus. c. Prudentes. Nanc
ſibi quodāmodo nobilitas leges iponit vt
debere ſe quod ſpōte tribuit exultimer. vbi
glo. Beatius eſt dare qz acapere. Idē. i6.
q. p'. c. Predicator. ¶ Et de celebratione
miſſaz. c. Cū marthe. Et in glo. hui' capli
inducit dictū mbarialis ad ſeuola. See
uola tu comedis apud oēs. Nullus apud
te. Alteri' ſiccas pocula: nemo tua. Aut tu
redde vices: aut deſine velle vocari. Bede
cus eſt ſemp ſumere nulqz dare. ¶ Quidaz
milites iterrogauerunt ſemel alanū phm:
audita ſama ſcientie eius. Que eſſet mari
ma curialit. 20. i. nobilitas. Rūdit q dare.

Quod cum placuisset eis interrogauit ipse eos.
 Que esset maxima rusticitas. Et cum perferre
 do non percohererent: respondit alanus. Ego po-
 sui vos in via soluende questionis et nescitis
 perscrutari. Nam si curialissimum est dare sequi-
 tur quod rusticissimum est pertrahere eius. scilicet aufer-
 re. Et secundum signum vere nobilitatis est man-
 suetudo et misericordia. unde Sapiens pro-
 uerbiorum. 10. c. Mansuetudo et veritas custo-
 diunt regem et clementia firmatur thronus eius.
 Et puerbiorum. 3. c. Mansuetis dabit dominus
 gratiam. Et puerbiorum. 6. c. Beneplacitum
 est illi. scilicet deo fides et mansuetudo. Et Iu-
 dith. 9. c. Humilius et mansuetor tibi semper
 placuit deprecatio. Et psalmus. 149. Exaltabit
 mansuetos in salutem. Et Matthei. 5. c.
 Beati mites quoniam ipsi possidebunt terram.
 Quis mansuetudinis officium est? Be-
 raldus odoris super. 4. ethicorum non irasci
 de facili et absque causa et ad defectum ire ma-
 gis quam ad excessum facit declinare et iniurias
 libenter remittit. Hinc Cicero in pro de offici-
 is ait. Nihil laudabilius: nihil magno et
 perclaro viro dignius placabilitate atque cle-
 mentia. Et Quintilianus in declamatio-
 nibus. Nec est celebranda virtus: hec ani-
 mi suscipienda moderatio: vincere iram et in-
 ter similitudines quas meminisse homines. Scri-
 bunt naturales: quod rex apud solus non habet
 oculum cum oculus alie apes habeat. Tertium
 signum vere nobilitatis est magnanimitas:
 que secundum Aristoteli in. 4. ethicorum tendit ordina-
 re ad honores et ad magna. Ait enim: videtur
 magnanimus esse qui magnis seipsum di-
 gnificat magnus existens. Qui enim non secundum
 dignitatem id facit insipiens. Ideo veri nobi-
 les vel dant operam militie vel litteris vel
 alicui laudabili exercitio quo possint cose-
 qui honorem et famam: semper tamen cum timore
 dei. Et cauent sibi a rebus turpibus et re-
 prehensione dignis. Propterea Seneca ad
 Lucillum inquit. Memine excelsi ingenij virum
 humilia delectant et sordida. Morer ergo
 qui se nobiles appellari gaudent quod non est
 de ipsa nobilitate viciose viuendo superbi-
 endum: sed potius diligens cura illis debet
 esse ut bene et virtuose viuant in cunctis deo
 se humiliando.

Quod multi efficiuntur superbi propter forti-

tudinem corporis qui comparat homines bestijs: et
 superat a fortitudine animi atque in illa perscrutans
 exponit periculis. Cap. 2^m.

Eadem causa quare multi erumpunt
 in superbiam dicitur fortitudo cor-
 poris: ob quam nullus superbia intus
 miscere debet propter tria.

1° propter comparisonem.

2° propter superationem.

3° propter periculationem.

1° primo propter comparisonem. quoniam per cor-
 poris fortitudinem comparatur homo bestijs
 et animalibus brutis. unde Petrarca in li-
 de remedijs fortitudo. Abunde inquit est
 virum taurina laus. Quinimo ut in plurimum
 homo a bestijs in fortitudine superat. Et Cicero
 et Lato ut Cicero refert in li de senectute di-
 cebat. Que enim vox potest esse contemptior
 quam milonis crothomate: qui cum iam senex
 esset athletaque exercebat in curricula vi-
 deret aspersisse lacertos suos dicit illachy-
 manque dixisse. Et hic quidem iam mortui sunt
 Et de isto milone sic scribit Aulus Gellius
 li. 14. noctium africanus. Milo crothoniensis
 athleta illustris quem in cronis scriptum est
 olympiade prima coronatum esse exitum ha-
 buit vite miserandum et mirandum. Cum iam
 natu grandis arte athletica defuisset: id est
 reliquisset. Iterumque faceret forte solus in locis
 italice siluestribus quercum vidit prime via
 patulis in parte media ramis hiantem. Tunc
 experiri volens an ille sibi relique vires ad-
 essent immissis in cauernas arboris digitis
 deducere et rescindere quercum conatus est:
 ac media quidem partem discidit diuellitque.
 Quercus autem in duas deducta partes cum
 ille quasi profecto quod erat conitus manum laxas-
 set cessante vi redijt in naturam manibusque
 eius retentis inclusisque strictaque denovo et co-
 hesa dilacerandum hominem feris prebuit. Et se-
 cundo non debet homo superbiere de fortitudine
 corporis propter superationem: quia illa superat
 a fortitudine animi. Et Anselmus in li de potestate
 ait. Quia deficiunt animi tunc omnia vincit. Et Sa-
 piens puerbiorum. 16. Melior est vir patiens
 viro fortis: et qui dominatur animo suo expugnato
 re vrbium. Et in eplis Quidam. Quince animos
 iraque tua que cetera vincis. Et de hac Al-
 bertus in li de officiis. Non mediocriter animi est

fortitudo que sola defendit ornamenta vir-
tutū. ¶ Tercio nō debet quis superbire de
fortitudine corporis ppter periculationes
¶ Hic enī fortes corpore multis pculis sūt
expositi et sepiissime male finiūt sicut patet
de hercule anteo heclore achille et filib⁹.

¶ Et pmi regū. c. i. s. scribit de golia qd erat
altitudis sex cubitos et palmo et tñ dauid il-
lū interfecit: vt patet eodē l. c. i. s. ¶ Recit-
tat Joannes solobriensis in polieratione: qd
hanibal cartaginēsis occidi fecit romanū
qui mādato eius singulari certamine per-
cussit elephante dicens eū indignūz vita
qui cogi potuerat cum bestijs dimicare: lz
verius sit eū ex iuidia noluisse captivū. In
auditi triūphi gloria illustrari et infamari
bestias quarum virtute gentibus terrore
incussit.

¶ Quid multi sūt supbi estimātes plus de
bitō suū intellectū spernēdo. primos ac del-
obliviscendo. Cap. 3. m.

¶ Etia causa quare multi eleuant in
superbiā dicitur scientia ai. Cōsistit
aut supbia hoīum qui se doctos ar-
bitrant maxime in tribus.

¶ 1° in sui intellectus extimatione.

¶ 2° in primorū despectione.

¶ 3° in dei obliuione.

¶ Primo in intellectus extimatione de q̄ ita
fatue arbitrant qd oīa itelligibilia possit in-
telligere p se: et qd illud qd ipi supbi nō itel-
ligūt nō sit itelligibile: et qd ea q̄ sunt a deo
nobis reuelata vera nō sūt: qz ea ipsi cape-
nequnt. Nolūt enī captiuare intellectū i ob-
sequiū xpi. Neqz debilitatē nature adiuua-
ri expostulant lumie diuine grē. ¶ Pro q
bus consutandis notandū qd triplex itelle-
ctus inuenitur.

¶ 1° diuinus.

¶ 2° angelicus.

¶ 3° humanus.

¶ Prim⁹ est intellectus diuin⁹: de q̄ dicit
Scotus. 2. di. pmi libri qd est infinit⁹ et cog-
scit quodcūqz itelligibile pfectissime q̄ntū
est itelligibile in se: et vnicō actu itelligendi
itelligit semetipm et oīa. Et vt ait Cōmēta-
tor. 12. metha^{ce}. Itelligere dei est sua sba
patet qz sua sba est sua actio et est act⁹ pu-
rus et simplex. ¶ Et ibidē Cōmētator dicit

q̄ itellec⁹ i deo itellec⁹ et itellec⁹ idē sūt
¶ Et vt inqt Tho. 2^a par. q. i. 4. Nihil est per-
fectio itellec⁹ diuini nisi ipa essētia dei. In-
tellectu itaqz diuio cōparari nō pōt itelle-
ct⁹ angelicus neqz human⁹. Ideo nullus
hō vel angelus vidēs essētiā dei pōt illā
infinitē itelligere sed solus ipē de⁹. ¶ Scd⁹
est itellec⁹ angelicus: de q̄ ait Bō. 2^a par. q. 1. 10.
est in statu pfecto. Sed qz sine suscepcione
speciez p illud qd habet in se actu cōgscit.

¶ Et hoc angelus nāli cognitione diuinā
essētiā videre nō pōt: qz h cognitio est p
mū meriti q̄ habito creatura qescit. Ange-
lus aut per nām brūs esse nō pōt. Quare
itellec⁹ angelicus limitat⁹ est et nihil qdā
modo dici pōt i cōparatiōe itellec⁹ diuini.

¶ Tercius itellec⁹ est human⁹ satis iferi-
or itellec⁹ angelico. qz cōgscit res in tpe et
cū discursu ratiocinādo. ¶ Est aut ipē itelle-
ctus potētia aie et nō ipa essētia: vt pbat
Tho. 2ª par. q. 79. art. 2°. Nā tūc solū ime-
diatū pncipiū opationis est ipa essētia rei
opantis qm ipa opatio est eius esse. Sicut
enī potētia se habet ad opationē et ad suū
actū. Ita se habet essētia ad eē. In solo aut
deo idē est itelligere qd suū esse. vñ in solo
deo itellec⁹ est ei⁹ essētia. In creaturis
aut itellectualib⁹ itellec⁹ est qdā poten-
tia itelligēis. ¶ Sed si obiceret ptra. 22.
Aug⁹ dicit li. xi. de trinitate. Adens et sps
nō relatiōe dicunt: sed essētiā demōstrāt
S3 itellec⁹ idē est qd mēs: ergo itellec⁹
est ipa essētia aie. ¶ Ad h rñdet Tho. qd
sicut scūs aliqn accipit pro potētia aliqn
pro ipa aia sensitua. Denotat enī aia
sensitua noīe pncipalioris sue potencie: q̄
est sensus. Siliter aia itellectua qm qz no-
minat noīe itellectus qm a pncipaliori sua
virtute sicut dī in pñ^o de aia qd itellec⁹
est suba qdā. Et h etiā modo Aug⁹ dicit qd
mens est spūs vel essētia. Et vt itellec⁹
humani papiamus paruitatez dicit Tho.
qd itellec⁹ diuin⁹ differt ab itellec⁹ crea-
to: qz itellec⁹ diuin⁹ ad ens vniuersale
se habet sicut actus toti⁹ entis eo qd itelle-
ctus diuin⁹ est dei essētia in qua originalē

et virtualiter totum ens persistit sicut in p^a cau-
 sa. Et ideo intellectus diuinus non est in pote-
 tia sed est actus purus. Nullus autem intelle-
 ctus creatus potest se habere ut actus respectu to-
 tius entis vniuersalis: quia sic oporteret quod
 esset ens infinitum. Vnde omnis intellectus creatus per
 hoc ipsum quod est non est actus omnium intelligibi-
 lium. sed comparatur ad ipsa intelligibilia sicut
 potentia ad actum. Intellectus vero angelicus differt
 ab intellectu hominis quia semper est in actu suorum
 intelligibilium propter propinquitatem ad diuinum in-
 tellectum: qui est actus purus. Intellectus autem
 humanus qui est finitus ordinis intellectuum
 est in potentia respectu suorum intelligibilium.
 Et in principio est sicut tabula rasa in qua ni-
 hil est depictum: ut dicit Aristoteles in 3° de anima. Quod
 manifeste apparet ex hoc quod in principio sumus
 intelligentes in potentia et postea efficiuntur in-
 telligentes in actu. Et notandum adhuc quod in
 omnibus hominibus sit intellectus tamen vnus alio
 melius et clarius intelligit. quia secundum Thomam p^a par.
 q. 85. est melioris virtutis in intelligendo.
 Sicut melius videt re corporale aliquis qui
 est perfectioris virtutis et in quo virtus visu-
 ua est perfectior. Hoc autem circa intellectum perti-
 net dupliciter. Primo quod modo ex parte ipsi-
 us intellectus: qui est fortior. Manifestum
 est enim quod quanto corpus est melius dispositum
 tanto melior est fortitudo animae: quod manifeste ap-
 paret in hijs qui sunt secundum speciem diuersi. Tu
 ius ratio est quia actus et forma recipit in mate-
 ria secundum materie capacitatem. Unde cum etiam
 in hominibus quidam habeant corpus melius dis-
 positum fortius animae maioris virtutis in
 intelligendo. Vnde dicitur in 2° de anima. Quod molles car-
 ne bene aptos mente videmus. Alio modo co-
 tingit hoc ex parte virtutis inferioris quod in
 intellectus indiget ad sui operationem. Illi enim
 in quibus virtus imaginatiua cogitatiua et
 memoratiua est melius disposita sunt melius
 dispositi ad intelligendum. Et si obieceretur
 quod intellectus est illud quod est formalissimum
 in homine. Sed differentia forme causat diuersam
 speciem. Si ergo vnus homo magis alio in-
 telligit videtur quod non sint eiusdem speciei. Et
 respondet Thomas. Quod differentia forme que non per-
 tenet nisi ex dispositione materie diuersa non
 facit diuersitatem secundum speciem sed solum secundum nu-
 merum. Sunt enim diuersorum individuum diuersi

se forme secundum materiam diuersificate. Ex quibus
 omnibus colligimus quod magna est similitudo il-
 lorum qui se tenent omnia scire et omnia intelligere.
 Pro quibus facit illud quod Lactantius scribit
 libro de ira dei. Socrates inquit cum esset omnium
 philosophorum doctissimus ut ceterorum argueret in
 scientiam qui se aliquid tenere arbitrabatur
 ait se nihil scire nisi vnum quod nihil sciret. Et
 Mercurij termegisti extat illa famosa sen-
 tentia. scilicet. Maxima pars eorum que scimus est
 minima pars eorum que ignoramus. Quod quod
 Seneca in libro de tranquillitate animi ait. Puto
 multos ad sapiam peruenire potuisse nisi
 putassent se peruenisse. Sequitur ergo ex
 tali superba estimatione intellectus ceci-
 tas et ignorantia diuinorum humanarumque re-
 rum. Quia ut inquit Bernardus super cantica.
 Superbo oculo veritas non videtur. Et
 Augustinus in confessionum. Humiliter se accusat
 deo de superbia precedente et dicit. Temo-
 re meo separabar a te: et nimis inflata faci-
 es claudebat oculos meos. Et Secundo confi-
 titur superbia hominum litteratorum in proximorum
 despectione. Despiciunt enim tales tam do-
 ctos quam indoctos. Indoctos autem aspernan-
 tur tanquam viles et abiectos. Aut nolunt do-
 cere cum id efflagitant. Aut quando ex inuidia
 non recte docent. Doctos etiam vilipendunt
 vel illis detrahendo vel docentes eos fugie-
 do: videtur enim eis non indigere aliena do-
 ctrina. Contra quos faciunt illa que posita
 sunt in quadragesimali de penitentia in sermo-
 ne de verbo dei. Vbi sunt preter auctoritates
 exempla Salomonis: Hieronymi: Iuliani.
 Quibus omnibus addenda est sententia Augustini.
 23. q. 4. c. Si habes. qui ait. Senex a pue-
 ro et episcopus tota morum collega necdum anniculus
 paratus sunt edoceri. Tercio persistit superbia
 hominum eruditum in dei oblivione dum illa que
 sciunt non cognoscunt esse a deo nec ad dei
 honorem referunt: sed ad propriam pompam famam
 et temporalem lucrum. Sunt et alia in huiusmodi ho-
 minibus superbie signa propter quod multos
 ex ipsis decurabit infernus. Ideo Augustinus ut
 scribitur in legenda sua cum pontianus ex
 africa veniens narrasset vitam et miracula il-
 lius magni antonij exclamauit inspicendo
 alippium socium suum. Quid patimur. Quid
 audimus. Surgunt indocti et celum rapiunt.

Nos cum doctrinis nris in infernū demer-
gimur. Abstineant ergo viri docti ab am-
bitione: a vanagloria: a iactantia: ab arrogā-
tia: et alijs vicijs: vt humilitate concurrēte
mereant fulgere sicut stelle ī ppetuas eter-
nitates in regno beatorū cū dño iesū xpō:
cui est honor et gloria in secula seculorum
Amen.

¶ Feria 4ª hebdomade. De supbia tu /
risioꝝ que in triplia curiositate papue pñ-
sit. Sermo vndecimus.

Generatio ma

s

la: adultera signū qñt. verba
sūt redēptoris nostri originalr
Mathei. 12. c. et in euang hodierno. Auer-
terunt cor suū scribe et pharisei a luce vita-
tis quā xp̄s h̄bo docebat pariter et exēplo
quā supbia iuaserat et deuicerat illos Ideo
curiosi effecti petebāt a xp̄o signūz videre.
Quia h̄o curiositas ex supbia puenit: ho-
die de illa erit dicendū. Pōt aut quis cu-
riosus fieri: aut qz male ac supbe vti actu
intellectus q̄tum ad sciētiā: aut qz veri-
tatē spernit dū narratur: et p̄ditur sine elo-
quētia: aut qz oculos corporis dirigat ad
vana spectacula. Propterea vt q̄libet sibi
caueat ne cū iudeis a xp̄o accusetur adul-
ter et malus. Distinguem⁹ in pñti smone tripli-
cē curiositatē exprobandā.

¶ 1^a de cognitionis.

¶ 2ª locutionis.

¶ 3ª visionis.

¶ De curiositate eorū qui ob supbiā q̄rūt
scire aut a quo nō decet aut id qd sciri nō
debet aut nō ad debitū finē. Cap. p^m.

¶ Prima curiositas dē cognitionis.
p Pro q̄ sciendū sūm 2° ho. 22. q. 167.
qz cognitio veritatis cuiuscūqz de
se bona est: et ad hanc inclinat natura lux /
ta illud Arist. p^m metha^{cc}. Dēs hoies natu-
ra seire desiderāt. et de hoc Cicero in p^m de of-
ficijs inq̄t. Dēs ducimur et trahimur ad
cognitionis et seire cupiditatē in qua excelle-
re pulch^r putamus. Et in hoc pñsit perfe-
ctio hois vt intellectus eius de potētia re-
ducatur in actū qd fit p cognitionē vitatis.
¶ An 2°. 4. de diuis noibus ait. Bonū

aiē humane est sūm rōnē esse cuius pfectio
in cognitione vitatis pñsit. Tñ p accidēs
cognitio vitatis pōt eē mala respectu appe-
tit⁹ iordinati et studiū idebiti siue abusus ta-
lis cognitionis. Qd fieri pōt tripliciter.

¶ 1° ex parte illi⁹ a q̄ qz q̄rit vitatē cōgscē.

¶ 2° ex parte rei quāz qz querit cōgscere.

¶ 3° ex parte finis q̄re q̄rit vitatē cōgscere

¶ Primo inordinat homo cū q̄rit adisce-
re ab illo a quo nō debet sicut cū perquire-
ret cognoscere futura que sūnt in dei volū-
tate aut aliq̄ occulta a demonib⁹ vel ab il-
lis qui demonūz vtunt^r familiaritate atqz
cōsōrtio. Qd p̄hibetur. 26. q. 5. c. Sigs. c.
Qui diuinationēs. c. Nō liceat. De q̄b⁹ ap-
tus dicem⁹ in seq̄nibus. ¶ 2° h̄ loco ple-
riqz dubitat vtrū demones possint docere
hoies. Et arguit^r qz nō. ¶ 1° qz inq̄t Ambz.
in glo. sup illo h̄bo p^m ad corinth. 12. c. Ne-
mo pōt dicere dñs iehus nisi in spū sancto.
Dē vey a q̄cūqz dicat a spū scō est. Sz de-
mones sūt sine spū scō ergo nō possunt ali-
quā vitatē docere. ¶ 2° obicit qz docere pro-
priū est dei. vñ Sapie p^m. c. dñs. Dñs sapiā a
dño deo est. ¶ Et. 7. c. Ipe dedit mihi hōz q̄
sūt sciam verā vt scia dispositionē orbis ter-
raz et virtutes elemētōz. Et p̄mi Regū. 2.
c. Deus scientiāz dñs est. Ergo nec demo-
nes nec hoies possūt aliquid docere. ¶ Ad
p^m rñdet 2° ho. p^m. 1^a. q. 109. Qd oē veruz a
spū scō est sicut ab ifundente nāle lumen
et mouēte ad intelligendū et loquendū veri-
tatē. Nō aut sicut inhabitāte per grāz gra-
tūfacientē vel sicut largiēte aliqd habitu a
le donū nature superadditū. ¶ Et ideo Au-
g⁹ retractant qd dixerat. s. q. nullū verum
esset absqz grā cōgscibile. Inquit enī sic in
p^m retractationū. Nō approbo qd in oīo
ne dixi. Deus qui nō nisi mundos vey sci-
re voluisti. Nñderi enī pōt multos etiā nō
mūdos multa scire vā. ¶ Ex q̄ seq̄tur 2° ho.
qz intellectus creatus ad cognitionē cuius /
cūqz veri idiget auxilio diuino vt intellect⁹
a deo moueatur ad suū actū. Nō aut indiget
ad cognoscendā veritatē in oībus noua il-
lustratione superaddita nāli illustrationē: sz
in qbusdā que excedūt nāle cognitionem.
Demones ergo sūt p̄uati nāli cognitione
lz sint obtenebrati per priuationē luminis

gre. Quare lucidi sunt lumie intellectualis nature vt dicit Tho. 2^a parte. q. 64. art^o 2° in responsione ad q^untum. ¶ Possunt etiā deimones cognoscere aliq^uz veritatē super / excedentē illoz naturā per reuelationez a sanctis angelis cum quibus 7 si non cōueniant p^oportunitate voluntatis: pueniunt tū similitudine intellectualis nature s^um quā possunt accipere q^ud ab alijs manifestatur Et vt ponit Tho. 2^a parte. q. 109. articl^o. 4. ¶ Per factos angelos multa de diuinis mysterijs reuelantur demonibus cū diuina iusticia erigit vt per demones aliqua fiat v^l ad punitionē maloz vel ad exercitationez bonoz. Sicut in rebus humanis affesso / res iudicis reuelant torzoribus eius sententiam. Diuini nodi aut reuelatiōes si ad angelos reuelantes comparentur illuminatiōes sunt qui ordināt eas ad deū. Ex parte 2° demonū nō sunt illuminatiōes: quia eas in deū non ordināt: sed ad executionē pprie iniquitatis. Demones enī ex reuelationibus hoc modo sibi factis nō illuminantur. Nec ex hijs que docent homines dicuntur homines illuminare. Quia illuminatiō pprie est manifestatiō veritatis s^um q^u habet ordinem ad deū. ¶ Peruersitas autē demonū hoc habet q^u non intendit aliquē ordinare in deū: sed magis ab ordine diuino abducere. ¶ Ad scdm 2° obiectū dicēdū s^um Tho. 2^a parte. q. 116. Q^ud dei est proprium docere. s. principaliter q^u ipse dedit homini lumen intellectus quo posset doceri 7 ab homine 7 ab angelis. ¶ Sed q^ud tenendū de arte notoria in qua sunt quedā sciuntia 7 oīones cū quibusdā obseruatijs vanis ad acqrendā sciām. ¶ Rūdet Tho. 22. q. 96. q^u est illicita: q^u v^l q^ubusdā ad scientiā acqrendā que nō hnt s^um se virtutez causandā sciām sicut inspectione quarūdā figuraz 7 platiōe q^urundā igitoz 2° boz 7 huiusmodi. ¶ Sed 2° puerit^u ordo in adiscēdo 7 in 2^oitate cōgscēda ex parte rei: quā q^u q^urit scire. Et sic sunt curiosi q^u magnalia dei subtilr inuestigare querūt 7 suo igniolo diuinorū secretorū pfunda penetrare nitūtur. Quibus Lato ait. Aditte archana dei ce / lūq^uz ingreere q^ud sit. ¶ Et sapiens Ecclesiastici 3. c. Altiora te ne quæris: 7 fortiora te ne

fueris pserutatus 7 in pluribus opib^u ei^u ne fueris curiosus. ¶ Et Lactanti^u 2° li^o 2° diuinaz institutionū. Veritas 7 archanuz sūmi dei qui fecit oīa ingenio ac p^orijs sensib^u non pōt cōprehendi. Alioqn nihil iter deum hominemq^uz dūaret si p^ofilia 7 dispositiōnes illius maiestatis eterne cogitatio affe^uret humana. ¶ Silit^u sunt curiosi qui retrahūt se a studio q^ud ex necessitate ipsis incūbit ppter studiū minus vtile. Sicut habēs curā aīaz nesciēs q^u spectāt ad suū officiū isistit studio phie vel astrologie v^l poe^usie. ¶ Hic Hiero^u dicebat. 37. di. c. Sacerdotes. Sacerdotes dei omīssis euāgelijs 7 pphetijs videmus comedias legere amatoria buccolicorū 2° sūū: 2^oba cantare: tenere virgiliuz in manibus. Et q^ud in pueris est causa necessitatis se crīmē facere voluptatis. ¶ Prop^utea 7 ipe Hiero^u ab angelo fuit correptus 7 2^oberat^u eo q^u nimis vacabat studio platonis 7 cicronis suauitate delectatus eloquiū vt notat. 37. di. c. Legim^u. ¶ Ex hoc religiosi 7 clici in sacerdotio v^l dignitate p^ostutis phibet sub pena exco^umunicatiōis studiū legū 7 phisice idest medicie: vt magis possint vacare studio theologie 7 canonū. ¶ Et ne clerici vel monachi. c. Mō magnope. c. Sup specula. ¶ De aliis 2° lris secularibus an liceat illis vti diximus in tractatu de timore iudiciorū dei. ¶ Inclindimus aut nūc cū Gratiano di. 37. p^otorū q^u si id fiat intētiōe bona licitū est v^l Tho. 22. q. 167. in 2^a qōne ad vlt^um ait. Studiū phie s^um se licitū est 7 laudabile ppter 2^oitātē quā phi pceperunt deo illis reuelāte. ¶ Ad q^ud facit dictū Hiero. 7 Augu. que posita sunt in p^o illo sermone de timore iudiciorū dei. Sed q^u phi qdā 2^oitātē abutuntur ad fidei ipugnationē: ideo Paulus ad coloseces. 2. c. ait. Elidete ne q^us vos seducat per phiam 7 inanez sciām s^um traditiōne hoīum 7 nō s^um xpm. ¶ Tercio puerit^u ordo in adiscēdo ex parte finis. Cū quis studet ad 2^oitātē sciendā vt inde superbiat vel ceteros superet vel per fas vel nefas pecunias acquirat. Bū tamen aliquis suuz laborē in studendo ad deum ordinat. s. ad eius laudem 7 proximi salutem licet p^opter sciētiām decorari et exaltari se credat

laudandus est et merito attollendus. Nam
 noticia artium liberalium ornamentum est aie
 Et ut refert quidam sapiens. Sicut septem pla
 nete celum eromant sic septem liberales ar
 tes aiam. Sunt autem hec. Grammatica.
 Rhetorica. Dialectica. Arithmetica.
 Geometria. Musica. Et Astrologia.
 Septem planete sunt. Luna. Mercurius.
 Sol. Venus. Mars. Iuppiter. Saturnus.
 Grammatica lune comparatur quoniam
 sicut luna ceteris planetis est terre vicinior.
 Sic grammatica prima est et vicinior intelle
 ctui rudis et indocto. Secundum hoc Hugones
 in libro Didascalon. Grammatica est scientia
 recte loquendi et cauendi in eo gravitate in
 loquendo. Et dicitur grammatica quasi litte
 ralis scientia. Hanc ita commendat Quin
 tilianus libro de institutione oratoria. Non
 sunt ferendi qui arte grammaticam ut tenues
 atque iciniam cavillantur que nisi fidelis fun
 damenta iecerit quicquid struxeris corruit.
 necessaria pueris: iocunda senibus: dulcis
 secretorum comes: et quae vel sola omni studio
 genere plus habet episcopo minus habet osten
 tationis. Grammaticae autem notitiam debent
 habere clerici deputati ad divinum cultum
 Durandum in summa sua: ut saltem sic litterali
 que legunt intelligant. Propterea extra de
 magistris. c. Super specula. et c. Quam statuit
 ut in qualibet ecclesia cathedrali habeatur
 magistri doctores grammaticas. Sed ut dicit
 ibi glo. Nullus est fructus illius statuti et
 aliorum. Si hoc quod obicitur quod 37. de c. Tur
 bat. reprehenditur episcopus qui populo grammati
 cam exponerebat. Rationem possumus. quod aliud
 est grammaticam ignorare. Aliud illam exponere
 pro populo. Nam episcopus non debet ignorare grammati
 cam. unde in c. ultimo de etate et qualitate ordi
 nandorum. habet quod episcopus ignorans grammaticam
 amoveatur ab executione pontificalis officii
 quod ut dicit ibi glo. Ignominiosum est episcopo ab
 alijs doceri. ut 1. q. 1. c. Utilissimus. et in
 Auctentico de sanctissimis episcopis. Damasus.
 Et de electione. c. Cum in cunctis. Sed ille
 episcopus de quo dictum est grammaticam docebat po
 pulum vel illam exponerebat quod forte ut dicit glo
 sa dicebat. Cum ego dico homo intelligas tam
 de mare quam de femina quia communis ge

neris est. ff. de verborum significatione. l. 1. ideo
 minis appellatio. Sed melius dic quod gram
 maticam hic appellat scientiam auctorum. Red
 dabat enim in ecclesia fabulas poetarum et eas
 moraliter exponere in predicatione sua.
 hec glo. Secunda scientia est rhetorica quam
 mercurio comparatur: qui deus eloquentie an
 tiquitus dicebatur. Hec secundum Isidorum libro 2.
 ethicorum inventa est a grecis: gorgia: aristo
 tile: ermagora. Et est translata in latinum a
 tullio dicta rhetorica grece a copia locutio
 nis. Tertia scientia est dialectica. Et hec
 soli comparatur: quoniam sicut sol lumine suo te
 nebras pellit et nunc huiusmodi illuminat
 sic dialectica est verum a falso discernere faci
 ens. Non quod ceterae scientiae verum a falso non
 discernant. Sed quia hec sola methodus est
 atque via scientiarum cunctis. Hanc primum
 parmenides adinvenit quare postea plato
 primo grecis dedit et aristoteles suis discipu
 lis amplavit. Quarta scientia est arithme
 tica. Et hec veneri comparatur: quoniam sicut
 venus carnalis coniunctionis influentiam
 habet sic arithmetica arte de numeris con
 iungendis et proportionibus tradit. Hic enim
 Isidorus libro 3. ethicorum. Arithmetica est disci
 plina numerorum. Greci enim numerum richimō
 dicunt. Numeri disciplina apud grecos pri
 mus pictagoras scripsit: ac deinde diffusius
 a nicomacho disposita: quare apud latinos
 primus apulcius deinde boecius transule
 runt. Quinta scientia est geometria. Et
 hec ioui comparatur reperta secundum Isidorum
 ab egyptijs. Nam inundante nilo et omnium
 possessionibus limo obductis initium divi
 dende terre per lineas et mensuras nomen
 arti dedit. unde geometria de terra et de me
 sura nuncupata est. Terra enim grece ge vo
 catur: metra mensura. Sexta scientia est musi
 ca que comparatur marti: tum quia a fabro ad
 ignem sedente repta est: tum quia instrumentalis
 musica ut sunt tube et alia huiusmodi homines
 equosque ad bellum excitare solent. Et ut ait Isi
 dorus ubi. Musica est peritia modulatio
 nis sono cantuque consistens et dicitur per veri
 uationem a musis. Musae autem appellatae a
 potumaso id est a querendo quod per eas sicut
 antiqui voluerunt vis carminum et vocis

modulatio quereretur. Moyses dicit huius
reptorē fuisse tubal qui fuit de stirpe cain
ante diluuiū. Greci pietagorā dicunt huius
artis inuenisse primordia ex malleorum soni-
tu et cordarum extensione percussa. Alij linū
thebeum et zethan et amphionē in musica
arte primos claruisse ferunt. De hac musi-
ca ita refert Isidorus concordās cū Quinti-
liano li. 1. p. de institutoria oratione. Erat apud
antiquos tam turpe musica nescire quā scire.
Interponebatur autem non modo sacris: sed
et oibus solēnibus oibusque tristioribus rebus.
Et enī in veneratiōe diuina hymni: ita in nu-
ptijs himeni et in funeribus treni et lamē-
ta ad tibias canebantur. In puiijs et o. li-
ra vel citara circūferebatur et accubanti-
bus singulis ordinabatur conuiuiale gen-
ticorum. Itaque sine musica nulla discipli-
na potest esse perfecta. Nihil enī sine ipsa. nā
et ipse mundus quadā armonia sonorum fer-
tur esse cōpositus: et celū ipsū sub armonie
modulatione reuolui. In plijs insup. tube
centus pugnantēs accendit: et quāto ve-
bementior sit clāgor: tanto sit ad certamen
aius fortior. Siquidē et remiges cantibus
tatur ad tolerādos quosque labores. Musica
aium mulcet et singulorum operum fatigationem
modulatio vocis solatur. Ipsasque bestias
necnon et serpentes volucres atque delphines
ad auditū suę modulationis musica puo-
cat. Septima scientia est astrologia que
saturno comparatur. quā sicut saturnus ce-
teris planetis est altior: sic et scientia hec de
altioribus quā cetera speculatur. Scōz et o.
Isidorus vbi. 5. Astrologia et natiuitatis ob-
seruantia chaldei primū docuerunt. Greci
autē dicūt hanc artē ab athlante prius ex-
cogitatā. Ideoque dictus est sustinuisse ce-
lum. De quo Augustinus li. 18. de ciui. dei mul-
ta refert. c. 8. et c. 35. eiusdē libri dicit. Eo tē-
pore quo moyses natus est fuisse reperit
athlas ille magnus astrologus promethei
fratris auus mercurij maioris. cuius ne-
pos fuit mercurius termegistus. Sūt et alie
scientie que hys adherēt: vt medicina et ius
ciuile. Est et scientia regis theologia cui sub
alternat ius canonicū quas ad bonū finē
adiscere laudabile est.

Quod curiosi ex supbia spernunt vitatez

dū scribis vel narraſ absqz lenocinio xboz
et p pōt esse doctrina sine eloqntia lz eloqnt
tia cū doctrina sit cōmēdabilis. Cap. 2.^m.

Ecūda curiositas de locutionis: que
est in illis qui oēm vitatē et fidei et
bonoz mox siue scriptā siue predi-
catā contēnunt dū ibi deest ornat⁹ et copia
dicendi. De quibus dixi in s̄mone p in tra-
ctatu de timore iudiciorū dei. Scz hic nō
tandū q tripliciter qdā de eloqntia dicūt.
Quidā asserūt absqz illa nō posse stare
doctrinā. Quidā affirmāt eloqntiā esse
spēnēdā. Quidā et o eloquentiā doctri-
ne dicūt associādā. Primi sūt illi de qui-
bus Lactātius ait li. 5. diuinay institutio-
nū. Nec in primis causa est rē. vt in illo p
sermone de timore iudiciorū dei. Scz certe
q tales non bñ sentiant ostendim⁹ exēplo
varronis. De quo sic scribit Augustinus li. 6. de
ciui. dei. c. 2. Marcus varro tācti min⁹ sua-
uis est eloquio doctrina tamen atqz sentē-
tias ita refertus est vt in oī eruditione quā
nos secularē: illi autē liberalē vocāt studio-
sum rex tantū iste doceat quātum cicero de-
lectat. Et ibi sequitur Augustinus Cicero i libris
achademicis varronē appellat acutissimū
et sine vlla dubitatione doctissimū nō ta-
men dicūt facundissimū. Et itē ibidē Au-
gustinus. In primo autem libro cicero cū
eiusdē varronis litteraria opa predicaret.
Mos inquit in nostra vrbe pegrinātes er-
rantesqz tanqz hospites tui libri quasi do-
mū reduxerunt vt possemus aliqui qui et
vbi essemus agnoscere. Tu etatē pñe. Tu
descriptiones tēporū. Tu sacrorū iura. Tu sa-
cerdotum. Tu domesticā. Tu publicā disci-
plinā. Tu sedium regionū locorū. Tu omni-
um diuinay humanarūqz rerum nomina:
gnā officia causas aperuisti. hec ibi. Quis
igitur varronis doctrinā sine eloqntia de-
scriptā despiciet quā tot laudibus cicero ē
psecutus. Sed Augustinus adhuc in prefato li.
c. 7. ita de varrone subdidit. Vir doctissim⁹
mus varro tā multa legit vt aliquid ei scri-
bere vacasse miremur tā multa scripsit qz
multa vir quēqz legere potuisse credam⁹.
Et lz ipse Augustinus sic commendat varronē ta-
men non approbat omnia sua scripta. vn-
de in. 4. c. prectaci libri dicit. In hys que

varro scripsit de rebus humanis secutus est
historia rex gestar. Que aut de his quas
diuinas vocant quid nisi opiniones rerum
vanar. ¶ Diximus ista de varrone cuius do-
ctrina magnificat cicero que tamen sine elo-
quentia fuit. Quantomagis nos approba-
re acceptare ac venerari debemus doctri-
nam sanctorum qui locuti sunt spiritu sancto in
spiratibus non semper splendet nitor et elo-
quentia. ¶ Secundi contendunt eloquentiam omnino
fore damnandam: contra quos sunt verba
Quintiliani in illo sermone pro de timore iu-
dicio dei. ¶ Tertii asserunt doctrinam elo-
quentie quicquid associandam: et cum id faciunt
bono zelo ad honorem dei et animarum salutem
rem utique dignam efficiunt. Sicut etiam Augu-
stinus docet libro 4. de doctrina christiana. Icarco La-
crantius libro pro diuinis institutionibus inquit.
Hunc maiore copia et facultate dicendi cau-
sam veritatis porremus: que libere possit sine elo-
quentia defendi ut est a multis sepe defen-
sa. Tamen claritate ac nitore sermonis il-
lustranda et quodammodo differenda est: ut
potentius et alios instruat et vi sua instructa et lu-
ce orationis ornata.

¶ Quod curiosi ex superbia corporis sensus
ad vana dirigunt et illicita et papue in specta-
culorum inspectione. Cap. 3^m.

¶ Etiam curiositas est visionis: quam
Tho. vocat curiositatem sensitiuam:
que consistit in appetitu et studio in-
ordinato cognoscendi per aliquem sensum
exteriorem. Et quicquid ista curiositas sensiti-
ua exerceatur per omnes sensus tamen ex-
primitur per visum quia nomine visus in-
telligitur omnis sensatio: unde consuevit
dicere: vide quod bonum sonum habet campa-
na id est audi: vide quod bonum odorem ha-
bet iste flos id est odora. Et christus dixit Lu-
ce ultimo. Videte manus meas et pedes
meos id est palpate. Et ps. 33. scribit. Gu-
state et videte quoniam suavis est dominus.
Secundum itaque Tho. cognitio sensitiua ordi-
natur ad duo. ¶ Alio modo tam in hominibus
quam in brutis ad corporis sustentationem in
quantum scilicet per huiusmodi cognitionem
homines et iumenta vitant nocua et acqui-
runt sibi necessaria ad sustentationem. Si
autem quis videns lupum fugit: et sic homo

videns inimicum. Quod facere non posset
si non videret et videns cibum sumit illum.
¶ Alio modo cognitio sensitiua specialiter
in homine ordinatur ad cognitionem pra-
cticam vel speculatiuam. videns enim herba me-
dicinali medicus ordinat eam ad medici-
nam: videns exercitia alicuius artis quomo-
do sunt addiscit ut secundum ea operetur. Conside-
rans per visum auditum vel per alios sen-
sus pulchritudinem creaturarum exurgit in-
de in cognitionem creatoris. Quando igitur
non apponitur studium circa cognoscen-
da sensibilia predictis modis et causis: sci-
licet propter necessitatem sustentande na-
ture vel propter studium veritatis intellige-
re de curiositas est. Et quicquid luxuria et gula
sunt circa tangibilia et gustabilia et sic etiam
vicium curiositatis. tamen ista est differen-
tia: quia luxuria querit delectationem in
ordinatam tactus. Sed curiositas querit
delectationem inordinatam cognitionis:
que habetur per tactum de re. Et sic de alijs
sensibus. Et secundum Petrum de palude. virgi-
nes tentantur de vicio carnis per modum
curiositatis: scilicet ut experiantur qualita-
tes illius delectationis venere. Sic et qui
experiri sunt delectationem veneream ali-
quando incitantur ad turpia ex curiosita-
te: scilicet ad experiendos novos modos
turpitudinis magis quam in luxuria. Dicit
etiam Beda quod viciu curiositatis est in-
dignoscendis carpendisque vicis proximo-
rum. Quod fit per particularia sensibilia.
¶ Hoc tamen secundum Tho. aliquando bono ani-
mo fit ad utilitatem suam: ut scilicet inde
proficiat provocatus bono exemplo alteri-
us vel etiam ad utilitatem proximi: ut scilicet
corrigatur cum charitate seruatis debitis
circumstantijs. ¶ Sed cum quis considerat
videndo vel audiendo facta aliorum ad de-
spiciendum vel detrahendum vel saltim in-
utiliter inquirendum. hoc curiosum est et
viciosum. Ideo Sapiens prouerbiorum 24.
c. ait. Non insidieris nec queras impieta-
tem in domo iusti. Et ad hoc faciunt aucto-
ritates posite in sermone de iudicio teme-
rario in quadragesimali de penia. ¶ Consi-
stunt tandem curiositas in spectaculorum va-
norum inspectione. vbi sciendum quod aliqua sunt

Spectacula representatiua piarum rerum ut nativitas passionis resurrectionis iesu christi et similia: et inspectio talium de se oportuna est: optima est. Quaedam vero spectacula sunt representatiua turpium rerum in quibus quicquid recitantur comedie terentij cum turpibus et obscenis gestibus. Alia insuper sunt cum habitu monachali vel religioso quod prohibuitur est secundum glossam in c. de decorem. et de vita et honestate clericorum. Et in Auctentico de sanctissimis episcopis. ultimo. Et c. de episcopali audientia. l. Minime. Et a talibus habet abstineri et precipue ista vitent clerici et religiosi et maxime dum celebrantur divina. Nam ut scribitur de con. di. p. c. Qui die solemniter pretermisso ecclesie conventui ad spectacula vadit excommunicatur. Et de con. di. s. c. Non oportet ministros altaris vel quoslibet clericos spectaculis aliquibus interesse. Et ut brevius concludamus dicit Thoma. 22. q. 177. articulo. 2. Inspectio spectaculorum communiter redditur viciosa in quantum per hoc fit homo prius ad vicia vel lascivie vel crudelitatis vel vanitatis et similia propter ea que in spectaculis solent fieri. Cavete itaque incendium est ne intellectus per superbiam curiositate levetur aut corporis sensibus concedatur libertas qua feratur ad obiecta illicita et idebita. Itaque custodienti sunt et refrenandi ut semper humilitas habitet in anima nostra que nos dignos efficiat gratia christi: et tandem perducatur ad gaudia paradisi Amen.

Et feria quinta et hebdomade. De superbia mulierum satis temperate et modeste recitatus ne patiantur ille qui humiles sunt et virtuosos. Sermo duodecimus.

Alia mea ma

lea demonio vexat. Scribunt hanc verba Matthei. 15. c. et in evangelio hodierno. Superbie viciu detestandum satis infestat muliebri genus. Ipse quippe mulieres communiter elate sunt et fumo superbie replete. Nec mirum quod ut sapiens ait Ecclesiastici. 2. c. Al muliere sumpsit initium omnis perditionis: dum scilicet prima mater omnium appetens scire bonum et malum

superbe divinum contempsit preceptum. Non igitur sola filia chanaanee vexabatur a diabolo. Sed tot innumere ut sic dicam in quarum cordibus superbia dominatur. Propterea hodierna die superbia mulierum potenter expugnabimus. Quare distinguere poterimus triplicem superbiam.

Prima de matrimonialis confusionis.

Secunda vane exornationis.

Tercia primalis conversationis.

Quod mulieres superbe nolunt subesse viris et ab illis dirigi et regulari. Cap. p. m.

Prima superbia mulierum dicitur matrimonialis confusionis. Confundunt enim ille mulieres que superbie locum dederunt ordini matrimonij dum satagunt totis viribus preesse viris a quibus regi et gubernari maxime dedignantur. Quod autem vix sit regulanda per prudentiam viri ostenditur triplici ratione.

Prima est propter mulieris subiectionem.

Secunda propter mulieris conditionem.

Tercia propter mulieris decorationem.

Prima ratio est propter mulieris subiectionem. Mulier enim viro inferior est. vti inquit Aristoteles politice. Masculus natura femina principalior est. Et Petrus sua prima canonica. 3. c. Mulieres subdite sint viris. Et Augustinus in questionibus numeri. Et. 33. q. 5. c. Manifestum est voluisse legem feminas sub viro esse. Et idem. 13. q. 5. c. Est ordo naturalis in hominibus ut serviatur femine viris. Et Ambrosius in examerone. Adhuc per eam deceptus est non eua per adam. Quae vocavit ad culpam mulier iustum est ut ea in gubernatione assumat ne iteque feminea facilitate labatur. Et idem. 33. q. 5. Mulierem. Mulierem constat subiectam esse domino viro et nullam auctoritatem habere. Et. 33. q. 5. c. Cum caput. Cum caput mulieris vir sit caput autem viri christus que cumque vix non subicitur viro hoc est capiti suo eiusdem criminis rea est cuius et vir si non subiciatur christo. Et Iudas. 30. q. 5. c. Femine. Femine dum maritantur ideo velant ut noverit se semper viris suis subditas esse debere et humiles. Sed mulieres egre ista serentes arguunt per prophetiam dei qui dixit Genesim. 2. c. Non est bonum hominem esse solum: faciamus ei adiutorium simile sibi non dixit faciamus ei subditas

mus subditā. ¶ Et Adam gen. 3. dixit deo. Mulier quā dedisti mihi sociā etc. vocans eā sociā quasi equalē et nō inferiorē. ¶ Ite / rū glo. 33. q. 5. c. Mulierē. ¶ Nec illud. sup / rbo coīta ait. Mō de pede formata est mu / lier ne videretur oīno famula: nō de capite / ne oīno videretur dñā: sed de costa vt vide / retur collateralis. ¶ Et Aplō p^r ad corin / thios. 7. c. ait. Vir nō habet p^ratēz sui cor / poris: sed mulier. et mulier nō habet p^ratē / sui corporis sed vir. ¶ Et Hiero⁹ ad ocea / nū. 33. q. 5. c. Apud nos. Qd nō licet femi / nis equē: nō licet viris et eadē fuitis pari / p^rditione censetur. ¶ Ad hec nos rīdem⁹ / q^d de viro et vxore possumus dupl^r loqui. / ¶ Aut q^d tum ad fidē matrimony et m^rmo / niale debitū. Et sic vir et vxor sūt equales. / Ita enī vir tenet diligere vxorē: sicut vxor / vir. Et sic fidē seruare illi debet sicut vult si / bi seruari. ¶ Aut loquimur q^d tuz ad regimē / vite. Et tūc distinguendū: q^d aut vir vellet / regere vxorē ita vt faceret p^rra p^rcepta dei / et tunc ei nō debet obedire. Aut ita q^d p^reci / piat ea que nō sūt cōtra deū et expediētia / cōi vtilitati domus et mutue p^ruersionis. / Et tunc vxor debet viro subici et obedire. / ¶ Dicit tñ Riccardus i. 4. di. 45. In qōne / virū seruus possit facere testamentū in re / sponfione ad argu^m in oppositū. Qd vxor / p^rprie loquēdo non est serua mariti q^duis / vir sit caput eius in regēdo ipsā et sit admi / nistratoz et dispensatoz bonoy. vñ vir dñas / mulieri politice non despotice. Ideo muli / er partē habet in bonis cōmunibus sibi et / marito de qua parte pōt facere testamētū / Bona⁹ autē di. 12. dicit. Qd vir ē mulie / re excellentior p^rpter tria. ¶ p^rpter digni / tatē in principiando: q^d oēs tā viri q^d mu / lieres ex vno viro sūt. In quo est exp^ressa / representatio egressus rex ab illo vnico et / summo p^rncipio deo vñ Ambro⁹ li^o de pa / radiso ait. Unā nām volens hoīum consti / tuere deus ab vno p^rncipio creature hoc / cepit. ¶ 2° vir est excellentior muliere p^rpter / auctoritatē in p^rsido q^d vir est caput vt / dictū est nō mulier. ¶ 3° p^rpter virtutē i agē / do quia viri est agere et mulieris pati: qm / plus habet serus virilis de virtute actiua. / vñ de Anito. li^o de aīalibus dicit q^d mulier

est mas occasionatus idest vir imperfect⁹. / ¶ Secūdo vxor est regulanda sū prudenti / tiā et auctoritatē viri p^rpter mulieris condi / tionē. Est enim in pluribus mulier leuius in / constans et mobilis. Quare Terentius ait / Qd mulieres ferme vt pueri leui sentētia / sūt. Et Lactanti⁹ li^o 3. dicit: nunq^d aliq^d / mulierem p^rbiā sciuisse nisi Themiūtes. / Sunt etiā mulieres ad lasciuā p^rne vt pa / tet in vxore putifarīs p^rncipis eunuchoz / pharaonis que tētavit et inflāuit ioseph / vt dicitur genesis. 39. c. Est nihilomin⁹ p^r / pter superbā vxor sepius viro contraria. / ¶ Quare dicitur de quodā cuius vxor sub /mersa erat in fluuiō q^d cum querebat cada / uer eius ad educendū de aqua ibat per flu / uū contra aquā: et interrogatus cur sic fa / ceret: r^rndit. Mulier ista in vita semper fuit / p^rtraria dictis et mandatis meis. Ideo que / ro p^rtrario modo si forte etiā mortua aquā / econtrario petat. ¶ Recitat insuper Hiero / nymus cōtra iouinianū: q^d socrates habu / it duas vxores quas ingenti patientia su / sinens nō potuit tamen ab ear^{um} contume / liis et clamoribus liberari. Et cū quadā die / querelantibus ipsis contra eū domuz ille / foret egressus vt ear^{um} molestias euitaret / et ante domum sederet proiecere ille aquā / super euz. Ille xō imperturbatus ait. Scie / bam q^d post tonitrua pluuię persequerent^r / ¶ Narrat etiā Valerius: q^d phoroneus rex / grecor^{um} die qua mortu⁹ est dixit leoncio fra / tri suo. Ad summā felicitatē nihil mihi de / esset si vxor semper defuisset. Cui leoncio / Et quomodo vxor obstat? At ille. Adariti / hoc omnes sciunt. Et Lato vicensis dice / bat. Si absq^d femina posset esse mundus / p^ruersatio nostra nō esset absq^d dyo. ¶ Au / lusgellius insuper li^o p^r noctium atticarū. / rba metelli numiditi recitat dices. Mul / tis et eruditis viris audiētibz legebatur / oratio metelli numiditi grauis ac differti / viri quam in censurā dixit ad populum de / ducendis vxoribus cum euz ad matrimo / nia capefenda hortaretur. In ea oratione / ita scriptum fuit. Si sine vxore possemus / quītes esse: oēs ea molestia careremus. / Sed quoniam ita natura tradidit: vt nec / cum illis satis commodē nec sine illis vllō

modo viui possit saluti ppetue potius q̃
breui voluptati cōsulendū. ¶ Tertio vxor
regulanda est s̃m prudētiā viri ppter mu-
licris decorationē. vxor enī bene morige-
rata est decus ⁊ ornamentū domus: glia
viri: cōsolatio parentele: ⁊ corona amico-
rū viri atq; domesticorū. ¶ Dicit Sapiēs pro
uerbioꝝ. 12. c. ait. Mulier diligens corona
est viro suo. Ideo viro incūbit vxorem ad
oē honestatē dirigere illāq; gubernare.
Sed superbiri facit vt vix vna repiatur e-
decē vti nā nō ex centū vel mille que verū
subicere non pcurēt. Ille x̃o mulieres que
vanitatibus vacant viros p sepe molestāt
Et vt inquit aureolus Theophrastus vxor
pomposa per totas noctes cōquēf dicēs
Illa oratio: pcedit in publicū. Ego in cō-
uentu feminā misella despicio. Et vt ait
Sapiēs puerbioꝝ. 19. c. Tecta iugiter distil-
lantia mulier litigiosa in domo.

¶ Quid mulieres superbe excedūt modū ⁊
regulā in ornatu ⁊ cultu corporis ac pōpa
vestimentorū. Cap. 2^m.

Ecūda superbia mulierū dicit vane
exornatiōis. Excedere quippe solēt
mulieres in ornatu corporis. Et in
hoc magis peccāt ipse q̃ viri. Rō est quia
sicut magnanimus oīa ista tēporalia par-
ua existiat. ita pusillanimis parua magis
extimat. Mulier aut parui animi est ⁊ de
bilioris cognitionis q̃ vir. vnde glia tē-
poralem magnū quid arbitratur. Et cum
nō valeat apparē vel exaltari imaginis ne-
gocijs: q; nec in docendo nec negociando
⁊ huiusmodi saltū in apparentia pulchritu-
dinis querit glia. ¶ Refert Aulus Gellius
lib. 1° p noctū atticā. Quid demosthenes
priusq; eloquium eius innotuisset nitorez
cultus dicitur appetisse. Sed postq; eloq̃n-
tie famā affectus est cōtētus toga dice-
bat potius velle a se q̃ a nitore vestī glo-
riā comparare. Mulieres ergo ob vilitatē
animi in ornatu se gloriofas reputant ⁊ fe-
lices. ¶ Sed notandū q; triplex est ornat⁹

1° laudabilis.

2° tolerabilis.

3° vituperabilis.

Primus ornat⁹ est laudabilis ⁊ est ille
quo vtuntur mīstri altaris in diuinis offi-

cij ⁊ principes ac alij in dignitatibus cō-
stituti qui vtuntur vestibus preciosis que
de se non ordinantur ad sui gloriā: sed ad
significandū excellentiā sui status ⁊ osten-
dendā magnificentiā diuini cultus. Et
sic multi sancti vsi sunt ratione sui gradus
vestibus delicatis. vnde habetur genesis
37. c. Quid Jacob patriarcha fecit ioseph tu-
nicā polimitā idest rachamataz. Et sancta
cecilia nobilis romana vestes deauratas
ferebat. ¶ Et hoc modo dicitur. C. de postu-
lando. l. vltima. Quid aduocatus corā iudi-
ce debet habere vestes decentes. Nā talis
ille presumitur prima facie qualē cum in-
dicant vestes. ff. de iure fisci. l. diuinus. l. si
acceptor. Et vt dicitur. 20. q. 1^a. c. vltimo.
Aetis debet esse conueniens statui ordi-
ni ⁊ officio. ¶ Et l3 dicatur extra de vita et
honestate clericorū. c. clerici. Quid clerici nō
deferant corrigias auri ⁊ argenti nec defe-
rāt annulos nisi quibus competit ex digni-
tate. ¶ Et. 21. q. 4. c. Dis. Omnis iactantia
⁊ ornatura corporalis aliena est a sacro
ordine. Tamen Glo. in dicto caplo Clerici
dicit. Clerici in vestibus debent se cōfor-
mare consuetudini regionis ne videantur
hipocrite. vt. 30. di. c. Siquis viroz. ¶ Et
ne vilescat dignitas clericalis. 80. di. c. Epi-
scopi. Et. 21. q. 4. c. In summa. ¶ De episco-
pis etiam querit Glo. i6. q. 7. c. In noua.
vtrū episcopi religiosi debeant deferre ha-
bitum professionis sue. ¶ Et respondet: q;
monachus factus episcopus non abiciet
habitum. Sed retento habitu desuper se-
rat habitum in quo magis conueniat eis
inter quos versatur. Extra de vita ⁊ hone-
state clericorū. c. Deus qui. Reprehensibi-
les itaq; forent qui debitū ornatū omitte-
rent in habitu ⁊ vestitu vel ex negligentia.
¶ Unde Aristo. in. 7. ethicorū dicit q; ad
molliciem que viciū est pertinet q; homo
trahat vestem per terrā ne laboret in reti-
nendo eam vel si homo faceret ad ostenta-
tionem propter inanem gloriā sicut ple-
riq; faciunt deferentes vestes immundas
⁊ sordidas. ¶ Unde Bernardus dicebat.
q; in vestibus paupertas placebat: sordes
autem nunq; quia signum erat vel negli-
gentis animi vel gloriā affectantis. ¶ Et

di. 41. §. Pretea. Nec affectate forde o: nec
exquisite deliciae laudem pariunt. veruz q
dum aliqui verbo et exemplo habent alios
prouocare ad penitentiam decet eos vili
bus indui. Sicut fecerunt quidam ex pro
phetis de quibus ad hebreos. xi. c. scriptū
est. Circueuerunt in meloris idest scilicet
et in pellibus caprinis vt belias. Et glo
sa super illo Math. 3. Joannes habebat ve
stitum de pilis camelorum. Qui peniten
tiam predicat habitū penitentie ostendat.
¶ Secundus ornatus est tolerabilis cum
scilicet mulierem sui morem patrie et non
corrupta intentione ornant se modeste et
temperate vt sic placeant viris vel ne peio
res ac deteriores alijs videantur. vnde Au
gustinus de doctrina christiana. Et. xi. di.
c. Quisquis. Quid loco et tempore et perso
nis conueniat diligenter attendendū est
ne temere flagitia reprehēdamus. In hijs
enim omnibus non vsus rerum sed libido
in culpa est. ¶ Tertius est ornatus vitupe
rabilis cum scilicet primo sit propter vanā
gloriam. vnde Gregorius in homelia in
quit. Si cultus preciosarum vestium culpa
non esset: nequaquā sermo dei tam vigilan
ter exprimeret. Quod diues qui torqueba
tur apud iseros purpura et bysso indueba
tur. ¶ Secundo vituperabilis ornatus mu
lierum cum sit cum nimis excessiua solici
tudine. vnde Christus Math. 6. c. dixit.
De vestimento quid solliciti estis: scilicet
superflue. ¶ Tertio est reprehensibilis or
natus cum sit exponendo supra vires et cō
decentiam status: sicut fit temporib⁹ istis.
¶ Quarto dum mulieres ornant se vt tra
hant alios ad sui concupiscentiam. Quod id
Sapiens prouerborum. 7. de muliere sic
se ornante ait. Ecce mulier occurrit illi or
natu meretricio preparata ad capiendas
animas. ¶ Et Hieronymus ad furiam in
quit. Ornatus iste non domini est velamē
est antichristi. Aut vestiendum vt loqui
mur. Aut loquendum vt vestiti sumus lin
gua personat castitatem: et totum corpus
praefert impudicitiam. ¶ Et idem ad sacras
virgines de cōtinentia virginali. Prophe
ticus ille sermo non proferatur de vobis fi
lie eorum composite et circūornate vt simi

litudo templi similes sepulchris dealba
tis que extra auro relucunt: intus vero ple
na sunt ossibus mortuorum. Nec non fi
lie regis christi: sed regis tiri. Nec semper
in muneribus vultus impudicitia diuites
plebis et capiuntur et capiunt. Impudici
simus mulierum affectus semper in gem
mis: semper in lapidibus: semper in orna
mentis extrinsecis gloriam ponunt. Non
sufficit eis libido innata nature: sed occa
sionem querunt explende libidinis. Affe
ctant proculdubio vt oculi virorum aurum
contemplantes et gemmas tandem figan
tur in faciem vt facilius incitent ad libidi
nosum incendium. Quid meretricis gloria
ris? Quid exaltaris in pulchritudine pan
ni? Quid ad te attinet argentum et aurum?
Nonne omnis caro senum et omnis glo
ria eius quasi flos feni? Nec ille. Nescio
quid referre debeam de excessu ornatus:
qui iam infecit totam italiam. Al tempore
nāq; illo quo predicare cepit sanctus ber
nardinus vas electionis et ab ipso et ab ali
is predicatoribus feruentissimis dictum
est satis contra vanitates et pompas: et ni
hil actum est: cum indices mulieres in hoc
deteriores sint facte. Et licet sint alia pecca
ta multa in viris et mulieribus que deum
iam prouocauerunt ad iracundiam. Istud
tamen vnum est et audeo dicere principa
le: tum quia generale est: tum quia publi
cum: tum quia multorum malorum causa
tium: tum quia cum maiore obstinatio
ne retinetur. Nescio quid eueniet: quia in
scrutabilia sunt iudicia dei. Videmus ta
men patrias et prouincias a multis annis
dure flagellari. Nunc peste: nunc penuria
rerum: nunc strepitu et terrore guerrarum.
O mulieres vane. O mulieres elate. O
mulieres dure: propter vos iratus est de
us: propter caudas: propter detecta pecto
ra: propter fucatas facies: propter sacro
rum locorum et temporum iniuriam: pro
pter obscenos gestus. ¶ Dūc est qd Ysaie
tertio capitulo scribitur. ¶ Pro eo qd ele
uate sunt filie syon et ambulauerunt exten
to collo: et nutibus oculorum ibant: et
plaudebant pedibus suis: et composito
gradu incedebant. decalutabit dominus

vertice filiarum syon et dominus crines earum nudabit. Et ceteri ubi utique tot milia crines disco / operuerunt plangentes et lamentantes: propter ea que diebus nostris euenerunt iudicia.

¶ Quod mulieres superbe sunt in sua conuersatione graues atque alijs moleste. Cap. 3^m.

¶ Etia mulierum superbia dicitur puerfationis. In puerfatione namque superbe mulieres proximis et vicinis imo et familiaribus domus sunt per sepe moleste. Et hoc propter tria.

¶ Primo propter ipsarum inuidiam.

¶ Secundo propter ipsarum iracundiam.

¶ Tercio propter linguam.

¶ Primo propter ipsarum inuidiam. In eis ut in pluribus inuidia regnare solet. Quod patet etiam in mulieribus sanctis. **¶** Gides enim quanta fuit inuidia sara ad agar postquam concepit: ut patet Gen. 21. c. **¶** Et quanta fuit inuidia rachel ad liam quia filios non habebat: ut ponit Gen. 30. c. **¶** Quanta anne ad fenennam fecundam ipsa sterili existente: ut habet primi regum 1. c. **¶** Quanta maria ad moysen propter ethiopissam: unde murmurauit et detraxit moysi. ut scribit Numeri. 12. c. **¶** Martha adhuc magdalene inuidebat: quia sedens ad pedes domini audiebat sermone illius. Luc. 10. c. **¶** Secundo est molesta puerfatio superbarum mulierum propter ipsarum iracundiam. Est quippe mulier impatiens coiter et iracunda: et hoc propter uilitatem animi. Quia ut inquit Qui / dius liro de tristibus. Quo quisque est maior magis est placabilis ire. Et de muliere dicit Ecclesiastici. 25. c. Non est ira super iram mulieris. Propterea Crisostomus in quodam sermone ait Ego enim existimo nullam esse in hoc mundo bestiam comparabilem male mulieri. Quid inter quadrupedia aialia leone fortius aut in serpentibus dracone atrocius. Sed leo et draco in malo inferiores sunt. Danielis in la / cu leones ueriti sunt. Danielis ultimo. c. Iustum naboth crudelissima iezabel interfecit. tertij regum. 21. Ceterum in ventre cui / nodiuit. Ione. 2. c. Balda sanfonem circue nit illecebus et raso capite deformatum alie / nigenis tradidit. Iudicij. 14. 15. et 16. cap. Joanne baptista in deserto uiuentem draco / nes et aspides cornute subdita feritate ti /

muerunt. Herodias quoque eidem caput abscidit et tanti uiri mortem in preiudicium salutis acce / pit. Marci. 6. c. **¶** Tercio mulierum conuersa / tio grauis est propter ipsarum linguam. Non habent quidem linguam promptam ad mentendum. Sicut patet in prima muliere eua que mentita fu / it secundum Nicolaum de lira qui dixit Gen. 3. c. Quod deus preceperat ne comederet et addidit et ne tangeret pomum uentum. Non enim preceperat de / us ne tangeret sed ut non comederet. **¶** Sa / ra mendacium dixit angelo. scilicet se non risisse. Gen. 18. c. **¶** Abstemices hebreorum sephora et sue mentes sunt pharaoni. Exodi primo. c. **¶** Raab mentita est iericoitinis. Iosue. 2. c. **¶** Michol mentita est sauli patri suo querenti dauid occidere. primi Regum. 19. c. **¶** Saphi / ra mentita est petro. actum. 5. c. **¶** Secundo habent linguam expeditam ad infamandum: ut patet in muliere que infamauit Ioseph. **¶** Ter / tio habet linguam paratam ad litigandum et con / tendendum. Sicut experientia docet. Pro / pterea dicit Aristoteles. 3. politice. Quod si mulier sit eloquens non est uirtuti ascribendum sed loquacitati: quasi dicat quod de sui natura muli / er garula est et loquax. Sed ista que dicta sunt ad mulieres superbas pertineant non propterea pertinendus est sexus femineus. Nec etiam asserendum quod non inueniuntur et inueniantur mulieres plurime uirtutibus redimite: et moribus compositis ornatissime: sicut scripsi in sermone de mulieribus in tractatu de timo / re iudiciorum dei. Reprehendat itaque super / bia malum ut tamen non fiat iniuria bonis. Erunt quidem in die iudicij tot uirgines: tot ui / due: tot nupte: tot martyrio coronate: que cum christo perficiuntur ad gloriam sempiternam. In qua ipse dei filius cum patre et spiritu sancto uiuit et regnat in secula seculorum Amen.

¶ Feria sexta hebdomade. De superbia prothoplaustorum et lapsu humane nature.

Sermo tertius decimus.

Rat autem ibi

homo triginta octo annos huius / infirmitate. Scribunt hec uerba Joannis. 8. c. et in euangelio hodierno. Nisi quod dominus noster iesus christus dignatus est humanum ge / nus redimere nullus quicquam iustus et re /

ctus videre potuisset desiderabile facie dei
 Omnes quippe erant filii ire propter superbiam
 primorum parentum qui in terrestri paradiso
 diuinum contempserunt imperium. Sunt tamen ple-
 ri que existimantes puerilia esse inania sine
 vulgaria que de lapsu humane nature a scri-
 ptura diuina et doctoribus sanctis tradunt
 Iecireo in pñti sermone de superbia pñbo /
 plausitorum et humane nature lapsu merito
 differemus: quoniam humanum genus mystice
 designari potest per israhel illud de quo loquitur
 euangelii textus: qui tam longo tempore spa-
 tium non potuit donec christus ei dicitur ut surgens
 tolleretur suum lectum et ambularet. Declara-
 bimus autem tria mysteria principalia.

C 1^m dicitur veritatis:

C 2^m gravitatis.

C 3^m impossibilitatis:

Q ualiter vera sunt que dicunt de lapsu hu-
 mane nature ad quem cooperatus fuit diabo-
 lus que recte permittit deus homines impugnare

Cap. 1^m.

Rimū mysteriū declarandū de la-
 psu humane nature dicitur veritatis
 In quibus tria dubia absoluemus. **C** 1^m
 vtrum sit verum quod humana natura sit lapsa a
 statu quo posita fuit. **C** 2^m vtrum sit verum quod
 diabolus cooperatus fuerit ad hominis la-
 psum. **C** 3^m vtrum deus debuit permittere
 diabolū impugnare hominem quem sciebat in
 illa pugna debere deficere. **A**d 1^m dubi-
 um respondemus quod verum est quod humana natu-
 ra sit lapsa. et hoc probatur tripliciter. **S** 1° ex
 parte dei nā in instantis. **S** 2° ex parte dei
 nā assumptis. **S** 3° ex parte dei nā imu-
 tatis. **E**t 1° permittit deus sunt tres veritates. **S** 1^a quod
 ois creatura posita est et preseruat in esse ab
 optimo deo. hoc nos confitemur in vtroque
 simbolo cum dicimus deū creatorem vel facto-
 rem celi et terre visibilium oium et invisibilium.
Et 1^a philosophi non potuerunt vi nature sue produ-
 ctione reperi in esse intelligere per creationem
 que est productio omnium de nihilo ut docet
 magister in secundo: tamen cognouerunt deum pri-
 mum motorem et primam causam oium que sunt
 in vniuerso. **E**t inde Lactantius 1° libro diuina-
 rum institutionum inquit de orpheo. Orpheus
 vetustissimus poetarum deum verum et magnum
 primogenitum appellat eo quod ante ipsum nihil

sit genitum et ab ipso cuncta sunt generata. **E**t
 Macrobius 1° libro de somno scipionis ait. De-
 us qui prima causa est et vocatur oium cor-
 que sunt: queque videntur esse sons est et origo
Et Plato dicit fabricatorem mundi deum
 ut refert Iohannes super danielē. **E**t Aristoteles
 2° methaphisice. Illud quod est maxime ens et
 maxime verum causa est ois entis et ois ve-
 ri. **E**t hijs verbo 1^a parte. q. 44. inducit ta-
 le rationem. Quicumque aliquid inuenit in alio
 per participationem necesse est quod causetur i-
 ipso ab eo cui essentialiter conuenit. Sicut
 ferre fit ignitum ab igne. Deus autem est ipsius
 esse per se subsistens: et esse subsistens non
 potest esse nisi vnum. Relinquitur ergo quod oia
 alia a deo non sunt suū esse sed participat eē.
Quare causatur ab vno ente quod perfectissi-
 mu est. Quod autem deus sit suū esse per se sub-
 sistens et a nullo dependens nec alio indi-
 gens: probatur ex dictis scriptoribus et philosophorum.
1^a Ma. Doctus 1° de tria. ait. Deus est eē pul-
 cherrimu fortissimuque verum vnu in quoniam nul-
 lus numerus nullū i eo aliud preter quod id quod
 est. **E**t Augustinus 1° de trinitate. c. 3. Deus est
 substantia vel ut melius dicatur essentia: cui ip-
 su esse maxime ac verissime competit. **E**t
 Algazel methaphisice. Deus est origo et prin-
 cipium essendi et quod est a quo est quicquid est.
Et Avicenna. 2. methaphisice. Omne esse est ex-
 uberans ab eo esse. **E**t Plato in thymeo
 ait. Nostrum esse in cōparatione diuini esse
 non est esse. **S**ecunda veritas est quod in or-
 dine creaturarum esse hominis est esse nobilissi-
 mu. sicut patet per scripturas et philosophos. Inquit enim
 Aristoteles in 1° philosophie. Sumus quodammodo fi-
 nis oium corporum que sunt. **Bona** 2^a di. 2. secundi
 libri declarat hoc quod sumus finis sub fine:
 quod finis principalis et ultimus est ipse deus.
1^a 2^a propterea David loquens ad deū dicebat
 ps. 8. Quid est homo quod memor es ei? aut
 filius hominis quoniam visitas eū. **A**dinuisi cum
 paulominus ab angelis gloria et honore co-
 ronasti eū: et constituiti eū super opera manuum
 tuarum. **D**ia subiecisti sub pedibus ei? oues
 et boues vniuersas insuper et pecora campi.
Tertia propositio quod homo multis miseri-
 is videtur esse subiectus: propter quod Iob. 13. c.
 scribitur. Homo natus de muliere breui
 viuens tempore repletur multis miserijs:

Et hinc sunt multe sunt tri tres principales.
 ¶ 1ª dicitur, pñitatis. ¶ 2ª passibilitatis. ¶ 3^a
 mortalitatis. ¶ Prima est miseria pñita-
 tis. qz de cōi lege homines sunt ad malum
 pñi: vt scribitur genensis. 8. c. Et. 12. q. 3^a. c.
 Dis etas. ¶ Et hoc arguit sic Bonau¹ in
 2° di. 30. Al summa bonitate nihil debet p-
 cedere qd sit magis pñi ad malum qz ad
 bonū. qz hz Dionysiu. Al summo bono nō
 egredif nisi bonū. Sed pñitas illa ad ma-
 lū nō est bonū. ergo nō est a deo optimo in-
 stituyente nām sed a peccato primi homis
 nām corumpentis. ¶ Secūda miseria hu-
 mane nature est passibilitas. videmus eni
 genus humanū passionibus z penaltati-
 bus innumeris subiectū. Tūc ex hoc arguit
 sic. Nulli iuste infligitur pena nisi precedat
 culpa. vnde extra de pñitionib⁹ in. c. Co-
 gnoscetes dicitur. Res q culpa caret in
 dānum vocari nō puenit. ¶ Et glo. ibi. Qd
 legitime factū est penā non meretur. ¶ Ad
 idē facit lex. C. de adulterijs. l. Grace. ¶ Et
 nemo priuatur iure suo sine culpa vt patet
 56. di. c. Satis puerfuz. Et. 16. q. vltima. c.
 Inuentū. Sed tot diuerse z multiplices pe-
 ne inflite sunt homini: ergo ppter culpā.
 ¶ Tertia miseria humane nature ē ipa mors
 vtiqz ipa est oium terribiliū vltimū. Et cū
 oīs moriamur nō videtur conueniens as-
 serere q mors sit a sapiētissimo deo absqz
 aliqua culpa. ¶ Unde ingt Anselmus li^o
 p cur de^o homo. Nequaqz exis imabis cō-
 uenire deo vt creaturā quā fecit iustā: sine
 peccato miseram esse cogat. ¶ Ideo Paulus
 ad romanos. 5. c. ait. Sicut per vnum
 hoīem peccatū intrauit in mundū z p pec-
 catū mors ita in omnes hoīes mors intra-
 uit: in quo omnes peccauerūt. ¶ Et sapiēs
 2°. c. Sapientie. Deus mortē nō fecit: sed
 impij manibus z verbis accerserunt illā.
 ¶ Sed cōtra has theologoz rationes nō
 nulli sic arguunt. ¶ Primo fm phos scdo
 ethicor. Virtus est difficillimor opatiua.
 Nec est aliqua virtutis laus vbi nulla dif-
 ficultas. Si igitur homo fuit conditus dis-
 positus ad virtutē videtur q a p¹ sui cōdi-
 tione habuit difficultatē faciēdi bonū z vi-
 tādi malū. z ita fuisset dispositus q omnis
 virtus in eo habere potuisset suū vñ ergo

videtur creatus cū hac pñitate ad malū.
 ¶ Secūdo arguunt. Qz dicit spūs sanctus
 per scripturā. qz via pueniēdi ad beatitu-
 dinē est per ignominia z humilitatē et tri-
 bulationes. Unde Actuū. i. 4. Paulus di-
 cebat. Oportet nos per multas tribulatio-
 nes intrare in regnū celoz. ¶ Et ponuntur
 hec vba p¹. q. 3. c. Saluator. Et Jacobus
 p. c. ait. Beatus vir qui suffert tentationē
 quoniā euz pbatus fuerit accipiet coronā
 vite. ¶ Et iterum ibi. Omne gaudiū existi-
 mate fratres cū in tentationes varias inci-
 deritis. ¶ Et Luce. 21. saluator noster dixit.
 In patientia vestra possidebitis aīas ve-
 stras. Si igitur debuit sic fieri homo q est
 ser dispositus peruenire ad glām videtur
 q humana natura in penaltatibus z mi-
 serijs in quibus nunc est fuerit constituta.
 ¶ Tertio arguunt: nō est maioris innocen-
 tie homo qz sit ouis vel agnus. Sed ouis
 mortalis z passibilis fuit pducta z in nul-
 lo derogatur ex hoc diuine iusticie. ergo pa-
 ri ratione videtur q si talē pduxisset homi-
 nem qualis nūc est nō videretur in aliq
 derogari eidem. ¶ Respōdetur ad ista hz
 Bonauenturā z Riccardum in 2° di. 36.
 ¶ Ad primū q quedā est difficultas q ve-
 nit ex genere opis. Quedā nō que venit
 ex defectu operantis. prima est de essentia
 virtutis. virtus enī inqz tum virtus circa
 magna consistit z ardua. hec autē difficul-
 tas in p homie fuit: homo enī ita perfecte
 deo obediūisset z deo adhefisset sicut perfe-
 ctio virtutis z obedientie z amicitie requirit
 z sic de alijs virtutibus. ¶ Secūda difficul-
 tas nō est de essentia virtutis: imo accidit
 virtutī fm q virtus est. Et ideo ad hoc q
 homo esset virtuosus nō oportuit hāc dif-
 ficultatē reperiri in hoīe in primordio. Qd
 patet ex hoc qz qzto aliq magis pficit in
 virtute tanto magis opatur cū minore dif-
 ficultate ex parte sui. Si igitur hec difficul-
 tas esset de essentia virtutis fm qz homo
 pficeret minueretur in eo virtutis excellē-
 tia qd falsū esse nemo dubitat. ¶ Ad scdm
 respondet q sacra scriptura tradita est ho-
 mini lapsō fm q statui pñi conuenit. Si
 enī homo nō peccasset nō cū asperitate sed
 cū leuitate peruenisset ad suā glā z. ¶ Ad

tertiū. ¶ O dicendū: qd nō est simile de homi-
ne & oue vel agno. homo enī qui rationis
particeps est capax est beatitudinis et iusti-
cie. Nā est animal ciuile & politicū: vt dicit
p̄ politice ab Arist. Et ideo interrogat de
mocrinus sicut scribit Boetius libro de ar-
te musica. Quid inter homines pecoraq;
distaret. Respondit sapienter sentire etiā
per oppositū homo est capax culpe & mise-
rie. Unde sicut in homine obliquari culpa
est: sic & vari pena est. ¶ Oue autē neutrum
contingit reperire. Ideo passibilitas ouis
nihil facit ad deo: dinationē diuine iusticie
cuius est considerare merito: exigentiam
Nā sic autē est de passione in natura huma-
na. ¶ Concludimus itaq; qd pbatur huma-
ne nature lapsus ex parte dei nām pducē-
tis. ¶ Scdo. pbatur humane nature lapsus
ex parte dei nām humanā assumentis. Al-
siumpit quippe deus naturā humanā fa-
ctus homo vt homini lapso per peccatum
subueniret. vnde Christus iesus Mathei
18. c. dicit. Venit filius hoīs querere & sal-
uum facere quod perierat. ¶ Et Aug⁹ sup
illo verbo ps. Instruus sū in limo. ait: An-
nam maneret homo in eo quod deus fecit
Si enī maneret in eo quod fecit deus non
in limo infixus esset quē deus genuit. ¶ Et
leo papa in sermone. Si homo ad imagi-
nē & similitudinē dei factus in suo honore
māisset creator mundi creatura nō fieret
neq; sempiternus tēporalitatē subiret aut
equalis deo patri dei filius formā serui as-
sumeret. ¶ Tertio. pbatur lapsus humane
nature ex parte dei nām immutantis. Im-
mutauit quippe deus quādoq; in hoībus
conditionē hāc corrupte nature. Sicut pa-
tet in multis. ¶ De moysē quippe habetur
Exodi. 32. c. qd in monte sinai quadraginta
diebus & quadraginta noctibus ieiunauit
nihil comedēs aut bibens. ¶ De helia scri-
bitur tertū Regū. 19. c. Qd postq; come-
dit panē subeinericiū ambulauit in forticu-
dine cibi illius quadraginta diebus & qua-
draginta noctib; vsq; ad montē dei oreb.
¶ De tribus pueris missis in fornacē chal-
deorū Daniel. 3. c. narrat qd non leserit eos
flāma ignis. ¶ De Jona habet Jone. 3. qd
fuit tribus diebus & trib; noctibus in ven-

tre ceti. ¶ De Joanne euāgelista narratur
in sua legenda qualr in vrbē ex pcepto do-
miciāni positus fuit in doliū feruentis olei
& cum diutius ibidem coactus perstiterit:
post longum spaciū illesus inde exiuit.
Maria magdalena multis annis hitans
in deserto nil penitus comedit aut bibit.
Simile fuit de maria egyptiaca. Et vt reli-
quos p̄termittamus: ecce ipse beat⁹ pa-
ter franciscus in quo virtus diuina digna-
ta est q̄si statū innocētie reuocare: dū crea-
ture eū multipliciter p̄solabant & qd de sui nā-
alijs noīe inueniunt sibi qūq; molestias
nō intulerunt. vñ de ipso ita scripsit Bon⁹.
Quodam nāq; tpe cū p̄siliū daret a me-
dicis & instāter suaderet a fratribus vt cō-
tra infirmitatē oculorū pateret sibi per coctur-
re subueniri remediū humiliter vir dei as-
sensit pro eo qd id nō solū medicina cōtra
egritudinē corporis verūctiam materia
foret exercende virtutis. Sensu hō carnis
ipsius ad p̄spectū instrumētī ferrei iā igne
candentis nālī qd i horrore p̄cusso vir san-
ctus ignē alloqui cepit vt fratrē in creato-
ris noīe ac virtute p̄cipiēs vt suū ei rēpera-
ret ardorē qd suauiter videntē sustinere vale-
ret. ¶ Profundato autē crepiāte ferro in te-
nera carne & ab aure vsq; ad superciliū
coctura protracta vir deo plenus exultās
in spiritu laudate inquit fratres altissimū
quia vt verūz fatear nec ignis ardor mole-
stiam intulit nec carnis me dolor afflixit.
Constituamur ergo & firmiter asserim⁹ oēs
humane nature misērias a peccato primo-
rum parentum exortas. ¶ Secundum du-
bium fuit vtrum diabolus cooperatus sit
ad hominis lapsum. ¶ Ad quod respon-
det Bonauentura di. 21. qd sic sicut exp̄s-
se scriptura tradidit Genesis tertio caplō
vbi exp̄sse ponitur illa tentatio qua dia-
bolus induxit hominem ad transgressio-
nem diuini p̄cepti. Adnoto qd fuit ille
serpēs dolosus ad tentandū hominēz pro-
pter tria.

¶ 1° ppter eius maliciā.

¶ 2° ppter eius inuidiam.

¶ 3° ppter eius superbiam.

¶ Adnoto pp maliciā. Cū enī ipse diabol⁹ sit
obstiat⁹ i malo oēs vellet i malicia sua sibi

assimilare: videns ergo hoies in statu in q
 poterat esse vel bonus deo obediendo vel
 malus eius ptenendo pceptu conatus fuit
 astutia sua hoiem ad malū inducere: sicut
 et fecit. ¶ Secūdo motus fuit diabolus ad
 tētandū hoiem ppter inuidiā. Et de hac sa
 pientie. 2. c. dicitur. Inuidia diaboli mors
 introiuit in orbē terrarū. Et si ptra hoc obi
 eceretur qz Grego⁹ dicit in moralibus sup
 illo xbo Job paruulū occidit inuidia. Qd
 ois inuidia est respectu paris vel superio
 ris salū fm reputationē. ergo videt qz cum
 diabolus nō reputaret hoiem superiorem
 nō tētauerit eū ex inuidia. Insuper inuidia
 est respectu boni qd aliq modo pōt acqri.
 Sed diabolus nō poterat puenire ad eter
 nā beatitudinē: qz lapsus erat irreparabi
 liter et hoc ipse certitudinali scit. ergo vide
 tur qz ppter illius acquisitionē nō iudebat
 homini. Respondet Bona⁹ qz inuidia nō
 solū est respectu superioris eius. s. qui est su
 perior sed eius qui pōt eē supior. Quāuis
 aut diabolus in statu illo nō reputaret ho
 minē supiorē se inuidebat tamen ne meri
 to obedientie sublimaret ad statū glie i q
 statu ipm supiorē se nō dubitaret. Et non
 solū inuidet aliq respectu boni qd pōt ob
 tinere sed etiā respectu eius qd natus est
 hīe qz nō possit. Sicut truncatus et ce
 lus inuidet alijs visū et pgressū: lz aut dia
 bolus nō possit ad bñtūdines puenire: tñ
 habet ad hoc naturalē aptitudinē. ¶ Ter
 tio fuit motus diabolus ad tētandū hoies
 ppter eius superbiā. vidēs enī hoiem i sta
 tu in quo poterat cadere sub diabolica po
 testate. Et superbiā motus est vt ipz sibi su
 biceret sicut ex inuidia vt ipm ab eterna fe
 licitate retraheret. Et supbia fuit sicut mo
 uens primū: inuidia sicut mouēs. primū et
 immediatū. Esto enī qz nō posset dñū super
 hoiem acquirere adhuc studuisset ipm a pa
 radisi gaudijs retrahere. ¶ Tertū dubiū
 fuit vtrū deus debuit pmittere diabolum
 ipagnare hoiem quē sciebat in illa pugna
 dehecere. ¶ Ad qd rñdet Bona⁹ di. 23. scđi
 libri. qz iustissime id permisit deus triplici
 ratione.

¶ 1° rōne administrationis.

¶ 2° rōne ordinationis.

¶ 3° rōne electionis.

¶ 1° rōne administrationis. Si enī
 decet deū administrare res et eis puidere
 vt salua sit lex quā indidit eis a primaria
 cap⁹ ditione. Sed deus fecit hoiem in ver
 tibilitate arbitry et similr diabolū. Ergo si
 diabolus voluit hoiem tētare et homo vo
 luit ei pferire deus nullū illoz debuit ipe
 dire. ¶ Scđa rō dicitur ordinationis. Pu
 gna equidē illa magis de se erat ordinata
 ad victoriā hois qz diaboli. Facilius erat
 homini vincere aduersariū qz diabolo vin
 cere hoiem: qz homo nō poterat vinci nisi
 volēs. Si ergo deus pmittere debet qd di
 recte ad bonū hois ordinatur videt qz a tē
 tatione pmi hois nō erat arcendus aduer
 sarius. ¶ Tertia ratio est ppter electionē.
 Nā ex casu hois volūtano et malo eligere
 debebat deus hoc magnū bonū qz p eius
 incarnationē passionē et mortē homi lapsō
 subuenire debebat vt sic voluntariū pecca
 tū hois nō careret remedio. Ideo ecclia cā
 tat illud verbū Gregorij. O felix culpa q
 talē ac tantū meruit hīe redemptorē. ¶ Hīc
 cedit etiā hec pmissio ad peccati alienatio
 nē. lenius enī fuit peccare alio suggerēte et
 ipellente qz voluntate ppria incuruāte: qz
 fortassis homo cecidisset etiā si nunqz ad
 uersariū pestifera suggessisset. Si ergo pec
 cavit homo iputandū est sibi volūtarie ad
 peccatū consentienti.

¶ Qd peccatū ade fuit grauius pctis alio
 rū hoium et pctō mulieris. s. eue qd nihilo
 minus supas in gravitate a pctō diaboli.

Cap. 2^m.

¶ Ecūdū mysteriū declarādū de lapsu
 humane nature de gravitatis. In q
 de gravitate illi⁹ culpe pme mia sūt
 dubia decidenda.

¶ 1° vtrū peccatū ade fuerit grauius cete
 ris peccatis hoium.

¶ 2° vtrū peccatū diaboli fuit grauius qz
 peccatum hominis.

¶ 3° dubiū vtrū grauius peccauit vir qz
 mulier.

¶ Ad 1° dubiū respondemus qz lz multa
 sūt peccata horrenda que filij adā et com
 misserunt et indies nō cessant cōmittere ta
 men peccatū ade grauius reputatur tripli

ratione.

C 2° rōne contemptibilitatis.

C 3° rōne facilitatis.

C 3° rōne corruptibilitatis.

C 1° primo ratione contemptibilitatis. quia adā magis contēpsit in peccando diuinūz preceptū q̄ ceteri peccātes eo q̄ maiori lumine sapientie erant decorati copiosioribusq̄ dotatus bñficijs. Ipse enī a deo fuit immediate plasmatus. Ipse in paradisu delitiaz collocatus. Ipse scientia et cognitione multiplici illustratus. Ipse sup oia aialia et volucres celi et pisces maris prepositus et platus. Ipse originali iusticia pedit. vbi ergo tātoz beneficiorū aderat cumulus ibi in transgrediendo diuinū preceptū maior fuit ingratitudo et contemptus. **C** 2° scđo illud peccatū fuit grauissimū ratione facilitatis. Facilius q̄ppe erat illi oī tērationi resistere q̄ alijs quibuscūq̄ peccantibus. **C** 3° Ideo ppter hanc rationē et pcedentes stat illa Augustini sua. i. 4. li. de ciuita. dei. c. 12. vbi ait. Nō debz existimare quisq̄ leue ac par uū illud fuisse cōmissū: q̄ in esca factū est: nō quidē mala necnoxia: nisi q̄ prohibita. neq̄ enī quicq̄ mali in illa tāte felicitatis paradiso deus crearet atq̄ plantaret. S; obedientia cōmendata est in pcepto. Huc virtus in creatura rōnali mater est quodā modo oīz custodisq̄ virtutū. Hoc itaq̄ de vno cū genere nō edēdo vbi aliorū tanta copia subiacebat. Presertim cū nōdū volū tati cupiditas resistebat qđ de pena trans gressionis postea subsecutū est tā leue pceptū ad obseruandū tā breue ad memoriā retinendū tanto maiore iniusticia violatū est q̄to faciliore posset obseruantia custo diri. Et infra cōcludit Aug⁹. Magna fuit in peccando iniquitas vbi tanta fuit in non peccando facilitas. **C** 3° Terrio illud peccatū fuit grauius ceteris peccatis hoīum rōne corruptibilitatis. Ppōt illud nāq̄ corru pta est humana natura nō solū penaliter: sed etiā culpabiliter s̄m Alex^m in 2° sūme. Potuit enī adā totā nām humanā corru pte et culpabilem facere suo peccato tripli ci conditione concurrente. 1ª quia nō tñ erat nature humane indiuiduū sed totius nature humane principiu. 2ª conditio q̄

non fuit sibi datū mandatū sicut singulari persone sed tanq̄ stipiti totius nature hu mane. 3^a q̄ adā innocentia et immortalitē suscepit p se et pro sua tota posteritate. vñ de ipse innocens et immortalis genuisset in nocentē et immortalē. Quia igitur ipse erat oīum principium et amisit illā iusticiā et innocentia quā debuerat oībus conseruare suis posteris. Hinc est q̄ originali iusticia sumus per ipm priuati et in eius infectione ceteri sunt infecti. **C** Et si obieceretur q̄ nul lū naturale est culpabile: sed corruptio ori ginalis est naturalis: ergo nō est culpabi lis. **C** Respondetur. 1° quoddā est nāle quod consequitur nām s̄m institutionē: et hoc nullo modo est culpabile. Quoddā est naturale quod psequitur nām s̄m corruptio nē et tale est culpabile et originale. Nec aut corruptio ad illos tñ se extendit q̄ ab adā descendūt per legē ppagationis: qm si ali quis homo fieret de carne ade ppter legē ppagationis nō ptraheret originale pec catū s̄m Anselmū li. 1° de conceptu virgini li. 2. Aug^m contra pelagianos. et Bonauē turā in 2° di. 31. in declaratione lfe. **C** Scđz dubiū fuit vtrū peccatū diaboli fuit graui us q̄ peccatū hominis. **C** Ad quod respon det Alexāder in 3° sūme q̄ sic. Et hoc tri plici ratione.

C 1° rōne liberi arbitrij.

C 2° rōne generis peccati.

C 3° rōne circūstantie.

C 1° primo rōne liberi arbitrij. q̄ 1° vterq̄ diabolus scilicet et homo peccauerit suo li bero arbitrio: tamē ob differentia liberi ar bitrij magis grauatur in angelo peccatus q̄ in hoīe. Nā cū libez arbitriū s̄m Aug^m et Aug^m 2. 4. di. scđi libri sit facultas vo luntatis et rationis differt libez arbitrium angeli a libero arbitrio hoīs. **C** 2° q̄stuz ad voluntatē: quia liberū arbitriū hominis ante electionē et post se habet mutabiliter. li. 1. berū arbitriū angeli se habet mutabiliter ante electionē: sed post electionē immuta biliter. 3° q̄stuz ad rationē differt liberū arbitriū angeli et hominis: quia angelus iudicando errare nō potest homo sic. Ideo diabolus peccauit cum magis deliberata voluntate et absq̄ errore. **C** 3° Secunda rōne

tio est generis peccati. vterq; eni homo et
 angelus peccauit per superbiam: sed differē
 ter. homo eni appetijt scientiā dei: sed dia
 bolus oipotentiam. *¶* Ipotentia xō dei nō
 est cōmunicabilis creature. *¶* Ergo sum
 ma inordinatio est appetere illud ad quod
 nullo modo creatura est ordinata. Homo
 aut erat ordinat⁹ ad sciām quā appetebat
 Ideo peccatū demonis graui⁹ fuit q̄ pecc
 catū hominis. *¶* Tertia ratio dicitur circūstā
 tie. In adam eni fuit aliqua ignorantia qz
 peccatū quod erat mortale credidit venia
 le sūm Aug⁹. Tūc nō tantū credidit pec
 care q̄tum peccauit. Angelus aut nō ha
 buit ignorantia in peccando. Item homo
 habuit ppositum penitendi ⁊ petendi ve
 niā de peccato q̄s credebatur veniale. Ange
 lus aut nō: ⁊ ppter hoc peccauit in sp̄si s̄i
 cū homo xō nō. *¶* Tertiu dubiū fuit vtrū
 grauius peccauit vir q̄s mulier. Ad quod
 ita dicit Bonauentura qz grauitas ista pōt
 tripliciter considerari.
¶ 1° respectu ingratitudinis.
¶ 2° respectu libidinis.
¶ 3° respectu corruptionis.
¶ 1° respectu ingratitudinis grauius
 peccauit vir: qz copiosiora dona suscepit.
¶ 2° respectu libidinis grauius pecca
 uit mulier: qz cū magis improba voluntate.
¶ 3° respectu corruptionis. ⁊ tūc disti
 guendū qz aliquid dicitur corrumpere du
 pliciter. Aut per modū cause. Aut per mo
 dū occasionis. Si p:imomodo sic: qz pec
 catū viri fuit causa transfusionis in poste
 ros: ⁊ ita corrupit se ⁊ alios maior secuta ē
 ex peccato viri corruptio ⁊ ideo eius culpa
 fuit grauior. Si per modū occasiōis sic: qz
 peccatū mulieris fuit occasio peccati viri: ⁊
 ita per consequens oīū aliorū. Hoc modo
 mulier pōt dici ceteros corrupisse non solū
 posteros sed etiam virum suū: vnde nō so
 lū peccauit in se sed etia in primum. Ideo
 q̄tum ad hoc peccatū eius fuit graui⁹ q̄s
 peccatū viri.

¶ 2° humanū genus pgrue reparatū ē
 per viā satisfactionis que cū nō foret possi
 bilis nec hoi nec angelo facta est per xpm
 deū ⁊ hoīem. Cap. 3^m.

Tertiū mysteriū ptemplandū de la

psu humane nature dicitur impossibilitatis.
 Impossibile quidē erat hoi lapsō saluari:
 nisi interueniente satisfactione facta p dñz
 iesū xpm. Sed circa hoc tria occurrunt du
 bia. *¶* 1ª vtrū magis congruū fuit huma
 nū genus reparari per satisfactionē q̄s per
 aliū modū. *¶* 2ª dubiū vtrū angelus potu
 it satisfācere pro peccato hoīs lapsi. *¶* 3^a
 vtrū homo potuit satisfācere pro peccato il
 lo. *¶* Ad 1^{am} dubiū dicit Bonauentura in
 3° di. 10. qz humanum genus congrue re
 paratum est per viam satisfāctionis tripli
 ci ratione.

¶ 1^a rōne diuine iusticie.

¶ 2^a rōne diuine sapientie.

¶ 3^a rōne diuine honorificentie.

¶ 1^a rōne diuine iusticie. Nā illa
 via magis cōueniens fuit ad reparationē
 humani generis in qua magis seruaf or
 do iusticie: qui magis seruaf cū malū puni
 tur q̄s cū relinquitur ipunitū. Sed cū pec
 cator reparatur per satisfāctionē malū pu
 nitur: cū sine satisfāctione malū relinquitur
 ipunitū. Igī magis seruaf ordo diuine iu
 sticie in reparatione per satisfāctionē q̄s si
 ne satisfāctione. Quare ait Anselm⁹ in li
 cur deus homo. Si peccatū ipunitū dimitt
 itur filiter se habet de⁹ peccatū ⁊ nō peccatū.
¶ 2^a rōne diuine sapientie. Nā illa
 via magis cōueniens fuit ad reparationē
 predictā fieri per satisfāctionē rōne diuine
 sapie: qz sic magis seruatur ordo diuine sa
 pientie. vt eni inqt Aug⁹. Qz do peccatū
 in supplicis sine peccati in penā manife
 stat decorē diuine sapie que nō patitur vni
 uersū ex aliqua sui parte deturpari. S3 cū
 peccator releuaf per satisfāctionē pena seq
 tur ad culpā. Cū xō sine satisfāctione cul
 pa nō ordinat per penā. Igī reparatio hu
 mani generis per satisfāctionē magis con
 uenit diuine sapie. *¶* 3^a rōne diuine
 honorificentie: qz sic magis seruaf honorificē
 tia diuine maiestatis. Nā dū hō peccat p p
 uaricationē deū ihonorat. Si peccatū ergo
 dimittet⁹ sine satisfāctione relinqre absqz
 honoris ablati recōpensationē: cū aut satisfā
 ctio reddit honorē recōpensationē. Ergo i mo
 do reparadi hoīem p satisfāctionē magis
 seruaf honorificentia diuine maiestatis q̄s p
 aliū modū. *¶* S3 ptra ista arguunt multi.

¶ Et p qz dimitte peccata absqz satisfactio
ne magis ostendit misericordia dei qui est be
nignus et misericors et pitabilis sup malicia
¶ 1° qz dimissio peti absqz satisfactioe facit
ad diuinā sufficientiā. Et hoc eni ostēderet
qz emēdare nra et bonoz nroz deus nō in
digeret. ¶ 3° videretur talis dimissio magis
facere ad dei potentia pro eo qz reparatio
hois est quedā recreatio. Sed sicut de so /
lo xbo fabricauit mundū: ita sua potētia
solo xbo hoicm liberare debuisset. ¶ 4° ex
dimissione absqz satisfactioe magis astri
geret homo ad laudandū et amandū deū:
qz ab ipso plura recepiisset. ¶ 5° et tali dimis
sione daret hoi exemplū pfectionis i dimis
sione iniuriar. ¶ Ad oia pdicta rñdet Bona
uaturā. ¶ Ad 1^{am} qz vniuersē vic dñi sūt
misericordia et xitas: cū ipse sit summe iust⁹
et misericors. Ideo in reparatiōe generis hu
mani que est excellētissima viā dei con
gruū est vt simul currat misericordia cū iu
sticia. Et quo decēs fuit vt deus ab homie
satisfactioe erigeret pro iniuria sibi facta.
Et si hō nō posset tūc misericordia diuina sub
ueniret ei dādo mediatorē qui pro eo satis
faceret. ¶ Ad 2^{am} hō dicit Bona^{ra} qz sicut
deus exigit a nobis suoz mandatorū obser
uantia nō ppter suā indigentia sed ppter
ordinationē nraz: qz debem⁹ ei tanqz dño
obedire. Sic et pro peccato exigit emēdā:
nō ppter hoc qz indigeat s3 vt reducat nos
ad ordinationēz debita. ¶ Ad 3^{am} dicit qz
qzuis in oi ope dñi ostēdat diuinā potētia
In ope tñ reparationis magis manifesta
tur benignitas et misericordia. Et p psequē
ipa iusticia cū misericordia annexa. Et ergo
potuisset deus humanūz genus solo xbo
reparare: maluit tñ reparare cū difficulta
te et penalitate: qz magis oportuna erat ibi
misericordia et iusticia qz potētia. ¶ Ad 4^{am}
rñdet qz nō posset plus astringi hō ad lau
dandū deū qz astringit ex eo qz deus sic di
lexit hoicm vt filium suū vnigenitū daret.
¶ Ad vltimū autēz respondet Bona^{ra} qz
nō interest nra in oibus imitari deū. Ideo
ipse vindictā exigit. Nos autē iniurias re
mittere debemus proximis absqz vindicta.
Ipe tñ dei filius satisfaciēs pro nobis erē
plū de hoc dedit dñi pro suis psecutoribus

erorauit. ¶ Scdm dubiū fuit vtrum ange
lus potuit satisfacere pro peccato hois sa
tis. Quidā dixerunt qz sic arguendo tñ: si
cut eni homo cecidit per aliū impellentēz:
ita videtur qz per illū eundē releuari possit
Sed homo per angelū malū cecidit. Ergo
videtur qz per angelū bonū potuit releua
ri. ¶ Ad hoc rñdet Alex^{us} in. 3. sume qz nul
lus angelus nec oēs simul potuerunt pro
peccato hominis satisfacere. Et hoc triplici
ratione.

¶ 1° rōne diuine iusticie.

¶ 2° rōne sequele peccati.

¶ 3° rōne restitutionis.

¶ Primo rōne diuine iusticie que requi
rit vt qui peccauit satisfaciāt. S3 peccauit
hō ergo debet satisfacē hō. ¶ Secdo rōne se
quele peccati. Nam reat⁹ peti originalis obligat
totā humanā nām et oēs illius generis seu
nature ad dānationē etnā. S3 nullus an
gelus pōt se eqre toti humane nature. Et
sicut dicit Anselm⁹. Illud p qd d3 fieri s3
tatisfactio debet esse mai⁹ qz commissū. Ideo
oportet qz ille qz satisfaciē pro pctō origi
nali sit tant⁹ qz possit eqri toti humane na
ture et qz etiā plus valeat. ¶ Tercio rōne re
stitutionis. Nam si hō repararet oportet qz
restituāt ad illā dignitatē quā habiturus
erat si nō peccasset. Si autē repararet p an
gelos nō posset restitui ad illā dignitatēz:
qm si nō peccasset esset cōlis angelis dei.
Et idē nobis pmittit post reparationē euz
dicit Luce. 20. Et Math. 22. c. Erūt sicut
angeli dei in celo. Si autē repararet per an
gelos esset homo subiectus angelice natu
re. vnde Anselmus ait. Quēcūqz alia pfo
na hoiez a morte redimeret eius suus idē
homo recte iudicaret. ¶ Ad arg^m hō idū
etū rñdet Alex^{us}. Qd idē o: do suatus est i
lapsu et reparatione generis humani. Qz
sicut ibi fuit pensus mulieris malo ange
lo eidē suggerēte. Ita in reparatiōe fuit cō
sensus xgis bono angelo eidē annūciāte.
¶ Tercitū dubiū fuit vtrū hō potuit p pctō
illo satisfacere. et posset argui qz sic: quia b3
Aug^m diuina iusticia nō plus exigit i penā
qz commissuz fuit in culpa. Sed in culpa
commissum fuit a pura creatura: ergo pura
creatura potuit et debuit satisfacere. ¶ Re

respondet Alex^r q^d q^untitas peti ade pot^{est} et de
bet attendi penes tria. scilicet.

C1^o q^uantum ad peccantem.

C2^o q^uantum ad inordinationem peccati.

C3^o q^uantum ad illu in quem peccatur.

Et q^u q^untitas talis peccati debeat sic co
siderari: patet q^u si q^uis offenderet regē et
militē plus offenderet offendendo regem
q^u militē. Ita diuina iusticia attēdit q^untita
tē peccati ade. Cuius peccatū l^z rōne pec
cantis fuerit solius creature tū peccauit in
bonū infinitū. scilicet deū. Insuper deo: dinauit
et reā fecit totā humanā nām. Ergo h^z istos
duos respectus peccatū ade est infinitū et
transcēdēs oēs humanā creaturā. Quare
satisfactio fieri d^z a tali p^{er}sona in q^u sit infini
tū bonū et a qua sit ordiatio toti^{us} humane
nature. Et cū nulla pura creatura sit talis
nulla pura creatura potuit satisfaccere. Et
ergo dicit Anselmus. Diuina sapia ita p^{ro}ui
dit vt satisfactio fieret per xpm: q^u si sic satis
fecit deus qui potuit et homo qui debuit.
Ipse fuit qui homini lapsus dixit. Surge cu
ius meritis aperta fuit nobis ianua celi et
grā p^{ro}is in humanū genus diffusa. Quaz
nobis ipse largiat qui viuit et regnat p^{er} ih^u
nita secula seculor^{um} Amen.

Sabbato 2^a hebdomade. De scissima
humilitate. Sermo quartusdecim^{us}.

Emini dixerū

n tis visionē. vba sūt redēptoris
n^{ost}ri ad abthē. i. 7. c. et in euāgelio
hodierno. Occurrit nobis ad p^{ro}fusionē su^{am}
p^{ro}boz dicere. Hac die de laudibus humili
tatis sine qua nec vltus vlla oipotenti deo
grata esse p^{ro}batur. Est aut^{em} humilitas h^z q^u
ait Bernardus in li^{bro} de gradibus humili
tatis virtus q^u hō verissima sui cognitione
sibiūp^{er} vilescit. Et idēz in eplis. Humilitas
inq^u est p^{ro}ceptus p^{ro}prie excellētie. Sed^z v^o
Tho. 2^a 2^a. q. 141. Humilitas est sp^{irit}alis virt^{us}
q^u in circa appetitū boni ardui ē necessaria
duplex virt^{us}. vna q^u firmet aiuz p^{ro}tra despa
tione et ipellat ipm ad p^{ro}secutionē boni fm
rōnez rectā: et h^z faciat magnanimitas. Alia
q^u tēperet et refrenet aiuz ne imoderate ten
dat in excel^s et hoc p^{ro}tenet ad humilitatē.

Ex quo patet q^u humilitas est virt^{us} nec est
p^{ro}traria magnanimitati q^uuis rep^{ro}mat ani
mū ne tēdat in magna: q^u hoc nō facit sim
pliciter: sed in illa magna q^u sūt sup^{er} se: et
per p^{ro}seq^uns p^{ro}ter rōnē rectā. Magnanimitas
aut^{em} ipellit ad magna nō quecūq^{ue} sed
p^{ro}portionata et per p^{ro}seq^uns fm rōnē rectā.
Ad aut^{em} humilitas nō cōnumerat a p^{ro}bo
iter virtutes morales rō pot^{est} esse q^u ipē in
tendebat agere de virtutibus fm q^u ordi
nant ad vitā ciuile. In qua subiectio vni^{us}
homis ad alter fm legis ordinē deriuat. et
ideo p^{ro}tenet sub iusticia legali. Humilitas
aut^{em} fm q^u est sp^{irit}alis virt^{us} respicit subiectio
nē hois ad deū p^{ro}pter quē etiā alijs humi
liando se subicit. Eugenius tū dicit sup^{er} il
lud Luce. p^{er}. c. 14. respexit humilitatē et c.
In scripturis vna de virtutib^{us} humilitas
p^{ro}dicat. Si vis aut^{em} hui^{us} nomē audire et tū
quō etiā a p^{ro}his appelles asculta eandē cē
humilitatē quā respicit de^{us} que ab illis dē
mēsuratio siue moderatio: que manifeste
p^{ro}tenet ad modestiā et tēperantiā. De hac
itaq^{ue} humilitate locuturi tria p^{ro}ponimus
mysteria declaranda.

C1^o de acquisitionis.

C2^o inductionis.

C3^o regulationis.

Quō volēti humilitatē hīc necessaria est
cognitio dei et suūp^{er}ius ac p^{ro}xi in q^u rū q^uli
bet tria sūt p^{ro}siderāda. Cap. p^{ri}m^{us}.

Rimū mysterium de humilitate de
p^{ro} clarādū dē acquisitionis. In q^u vidē
dū est quō humilitas acq^urit. Et ad
hoc dicimus q^u expedit vniūq^{ue} humilita
tē hīc volēti vti triplici cognitione.

C1^a est cognitio dei.

C2^a est cognitio sui.

C3^a est cognitio p^{ro}xi.

Prima est cognitio dei in q^u de ipso excel
so dño p^{ro}siderare debem^{us} tria. scilicet p^{ro} ip^{so} p^{ro}trā
tē. q^u ip^{so} bonitatē. q^u ip^{so} maiestatem.
P^{ri}mo d^z q^u humilis cē cupit p^{ro}siderare
dei p^{ro}trāte q^u talis ē ac tāta vt ipē solus sit oī
potēs nec aliq^{ui} creatura ad hāc oīpotētiā
valeat attingere. Audimus de hoc voces
scripturarū oīum tā diuināz q^u humanāz.
Unde Genesis. 17. dixit de^{us} ad abrahāz.
Ego sū de^{us} oīpotens ambula corā me. Et

gen. 35. c. ad iacob. Ego sum deus omnipotens
 crescere et multiplicare. ¶ Et Exodus. c. 3. ¶ Si
 potens nomen eius. ¶ Et Ecclesiastici p. cap. 10.
 Unus est altissimus creator omnipotens. ¶ Et
 hoc habetur. s. q. deus sit omnipotens di. 12. c.
 ¶ Hinc. ¶ Et di. 23. c. Qui ep. ¶ Et di. 32. c.
 ¶ Preter hec. ¶ Et di. 50. c. Accedens. c. 20.
 si deradū. ¶ Et di. 82. c. ¶ Res. ¶ Et di. 66.
 c. Superator. ¶ Et di. 97. c. Victor. ¶ Et p.
 q. 3. c. Quibusdam. ¶ Et 2. q. 3. c. Deus
 omnipotens. ¶ Et 8. q. 3. c. In scripturis. ¶ Et
 2. q. 3. c. Placuit. ¶ Et 21. q. 3. c. Pleni. ¶ Et
 12. q. 3. c. Cū deuotissimū. ¶ Et 4. q.
 5. c. Scriptū est. ¶ Et 23. q. 4. c. Obtrineri.
 ¶ Et 23. q. 5. c. Relegetes. ¶ Et 24. q. 3. c.
 A recta. ¶ Et et de summa tri. et fi. catho. c.
 p. ¶ Et c. de epis. et clericis. l. Raptores. ¶ Et
 c. de transactionib. l. Si quis maior. ¶ Et
 c. de officio pfecti pctorio africe. l. 3. ¶ Et
 Virgilius in p. eneid. ¶ Et 1. q. 3. c. Iuppiter
 speluncis addidit atris. ¶ Et in 2. q. 3. c. Iuppiter
 omnipotens scibus si flecteris vllis. ¶ Et 1. q.
 Tum pater omnipotens rex cui summa pote
 stas. Tanta enī est ista potētia dei tamq.
 immensa q. in eius opatione ois potentia
 hominum et angelorū nīl possit reputari.
 Posito enī et non pcesso q. oēs hoīes mū
 di oēs reges et principes qui regnauerunt
 super terrā oēs etiā angeli et beati et repro
 bi conuenirent in vnu vt pducerent de no
 uo vnum solare corpus quale est illud qd
 quotidie cernimus nos illuminare vt vna
 stellā simile minime que lucet in firmamē
 to: vel vnu florē simile rose aut viole vtiq.
 per infinita annorū spacia id. plicere vnq.
 possent. ¶ Infinita. ¶ Admiranda. ¶ Stu
 penda potentia summi dei qui oia que in
 celis que in terris et in mari sunt et mouen
 tur cū voluit pducit e nīlo. ¶ Ob quod da
 uid in ps. dicit. Tui sunt celi et tua est terra
 orbē terre et plenitudinē eius: tu fundasti
 aquilonē et mare tu creasti. ¶ Secundo in
 cognitione dei debemus considerare eius
 bonitātē. Et enī inquit Boetius in li. de
 hebdomadibus. Solus deus est bonus per
 suā essentia. ¶ Oia alia sunt bona per parti
 cipationē. Nec tū bonus dicitur deus: quā
 immo vt gregorius dicit li. de summo bono
 Summū bonū deus est. ¶ Et Aug. li. pri.

mo de trinitate. Trinitas diuinā persona
 rū est summū bonum quod purgatissimis
 mētibus cernitur. ¶ Et si aliquis obiceret
 q. summū addit aliquid supra bonū alio
 quin omni bono cōueniret. Sed omne qd
 se habet ex additione: ad aliquid est cōpo
 situm ergo summū bonum est compositū.
 Sed deus est summe simplex: ergo deus nō
 est summū bonū. ¶ Respondet Tho. p.
 par. q. 6. Qd summū addit supra bonum
 non rē aliq. absolutā: sed relationem tū.
 Relatio aut qua aliqd de deo relatiue di
 citur ad creaturas non est realit in deo: sed
 in creaturis. In deo hō fm rationē. Et sic
 non oportet q. in summo bono sit aliqua
 cōpositio. Dicat ergo deus bonus: q. per
 suā essentia bonus: et summū bonū q. oē
 bonū creature ab ipso est qui bonitate sua
 oia ordinate pducit in quo nulla est iniq.
 tas neq. defectus siue peccatū. ¶ Tercio i
 cognitione dei considerare debemus illi
 maiestātē. Est enī ipse vt ait psal. Deus ma
 gnus dñs et rex magnus super oēs deos.
 ¶ Et ite. excelsus super oēs gentes dñs et
 super oēs celos gloria eius. Ipsi cuncta obe
 diunt elementa: et ad eius imperiū mouen
 tur sol et luna et omnia sidera celi. Magnū
 itaq. dñs deus noster et magna virtus ei
 et magnitudinis eius nō est finis. Quare
 merito sub illo humiliari debet ois creatu
 ra: illūq. timere: colere: venerari. ¶ Secūdo
 expedit volēti humilitatē acquirere vt i co
 gnitiōe sui. ¶ Et de hac iquit Bernardus
 li. de p. sideratione ad eugenū. Moueris l3
 oia mysteria lata terre alta celi p. funda ma
 ris. Si te nescieris similis eris edificanti si
 ne fundamento ruinā nō structurā facies.
 ¶ Et idē 2. 37. super cantica. Scio neminē
 absq. sui cognitiōe saluari de qua nimis
 mater salutis humilitas oritur et timor do
 mini qui et ipse sicut initū sapientie ita et sa
 lutis est. ¶ Et idē 2. 38. super cantica. Me
 mo sine sui cognitiōe saluatur. ¶ Et Aug.
 in p. mio quarti libri de trinitate. Lauda
 bilior est aīus cui nota est infirmitas p. pria
 q. qui ca nō respecta vias siderum funda
 menta terrarū et fastigia celorū scrutatur.
 ¶ Et Hugo li. primo de anima. Delior es
 si teipsum cognoscas q. si te neglecto co

gnosceres cursus fidei: vires herbarum: cō /
plexiones hominum: naturas animalium: celesti /
um et terrestrium sciam haberes. Multi eni /
multa sciunt et seipsos nesciunt cum tamen summa /
probia sit cognitio sui. ¶ Et Seneca in tragedi /
is. Nulla mors grauius incumbit quam qui igitur /
tibus sibi oibus notus moritur. ¶ Et Macrobius /
fuit oraculi psalenti ad beatitudinem: qui ita /
nere prouenire posset: si te igitur noueris. /
¶ In hac igitur cognitione suipsius tria de /
bet quilibet considerare. /
¶ **1° propria paruitate.** /
¶ **2° propria iniquitate.** /
¶ **3° propria fragilitate.** /
¶ **Primo** propria paruitate. quia homo par /
uulus et minimus est in comparatione excel /
se maiestatis dei. unde Abrahamus ut scribitur /
genesi. 18. dicebat. Loquar ad dominum meum cum /
sim pulvis et cinis. ¶ Et Sapiens hominem /
superbientem reprehendit dicens ecclesiastici /
io. c. Quid superbis terra et cinis. ¶ Secundo /
debet quis considerare propria iniquita /
tem cui occurrere non potest nisi ipsa bonitas dei /
Conceptus quippe in iniquitatibus homo /
ad diuersa nunc venialia nunc mortalia la /
bitur scelera. Et si aliquis ab illis retrahitur /
et dei gratia non propria virtute prece /
dit. ¶ Ideo Bernardus super cantica secunda. 38. /
ait. Quomodo non humiliabitur anima in vera co /
gnitione sui cum se preceperit peccatis oner /
atam mole mortalis corporis aggrauatam ter /
renis curis circumdatam carnalium desideriorum /
fecerit infectam. Leui: curuam: infirmam: implicatam: /
multis erroribus mille periculis expositam: /
mille timoribus trepidam: mille difficultati /
bus anxiam: mille suspicionibus obnoxiam: /
mille necessitatibus erinosam: perclinam ad /
vicia et inuoluntariam ad virtutes. ¶ Tercio de /
bet quilibet considerare propria fragilitatem quam /
scilicet fragilis sit humana conditio cum ut vide /
mus undique tot imineant pericula et super /
ola cum necesse sit cito mori. ¶ Quod Seneca /
in tragediis inquit. Parce venturis ti /
bi mors paramur. sis igitur segnis propter /
ipsi. Quis est enim qui viuet et non videbit /
mortem: quasi dicat nullus. Non diues: non /
purpuratus: non fortis: non pleher: non dominus: /
non doctus. Quis tandem moriemur. ¶ Ter

tio qui vult humilitatem acquirere utatur /
cognitione proximi: de quo considerare de /
bemus tria.

¶ **1° dignitatem.**

¶ **2° conformitatem:**

¶ **3° inscrutabilitatem.**

¶ **Primo** dignitatem qua. scilicet deus ita dota /
uit pauperes sicut diuites: ita subditos si /
cut dominos: dum omnes fecit ad imaginem et simili /
tudinem suam. Cum enim ut inquit Thoma. 2^a parte /
q. 93. Homo secundum intellectuale naturam ad ima /
ginem dei esse dicatur hoc maxime est ad /
imaginem dei quod intellectualis natura deum maxi /
me imitari potest. Imitatur autem intellectualis /
natura maxime deum quantum ad hoc quod deus se /
ipsum intelligit et amat. unde secundum quod homo habet /
aptitudinem naturalem ad intelligendum et amandum /
deum dicitur esse ad imaginem dei. Et hec /
aptitudo consistit in ipsa natura mentis que /
est communis oibus hominibus. ¶ Secundo debe /
mus considerare in primo conformitatem. /
Quis quippe homines conformes sunt in natu /
ra ab uno patre ad adam descendentes. unde Boe /
tius libro primo de consolatione ait. Quod hominum ge /
nus simili surgat ab ortu vnus rex patet est /
vnus qui cuncta misceat. ¶ Tercio debemus /
considerare in primo inscrutabilitatem. Sunt /
equidem primorum secreta cordis inscrutabi /
lia nobis. Iuxta illud Hieremias. 17. Propter /
vultu est cor hominis et inscrutabile et quis cognoscat /
illud. Quamuis ergo secundum Thoma. 22. ubi. 5. in /
donis que a deo quis accepit non debeat vi /
liore se putare hijs qui huiusmodi dona non /
acceperunt. Tamen potest aliquis reputare aliquid /
boni esse in primo quod ipse non habet vel /
aliquid mali esse in ipso quod in alio non est. Et /
sic considerando omnia supradicta dabit nobis oc /
casio ut deo nos per humilitatem subiciamus /
et primos non pretemnamus.

¶ **Qualiter** inducunt nos ad humilitatem exor /
tationes scripturarum et generalium humilitatis atque /
exemplum domini nostri iesu christi: qui nos domino et ex /
emplo humilitatem docet. Cap. 2^m

¶ **Secundum** mysterium declarandum dicitur /
inductio. Inducunt quippe nos ad hu /
militatem precipue tria.

¶ **1^m est exhortatio.**

¶ **2^m gratificatio.**

¶ **3^m exemplatio.**

Primū qđ nos iducit ad humilitatē ē
exhortatio sacre scripture et scōru. ¶ Inq̃t
enī Sapiens ecclesiastici. 3. c. Quāto maior
es humilia te i oib⁹ et corā deo iuenies gra
tiā: qz magna potētia dei solī et ab humili
bus honorat. ¶ Et. 7. c. Humilia valde spi
ritū tuū. ¶ Et. 13. c. Humiliare deo et expe
cta manus eius. ¶ Et puerbioz. 39. Humi
lī spu suscipiet gloria. ¶ Et. xi. c. Ubi humi
litas ibi et sapiā. ¶ Et Dauid in ps. Pplm
humilē saluū facies et oculos superboz hu
miliabis. ¶ Et Job. 22. c. Qui enī humilia
tus fuerit erit in glia: qui inclinauerit ocu
los suos ipse saluabit. ¶ Et Jacobus. 3. c.
sue canonice. Deus supbis resistit humi
libus aut dat grāz suā. ¶ Et Petrus pma
sua canonica. c. 5. Humiliamini sub poten
ti manu dei vt vos exaltet in tpe tribula
tionis. ¶ Et dñs iesus xp̃us Mathei. 23. c.
Qui se humiliat exaltabit. ¶ Et brā virgo
Luce. 2. Deposuit potentes de sede et exal
tauit humiles. ¶ Et Bernardus i li. de gra
dib⁹ humilitatis. Bona via humilitatis
qua ṽitas ingrit charitas acqrit et gnatio
nes sapie p̃cipiunt. ¶ Et B. ego. Qui sine
humilitate ṽtutes ceteras p̃gregat quasi
puluerē in ventū portat. ¶ Et Bernardus
sup missus est. Pulchra p̃mixtio ṽginita
tis et humilitatis. nec mediocrit̃ placet deo
aia illa in qua humilitas cōmendat ṽgi
nitatē: et ṽgitas exornat humilitatē. Sine
humilitate audeo dicere nec ṽgitas ma
rie deo placuisset. ¶ Et de pe. di. p. 3. f. Faci
turnitas. Sine humilitate nemini pōt esse
salus. ¶ Scđm qđ nos inducit ad humili
tatē est gratificatio. Est qđ humilitas deo
valde grata. hoc pater p̃: qz humiliter orā
tes exaudit. ¶ Et Judith. 9. c. Humiliū et
mansuetoz tibi semp placuit deprecatio.
¶ Et Dauid in ps. Respexit in orōnem hu
miliū et nō sp̃reuit preces eoz. ¶ Et ecclesiasti
35. Oratio humiliātis se nubes penetrat
¶ Scđo deus iratus humilitate placat. Si
cut patet tertij Regū. 22. c. de achab de q̃
dixit deus helie. Nōne vidisti achab humi
liatū corā me et. Et scđi paralipomenō. 12.
c. scribitur. Quia humiliati sunt filij israel
in super humiliati iram dñi placauerunt.

¶ Zone per totum. ¶ Et Dauid humiliatus
audiuit nathan dicentē sibi dominus tran
stulit a te peccatum. Dicebat enim ipse in
cinere et cilicio. Misere mei deus et. Cor
contritū et humiliatū deus non despiciet.
¶ Tertio deus humilibus sua reuelat my
steria. Ideo Christus Mathei. xi. c. ait. Ab
scōndisti hec a sapientibus et prudentibus
et reuelasti ea paruulis. ¶ Unde Aug⁹ li.
de verbis dñi. Quanto humilīus sedebat
maria tanto amplius capiebat. Confluit
enī aqua ad humilitates vallis de superci
lio montis. Et qz grata sit humilitas deo.
Ipsa virgo humillima in suo cātico docuit
dū se humiliter dixit. Quia respexit humi
litate ancille sue: ecce enī ex hoc beatā me
dicet omnes generationes. ¶ Tertius qđ
inducit nos ad humilitatē est exemplum
christi: qui Mathei. xi. c. dixit. Discite a me
quia mitis sū et humilis corde. vbi Aug⁹
libro de virginitate ait. Non dixit discite a
me mundum fabricare aut mortuos susci
tare: sed quia mitis sū et humilis corde.
¶ Doctrinam salutarem. ¶ Magistrū do
minūqz mortaliū quibus mors poculo
superbie propinata atqz transfusa est. Mo
luit docere quod ipse non esset: noluit iube
re quod ipse non faceret. Accibi. ¶ Et in li
bro. 14. de ciuita. dei inquit. Nunc in ciuita
te dei in hoc seculo peregrināti maxime cō
mendatur humilitas et in eius rege qui est
christus maxime predicatur. Contrariūqz
huic virtuti elationis viciū in eius aduer
sario qui est diabolus maxime domiari sa
cris litteris cauetur. hec ille. ¶ Propterea
Paulus ad philippenses. 3. c. ait. Humi
liauit semetipm pro nobis factus obediēs
vsqz ad mortē. Humiliauit p̃fecto nostraz
assumendo naturā. Humiliauit matrē hu
milē elugendo. Humiliauit in paruo tugu
rio nascendo. Humiliauit sacramenta hu
militatis circūcisionis scilz et baptisimi su
scipiēdo. Humiliauit virgini m̃ri et ioseph
se subiciēdo. Humiliauit humiles piscato
res sibi sociādo. Humiliauit in predicatione
gloriam patris querendo. Humiliauit
mundanos honores sp̃ernendo cum fugit
quando voluerunt eum facere regem. Hu
miliauit conuersando et pedes discipulorū

lauando. Humiliavit deniqz contumelias
 vera spura cruce et morte abiectionem
 patiendo: que oia vt dicit Cyprianus. 93.
 di. c. Dñs. ab eo humiliter et patienter facta
 sūt vt nos humilitatis et patientie hñemus
 exemplū. ¶ Ideo Hiero⁹ ad antoniu mona
 chu ait. Dñs noster iesus xps discipulanti
 bus de dignitate discipulis vnū apprehen
 dit e paruulis dicēs. Nisi conuerſi fueritis
 et efficiamini sicut paruuli nō intrabitis in
 regnum celoz. Qd se docere tm nec facere
 videre docuit exēplo dñi discipuloz pedes
 lauit. dñi loquit cū samaritana. dñi tradito /
 re osculo excepit. dñi ad pedes sibi sedente
 maria de celoz disputat regno. dum resur /
 ges pmo mulierculis appareſcit.
 ¶ Qd duodecim sūt regule obseruāde ab
 hñs qui humiles esse volunt que dñi etiā
 possunt duodecim signa vere humilitatis.

Cap. 3^m.

tertū mysteriū contēplandū de hu /
 militate dñi regulatio. Sunt enī duo
 deci regule q ad humilitatē spectāt
 quas diligenter ſuare qlibet debet.

¶ 1ª dñi ppria vilificatio.

¶ 2ª bona presumptio.

¶ 3ª laudabilis verecundatio:

¶ 4ª corporalīs compositio.

¶ 5ª cauta occultatio.

¶ 6ª primālīs delectatio.

¶ 7ª sapiens auditio.

¶ 8ª affabilis conuersatio.

¶ 9ª pmp̄ta ſubiectio.

¶ 10ª debita veneratio.

¶ 11ª altitudinis declinatio.

¶ 12ª vilis exercitatio.

¶ Prima reglā est ppria vilificatio. Qui
 enī vere humilis esse vult oē bonū deo de /
 bet attribuerē: defectus tñimodo suos ſi /
 bñet appropriās. Quare vni ſcī et amici
 dei se pctōres dicere ſepius inuenti sūt. Nā
 paulus vas electionis post viſionē xpi sibi
 apparētis in via: post raptū vsqz in ternū
 celū p^e ad thimoteūz ſ. c. dicebat. fidelis
 pmo et omni acceptione dignus qz dñs nſ
 iesus xps venit in hunc mundū ſaluos fa /
 cere pctōres: quoz p^m ego ſū. ¶ De bñō
 in ſup pñe nſo frāciſco ſic ſcribit in ſua legē
 da. Bona^{ra}. Qum virtutū custos et decor

humilitatis copioſa vix dei vbertate reple
 uerat. In ppria quidez reputatione nihil
 erat niſi peccator cū in veritate ſpeculū eēt
 et ſplēdor oī mode ſcītatis. ¶ Ideo ſcribitur
 xi. q. 3. c. Inuultū. Melior est in malefactis
 humilis facta conſeſſio qz in bonis ſupba
 gliatio. Et qz in cōmuni lege nemo ſcit cer
 titudinaliter vtz ſit dignus odio vel amo /
 re. ¶ Ideo vt ſcribitur di. 3. c. Ad eus. Mō
 nāz mentium est ibi culpā cognoscere vbi
 culpa non est. ¶ Secūda regula humilita
 tis est bona presumptio bene ſentire et opi
 nari de primis ſuis. Nā vt ſcribitur in glo
 ſa ex de ſerutino in ordie faciēdo. c. Ex par
 te. Qui lz pſumitur dignus niſi pbeur in
 dignus. Et de quolibet pſumendū eī q ſit
 bonus niſi pbeur contrariū. Et de pſcī /
 ptionibus. c. Dudū. ff. de manumſiſis re /
 ſtāmēto. l. Seruos. ff. de pbatōibz. l. Ab
 ea parte. 8. 6. di. c. Siqd. ¶ Et. xi. q. 3. c. In
 cunctis. Et. 12. q. 4. c. Innocens. ¶ Et Glo.
 in. c. In noſtra preſentia. extra de pcurato
 ribus ait. de nemine pſumendum est q
 ſit immemor ſue ſalutis. p^a. q. 7. c. Sanc
 mus. ¶ Tertia regula dicitur laudabilis
 verecundatio. Debent humiles erubeſce
 re de ſuis peccatis cū ad hoīum noticiam
 perueniunt. Insuper vltra timorē et amorē
 dei peccata horere debēt propter verecun
 diam mundi: et in omni ſua conuerſatione
 verecundos ſe exhibere. ¶ Inc. Bemar /
 dus ſuper cānica ait. Neſcio an quicqz gra
 tius verecundia aduerſi in moribus homi
 num queat que est omniū ornatus etatū:
 Sed in teneriori etate amplius pluriuſqz
 enuteſcat. ¶ Et Licerio li^o primo de officijs.
 Sine verecundia nihil rectum eſſe poeſt:
 nihil honeſtum. Nec verecundia mulieres
 a viroz conſortio indebito prohibet. Ju
 uenes coram maioribus abſqz rationabili
 cauſa loqui non ſunt. artiſices fideles con
 ſocijs ſacit: reges terre et principes iuſte ſo
 brie et pie viuere cogit. Religioſos et cleri /
 cos eccleſieqz prelatoſ mundos et mūdōs
 a ſecularibus vicijs et exercitijs eſſe com /
 pellit. Sed prob color. Sicut ppter ſupbi
 am extinctus est generaliter dei timor: ita
 et abolita verecundia mūdi. ¶ Quarta re
 gula humilitatis dñi corporalis cōpoſitio.
 debet

Donauentura: leprosoꝝ obsequia nõ hor
rant. Inquit emꝫ de ipso sic. Exinde, totius
humilitatis amator se transfudit ad lepra
sos. Eratq; cum eis diligentissime seru
ens omnibus. ppter deum: lauabat ipsoꝝ
pedes: ligabat vlcera. Educere plagarũ
putredinem: ⁊ saniem abstergebat. O scu
labatur etiam ex miranda deuotione vlc
erosas plagas ipsoꝝ euangelicus medicus
mox futurus. ¶ Sunt ⁊ alia sanctorũ exem
pla similia: vt sancte Clare sancte Catherine
de senis: scē Elisabeth ⁊ alioꝝ que bꝛ cui
tas causa transimus. Curamus ergo hu
miles esse ⁊ videbimus xpm non solum
cũ p Petro Jacobo ⁊ Ioãne in mote trássi
guratum: sed cum omnibus sanctis ⁊ bea
tis angelis in sua maiestate ⁊ gloria d. ni
mitas sicut est speciosissimũ in regno ce
lorum. In quo viuit ⁊ regnat per infinita
secula seculorũ. Amen.

Cónica secūda in quadragesima: De su
perbia superstitiosoz. Sermo quintus deci
mus in ordine.

v

minus de his oibus doctorio
gentiuz & ba sunt ista ꝑꝑe. ad
thelaloniceses. 4. c. 7. in epistola hodierna.
¶ Postqꝫ diaboli eiekti fuerūt de celo em
piseo. ꝑpter illoꝝ superbiam: semper in vo
luntate maligna perdurant: vt homibus
pre: se velint etiam in hac vita presenti.
Quod vt facilius assequantꝫ permittēte sic
iusto deo maleficiꝫ 7 artibus magicis se
immiscēt: in quibus ad aliquos effectus
naturales. ꝑducendos cooperantur. Cum
enim ipsi multa sciāt 7 possint: que cog
nitionem nostrā ac facultatem excedūt scien
tia 7 vi nature sue hec inferiora inuuant ad
accelerandā suam operationē. Qua de re
pleriqꝫ diabolo familiaritate ac quoddaz
commercio se coniungūt: 7 artibus nefari
is impliciti: alios ad hoc inducunt: vt dia
bolos venerentur. In oibus enim huius
modi maleficiꝫ adoratiōē suam diabo
lus vel implicite vel aperte ꝑcurat. ¶ En
de Aug. .xxvi. q. v. c. Nec miruz. ait: Ad
hoc innecutur diabolus: vt adoretur q̄si

deus. Ad tantā nāq; elationē devenit: vt etiā cum tentauit xpm de hoc illū requirere. **Q**uod non multi sunt etiā hoc tempore q; diabolo se subicere in superstitionib; noxiis ex sua superbia nō formidant. **I**tem circa in presenti sermone de superbia supstitio soz dicemus. **O**pponitur enīz superstitioni religioni que cultū exhibet vero deo. Et lz multipliciter fiat. Tamē nos triplicē superstitionē distinguemus hū quā cultus diabolo exhibetur.

C1^a dicitur diuinationis.

C2^a observationis.

C3^a confederationis.

Quod supstitutio est diuinitio que fit vel per somnia vel per auguria: vel per iudicia astrologorū cum ipsi presumūt ea que dei sunt prenūciare. **Cap. p^m.**

Prima supstitutio dī diuinationis. Est aut diuinitio precognitio et pñcia tio futuroz contingentū ex falsā et vana opinione consilio vel auxilio demonis tacite vel expresse inuocato hū Tho. 2° 2^a q. xcv. Et peccatum est mortale: q; est contra illud preceptū Deuteronomij. 18. c. Nō sit qui consular diuinos. Secundum hō Isidorū ethicorū. Diuini dicunt quasi deo pleni: q; diuinitate se plenos simulāt. **I**tem deo dicit Hiero² p². q. p². c. Iudices. q; diuinitio semper sumitur in malā partē: qm diuini vsurpāt illud qd est ppriū dei. **E**t de hāc. 41. c. dicit. Annūciate que ventura sunt in futurū: et sciemus quia dii estis. **E**t Hiero² super illo hō Danieles 2°. c. Sermo quez tu rex queris gratis est nec reperitur quisq; qui indicet illū: ecce / ptis dīs: quoz non est cū homib; cōneratio. **I**nquit: Consistent magi: consistentur arioli: et omnis scientia secularis laturē: prescientiā futuroz non esse homis: s; dei hec ille. **I**tem prenūciatio hō pphetica nō est supstitutio: q; pphete non vsurpāt sibi qd deo conuenit: sed dicunt et prenūciāt qd illis a deo reuelatur. **I**tem Sciendū tamē hū docto: ē Bonauenturaz in 1° di. vii. et Tho. vbi supra: q; cause scōe in pductiōe suoz effectuum se hnt tripliciter. **I**tem Ali que pducunt effectus semper et de necessitate. Et ex cōsideratione huiusmodi causa

rū siquis prenūciat tales effectus etiā per certitudinē nō est supstitutio nec illicitū Sicut prenūciāt Astrologi eclipsi solis et hī. **I**tem Alique hō cause pducūt suos effectus: et si nō de necessitate et semper tamē vt in pluribus. Et hī effectus ex cōsideratione suaz causaz possunt prenūciari per cōiecturas et si nō per certitudinē. Sicut medici ex dispositione ismū predicunt mortē vel sanitatē. Et astrologi siccitates vel pluuias ex cōsideratione corporū celestium. **I**tem Alię cause sunt: que ad vtrūlibet se hnt. s. ad esse et non esse in pducendis effectibus. Sicut sum potēte aic rōnalis que causant actus humanos libere: q; pōt hō facere et nō facere hoc vel illud qd est in se. Et etiā euentus fortuiti qui non hnt causam nālez: Sicut q; quis soliedō terrā inueniet thesaurū. **I**tem effectus ante qd sunt scire est ppriū dei: cui oia sunt presentia qm cumq; distātia in futurū. **E**t enī scribit in glo. p². pe. vltimo. c^o. In agnitione diuine veritatis et preterita et pñtia et futura equaliter pñtia sunt. **E**t Aug² super Ioannes inquit. In veritate que manet preteritū et futurū nō inuenio: sed solū pñs: et hoc icoz ruptum. **A**signatur autrō a Bonauent² in p di. 3. q. q; rores est pñtio: tanto cognitio est nobilioz. **S**ed deus oia cognoscit nobilissime: ergo que cognoscit pñtissime me cognoscit. **E**terū tamē hoc pōt intelligi dupl^r. **I**tem Aut ita q; notetur pñtialitas a parte cognoscentis et sic est verū: q; deus oīz ideas habet pñtes et simul per quas cognoscit res futuras ita certitudinaliter sicut si essent pñtes. **I**tem Aut q; notet pñtialitas a parte cognitoz: et sic non oia cognoscit pñter et simul: q; nō oia simul sūt in pprio genere et in suo esse: velle igit precognoscere q; deus solus certitudinaliter cognoscit absq; ipsi reuelatione pertinet ad diuinationē: vbi iterū opatio demonū. Et q;uis id mltis modis fiat: nos tū hoc loco triplicē diuinationē cōfudāda diuidemus.

C1^a est que fit per somnia.

C2^a que fit per iuenta mendacia.

C3^a que fit per astrologorū iudicia.

Item Prima est diuinitio q; fit per sōnia: de qua dī Deutero. 18. c. Et. 26. q. 7. c. Non

obseruetis. Ad inueniatur in te qui obseruet sonia. Notandum in qd somnia possunt tripliciter euenire.

C 1° a natura.

C 2° a diabolo.

C 3° a deo.

C 1° p^{ri}mo a n^{at}ura. Et hoc modo aliqui sonia hnt causā nāle ex hoīem soniātē: sicut est influentia celi. Cur⁹ influit agit in homine dormiente pp quietē oīus sensuū exteriorū qua sit vt qnqz ex influentia planetarū frīgubritū et humubz videat^r alicui qd sit i itinere: et aquarū inundatio supueniat: vt qd sit in mari aut in flumine et hī⁹. Et qnqz talia signa possūt significare pluuiā futurā: que est effectus planetarū frigidorū et humidorū. Aliqñ sonia hnt causā nālez in hoīe soniātē: vt est abundantia diuersorū humorū: ppter qd medici dicūt esse intendendū sonos infirmorū ad cognoscendū dispositionē interiorē infirmi. Nā qnqz ex abundantia colere soniāt ignē riras et lites et hī⁹. Ex abundantia humoris melancolici soniāt casū ex alto: psecutionē inimicorū: fugā et similia. Ex abundantia flegme soniāt nq̄s nauigationes et hī⁹. Ex abundantia sanguis soniāt volatū in altū et filia. q̄ sunt quedā signa ad cognoscēdas infirmitates pntes: et futuras precauendas. ¶ Recitat Salen⁹: qd quidā soniāuit sibi in ventres fundi picē ardente et estuari in igne picis: eo qd colerā adustā nigrā et incensā habuīt in ventrē: et hāc cū surrexit a somno emisit: et liberatus fuit. ¶ Aliud exemplū ponit: qd quidā dolens splenē cogitans quid deberet facere: soniāuit qd minueret se super manū inter duos digitos. s. auricularē et anularē. Et cū vigilaret sic fecit et cōualuit. ¶ Aliqñ somnia hnt causā volūtariā in hoīe soniātē: vt cū aliqs cogitat vigilādo super aliqua re: postea de illa somniat.

C 2° Secūdo sonia eueniūt a diabolo illudēte. Nā pōt in somnis hoīb⁹ apparere: et illos illudere multipl^r si nō fuerint cauti. vñ legim⁹ scdā collatione abbatis adoy si de quodāz qui frequenter illusus a diabolo sub spe boni angeli sibi apparēte in somnis. Tandē ex eius mandato piccit se in putem. Et de quodā alio qui simili il-

lusione seipsum circumcidit. Et de alio qui pprū filiu more abrahe circumcidere voluit. Ideo caute incedendū. ¶ Vt scribit Ecclesiastes. S. c. vbi multa sonia: ibi multe vanitates. ¶ Et Ecclesiasti. 3. 4. c. Multos errare fecerūt sonia. ¶ Tertio sonia eueniunt a deo: qui vult aliq in somnis hoīb⁹ reuelare. vñ gen. 28. c. vidit Jacob in somnis scalā. ¶ Et gen. 37. c. vidit Ioseph somniū. ¶ Et gen. 41. c. vidit pharao i somnis spicas et vaccas. ¶ Et Danielis 2°. c. vidit Nabuchodonosor statuā. In quib⁹ visionibus reuelata sūt mysteria dei. ¶ Et Math. 2°. c. Angelus dñi apparuit in somnis Ioseph monens vt fugeret in egyptum. ¶ Et eodē. c. magi admoniti fuerūt in somnis ne redirēt ad herodē. ¶ Et Bona^a in legēda bti frācis: narrat qualiter post qz scūs frācisus vestiuit illū milite nobilem et pauperē: nocte sequenti cū se sopori dedisset: palatiū speciosum et magnū cū militibus armis crucis signaculo insigni: tisis pro cuius amore militi egeno subueniat: dignatiua sibi reuelatione monstrauit. Necnon vñ omnia sua fore militumqz suorū: si crucis christi vexillum pstanter assumeret sub assucrationis certitudine repromisit. ¶ De sancta lucia scribitur in sua legenda: qd dum oraret ante sepulchrum beate Agathe obdormiuit. Et vidit in somnis beatam Agatham in medio angelorum geminis ornatam: statem et dicētem sibi: Soror mea lucia virgo deo deuota. Quid a me petis quod ipsa poteris prestare continuo mñi tue. Nā et matri tue fides tua subuenit: et ecce sanata est. Et sicut per me ciuitas cathaniensium sublimatur a christo: ita per te ciuitas siracusana decorabitur: quia iocundus deo in tua virginitate habitaculus preparasti. ¶ Sic constantia filia constantini vidit in somnis beatam Agnetem. ¶ Et mater sancti dominici in somnis visionē habuit de beato domitico. ¶ Et beatus siluester socius beati francisci anteqz eius sequeretur vestigia visionem in somnis habuit de cone ingenti et immani: quem franciscus fugabat. ¶ Apud gentiles etiam multa recitantur reuelata in somnis. Tandē

Valerius li^o p^o. Rubica de Somnijs con-
 cordas cum Suetonio: Narrat q^d vxor ce-
 laris vidit in somnis fastigium domus la-
 bi: & cesarē in sinu suo iacentē multis vul-
 neribus perforatū: que somnij atrocitate
 vehemēter exterrita cum rogare nō desti-
 tit vt die prima se a curia abstineret. Qua
 die postea viginti tribus vulneribus con-
 fectus occubuit. Anno etatis sue fm Sue-
 to^o sexto & quinquagesimo. ¶ Narrat in
 super Valerius: q^d Simonides poeta per
 egre vadēs cum nauis in qua erat appli-
 cuisset ad litus: & corpus ibumātū iacēs
 vidisset sepulture mandauit. Cuius bene-
 ficio is qui sepultus fuerat mox nocte si-
 bi in somnis apparuit: eūq^{ue} ne prima die
 nauigaret monuit. Qui somno parēs in
 terra remansit. Illi xō qui inde decesserūt
 nauigantes in eius cōspectu pcellis & flu-
 etibus absorpti sunt & suffocati: & ipse letat^{us}
 est qui vitam suam somno q^{ui} nauis crede-
 re maluisset. ¶ Secūda est diuina que
 fit per inuenta mendacia: finxerūt eni qui-
 dam posse cognosci futura per auguria:
 duz ex consideratione motuū vel vocum
 auium: v^t quorūcūq^{ue} animalū futuros
 euentus fortunij vel infortunij precogno-
 sci posse dixerūt. Pro quibus dicit Tho.
 2. 2. q. xcv. Qd instinctus naturalis vnde
 mouentur bruta ad suas operatiōes cau-
 sari pōt dup^o. vno modo ex ea causā corpo-
 rali: cum enim bruta nō habeant nisi ani-
 mām sensitīuā: cuius omnes potentie sūt
 actus corporaliū organozū subiacet corū
 anima dispositioni continentū corporū &
 p^{ri}mo: dialiter celestīū. Et ideo nihil probi-
 ber aliquas eoz operatiōes esse futuroz
 euentuum signa inq^{ui}stūm: consōmantur
 dispositionib^{us} corporū celestīū & aeris cō-
 tinentis: ex quibus pueniunt tales futuri
 euentus. Sed in hoc sunt duo consideran-
 da. p^{ri}mu q^{ui} huiusmodi operatiōes nō
 extendantur nisi ad precognoscēda illa fu-
 tura que causantur per motus corporum
 celestīū. Secūdu est vt non extendantur
 nisi ad ea que aliquāliter possūt ad huius-
 modi aīalia p^{ri}uere. Consequunt enī per
 celestia corpora cognitiōē quādam natu-
 ralem & instinctum ad ea que eorum vite

sunt necessaria sicut sunt imutationes que
 sunt per ventos & pluias & huiusmodi.
 Alios euentus velle ex motu vel garritu
 animalū precognoscere: vt casus fortui-
 tos & actus hominum pertinet ad superstitio-
 nem. ¶ Alio modo instinctus brutoz cau-
 satur a causā spirituali: & hoc vel ex deo vt
 fuit in coruo hebā pascente: & cete ionā de-
 glutiente. vel ex demone qui vitur opera-
 tionibus brutoz ad implicandū homines
 vanis opiniōib^{us}. Ideo deuteronomij
 18. c. dicitur. Nō inueniatur in te qui ol-
 uet auguria. Qd autē Ioseph dixit gen. 1.
 c. per dispensatōē suam q^{ui} non esset similis
 ei in auguriandi scientia fm Aug^o locu-
 tus est ioco non serio. xvi. q. 2. c. Qd ait.
 Et forte hoc referens ad opiniōem vul-
 gi qui sic credebat de eo. Talia itaq^{ue} au-
 guria superstitiosa repudiāda sunt. Sicut
 etiam gentilis cesar faciebat. ¶ Narrat q^{ui}
 pe de illo Iohannes solobruensis in polica-
 tone li^o. 2. Qd nullo augurio nullāe sup-
 stitione a quocūq^{ue} incepto potuit reuoca-
 ri. Contigit autem vt q^{ui}q^{ue} africam p^{er}fici-
 scens in egressu nauis prolaberetur: verso
 itaq^{ue} in melius omine. Teneo iquit te afri-
 ca eamq^{ue} obtinuit. ¶ Idem refert Sueto-
 nius & Frontinus li^o p^o de re militari. Fue-
 rūt & alij artificioso ingenio sortes compo-
 nentes quozū vñ ea que vñtura sunt pre-
 cognosci posse asseuerent & cognosci quid
 agendum sit. Et dicunt tales sortes diuī-
 natorie vel ex capitulis quibusdā scriptis
 in vna longa charta euz filis pendentib^{us}
 ad illa capitula adligatis vel ex quibusdā
 cedulis scriptis in occulto repositis consi-
 derando quā q^{ui} accipiat: vel ex pice: iōne
 taxilloz fm cena puncta capitula designā-
 tia & huiusmodi: de quibus. xvi. q. v. c.
 Sortes. ait Leo papa. Sortes quas p^{ri}o
 damnauerūt nil aliud q^{ui} diuinationes &
 maleficia decernimus. ¶ Et lz quidam di-
 cant illas sortes quibus vtuntur fuisse ab
 apostolis inuentas: falsum tamē dicunt:
 vt patet. xvi. q. p^{ri}. c. p^{ri}. vbi materia ista
 diffuse tractatur. Ideo nō caro sermonem
 in hoc extendere cum tñ intendam diuī-
 torias sortes superstitiosas execrari. ¶ Ter-
 tia est diuina que fit per astrologorum

iudicia. Ipsi eni qñqz ingētrūt se ad iudicā
dū de effectibus puenientibus a volūtate
dei et humani liberi arbitrij dispositionez.
Et ad hoc deuenerunt qui dā moderni dñi
vt nec comedere audent: nec pannos no-
uos iduere: nec equitare aut queqz dome-
stica negocia agere: vel scipere absqz vati-
cinio astronomorū: qui si dixerint pspira-
euentura que incipe volunt illa incipiunt: si
xō contrariū: ab illis desistūt. **S**ingula-
rē stulticiā ducere vitā cum confidētia pla-
netarum. Si hoc necessarium esset vnus
qsqz conqueri posset de ipso optimo deo:
peditaqz ab illo tā egregie rep oium natu-
ra. Clamat Aristotiles: deus et nā nō desi-
ciunt in necessarijs: Astroz noticia reperi-
tur in valde paucis: et qui causā pfitent nō
sunt vt in pluribus in illa pfecti. Sed sint
sicut ptholomeus vltimi ambzagel aut
albumasar. Dicāt mibi si humana vita re-
galanda est sū cursum astrozum. Quid
facient populi: Quid artifices: Quid agri-
cole: Quid mercatores: Quid clerci: Quid
religiosi: Quid in liberalibz artibz et theo-
logia ac iure canonico et civili tot eruditif-
simi hoies: qui cōiunctionē planetaz iḡ-
rant: qui signa adhuc zodiaci nesciūt. Nū-
quid in tenebris erūt oia illoz opa: Nun-
quid astrologoz studia sectari debēt: **P**p-
nitiosū errorē: pira quē p Paulus ad colo-
scenses cōt. Omne quodeūqz faci-
tis in xbo aut in opere: in nomie dñi nři ie-
su xpi facite. Ad xpm itaqz aspiciendū est
nō ad astra: ad ipm recurrendū: vt dico et
actus nostros in sua pace disponat: nō ad
astrologos. Ipsi deniqz implorādū auxi-
lium: vt liberemur a piculis iminentibz.
Deus ipse vitā nostrā gubernat: qui occi-
dere pōt et viuificare. Ipse vtiqz non fecit
speras celoz et stellas vt homini dñarent:
ita vt hoies in oibus suis motibus et ope-
ribus illaz considerarent infusus: sed vt
hoium vsibus deseruierēt. **E**t enim inqt
Tho. p^a par. q. 70. Mysteriū luminarum
celi explicat genesis p. c. per tria que con-
cernunt hois vtilitatē. **P**rimo eni pue-
nit vtilitas ex ipso qñqz ad visū: qui est
directiuus in opibus: qz nihil videtur nisi
in lumie. vt dī in 2° de aia. Et sic per vsuz

discernit vna res ab alia. Et qñqz ad hoc
dixit deus sicut lumina celi vt luceant in
firmamēto et illuminēt terrā. **E**t si argue-
retur qz nihil sit ppvilius se: qz finis est no-
bilior hys que sunt ad finē. Sed lumina
celi sunt nobiliora qz terra: ergo non sunt
facta vt illuminēt terrā. **R**ēdet Tho.
qz in illuminatione terre intelligit vtilitas
hois terrā ipsā inhabitāto: qui sū aia
preferitur corporibus luminarū. Nihil tñ
phibet dici qz dignior creatura facta est p-
pter inferiorē nō sū qz in se consideratur:
sed sū qz ordinat ad iēgritatem vniuer-
si. **S**ecundo puenit vtilitas hois ex ipso lu-
minaribus qñqz ad vicissitudines tēpo-
rū quibus et fastidiū tollit et vtilitudo con-
seruat et necessaria victui oriunt: que non
essent si semp esset aut estas aut hyems.
Et qñqz ad hoc dixit deus: et sint in tpa et
et dies et annos. **T**ertio prouenit vtilitas
qñqz ad oportunitatē negotioz et operū
in qñqz ex luminaribus celi accipit signi-
ficatio pluuioz temporis vel serenit: qz sunt
apta diuersis negocijs. Et sū hoc dicit: et
sint in signa. s. corporalū trāsmutationū
nō aut cor que depēdent ex libo arbitrio.
Et lz sint causā hī trāsmutationū tñ dicit
tur hic signa: vt occasio idolatrie tollat ab
eis qui indifferēter oia vt predictū ē astro-
rum virtutē et dispositioni ascribunt. Ergo
iudicent astrologi de nālibus effectibus a
causā nālī puenientibus: de eclipsi solis et
lune: de ibibus siccitibus vētis et simili-
bus. Illa xō futura que vel a dei vel ab
homis voluntate dependent reliquāt ipsi
deo qui cūcta gubernat. Et cuius iudicio
iusto etiā in presenti seculo bona vel ma-
la: pspira et aduersa hominibus accidunt.
Dicit enim sapiens Ecclesiastici. xi. c. Bo-
na et mala: vita et mors: paupertas et hone-
stas: a domino deo sunt. Vidi ego diebus
meis iudicia multa astrologorum: in qui-
bus ipsi mortem magnorum virozum de-
terminabant: et tamen aliter euenit: vt in
pluribus: lz quandoqz aliquis mortuus
fuerit qz mortalis erat sicut et omnes mori-
emur. **D**e xisto quarto pōtifice maximō
multa prenunciata sunt ab astrologis fal-
sa etiā a primo anno sue sanctissime co-

ronationis. ¶ Quidā ſo in aſtroꝝ peſſima
nō mediocriter eruditus quintus iam cla
pſus eſt annus quo mihi ſecum familiari
ter conſabulanti aſſummatine referebat an
no illo pontificē ipſm moriturꝝ. Quid ſecu
tum eſt expientia docet. Stent igitur aſtro
logi in terminis nature ꝛ pncipibus ſua
deant vt ad deū conditorē ſtellarꝝ ſemp re
currāt. Quia vt dicit ſapiēs eccliaſtica. 2. c.
Reſpicite filij nationes hoium: quia nul
lus ſperauit in deo ꝛ cōſuſus eſt. ¶ Sigs
ſo obiecit qꝛ aſtrologi multa vera predi
cunt que alioꝝ cōmunē cognitionem exce
dunt. ¶ Rūder Aug⁹ li^o. 5. de ciuita. dei. c.
7. dicena. Nō immerito creditur cū aſtro
logi mirabilē multa ſua reſpondēt occulto
inſtinctu fieri ſpirituū malignoꝝ quoz cu
ra eſt falſas ꝛ noxias opiniones de aſtralibꝝ
factis inferere humanis mētibꝝ atqꝛ
firmare non hoſtopi inſpecti ꝛ notati ali
qua arte que nulla eſt. Nec mirari quiſpiā
debet: qꝛ demones futura cōtingentia ali
qñ predicere faciant vel aſtrologis vl' ma
leſicis ꝛ diuinis: qñ vt ait Bona⁹ i^o di.
7. qꝛuis demones nō poſſint per ſeipſos
futura contingentia ſcire certitudinalitꝝ: ta
men frequēter vera predicūt: quia cūctuz
futuroꝝū aliquomodo pſciunt. Et hoc eſt
quatrupliciter ſm Aug^m ſupra geneſiz ad
1^{am}. ¶ Aut enim ſenſus vel ingenij acri
monia. ¶ Aut multa experiētia. ¶ Aut do
loſa cautela. ¶ Aut aliena doctrina. ¶ Sen
ſus vel ingenij acrimonia: vt qñ vidēt di
ligenter ꝛ conſiderāt ad quid inclinet affe
ctio noſtra: vel que ſint inducētia vl' retra
hentia. ¶ Experiētia tempoꝝ: qꝛ ex talibꝝ
viderunt accidere talia. ¶ Soloſa cautela:
qñ pponunt aliquid facere ꝛ predicūt qua
ſi aliqui ſint facturi. ¶ Aliena doctrina: qñ
iuſto dei iudicio pmittunt adſcere ab an
gelis. Quare ipſi demones futura contin
gentia poſſunt preſumere: pbabiliter non
tamē certitudinaliter ſcire. Sic vt puto re
preſentare poſſūt abſentia ꝛ diſtantia que
ipſi ab alijs ſpiritibus velociffime diſcur
rentibus ſciunt: ita vt quis diabolico mi
ſterio que in remotis ſunt mēte cogno
ſcat. ¶ Sicut factū fuiſſe recitat Aluſgel
liuſ. 14. h^o nocturnum acticaꝝ. Inquit enim.

Quo Cayus ceſar ꝛ Greuiſ pompeius die
ciuille bellū ſignis collatis in theſſalia cō
ſiſerunt res accidit patauij in irāſpadana
italia memoria digna. Cornelius quidaꝝ
ſacerdos ꝛ loco nobilis ꝛ ſacerdotꝝ religio
nibus venerandus: ꝛ caſtitate vite ſanctꝝ
repente mota mente conſpicere ſe pcul di
xit pugnā acerrimaz pugnari. At deinde
alios cedere: alios vigeret: cedet fugā tela
volantia: inſtaurationē pugne impreſſio
nem gemitus per vulnera: perinde vt ſe ip
ſe in pꝛelio verſaretur coraz videre ſeſe vo
ciferatus eſt. At poſtea ſubito exclamauit
ceſarē viſſe. At corneliꝝ ſacerdotis ar ola
tio leuis tum quidem viſa eſt ꝛ reſcora ma
gne mor admirationi fuit: qꝛ nō modo pu
gne que in theſſalia pugnata eſt neqꝛ pꝛe
lij exitus qui erat predictus idem fuit. Sz
oēs quoqꝛ pugnandi recipere vices ꝛ ip
ſa exercitū duoz conflictatio vaticinatio
motu atqꝛ ſibi reſentata eſt. Nec Alu
luſgellius. ¶ Non igitur demonū ſūt que
renda conſilia ſue vt pꝛecognoſcantur fu
tura ſue vt ſciantur diſtantia. Deo iſta ſūt
relinquenda: ꝛ ab ipſo ſemper vt predictū
eſt in cunctis exercitijs ꝛ actibus auxiliꝝ
experendum.

¶ Qd ſuperſtitioſa eſt obſeruantia carmi
num ꝛ portationis breuium atqꝛ tempo
rum.

Cap. 2^m.

¶ Secunda ſuperboꝝ ſuperſtitio dicit
ſ obſeruationis. Sunt quidē aliquę
ſuperſtitioſe obſeruantie: que abici
ende ſunt ꝛ amouende ne in illis fiat iniu
ria ꝛ irreuerētia altiffimo deo. poſſūt autē
he diuidi in. 3. pncipales.

¶ 1^a dicitur incantationis.

¶ 2^a breuium portationis.

¶ 3^a tempoꝝ determinationis.

¶ Prima obſeruantia dicitur incantatio
nis. ſunt enim a pleriqꝛ incantationes ꝛ
carmina ad ſanandas infirmitates ꝛ vul
nera. ¶ Pro quibus dicit ſanctus Tho. 22.
q. 96. Qd in hijs que ſunt ad aliquos ef
fectus inducendos conſiderandum eſt ſi il
la habent vel putantur habere virtutem
naturalem ad producendꝝ tales effectꝝ.
Et tunc nō erit ſuperſtitioſū nec illicitū vt
talibus cauſis. ¶ Puta ſiquis teneat ſuper

se iaspidem pro restrictione sanguinis et si
multa. Si autem non videatur quod illa possint
naturaliter illos effectus causare: sed per
adunctionem aliquorum characterum vel nomi-
num ignotorum: vel aliter vane obseruatione
expectatur: ille effectus erit superstitiosus
et illicitus. ¶ Unde Aug⁹. 26. q. 2. c. Illud autem.
Ad genus superstitionis pertinet omnia
remedia que medicorum disciplina condem-
nat: siue in incantationibus siue in quibus-
cunque scripturis quas characteres vocant.
¶ Et licet experiantur homines multos esse
cuius in his obseruationibus tamen non licet hijs
viti: quia opere demonum fiunt: ut dicit Au-
gustinus. 26. q. 2. c. Nec mirum. Colligere ta-
men herbam cum symbolo vel oratione omni-
ca ex deuotione sine alia superstitione et ea
viti non reprobatum secundum Raymundum. ¶ Di-
cit etiam Hilhelmus de incantamentis:
quod si nil superstitiosum dicunt vel faciunt:
sed tamen vtiuntur licitis precibus et adiura-
tionibus sicut per passionem et crucem Christi et
huiusmodi: non creditur quod peccent mortaliter: nisi
fecerint hoc post prohibitionem ecclesie illis
factam. Et nihilominus prohibendi sunt vi-
ri et mulieres a talibus: quia multa inuti-
lia solent misceri et superstitiosa. ¶ Sicut ego
ista quicquid perquirere et incantatrices aduo-
cans charitativae multas famulas inue-
ni. ¶ Quedam vetula fulginei succurrebat
hoc modo mulieribus quibus lac pro fili-
is ablactandis deficiebat. In ortu solis il-
las versus solé iubeat hec verba dicere.
Dio te salve sancto arbore quile dalatro modo
te venite: alio modo pecto lacte adducite quā-
to basta non quāto poteri. ¶ Quedam alia tu-
deri incipiebat suum carmen: Al nome sia
de christo e de sancto damiano e de san be-
nedicto che so medico de christo etc. Alii in-
cantant percussos ferro et dicunt. Tre bo-
ni frati andanan per la via trouaro chri-
sto con sancta maria: et sequitur postea ne-
scio que verba falsa et ridiculosa. Sunt et si-
milia carmina plena stulticijs imo falsita-
tibus: quibus maior adhibetur fides: quā
orationi digne. Nam incantatores et incan-
tatrices licet premittant Ipsi noster cum Aue
maria: quia venena non dantur nisi melle
circūlita: tamen tenent et opinantur quod vir-

tus sanitatem inducens sit in illis carmini-
bus stultis. ¶ Quedam vetula incantatrix:
occorrebat infirmitatibus aialium bruto-
rum equorum. scilicet asinorum et similibus: que post Ipsi
noster et aue m⁹ dicebat in aure aialis secre-
te. Si sani sani si non te mangiano li cani.
¶ Quedam alie incantationes fiunt ad nocu-
mentum hominum et quod aliquo paulatim presumatur
et quod quod non possit cognoscere vixorem et simi-
lia que dicuntur maleficia. Et dicit Aug⁹. 26.
q. 5. c. Nec mirum quod turbat mentes hominum
minus confidentium in deo. ¶ Secunda obseruatio
de breui portationis. De quibus dicit Tho-
mas ubi supra. Quod circa huiusmodi breuia cauendum est
ne recipiat in eis aliquid superstitiosum. ¶ Prius
ut non sit ibi aliquid pertinens ad invocationem
demonum. ¶ 2° ut non contineant nomina igno-
ta. ¶ 3° quod non contineant aliquid falsum: quod sic cuius
effectus non posset expectari a deo quod non est te-
stis falsitatis. ¶ 4° cauendum ne cum his sa-
cris contineantur aliqua vana: puta cha-
racteres scripti et huiusmodi signa preter signum cru-
cis. ¶ 5° ut spes non ponatur in modo scri-
bendi vel ligandi: puta quod scribatur in car-
ta virginea: vel in ortu solis: vel dum legitur
euangelium: vel quod ligetur cum tot filio: vel ap-
pendat per virginem: vel quod nullis debeat
videre que omnia superstitiosa sunt. 26. q. 5. c.
Non licet. ¶ Dicit etiam Hilhelmus quod illa
breuia in quibus dicitur quod si quis ea porta-
uerit non morietur in igne aut in aqua etc.
non sunt portanda. Nam ut dicit Gregorius. 26.
q. 5. c. Si quis ariolos aut incantatores
obseruauerit aut filaterijs usus fuerit ana-
thema: sic filaterie dicuntur cedule et bre-
uia. ¶ De reliquis autem sanctorum di-
cit Thomas. quod si ex deuotione porten-
tur et cum reuerentia sine aliqua supersti-
tione licitum est. In huiusmodi itaque breui-
bus superstitio omnis vitanda est: et potissi-
mum quia in illis ut in pluribus multa
mendacia continentur et vana. ¶ Audi-
ui ego quosdam fratres ordinis mei nar-
rantis quod quidam frater Vincentius so-
cius sancti Bernardini dum audisset con-
fessionem cuiusdam qui breue unum su-
per se deferrebat petiuit ab eo quid in il-
lo continebatur. Tunc ille dixisset se ne-
scire sed precio emisse illud a quodam a-

quo instructionem habuit ne breue illud aut ipse legeret aut a quocūq; alio inspicere. Ipse frater Vincentius vix obtinuit ut ipse videret. Apertaq; cedula iuenit ibi scripta hec verba. Dogliate el capo chi doler ti sole: dogliate ad ti e achi bē ti vole dogliate li ochi e dogliati li dēti: dogliate el corpo insieme con lo ventre. Vanne al mare e fate incantare che centomila dia / uoli te possano portare. Tertia obseruatia dicitur temporis determinatiōis: qua obseruant determinati dies et determinata tempora. Quod si fiat ex causā naturali sicut faciunt medici in dando medicinas: et incisiones arborū et nauigantes ac huiusmodi vtiq; bene est. Inquit enim Qui diuis li° p de remedio amoris: Tempori / bus medicina valet data tempore p sunt Et data non apto tēpore vana nocent. Si nō tempus obseruetur nō ex aliqua cau / sa corporali naturali sed falsā opinione: vt cum quis putat aliquos dies fortunatos et aliquos infortunatos superstitiosū est et frivoluū. Et si quis vitetur herbis collectis in mane ascensionis: vel balneat se in nocte sancti Joānis baptiste: vel in kalendis nō vult aliquid dare et similia: que omnia vana sunt. vnde Aug. 26. q. 7. c. Non obseructis. Nō obseructis dies qui dicuntur egyptiaci aut kalendas ianuarij: in quib⁹ cantilene quedā et commessationes et ad inuicem dona donantur. Et Apl's ad galathas. 4. c. Dies obseruatis et menses et annos: timeo ne forte sine causā laborauerim in vobis. Adag. i historia scholastica dicit: qd dies egyptiaci dicuntur: qd in his passa est egyptus: ob quod voluit mater ecclesia illos in kalēdario poni: vt diuina miracula nobis exemplo sint. Mathematici nō dicūt qd pcrissimū egyptiorū astrologi quasdā constellationes nocuas humanis actibus in singulis mensibus dephēderūt: quas constellationū puncta vulg⁹ ppter imperitiā vitare non poterat: quā propter casuū est vt tota dies obseruetur ppter horā illius abominabilis lucis idest diei. Et hoc obseruari phibitū est. Qd multi sūt diabolo cōfederati respōsa ab eis in imaginibus querentes vel il

los restringentes et nōnulli exp̄sse p̄fiteri / tes. Cap. 3^m.

Tertia superstitio dī cōfederationis. Sunt etiā hodiernē die et viri et mulieres diabolo quadā familiaritate

cōfederati. Qd qdem fieri pōt tripliciter.

1° per imaginum formationē.

2° per diaboli inclusionem.

3° per exp̄ssā p̄fessionē.

1° Primo per imaginū formationē. vñ enī inquit Joannes solobriensis in polieratone li°. 2. Ad tantā quidā peruenērūt infaniā vt ex diuersis stellarū positionib⁹ dicant imaginē ab hoīe posse formari que si per intervalla temporū et quadā ratione ppositionū in constellatione seruata formetur stellarū nutu recipiet spiritū vite. Et cōsulentibus occulte veritatis manifestabit archana. S3 Tho. vbi supra. dicit qd tales imagines habent effectum non a corporib⁹ celestibus: sed a diabolo. 1° aliq; diabolo cōfederatur per illius inclusionē dū illum inclusū et restrictum detinent in ampullis et quibusdā artib⁹ ab eo respōsa suscipiunt. Sed miratur quidā quōd diabolus vel detineri vel includi possit cū sit spirit⁹ admirabilis virtutis sū nām: cui materia corporalis obedit ad motū localem sicut et angelis sanctis: vt Aug⁹ docet li°. 3. de trinitate. Ad quod rīdem⁹: qd demones constringi sic possunt et detineri impio et p̄tate p̄ncipum tenebrarū. Mā vt etiā scripsi in tractatu de timore iudiciorū dei. Inter demones est prelatio: qd pbat per glosas super. 15. c. pe. ad corinth. que dicit Quādiu mundus durat angeli angelis: hoīes hoībus: demones demonibus pre sunt. Et vt inq̄r Tho. p̄ par. q. 110. Demonum quidā naturali ordine sub alijs cōstituti sūt: vnde et actiones eorū sunt sub actionibus superiorū. Et hoc est qd rationē prelationis facit: vt. s. actio subditi subdatur actioni prelati. Prelatio nō demonū nō fundat super eorū iusticia: sed super iniusticia dei cūcta ordinantis. Et cōcordia qua quidā imperāt quidā obediūt: nō ex amicitia quas inter se habeant: sed ex cōi nequitia qua hoīes odiunt et dei iusticie repugnāt Sicut etiā p̄prium est hoīum impiorū vt

eis se subiciant ad ppriā nequitia creqn /
dam: quos potiores viribus et malitia vi
dent. Et q̄ superioribus inferiores subdā
tur nō est ad bonū superior sed magis ad
malū eorū: q̄ eūz mala facere maxime ad
miseriā ptineat p̄cessē in malis est eē ma
gis miserum. Hec Tho. Inclusio ergo de
monis vel detentio vel qualiscūq̄ cōstri
ctio sit diabolica fraude: vt sic homines eūz
diabolis conuersando separentur a deo: et
ad malū aliquod ppetrādum inducātur.
Tertio aliqui diabolo confederant per
expressā p̄fessionē: sicut fecit ille iuuenis:
de quo fit mētio in legenda sancti Basilij
Et vt noua recitem que ego vidi et audiui
dicā. In ciuitate albenge vltra ianuā ver
sus massiliā me p̄tē vetula vna torqueri
fuit iussa: que lōgo t̄pis spatio nullo vide
batur dolore terreri. Suspēsa qppe in ecu
leo brach: ijs post terga vel manibus colli
gatis intrepida quasi deridebat tormēta.
Facta aut aspersione aque b̄ndicte sup eā:
et sola b̄ndicta imposita collo eius vir ad
duos digitos eleuata super terrā clamare
cepit: heu heu. Sustinete deponite me in
terrā et dicā veritatē de quibus it̄rogabi
tis. Tūc vicarius ep̄i interrogauit eā: hēs
ne tu eūz diabolo maledicto cōmēcium?
Que r̄ndit: vtiq̄ habeo et ipse mecū erat
pauloante: cuius auxilio tormēta v̄ia non
me ledebāt. At vbi res iste sacre delate sūt
mor me relicta discessit. Interrogauit rur
sus eā q̄modo sibi diabolu familiare fecis
set. At illa: Bū ego in iuuentute mea nu
p̄sissem inueni in domo viri mei fratrem
eius sacerdotē mihi molestū satis et in oī
bus semper contrariū. Quadā nō die dū
verbis et clamoribus eius remansissē affli
cta in domo et sola consistere ducta despa
tione clamare cepi. O diabole veni ad me
et fer auxiliū tuū: o diabole vbi es. Inter h̄
verba astitit ibi in specie iuuenis cū cornu
tamē in frōte. Dixitq̄ mihi quid vis aut
quid queris. Ego nō vt mihi succurras re
spondi. Ille nō subdidit: mittā ad te vetu
lā v̄nā: si quod illa suaserit facies bene tibi
erit. Et hys dictis euauit. Inde ad modi
cū superuenit vetula illa que cruce in ter
rā signata suat vt super illā ponerē dext̄

pedē. Quo facto: dicas inquit. Ego ex hac
hora abrenūcio iesu xpo et sanctis eius: re
nūcio q̄ parti paradisi quā mihi in baptis
mo pollicitus fuerat: corpusq̄ et aīaz meā
sub diaboli ptate repono. Hec cū dixisset:
diabolus ille qui mihi primo apparuerat
affuit. Cōfortauit me et mecū cōcubuit ex
parte posteriore in vase tamē debito. Re
gessitq̄ p̄missione meā vt hebdomada
qualibet aliquē v̄iz aut mulierē offēderē:
fecitq̄ mihi dare pulueres cōm̄tos ex cor
dibus et testiculis infantum cum quib⁹ ha
berē tangē quoscūq̄ possē. Tetigi mul
tos et perierunt. Sepe ad luduz nocturno
tempore accessi: in quo consuevit multitu
do maxima demonum et hoīum precipue
et pro maiore partē mulierum conuenire.
Tentaui nocere illi sacerdoti nec potui: q̄
diuinū exolvebat officiu. Multis annis
cū diabolo conuersata suz et peccatū istud
nunq̄ volui confiteri. Hec dū audissē ego
qui ad eā exhorui facinus: altera ex par
te letatus sum audire tā stupenda secreta:
fidem nostrā certificantia. q̄ post illā ad
ducta fuit quedā puella que cōfessa est ibi
publice q̄ a ppriā matre seducta eandem
quā vetula fecerat p̄fessionē. Utrū autēz
ad ludū nocturno tempore realiter accessis
sent aut a diabolo deludebātur: nescio qd
dicā. Nā fatebātur ille vere et realiter illis
spectaculis affuisse. Sed Aug⁹ videt oīa
ista iputare diabolice illusioni. Multa sūt
igit que diabolus facit vt seducat aīas et fe
in superstitionibus faciat venerari. Fugia
m⁹ eū adoremusq̄ semp nomen sanctissi
mū dñi nostri iesu xpi: quod laudabile est
et gloriosum per infinita secula seculorum
Amen.

¶ Feria 2ª tertie hebdomade. De supbia
infidelīū idolatrarū Mahumeticānorum
et iudeorū: qui omnes moriunt̄ eterna mor
te.

Sermo. i6.

¶ In peccato ne

stro moriemini: n̄ba sūt redē
ptoris nostri Joānis. 8. c. et in
euangelio hodierno. q̄ Indurauerūt cor su
um iudei ppter superbā eorū: et noluerūt

in christū credere. Quoniam imo persecuti sunt illum in ipso furoris sui et nunquam quiescerunt quousque crucis patibulo affixū occiderūt. ¶ Icarco venit ira dei contra populum illū et tempore Nespasiani et Titi passus est famē cedes vulnera et ciuitatis destructio nē. Sed preter illa temporalia mala oēs in dei et quilibet alij fideles moriuntur morte gehēne. Hoc iesus xps cōminatus ē ipsis cuius verba resplendent luce xitatis. Ite / circo in pñti sermone cōtra superbiam in fidelium dicimus quos diuina iusticia punit eterna morte. Distinguemus autem triplicem infidelitatem.

C Prima est idolatrarum.

C 2ª habumethanorum.

C 3ª iudeorum.

C 2ª idolatre a deo reprobati sunt ppter illozum superbiam: et de origine ac dilatatione idolatrie: et de grauitate illius peccati.

Capitulum primum.

Rima ē infidelitas idolatrarū. hii ppter eozū superbiam a deo reprobatī sunt qui diuinū honorē creaturis exhibere nō erubuerunt. Et enī inq̃t Tho. 22. q. 94. Idolatria est cum cultus diuinus exhibetur creature representate p aliquā sensibilem formā seu figuram que dicitur idolū. Ad quod plenius intelligēdum cōsideremus de idolatria tria.

C Primo originationē.

C 2° grauationem.

C 3° dilatationem.

C Primo considerem⁹ de idolatria originationem: vnde. sortū habuit hec venenosa pestis. Et vtrifert Thomas vbi supra triplex illius pñcie inuenitur origo.

C Prima fuit dei incōsideratio.

C 2ª hominū extimatio.

C 3ª affectus inordinatio.

C Prima idolatrie origo fuit dei incōsideratio. Nam hoies illozū tēporū considerantes magnitudinē creaturarū non ascēdebant ad considerationē creationis illarū sed ipsis creaturis diuinū honorem dederūt. ¶ Unde Eusebius pampbili li^o 9° de euan^g preparatione ait: Egyptios fuerunt primos omnium euz in celū oculos sustulissent morū ordinē et quantitatem celesti

um corporum admiratos solē ac lunā deos putasse. ¶ Et Lactantius li^o. 2°. inquit. Ipsi stoice discipline in ea sunt opinione xati vt omnia celestia corpora in deozū numero habēda esse censeant. Quos tamē ipse nō ab reccos vocat deliros et ineptos: quū vt scribitur ad Romanos p^o. Inuisibilia dei a creatura mundi per ea q̃ facta sunt intellecta conspiciuntur sempter na quoq; virtus ei⁹ et diuinitas. ¶ Et Sapientie. 14. c^o. Et magnitudinē speciei et creature poterit creator horum cognosci. Hic virgo illa sanctissima Catherine redar / guens Maxentiū imperatorem dicebat. Quare cōgregasti icassū hāc multitudinē ad colendā stulticiā idolorū. Adirari tēplū hoc manu artificū opatū: miraris ornamenta preciosa que velut puluis ante faciē venti erūt. Adirare potius celū et terrā et mare et oia q̃ in eis sūt. Adirare ornamenta celozum solē videlicet lunā et stellas. Adirare famulatū eozū qualiter a mūdi initio vsq; ad finē die et nocte currunt ad occidentē et redeūt ad orientē et nunq; fatigantur. Et cū hāc anima duerteris interrogare discere quis sit eozū patrator. Cū autē illū ipso donante intellexeris nec illi similē inuenire valueris: ipm adora: ipm glorifica. Ipse enim est deus deoz et dñs dñantiū. ¶ Non sic fecerūt idolatre illi: s; vt dicit Paulus ad romanos p^o. c^o. mutauerūt gloriā incorruptibilis dei in similitudinē imaginis corruptibilis hominis et serpentis quia ad tantā cecitatē deuenerunt: q̃ babilonij adorauerūt draconē pro deo: et egyptij bouē et hircū: vt dicit Hieron^o de lira super isto c^o. ¶ Secūda idolatrie origo fuit hoium extimatio. Nam extimātes hoies illi prestantiā et excellentiā alioz: illos putauerunt deos quibus mortuis diuinos dederunt honores. ¶ De hoc ita scripsit Licio in li^o de nā deoz. Suscepit autē vita hominū p̃suetudoq; cōis: vt bñficijs excellentes viros in celū fama ac voluntate tollerent. Hunc Castor: hunc Pollux: hinc Esculapius: hinc hercules: hinc lib^o h^o: que vba ponunt a lactantio li^o p^o diui. istu^m. Qui sequit cōmemorās quali coluerunt egyptij isidē. ¶ Adauri iubam. ¶ Ad acco

neos cabiriz. ¶ Peni vianū. ¶ Latini fau-
 nū. ¶ Sabini rancū. ¶ Romani quirinū.
 ¶ Athenienses minervā. ¶ Sami iunonē
 ¶ Phasij venerē. Venū vulcanū. Marij
 libez. ¶ Delphici apollinem. ¶ Et sequitur
 post lactāti illos quos iperiti et insipientes
 tanq̃ deos et nūcupāt et adorāt: nemo est
 tā inconsiderat⁹: qui nō itelligat fuisse mor-
 tales. Quō ergo aliq̃s ingt dīj crediti sūt.
 Vmū q̃ reges marini ac potentissimi
 fuerūt ob merita suaz virtutū aut munez
 aut a tūz repta: cū cari fuissent hys qui
 bus ip̃. ritauerāt in memoriā sunt p̃secri-
 ti. Quō siq̃s dubitet res eoz gestat et facta
 p̃sideret: que vniuersa tā poete q̃ historiā
 veteres p̃diderūt: ille. Aug⁹ sō l. 1. de
 ciui. dei. c. 15. narrat de Romulo qualr fa-
 bulosa aduatio phibet illū in celo receptū
 Scriptores enī quidā rex humānūz autū
 illū pp̃ ferocitate a senatu disceptū subor-
 natūq̃ nescio quē iulū pculū qui euz sibi
 apparuisse diceret eūq̃ per se p̃p̃lo man-
 dasset romano vt inter numia coleret eoq̃
 modo p̃p̃m qui cōtra senatū itumescere
 ceperat repressū atq̃ sedatū. ¶ Acciderat
 enī et solis defectio quā certa rōne sui cur-
 sus effectū iperita nesciens multitudo me-
 ritis romuli tribuebat. Quasi sō si luer⁹
 ille solis fuisset: magis ideo credi deberet
 occisus ip̃sūq̃ scelus auersione etiā diu-
 ni lumis indicatū. Sicut reuera factū est
 cū dñs crucifixus est crudelitate ac impieta-
 te iudeoz. Quā solis obscuratiōe nō ex
 canonico sydex cursu satis ostendit q̃ tūc
 pascha erat iudeorum. Nā plena luna pa-
 sche solēntas agit. Regularis aut solis
 defectio nō nisi lune fine contingit. Satis
 et Cicero libris de repu^a illā inter deos ro-
 muli receptionem putatam magis signifi-
 cat esse q̃ factā. ¶ Idē dicit Cicero in inue-
 ctivis. ¶ Et in dialogo ad horatensū romu-
 lum asserit interceptū. ¶ Tertia origo ido-
 latrie fuit affectus inordinatio: vt enī dici-
 tur Sapie. 14. c. Acerbo luctu dolēo pater
 cito rapti filij fecit imaginē et illū qui tanq̃
 homo mortuus fuerat tanq̃ deū colere ce-
 pit. ¶ Et l3 in quadā cronica legeri q̃ nem
 broth qui edificauit turrin babel post cō-
 fusionē linguarūz transiens ad persas do-

cuit illos colere ignē. Tame quo ad statua-
 rū cultū quidā dicunt q̃ Minus fuerit p̃re-
 mus inuentor. Idē s̃m iustitū fuit fili⁹ be-
 li assirioz regis: qui belus dū rex erat ba-
 bilonis intrauit assiriā sed paz obtinuit in
 ea. Quo mortuo minus illam totā occupā-
 uit regnauitq̃ annis quinquaginta duo-
 bus. Et vt refert Aug⁹ l. 1. de ciui. dei. c.
 17. belus regnauerat annis sexaginta qnq̃
 ¶ Et q̃ minus habebat in regno quadra-
 ginta tres annos natus est abrahā. s. post
 diluuiūz exactis annis mille septuaginta
 duob⁹: vt ponit Aug⁹ l. 1. p̃fato. c. 10. ¶ Ali-
 no sō ante conditā romā. 1150 ducentesi-
 mo. ¶ Mortuo itaq̃ belo minus in solatiū
 doloris fieri fecit imaginē patris cui tantā
 exhibebat reuerentiā vt p̃inde homies re-
 gionis illi diuinos darent honores. Cui⁹
 exemplo alij ceperunt caris suis mortu-
 is imagines dedicare: q̃d cernentes demo-
 nes ceperunt in imaginibus illis dare re-
 sponsa. Inde postea quidā per artē quādā
 nefariā fabricabāt imagines: que virtute
 demonū habebant aliquos effectus. s. da-
 re responsa et remedia sanitatū: propter q̃d
 putabant homies aliquid deitatis esse in
 ip̃is: et hec fuit opinio hermetis termegi-
 sti vt ponit Aug⁹. 8. de ciui. dei. De ima-
 gibus sō xpi et beate virginis ac sancto-
 rum suo loco dicemus. ¶ 2° consideremus
 de idolatria dilatiōē vsq̃ ad predica-
 tiōē ap̃loz adeo hec perniciēs inualuit q̃
 pene oēs nationes inuoluit excepta vna gē-
 te populi hebreozū vt scribit Aug⁹ l. 1. c.
 de ciui. dei. c. 12. Et omīssis alijs romanos
 inspicimus: qui tot sumptuosa tēpla dijs
 suis fabricauerunt: vt etiam eozū reliquie
 in ruinis cōtinue videri possint. Quid plu-
 ra vt Leo papa scribit in quodam sermo-
 ne. Cum roma omnibus pene gentibus
 dominaretur oīum seruiebat errorib⁹. Et
 ad tantam insaniā deuenerunt: vt singu-
 lis quib⁹q̃ rebus singulos preponerēt
 deos vt Aug⁹ refert l. 1. quīro de ciuitate
 dei. c. 21. ¶ Et vt idē ait l. 1. c. 8. Colebant
 deam voluptiā a voluptate appellaz:
 deam libentiam cui nomē est a libidine:
 deam vagitanū qui infantium vagitibus
 p̃sident: deam cuninam: que cunas eozū

administrat deā Rusinā que preest ruri.
 Deā collatinā que est dñā coluū. Deam
 vailonā que dicebatur dea vailū. ¶ Et in
 c. 12. nominat dianā deā siluarum. Cerere
 deā frumentorū. Adinervā deā ingeniorū.
 Lucinā deā parturientiu. Numerā que
 doceat numerare. ¶ Propterea li. 2. de ci
 uitate dei. c. 29. sic exclamat. O idoles ro
 mana laudabilis. O pgenies reguloꝝ sce
 uolap scipionū fabricioꝝ. ¶ Et infra. Nō
 li deos falsos fallacesq; requirere. Abice
 potius atq; contēne in verā emicās liber
 tatē. Nō sunt dy; maligni sunt spūs: qui
 bus eterna tua felicitas pena est. Nō tam
 iuno troianis a quibus carnalē originem
 ducis arces videtur iudisse romanas: q̄
 isti demones quos adhuc deos putas: oī
 generi hoīum sedes inuiderit sempiternas:
 hille. post predicationē apostoloꝝ gentes
 per illos edocteritus idolatrie reliquerūt:
 ita vt hec labes tam per illos q̄ alios mi
 nistros xpī sequentes penit? sit deleta. Et
 in vrbē maxima euāgelii xpī resplenduit
 vbi vsq; in pñs christus deus colitur dei
 et virginis filius. ¶ Tertio consideremus
 idolatrie grauatiōē. Est quidē peccatum
 grauissimū: vt inq̄ Tho. vbi supra. Naz
 glo. sup. 15. c. leuitici. vbi tractatur de im
 mundicia mulieris patiens fluxū sangui
 nis dicit. Omne peccatū est immundicia
 aīe: sed idolatria maximū. Afferit autem
 Tho. q̄ grauitas alicuius peccati pōt at
 tendi dupliciter. ¶ Anomō ex parte ipsius
 peccati retulit petiū idolatrie est grauissimū.
 Sicut enī in terrena republica grauissimū
 videt q̄ q̄s honorē regiū alteri q̄ vero re
 gi tribuat: q̄ q̄tu 3 in ipso est totū ordinē
 reipu^{ca} peruerit et confundit. Ita grauissi
 mū est peccatum cū quis honorē deo de
 bitum exhibet creature. ¶ 1. potest attrēdi
 grauitas peccati ex parte peccatiōis. Sicut
 grauius peccat ille qui peccat sciēter q̄ q̄
 peccat ignoranter: ita aliqua peccata pos
 sunt esse grauiora ppter maiorez contem
 ptū peccatiōis. Et fm hoc nihil phibet gra
 uius peccare hereticos qui scienter corū
 punt fidem quā acceperunt: q̄ idolatri iū
 rāter peccantes. ¶ Sed obiciet aliq̄s con
 tra deā. p̄ quā pessimū optimo opponit

fm philosophum. 8. ethicorū Sed cultus
 interior qui consistit in fide spe et charitate
 est melior q̄ cultus exterior: ergo infideli
 tas desperatio et odiū dei que opponuntur
 cultui interiori sunt grauiora peccata q̄
 idolatria que opponit cultui exteriori. ¶ 2.
 tanto aliquod peccatum est grauius quā
 tamagis est contra deum. Sed magis est
 contra deum blasfemia vel impugnatio si
 dei q̄ idolatria que cultum dei alij exhi
 bet. Ergo grauius peccat blasfemas deū
 et fidem eius ipugnās: q̄ idolatra. ¶ Ad
 primum responderet Tho. q̄ idolatria pre
 supponit interiorē infidelitatem: et ad
 dit exterius indebitū cultū. Si nō sit exte
 rior tñ idolatria absq; interiori infideli
 te additur culpa falsitatis. ¶ Unde repro
 batur opinio Senecę: de quo asserit Aug⁹
 li. 6. de ciuita. dei cum tenuisse latrē cul
 tum exteriorē idolis exhibendum non
 tanq̄ debitum et per se bonum: sed tanq̄
 vulgari consuetudini consonum. Et hunc
 errorem secuti sunt quidā heretici putan
 tes q̄ tempore persecutionis licent idola
 exterius colere fidem in mente seruando.
 Sed hoc est falsum: quia sicut mendaciū
 perniciosum est et mortale cui quis verbo
 retulit aliqd ptra veritatē fidei. Ita perni
 tiosa falsitas est cum quis cultū exteriorē
 deo debitū exhibet creature. ¶ Ideo Aug⁹
 li. de vera religione dicit non esse religio
 nem a philosophis querēdam qui eadem
 sacra recipiebant cum populis et de suozū
 deozum natura ac summo bono diuersas
 cōtrariasq; sententias in scholis persona
 bant. ¶ Ob id Lactānius li. 2. acriter Li
 ceronem redarguit: qui veritate cognita il
 lam nequaquā ausus est sua oratione defē
 dere. Cum intellexisset inquit Cicero falsā
 esse que homines adoraret multa q; dixit
 set que ad euerسیونē religionum valerent
 subdidit illa non esse vulgo disputanda.
 Et paulo post ita Liceronem aggreditur.
 Siquid tibi cicero virtutis est experire po
 pulum facere sapientem. Bigna res est
 vbi omnes eloquentie tue vires excas.
 Non enim verendum est ne in tam bona
 causa deficiat oratio: qui sepe etiam ma
 las copiose ac fortiter defendisti. Sed

nimirum socratis carcerem times. Ideoque patrociniū veritatis suscipere nō audeo. At mortem vt sapiēs contemnere debui / sti. Et erat multo pulchri⁹ vt ob benedicta q̄ ob maledicta moreretur. Nec tibi lau / dia plus philippice afferre potuerunt: q̄ discussus error generis humani: et mētes hoīum ad sanitatem tua disputatione re / uocare: hec ille. Quare inexcusabiles sunt qui dicūt se etiā fidei idola coluisse. Ad 2^m obiectum dicit Et o. q. idolatria in eludit magnam blasphemiam in q̄stū deo subtrahitur honor debitus: et fides ab ido / latria opere impugnatur. Qua de re idola tre cuncti superbia sua moriuntur et nō vi uent: dū oēs tales de numero dānatorū so re certissime constat.

Ad 3^m saraceni et quilibet de secta Mahu methi moriuntur morte gehenne: et de illarū gentium seductione: et qualiter a xpianis debent euitari. Cap. 2^m.

Ecūda est infidelitas mahumethano rum que oritur abuit in saracenis: de quibus consideremus tria.

1° eorum seductionem.

2° eorum actionem.

3° eorum euitationem.

Primo consideremus saracenorū sedu ctionē. Fuerunt namq. ipsi seducti a mahu meth suscipiētes legem quā vocant alcho ranum. Circa annos ab incarnatione do mini sexcentos quindēcim: tenente impe rium h. racho: qui crucem dñi translata in de hierlm per Cosdroe gentilem regē per fāz eo deuictō et occisō in hierlm deduxit: et in loco p̄stino cum magna gloria reposu it. Ad hebraeum ex deuotissimo p̄ncipe la psus est in heresim monothelitarū: sedu ctus doctrina p̄iarche constantinopolita ni qui illum seniebat. Hī saraceni qui et idumei descēdētes ab ismahel filio abra he poti⁹ deberēt dici Agareni q. ab Agar analla Sare descenderunt nō a Sara: vñ Saracenos se dicūt. Et hīs ergo Idume is natus est iste pessim⁹ mahumeth. Qui p̄mo pauper fuit ignobilis et idolatra co / lens venerē p̄: dea sicū et Arabes et alij illius regionis. Unde in Alchorano suo ponit deū sibi hec verba dixisse. O phan⁹

fuiſti et suscepi te: In errore idolatrie diu māſisti et ide eduxi te: Pauper eras et locu pleraui te. Et q. illa patria colebat venerē: statuit in lege diem veneris in magnā so lemnitatē haberi. Nec cum esset callidus: asinarius tamen et ductor camelo p̄: cuidā nobili vidue que p̄ceerat cuidam p̄uicie arabie post occultam fornicationē cum ea adheſit: et tandē duxit vxorem. Qui cū po tens esset factus et diues attentaretq. re / gnum Arabie subiugare: cū per violentiā id nō valeret perficere per simulatā sancti tatem hoc p̄curauit et obtinuit dicēs se p̄phetam a deo missum ad corrigendas le ges que nimis dure erant: scilicet moysi et chusi. Unde habito p̄silio et adutorio cuiusdā iudei peritissimi in lege et cuiusdā clerici qui ex eo q. in curia Romana obti ner: non potuit dignitatē quas ambiebat indignatus accessit ad partes illas arabie vt introduceret aliquem errorem et scanda lum in ecclesia: vel vt alij asserūt fuit cum hīs quidam monachus nomie Sergius qui expulsus fuerat de monasterio suo: q. hereticus erat infectus heresi nestoriana. Qui condiderunt Alchoranū commiscen tes quedam de lege mosaica et quedā de lege euangelica: addētes multa falsā. In alchorano ponitur q. moyses fuit p̄o / pheta et magnus dñs. Sed xps maxim⁹ p̄phetaz: cōceptus non virili semine: sed virtute dei natus de virgine maria: q. mul ta miracula fecit. sed non fuit passus: et ille qui fuit passus erat quidam similis sibi. Unde Mahumethani negant mortē et se puluerem xpi. Circūcisionē more iudeorū faciūt: et cum ad orationē accedūt frequē ter se lauant. vnum deū omnipotentē ado rant: asserentes anteq. celum et terrā crea ret nomē mahumeth in cōspectu dei aſta re: et nisi mahumeth futurus esset nec celū nec terra facta fuisset: nec paradysum esse. Vnum lex prohibet eis bibere: et carnes porcinas edere: et ieiunium per mensem mandat seruare: nil per totam diem comedendo: et per totam noctem comedendo bi bendo et luxuriando. Quatuor vxores vt legitimas cuiuslibet permittit accipere: et eas ad placitum repudiare: et loco repudiare

alias fumere. Empicias & o feminas & ca-
pituas quot volunt accipiat ad carnaliter
cognoscendum. Adulter fm eā legem la-
pidatur. Sibi tamen mahumeth asserit a
deo permissum: vt ad aliorū vxores acce-
deret vt generaret ex eis pphetas & homi-
nes virtutis. Et tot sunt in ea lege abuso-
nes tot bestialitates tot imundicie: vt ois
mens bene disposita habeat illas detesta-
ri. Promittit autem obseruantibus eam
paradisum delitiarū: in quo non habebūt
calorem vel frigus vel alias penalitates:
vestes pulcherrimas: flumines lactis mel /
lis: & vini aromatici: iuenculas speciosis-
simas in coniugiū: & angelos eis seruien-
tes in vasis aureis & argenteis. Non credē-
tibus & o hijs & non seruātibus leges: pro-
mittit penā infernalem sine fine. Nec mir-
si secta illa ita dilatata fuit: q: vt dicit Tho.
in principio libri contra gentiles lex mahu-
meth tota est fm delectationes carnis: ad
quas homines prouisi sunt: vt etiam ponit
Alicena qui 9° metha^{ca} ait. Lex nra quas
dedit Mahumeth^o: ostendit dispositionē
felicitatis & miserie: que sunt fm corpus.
¶ Sicut ergo Epicurus topis gratus fuit:
sic & mahumeth. ¶ Dicit enī Lactanti^o li^o
3° diuinay istitu^m. Epicuri disciplina mul-
to celebrior semper fuit q̄ ceterorū: non qz
veri aliquid asserit: sed quia multos ad po-
pulare nomen voluptatis inuitat. Nemo
enī non in vicia prouisus est. Preterea vt
ad se multitudinē contrahat: opposita sin-
gulis quibusq; moribus loquitur. Besi-
diosum vetat litteras discere. Auarū po-
pulari largitione liberat. Ignauum prohi-
bet accedere ad rēpublicā: pigrum exerce-
re: timidū militare. H ille. Lex etiam ma-
humeth violentia & armis quo ad multos
introducitur & cōseruatur: atq; nullus au-
det contra illā predicare vel disputare. Ex
quo lex illa cōtraria omni legi diuine & hu-
mane ac philosophicē nālī a diabolo inuen-
ta: peccatis hoīum exigētibz dilatata est
totum quasi per orbem. ¶ De qua sic vari-
cinata est Sibilla hericrea. Erit autem be-
stia horribilis: scilz mahumeth ab oriēte
veniens: cui rugitus vsq; ad gētes puni-
cas audietur. Ademus hāc prophetiam

cuius effectus etiā diebus istis satis aper-
te mōstratur. Mā immanissimi Teucri ma-
humethani multas prouincias occupauē-
runt. Sicut patet de constantinopoli: castis-
trapesunda: serua: bosna: grecia: thessalia
peloponneso & reliqs. ¶ Anno & o pceden-
ti scilz. m^o. cccc^o. lxxx^o. venerunt cum po-
tentissima classi ad regnū neapolitanū &
ceperunt ciuitatē idrontinā. Quā tamen
postea recupauit Alphonfus illustrissim^o
dux calabrie p̄mogenitus regis ferdinan-
di: qui incredibilia facta peregit vtiq; ad-
mirāda in obsidione & expugnatione ei^o.
¶ Sed pleriq; ex tūc asserere certitudina-
liter voluerunt turcos ituros romā & cam
debellaturos cum grauissimo dāno chri-
stianorū. ¶ Et ad hoc motū sūt triplici rōne.
¶ Prima est multiplicatio iniquitatū & pec-
catorū: que deum ad iracundiā concitauit.
Sed hec ratio non cōcludit: euz & alijs fla-
gellis percussit deus: & in dies percute-
re non cessat duritiā christianorū. Quare & si
timendū sit ne infideles turci nos psequā-
tur nō tamen ita firmiter asserendū. ¶ 2^a ra-
tio istorū est influentia & dispositio planeta-
rum: & h satis confutata est a nobis in p-
cedentibus. ¶ 3^a ratio est p̄nūciatio pro-
phetarum. Mā fm istos reperiuntur mul-
te pphete ista predicētes. Aliquas esse re-
serunt sancte. Vrigide. Alias abbatis Jo-
achi: nōnullas Sibille tiburtine vel heri-
cree. Istis nos respondem^o. ¶ Primo qz
multa conficta sunt & falso sanctis viris at-
tributa: vt sic fidem faciant audientibus.
¶ 2° quia multi inuēti sunt qui humorib^o
melancolicis abundātes a diabolo postea
seducti crediderūt se spiritū habere ppheti-
cum: & multa mendacia protulerūt: cōfin-
rūtq; fatuitates innumeras. Sicut fuit qui-
dam frater valentinus de treuisio. Et ali^o
frater bartholome^o de lauona. Et vn^o fra-
ter marianus qui morabatur in scta ma-
ria delle gracie neapoli tempore regis Al-
phonfi: quos ego omnes noui & per ipsos
pphetice p̄nūciata nō euenisse conspexi.
Sed istis dimissis narrabo quid actus sit
annis elapsis. ¶ Dū in ciuitate neapolita-
na predicabā euāgeliz xpi: Superuenit
ibi quidā sacerdos nouo modo induens:

longā habens barbā: et nudis pedibus incedens: fingensq; simulatā austeritatē vire: qui in suis predicationibus affirmabat tanq; ppheta q; anno illo certissime septē italie ciuitates erant submergende: aliaq; de itani ecclesie predicabat. Ita pñsi ego me sibi opposuissē generasset scandala plurima. Quid plura nūc enūc ex hys que predictit: qui pñs sicilia nescio q; job rem fuisse grauer vulneratus: et eius oculi totaliter ex vulneribus et percussionibus excecari. ¶ De talibus pphetis loquitur Ezchiel. c. 13. dicēs: v. pphetis insipientibus: qui sequunt spiritū suū: et nihil vidēt loquūt vana et decēt mendaciū: dicentes aut dñs: cū dominus nō miserit eos. ¶ Tertio aduertendū est bñ q; etiā in sūma sua ponit frater Antoninus archiepō florentinus vir bonus et vere sanctus ac i scripturis diuinis eruditissimus parte 4^a n^o vltimo. Ad etiā veri et sancti prophete aliqui alia dicunt putantes se pph. tice loqui: que postea cognouerunt nō ppheti co s; ppio spiritu ditisse: vt ponit Greg^o in moralibus de Nathan ppheta qui iter rogatus a David rege si deberet templū dñi construere respondit ei vt pphetas: q; faceret vt deo grātū et acceptū. Sed q; ci tius fuit sibi a dño reuelatū vt diceret David contrariū. Nō edificabis inquit tu mihi deus domū: q; multum sanguine fudisti. s; in bellis: sed filius tuus vt scribit pmi paralipomeno. 16. c. Sanctas et deuotissimas religiofas Brigida et Catharina de senio contemporaneas satis creditur spiritui pphético clariuisse: multasq; reuelationes habuisse. Et tamē vna refert sibi reuelatū beatissimā virginē in originali conceptā vt Catharina de senis. Alia sine originali vt Brigida. Et cū contradictoria simul vera esse nō possint: oportet dicere ex spiritu ppio nō pphético vnā eaz fuisse locutā. Sed que illa: mōdores asserent Catharinam. Predicatores Brigida. Tamē nos deo hec relinquentes: h archiepō. ¶ Si ad huc isti pphete instarent q; pphetic oino vere sunt et adimplende: possumus dicere q; iā sunt adimplere: q; elapsis temporibus saraceni intrauerūt italia: et ceperunt

Romā et loca sacra pphanauerūt. Sicut patet in cronica Martiniana. ¶ Secō cōsideremus saracenos et mahumethanorū omniūq; infidelū actionem. Dubitatur enim de ipsis: virum in actionibus et operibus que sūt de genere bonorū peccēt. Max ad romanos. 14. c. scribit. ¶ Et qd nō est ex fide petū est. Et tibi glo. ois vita infidelū peccatū est. ¶ Ex parte hō alia videt cōtrariū. Mā Actū. 10. c. Cornelio erudit in infidelitate dictū fuit: Elyne tue et oīones tue ascēderūt i memoriā in pspicu dñi. ¶ Ad h ita rīdet Tho. 22. q. 1. q; q; ius opa infidelū que sūt de genere bonorū: vt ieiunia elyne et hī nō sūt eis meritoria: pp infidelitātē que est grauissimū peccatū. ¶ N q; peccatū nō corrūpit totū bonū nature ex q; in infidelib; remanet lumē nāle. Ideo nō ois acc^o eorū est mortale peccatū: s; actus peccatū ex ipā infidelitate: vt etiā relar^o ad ipsā etiā si sit de genere bonorū: puta saracenus ieiunat vt fuit legem mahumeth de ieiunio mādantē. Iude^o celebrat suas festiuitates et hī. In hys est mortale: et de hys itelligit glo. allegata sup^o. ¶ Et est Aug. 18. q. 1^a 82°. S; ieiunādo ob castitatē suā dā: talia faciēdo et dictamine rōnis nālis nō peccat. ¶ Qual^o hō h opa virtutes dicant: adhuc in dubiū sūt. Mā cū infideles sūt ex charitatē nō videt q; opa que sūt de genē bonorū p eos facta hīc possint rōnē sūtis. Inq; enī Aug^o. 18. q. 1^a 82°. ¶ Ex hys vbi deest agnitio et incōmutabilis vītatis falsā virt^o ē etiā in optimis morib^o. ¶ In pñmū hō est auctas pspi q; i li^o sniaz ait: Ois virt^o pter charitatē pōt esse cōis bonis et malis. ¶ Et Hiero^o. 18. q. 1^a 82°. ¶ Et hys virtutib^o romani pmeruerunt speritū. ¶ Declarat hāc pplexitatē Tho. 1^a 2^a. q. 1^a 19. et 22^a. q. 1^a 19. q; virtutes morales put sūt opatiue boni i ordie q; tū ad finē q; nō excedit facultatē nāle hois pnt p opa humana acqri: et sic acqrite sine charitate cē pnt. Sicut fuerūt in mltis gētib^o et pñpue in romanis: vt p; i Clale. maxio. ¶ Titulim^o etiā i pñio ita dixit i laudes romanorū. Ceter aut me amor negocij suscepi fallit: aut nulla vnq; respu^a nec maior nec scio: nec bonis exēplis diuor fuit;

necy. q̄s citatē tā sero auaritia luxuriaq̄
 imigrauerūt: necybi tā? ac tādiu paup̄ta
 ti ac parimonie bonos fuerit. Scdm̄ aut̄
 q̄ virtutes sunt opatiue boni in ordie ad
 vltimum finem supernaturalem: sic perse
 cre 2 vere habent rationē virtutis 2 nō pos
 sunt humanis acibus acquiri: sed a deo
 infunduntur. Et huiusmodi virtutes meza
 les sine charitate esse non possūt. Quare
 sole virtutes infuse sunt perfecte: 2 simpli
 citer dicende virtutes: quia bene ordināt
 hoīem ad finem vltimū simpliciter. Alie
 xō virtutes acquisite sunt fm̄ quid virtu
 tes non aut̄ simpliciter: q̄ ordinant homi
 nem ad aliquem finē bonū particularem:
 nō ordinatū ad bonū vniuersale. ¶ Scie
 dū tamē de cornelio q̄ infidelis non erat.
 Alioquin eius operatio deo nō fuisset ac
 cepta: habebat aut̄ fidem iplicitam nō dū
 manifestata euāgelij veritate: vnde vt ple
 ne in fide instrueretur missus fuit ad eū pe
 trus. ¶ Tertio consideremus saracenoꝝ 2
 mahumethanoꝝ euitationē. Debent chri
 stiani euitare periculosa illoꝝ cōsortia: eti
 am aduertant diligenter ne arma aut alia
 mercimonia eis deferant: vt enim scribit̄
 extra de iudeis 2 saracenis in. c. Ita q̄run
 dam. 2 in. c. Ad liberandā terram sanctā.
 Et in extrauaganti Nicolai quarti que ici
 pit. Q̄luz tam in generali. Q̄s qui sarace
 nis arma ferrum 2 lignamia defrūt gale
 arum. Illi etiam qui galeas eis vendunt
 vel naues. Et qui in piraticis saracenoꝝ
 nauibus curā vel gubernationē exercent:
 Aut machinis: aut quibusdam alijs ipen
 dunt eis aliquod consiliū auxiliū in dispē
 dium terre sancte: si capiuntur efficiuntur
 serui: 2 oēs sunt ipso facto excommunicati.
 Simili pena puniuntur deferentes victua
 lia 2 alia quecūq̄ mercimonia: Et non so
 lum deferentes: sed etiam mittētes: vel de
 portib⁹ extrahētes vlt̄ exibi p̄mittētes 2 au
 xiliū vlt̄ fauorē p̄stantes. Et talū absolutio
 reseruatur pape: preterq̄ in mortis articulo:
 vt patet in extrauaganti clemētis q̄nti que
 incipit: Multa. Et colligitur ex ipso. p̄cessu
 pape annuali qui fit in curia romana. Ele
 neti aut̄ super hoc habēt licentiā a Marti
 no quinto q̄sruz ad mercimonia 2 victua

lia: nō aut̄ quo ad arma 2 lignamina: vn
 de non incuriunt predictam penā. Et idez
 de alijs qui haberent similem licentiā.
 ¶ Hora etiam q̄ accedens ad sepulchruꝝ
 dñi causa deuotionis sine licentiā pape est
 excommunicatus: 2 eius absolutio pape re
 seruatur: vel summo penitētiano: vt poni
 tur in l^o penitentiarie summi penitentiarij.
 Considerēt m̄tatores qui hanc sanctam
 constitutionē transgrediuntur q̄s grauer
 peccant contra deū contra fidem sanctam
 contra ecclesiā 2 contra consciā suā. Ta
 les ergo infideles mahumethani oēs peri
 bunt propter superbiam infidelitatis sue.
 ¶ Q̄s iudei oēs xpm negantes morient̄
 in peccatis suis: qui tamē tolerandi sunt 2
 blanditijs ad fidem alliciendi atq̄ cogen
 di vt fuent regulas ab ecclesia ordinatas
 Cap. 3^m.

Eritia infidelitas est iudeoꝝ. Dicunt̄
 aut̄ iudei s̄z Raymundū 2 hostiēse
 qui legem mosaicā ad sram tenent
 sic dicti a nomie principalis tribus. si iude
 qui 2 p̄us dicebantur hebrei ab heber eꝝ:
 ius familia cultum dei tenuit ceteris idola
 tria sedatis. ¶ Secunduz xō Iosephum 2
 Aug^m l^o. 16. de ciui. dei. c. xi. In diuisione
 linguaz lingua adam qua fuerat oīum re
 mansit in domo heber: q̄ ante non hebreā
 sed humana simpliciter dicebatur: vtpote
 qua oēs hoīes cōmuniter vtebant̄. Iudei
 et̄ itaq̄ ante aduentum xpi erant in vero
 dei cultu: 2 qui sine peccato moriebant̄ de
 ducebantur ad lumbum expectantes libe
 rari per xpm: quod 2 factū fuit. Tamē post
 aduentum eius q̄ cum recipere noluerūt
 oēs in iudaismo decedentes sūt de nume
 ro damnatoꝝ. Dimissis aut̄ peccatis eoꝝ
 que fecerunt ante xpi aduentū 2 quodie
 non cessant cōmittere: circa fidē multipli
 errant. ¶ Primo non credūt iesum xpm
 fuisse messiam illis p̄missū: sed expectant
 venturū 2 pro eo recipient antichristum.
 Ideo Jo inmis quinto saluator noster dice
 bat eis. Ego veni in nomie patris mei: 2
 non accepistis me. Alius veniet in nomie
 suo 2 illum accipietis. ¶ 2° dicūt iesum xpm
 purum hominē natum ex maria 2 ioseph
 nō de spiritu sancto conceptum. ¶ 3° myste
 riū trinū

riū trinitatis exp̄sse negāt. § 4° dicūt mē
fiā quem expectant redditū eis libertatē
et terrā p̄missionis. § 5° negant purgatori
um. § 6° in thalmud dicūt decem quoridie
fieri pro seruitute eorū quia dispersi sunt p
orbem et in illo multas ponunt fatuitates
§ De illo thalmud sit mēto in speculo hi
storicali li. 26. c. 128. quem libū Innocen
tius 8° mandauit cōburi. Sed qm̄ inter
christianos iudei p̄uiūt et hīant tria sūt
de ipsis dubia declaranda.

C 1^m vtrū iudei sint tolerandi.

C 2^m vtrū sint ad fidē munerib⁹ ducēdi.

C 3^m vtrū sint regulis ecclēie humiliandi.

C Ad 1^m dubiū responderē Alexan^r 2° vo
luntate summe q^d iudei a xp̄ianis tolera
ri debent: tum q^d ex eorū semine natus est
xps factus ex semine dauid fm̄ carnez: et
apostoli etiā fuerunt iudei: tū quia in feri
pturis veteris testamenti qd̄ ipsi p̄fētur
p̄hibetur testimoniū de xpo: tum q^d in fi
ne mundi reliquie israel salue fient: tū et
am vt in hoc elucescat pietas xp̄iana que
fidei inimicos non p̄sequitur: sed sustinet
patienter. Ideo et de iudeis. c. 1. Sicut iu
dei. dicitur q^d non sunt percutiendi nec vul
nerandi aut interficiendi nec eorū bona sūt
diripienda neq^{ue} sepulchra eorū violanda:
q^d nec in hoc reputant hostes vt dicit glo.
in hoc. c. 1. Propterea quia. ff. de sepulchro
violato habet. l. 1. Sepulchra. q^d sepulchra
hostiū religiosa non sunt: et illa infringens
non incidit in edictū. § In festiuitatib⁹ nō
suis et cerimonijs atq^{ue} ritibus nō sunt tur
bādi. vnde Grego⁹. 45. di. c. Qui sincera.
ait. Omnes festiuitates suas sicut hactē
nus ipsi et patres eorū per longa tpa colen
tes tenuerunt liberā habeant obseruandi
celebrandi q^{ue} licentiā. Ratio est fm̄ Tho.
22. q. 10. Quia humanū regimē deriuatur
a diuino regimē et ipm̄ debet imitari. De
us autē q̄suis sit omnipotens et summe bon⁹:
p̄mittit tamē aliq̄ mala fieri in vniuerso q̄
prohibere posset ne sublati illis maiora
bona impedirentur: vel etiā peiora seque
rentur mala. Si ergo in regimē humano
illi qui p̄sunt recte aliqua mala tolerāt
ne aliqua bona impediantur: vel deteriora
mala pueniant. vnde Aug⁹ ait. Aufer me

rectices de rebus humanis turbabis oia
libidinib⁹. Sic ergo q̄suis infideles in su
is ritibus peccēt tolerari possūt: vel ppter
aliquod bonū quod ex eis puenit: vel p
pter aliquod malum quod vitat. § Ex hoc
autē q^d iudei ritus suos seruant in quibus
olim p̄figurabatur veritas fidei q̄s tene
mus hoc bonū puenit q^d testimoniū fidei
nostre ab hostibus habemus: et quasi in fi
gura nobis rep̄tatur quod credim⁹: ideo
in suis ritibus tolerant. § Alioz nō inf
deliū ritus qui nihil vtilitatis aut v̄tutis
afferunt non sunt aliquāliter tolerādi nī
si forte ad aliquod malū vitandū. s. scāda
lām vel dissidiū: quod posset puenire: vel
impedimentū salutis eorū qui paulatim sic
tolerati conuertuntur ad fidem. Propter
hoc etiā hereticorū et paganorū ritus aliq̄
tolerauit ecclesia: qm̄ erat magna infidelīū
multitudo. Nec Tho. In sabbaus etiā su
is non debent ad iudicia trahi nec ipsi ali
os trahant. § Simili in alijs eorū festis nō
debent turbari. C. de iudeis. l. die sabbaro.
C Secundū dubiū fuit vtrū iudei sint ad
fidē muneribus et p̄missionibus ducēdi.
§ Respōdet Raymundus: q^d munera nō
sunt ppter fidē pollicenda infidelib⁹ quasi
ex pacto: sed bene possunt induci munerī
bus et blandicijs ad captandā beniuolen
tiā et excludendū ab eis timorē inopie. Et
si iudei et alij infideles conuertantur ad fi
dē possessiones et alia bona mobilia et im
mobilia eorū non debēt auferri eis nisi sint
vsuraria vel de vsuris emptā obnoxia re
stitutioni. vsuraria autē debēt restitui eis a
quibus extorite sunt vsure vel eorū heredi
bus. Qd̄ si non inueniūtur poterunt ip̄s
ad fidē conuersis per ep̄m tanq̄ pauperi
bus dispensari. Et hoc in totū vel in partē
fm̄ q̄sitate ip̄s bonorū et qualitatē puer
sorū plus vel minus indigentū. Et de vsu
ris. c. lū tu. § Si autē inuitis parentib⁹ ta
les baptizati essent videtur q^d sint cogēdi
ad seruandā fidem receptam in baptismo
§ Alielmus etiā dicit q^d non licet nutriti
bus occulte baptizare paruulos iudeorū.
Sed si in articulo mortis hoc facerēt cre
dit q^d non peccarēt. **C** Notādū adhuc q^d
ad fidem recipiendam nullus iudeus vel

gentilis debet cogi. ¶ Ratio est s3 Tho.
quia credere est volūtatīs: vnde dicit di.
45. c. de iudeis. ¶ Precipit sancta synodus
nemini vim inferri ad credendū: cui enim
vult deus miseretur: et quem vult idurat.
Non ergo iniuri sunt saluādi: sed volētes.
Sicut homo proprij arbitrij voluntate ser
penti obediens perijt: ita vocāte se gratia
dei qsq3 credens ppria mentis conuersio
ne saluatur. Siqui tamen iudei baptizati
essent infantes vel adulti choacti non cho
actione simplici et absoluta: sed conditio
nali et ad iudaismū redirent pcedendum
est contra eos sicut contra hereticos vt pa
tet. c. Contra de hereticis li. 6. ¶ Tertius
dubiū fuit vtrū iudei sint regulis ecclesie
humiliandi. ¶ Ad quod rñdeo q3 fieri non
pōt sine peccato grauissimo: quod hodie
in tota quasi italia cernim3 de iudeis. Nā
pppter pecunias quibus excecant dñor3 et
curialiū oculos tanta libertate fungūtur:
vt ecclesie statuta penitus videantur extin
cta. ¶ Prouidit ecclesia sancta dei vt ita tole
rentur iudei ne tamē ex h3 tolerantia erū
pant in superbiā et in sua obstinatōe glori
entur. ¶ Propterea predicande sunt et publi
ce diuulgāde regule sancte quas edidit ec
clesia de iudeis. ¶ Prima igit3 regula est
q3 iudei nō possunt nouas synagogas eri
gere: antiquas nō pmittunt habere. Et si
corruerint de nouo possūt illas reedificare
in pstinum statū: non tamē vt ampliores
faciant. Et de iudeis. c. Iudei. c. Cōsuevit.
¶ Secūda regula q3 iudei debent habitu
distingui a xpianis. vnde i. c. In nōnullis.
et de iudeis dicitur. In omni xpianor3 pro
uincia iudeorū et saracenorū habitus in
vtror3 sexu publice a populis distinguā
tur. ¶ Ratio est quia contingit interdū q3 p
errorem xpiani iudeor3 et saracenorū et iu
dei seu saracent xpianor3 mulieribus com
miserentur. ¶ Tertia regula q3 in diebus la
mentationū et dñice passionis non debēt
exire in publicū nec fenestras apertas te
nere aut ostia domus. Et de iudeis. dicto
c. In nōnullis. et c. Q2 sup h3o. ¶ Quar
ta regula q3 nullus iude3 possit ptra chri
stianos ferre testimoniū: sed bene ipsi cogē

di sunt accipere christianos in testes con
tra se. Et de testibus. c. Iudei. Ex quo iu
dei conueniri possunt coram iudicib3 no
stris: sed non xpiani coram senioribus eo
rum. Arbitrū possunt etiā eligere iude3:
cuius sententiā ordinarius iudex exequa
tur. C. de iudeis. l. Iudei. ¶ Quinta regula
q3 non debent inter xpianos habere publi
ca officia ne occasione habeāt in xpianos
seuēdi. 54. di. c. Nulla officia. Et. 17. q. 4.
c. Cōstituit. ¶ Sexta regula q3 nulla chri
stiana debeat ablactare filios iudeorū.
Et de iudeis. c. Et si iudeos. quia vt dicit
ibi: Iudei qñq3 nobis illā retributionē im
pēdūt quā iuxta vulgare puerbiū. Adus
in pera: serpens in gremio: et ignis in si
nu suis cōsueuerunt hospitibus exhibere.
vnde quidā iudei nutrices xpianas que
in die resurrectionis cōmunicāt faciūt per
triduum lac effundere in latrinā. Ideo p3
hibentur xpiane ablactare filios iudeorū.
¶ Septima regula q3 non debent xpiani
cū iudeis comedere aut bibere neq3 adin
uicē conuiuari: nec debent in eadē domo
simul manere: nec in eadē stufa vel balneo
lauari: nec in suis infirmitatibus iudeos
medicos aduocare. 28. q. p3 in. c. Nullus. et
c. sequenti. ¶ Sed h. ic oritur dubiū an si
cut iudeor3 ita et oīum infidelis3 conuiuiū
vitari debeant. Et respondet glo. 23. q. 4. c.
Infideles. q3 non est idem iudiciū de iude
is et ceteris infidelibus. Ideo c3. Nullus.
et c3 sequens. intelligūt3 specialiter de iu
deis. vnde. xi. q. 3. c. Ad mensam dicitur.
Ad mensam paganor3 quippe si volueris
ire sine ulla phibitione pmitimus. Ide3
2. q. p3. c. Multi. ¶ Sed glosa. 28. q. p3. c.
Omnes. videtur asserere contrarium: sci
licet q3 neq3 cū saracenis et gentilibus est
communicandum in conuiuijs: quia et ip
si iam cibos discernunt: h3 hoc non conti
neatur verbis edicti. ¶ Sed quare non est
prohibitum loqui cum iudeis et alijs infi
delibus sicut comedere cū eis. ¶ Respon
detur quia maior familiaritas est in cibo
sumendo q3 in colloquendo: et facilius q3
decipit inter epulas. 22. q. 4. c. Unusq3q3.
¶ Tho. autem. 22. q. 10. dicit q3 illi qui sunt

firmi in fide de quibus nō timetur q̄ sub
uertantur: sed potius q̄ conuertant in fide
les possunt licite cum illis conuersari & cō
municare l̄ hoc caute facere debeant: ne
scandalizentur alij. ¶ Octaua regula q̄
nullus xpianus pōt alicui iudeo vel pgre
gationi eorum & aliorum infidelium ali
quid in testamento relinquere. Qd si fece
rit etiam post mortem iudicatur anathe
ma. Et de hereticis. c. Si quis episcopus.
24. q. 2. c. Sane. ¶ Nona regula q̄ christia
ni non debent esse serui iudeorum. Extra
de iudeis. c. Iudei. Quia vt ibi dicitur:
ne fis est quem christus redemit blasfe
mum christi in seruitutis vinculis detine
re. Ibi glo. ne cum iudeis christiani morē
tur. 28. q. 3. c. Sepe maioris. Sz in agro
vbi cū iudeo non moratur bene potest ser
uire. In. c. x. ad hoc extra de iudeis dici
tur. Non seruiant christiani iudeis. ¶ No
tandum tamē de seruis iudeorū fm Ray
mundū: q̄ si seruus iudei est vernaculus:
id est de illius ancilla natus: si vult effici
christianus statim eripitur in libertatē nul
lo precio dato. C. de episcopis & clericis. l.
Deo nobis. ¶ Idēz si seruus fuit emptus
qui erat christianus vlt esse volebat. di. 54.
c. Mancipia. q̄ tales nō licet iudeo eme
re vel in seruos retinere. ¶ Idem si seruus
emptus erat paganus & fuit emptus cau
sa seruiendi & nunc vult fieri xpianus. 54.
di. c. Fraternitatem. ¶ Idem etiam si emit
eum causa mercimonij & non exponit eum
infra tres menses venalem: quia presumi
tur q̄ emerit eum causa seruiendi. ¶ Si x. o
exposuit eum venalem infra tres menses
& p̄r eum non stetit quin vendiderit & ipse
vult effici xpianus infra illud spacium vlt
postea liberabitur dato precio duodecim
solidorum ab aliquo xpiano. Extra de iu
deis. c. vltimo. ¶ Et hoc intellige nisi domi
nus eum volentem circumcideret vel alte
rius secte signaculum imprimeret. Tunc
enim propter iniuriam corporis liberabi
tur nullo precio dato. 54. di. c. Nulla. ¶ Et
sequitur Raymun. q̄ talis sic redemptus
non erit propterea seruus redimentis: sed
erit liber: & restituet illi precium solum

pro eo. Et si non habet precium querat mē
dicando: vel seruiat ei tantum q̄ serui /
um compenſetur cum precio: & postea eat
quo vult. argumentum. 26. q. prima. c. de
raptoribus. ¶ Et hoc intellige nisi causa
pietatis redemptus fuerit. Tunc enim nō
tenetur ei reddere aliquid vel seruire: qz
quod pro pietate datur prohibet iustus ne
repetatur: & sic dedisse presumitur nisi con
trarium fuisset protestatus. Concordat Do
stien. & Hoff. q̄ si nullus emptor compare
at: fm Bernardum nihilominus erit li
ber & precium ostiatim querat aut operas
preſter. ¶ Addit Hostien. q̄ si prohibi
tum est q̄ nullum mancipium christianū
seruiat iudeo multo minus liberi christia
ni non debent eis seruire nisi extra domū:
vt in laborando vineas & huiusmodi non
autem intra domum. Nec omnia scripta
sunt ad eruditionem nostram vt ita iude
os toleremus ne derideant nos & fidez no
stram sanctā. Nam ipsi nos crudeliter odi
unt & iudeo non nocent quia vires deficiūt.
Refert quippe Vincentius in speculo hi
storicali libro. 30. c. 25. Qd anno domini mi
lesimo cētesimo octuagesimo tertio Phi
lippus rex francorum iudeos de toto re
gno expulit: eo q̄ iudei qui parisi⁹ mane
bant singulis annis christianum vnum
in opprobrium christiane religionis qua
si pro sacrificio in criptis & fossis subterra
neis latēter in die cene vlt in illa sacra heb
domada iugulabāt. Multi propterea fue
runt combusti. Tunc sanctus Riccardus
cuius corpus in ecclesia sancti Innocentij
parisius requiescit a iudeis sic interfectus &
cruci affixus feliciter per martirium mi
grauit ad deū: vbi etiam per eius inter
cessionem miracula multa facta sunt. De
iniquitate iudeorum copiose diximus in
tractatu de timore iudiciorum dei. & in ser
mone de innocentia christi in opere de lau
dibus sanctorum. Ipsi igitur propter su
perbiam indurauerunt ceruices suas qui
in sua obstinatione condemnabuntur pe
nis inferni perpetuis: a quibus nos liberet
christus dei filius cuius nomen sit in eter
num benedictus Amen.

C Seria tertia tertiæ hebdomadæ. De superbia transgressorū legis canonice. Sermo decimus septimus.

Necūq; dixē

q runt seruare et facite. verba sūt redēptoris nostri Mathei. 23. c. 2. in euāgelio hodierno. Superbōz mentes oēm maiōz obediētiā nō solū refugiant: quinimo corde inflato spērūt buccisq; inflatis blāssmāt. Alii enī non esse pueniens hoīem rōnalez quē deus condidit libēz: vīculis alicuius legis astringi. Contra quos diximus in alio quadragesimali nō in sermone de obediētia dei: ostēdimusq; cōgruū fuisse vt homini darentur obligatoria mandata. Sed preter illa que ibi posita sunt Tho. 2. q. 95. addit q; vltra diuinā legem ad pacem hoīum et virtutē acquirēdā opus fuit vt leges instituerentur humane. Quarū alie que canonice: alieque ciuiles vocātur. Et nō supbi has obseruare recusāt. Ideo hodierna die de superbia transgressorū legis canonice dicem. Proponem aut de ipsa lege canonica tria mysteria declaranda.

C 1^m dicitur obligationis.

C 2^m mutationis.

C 3^m dispensationis.

C Quod oēs xpiani obligantur ad obseruandā legē canonice in qua dantur q̄ plura p̄cepta. Cap. 1^m.

p Rīmū mysteriū declarādū de lege canonica dicitur obligationis. in q̄ tria sunt vidēda. 1^m p̄mū qd est lex canonica. 2^m oēs xpiani obligentur ad eius obseruantia. 3^m que sunt p̄cepta legis canonice: que obligant ad mortale. Ad 1^m dico q; lex canonica ē lex ecclie. Et dicitur canon. Canon nō ēm Isidorū in li^o ethicoz grece: latine regula nūcupat. Regula aut dicta eo q; recte ducit nec aliqñ alio: sū trahit. Alij dixerūt regulā dictā q; bene regat vel normā benevinēdi p̄beāt: vel q; distortū prauūq; corrigat. di. 3. c. 6. Et dicit ibi glo. summana q; p̄stitū nō ecclastica appellatur varijs nomibz. Aliqñ dicitur canon. Aliqñ decretum.

¶ Et aliqñ decretalis epistola. Canon dicitur qd statuitur in generali consilio. De cretū qd statuit papa de consilio suozū cardinaliū ad nullius consultationē. Decretalis nō epistola quā statuit papa vlt ex se vel cū consilio cardinaliū. Inueniunt etiā alie canonice cōstitutionis appellationes vt dogma: mandatū: sanctio. Dogma est in doctrina cōsistens fidei xpiane. Mandatū in doctrina de moribz. Sanctio vbi pena adijcitur: tamē vnū aliqñ ponitur pro alio 25. q. 2. c. Si quis. 2^m Secundū quod est vidēdū vtrū omnes xpiani obligentur ad obseruantia legis canonice. Et ad hoc respondetur. q; sic vnde scribitur ex de cōstitutionibus. c. Canonū. Canonū statuta ab oibus custodiantur. Glo. super 8^obo statuta. Non abrogata illa enī seruanda nō sūt 26. di. c. 6. q. 36. q. vltima. c. vltimo. Et iterū glo. ibi. Statuta seruanda sunt continētia p̄cepta vel p̄hibitiones. Alias si de consilio loquerentur non obligarent. 14. q. 1. c. 2. d. precipitur. P̄cepta igitur ecclie obligatoria sūt. Sicut etiā pbat di. 12. c. p̄ceptis. 2. c. Nō decret. Et di. 19. c. In memoria. c. Nulli sūt. Unde 2 dei filius iesus bñdictus Mathei. 18. c. dixit. Qui eccliaz non audierit sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Sed p̄tra arguet aliquis: q; viri iusti non obligantur ad obseruantia legis canonice. Naz vt inquit apostolus 1° cor. ad thimo^m 2. c. Lex iusto posita nō est: s; impii. Ad qd rñ det Tho. 2. q. 96. Quod lex de sui ratione habet duo. 1^m est quia ē regula humanoz actū. 2^m qz habet vim choactiua. Dupliciter ergo pōt aliquis legi esse subiectus. vnomodo sicut regulatū regule. Et hoc modo omnes qui subdunt potestati subduntur legi quam fecit p̄as. Quod aut aliquis non subiciatur potestati pōt contingere dupli. vnomodo qz est absolutus simpliciter ab eius subiectōe: vnde illi qui sunt de vna ciuitate vel regno nō subduntur legibus p̄ncipis alterius ciuitatis vel regni sicut nec dñs ei⁹. Alio modo s; q; regitur alia lege supiori: puta si aliquis sit subiectus p̄consuli regulari debet eius mādatis. Sed nō in hijs q; dispensant ab iperatore. Quātū enim ad illa non

astringitur mandato inferioris cū superio
ri mandato dirigatur. Et sū hoc contin
git q̄ aliquis simpliciter subiectus legi s̄z
aliqua legi non astringatur sū q̄ regitur
aliqua lege superiori. ¶ Et ad hoc facit q̄
dicit Aug⁹ di. 8. c^o. Que contra mores. Si
cut in potestatibus humane societatis ad
obediendū maior minor recte preponit.
Ita deus omnibus. Alio modo dicit ali
quis subici legi: sicut coactum cogenti.
Et hoc modo homines virtuosī non subici
untur legi: sed solus mali. Qd enim est co
actum et violentū est contrariū voluntati.
voluntas autē bonorū consonat legi a qua
volūtas malorū discordat. Et sic intelligit di
ctum apostoli q̄ iusto nō est posita lex per
modum coactionis: q̄ voluntarie obedit.
¶ 2° aliqui obiciunt q̄ non oēs obligantur
ad obseruantiam legis. ¶ Nam. 19. q. 2. c^o
Duc sunt leges. ¶ Et extra de regularibus
c^o Licet. ponitur dictū apostoli: vbi spiri⁹
ibi libertas. s. q̄ qui lege p̄uata spūs sancti
ducuntur nulla ratio erigit vt astringatur
lege publica: id est humane. Nam lex spūs
sancti est super oēm legem humanis po
sitam. Et quo videtur q̄ illi qui ducuntur
lege spūs sancti nō subduntur legi huma
ne. ¶ Ad quod rōdemus q̄ tales non sub
duntur legi humane q̄ntum ad ea que sūt
contraria ductioni spūs sancti. Sed tamē
hoc ip̄m est de ductu spūs sancti q̄ viri spi
rituales subiciantur legibus humanis s̄z
illud petri. Subditi estote omni humane
creature. ppter deū. ¶ Hinc Amb⁹. xi. q. 3^a i
c^o Magnū ait. Magnū quidē est et specia
le documentū q̄ xp̄iani viri potestatibus
sublimioribus decenter debēt esse subditi
nequis cōstitutionē terreni regis putet cē
soluendam. Si enī censurā filius dei soluit
quis tu tantus es qui non putas esse sol
uendum? ¶ 3° arguitur q̄ non oēs obligē
tur ad obseruantia legis humane. Nam pa
pa et imperator legibus nō pstringunt. ff.
de legibus. l. p̄nceps. 9. q. 3. c^o Cuncta.
¶ Ad hoc rōdetur q̄ hoc sic debet intelli
gi q̄ p̄nceps est solutus legibus nō q̄ nō
debeat illas seruare cum imperator et pa
pa p̄fiteantur se legibus velle viuere. C. de
legibus. l. Bigna vox. C. de testamētis. l.

Ex imperfecto. ¶ Et. 2. q. 7. c^o Mos. Sed est
intelligendū q̄ p̄nceps non est subditus
q̄ntum ad vim coactiuā. nullus enī cogi
tur a seipso. Non enī habet lex vim coacti
uā nisi ex p̄ncipis p̄tate. Et sic dicitur prin
ceps solutus lege: q̄ si transgredit nullus
potest in eum ferre suā p̄dēnationis.
vñ Hiero⁹ de pe. di. 3. c^o Totā. sup illo ver
bo David: tibi soli peccaui ait. Rex enim
erat et aliū non timebat. s. qui posset eū pu
nire de adultēio. Et ideo dicit: Tibi soli pec
caui: quasi dicat. Tu solus habes me pu
nire. Sed in q̄ntum lex habet vim directi
uam p̄nceps est subditus legi sue. p̄pria. s.
voluntate et debet seruare. vñ Gido⁹ di.
10. ait. Iustū est p̄ncipē obtemperare legib⁹
suis. Tunc extimet sua iura ab alijs seruā
da q̄ ip̄e p̄mus reuerentiā prebet. Et dñs
iesus redarguit eos qui iponunt alijs one
ra graua et portabilia: et digito suo nolūt
ea mouere: vt patet in euangelio hodie /
no. vñ q̄ntum ad dei iudiciū p̄nceps nō
est solutus legibus: q̄ntum ad vim directi
uam. Sed debet voluntarius nō coactus
seruare. Et enī p̄nceps supra legē in q̄ntu
cū expediens fuerit pōt eā mutare: et in ea
pro loco et tpe disp̄sare. ¶ Tertiū qd erat
videndū: Que sunt precepta ecclie q̄ obli
gant ad mortale. ¶ Et ad hoc sciendum q̄
l3 sint multa tñ ex illis nos aliqua expli
cabimus. ¶ Prīmū preceptū est de cele
bratiōe festorū: de quibus agitur de cō. di.
3. c^o Pronunciandū. Et ex de ferijs per to
tum. ¶ 2^m preceptū est de obseruatione ie
iuniorū diebus determinatis per ecclēsiā de
quibus ieiunijs habet de 2. di. 5. c^o Qua
dragesima. Et. 76. di. per totū. Et extra: de
obseruatione ieiuniorū per totū. ¶ 3^m prece
ptum est de abstinentia ab esu carniū oī se
xta feria anni de 2. di. 3. c^o De esu. nisi euz
natiuitas xp̄i venerit tali die. Et de obser
uatione ieiuniorū c^o finali. ¶ 4^m preceptū
ē de auditiōe misse dieb⁹ dñicis et festiuis
de 2. di. 3^a c^o Missas. Et de parrochijs. c^o
vt dñicis dieb⁹. ¶ 5^m preceptū est de p̄fessio
ne. Et de pe. et re. c^o Dēs. ¶ 6^m preceptū de
coione dicto c^o Dēs. ¶ 7^m preceptū de solu
tione decimarū. Et de decimis per totū. Et
16. q. 3^a c^o Reuertimini. ¶ 8^m est abstine

ab omni actu qui prohibetur sub pena exco-
municationis et pmaxime late sine. Nam
contrariū faciēdo est peccatū mortale siue
sit lata a iure vniuersali siue synodali siue
ab homine: etiā si illud de se nō sit peccatū.
Putā ingredi monasteriū monialiū non
mala intentione sed ad videndū locū de
se nullū est peccatū. Sed si est lata snia ex
cōmunicationis ptra ingredientēs: ingre-
diens extra casus necessitatis peccat mor-
taliter. Et hoc nisi excuset cū ignorantia iu-
ris illius et habeat iustā causā i grantie: et
nisi iniuste snia feratur ab homine. Nā et si
liger talis snia non tamē consciētia in con-
spectu dei nisi contemner. xi. q. 3. c. Et si
dānaris. Nota tamē hic sūm glo. in c. Re-
latum. ex de iure patronatus. Qd si qd p/
hibeatur sub pena excoicationis siue ana-
thematis l3 quis faciat contra nō est exco-
municatus: sed debet excoicari. Secus vi-
detur si dicatur sub intermitione anathe-
matis: vel si dicatur sub excoicationis iter
posuione: qz qui cōtra fiat est excoicatus
63. di. c. Salomitan. Et de locato et cōdu-
cto. c. p. qz per illa verba innuitur qz exco-
municationis snia lata sit. Et de simo. c.
Sicut. Monū preceptū est de vita cōi ex-
cōmunicator. xi. q. 3. c. Cū excoicato. Et l3
in diuinis officijs. Nā participare cū exco-
municatis excoicatione maiore in diuinis
scienter est mortale sūm Tho. et alios: etiā
participando in alijs vt loquela mēsa qñ
hoc fieret in cōtemptū ecclie vel post phi-
bitionē prelatorū speciali factā super hoc.
Nota tamē hodie qz decretū constācie l3
fuit modificatū. s. qz non tenent fideles ex-
coicatos vitare etiā in diuinis: nisi postqz
fuerint publice denunciati: vel ppter pu-
blicā manū iniectionē in personā ecclie/
sticā. Tamē ex de snia excoicationis. c. Cū
non ab hoie. habet in tex. et glo. qz qñ ali-
qs scit aliquē fore excoicatum l3 ille nō sit
denūciatus debet eū vitare. Et si solus no-
uit priuatū tñ enit. 6. q. 7. c. Tantū. et c.
Placuit. Decimū preceptū cōcernit ele-
ricos qui tenentur quondie dicere septem
horas canonicas. Et de celebratione mis-
sar. c. Volentes. Undecimū preceptū qz
religiosi non dicant aliqua retrahentia ho-

mines a solutione decimarū: et qz confesso-
res faciant conscientia pfitentibus de deci-
mis et qz predicatorēs predicet de materia
decimarū cū fuerint super hoc a prelatīs ec-
clesiarū requisiti in clemētina cupientes de
penis. ¶ Duodecimū preceptū qz volētes
nubere non ptrahebant si habēt aliquod im-
pedimentū illo impedimēto stante. Et qz nō
contrabant matrimonia clādestine. Et qz
non consumant matrimoniū: nec faciant
nuptias in tpe. phibito et similia. Sunt et
alia precepta ecclie que omittimus cau-
sa breuitatis.

¶ Qd lex humana ex ratiōabili causā sūm
ea que occurrere possunt mutatur ratiōa-
biliter. Cap. 2^m.

¶ Secundū mysteriū declarandū de le-
ge canonica dicitur mutatio. Dicit
Aug⁹ in l^o de libero arbitrio. lex tē-
poralis qzuis iusta sit: mutari tñ per tpa
iuste pōt. Et de snia excoicationis l^o. 6. c.
Alma. Alma mater ecclie plerūqz nō nul-
la ratiōabiliter ordinat et cōsule que sua
dente subiectoz vtilitate postmodū cōsul-
tus ac ratiōabiliter reuocat in melius
cōmutat. ¶ Pro cuius declaratione dicit
Tho. p¹. 2^e. q. 7. articl^o p. Lex humana est
quoddā dictamē rōnis quo dirigunt act⁹
humani. ¶ Et s3 hoc dup^x potest esse cau-
sa qz lex humana iuste mutetur. vna qdez
ex parte rōnis: alia xō ex parte hominū
quoz actus humana lege regulātur. ¶ Ex
parte quidē rōnis: qz humane rōm natu-
rale esse videtur vt gradati ab iperfecto ad
perfectū veniat. Unde videmus in scien-
tijs speculatiuis qz qui primo philosopha-
ti sunt quedāz imperfecta tradiderunt: que
postmodū per posteriores magis sūt per-
fecta ita est etiā in opabilibus. Nā primi
qui inuenerunt aliquid vtile coitati hoimū
nō valentes oia ex seipsis pferare insti-
tuerūt quedā iperfecta in multis deficien-
tia que posteriores mutauerūt istituentes
aliq⁹ que in pauciorib⁹ deficere possēt a cōi-
vtilitate. ¶ Ex parte xō hoimū qñ actus
lege regulant^r lex recte mutari pōt p muta-
tionē pditionis hoimū: qbus sūm diuersiō
eoz pditiones diuersa expediūt. Sicut Au-
g⁹ ponit exēplū in p de libo arbitrio. qz si

pplus sit moderat⁹ & grauis coisq; utilita
 tis diligētissimus cultos recte lex fert qua
 sibi liceat magis⁹ creare p qd respu^a ad
 mistretur. Porro si paulatim pplo deprava
 tus habeat venale suffragiū & regimē fla
 gitiosis sceleratūq; cōmittat recte adimū
 ptas tali pplo dādi honores & ad paucorū
 bonorū redit arbitriū. Et q̄uis lex huma
 na deriuat a lege nālī que est imutabilis:
 nō tñ segtur q̄ ipsa etiā lex humana sit im
 mutabilis. Rō est q̄ lex nālī est quedaz
 participatio legis eterne: ideo imobilis p
 seuerat qd habet ex imobilitate diuine ra
 tionis instituentis nām. ¶ Sed rō huma
 na mutabilis est & imperfecta. Et ideo lex
 humana ab ea pcedens est mutabilis. Itē
 q̄ lex nālī p̄tinet quedā vniuersalia p̄ce
 pta que semper manent: lex autē ab homi
 ne posita quedā p̄cepta particularia sūm di
 uersos casus qui emergūt. ¶ Ex q̄ sicut lu
 ra ciuilia siue coia siue municipalia muta
 ta sūt diuersis t̄pibus: ita & iura canonica.
 Qd ostēdit Ḡian⁹ per exēplū circa electio
 nē pōtificū. dicit cni di. 83. §. post. c^m Nota.
 Principibus & imperatorib⁹ electiōes sū
 morū pontificū atq; aliorū epōrū vt Grego
 rij & Ambrosij referēdas vsus & cōstitutio
 tradidit p̄o scismaticorū & hereticorū discē
 tionibus qbus ecclesia dei nōnunq; p̄cul
 sa piclatabatur. Rep̄ntabatur ergo electio
 catholicorū p̄ncipibus vt eorū auctoritate
 roborata nullus hereticorū vel scismatico
 rū auderet p̄uare. Et in §. sequenti subdit
 vep q̄ ip̄eratores aliqñ modū suū i gran
 tes nō in numero consentientiū sed primi
 distribuentiū imo exterminatiū esse volue
 runt. Frequenter etiā in hereticorū p̄fidiaz
 p̄laphi catholice matris ecclesie vnitatem
 ipugnare conati sūt: scōz patrū instituta cō
 tra eos p̄dierūt vt se electioni nō ingerent
 Et q̄squis eorū suffragio eccliam obtinent
 anathematis vinculo innodaret. ¶ Sicut
 etiā scriptura diuīa dicit. q̄ Ezechias post
 q̄ dissipauit exēclā vbi. s. idola colebātur
 p̄fregit etiā sp̄entē enū quē fecerat adoy
 ses: q̄ illū serpentez deus fieri iusserat ne
 serpētina morte ppl̄s interiret. Ille autē po
 pl̄s iā venerari & colere ceperat. Itēcirco de
 struxit iste quod deo volente fecerat ille.

Sic p hoc magna auctoritas est in ecclesia
 bñda: vt si nōnulli ex p̄decessorib⁹ & maio
 ribus fecerunt aliq̄ statuta. s. que p illo tē
 pore fuerūt sine culpa & postea stunt in er
 rore & sup̄stitionem sine aliqua tarditate &
 cū magna auctoritate destruēda sūt. ¶ Dec
 Ḡianus. Et dicit ibi glo. q̄ successores de
 bent mutare facta instituta antecessorū eti
 am bona si viderint esse p̄niciofa exēplo.
 12. q. p̄^a. c. Elidentes. 31. q. p̄^a. c. p̄. 96. di. c.
 Bene in fine ex de decimis. c. Suggestū.
 ¶ Notandū tñ q̄ mutatio legū fieri nō de
 bet sine causā multū vtili & necessaria. vñ
 Mico⁹ papa di. 12. Ridiculū ingt ē & satis
 abomiabile dedecus vt traditiōes quas
 a p̄ribus accepim⁹ iūringi patiamur. Ideo
 ingt Eho. vbi. §. q̄ lex humana int̄rū re
 cte mutat inq̄stūm per eius mutationem
 p̄uidetur bono cōi. Habet autē ipsa legis
 mutatio q̄stūm in se est quoddā detrimen
 tum cois salutis: q̄ ad obseruantā legū
 plurimū valet consuetudo. vnde qñ muta
 tur lex via cōstitutiva legū minuitur in
 q̄stūm tollitur cōsuetudo. Et ideo nunq̄
 debet lex mutari nisi ex alia parte tantū re
 compēsetur cōi bono cōiq; saluti q̄stuz ex
 ista parte derogatur. Qd quidē p̄iungit ex
 hoc q̄ aliqua maxima & euidentissima vti
 litas ex nouo statuto puenit vñ ex eo q̄ est
 maxima necessitas eo q̄ lex cōstituta aut
 grauamen aut iniquitatē continet aut ei⁹
 obseruatio est plurimūz nociua. vnde dici
 tur a iurisperito: q̄ in rebus nonis cōsti
 tuendis euidentis debet esse vtilitas vt re
 cedatur ab eo iure quod diu equum vñuz
 est. Et cum leges habeant maximam vir
 tutē ex consuetudine vt dicit philosophus
 secūdo politice. Ideo nō sunt de facili mu
 tandē. Ex hoc in decretis ponuntur multa
 que a cōsilijs vel summis pontificibus
 edita que tamen sunt immutata seu reuo
 cata. Aliqua quippe abrogata per contra
 riam consuetudinē. Sicut diximus in ser
 mone de p̄suetudine de ieiunio icho. ando
 a clericis. de diebus rogationū & siliibus.
 Item. 22. q. 5. c. Honestū. habetur q̄ iura &
 mētū in iudicio fiat a ieiunio. ¶ Et in. c. De
 creuit. dicitur q̄ in quadragē^{ma} in aduēu
 in dieb⁹ officijs nō exigant vel exhibeant

iuramenta. s. solēnia in iudicio. Et vtrūq;
est abrogatū per contrariā consuetudinē.
Multa etiā edita antiquo iure sunt imuta
ta. Sicut electio sūmi pōtūficis nō a card
nalib⁹ tñi sed etiā ab alijs religiosīs et ele
ricis faciēda auctoritate Nicolai pape. Si
cut habetur. 23. di. c^o. In noie dñi. Ita epo
rū electio nō a canonicis tñi. s. maioris ec
clesie: sed etiā ab alijs clericis faciēda sūm
ordinationes Innocētiū factam in consi^o
rome: que habetur di. 63. c^o. Obeuntibus.
Sed electio pape hodie fit a cardinalibus
vt in c^o. Vbi periculū. de electiōe li^o. 6. Ele
ctio epōz sūm iura coia fiebat a canonicis
cathedralibz eccliaz: et confirmabāt a me
tropolitanis. Sed hodie sūmi pontifices
reseruant sibi pūisionē et collationē omniū
dignitatū. s. patriarchaz metropolitanoz
epōz: abbatū preposituraz et plebanatū
seu prioratū et eccliaz collegiatarum.
¶ Itē di. 77. et 78. per totū habetur de eta
te ordinandoz. s. q. ad subdiaconatū non
debeat quis ordiari aū annū. xx^m. Ad dia
conatū ante. xx^m. Ad presb^{er}iteratū ante
xxx^m. Ibi etiā habetur de certis interstici
is seruandis inter ordinē et ordinē. Sed p
elementinā de etate et qualitate ordinādo
rū hec imutata sunt: et ibi determinatur q
subdiaconus in decimo octauo anno. Dia
conus in. xx^o. Sacerdos in xx^o inchoato
et si non cōpleto valeant ordinari. Et non
ante sine dispensatione pape. Nec intersti
cia illa oportet seruari. Sz si legitima etas
existit ad oēs ordines infra annū pōt qui
libet. pmoueri. Immo intra vnā qdragesi
mā vt. s. in prima dñica eius recipiat oēs
ordines minores. In sequēti sabbato sub
diaconatū. In sabbato ante dñicaz de pas
sione diaconatū. In sabbato sancto sacer
dotiū: dūmodo alī sit idoneus. ¶ Itē in
causa. 35. que ponunt in. q. 2. 3. 4. 2. q. ad
gradus consanguinitatis. phibitos ad cō
trahendū matrimoniū. s. sex gradus corre
cta sunt et imutata per decretalez Gregorij
noni: que habetur ex de cōsanguinitate et
affinitate c^o. Nō decet. vt dicit glo. vbi di
minuūtur duo gradus de illis sex qz diffi
cile erat et mēti retinere tot gradus: vnde
multi ex ignorantia ptrahebāt in gradib⁹

phibitis. ¶ Itē. 2. q. 4. c. Sepe cōtingit. sta
tutū erat qz cū furtū reperitur factū in mo
nasterio: et ignoratur auctor debēt fieri ta
lis purgatio: vt abbatē vel alio ex mona
chis celebrante missā oibus detur cōmu
nio sub hac forma. Corpus dñi sit tibi ad
pbanonē hodie. Sicut glo. et bene qz istud
statutū est abrogatū qz id debite fieret. Sic
et alia multa sunt que singula recensere ni
mis foret. plitum.

¶ Quid in lege positua rationalis est dis
pensatio que fit vel ex vtilitate vel ex neces
sitate. Cap. 3^m.

Ertiū mysticū declarandū dī dispē
tatio. vbi sciendū qz dispensare in le
gibus vel eas interpretari spectat
ad prelatos et rectores qui. s. in hi⁹ habēt
ptatem: nisi subita necessitas occurrat cui
oporteat subito obuiare ne sequatur aliqd
inconueniens. Nā tunc ipsa necessitas ha
bet annexā ipsaz dispensationē legis et qli
bet per se pōt interpretari legē et dispē
sare secū et precipue cū nō pōt ad superiorem ha
bere recursū: vt patet p^a. q. 3^a. c. Si ergo.
¶ Puta cū quis grauiter infirmatur tpe ie
iunij ab ecclia instituti per seipz pōt dispē
sare secū in lege ieiunij et interpretari qz non
obligetur ad illā. In obseruatione enim le
gū vel preceptorū maxime debet attēdi et
seruari intēto ferētis legē vel preceptū: de
qua si constet et cōtraria sit ad scripturā le
gis vel xbum precepti eque obediendū
est omīssa lra legis vel precepti. 22. q. 5. c.
Humane. Si autē dubitas de intētiōe stan
dū est lre sūm Archie^m: vel habeatur recur
sus ad superiorem pōt haberi cuius est in
terpretari et dispensare: vl si nō pōt haberi
habeatur consiliū peritorū. ¶ Possūt autē
ipsi prelati et debēt cū adest causa rationa
bilis dispēlare: puta alienius necessitatis
vel vtilitatis. vnde ex de prebendis. c. Ex
posuisti. glo. ait: Necessitas vel vtilitas ista
duo frequenter dispensationē iducūt p^a. q.
7. c. Tali. ¶ Hinc ostēditur ita diffinit dispē
sationē. Dispensatio est iuris alienatio fa
cta cū cause. s. rōnabilis cognitione ab eo
qui pōt. Si xō prelati absqz rōnabili cau
sa vel saltē dubia pro sola voluntate licen
tiam tribuunt veniendū contra legem sūm

Bernardū in l^o de precepto et dispensatio
ne non erant dispensatores sed dissipato-
res: et peccabunt ipsi dispensantes cū dispen-
satio si eis vultur. Et q² papa in ecclesia dei
habet plenitudinē prāis i oibus pure po-
stivis habet plenitudinē prāis dispensan-
di. Et sic dicitur habere oia iura in serinio
pectoris sui de pstitutionibus in. c. Licet.
l^o. 6. q² sum. s. ad interpretationē et dispen-
sationē. ¶ Epi autē dispensare possunt sū cō-
munē opinionē docto^r in hys que nō sūt
eis a iure phibita. Et de snia ereoicatiois
c. Super. et di. sc. c. Aduro. Que autē eis
phibeant habes in glo. In necessitate nō
manifesta in omni lege positiua dispensat
vnde p². q. p² in. c. Remissione. et ex de ob-
servatione ieiuniorum. c. Consilium. Ne-
cessitas non habet legem: sed ipsa sibi le-
gē facit. Et de regulis iuris. c. Nō est.
Nō est licitū in lege necessitas licitū
facit. Mā et sabbatū custodiri preceptū est:
Nachabei tamē in sabbato sine culpa pu-
gnant. Et ad idē facit c^m Quanto. Et de cō-
suetudine. E de p. di. 3. c^m Peruenit. Et de
cōsecratione di. 5. c^m Discipulos. Et. 81. di.
c^m Quisquis. et c^m Delitit. 2. 81. di. c^m Cū
oibus. et extra de furtis c^m Siquis. ¶ Sed
querūt aliqui quare si quis furatur ppter
necessitatē famis debz tres hebdomadas
penitere: vt dicit^r pretaeto. c. Sigo. ¶ Re-
sponder glo. quia modica fuit necessitas:
sed si magna fuisset non iponeretur pnia.
¶ Adhuc queritur quare nō excusat muli-
er a fornicatione ppter necessitatē famis.
ff. de ritu nuptiar. l. Palaz. s. Nō est sicut
excusatur a furto. ¶ Et responder glo. q² per
necessitatē res sacra est cōis vt. 42. di. s. p.
Et. 23. q. 3. in. c. Nō autē. Sed in fornicatio-
ne nō ē ita. Ideo nulla necessitate licet for-
nicari. 88. di. c. Fornicari. Et potius debet
mulier oia mala sustinere q² fornicari. 32.
q. 5. c. Ita ne. ¶ Amplius queritur: cur ex-
cusatur homo ab homicidio si ex necessitate
te inevitabili se defendēdo aliquē occidit.
¶ Ad hoc dicit glo. q² interficiēs nō ipse in-
terfecit: sed potius qui interfecit^r est se in-
terfecit qui aggreditur illū. Et de homici-
dio. c. Sicut lato^r. Spiritu sancto igit^r insti-
gante multa a sanctis patrib² edita sūt sa-

luberrima statuta et sanctissime cōstitutio-
nes quibus possent fideles spūaliter viue-
re. ¶ Sed hodie xpiani ppli aures habent
et non audiūt: qm pauci sunt qui implere
studeant illa precepta ecclesie que in pma
parte explicauimus. Quinimo laudant il-
la verbis et approbant tanq² dignissima:
et digito suo nolunt ea mouere. Dies festi
cōmuniter violantur: nō sanctificantur cū
in illis vacent viri et mulieres vanitab²
et dissolutionibus excedādis. ¶ Ieiunia gu-
losis mltis et voluptuosis exosa sūt. ¶ Adif-
se ex cōmuni corruptela a puellis nubi-
bus non audiuntur: quibus ad choreas et
vana spectacula pgere nō videtur ifamia.
Sed visitare sacra dei tēpla et audire diuina
dedecus apparet et ignominia. Confessioes
vel omittuntur vel sūt apparēt cū men-
te lupina: qm cū ppositio aliena detinēdi
et rapiendi adulterādi: et peccata preterita
psequēdi. ¶ Decie autē in plerisq² locis nō
cōfiscuntur vel soluuntur: in alijs cū luore
mētis et angustia cordis. Excomunicatio-
nes et ecclesie censure habent in derisum: et
multi sic excomunicati ecclesie clauces con-
temnūt. ¶ De clericis nō psallentibus ho-
ras taceo: de² indicet illos. ¶ Religiosi nō
multi sūt noie et paucissimi re: qm etiā ple-
riq² ex illis q² vident austerā et sanctaz du-
cere vitā nullā habent reuerentiam ad cle-
ricos seculares: et quasi pro nihilo ducunt
quicquid ab ecclesia constitutū est pro pser-
uatione graduū et officio^r. Dū cōfessioes
audiūt detrahūt parrochianis presb²is et
ordiaris loco^r: de decimis ipsi sciūt quā
contentibus consciām faciant. Ingerūt
se q² tum possunt presumptuose ad cura²
aiar² sub sp²: ac charitatis et zeli. ¶ Confu-
sio maxima xpiane religionis nolle obedi-
re traditionib² sanctissime ecclesie dei. ¶ De
matrimonijs indebite contractis tum pro-
pter impedimēta: tū prop² deceptioes et frau-
des clandestinas longū esset singula enar-
rare. Non sic o christiani redempti precio
so sanguine christi: non sic. Que dixerint
scilicet patres sancti et ecclesie rectores: fa-
cite et seruate: vt sic mereamur fieri partici-
pes gratie diuine. Quaz largiatur nobis
iesus christus filius dei: qui sit benedict²

cū patre ⁊ spiritu sancto per infinita secula
seculorum Amen.

Feria quarta tertię hebdomade. De su
perbia transgressorum legis ciuili.
Sermo decimus octauus.

Ilus homi

us non venit ministrare sed mi
nistrare. Hæc sunt redemptoris
nostri originaliter Mathei. 20. c. ⁊ in euan
gelio hodierno. Ne quis horeret humili
tatis regulas: voluit saluator noster iesus
christus illam suo exemplo cunctis ostēde
re: quoniam homines vt Lactanti⁹ refert ma
gis volūt exempla q̃ verba: quia loq̃ fa
cile est: prestare difficile. vt igitur scribitur
Actuū p̃. c. Cepit iesus facere ⁊ docere. Fe
cit aut̃ multa. Sed inter illa vnū illud no
bis se offert considerandū: q̃ cū ipse nō es
set subditus legi voluit ea que erant legis
implere: vnde ⁊ circūcisus est ⁊ in templo
S. die post natiuitatem oblat⁹. Luz ho
hoc ex humilitate fecerit vt nobis prebe
ret exemplū satis est execranda superbia il
lorū qui sua volūtate ⁊ non legibus volūt
omnia facere: p̃ra quos ⁊ si dixerimus in
sermone precedenti adhuc remanet aliqd
enarrandū contra eos qui leges humanā
⁊ ciuilē abiciunt. ¶ Ecce in presenti ser
mone de superbia transgressorū legis ciui
lis crim⁹ tractaturi. ¶ Proponemus aut̃
de ipsa lege tria mysteria cōtēplanda.

Cp̃m dicitur diffinitionis.

C2m obligationis.

C3m abrogationis.

Quid est lex ⁊ de actib⁹ legis atq; de il
lius necessitate. Cap. p̃m.

Rimuz mysteriū dicitur diffinitio
nis: In quo videre debemus tria.

¶ P̃mo legis quidditatem. ¶ 2o
legis actualitatem. ¶ 3o legis necessitatē.

¶ P̃mo videam⁹ quid sit lex in cōmu
ni. Et ad p̃ dicit beatus Tho. p̃. 2. q. 90. lex
est ordinatio rationis ad bonū commune
ab eo qui curam habet cōmunitatis pro
mulgata. vbi ponūtur quatuor p̃ditiōes
legis.

Cp̃a est rationis practice ordinatio.

C2a boni communis pcuratio.

C3a ppli vel principis constitutio.

C4a legis promulgatio.

¶ Prima conditio legis est rōnis practi
ce ordinatio. Ordinat eni rationē practica
ad actiones. ¶ Dicit namq; Isidor⁹. q̃ lex
dicitur a legendo: q̃ scripta est: vel dicitur
a ligando q̃ ligatus est obligat p̃ceptis
affirmatiuis ad agendū negatiuis ad ca
uendū. vel dicitur lex ab eligendo s̃m Au
gustini quia debet quilibet eligere viue
re s̃m legē. Isti aut̃ actus. s̃. eligere legere
⁊ ligare sunt actus rationis. ¶ Notādum
tamē vt dicit Tho. p̃. 2. q. 95. articulo. 2.
Ad oīs lex humanitus posita intantū ha
bet de legis rōne inq̃tuz a lege nature de
riuat⁹ ex eo q̃ rationis p̃ma regula ē lex
nature. Et lz iurisperit⁹ dicat. ff. de legib⁹.
Nam ad ea q̃ de oib⁹ que a maioribus
tradita sunt ratio reddi non pōt: hec dicit
non quia leges oēs non p̃cedant a ratiōe
si iuste sunt: sed quia minus esset difficile
⁊ p̃lix. Sed vt dicit p̃bus 5o ethicorū. In
talibus oportet attendere exptorū vl' senio
rū vel prudentiū in demonstrabilib⁹ enun
ciationib⁹ ⁊ opinionib⁹ nō min⁹ q̃ demō
strationibus. ¶ Secūda p̃ditio legis est bo
ni cōis pcuratio. vnde Isidor⁹ di. 4. c. Erit
aut̃ lex ait. Lex nullo puato cōmodo s̃z p
cōi vtilitate ciuiū debet esse p̃scripta. Nō
q̃ cū oīs pars ordinetur ad totū sicut im
perfectū ad p̃fectū: vnus aut̃ homo sit p̃so
na cōmunitatis perfecte necesse est q̃ lex
respiciat p̃prie ordinē ad cōem felicitatez.
Quodcūq; aut̃ p̃ceptū fiat ad aliquem
de aliquo particulari ope intantū habet ra
tionē legis inq̃tūm ordinatur ad bonum
cōe. ¶ Tertia conditio legis est ppli vl' p̃n
cipis constitutio. vnde dicit Isidor⁹ li. 6o
ethicorū. q̃ lex est constitutio populi q̃ ma
iores natu simul cū plebibus aliqd sanxe
runt. di. 2. decretorū. Nō s̃m Tho. est q̃ lex
vt dictū est p̃prie ⁊ principalit̃ ordinatur
ad bonū cōe. Ordinare aut̃ aliquis ad bo
nū cōe est principis vel totius multitudi
nis. Nam intentio legislatoris est vt hoies
ad virtutes iducat ⁊ a vicijs retrahat. S̃z
persona puata pōt q̃dem inducere moni
tione aut suasionē bene dispositos. S̃z effi

eaciter inducere. s. per vim coactiua metu
 penar. pteruos & male dispositos non pot
 nisi persona publica ad qua ptinet penas
 infligere. ¶ Quarta conditio legis est pro
 mulgatio. vt eni dicit Gratian⁹ di. 4. Le
 ges instituantur cum p mulgatur. Ro est
 quia ad hoc q lex obliget oportet q in no
 ticia deducatur alioz. hoc aut fit per p mul
 gatione. Et lex quide naturalis p mulga
 ta est a deo hm q deus eam mentibus ho
 minu inseruit naturaliter cognoscendam. lex
 aut exterior humana p mulgatur quo ad
 presens sbo sed in futur scripto: vnde le
 ges p mulgatio que fit verbo in futur exte
 ditur per scripture firmitate que quodam
 modo legem semper p mulgat. Illi aut co
 ram quibus lex non p mulgatur obligant
 ad lege seruanda in qstium ad eoz noticia
 deuenit vel deuenire potuit per alios pro
 mulgatione facta. Glo. Ro in. c. Cognosce
 tes ex de pstitutionibus inqt. Et quo pu
 blice p mulgata est constitutio oes tenetur
 ad ipsius obseruantia & oes ligat post du
 os menses a publicationis tempore ela
 pso. In Auctentico vt facit nonne constitu
 tiones circa principiu collatione 5. Nec
 est necesse vt singulor aurius sculcetur.
 16. di. c. Quod dicitis. nisi probaret qd tuc
 extra puincia fuisse vel aliud impedime
 tum. arg^m expressu ex qui matrimonium
 accusare possunt. c. Cum in tua. § 1° videa
 mus legis actualitate hm Isidor⁹ di. 3. de
 cretoz. Quadruplex est enim actus legis.
 Ois eni lex aut permittit aliquis vt vir
 fortis petat premiu. § Aut vetat vt sacra
 s gina nuptias nulli liceat appetere. § Aut
 punit vt qui cedet fecerit capite plectatur.
 § Aut precipit vt diliges dnm deu tuum.
 Ratio istoz hm Tho. p³ 2^e. q. 93. qz cu lex
 sit directiua humanor actuu. Tres se oie
 actuu humanor. Quidam eni sut act⁹ bo
 ni ex genere: vt sunt actus virtutu: & respec
 tu hoz ponitur actus legis precipere pci
 pi eni lex actus virtutu: vt dicitur quinto
 ethicoz. Quidam alij actus sunt mali ex ge
 nere: sicut sunt actus vicioz: & respectu ho
 rum ponitur actus legis prohibere. Qui
 dam alij sunt indifferentes ex genere: & re
 spectu horum dicitur lex permittere. ppos

sunt etiam differentes dici qui parum ha
 bent boni vel mali: vt peccata venialia.
 Oporteret autem q aliquid sit per quod in
 ducatur lex subditos vt ei obediant. Hoc au
 tem est timor pene. Et respectu huius dici
 tur actus legis punitio. Non autem poni
 tur consilium actus legis: quia consilium
 etiam spectat ad priuatam personam cu
 ius non est condere legem. Quilibet eni
 potest alteri consilium. Similiter premia
 re non ponitur actus legis sicut punitio: qz
 premiare potest quilibet: sed punire non
 potest nisi persona publica & qui est mini
 ster legis: cuius auctoritate pena inferatur.
 ¶ Tertio videre debemus legis necessita
 tem. Fuerunt quippe non superflue sed ne
 cessarie. vt inquit Tho. p³ 2^e. q. 95. Leges
 humane ad retrahendum homines a vi
 cijs & inducendum ad virtutes. Nam ho
 mini inest naturaliter quidam appetitus
 ad virtutes. Sed ipsa virtutis perfectio ne
 cesse est q adueniat homini per aliquam
 disciplinam. Sicut videmus q per aliquam
 industriam subuenitur homini in suis ne
 cessitatibus: puta in cibo & vestitu quoru
 initia quedam sunt a natura scilicet a ratio
 ne & manu. Non autem est a natura com
 plementu ipm. § Ad hanc autem discipli
 nam non de facili sibi homo sufficiens est:
 qz perfectio virtutis consistit precipue in re
 trahendo se ab inordinatis delectationib⁹
 & indebitis: ad quas homines sunt prou
 & maxime iuvenes quib⁹ magis est efficax
 & necessaria disciplina. Et ideo oportet q
 huiusmodi disciplinam per quam ad virtutes
 peruenitur ab alio formantur. Et qstiu qui
 de ad illos iuvenes qui sunt pni ad virtu
 tis actus vel ex dispositione nature vel ex co
 suetudine vel magis ex diuino munere: suffi
 cit disciplina pna q est per admonitioes.
 Sz qz inueniunt pterui & ad vicia pni qui
 de facili verbis moueri non possunt neces
 sariu fuit vt per vim & metu cohiberetur a
 malo: vt salu sic a malis desisteret & alijs
 quietam vitam redderent: & ipsi tandem per
 huiusmodi assuetudinem ad virtute pduce
 rentur: & voluntarie facerent que metu pri
 us implebat: & sic efficerent virtuosu. Hui
 usmodi aut disciplina cogens e disciplina

legum: unde necessariū fuit ad pacē hoīū
et virtutē acqrendam vt leges humane cō
stituerentur. ¶ Hinc Isidor⁹ di. 4. c. facie
sunt ait. facie sunt aut leges vt earū me
tu humana coerceatur audacia: tuta qz sit
inter iprobos innocentia: et in ipis iprobis
formidato supplicio refrenetur audacia et
nocendi facultas. Et in plogo decretaliūz.
Ideo lex p dicitur vt appetitus notius sub
iuris regula limiteetur per quā genus hu
manū vt honeste viuat atqz nō ledatur: ius
suū vnicuiqz tribuat informā. ¶ Et si obi
ceretur qz melior est iusticia et lex aiata qz
inaiaata. Sed iudex est iusticia aiata. dicit
enī Arist. 5.º ethicorū qz ad iudicē pfugiūt
hoīes sicut ad iusticiā aiatam. lex autē est
quasi iusticia inaiaata. Ergo videt qz meli⁹
fuit vt executio iusticie cōmitteretur ar
bitrio iudicum qz qz lex aliqua cōderetur.
¶ Rñdet Tho. vbi. s. qz fm Arist. in p re
thoricoz: meli⁹ ē oīa ordian lege qz dimit
ti arbitrio iudicū: et hoc ppter tria. ¶ Pri
mo qz facilius est reperire paucos sapien
tes qui sufficiant ad rectas leges conden
das: qz multos qui regerent ad recte iu
dicandū de singulis. ¶ Secūdo qz illi qui
leges ponunt multo tpe pñderāt quid le
ge ferendū sit. Sed iudicia de singularib⁹ fa
ctis sunt ex casibus subito ortis. Facilius
aut ex multis consideratis pōt homo vi
dere quid rectum sit qz ex vno solo facto.
¶ Tertio qz legis latores iudicāt in vniuer
sali et de futuris: sed hoīes iudicij pñdē
tes iudicant ad qz afficiuntur odio vl amo
re aut cupiditate et sic eoz deprauatur iudi
ciū. Quia ergo iusticia aiata iudicis nō in
multis iuenitur et qz flexibilis est: ideo ne
mini fuit in quibuscūqz est possibile lege
determinare quid iudicandū sit: et paucis
fm arbitrio hoīum relinquere.

¶ Quid ciuiles leges iuste sunt seruāde: et
qz aliqñ licet facere pter vba legis: et qua
liter melior est ciuitati bon⁹ minister sine
lege qz lex sine ministro. Cap. 2.º.

¶ Secūdu mysteriū contēplandū de
lege dī obligatiōis. In quo tria sūt
dubia declaranda.

¶ C. 1.º vtrū obligentur hoīes in foro pñci
pie ad obseruantā legūz seculariū:

C. 2.º vtrū liceat aliqñ subditis legis pter
vba legis agere?

C. 3.º vtrū expedientius sit ciuitatē regi p
bonā legē et malū ministrū: qz per bonū mi
nistrū sine bona lege?

¶ Ad p.º dubiū rñdet Tho. p. 2.º. q. 96. ar
tículo. 4. qz si leges seculares sunt iuste ob
seruāde sunt. Ita qz nō obseruans peccat
vnde Aug⁹ di. 9. c. Quicūqz ait. Qui legi
bus imperatoz que pro dei voluntate se
runtur obtemperare non vult acqrit grāde
supplicii. Qui aut legibus iperatoz que
contra dei voluntatē seruntur obtemperare
nō vult acqrit grande premiū. Igitur lex
humana si non est iusta qzuis large dica
tur lex inqz tum ab aliquo habente aucto
ritatē pñtuitur fm illud Ysaie. io. c. Ne
qui condunt leges iniquas nō tamē pro
prie est lex: quia nō ligat idē nō obligat
ad sui obseruantā. Si aut iusta a deo ipsi
rante est hz illud puerbioz 8.º. Pper me re
ges regnant et legū conditores iusta decer
nunt. Propterea xps nascens seruari vo
luit a matre sua legē hoīs infidelis: cuz. s.
vt scribitur Luce. 2. c. Exijt editū a cesāre
augusto vt describeretur vniuersis orbi
et ipsa iuit in bethleē. ¶ Sciendū tamē hz
Tho. vbi supra: qz leges humanitus posi
te dicuntur. Iuste vel iniuste fm quatrupli
cē causā. s. finalē: efficientē: formalem: et
materiale. ¶ Primo fm causā finalē ex fi
ne qñ ordinantur ad bonū cōe. Iste enī est
finis legis: vtilitas cōis boni vt dictū est.
Ecōtra est lex iniusta qñ est ptraria cōmu
ni bono. vnde qñ aliqz pñdens iponit
leges onerosas subditis nō ppter cōez vti
litatē: sed ppter puatam suā vt ppter cupi
ditatem vel gloriā faciens statutu qz
qui facit talē defectū soluat tantū: qd non
ppter aliud facit nisi vt inde lucratur: vel
cū iponit tallias et gabellas vltra debitūz
vt thesaurizet et similia. ¶ Secūdo dicūtur
leges iuste ex causā efficienti seu auctore.
Causā efficiens legis est statuēs leges. Si
ergo nō excedit pñtem ferentis: qz. s. cam
facit subditis suis iusta est. Iniusta aut si
fert legem super eos in quibus non ha
bet potestatem. Pota si laicus cuiuscūqz
dignitatis etiā imperialis facit legē que

extendatur etiā ad alios: vt q̄ habeāt re
spondere in foro suo vel q̄ soluant tallias
et hī. nō enim hnt prātem super clerum.
¶ Tercio leges dicuntur iuste ex forma: qñ
s. fm equalitatē pportionis imponuntur
onera subditis in ordie ad bonū cōmune.
Cū enim vnus homo sit pars multitudis
quilibet homo et qd est et qd habet ē mul
titudinis. Sicut quelibet pars est qd est toti
us: vnde natura aliqui aliquod detrimētū
infert parti vt saluet totū. Et fm hoc leges
pportionabiliter onera iponentes sunt iu
ste et obligant in foro conscie: vnde ex cau
sa rationabili rectores ciuitatū iponūt ali
quas collectas: puta ad defendendū se in
iusto bello: et fm pportionez debitā: qui b
recusaret peccaret. In iuste aut sunt leges
qñ non equalit onera iponuntur fm rāz
vnicuiqz cōtingentē et fm subām. Sz alij
nimis grauātur enozimter. Alij nimis al
leuiant. Et iste sunt violentie magis qz le
ges. Ideo non obligant in foro cōscientie
nisi forte ppter vitandū scandalū vel ptur
bationē: ppter qz homo etiā qñqz debet
cedere iuri suo. ¶ Quarto leges sunt iniu
ste ex materia qñ sunt de rebus illicitis cō
tra ius diuinū vel naturale: vt q̄ adorent
idola. Sicut fecit nabucho donosor legem
q̄ oēs adorarent statuā Danielis. 3. c. Et
tales leges nō sunt obseruande: q̄ vt scri
bitur Actuū. 5. c. Obdire oportet deo ma
gis qz hominibus. Ad idem facit e^m Julia
nus. xi. q. 3. ¶ Et nota q̄ condentes leges
iniquas puta ad iponendū collectas inde
bitas et grauamias tenētur ad restitutionē
ipsi et heredes eoz oium damnorū que oc
cassione dictarū legū aliqui passi sunt. Et il
li qui induxerūt conditorē ad talē legē fa
ciendā quilibet isolidum. vt ergo tā predi
ctū est iuste leges seuande sunt nō contem
nēde. ¶ Hinc Helas⁹ papa di. io. ait. Quis
aut leges pncipum aut patrū regulas aut
monitiones pñas dicat debere contēni:
nisi qui ipnūitū sibi extimet trāsire cōmis
sū. ¶ Secūdū dubiū fuit vtrū liceat aliqui
subditis legis preter verba legis agere.
¶ Ad hoc dicit Tho. p². q. 96. artic⁹. 6.
q̄ cum ois lex ordinetur ad bonū cōmune
intantū habet vim et rationē legis inqz tū

aspicit id cōe bonū. Secūdū hō q̄ ab hoc
deficit nō habet virtutē obligādū: vñ iuris
peritus dicit: q̄ nulla iuris ratio aut equi
tatis patitur benignitas vt que salubriter
pro vtilitate hoīum itroducunt ea nos du
riori interpretatione cōtra ipsoz cōmodū
pducamus ad seueritatē. Et Bernardus
h⁹ de precepto et dispensatione ait. Iniquū
pculdubio foret si ea que sūt pro sola cha
ritate instituta contra charitatē tenerētur.
Contingit aut q̄ aliqd obseruari cō: salu
ti est vtile vt in plibus quod tamē in aliq
bus casibus est nocuentū maximū. Qu
igitur legis latoz nō pōt oēs casus singu
lares intueri pponit legē fm ea que vt in
plibus accidunt ferens intētionē suā ad cō
munē vtilitatē: vnde si emergat casus in q̄
talis obseruatio legis sit dānosa nō saluti
fera: talis lex nō est seruāda. Sicut si in ci
uitate obfessa statuā lex q̄ porte stēt clau
se hoc est vtile cōmuni saluti vt in plib⁹.
Si aut contingit casus q̄ hostes insequā
tur aliquos ciues per quos ciuitas cōser
uatur damnosissimū esset ciuitati si porte
eis non aperiunt. Et ideo in tali casu por
te essent eis aperiende cōtra verba legis
vt seruaretur vtilitas cōmunis quā inten
dit legis latoz. ¶ Propterea dicitur i glo.
in plogo decretaliū. Nouis morbis noua
cōuenit antidota preparari. Et de iuramē
to calūnie. c. Ceter. ¶ Et varia experimēta
morboz varia nos cogūt remedia inueni
re. So. di. c. Et constitueretur. ¶ Et qd me
dicamēta morbis exhibēt hoc iura nego
ciji. ¶ Et itez glo. in plogo. Que de nouo
emergūt auxilio nono indigent. ff. de inter
rogatorijs actionibus. l. de etate. Et cau
sa. c. de officio iudicis delegati. c. Insinuā
te. ¶ Sed tamē considerandū est q̄ si obser
uatio legis fm verba non habet subitū pe
riculū cui oporteat statū occurrere: nō per
tinet ad quēlibet interpretari quid sit vti
le: sed hoc solū pertinet ad pñcepes qui p
pter hī casus habent auctoritatē in legi
bus dispensandi. Si hō sit subitū periculū
non patiens tantā morā vt ad superiores
possit recursus haberi ipsa necessitas dis
pensationē habet annexam. ¶ Nec obstat
qd Aug⁹ dicit di. 4. c. In istis. q̄ non licet

alicui iudicare de lege. Sz si qo pretermi-
tat xba legis dicēs se intentionē legis ser-
uare videt q iudicat de lege. Ad hoc dicit
Tho. Ille qui in casu necessitatis agit pre-
ter xba legis nō iudicat de lege sed de ca-
su singulari: in quo videt xba legis nō es-
se seruanda: ynde dicitur ex de rescriptis i
c. Causā. xba in rescriptis vel legibus po-
sita debemus conformare equitati etia si
xba non paterent. q Itē si arguatur quia
eius est interpretari legem cuius est con-
dere: vt dī. xi. q. p³. c. Sicut enim. Ex hīs
oibus. Sed subditoy legis non est p dēre
legem: nec ergo eoy est interpretari itentio-
nē legis latozis: sed fm xba agere. q Re-
sponder Tho. q ille qui sequit intentionē
legis latozis non interpretat legez simplr
sed in casu in quo manifestū est per euidē-
tiā nocuenti legis latozē aliud intēdisse.
Si enī dubiū sit debet vlt³ xba legis age-
re vel superiores cōsultare. Cōfirmant oīa
supradicta p illud qd scribit. 22. q. 5. c. l. Du-
mane. Qd verba debent seruire intētionī
non intētio verbis. ynde Ilari⁹ ex de xbo-
rū signifi⁹. c. Intelligētia ait: Intelligētia
xboy ex causis est assumēda: qz nō fm o-
nires se lrei sermo debet esse subiect⁹. Ibi
dicit glo. xba non sunt intelligēda statū vt
sonare vident maxime vbi ambigua sūt.
Sed consideranda est intētio loquētis. ff.
de xboy signifi⁹. l. Necpos pculo. ff. de re-
gulis iuris. l. Semp i stipulatiōib⁹. 31. q.
p³ in. c. Quō virgibus. q Et glo. in. c. Pre-
terea. Ex de xboy signifi⁹. inq. Peccator
ē mens dicētis qz vox. ff. de supellectili le-
gata. l. Labeo. Nec plus verbū qz volun-
tas inspicī debet. C. que res pigri obligari
possunt. l. vlti. Sequitur Tho. q qzuis sapi-
entes nouerint intentionē suā xbis expli-
care 7 conditores legum fuerint sapientes
tamē nullus ita sapiēs est vt possit oēs ca-
sus excogitare. ynde. ff. de administratiōe
rep ad ciuitatē pertinentiū. l. 2. §. Si eo tpe
dicitur. Fortuitos casus nullū hoīum cō-
siliū preuidere pōt. Ideo nō pōt sufficiē-
ter per xba sua in lege exprimere ea q con-
ueniunt ad finē intētū. Et si posset legis la-
toz oēs casus considerare nō oporteret q
oēs exprimeret ppter confusiōnē vitādā:

sed legem ferre debet fm ea que eueniunt
vt in pluribus. Tertiū dubiū erat virū
expedientius sit ciuitatē regi per bonaz le-
gem 7 malū ministeriū: qz per bonū mini-
steriū sine lege. q Et Geraldus odo. su-
per 5° ethicozū dicit q per bonū ministeriū.
Quia illud regimē est ciuitati expedienti⁹
qd ē ad finē 7 felicitatē ciuitatis efficacit⁹.
hoc autē est regimen boni viri: quare ip sūz
expedientius est regimie bone legis. Itaz
finis 7 felicitas ciuitatis est esse ciues iu-
stos prudētes 7 bonos: hoc habito cetera
necessaria ciuitati facilius habent. Sz q
ad hoc sit efficacius regimen boni viri ap-
paret ex tribus: in quibus vir bonus exce-
dit legem. q Videlz: p potentia: p pruden-
tia: iusticia. Qd vir bonus sit potentior:
patet quia quatuor sunt motiua que cōti-
nent totā potentiā faciendi hoīes bonos
s. mētus: Amor: Exhortatio: Exemplū.
q De metu Arist. dicit. io. ethicoz. mlti
obediūt magis necessitati qz sermoni 7 ia-
cture quam timent magis qz bono. q De
amore etiā sequitur ibidem. q paterni ser-
mones 7 mores magis habent de ptāte:
qz legalia 7 ciuiles mores ppter cognatio-
nē 7 beneficia. q De exhortatiōe dicit l. 12.
ro⁹ ad paulinū: habet nescio qd latēns in-
tegre viuē vocis act⁹ 7 in aures discipli de
doctoris ore transfusa fortius sonat. q De
exemplo xō Lactanti⁹ li⁹. 4. hoīes exem-
pla magis volūt qz xba. Bonus igit vir
7 bona lex pares sunt in metu 7 timore qz
vterqz habet ministeriū 7 gladium. Sed bo-
nus vir habet amorē: habet exhortationē
viuā 7 exemplū bonoy operū: lex autē nō.
q Qd etiā bonus vir sit prudentior: pbat.
Quia vir prudens 7 lex bona fm prudēti-
am datā continēt noticiā 7 artē bene viuē-
di. q Tamē noticia boni viri excedit trip⁹.
q p³imo extēsiue: qz lex nō pōt extēdi ad
oēs casus q possunt euenire eo q singula-
ria sūt infinita. Et descendētib⁹ ab vniuersa-
libus ad particularia: iubet Plato qesce-
re. Tunc autē vbi lex deficit recursus est ad
arbitriū boni viri. Et sic arbitriū boni viri
excedit legē extēsiue. q 2° excedit bon⁹ vir
legē itēsiue: qz smones legis sunt vniuer-
sales: sermones boni viri particularē. Et

vt dicit Arist. in 2° ethicorū et in 3° politi. Sermones particulares efficaciores sunt in agibilibus q̄ vniuersales. ¶ 3° bonus vir excedit pfectū alī: q̄ vir bonus habet quandā exp̄ientiā seu exp̄imentalē noticiā ita pfectā q̄ nulli pōt inesse nisi hoi bono. ois autē legalis noticiā pōt inesse tā bono q̄ malo. ¶ Ad adhuc vir bonus sit iustior: pbat: q̄ lex bona est tñ pceptiua vir bonus est pceptiua: opatiua: electiua: et volitiua. Sed vbi sūt isti viri boni: vbi qui recte viuāt: qñ etiam post tot sacras leges diuinas et humanas canonicas et civiles: legū ministri deteriorēs alijs exp̄ientia teste videntur. Quos nō ab re alta voce inuitare possumus dicentes illud quod scribitur Sapie p̄ c^o. Diligite iusticiā q̄ iudicatis terrā. Si hāc iusticiā maiores minoribus exhiberēt: vtiq̄ reliqua oia in ciuili vita bene recteq̄ fierent.

¶ Ad multe sunt leges civiles reprobate et alie autenticatē: quedam tō abrogate que non dedignantur sacros canones imitari.

Cap. 3^m.

¶ Etiam mysterium contemplandū dicitur abrogatio. In secularibus quidem legibus multa diuersitas inuenitur. ¶ Nam quedam sunt reprobate. ¶ Quedam autenticatē. ¶ Queda abrogate. ¶ Prime sunt leges quecunq̄ iniuste de quibus diximus. Et in speciali oēs ille que militant contra ecclesiasticam libertatem. Ex quo facta est illa constitutio Honorij tercij extra de sententia excomunicatiōis i. c. Mouerit. In qua dicitur. Excomunicamus omnes qui decetero seruari fecerint statuta edita et consuetudines vlt potius abusiones introductas contra ecclesiasticam libertatē nisi ea de capitularibus suis infra duos mēses post hī^o publicatiōē suē fecerint amouere. Excoicam^o statuarios et scriptores statutorū ip̄orū nec nō et p̄tates et p̄sules rectores et p̄siliarios locorū vbi decetero hī^o statuta et p̄suetudines edite fuerit et obseuare: nec nō et illos q̄ sū ea p̄sumperint iudicare vel in publicā formā scribere iudicata: s̄ ibi. Inno. et s̄ doctiē. dicūt q̄ libertas cōsistit in p̄uilegijs p̄cessis sup̄ sp̄ialib^o vel tp̄alibus generalib^o

vt singularit̄ siue a deo siue a papa: siue ab alijs p̄ncipibus. A deo p̄cessa sūt multarū vt illd. Quodcūq̄ ligaueris tē. Et s̄ q̄stū ad p̄sonā pape extenditur ad interpretatiōē diuinū dubiorū. Et qui filij sunt legitimi c. p̄per venerabilē. A papa p̄uilegia cōcessa sunt vt qui incit manū violentiā in clericū sit excoicatus. Itē q̄ in legatis ad p̄as causas sufficiant duo testes: et multa alia p̄uilegia que habentur in iure canonico. Itē ab imperatoribus multa cōcessa sunt: vt de imunitate eccliarū et hī^o. ¶ Quedam leges seculares sunt autenticatē: vt ille que honestatē sapiunt et moribus bonis ac religioni concordant. vnde c̄ de clerico excomunicato. c. Super specula dicit. Sancta ecclesia legum seculariū nō respuit famulatū que equitatis et iusticie vestigia imitantur. Idem ē de noui operis nūciatione. c. p̄. Et di. io. c. Lege. c. Si in adiutorij. ¶ Tertio quedā leges sūt abrogate eo q̄ h̄ permittantur a iure ciuili: tamen prohibentur a iure canonico. ¶ Et in tali casu leges non dedignantur sacros canones imitari. Extra de iudicijs. c. Clerici. Extra de iuramento calumnie. c. primo. Extra de noui operis nūciatione. c^o. Intelleximus. ¶ Et in Auctentico vt clerici apud proprios ep̄iscopos s̄ penultimo. collatione 6. Et h̄ plures sunt casus civilis legis qui prohibentur in iure canonico nos tamen aliquos colligemus ex illis. ¶ Primus casus est in matrimonijs. Nam sū leges civiles: filius germani vnus potest copulare matrimonium cum filia alterius germani. vt instituta de raptoribus s̄. Inter cas. et. C. de nuptijs. l. Memini. Sed sū ecclesiam tales debent separari. Extra de cōsanguinitate et affinitate. c. Non debet. ¶ Secundus casus est de puella rapta que sū leges non potest contrahere matrimonium cum raptoze suo. C. de raptu virgi et num. l. Unica. Et. 36. q. 2. c. De puellis. c. Sin autem. c. p̄blacuit. Sed sū legem canonicam potest. Et de raptoribus. c. Quia causa. vbi etiam dicit glo. Qualitercūq̄ aliqua sit rapta potest contrahere cum raptoze dummodo prior dissensio transeat postmodum in consensu. 36. q. secūda. c^o.

Tercius casus est quia hz leges ci-
uiles licitū est homini soluto tenere mulie-
rē solutā in concubinā. vt in *Luci*. Qui
bus modis filij naturales efficiunt legitimi /
mi. *Sigs*. Sed hū eccliam etiā simplex
fornicatio est peccatū mortale: et excludit a
regno dei hū apostolus *1^a Pe. corinth.* 6. c.
Quartus casus est hū leges civiles li-
citum est viro occidere adulterē deprehen-
sum in adulterio cū vxore si est psona vilis
et cui nō debet reuerentiā. ff. de adulterijs.
l. *Marito*. Et. l. Si adulterū. Et. C. de adul-
terijs. l. *Gracius*. Insuper licet patri qui ha-
bet filiā in p̄tate occidere adulterū filie in
domo sua fornicantē: et occidere filiā. ff. de
adulterijs. l. *Pater*. et. l. Non in ea. Sz hz
deū et eccliam nihil horū licet. **Q**uintus
casus est qz hū leges civiles dānat q de /
prehensam in adulterio tenet vxorē. C. de
adulterijs. l. *Crime*. et. l. Castitati. Sed hū
iura canonica pōt retinere sine vlla pena:
dūmodo ipsā parata sit se emendare. 3i. q.
p̄³. *Obaudif*. **S**extus casus hū leges
mulier que mortuo marito nubit infra tps
luctus id est vnius anni infamis fit et incurrit
multas penas. C. de secundis nuptijs. l. p̄³.
et. l. Sed hoc non tenetur ab ecclia. Et de
secundis nuptijs. c. p̄. **S**eptim^{us} casus est
hū leges. Illud quod relinquitur in testa-
mento nisi habeat quinqz vel septem testes
nō valet. C. de testamētis. l. Si vn^{us}. l. *Hac*
cōsultissima. Instit^{us} de testamētis. §. finali.
Sed ecclia hoc nō tenet in relictis ad pi-
as causas vbi sufficiūt tres aut duo testes
Et de testamētis. c. *Lū esset*. et. c. *Relatū*.
Octauus casus est hū leges maleficia
cogitationis regulariter non puniunt. ff.
de penis. l. *Cogitationis*. Sed tamē oīs co-
gitatio mala a deo punitur: de pe. di. p̄³. c.
Dis. **N**onus casus hū leges civiles lz
magi et malefici puniant: tamē qui hoc fa-
ciunt contra ventos imbres et grandines
preueniuntur. C. de maleficijs. l. *Eop*. **S**z
hū deū et eccliam talia facere grauissimū
peccatū est. **D**ecimus casus qz fili^{us} spu-
ritus ex damnato cobitu omni bñficio ex-
cluditur. C. de naturalibus liberis. l. *Licer*
nūt. Sed hū eccliam interest ep̄i facere qz
vtrqz parentū talibus liberis necessaria

submiseret hū qz facultates suppetūt. **E**x
de eo qui duxit in m̄i^m quā polluit p adul-
teriū. *Lū* haberet. Sūt et alij casus quos
repetere nimis foret prolixū: in quibus le-
ges seculares non sunt seruande. Tamen
in alijs vt sepe diximus licitis et honestis
colende sunt: et non superba mente parui-
pendende. Demus igit operā oēm elatio-
nē expellere a cordib^{us} nostris: et hū leges
sacras viuentes: dignos reddamus nos
gratia xpi. Amen.

Feria 5^a tertie hebdomade. De supbia
hereticorū. Sermo decimus nonus.

Ortus est di

m

ues et sepultus est in inferno:
verba sunt redemptoris nostri

Luce. 16. c. et in euangelio hodierno. Audi-
entes pleriqz lectionē sancti euāgelij hodi-
ernam in qua historia et res gesta narra-
t de diuite illo qui damnatus iterum et descē-
dit in infernū: nō solū non expauescūt nec
cogitant de vita futura. Quinimmo ficta
esse falsaqz oia illa et opinant^{ur} et dicūt. Alie-
dit qppe fumus superbie in corda eorū: ex-
cecauitqz illos vt non aspiciant veritatē.
Spernūt scripturas et moyses ac pphetas
abominantur. Nij si pertinaciter in talib^{us}
versant^{ur} erroribus velud heretici punient^{ur}
a iusto iudice deo. Et qm̄ heresis vicium
periculosissimū est et abominabile nimis:
decreui in smone p̄nti dicere de superbia
hereticorū: ob qd̄ tria mysteria pponimus
de hereticis contemplanda.

Cp̄^m dicitur conditionis.

C2^m specificationis.

C3^m punitionis.

Quod quinqz cōditiones requiruntur
ad hoc vt quis proprie dicatur hereticus.

Capitulū p̄^m.

Rimū mysteriū de hereticis contē-
plandū dicitur conditionis. vt eniz
inqt *Aug^{us}*. 2. 4. q. 3. c. hereticus. He-
reticus est qui falsas opiniones gignit vel
sequitur. *Sz* vt colligere potui ex dictis
doctop quinqz requirunt^{ur} conditiones ad
hoc vt aliquis proprie dicatur hereticus.
Prima conditio est vt sit error in eius
intellectu

intellectu. Nam heresis est species infidelitatis. Sed infidelitas est in intellectu subiectiue: sicut fides sibi contraria factiue: ergo malum sine errore non facit hominem hereticum: ut si quis fornicatur aut mecha beris. non tamen est hereticus nisi credat vel opinetur fornicari esse licitum. Si ergo autem obieceret quod simoniacus dicitur hereticus. p. 1. q. 1. c. Quisq. et tamen non habet errorem in intellectu. Ergo absque tali conditio ne potest quis reputari hereticus. Respondetur quod simoniacus non proprie sed large dicitur hereticus. propter quamdam similitudinem: quia ex quo emit vel vendit sacra: ita agit ac si extimaret donum gratie pecunia posse possideri. Sed non hoc estimando sic ut coiter accidit non est hereticus. Secunda conditio ad hoc quod sit quis proprie hereticus est quod error sit circa ea que sunt fidei vel contra veritatem determinationis ecclesie in hijs que pertinent ad fidem et bonos mores et necessaria ad consecutionem vite eterne. Si enim error esset de hijs que non pertinent ad fides: puta quod credat solus non esse maior terra et huiusmodi: non est hereticus. Tertia conditio que requiritur ad heresim est quod error sit in illo qui catholicam veritatem est professus. Nam iudei et gentiles ac reliqui infideles non proprie dicuntur heretici. Unde dicit Augustinus quod videtur diabolus genus humanum a cultura demonum liberari hereticos mouit: qui sub vocabulo christiano doctrine resisterent christiane. Quarta conditio que requiritur ad heresim est quod sit in eo qui fidem suscepit taliter error circa fidem quod aliquis veritatem de christo confiteatur penitus ad diuinitatem vel humanitatem. Si enim nullam veritatem penitus de christo confiteretur magis proprie apostata quam hereticus censetur. Nam hereticus aliqua veritatem de christo confitetur: Apostata vero a fide non sicut Julianus apostata. Et sic possunt distinguere hereticus et apostata: scilicet aliquis vnus sumatur pro alio. Quinta conditio que requiritur ad heresim est ut quis tale errorem firmata voluntate et obstinata eligat et pertinaciter sequatur errores. Unde Augustinus. 24. q. 3. c. Qui in ecclesia ait. Qui in ecclesia christi morbidum ali-

quid prauumque sapiant si correcti ut rectum sanumque sapiant resistent presumaciter suaque pestifera et morbida dogmata emendare noluerint sed defendere persistunt heretici sunt. Qui ergo erraret in materia fidei putans ecclesiam sic credere paratus corrigi et emendari cum audiret veritatem: non censetur hereticus. Unde abbas Joachi secundum glossam in 1. Damnamus. de summa trinitatis et fide catholica. quod paratus fuit corrigi et se corripere: non debet dici hereticus scilicet aliquis errasset in fide in libello illo quem fecit contra petrum lo bardum. Ad hoc facit dictum Augustinus. 24. q. 3. c. Dixit apostolus. Notandum etiam secundum Guilelmum quod cum dicitur et de hereticis 1. dubius in fide infidelis est quod hoc intelligitur de eo qui sponte vult dubitare: secus de illo qui aliquis vacillat circa fidem ex tentatione et cum displicentia rationis. Concordat hijs Thomas. 22. q. xi.

Ad id scilicet multe fuerint hereticorum secte fidei veritate impugnantes: tamen hodie quinque sunt que multos inuoluunt in Italia.

Cap. 2^m.

Secundum mysterium de hereticis contemplandum dicit specificationis. Multe quippe a principio nascentis ecclesie usque in presentem diem inuenerunt hereticorum secte fide orthodoxam suis erroribus conantes euertere. Quos tamen faciente deo tandem delete sunt paucis illis duratur exceptis que adhuc diebus nostris inuoluunt aliquos miserabiles animas. Isidorus. 8. ethi cor li. Et. 24. q. 3. c. ultimo. noiat hereses quos professi sunt infra scripti: videlicet. Simoniani: Menandriani: Basilidiani: Nicolaitae: Gnostici: Caportiani: Therontiani: Nazarei: Ophiti: Valentini: Appellati: Arcotiani: Adamiani: Laymani: Sethiani: Melchisedechiani: Angelici: Apollonici: Cerdoniani: Marcianiste: Archote rite: Aquarii: Seueriani: Tatiani: Elogii: Catharige: Cathorij: Pauliani: Hermogeniani: Manichei: Antropomorfite: Heraclite: Nouatiani: Montani: Ebionite: Fotiniani: Eunomiani: Eugeniani: Sabeliani: Arriani: Macedoniani: Apollinari: Colutiani: Floriani: Bonatiste: Bonosiani: Circucelliones: Pussilliani: Luz-

h

ciferiani: Iovinianiste: Heluidiani: Pa-
 tristicii: Arabici: Tertullianiste: Pelagi-
 ani: Nestoriani: Euticiani: Theodosiani: &
 alij. Quorum errores aperte commemorare
 non est necessarium. In exaganti Joan-
 nis. 22. que incipit. Dudum ad audientiam
 reprobatur errores Petri de corbaria or-
 dinis minorum: qui pertinaciter asserbat quod
 petrus apostolus non fuit magis caput ec-
 clesie quam quilibet apostolorum. Et quod christus nullum
 vicarium in ecclesia dereliquit. Et quod papa
 non habet corrigere et punire: instituere et de-
 sistuere imperatorem. Contra constitutionem
 clementis in clementina pastoralis de finia et
 re iudicata. Iste petrus de corbaria fuit fa-
 ctus antipapa tempore Joannis. 22. ad ordina-
 tionem ludouici imperatoris scismatici et de-
 positi ab impio et ab eo antipapa corona-
 tus est. Sed postea captus dictus petrus
 et ductus ad Joannem 22. auinionem confes-
 sus errorem suum in carcere vitam finivit. Cir-
 ca annos domini mille ducentos quinquaginta
 in lombardia et florentia repullulauit here-
 sis Manicheorum. Contra quos sanctus Petrus
 martyr factus inquisitor ab Innocen-
 tio. 4. a tali heresi florentiam purgauit et ali-
 as partes lombardie. Circa annos domini. 1180.
 circa. xx. exorta est heresis yseitarum in boe-
 mia. cuius inuentor fuit quidam anglicus
 Joannes vs notatus. In clementina ad
 nostrum de hereticis fit mentio de heresi berga-
 dorum. Sed hijs et omnibus alijs pretermis-
 sis: in italia adhuc inueniuntur quinque species
 heresum siue hereticorum secte.

1^a est vallistarum.

2^a amodeitarum.

3^a neofitorum.

4^a fraticellorum.

5^a plinistorum.

1^a Prima species heresis seu hereticorum
 secta est vallistarum. hec 13 non multos corru-
 perit tamen periculosissima est. Damnat enim
 vota et iuramenta: asseritque religiosos voto
 se ad continentiam obligantes velle gestare
 mentem eorumque satis debile cum maioris virtu-
 tis sine eorum sit viuere caste sine vinculo vo-
 ti quam cum eius obligatione. Elidi super hoc
 et alijs quibusdam erroribus neapoli libellum
 quendam quem vnus prefatam heresim fa-

piens semel tamen mihi ostendere voluit. Ascri-
 bebatur autem libellus illic laurentio valle:
 qui nostro tempore vir clarus est habitus. Ne-
 scio an forte aliqui sic voluerint eius nomen
 ingloriosum facere. ut ipsi confutantes op-
 hereticis opinionibus deturpatum viro illi
 imputauerint. Si ipse libellum tale nec con-
 fecit nec docuit in eo contentum: infamia ista
 accedit sibi ad gloriam et honorem. Si vero ut
 homo in hoc errauit nec se corripuit: curemus
 nos errores perniciosos detestari. Legi
 ego inuectiuam quandam pogij florentini: qui
 de laurentio valla sic ait. Quos illos priscos
 doctissimos viros quorum memoria omnibus
 seculis summe laudis venerandae celebra-
 ta est fera quadam immanique perueritate con-
 temnit comprehendit culpam aspernatur: et
 tanquam fortune rotam in manu tenens sur-
 sum deorsum voluit et versat omnia: et ad suum ar-
 bitrium trahit. ut etiam a grammaticis incipiam
 Priscianum in primis: Donatum: Sernium:
 Pompeium festum: Nonium Marcellum: Ipm
 denique Marcum varronem in grammaticis
 arguit. In dialecticis ac philosophia Ari-
 stotelem et Boetium multis in locis affirmat
 errasse. Ciceronem ut eloquentie principem et
 preceptorem artis dicendi in seipsum predicat.
 Tiullium: Salustium: Lactantium ceterosque
 egregios latine lingue auctores neque ele-
 gantes fuisse et plurimis in locis sensa ver-
 borum non recte posuisse testatur. Priscos iu-
 risconsultos plurimum verborum significatio-
 nem ignorasse affirmat. Quosdam damnat propter
 vnum quintilianum quem doctissimum omnium
 qui unquam fuerunt et ipsi Ciceroni eloquen-
 tia et docendi arte presertim homo fanaticus
 asseuerat. Non legit non quintilianum: sed
 ciceronem a beato Hieronymo aureum flumen
 eloquentie appellari: quod quidam Hieronymum ap-
 probat asserens multa ab eo perperam in sa-
 cra scriptura esse et latinum traducta. Et bea-
 tum Augustinum de fide de trinitate et de diuina pui-
 dentia non recte sensisse faretur. Quisquam
 Poggius quez puto verba dixisse quam ego
 audiui cum laurentius semel in bibliotheca
 adincurie rome presertim cum quodam viro
 docto. Et dum ille in quodam suo proposito al-
 legasset Augustinum indignanter respondit:
 et temerarie Augustinum non fuisse nec docte nec

recte locutū. Sed cōtra errores pretactos
nostra ferre debet intentio: precipue ubi reli
giōsa et pia vota damnare presumit. Nec
est apud oēs theologos probatissima: q
bonū opus cū voto factū perfectius est q
sine voto et deo bñdicto gratius: vt patet i
8. di. 38. Et de hoc plene diximus in sermo
ne de voto in. 45. de pñia. ¶ Secunda spe
cies hereticorū seu secta est amodeitarū a
quodā amodeo grammatico in partibus
lobardie exorta. Sic docebat errare eos
qui dicūt sancte petre vel sancte paulē et sic
de alijs: quia deus est solus sanctus. Sed
vere ignauē inepetqz motus est et theolo
giam ignorans etiā et philosophiam cum
sū omnes tā philosophos qz theologos
Solus est deus est bonus per essentia so
lus immortalis per essentia. Solus beatus
per essentiam et hī: tamē creature sunt bo
ne immortales per participationē. Sic est so
lus sanctus per suā essentiam: sed alij per
participationē. Et non solum nominamus
congrue hoies et angelos sanctos: sed etiā
per participationē vocamus hoies deos.
Vnde in ps. Ego dixi dii estis et. ¶ Refut
adhuc amodeus ignarus et iniquus super
fluā dicebat confessionē sacramentalē fieri
dā sacerdoti: qm de illa apostoli nihil reli
querunt in scriptis. Quē errorem pleriqz
susceperunt. Sed aduertant qz in c^o Lum
marthe. Et de celebratione missarū ita scri
bitur. Multa tā de verbis qz de factis do
minicis inuenimus in euangelistis omis
sa que apostoli vel suppleuissē sūbo vel fa
cto expssisse leguntur. ¶ Paulus enī in acti
bus apłorū c^o. 2. ait. Admisse vos oportet
dñi iesu qui dixit. Beati est magis aliqd
dare qz accipe. Hoc nullus quatuor euā
gelistarū descripsit. Nullus etiā cor expssit
qd paulus de xpo ad corinthios scribens
dixit: visus est plus qz quingentis fratribus
simul: visus est et Jacobo. Nouissime autē
oium tanqz abortiuo visus est et mihi. Et
isra. Multa enī seruat ecclia que ab aplis
non sunt tradita que tamē cū sint lōga cō
suetudine approbata nō sunt minoris au
toritatis. Quia ergo confessio fuit a chri
sto instituta et ab ecclia exercitata: lz apli
de ipsa non scripserint hereticū est tenere il

lā non fore de necessitate salutis. ¶ Tertia
est heresis neofitorū q in plenisqz regni nea
politani ciuitatibus cōmoratur. Hī post
susceptū baptisma iudeorū sectantur vesti
gia. Sabbatū custodiūt: azima comedūt
festa xpianorū violāt et alia impie faciunt:
ppter que non est dubitandū qz corde ore
et opere male sentiunt de fide. Et lz contra
eos foret pcedendū tanqz cōtra hereticos
vt scribitur de hereticis. c. Contra in. 6. tñ
pecunia sua superant oēm inficiā. ¶ 4^a ē
heresis fraticellorū de opinione qui dice
bant xpm nil habuisse cū aplis propriū
nec in particulari nec in cōmuni etiā re
mobiliū: sed solum nudū vsum sacri corū
quibus utebatur sibi concessis per elemo
synā vel per aliū modū. Cōtra istā opinio
nē Ioannes. 22°. locutus est in vna extra
uagati que incipit. Ita quorūdā. et in alia
que incipit. Quia inter nōnullos illi mibi
lominus fraticelli qzuis discurrant per or
bem tñ non audent in publicū prodire: sz
latenter et mutato habitu incedentes cum
suis complicibus laicis conueniūt in an
tris et cauernis mltā pphana sub deuotio
nis specie exercentes. ¶ Anno 80 dñi 1180°
cccc^o quadragesimo nono: tempore Alci
lai quinti. Apud Fabrianū tresdecim ex il
lis cōbusti sunt et in pulcrez redacti. ¶ 5^a
est heresis plinistarū. Quidā enī lectione
plinij et aliorū gentiliū illecti mūdū ab eter
no fuisse fatentur aīas mortales affirmāt
futuram gloriā et damnatorū penas negāt
Sanctorū vitas laude dignas et miracula
irrident: scripturas diuinas vilipendunt:
atqz predicatorēs euāgelij audire recusāt.
Et qzuis publice hec et filia docere timeāt:
vel erubescant tamē dum illis facultas se
offert inter suos consocios de fidei myster
ijs et xpiane religionis doctrina ipudēter
et infideliter fabulantur.

¶ Quid heretici puniūtur quicuplici pena.

Cap. 3^m.

¶ Etū mysteriū de hereticis cōtem
plādū dī punitionis. sūm enī Ray
mundū in sūma sua heretici puniū
tur qtriplici pena. Sz nos addem⁹ et qntā

¶ 1^a pena est excoicationis.

¶ 2^a de positionis.

b 2

C3^a rex ablationis.

C4^a occisionis.

C5^a diuine ultionis.

Prima pena dicitur excoicationis. **D**is hereticus siue occultus siue manifestus est excoicatus: vt patet ex de sua excoicatio / nis. c. Mouerint. Siliter omnes credentes receptatores et defensores hereticorum: sunt ipso facto excoicati. Petrus de palude in suo quarto dicit: qd credentes hereticorum sunt qui lz nulli heresi expresse adhereant credunt tamen hereticos esse bonos homines et habere bonam fidem. Defensores autem sunt qui personam defendunt: vt aduocati pstant do patrocinium vel tabelliones faciendo instrumenta vel iuuantes in causa. Qui autem non personam sed heresim defendit: hereticus est. 24. q. 3. c. Qui aliorum. Receptatores sunt qui in domo vel terra sua eos recipiunt semel vel pluries publice vel priuate. Jura tamen civilia intelligunt esse receptatores qui latenter recipiunt et celant et conseruat vt manifestum iudicio euadat. ff. de receptationibus. l. p^a. Fautores sunt qui aliquando fauent mittendo alimoniam et b^o. Alii qm xbo vt ostendendo: isti sunt boni viri iniustum est agere contra eos et inquisitores imponunt eis malig^a conficta. It^e comis / sione qm qui potestate funguntur in capi^e do et similibus: non fauent inquisitoribus sicut debent. **D**es isti sunt excoicati ipso facto sicut heretici. **D**s intelligendum est dum tamen viciu suu aliquo actu pdeat exteriori publice vl occulte. It^e qui in p^rate existens omittit facere quod debet: lz nihil exteri⁹ agat incurrat: qz ad idem iudiciu pertinet habit⁹ et priuatio de hereticis. c. Quicunqz h^o. 6. Et. 23. q. 3. c. Qui pot. Priuate ho p^rone in hoc casu si non capiunt vel si pretereuntes non detinent fautores dici no possunt. Et de hereticis. c. Et inquisitionis. li^o 6. habetur qd oes potestates dⁱi tpales et rectores quibuscunqz dignitatibus vel officijs et nobis censeant et eorum officiales et balliui qui a diocesanis vel epis vel inquisitoribus heretice prauitatis no obediunt in hereticorum vel ipsorum credentiu vel defensorum receptatorum fautorum inuestigatione captioe et custodia diligenti cu ab eis fuerint regis

ti sunt excoicati. **I**tem oes predicti rectores si predictas personas p^rsumptas no duxerint vel duci fecerint sine mora postqz fuerint requisiti in p^ratem seu carcerem eorum seu inquisitorum vel ad locu aliu aliquem de quo ipsi vel aliqui ex ipsis mandauerint infra corum dⁱorum vel rectorum districtu: vbi p viros catholicos a prefatis epis vel inquisitoribus aliquos deputatos sub arta et diligentia custodia teneant donec eorum negociu per iudiciu ecclie t^rminet: sint excoicati. **I**tem si predictos hereticos pro crimine heresis captos: absqz licentia eorum vel inquisitorum liberauerint sunt excoicati. **I**tem sunt excoicati si iudicare p^rsumpserint de heresi cu iudiciu sit mere ecclesiasticu. **I**tem si impedierint officiu inquisitoris consilio vel fauore sunt excoicati. **I**tem oes supradicti qui incurrissent suam excoicationis et per annu sustinuerint extunc velud heretici condemnantur. **E**t nota qd ex corpore iuris non videtur haberi qd absolutione ab excoicatione ppter heresim contra acta papa sibi reseruat. Ex quo argui posset qd ab epis scopis possent absolui per c^m Nuper de sententia excoicationis. Sed per p^rcessu pape qui fit annuati in curia sibi reseruat eorum absolutione. **I**tem sciendu qd eps non pot ferre suam in causa heresis sine inquisitore heretice prauitatis: vt habetur in clem^entina p^a de hereticis. **A**dhuc aduertendu qd si inquisitor et ordinarius discordant in mandato contra hereticos: qz vnus madat puniri per se condemnatu: alter mandat relaxari per se absolutu. videtur supersedendu donec consulatur papa sm Joanne andree. Excoicati sunt etia inquisitores excommunicatione pape reseruata si odij g^re vel amoris lucri et comodi tpalis obtentu p^ria iusticia et p^rsciam suam omiserint p^ria qnqz pcedere vt fuerint pcedendu: sicut habet in clem^entina aduultor de hereticis. Dicit t^r Joannes andr. qd si timore ppter vitandu scandalu hoc omitteret non est loc⁹ pene. **Q**uicunqz adhuc hereticos credentes receptatores vel fautores eorum sciet^r p^rsumpserit ecclesiastice trad^e sepulture vsqz ad satisfactione idonea excoicationis sine se no uerit subiacere: nec absolutionis bⁿficiu

mereantur nisi proprijs manibus extimui /
lent publice et piciantur hi corpora dāna
torum et locus ille perpetuo careat sepultura
De hereticis c. Quicūqz li. 6. Et extra de
hereticis in c. Excoicamus. dicit. q. oēs cle
rici qui exhibent talibus ecclesiastica sacra
menta aut elemosinas vel oblationes reci
perent debent priuari suo officio ad quod
nunq̄ restituantur sine indulto sedis apo
stolice speciali. Tercia pena qua puni
untur heretici dicitur depositionis. Unde /
stincte enī siue clericus siue laicus etiam si
papa vel imperator et quilibet ali⁹ debet
deponi ab oi dignitate. di. 40. c. Si papa.
Et. 24. q. p. 1. c. Qui contra. Et oibus offici
is et beneficijs spoliari debet: et si cleric⁹ sit
debet degradari. Sed vasalli dñorū soluti
sunt a debito fidelitatis homagij et totius
obsequij et quocūqz pacto quacūqz firmi
tate vallato si ipsi dñi incurrunt in heresim
Et de hereticis c. finali. ¶ Itē heretici cu⁹
sautoribus et defensoribus suis et recepta /
toribus et ipsorū filij vsqz ad secundā gene
rationē per lineā paternā: per lineā mō ma
ternā vsqz ad primū gradū: ad nullū bene
ficiū vel officiū ecclesiasticū admittuntur.
Alis est irritum: de hereticis li. 6. c. Qui
cūqz. Et. c. Statutū. Insuper oēs viri eccle
siastici qui ad pceces talium receperint di
gnitates et beneficia ecclesiastica sunt priua
ti. Et si receperint scienter non debēt in po
stey admitti. dicto. c. Quicūqz. Tercia
pena qua puniuntur heretici dicitur rerum
ablationis. Via quippe bona hereticorū
ipso iure sunt confiscata. di. 8. c. Quo iure.
23. q. 7. c. p. et sequenti. Sed executio ipsius
confiscationis vel bonorū occupatio nō de
bet fieri per principes seculares anteq̄ p
iudiciū ecclesiasticū snā super eodē crimine
fuerit promulgata: vt patet de hereticis. c.
Cuz scōz. li. 6. Et q̄uis ipsi heretici habe
rent filios catholicos priuatur paternā he
reditate in detestationē criminis. Insuper si in
morte quis declararet hereticus qui in vi
ta non fuit declaratus possunt bona ei⁹ oc
cupari: vt patet in. c. Accusatus. de hereti
cis li. 6. Nota tamen q. propter here
sim maritorum non confiscatur dotes vro
rū nisi participant in heresi. Si autē reuer

terentur ad fidē non tamē eis restituantur
vel filijs bona ipsorū: sed omnia ipso iure
sunt confiscata. Et de hereticis. c. Clergētis.
Qd si aliter fieri nō pōt manu armata sūt
oia bona ab eis auferenda. 25. q. 7. c. p. Et
dicit Raymū. et Voff. q. 13. ecclesia videat
tur dare generalem auctoritatē vt omnes
expolient hereticos: tamen satis videt̄ tu
tum q. nō fiat nisi speciali edicto vel prin
cipis vel ecclesie: ne aliter videatur pot⁹ ex
cupiditate vel vitione q̄ ex iusticia vel obe
dientia pugnare. 23. q. p. 1. c. Quid culpaf.
Quarta pena qua puniuntur heretici est
occisionis. Continuo enī post deprehensio
nē erroris nisi hereticus ad fidē reuertit ve
lit et heresim suā abiurare et satisfactionem
exhibere: si laicus est subito debet combu
ri. Clericus autē post solēnez degradationē
relinquitur curie seculari occidendus. Si
autē reuertatur ad fidē detudi debet in per
petuum carcerē. Et de hereticis. c. Excoica
mus. Sed hoc est de rigore iuris. Mitius
tamē agitur cū eis. Heretici autē reuerien
tes ad fidem debent abiurare ad arbitriū
epi sui heresim suā: et pmittere per scriptu
ram q. firmiter tenebunt fidem catholicā:
vt p. 1. q. 7. c. Quotiens. ¶ Et de cō. di. 2. c.
Ego berengarius. Et de hereticis. c. Ad
abolendā. ¶ Notandū tamen q. heretici
puniuntur a sancta ecclesia cum misericor
dia et iusticia. Et quātum ad spiritualia suf
fragia idest collationē sacramentorū penitē
tie et eucharistie q̄tuz est ex parte sua sem
per vititur misericordia: quia quātūcūqz
sint relapsi admittit eos ad penitentiam et
eucharistiā si conuertantur ad fidez: vt pa
tet in. c. Super eo. de hereticis li. 6. Quā
tum autē ad tpalia vt vitā dignitates offi
cia et subaz ecclesia vititur misericordia an
te relapsū in heresim. Cū enī meruerunt
per ipsū lapsū per mortem corporalem ex
cludi de mundo: quia grauius est eorum
pere fidem per quā est aie vita: q̄ falsare
pecuniā per quā vite temporali subueniē.
vnde si falsarij pecunie per seculares pote
states iuste morti traduntur: multo ma
gis heretici statim q. de heresi conuincun
tur possent iuste occidi. Ex magna miseri
cordia si reuertuntur ad sinceritatem fidei

abjurantes heresim primo a lapsu parit
eis. Et aliqui etiam si clerici sunt dispensat
cum eis in officijs plus et minus. Aliqua
do etiam in prioribus dignitatibus precipue
ad tollendum scandalum. 23. q. 4. c. Ipsi pie
tas. ¶ Sed si heretici relabatur quo ad vi
tam et bona temporalia exerceat contra eos eccle
sia severam iusticiam: et hoc bñ Tho. q. sic
providetur bono cōi. Nam si heretici rela
psi sepe reciperentur vel conservarentur in
vita et alijs temporalibus bonis posset esse
hoc in prejudiciū salutis aliorum: tum quia
si relaberentur alios inficerent: tum etiam
quia si sine pena evaderent alij securius in
heresim laberentur. Ex relapsu etiam ipsorum
presumitur de inconstantia eorum circa fi
dem. Ideo iuste sic puniuntur. unde Die
ronymus. 24. q. 3. ait. Resecande sunt car
nes putride. Scabiosa ovis a caulis repel
lenda ne tota domus et massa et corpus et
pecora ardeat corruptatur putrescat intere
at. Arius in alexandria vna scintilla fuit:
Sed quia non statim oppressus est tota or
bem eius flamma populata est. ¶ Quin
ta pena qua puniuntur heretici dicitur divi
ne ultionis. Nam quicquid deus ad detestan
dam hereticorum pravitate etiam in hac vi
ta mucrone sue iusticie ferire voluit. ¶ Et
ad hoc propositum duo recitemus exempla.
¶ Primum est de quo meminit Paulus
qui supplicuit eutropium de anastasio constan
tinopolitano augusto. Hic euticianā here
sim profitens negabat in christo duas natu
ras. scilicet divinitatis et humanitatis. Ob quod
papa misit ad eum Eudodum episcopum cum qui
busdam alijs tradens fidem catholicam scri
ptam monensque ut rediret ad veram fidem. At
ipse spreto illis et contumeliose expulsus
posuit eos in navis fragili mandans atroci
ter ne vespam per totam greciam se verteret
ad aliquam civitatem. Sed ultione dei. 25.
imperij anno ictu fulminis percussus inte
rit. ¶ Secundum exemplum est de Arrio de
quo scribit Cassiodorus in historia triparti
ta. Et Eusebius in historia ecclesiastica. Hic
fuit presbyter alexandrinus in litteris sacris
eruditissimus cupidus glorie et hypocrita
magnus. Qui videns alexandrum ordina
tum episcopum alexandrinum quod ipse cupiebat

eisdem invidit. Et cum alexander predicaret
filiū equalem patri ille ut ipsum oppugna
ret contrariū cepit asserere: dicebatque filiū
creaturam a substantia patris separatam.
Hoc tempore Silvester romæ erat et constan
tinus magnus in constantinopolitana ur
be. Qui consiliū ordinari fecit in nicea ur
be ubi arius condemnatus est: sicut patet
15. di. c. Canonibus. et omnia dicta eius dam
nata et sequaces eius dispersi. Mortuo con
stantino constantinus filius eius imperiū
orientis tenuit. Qui arrium in gratia rece
pit. Quare ipsum cum suis complicibus con
stantinopolim redire fecit. Et cum iurciuran
do arius fraudulentè imperatori suavis
set se catholicū et consilij decreta servare: ere
dens imperator eum commendatū precepit
episcopum constantinopolitanum vrbis ut arium
in comunione reciperet. Erat enim tunc sab
batum ante pascha dominice resurrectionis.
Itaque dum arius egressus esset impato
ris aulam et honoraretur obsequijs suorum
complicum sicque magnificus per vrbem ince
deret. Tandem ad locū venit cui nomen est
forum constantini: ubi totus tremefactus
est. Et ventris sui solutio facta coegit eum
secessum querere. Et non tamen fecit sed flu
xum sanguinis cum intestinis emisit. Splen
etiam fluxit et iecur et in tam fetido actu vi
tam finiuit. ¶ Sed illud a nobis est diligen
ter commemorandum quod 13. tot heretici ut
est predictum insurrexerint contra fidem
nunquam tamen extinguere valuerunt lumē
eius. Sic etiam nec poterunt in futurum
quoniam deus benedictus veritatem sue
sancte fidei protegit et defendit: et supbos
hereticos prosternit et humiliat. A quorum
societate curet unusquisque abesse qui cu
pit regnare cum christo: qui est benedictus in
secula seculorum Amen.

¶ Feria 6ª tertiæ hebdomadæ. De supbia
ingratorum tam erga deū quam erga homines.
Sermo vigesimus.

Afferetur a

vobis regnū dei. Verba sunt
redemptoris nostri ihs dñi
21. c. in euāgelio hodierno

Cōspicimus diebus nostris impleri quod Paulus predixit ad thimoteuz. 3. c. de futura hoium ingratitudine. Nam ingratū facti sunt multi ad deum ad parentes et quoscūqz benefactores. hoc autē damnable viciū a superbie radice oritur: que non finit hominē cognoscere suam psepe indigentia releuatā obsequio benefactorū. Itē circo in presenti sermone de supbia ingratitudo verba faciemus. In quo de ipsa ingratitudine tria mysteria proponimus declaranda.

¶ 1^m dicit diffinitionis.

¶ 2^m reprehensionis.

¶ 3^m damnificationis.

¶ Quid est ingratitudo: et de gradib⁹ eius: et quomodo nullus ingratus pōt se excusare.

Cap. p^m.

¶ Rūmū mysteriū declarandū de ingratitudine dicit diffinitionis. Difinitur enim sic s^m Tho. 2. 2. q. cēte sima. vi. Ingratitudo est viciū quo beneficius nō retribuit bñfactori quod debet. ¶ Pro cuius ampliore intelligētia notanda sunt tria. ¶ 1^m notandū est qd ingratitudo opponit grē. Et sumitur hic gratia p^rut est virtus specialis et pars iusticie s^m Tho. vii. s. De hac ita ait Tullius li. 2. rethoricoz artis veteris. Vīa est virtus in q amicitiaz et officioz alterius memoria et remunerādi voluntas continet. Et autē duplex debet. ¶ 1^a legalis ad qd qd lege astringitur. Et ad hoc reddēdū inducit iusticia virtus cardinalis. ¶ 2^a illud est debetū morale ad quod qd inducitur ex honestate virtutis. Et hoc reddit grā seu gratitudo respectu beneficii accepti ab alio: qd ut dictū est: est virtus specialis et pars annexa iusticie. Causa nō debetū primo et p^rincipaliter inuenit in deo eo qd ipse p^rincipiū est oīum n^roz bonoz. Ab ipso nāqz rōnales p^rediti sumus. Ab ipso sustentationē vite recipimus cū oīum creaturaz obsequio. Ab ipso toleramur in n^ris malis cōnumiter. Ab ipso post grandia peccata cōmissa grauit^r vocamur vt reuertamur ad illū. Ab ipso veniā nobis p^rmittit: et satis benignē dat dū ad p^riam reuertimur. Ab ipso grē auxiliū impendit vt p^rficiamus in

bonū. Ab ipso deniqz regnū celoz disponitur nobis oībus si illud nō recusauimus. ¶ Ideo Apl^s p^r ad thessalonicenses. 5. c. ait. In oībus grās agite. ¶ Et ad colosenses. 3. c. Omne quodcūqz facitis in x^obo aut in op^e: in nomine dñi nostri iesu chri / si facite: gratias agentes deo et patri. ¶ 1° causa debiti inuenit in parentibus in qstū ab eis tot beneficia recepimus. ¶ 2° causa debiti inuenitur in persona que dignitate precellit: ex qua cōmunia bñficia pcedūt. ¶ 3° causa debiti reperit in quocūqz bñfactorē a quo aliqua particularia et priuata beneficia pcepimus: pro quibus particulariter ei obligamur. ¶ Scdm notādū qd q^ruis in q^rlibet peccato sit māl^s ingratitudo ad deū s^m Tho. vii. s. inq^rrum. s. facit homo aliquid qd pōt ad ingratitudinem p^rtinere: qui summus bñfactor est nobis: et tūc est circūstantia aggrauās peccatum. tamē formali ingratitudo est qn actualiter beneficiū contemnit. Sicut ergo gratitudo est specialis x^rus habens diuersos gradus. ¶ 1° quoz primus est qd beneficium recognoscat. ¶ 2° qd gratias et laudes agat. ¶ 3° qd retribuat pro loco et tpe s^m suaz ficultatem. Ita ingratitudo que ei opponit vt patet ex ipso nomine. Nam ingratitudo dicitur quasi nō gratitudo est speciale peccatū habens diuersos gradus. Et qz quod est vltimū in generatione est p^rimū in resolutione. ¶ Ideo primus gradus ingratitudinis est vt homo beneficiū nō retribuat s^m qd recepit. ¶ Secundus est qd dissimulet idē nō laudet nec gratias agat. ¶ Tertius est qd nō recognoscat siue p obliuionez siue per quēcūqz aliū modū. Et quia in negatione intelligit affirmatio opposita. Ideo ad p^rimū gradū ingratitudinis p^rinet qd aliqz retribuat mala pro bonis. ad 2^m qd bñficiū vituperet. ad 3^m qd q^rsi maleficiū reputet in mēte sua ipi⁹ bñficiū. ¶ In 3° de bñficijs ait. Ingratus est qui accipit bñficiū et nō reddit: ingratior qui dissimulat: ingratussimus oīz qui oblitus. Et quibus inferit qd tripliciter qd pōt esse ingratus. ¶ 1° p^rimo ppter interiorē p^rceptū. sicut qn qd p^rem suū vel m^rem p^rēneret recog^rscere ppter vilitatē p^rditionis v^r debilitatē

sensus vel tenuitate substantie. § 2° ppter subtractionē: qñ quis subtraheret benefactori qd ex necessitate debetur: vt cū quis non subuenit parentibus in necessitate cū potest: vel nō laudat eos in quibus laudā di sūt & sic de alijs. § Tertio aliquis potest esse ingratus ppter contrariationē: qz nō solum pretermittit implere gratitudis debitū: sed etiā contrariū agit. Puta si quis deū summū oīz benefactorē quasi odiat seu pro nihilo habeat vel contēnat qz euz fecerit in hunc mundū venire. Quod solet accidere cū quis est in tribulationibz pressus: vel nō habet bona que in alijs cernit: vilificans beneficia dei sibi concessa: vel illius vituperans beneficia nomē eius blasfemet: vel parentes contumelijs afficeret aut verberaret. C. Tertiu notandū qz nullus pōt suam ingratitudinē excusare ex ipotentia: qz. s. non potest recōpensare benefactori: qñ ad debitū gratitudinis reddendum magis attenditur voluntas qz op^o. § Unde Scñ. li^o de beneficijs dicit. qz bñficiū nō in eo quod fit aut datur consistit: sed magis in dantis aut facientis aio. Et ideo sufficit voluntas recōpensandi euz de est facultas. Nec etiā suā ingratitudinem pōt quis excusare allegando obliuionē nisi illa obliuio pcederet ex naturali defectu qui nō subiacet voluntati. Nā si quis ingret beneficiū nō est ingratus si beneficiū non recōpenser dūmodo sit paratus recōpensare si nosceret. vnde scribit. C. de inofficioso testamento. l. Si quis. Satis iniquū est vlt videtur cū qui non sentit ingratiū existimari. Si obliuio puenit ex negligentia tūc ingratitudo inexcusabilis est. Quia vt dicit Seneca in. 3. de beneficijs. Apparet illū nō sepe de reddendo cogitasse cui obrepfit obliuio. Hoc modo ingrati fuerunt iudei. § De quibus dicitur in psal. c^{mo} quinto. Obliti sunt deū qui saluauit eos qui fecit magnalia in egypto: mirabilia in terra cham: terribilia in mari rubro. Et dixit vt disperderet eos. Ubi psalmista ponit illoz ingratitudinē: quia obliti sunt deū. Nō solum in hoc quia non dilexerunt nec laudauerunt deū benefactorē suū nec aliquid in obsequiū eius fecerunt. Sed grauitate of-

fenderunt adorantes vitulū aureū p deo: & conuidentes de deo. § 2° describit beneficij multitudinē: quia saluauit eos liberando ab egyptiacha seruitute: aperiendo mare per quod trāsierunt debellādo amalechitas: pascendo eos cibo celesti & qdraginta annis in deserto tot mirabilia faciendo. § Tertio ppter etiam subdidit ingratitudinis punitionem cum subdidit vt disperderet eos: voluit quidem delere eos pro illa ingratitudine qua adorauerunt vitulū aureū Exodi. 32. c^o. Sed moyse orante placatus dñs suspendit sniam cum pluries idolatrascent & multis modis deū offendisset & post aduentū iesu xpi obstinati eum crucifigi pcurassēt: disperdit eos deus per vniuersū orbē desolata hierusalē a romanis. Et nunc vicijs infidelitatis & alijs deditos ad eternā damnationēz deducit. § Ictico vt Hiero^o refert in plogo in epistolā ad romanos. Romani iudeos de ingratitudine arguebant. romani inqt sunt qui ex iudeis & gentibus crediderunt. Iij superba cōtentione volebāt se alterutrū exaltare. Nā iudei dicebant. Nos sumus ppl^s domini quos ab initio fouit & dilexit. Nos circūcisi ex genere abrahā ex stirpe sancta descendimus. Nos de egypto signis & virtutibz liberati mare sicco pertransuimus pedes. Nos per quadraginta annos expti sum^{us} in deserto mirabilia magna dei. Nos soli fuimus digni accipere legem dei & vocem loqntis audire. Nobis promissus est christus ad quos ipse venisse testat^{ur} est. Dicit enim non sum missus nisi ad oues que perierūt domus israel cum vos canes qz homines potius appellauerit. Non est ergo equum vt vos hodie idola deferentes cōparemini nobis. Ecōtra gentiles dicebāt Quanto maiora certa vos dei beneficia narraueritis: tanto maioris criminis vos reos esse monstrabitis. Semper enīz hys omnibus ingrati fuistis. Nam ipsi pedibus quibus pertransistis aridū mare posita ante idola ludebatis. Manna vobis fastidiū fuit: & semper in deserto contra dominum murmurastis. Sepe deum ad iracundiā concitastis: & ad vltimum christus in lege & prophetis promissus occidistis.

Nos itaq; vobis digniores sumus qui vt
de xpo audiuius mox in euz credidim⁹.
Ideo per prophetā de nobis domi⁹ ait.
Populus quē non cognoui seruiuit mibi
in auditu auris obediuit mibi. b. Hiero⁹.
Sed caueant xpiani ne et ipsi, ppter ingra-
titudinē grauiora patiantur damna quos
ex omni parte videmus hoc tempore dei
flagello percussos. Saluauit enim eos de
us per passionē vnigeniti filij sui. fecit ma-
gnalia in egypto tenebrosa mundi: q; ma-
gna documenta doctor: magna dedit exē-
pla perfecte vite sanctor: fecit mirabilia in
terra cham: i terra ecclesie mirabilia mira-
culos: mirabilia sacramentor: terribilia in
mari rubro: prostrationes diaboli et tyran-
noruz: et in mari rubro sanguinis effusi tot
martyruz gloriosor. Ideo timere habent
ne disperdantur etiā temporaliter sicut vi-
demus quotidie fieri duz a turcis captiui
xpiani ducuntur: et spiritualiter dū a demo-
nibus rapiuntur: quū vt Ioannes chriso⁹
super ad theu inquit. Quāto maiora be-
neficia sunt hoibus constituta: tāto graui-
ora peccantibus iudicia.

Ad ingratitudo reprehendit ob aucto-
ritate legū civilium et historia gētiliū et exem-
plo bruto et alialiū. Cap. 2^m.

Secundū mysteriū declarandū de in-
gratitudine dicitur reprehēso. Est
vtiq; hoc viciū reprehensibile val-
de non solum dū cōmittitur erga deuz: sed
etiā erga homines et creaturas suas. Ad
nobis declarant maxime tria.

1^a est auctoritas legū civilium
2^a historia gētiliū.

3^a exēpla brutor et alialiū.

Primū est auctoritas legum ciuiliū.
Nā sū civilia iura seruus liberatus a ser-
uitute propter ingratitudinē commisit a er-
ga dominum suū redigitur in seruitutem.
¶ Et patet. C. de obsequijs patrono prestā-
dis. l. Si manumissus tuo. ¶ Et in aucten-
tico: vt liberti de cetero. §. Quia etiā. col-
latione. 6. ¶ Et. 13. q. 3. c. 6. Item precepit.
¶ Et. C. de libertis et eorū liberis. l. Si manu-
missus. ¶ Et in autentico de nuptijs. §. in
gratitudinē. collatione. 3. ¶ Et. C. de inoffi-
cioso testamēto. l. Papinianus. §. Ademi

nisse. Extra de donationibus. c. Propter.
habetur etiā q; donatio reuocatur pro-
pter ingratitudinē. ¶ Secundū quod de-
clarat viciū ingratitudinis fore reprehē-
sibile est historia gētiliū. Ex qua aliqua
referamus exempla. Etupatur ergo pri-
mo et reprehenditur ingratitudo romano-
rum qua vsi sunt erga furiū camillū. De
quo dicit Aug⁹ li. 5. de ciuita. dei. c. 18. q;
ingratam patriam ab hostibus liberauit.
¶ Recitat de isto Titusliuius q; crescenti-
bus rome domesticis et externis malis, p-
pter cōflictus receptos a confederatis ve-
his capanētibz et saliscis terror public⁹
ad arcū furiū camillū tanq; medelam ma-
lorum oium creare compulit dictatorē. Et
cum romanus exercitus per decem conti-
nuos annos male pugnando: vt scribit
Dorosius crebras et magnas clades acce-
pisset i castris staret pro tempore animos
firmauit. Ador camillus romaz rediēs ex
conscripto nouo exercitu cū capanētibz
et saliscis maxima cum prosperitate confi-
xit. Et victis duobus populis predam in-
ter milites partitius est. Deinde vehentiū
ciuitatem obsedit et cepit. ¶ Et vt ponit Cla-
lerius in rubrica de ominibus. Ista victo-
ria fuit cum tanta gloria romanorū q; di-
ctator sublati ad celum manibus prece-
tus est: q; sicut deorū romana felicitas ni-
mia videretur eius inuidia sub aliquo suo
incommodo satiaretur: hasq; inter preces
subito lapsū decidit. ¶ Postq; autē ad vr-
bem triūphans redijt. Tribuni multiq; ci-
ues camilli virtutis emuli diffamabant
gloriam eius contendentes hostilem pre-
dam non equo iure fuisse diuisam. Et ista
pendente inuidia saliscorum ciuitatem ro-
mano subegit imperio. ¶ Post quod a Lu-
cio apuleyo tribuno plebis accusatus de
iniqua veyentiū prede distributione inter
currente illis diebus adolescentis sui filij
morte: vt huic publico et inde priuato cru-
ciaretur incommodo in exiliū pellitur dā-
natus quindecim milibus cris. Camillus
no ab vrbe discedens deos precatus est:
vt si hoc iniuste pateretur q; primum se ci-
uibz et ingrate patrie necessariū fieri vel-
lent. Ad secutum est. Nam galli sen- .cs

obfessā urbem preter capitoliū cepe: duce
eorū biemio. Quare missū est ad camillū
pro auxilio. Erant autē romani taliter opprē
si q̄ vix poterant se ulterius continere sa
me interueniente. Sed consueuerunt gal
los decipere: et consilio iouis pistoris in mul
tis locis hostiū panē iactari fecerūt. Et eū
non possent ulterius dissimulare famem
omnis auxilij spe sublata se salutēq̄ suam
auro redimere paciscunt. Tandē aduenit
camillus dicitq̄ pactionē auri iualidā: q̄
sine iussu dictatoris summiq̄ magistratū
facta esset: denunciat gallis vt se ad bellū
parent. Ciuibz edicit vt ferronō auro re
dimant libertatē. Pugnatur ergo itra se
miruptā urbem. vbi galli primo extra vr
bem ad octauū lapidē acri morte pellunt.
In quo prelio nec preda nec captiuitas s̄
tū hostiū strages fuit. Camillus in vrbez
rediit appellatus pater p̄ie secundus ro
mulus: et alter vrbez cōditor. Quinquies
dictaturā habuit: fuitq̄ remediū oīz pe
riculorū p̄ie. Et 25° anno postq̄ p̄iam li
berauit moris pestilentiali morbo. Mā vt
asserit Eutropius per biennū hīs tēpori
bus romā pestis afflixit. Et Similit dam
natur ingratitudo maxima romanoz er
ga Scipionē africanū. De quo Aug^o li^o
3. de ciuita. dei. c. 20. ita scripsit. Scipio ille
rome italicq̄ liberator belliq̄ punici se
cundi tam horrendi tam excruciosi tam peri
culosi preclaris mirabilisq̄ confector vi
ctor anubalis domitorq̄ carthaginiis. Lu
ius ab adolescentia vita describit d̄ijs de
dita templisq̄ nutrita inimicorū accusatio
nibus cessit carensq̄ p̄ia quā sua virtute
saluam et liberā reddidit. In oppido linter
nensi egit reliq̄ cōpleuitq̄ vitam post insi
gnē suū triumphū nullo illius vrbez ca
ptus desiderio. Ita vt vixisse prohibeat:
ne saltē mortuo ingrata p̄ia funus fieret
hec Aug^o. ¶ Et Alulsgellius li^o. 4. noctiū
acticarū ita asserit. Eūz marcus neuus tri
bunus plebis accusaret scipionē africanū
ad populū: diceretq̄ accepisse a rege an
tiocho pecuniā vt conditiōibus gratiosis
et molibus pax eūz eo populi romani no
mine fieret. Et quedam item alia crimina

daret indigna tali viro. Tum scipio pauca
prefat^o que dignitas vite sue atq̄ gloria
postulabat. Ademorā inquit quirites re
peto diem esse hō diernū quo anibalem pe
num impio nostro inimicissimum magno
prelio vici in terra africa: pacēq̄ et victoriā
vobis pepi insperabilem. Non igit simus
aduersus deos ingrati. Sed cenfeo relin
quemus nebulonē hunc. Camusq̄ nunc
protinus ioui optimo maximo gratulatū.
Id cum dixisset auertit et ire in capitoliū
cepit. Tum concio vniuersa que ad senten
tiā de scipione ferendā conuenerat relicto
tribuno scipionem in capitoliū comitata
atq̄ inde ad eius cedes cum leticia et gratu
latione solempni p̄secuta est. ¶ Et vt scribit
Quintilianus li^o. xi. de institutoria oratio
ne. Maluit supior africanus ab vrbe cede
re q̄ de innocentia sua contendere eūz hu
millimo tribuno plebis. Quare scipio vr
be discedēs et apud linternum exulās cum
morti tandē appropinquasset in suo mo
numento hoc epigramma inscribi fecit: In
grata patria nec ossa quidem mea nūc ha
bet. prout Valerius ponit in rubrica de in
gratis. ¶ Tertius quod declarat nobis q̄
sit reprehensibile ingratitudinis viciū est
exemplū brutorum animalū. Et 3 quoti
die videamus animalia queq̄ etiā silue
stria beneficijs māsuscere et suos recogno
scere bñfactores. ¶ De leone tamē anima
lium irrationabiliū rege mira predicant.
¶ Scribit Plinius li^o. 7. de naturali histo
ria. q̄ helpis famius natione in africa de
latus naue et iuxta littus conspecto leone
hiatu minaci: arbozem fuga pctijt. At leo
procumbens ad arbozem biatu quo terru
erat miserationem petebat. Os enīz mor
su audidore inheferat dentibus eius: cru
ciabatq̄ media. Quare helpis timore de
posito descendit de arboze et leonem adiuit
liberauitq̄ eūz ab illo impedimento offe
de ipsius ore euulso. Traduntq̄ q̄ diu na
uis ea in litore stetit reuulisse gratiam ve
natus agregādo. ¶ Et Alulsgellius libro
quinto nocturnum acticarum quod sequitur
narrat. Appion inquit litteris homo mul
tis predictis narrat se rome vidisse grati

am leonis exhibitam Androdo cuidam. Erat ipse seruus viri consularis qui ad bestias damnatus fuit. Inter quas aderat leo vnus terribilis valde. Hic vt androdum vidit procul repente quasi admiratus stetit. At deinde sensim atq; placide tanq; noscitur ad hominem accedit. Tū caudam mox atq; riu adulantium cānum clemēter et blande mouet hominisq; sese corpori adiungit. Cruraq; eius et manus pene iam examinati metu lingua leniter demulcet. q; Androdus inter illa blādimēta amissum recuperat animū: paulatimq; oculos ad contuendum leonem refert. q; Tūz quasi mutua recognitione facta letos et gratulabundos videns hominem et leonem. q; Queres cum omnes in admirationem traxisset eductus Androdus atq; celsari presentatus requiritur cur sibi leo tam familiarem se prebuisset? At ille. Cum inquit africam pro consulari imperio meus dominus obtineret: ego ibi iniquis quotidianis verberibus ad fugam sum coactus. Et vt mihi a domino terre illius preside tutiores latebre forent in camporum et arenarum solitudines concessi. At deficiente cibo consilium fuit mortem aliquo pacto querere. Cum sole medio rapido et flagranti specus quandam nactus remotam latebramq; in eam me pentero et recondo. Neq; multo post ad eandem specum aduenit hic leo debili vno et cruento pede gemitus edens: et murmura dolorem cruciatumq; vulneris commiserantia: atq; illic primo aspectu pauce cepi. Sed postq; introgressus leo mitis et mansuetus accessit et sublatum pedē ostendere mihi et ponigere quasi opis petende gratia visus est. Ibi ego stirpem ingentem vestigio pedis eius herentem euulsi: conceptamq; saniem vulnere intimo expressi atq; deterfi cruorem. Ille tunc mea opera et medela leuatus pede in manibus meis posito recubuit et quieuit. Atq; ex eo die triennium totum ego et leo in eadē specu eodemq; victu viximus. Nam quas venabatur feras et mēbra optimiora mihi

hi ad specum suggererebat: que ego ignis copiam non habens sole meridiano torrens edebam. Sed vbi me vite illius ferine iam pertesum est leone in venatū profecto reliqui specum. Et viaz fere tridui per mensus a militibus visus apprehensusq; sum. Et ad dominum ex africa romam ductus. Is me statim rei capitalis dammandum aut dandum ad bestias curauit. Intelligo hunc quoq; leonem me tunc se parato captum gratiam nunc mihi benefici et medicine referre. Quibus auditis inquit Appion androdus a pena solutus et leo libertati donatus fuit. Postea videbamus androdum et leonem loco tenui reuinctum vrbe tota circumtabernas ire. Bonari ere androdum: floribus spargi leonem. Omnesq; fere vbiq; obuio dicere: Hic est leo hospes hominis: hic est homo medicus leonis. De desine adhuc stupenda leguntur q; grata belua sit inuenta benefactoribus suis. Recitat Solin^{us} de mirabilibus mundi. q; diuo augusto imperante puer quidam ad litus perueniens comedere dabat desino pisci prope terram aduenienti. Quare effectum est q; piscis ille puero ita se tractandum benigne prebuit vt ab ayano litore ipsius equitatem super se vsq; puteolos vehere sit visus. Hoc per annos plurimos tamdiu gestum est donec assiduo spectaculo desiniret esse miraculū. Sed vbi puer obiit sub oculis publicis desiderij microze desinus interijt. Si igitur bruta animalia et pecora campi benefactores agnoscunt: quanto magis rationalis anima innumeris beneficijis predata suo grata debet esse benefactori. Hinc est qd̄ ysaie primo capitulo conueritur deus dicens de iudaico populo. Et nunc de omnibus ingratis filios enutriui et exaltaui: ipsi autem spercuerunt me. Cognouit bos possessorem suū: israel autem non cognouit me.

¶ Quod propter ingratitudines auferuntur bona et oriuntur mala et subtrahuntur pmi

in beneficia. Cap. 3^m.

Etiam mysterium declarandum de ingratitude dicitur dānificatio. Incurrit equidem ingratus multa dāna: quoniam ex ingratitude sequantur tria.

Primo concessa bona auferuntur.

Secundo grauissima mala oriuntur.

Tercio promissa beneficia subtrahuntur.

Primo concessa beneficia auferuntur. dicit enim Aug⁹. Quod deus dederat gratis abstulit ingratis. unde saluator dixit iudeis in parabola vinee de qua fit mentio in hodierno euangelio iudeis ingratis. Auferet a vobis regnum dei. Hec autem parabola mystice ad quolibet hominem potest referri. vinea enim designat animam que a deo plantatur in creatione in qua ponitur torcular remorsus conscientie: turris rationis ex qua possit videre distinguere amicos ab inimicis. Sepe circumdatur. scilicet custodia angelica locatur. Agricolis. scilicet appetitui sensitivo et intellectui. vites in ea sunt inclinationes ad virtutes vel habitus virtutum qui infunditur in baptismo. Tempus fructuum appropinquat cum incipit habere usum liberi arbitrii quo debet in honore dei fructus producere bonorum operum. Tunc mittit deus nuncios suos id est bonas inspirationes et instinctus mentales ad beneficiendum vel documenta predicatorum et scripturarum. Sed ingratus homo ista mortificat et contemnit. Demum ipse dei filius in sacramento altaris venit ad eum: sed vel non recipit vel receptum eiecit extra se et crucifigit malis operibus suis: semper illud apostoli ad hebreos. Rursus sibi metipsis crucifigentes filium dei. De hac vinea. scilicet ingrata anima conqueritur deus. Psalms. 80. dices. Plantauit vineam electam et edificauit turrim in medio eius et torcular calcavit in ea: et expectauit ut faceret vinas fecit autem lambuscas. Hec sunt opera vere virtuosa: lambusce sunt opera que habent apparentiam boni. Et sequitur textus Psalms. Quid ultra debui facere vinee mee et non feci. Et nunc ostendit quid faciam vinee mee. Auferam sepe id est subtraham custodiam angelorum diripiam matrem id est patres et viros docentes mandata dei. Pona eam desertam subtrahendo gratiam. Non putabitur nec foet. Ascendent spine super eam et nubibus

mandabo ne pluant super illam: id est verbis subtraham compunctionis a predicatoribus. Hinc Hieronymus in libro Iudicum. xi. q. 3. c. Audi inquit. Deus qui videt in abscondito. perspicuens mentem et animos: vicis et passionibus seruientes in corde eius se non diligit: sed aut auaritia aut libidine aut iactantia discedit a mente eius. scilicet subtrahendo gratiam et relinquit domum eius vacuam. scilicet virtutibus. Et hoc est in primis parentibus qui repleti donis spiritualibus et temporalibus ingrati fuerunt deo: ob quod tot bonis priuati sunt et a terrestri paradiso eieci. Secundo propter ingratitude incurrit quis multa mala et spiritualia et temporalia. Ezechias rex iherusalem post victoriam maximam et liberationem de manibus Sennacherib quia non egit gratias cantando canticum domino semper more illius populi propter suam ingratitude egrotauit ut narrat etiam Iosephus. Et habet Ysaie. 38. c. Timeant homines ingrati: quoniam ut dicit Hugo de sancto victore. Quelibet creatura trina voce alloquitur hominem. Accipe. Redde. Fuge. Accipe ex me bene facium ad usum tuum. Accipit inquit celum a me illuminationem et motum. Accipe inquit ignis a me calorem. Accipe ab aere respirationem. Accipe ab aqua refrigerium et lotionem. Accipe a terra animalia fructus et alia ad sustentationem. Secunda vox est redde. scilicet obsequium tuo benefactori et meo creatori: quia ideo me creauit ut tibi seruire. Tertia vox est fuge scilicet supplicium tibi paratum propter ingratitude. Tercio propter ingratitude promissa beneficia subtrahuntur: hoc non de facili fiat a deo et imitatoribus eius. ut enim inquit Thoma. 22. q. 7. Circa ingratum duo sunt consideranda. Primum quid ipse ingratus dignus sit pati: et sic certum est quod meretur beneficii subtractionem. Aliud considerandum quod oporteat ipsum beneficium facere. Et si quidem non debet esse facilis ad ingratitude vindictam: sed debet attridere ut beneficiatus de ingrato faciat gratum. Quod si non potest primo beneficio facere: forte faciet se cundo. quod si beneficius multiplicatis ingratitude augeat et peior fiat: tunc a beneficius exhibitione cessare debet. Sic facit misericors et clemens pater omnium deus.

Beneficia sua multiplicat. Diutius patie-
ter expectat. Peccata tantorum dissimulat:
ut saltem mansuetudine sua dulcissima cor-
da mortalium liquefiant: et ad ipsum redeant pe-
nitendo. Hinc Hieronimus. 23. di. c. Diaconi. ait
Moderatio dei ac pietas solū infirmū reditū
querit: ac nos cupit longa sua bonitate sal-
uare. ¶ Ad vos igitur clamato o mortales
o peccatrices aie. Cognoscite deum patrem
clementissimū. Diligite deū nobis beni-
uolū: laudate et benedicite deum suorum bene-
ficioꝝ datorē liberalissimū. Reuertimini
ad deū dñm pyssimū: quia ipse est dñs de-
us noster: qui tribuit nobis ineffabilia dona
sua. ¶ Pro quibus Aug⁹ li. 7. de ciui. dei
c. 31. inquit. Habemus ab ipso deo multa
beneficia pro quibus nequaquam valeamus
actioni grāꝝ sufficere. Ab eo enī est quod su-
mus: quod viuimus: quod celū terrā cōspicim⁹:
quod mentē atque rationē habemus: quare ip-
sum qui hęc oīa condidit inquiram⁹. Tan-
dem enī ipse nos oneratos obuiosque pec-
catis et a contēplatione sue lucis auersos:
ac tenebras idest iniquitatis delectatione
ceccatos nō ideo deseruit. Distinquit verbū
suū qui est vnicus eius filius. Duo pro no-
bis assumpta carne nato atque passo a pec-
catis oībus mundaremur. Eiusque spiritu
in cordibus nostris dilectione perfusa: oīb⁹
difficultatibus superatis in eterna requie
in contēplatione eius ineffabilē dulcedinē
inueniremus. Que corda que lingue ad
agendū eis grās satis esse contēdant. hec
ille. Exhibeamus igitur nos gratos deo et
deinde hoībus nobis beneficientibus: ut
sic regnū acgramus eternū. In quo iesus
dei filius cum patre et spiritu sancto viuī in
secula seculorū Amen.

¶ Sabbato tertie hebdomade. De super-
bia spernentū psilia et in suo sēsu pñdennū.
Sermo vigesimus primus

Dispauit sub

stantia sua. vba sunt redēpro-
ris nostri originaliter Luce. 15.
c. et in euangelio hodierno. ¶ Dabit h̄ pro
priū mens superborū: ut tanti extimer pro-
priam prudentiā quod oīa consilia sapientū

detestatur. Tamē audire debēt quod scribit
in. c. Canonū. Et de constitutionibus. et in
c. Ne inuitaris. Et. 8. q. 1. in. c. Sciendum.
Ne inuitaris prudentie tue. prudentie sue
initur qui ea que sibi agenda vel dicēda
videntur patrū decretis preponit. ¶ Icar /
co in hoc sermone contra superbiā spernen-
tiū consilia dicemus: ex qua innumera so-
lēt dāna puenire. Sicut patet in filio ado-
lescente qui patris saluberrima monita re-
fugiens cū ignominia et graui dāno consū-
psit substantiā suā. quod nō euenisset si ac-
quiescisset consilio illius qui tenerrime di-
ligeat eū. Et igitur corda oīum humiliē-
tur ad consilia necessaria expectenda. pro
nemus de ipso consilio tria mysteria decla-
randa.

¶ 1^m dicitur exhortationis.

¶ 2^m determinationis.

¶ 3^m conditionis.

¶ Quod cōmendatur cōsiliū voce oīum scri-
pturay. Et de septē generibus consiliorū.

Cap. 1^m.

¶ 1^m mysteriū de consilio declarā
p dū dicitur exhortationis. Vis quod /
pe scriptura diuina et humana nos
hortat ut consiliū in rebus gerendis expe-
ctamus: dānatque illos qui suo sensu ducunt.
¶ Unde Sapiens puerbioꝝ. 1. c. ait. Consili-
um custodiat te: et prudentia fuabit te. ¶ Et
8. c. Ego sapientia habito in psilio. ¶ Et. xi.
c. Erit salus vbi multa consilia. ¶ Et. 12. c.
Via stulti recta in oculis eius. Qui autē
sapientis est audit consiliū. ¶ Et. 13. c. Qui
agunt oīa cū psilio regunt sapientia. ¶ Et
15. c. Dissipant cogitationes vbi nō est cō-
siliū: vbi nō plures sunt consiliarij confir-
mantur. ¶ Et. 19. c. Audi psiliū et suscipe di-
sciplinā: ut sis sapiēs in nouissimis tuis.
¶ Et. 20. c. Cogitationes psilijs roborant.
¶ Et. 24. c. Erit salus vbi multa psilia. ¶ Et
27. c. Bonis amici psilijs aīa dulcoratur.
¶ Et ecclesiastici. 31. c. Fili sine consilio nihil
facias et postea. et nō penitebis. ¶ Et. 27. c.
Nū oēs actū peccat psiliū stabile. ¶ Et La-
fiodor⁹ li. 1. p. eplāꝝ. ¶ 1^m laudis hoīes
moribus suis applicant: quē de negocio-
rū meritis ambigentes ad peritorū consi-
lia decurrūt. ¶ Et Hieronymus super ill o

verbo Ysaie. 3. c. Et consiliarius nō est tibi ait. Breui poete laudabilis sapientie dixerunt primū esse beatū qui per se sapiat: scdm qui sapientē audiat. Qui autē viraq; caret: hunc inutilem tam esse sibi q̄ alijs. ¶ Et Cicero in libro de senectute. Non viribus non velocitatibus aut celeritate cor: porū res magne geruntur: sed consilio anti quoꝝ et scia. ¶ Et Terentius. Dia prius experiri consilio: q̄ armis sapientem decet. ¶ Et. ff. de repudijs. l. 3. Dubiū nō est oia que consilio recte geruntur: iure meritoq; effectu et firmitate niti. ¶ Et. C. de sacrosanctis ecclesijs. l. Placet. ¶ Et. C. de incestus nuptijs. l. Non dubiū. Dia que prudentū consilio sunt bono fine peragūtur. ¶ Et. C. ne filius pro patre in aucten^{ca} habita. Sapientū consilio mūdus illuminatur. ¶ Sz pro huius partis delectabili ampliatio: notare debemus q̄ sunt septē consilia.

C¹^m intermale.

C²^m particulare.

C³^m civile et secularē.

C⁴^m generale.

C⁵^m prouinciale.

C⁶^m episcopale.

C⁷^m monachale.

C¹^m Primū est consiliū intermale qd̄ q̄s facit in semetipso: cū videt aliquid occurrit agendū dubium: iūstigit ratio si illud est bonū vel malū. Et si bonū quibus medijs sit vrendū et filia. et in hoc recurrēdū est ad deū. vnde Thobias. 4. c. dicit. Omni tpe bñdic deum et pte ab eo vt vias tuas dirigat et consilia tua in ipso permaneāt. ¶ Et Ecclesiastici. 29. c. In orōne cōstabitur dño et ipse diriget consiliū eius. Quicūq; igit vel m̄rimonia cōtrahere vel ingredi religionē intendit vel a p̄ia discedere pro qua cūq; honesta causa pponit ad deū confugiāt et ab ipso consiliū expostulet. ¶ Legimus de beato francisco q̄ dū orabat ante imaginē crucifixi in ecclesia sancti Damiani dicebat hec v̄ba. Alto e glorioso dio illumina le tenebre del cor mio: donami fē de diricta sperāza certa e charita perfecta: semmo e cognoscimento che io facia la tua sancta volunta. C²^m Scdm est p̄siliū particulare qd̄ alter exhibet alteri. Cū eni q̄s non

est sibi sufficiens ad consiliū capiendū circa agenda ab alio consiliū accipere debet. Quinimo circa propriā vitam et obscura p̄tinentia ad conscientia sibi credere nō debet: sed consiliari euz p̄ctis et bonis vel libris doctorū. vnde Thobias. 4. c. dicit. Consiliū a sapiente semper require. Dicit autē quis sapiēs dupliciter. vno modo s̄m qd̄. Aliomodo simplr. Sapiens s̄z qd̄ dicitur qui bene iudicat de fine alicuius artis vel misterij: et de hys que ducūt ad illū finem. Et sic dicitur sapiēs medicus qui bene iudicat et de sanitate et de medicinis cōserētib⁹ ad eā. Et sapiens negociator qui bñ iudicat de lucro acquirendo et de medijs ad ipsū et sic de alijs. Sed sapiēs simplr dicit q̄ bene iudicat de vltimo fine vite humane: qui est deus et de perducentibus ad eū. Et hic est verus sapiēs et virtuosus. Quia igitur Thobias dicit a sapiente sine alia additione primo et principalr consiliū querendū est a sapiente idest docto in factis p̄sciētie. Neq; enim a medico querit quis cōsiliū de negociatione: sed a docto negocia- tore. Nec a negociatore de medicinalibus sed a p̄rito medico: et sic de alijs. Multo magis de p̄tinentibus ad aiām: vbi sunt maiora dubia et magis piculosa nō debet quis indifferenter consiliū querere a quib; cūq; sed virtuosos doctos et practicos. vnde Ecclesiastici. 37. c. dicit. A consiliario malo serua aiāz tuā idest caue tibi. Et qui sint mali consiliarij a quibus cauendū ipse declarat cū sequitur. Cū viro irreligioso tracta de s̄citate et cū iniusto de iusticia et cū muliere de hys que emulatur. Cū timido de bello. Cū negociatore de traicciōe. Cū emptore de venditione. Cū viro inuido de gratijs agendis. Cū ipio de pietate. Cū inhonesto de honestate. Cū seruo pigro de multa operatione. Non attendas hys in omni cōsilio. Et ex hoc vltimo dicto patet q̄ prefata locutio est per ironiā: quasi diceret cū predictis nō habeas cōsiliū. Et subdit. Cor boni consilij statue tibi. Sciendūz insuper q̄ illud quod dicitur prouerbiorū xi. Ibi salus vbi multa consilia. non sic intelligendum est quo ad incipientes bene facere et simplices tanq̄ quis multorum

hominū seu a multis debeat inquirere cō
siliū de directione vite sue. Nam hoc sci
ens audiet diuersa consilia ⁊ qñqz cōtra
ria: unde in mēte sua confunderetur nesciēs
quid magis sequatur. Tertiū est consili
um ciuile ⁊ seculare quod fit in cōmunita
tibus ⁊ vniuersitatib⁹. Nec bñ enī possūt
regi ciuitates ⁊ regna absqz consilio. unde
quolibet tpe principes ⁊ rectores ciuitatū
vsi sunt consilijs. Hā ⁊ Salomon sapiēt
simus consiliarios habuit: quoz consiliū
quia Roboā filius eius reliquit magnaz
partē regni amisit. vt habetur. 2. paralipo
menō. 4. c⁹. ¶ De Romanis autē scribitur
in polierato. q. Romulus condita ciuita
te quā ex suo nomie romā vocauit. Centū
ex senioribus elegit: quoz consilio omnia
ageret quos senatores propter senectutez
patres ob similitudinē cure noiauit. Quo
rum nomia aureis litteris conscripta crāt
patresqz conscripti appellabantur. qz ali
os sapientia etate ⁊ affectu paterno prece
debant. Et hester p c⁹ scribitur q septē sa
pientes ex more regio aderant regi assue
ro semper scientes leges ac iura maiorū:
quoz consilio cuncta faciebat. Quartū
est consiliū generale illud. s. quod fit presē
te papa vel eius legato ad hoc specialiter
deputato a papa conuenientibus epis et
alijs prelati plurimis. pū ipse ordinauit
Et istud non pōt celebrari nisi auctoritate
pape: vt patet di. 17. per totū. Alis nullum
esset ⁊ non consiliū sed conciliabulum ⁊ sy
nagoga sathane diceretur ⁊ esset. ¶ Unde
di. 17. ¶ Delagius papa ait. Multis aposto
licis ⁊ canonicis ac ecclesiasticis instrumur
regulis nō debere absqz snia romani pon
tificis concilia celebrari. s. generalia. Qua
propter non conciliū sed vestrū conuētiū
lū vel conciliabulūz cassatur: ⁊ quicqd in
eo actum est irritū habetur ⁊ vacuū. ¶ Hic
⁊ rex Theodoricus cū vocasset plurimos
epos de diuersis prouincijs ad conciliū ce
lebrandū in vrbē propter crimina que im
pingebantur ab aduersarijs contra syma
chum aduenientes ob reuerentiā regis di
xerunt hoc fieri non posse: scilicet celebra
re consiliū. sed spectare ad symachū pa
pam qui impetebatur. Et persuadentibus

ipsis Symacho pape vt ipse conuocaret
seu auctoritate eius congregarentur in cō
silio assensit eis: ⁊ cum immunem ⁊ libe
rum ab illis vicijs prolati contra euz de
clarauerunt. Sed ad claram noticiam de
hoc consilio habendam. Primo notan
dum est qz p̄scis temporibus in concilijs
aderant imperatores: vt patet in discursu
historie tripartite. Et. 15. di. c⁹ Canones.
quia ecclesia tunc male poterat vti pote
state sua propter aduersitates quas patie
batur ab hereticis: quib⁹ aliquando faue
bant ⁊ adherebant magni principes ⁊ re
ges. Sed cum potuit ecclesia hoc corripit
⁊ non per principes sed per se consilia con
uocauit. Et aliquādo per imperatores pre
cipiente ecclesia celebrata sunt concilia.
Aliquando ipsa rogante ⁊ postea auctori
zante. Aliquando ipsa ratificante: vt pa
tet di. 17. per totum. ⁊ maxime in s. Hinc
etiam. ¶ Dicunt autem aliqui q papa ne
gligente ⁊ nolente congregare consiliū
ad locum idoneum pro aliqua causā ho
nesta ⁊ ardua imminenti potestas congre
gandi consiliū spectat primo ad omnes
cardinales qui post papam sunt maiores
clerci omnibus alijs quibuscunqz. arg^m
eius quod legitur de maiestate ⁊ obedi
entia c⁹ primo per Innocentium. Et quia
consentur vnum corpus cum eo quasi se
de vacante videtur ad eos spectare talis
potestas. ¶ Secundo spectat ad patriar
chas ⁊ precipue ad constantinopolitanū.
Cuius sedes est prima post romanam: vt
patet di. 22. c⁹ De constantinopolitane. et
capitalis sequentibus. Quod tamē intel
ligendum est cum catholicus est patriar
cha. ¶ Tertio ad imperatorem. quarto ad
reges. quinto ad alios principes. Nam
potestas vnus deuoluitur gradatim ad
alium propter negligentiam. arg^m de ele
ctione c⁹ Cum in cunctis. Et de concessio
ne prebende c⁹ 1⁹. ¶ Vel dicamus q due
partes conaly in aliquo loco congregare
poterunt ⁊ alios conuocare iuxta notata
per Innocentium in c⁹ secūdo de noui cpe
ris nuntiatione. ¶ Vbi autem papa eliet
hereticus vel de heresi suspect⁹: tūc ad eū
non videtur spectare potestas congregandi

consiliū: arg^m di. 40. c. Si papa. ¶ Secūdo
notandū est q^d ad hoc cōciliū generale so
luz epi. et superiores sunt de necessitate vo
candi. vt notat Innocē. et Joannes andre.
in. c. Graue. de prebendis. Et facit ad h^o di.
18. c^m Eps. et c^m Propter. cū sequentib⁹.
Et tamē in potestate pape conuocare etiaz
abbates si vult. 63. di. c^o Hadrian⁹. vbi fit
mentio de abbatibus. Et de Gregorio de
cimo legitur q^d ad cōciliū generale quod
fecit Lugduni vocauerat beatum Thomā
de agno. et hoc ratione sue eminentis scien
tie. Imperatorē et alios principes nō
tenetur conuocare per s^o. Hinc etiaz. di. 17.
pōt tamē si vult vocare si ei videtur expe
diens ad scandala vitanda: vt di. 63. s. Ae
rum. ¶ Tercio notandū q^d ad generale cō
ciliū vocandi sunt oēs epi orbis: ex eo q^d
habetur di. 16. c. p. vbi dicitur q^d sancti pa
tres in consilio niceno quod fuit solēmissi
mum de omni orbe terrarū puenērūt. Pro
test tamen numerus relinquit arbitrio pa
pe. Nec curandū de numero diminuto pre
latorū. ppter xbum xpi dicentis Math. 18.
Vbi sunt duo vel tres congregati in noīe
meo ibi sum in medio eorū. p^o. q. p^o. c. Cū
scriptura. ¶ Et. 24. q. p^o. c. Alien⁹. ¶ In con
cilijs enim preteritis in valde differēti nu
mero conuenerunt epi. Aliqñ in maximo
numero. Aliqñ fuerūt sexcenti. Aliqñ tre
centi. Aliqñ ducenti. Aliqñ centū. Aliqñ
quadraginta. Aliqñ triginta. Aliqñ vigi
ti. Aliqñ quindecim epi et in oibus facti sūt
canones. Aliqñ plures vel pauciores. Ali
quādo papa fuit pñs. Aliquādo legati ex
parte ipsius. In cōcilio niceno interfuit s^a
ctus Nicolaus. In quodam carthaginēsi
interfuit sanctus Augustinus. Sed qñ de
fide agitur et heresibus extirpādis vel scis
matib⁹ quia causa est cōis oibus catholi
cis et oēs tangit ab oibus epis catholicis
tractari et terminari debet: et oēs epi debēt
ad cōciliū conuocari sūm illam regulam.
Quod oēs tangit debet ab oibus appro
bati. de regulis iuris li^o. 6. Et di. 56. c. p. Et
de hys que fiunt a maiore parte capli. c. fi
nali. ¶ Quarto notandū q^d consiliū nō po
test iudicare papā aut vi prefigere legem.
vnde. 9. q. 3. dicit^r. Nemo pōt iudicare pri

maz sedem. s. papā: nec Augustus: nec po
polus: nec electus. Et ibi est c^m Aliorū ad
idē et alia. Ex quo dicit Joannes andre. q^d
snie pape standū est qñ cōtradicit snie to
tus concilij. Et papa pōt interpretari sta
tuta consilij et tollere et limitare: vt habet^r
re rescriptis. c. Satutū. li^o. 6. Et glo. in c^o
Vbi piculū de electiōe li^o. 6. ait. Qd l3 nō
sit licitum q^d papa reuocet statuta consilij
potest tamen si vult. Et breuiter in omni
bus papa est supra conciliū excepta cau
sa heresis aut scismatis: quibus iudicat^r
papa a concilio. de heresi est c^m Si papa:
40. di. De scismate habetur decretum fa
ctuz in consilio constantiensi celebrato an
no dñi m^o. cccc^o. xviij^o. ¶ Quinto notan
dum q^d multa ordinauit et diffiniuit eccle
sia in concilijs celebratis. Et vt inqt Bo
nauentura di. xi. primi libri. In primitiua
ecclesia fuerunt quatuor consilia principa
lia tempore apostolorū: vt etiam dicit que
dā glo. super actus. ¶ Prīmū fuit ad ele
ctionē et arbitriū de quo fit mētio actuz p^o
c^o. ¶ 2^m fuit ad electionē septē diaconorū
Actuū. 6. c^o. ¶ 3^m ad non imponenda lega
lia gentibus Actuū. 15. c. ¶ 4^m ad tolerāda
legalia ad tempus Actuū. 22. c. Postmo
dū et tēpore constantini et siuestri pape:
vt refert Isidor⁹ li^o. 6. ethicorū: ceperūt con
silia generalia. Nam in precedentibus tē
poribus persecutione feruente docendaz
plebiū minime dabat facultas. Inde chri
stianitas i diuersas hereses scissa est: quia
non erat epis licentia concessa conuenien
di in vnuz nisi tpe supradicti imperatoris
Ipse enim dedit facultatem xpianis libere
congregari. Nec obstat c^m Placuit. 13. q.
2. in quo ostenditur per melchiadē papā
celebratū consiliū: qui tamē precessit silue
strū. Nā vt dicit glo. et Archidiaconus con
ciliū illud non fuit ita gnāle: sed celebratū
cū paucis. ¶ Ex consilijs autē gnālib⁹ qua
tuor dicuntur ceteris principaliora: vt pa
tet di. 15. c. Canones. s. Nicenū. Constanti
nopolitanū. Ephesinum. et Calcedonense.
Nec totā principaliter complectunt fidem
quasi quatuor euāgelia vel totidē paradisi
flumina de quibus ait Gregorius di. 15. c^o
Sicut. Sicut sei euangelij quatuor libros:
sic

sic quatuor consilia suscipe et venerati me
fateor: quia in hijs velut in quadrato lapi
de fidei structura consurgit: et cuius lz vite
atq; actionis norma existit. s. in constitu
tionibus eoz. **Primo** conciliū primū trecent
toꝝ decē et octo epōꝝ sub constantino ipe
ratore pactū. In quo arriane perfidie blas
femia condēnata est. Et ibi editū fuit sym
bolū patrū: in quo declarātū est filiū esse
consūstantialē patri. Celebratū fuit autē
hoc cōsiliū anno dñi. ccc^{mo}. **Secūdu** con
siliū generale fuit celebratū constantinopoli
sub theodosio iuniorē centū quinquagita
patrū: in quo cōdēnata est heresis ari
cedonij dicentis spiritū sanctū minore pa
tre et filio. Sed ibi declarātū est spiritū san
ctū patri consūstantialē ac filio. **Terti**
um conciliū ephesinū ducentoꝝ patrū sub
Theodosio iuniorē augusto. In quo ana
thematizātū fuit nestorius assertor in chri
sto duas pōnas distinctas humanaz. s. et
diuinā in vna pōna dñi nři iesu xpi.
Quartū fuit conciliū calcedonēse sexcē
toꝝ triginta epōꝝ sub martiano pīncipe.
In quo condēnatus fuit eutices abbas cō
stantinopolitanus verbi dei et carnis vnā
naturā pñunciāns. Et diofcorus eius de
fensor cum alijs hereticis. Veda etiā in
libro de tēpibus post predicta consilia nu
merat et alia viginti quatuor celebrata sub
diuersis tēpibꝝ et in diuersis locis. **De ali**
is concilijs celebratis vsq; ad annū domi
ni miliesimū non ita patet. **Circa** hō an
nū dñi miliesimū victor genere alemanus
florentie conciliū celebravit et multos epi
scopos. ppter simoniā et fornicationē depo
suit. **Non** multo post gregorius septim⁹
conciliū celebravit: et henricū impatorē ex
cōmunicavit quia se ptra eccliam erexit et
scisma pcuravit aliū papā faciēs. **Post**
hunc yrbanus scōs consiliū celebravit
apud clay montē. **Exide** sub nicolao pa
pa scōdo: qui fuit prius epō florentin⁹ et se
nis electus papa congregatū est consiliū
cū centū tredecī epis romē in quo berlēga
rius abiuravit heresim suā de sacramento
eucharistie: de qua fit mentio de cō. di. 2. c.
Ego berlengarius. **Anno** dñi m^o cēte
simo. xxx. sub innocēto secundo celebra

tū fuit cōsiliū remis et petrus leonis papa
scismaticus repulsus est. Ad quod scisma
tollendū multū laboravit beatus bernar
dus. Ille autē petrus anacletū se fecerat no
minari. **Anno** dñi m^o cētesimo. lviij.
mortuo adriano papa electus fuit alexā
der tertius senensis: et tenuit cathedrā an
nis vigintiduoꝝ mensibus vndeci die
bus quindecī. Alter per scisma creatus ē:
qui dicebatur octavianus gurus immo et
tres alij et sic erant quatuor antipape. s. vi
ctor: paschalis: calixtus et innocentius. Et
duravit illud scisma annos sexdecī et dissē
sio magna fuit inter alexandrū papā et fe
dericū impatorē. Tandem alexander pa
pā fecit cū impatore: et quatuor antipape
defecerunt. **Hic** alexander duo consilia ce
lebravit. vnū turonis in francia. aliud ro
me dictū lateranēse. Tempore huius mar
tyrio coronatus fuit sanctus Thomas ar
chieps cātuarie. **Anno** dñi m^o cc^o
xv^o. Innocētiū tertius sub quo ceperunt
ordines mendicantiū celebravit conciliū
lateranēse: in quo cōuenire fere mille du
centi prelati: et multe salutifere decretales
ibi editę sūt. **Anno** dñi m^o cc^o qdrage
simo vel circa. Innocētiū quartus natio
ne ianuentis celebravit consiliū lugdunū et
impatorē federicū excommunicavit: post
quē fuit alexander quartus. **Anno** dñi
m^o cc^o. lxij. gregorius decim⁹ celebravit
consiliū lugdunū: vbi fuerunt quingēti se
raginta epi: abbates et alij prelati circa mil
le. Et fuit ibi bonaventura cardinalis qui
multa bona egit in reductione grecorum
et tartarorum. **Post** hunc fuit honoriū
quartus et est vltim⁹ in cronica martinia
na. Et sic vsq; ad tēpora nostra ecclesia dei
statum fidei et bonorum morū cum consi
lijs consuevit stabilire. **Quintū** est con
siliū prouinciale quod celebratur a metro
politano cum suis suffraganeis de quo fit
mentio di. 18. c. **Quidē**. 7. c. sequēti.
Et. 2. q. 7. c. Si episcopus. **Et**. 6. q. 3. c.
Scitote. de quo diffuse habes in summa
domini archiepiscopi parte. 3^a. titulo. 24.
Sextum est consiliū episcopale quod
magis consuevit dici synodus et cōgrega
tio quam facit episcopus clericorū de dio

cessu sua et potest facere etiam irrequisito suo metropolitano. ¶ Et de hoc habet di. 18. p. totum. ¶ Et di. 15. c. p. ¶ Septimū consiliū est monachale hoc est s^m Antonium de butrio et Joannē de imola super. c. Graue. extra de prebendis religiosoꝝ. de quo habetur extra de statu monachoz. c. In singulis. et c. Ea qz. Sed hi⁹ cōsilia magis consueuerunt dici capitula generalia vel puincialia de quibus agitur in cōstitutio nibus eozū. Dicta sunt hec omnia vt ostē damus q̄sta sit vis consilioꝝ in quoli bet statu dum tamen consilia recte fiant et obseruentur ea de quibus dicturi erimus in sequentibus.

¶ De quibus non est consilium exquirendum de quo dantur septem regule negatiue: et q^d consilium est de rebus dubijs et arduis.

Cap. 2^m.

¶ Secundū mysterium de cōsilio declarandum dicitur determinatio. In quo videndū est de quibus est consiliū determinate petēdum. Et ad hoc pre mittimus p^{mo} septē regulas negatiuas: quas ponit Giraldus odonis sup 3° ethicoꝝ s^m intēctionē Aristotelis. ¶ Prima regula: Nullū preteritū est cōsiliabile eo q^d postq̄ est preteritū est sic necessariū q^d a sua preteritione est simpliciter immutabile. vnde hoc solo priuatur deus ingēnita facere que facta sunt. Ideo Aristot. ibi dicit Nō est p̄siliari de hijs que sūt ex necessitate. ¶ Scōda reglā nullus casuale v^l fortuitū est cōsiliabile. Quia omne casuale et omne fortuitū euenit preter intentionē. Sed omne cōsiliabile dependet ex intentione finis. Ideo Aristot. ait. Consiliat nūlus de impossibilibus aliter se habere neqz de quibuscūqz nō finis aliquis est. ¶ Tertia regula: Nullū determinatū ab arte est cōsiliabile: quia omne tale est s^m artem certū et determinatū: aliter non esset ars. Nullū autem cōsiliabile est certū et determinatū. Tunc enī non esset cōsiliabile et dubitabile. Quare nullū cōsiliabile est artificiale. Ars enim nō dubitat q̄uis circa artificialia contingat in aliquibus quedā dubia et illa non sunt per artē determinata et talia possūt esse cōsiliabilia. ¶ Quarta

regula: Nullū operabile a voluntate aliena est cōsiliabile: quia omne cōsiliabile est in cōsiliatiui potestate. Illud v^o quod est in aliena volūtate non est in potestate cōsiliatiui. ¶ Quinta regula: Nullū voluntariū repentinū est cōsiliabile: quia oē cōsiliabile est p̄cūsum et tardū. Unde Aristot. dicit. Operari quidez oportet v^{el} lociter cōsiliata: p̄siliari autē tarde. ¶ Sexta regula: Nullum raro contingens est cōsiliabile: quia tunc sequeretur q^d et diffinitione et sentētia p̄siliij bonū raro eueniēs expectaretur: et per cōsequens qd expectatio p̄sulta vt in pluribus fraudaretur. Et q^d malū raro eueniēs timeretur et cauere tur: et per consequens q^d nullus p̄sulte operaretur: quia in omnibus humanis operibus aliqua mala contingūt q̄uis in aliquibus raro. Sicut vix dormire cū vxore sua p̄siliat aliqñ q̄uis raro fuit malū: quia vxor interfecit vix dormientē. Et si omnes vellent istud cōsulte cauere nullus cū vxore dormiret. ¶ Septima regula: Nullum certū est cōsiliabile: quia ait Aristot. Consiliamur de hijs que videntur contingere viroqz modo se habere. Similiter nullus assuetū et naturali instinctu certū est cōsiliabile. Nullus quidem consiliatur an p nutrimento cibum debeat sumere per os: quia id assuetum est et certū a pueritia. Cōsiliū ergo est de rebus magnis et dubijs indeterminatis: que ad bonū finem bonis cōsilijs perducuntur. ¶ Ideo Cicero in li^o de officijs ait. Consilium est sententia diffinitiva de re dubia quid magis eligendū sit. ¶ Et Aristot. in 3° ethicoꝝ. Consiliū est oculus futuroꝝ et inquisitio quedā de rebus dubijs disponendi.

¶ De septē p̄ditionibus p̄siliij vt recte fiat ac salubriter.

Cap. 3^m.

¶ Tertū mysteriū declarandū de consilio dī p̄ditio. Ad hoc enī vt p̄silia recte fiat et ad bonū exitū p̄ducant se p̄tē p̄ditiones requirunt.

¶ P^a dī prudentia.

¶ 2^a benignolentia.

¶ 3^a constantia.

¶ 4^a maturitas.

¶ 5^a veritas.

C6^a taciturnitas.

C7^a stabilitas.

Prima peditio dicitur prudentia. Qui enim consulunt et a quibus consilium est requirendum prudentia fulgere debent: quia preteritorum recordantes ac premeditantes futura presentia recte disponenda diffiniat. Et quia in antiquis est sapientia et in multo tempore prudentia ut dicitur Job. Ideo antiqui et viri graues sunt consulendi unde Aristoteli in ethicis ait. Oportet in consilio attendere experientiam et seniorum prudentiam propter experientiam. Et numeri. xi. c. Adhuc dicit dominus moysi ut congregaret seniores ad consilium. Et dei. 20. c. De quibus causis dicit. Seniores puencie congrega et eos interroga: facilius namque inuenies quod a pluribus senioribus queris. Et idem. xi. q. 3. c. Excellentissimus. Et dei. 6. q. 3^a vel 2^a c. Alistis. Et dei. 3^a q. 3^a c. Estote. Consilium namque iuuenum solet esse ruinosum. Propterea sapiens ecclesiastici. 25. c. ait. Quam speciosa veterani sapientia et gloriosus intellectus et consilium. Secunda conditio dicitur benignitas: hi quippe consulendi sunt quos verisimiliter credimus nobis fore bene et inuolose. Unde Bernardus in epistola ad seniores ait. Omnes iuxta preceptum domini etiam inimici diligantur: sed ad consilium soli eligantur amici. Et Gregorius in registro. Nullus tibi fidelior esse potest ad consilium quam qui non tua sed te diligit. Tertia conditio dicitur constantia: debent consiliiarii constantes esse ut non vincant aut superent passionibus odij amoris timoris et huiusmodi. quoniam ut inquit Seneca. Perit omne iudicium cum res transit in affectum. Quarta conditio dicitur maturitas ut non consulatur precipitanter et inconsiderate. Unde Calixtus papa dei. 50. c. Ponderet. Nos inquit tempore idigemus ut aliquid maturius agamus. Non precipitemus consilia et opera nostra: neque ordinem eorum corrumpamus. Quinta conditio dicitur veritas: debet consiliiarius benignitatem consilii et non ad beneplacitum maiorum vel suorum ut facere solent adulatores. Pro quibus facit exemplum quod legis in historia tripartita. li. 5. Quod cum ecclesia pateret persecutiones Constantinus pater constantini magni cessit

christianis licentiam in sua religione persistere. Is probare volens quosdam in palatio suo christianos si fideles et veridici essent statuit quod si qui venirent ad sacrificandum dicerent: hi essent cum eo in palatio. Siqui autem non essent exirent de palatio. Et cum aliqui essent proponentes religionem christianam promissis regis. Alii vero essent prius ad sacrificandum dixerant spantes amicitiam regis delibauit et eis ut consiliariis qui christo fideles constantesque fuerant. Alios vero ut effeminatos et fallaces expulit credens eos nunquam fore sibi deuotos atque veraces qui fuerunt sic dei sui tam leuissimi peditores. De xerxe adhuc rege illo potentissimo legitur: quod cum grecis bellum inditurus consuleret suos unus dixit grecum non vinci sed obrui mole exercitus. Alius dixit tamen dum esse ne vires desertas et vacuas inuenirent. Alius dixit vir illi nam rex sufficere angusta esse classibus maria militibus castra explicandis copiis equestribus capestris vir celum patere sagittis: dum sic adulando regem nimia exultatione concitarer. Quidam nomine damarus dixit. Multitudo ista que tibi placet tibi metuenda est: verum est enim quod dicitur: non diu posse durare quod regi non potest. Nihil tam magnus quod perire non possit. Atque ut dixit damarus euenit quia deuictus fuit. Et in exercitu eius equa perierit lepore quod est animal fugacissimum ut recitat Valerius li. 3. Grande periculum est aures adulatores probere. Propterea Seneca ad lucillum ait. Moiem blande loquentem agere tuum laqueum esse: habet enim suum venenum blanda locutio. Sexta conditio dicitur taciturnitas. Ea enim que tractantur in consiliis non sunt aliquo pacto reuelanda illa que secreta esse debent propter scandala multa que possent euenire. Sic Valerius li. 2. dicit de romanis quod adeo magna charitate prius tenebantur ut archana consilia patrum scriptorum multis seculis nemo senatorum nunciauerit. Narrat autem Valerius quod cum esset de more romanorum ut prius possent filios suos paruulos ducere secum in consilium accidit semel quod Papirius paruulus una cum patre suo consilium intravit in quo statutum fuit ut que ibi tunc tractabantur secreto tenerentur. Cumque paruulus domum redisset a matre requirebatur:

ut consilij secreta paderet. Qui ut declina-
ret matris importunitate officioso menda-
cio usus est dicens ibi fuisse tractatum ut qui
libet vir posset duas uxores habere. Quod
illa credens alio matronis reculit. Qua
re divulgata per urbem conuenientes mulie-
res plurime quadam die ad locum consilij ac-
cesserunt postulantes a senatu posse et ipsas
duos accipere viros. Quod illi admiran-
tes ubi hoc processerit inquisierunt. Invene-
runtque hoc processisse ex astutia pueri talia
caute referentis. Unde romani statuerunt
nullum de cetero preter illum ad consiliuz ad-
mittendum: qui ita caute sciisset occultare
secretum. Septima conditio dicitur stabili-
tas. Debent esse stabilia consilia ut. scilicet. quod
in illis rationabiliter determinatur execu-
tioni demandet. Et quia multi seruare co-
silia nolunt sepe in graues iacturas decue-
niant. Unde primi machabeorum. 5. c. scribi-
tur. quod iosephus et azarias quia non serua-
uerunt quod fuerat determinatum scilicet ut
non exirent in prelium contra inimicos de-
bellati fuerunt: occisus duobus milibus de
exercitu suo. Sic et romani apud canas ce-
ciderunt in prelio ab anibale victi teme-
ritate varronis qui contra aliorum senten-
tiam et pauli emilij college voluit conferere
manus. Sic et gayus flammineus perijt
apud lacum duz abstinere noluit a pugna
quod sibi a suis consulebatur. Sic et alij quam
plurimi spernentes amicorum consilia in
multa pericula inciderunt. Deponamus
ergo superbiam et saluberrimis consilijs ac-
quiescamus ut sic reddamus nos dignos
gratia dei que dat humilibus: quam nobis co-
cedat ille qui est benedictus et laudabilis in
secula seculorum Amen.

Deusica 3^a in quadagesima. De superbia
scismaticorum. Sermo vigesimus secundus.

De regno

in seipsum diuisum desolabitur. Ver-
ba sunt redemptoris nostri ori-
ginaliter Mathei. xi. c. et in euangelio ho-
die. Passa est ecclesia dei saepe gra-
uissimas persecutiones ab hereticis et scis-
maticis. De hereticis autem dictum est in pre-

cedentibus. Sed contra superbiam scisma /
ticorum loquemur in presenti sermone. Nam
hoc genus hominum etiam temporibus no-
stris vix immo pro nihilo potest domari:
quandoquidem in plerisque christianorum pro-
uincijs pestis ista truculentissima quamul-
tos interimat. Vbi sunt desolati et priuari
munere diuicie gratie. Pro quibus de scis-
mate tria mysteria proponemus declaran-
da.

Primum de diffinitione

Secundum de offensione.

Tercium de priuatione.

Quid est scisma: et in quo differt ab he-
resi: et quomodo est una ecclesia vniuersa /
lis: et ecclesia romana est caput omnium ec-
clesiarum: cui preest papa vicarius christi:
et de multis scismatibus que fuerunt elapsis
temporibus. Cap. primum.

Primum mysterium declarandum de
p scismate dicitur diffinitionis. Pro-
test enim scisma sic diffiniri. Scisma
est vicium quo quis sub summo pontifice
esse et membris ecclesie ei subiectis com-
municare recusat. Pro cuius declaratione di-
citur 2° bo. 22. q. 31. articulo 2°. quod nomen scis-
matis secundum Iheronimum 2° ethicoz a scissura ani-
morum vocatum est. Scissio autem vnitati
opponitur: unde peccatum scismatis dicitur
quod directe et per se opponitur vnitati. Cha-
ritas autem non solum vnaz personam alteri
vnit spirituali dilectionis vinculo: sed etiam
totam ecclesiam in vnitatem spiritus. Et ideo
proprie scismatici dicuntur qui propria spon-
te et intentione se ab vnitatem ecclesie sepa-
rant: que est vnitas principalis. Nam vni-
tas particularis aliquorum adinuicem ordina-
tur ad vnitatem ecclesie. Sicut compositio sin-
guloz membrorum in corpore naturali ordi-
natur ad totius corporis vnitatem. Eccle-
sie autem vnitas in duobus attenditur. scilicet in
conexione membrorum adinuicem seu communio-
ne: et item in ordine omnium membrorum ad vnum
caput. Hoc autem caput est ipse christus: cuius vi-
ces in ecclesia gerit summus pontifex. Et ideo
scismatici sunt qui ut dictum est subesse renuunt
summo pontifici: et membris ecclesie ei subiectis
coiccare recusant. Sic et pelagius papa. 24. q.
3. c. Scisma. Scisma siquidem ipsum quod grecum

nomē est scissurā sonat. Sed in unitate scis-
sura esse non pōt. Ad ergo unitati cōmu-
nicāt qui scismaticis cōmunicāt. Partes
ipsi sibi fecerunt: et ab eo quod unus est ut
apli inde iā verbis loquar semetipsos se-
gregantes spū non habēt. Et q̄uis etiā
heresis diuidat boiem ab unitate fidei: ca-
tholice tamē scisma est speciale viciū disti-
ctū ab ipsa. Nam heresis opponit directe
et per se fidei. Scisma opponitur per se ec-
clesiastice charitatis unitati. Et ideo sicut
fides et charitas sūt diuerse virtutes q̄uis
quicunq; caret fide caret charitate: nō tñ
ecōtrario. Ita heresis et scisma sūt diuersa
vicia q̄uis hereticus sit etiā scismaticus.
nō econuerso. vnde Hiero⁹. 24. q. 3. c. In-
ter. ait: Inter scisma et heresim hoc arbitror
interesse qd heresis puerū dogma habet.
scisma autē ab ecclia separat. Et tamē sicut
amissio charitatis est via amittēdi fidem:
ita scisma est via ad heresim. ¶ Pro clario
re tamē intelligētia notande sunt tres
catholice veritates. ¶ Prima qd vna est ec-
clesia vniuersalis. vnde in simbolo patrū
dicitur Et vna sancta eccliam rē. Et de sū.
tri. et fi. catho. Vna est fidelū vniuersalis
ecclia. ¶ Et Cyprianus. 24. q. 3. c. Quis
Ecclia inquit vna est que in multitudine
latius incremento secunditatis extendit:
quomodo multi radij sunt sed vnū lumen
habent. ¶ Scda veritas qd ecclia romana
est oīum eccliarū caput mater et magistra.
Sicut pater. 21. di. c. In nouo testamento.
¶ Et. 22. di. c. Sacrosacta. ¶ Et. 3. q. 6. c. Gu-
dū. ¶ Et vt scribit di. 19. c. Nulli fas. Qui
asserit contumaciter eccliam romanā non
esse caput aliarū eccliarū et non posse conde-
re canones et decreta et etiā sibi tanq̄ ca-
piti non obediendū excommunicatus est.
¶ Scdm doctores istud c^m loquitur de con-
temporibus canonū et transgressoribus.
Sed dupliciter dicitur quis contēptor cano-
nū. vno modo qd aplicam sedem cōtuma-
citer negat esse caput ecclesiarū et hie po-
testatē condendi canones decreta et statu-
ta ei⁹ non fore seruanda: et talis est scisma-
ticus et hereticus et excommunicatus. Et sic
intelligendo dictū c^m est canō late snie fm
Joannē andree et hostiēse. Secūdo modo

dicitur quis contēptor et transgressor cano-
num qui ipsa mandata canonū non suat
q̄uis credat et dicat esse seruanda: hic nō
est scismaticus pprie nec excommunicatus.
¶ Tertia veritas qd papa romanusq; pōti-
fer est caput ecclie superatq; in dignitate
et potestate quoscūq; reges et p̄ncipes reli-
quosq; prelatos. Propterea in. c. Vbi pe-
riculū de electione li^o. 6. Papa vocat vi-
carius iesu christi suc- essor petri rector vni-
uersalis ecclie: et gregis dñici director. Et
glo. in plogo clementine. Papa idest ad-
mirabilis. Et dicitur a pape quod est inter-
iectio admirantis. Et vere admirabilis qd
vices dei gerit in terris. Etymologia ho-
nomis est pater patrū. Sed nunqd papa
dici potest vicarius petri sicut se dicit vica-
riū christi. in. c. Pro humani. de homici-
dio li^o. 6. Et qd sic videtur per illud qd ha-
betur. 63. di. c. Ego ludoycus. ¶ Et p^a. q. p^a.
c. Non qualco. 2. q. 7. c. Quoties. Sed glo-
sa in clementina romani p̄ncipes de iure
iurādo dicit. Ad locutio ista. s. papa est vi-
carius petri impropria est vel exponitur:
idest gerit vicariā quam gessit petrus: vi-
carius enī non datur vicarij de officio vi-
carij. c. Clericus. Qui igitur nolūt subesse
pontifici tanq̄ ecclie capiti scismatici di-
cuntur. ¶ Sed quid cū plures sint se geren-
tes pro papa quis eorū scismaticus est te-
nendus cū suis sequacibus. ¶ Ad hoc di-
ctum est in. 4. li^o de p̄nia in sermone de dis-
cordia. Et lz iueniatur sepe scismata in dei
ecclia exorta. ¶ Tamen diebus meis an-
no. s. dñi ad^o cccc^o quadragesimo sub Eu-
genio quarto canonice electo et a tota xp̄ia
nitate acceptato factū fuit scisma. Nam con-
gregatio facta basilice que aliqui consiliuz
fuit: quia auctoritate martini quinti cōgre-
gatum: et postea auctoritate eugenij confir-
matū cū fuerit dissoluta translato consilio
ferrariā pp̄t reductionē grecorū. Et ide flo-
rentiam. pp̄t superuenientē ibi pestē effe-
cta est conciliabulū et synagoga sathane.
Nam ausu temerario illi de illo cōciliabulo
deposuere eugenij et crearūt amideū ducē
sabaudie dictū felicē. Et pro iustificāda sua
impietate allegabant qd ipse eugenius nō
potuit dissolucere illud consiliuz sua aucto-

ritate firmatū et q̄ consiliū est supra papā
 et potest iudicare de ipso. Et tertio quia eu-
 geniū scandalizabat eccliam. ¶ Sed pri-
 mum esse falsum constat ex dictis in prece-
 denti sermone. Nam eius est destituere cuius
 est constituere cum sint eiusdē potestatis
 actus. Et de reglis iuris c. Omnis. Sicut
 autē papa condere potest canonē generalē:
 ita tollere potest et mutare: ut patet. 25. q.
 3. a. 2. ita. Et sicut solus potest conciliū
 generale inducere et ei auctoritatē dare: ita
 potest illud dissolvere. ¶ Secundū etiā pa-
 tet esse falsum. Ad enim papa auctoritatē
 habet a cōsilio principaliter sed a xpo.
 21. di. c. Quāuis. Et ipse papa dat robur et
 auctoritatē ordinatis in consilio. Et de ele-
 ctione. c. Significasti. Et ut dictū etiā est in
 precedenti sermone. Nemo pōt iudicare pa-
 pam: ut patet. 9. q. 3. c. Nemo. et quatuor
 caplis sequētibz. Sed ibi glo. ponit tres
 exceptiones. ¶ Prima in foro penitentie.
 Tunc enī iudicabit a suo confessore qui te-
 net locū dei. ¶ Secūda cum submitit ipse se
 sua sponte iudicio ecclie consilij vel alteri
 us. Sicut accidit i symacho papa et leone
 2. q. 5. c. Auditu. Et. 2. q. 7. c. Nos. Et. 31.
 di. c. Nunc autē. ¶ Tertia in crimine heresis
 unde di. 40. c. Si papa. dicit: A nemine iu-
 dicandus est nisi deprehendat a fide devi-
 us. ubi dicit glo. hoc verū si se non vellet
 emendare. Nam si vellet se emendare non
 deponeret. Et hoc per quoddā decretū fa-
 ctum in consilio cōstantiensi. ¶ Addita est
 quarta exceptio. s. in casu scismatis quod
 videt intelligendū de scismate dubio. s. sūt
 duo pontifices creati et dubitat quis eorū
 sit verus. Non autē hoc habet locū de ma-
 nifesto cū. s. vnus canonicē creatus aliū
 postea intrusus. Alio cum quilibet epus
 possit incedere ab obedientia pape et sic fa-
 cere scisma: et sic habebit papa quorūdie iu-
 dicari cū tamē iura contrariū clamēt. Un-
 de Anacletus papa di. 79. inquit. Ecclesi-
 am summoꝝ pontificū sibi dñs reſeruauit.
 Cū ergo nullus horū casuū fuerit in Euge-
 nio: quia nec a fide deuius: nec se submit-
 tit consilij iudicio: nec esset tunc aliqđ scisma
 qua ratiōe potuerit p̄ciliū imo p̄cillabolū
 iudicare de ipso nō apparet. ¶ Tertiū silr

friuolū est. Nam glo. illa in. c. Si papa. que
 dicit q̄ papa potest deponi ppter qđcūq̄
 peccatū quod scādalizaret eccliam. opina-
 tiue loquit non assertiue. Nec repit aliq̄s
 papa depositus p̄cise ppter scelera sua:
 sed ppter scisma tollendū. Quales autē
 fuerint et q̄te sanctitatis et fame qui depo-
 fuerunt Eugeniu sciūt plurimi: quia. s. fue-
 runt ifames et scādala plurima in diuersis
 locis egerunt. Et quales electores antipa-
 pe talis et ipse ab̄bitiosus cupidus dolosus
 Eugenio ad paupes liberalissimo: ad ec-
 clesias et religiones deuotissimo existente:
 Qđ autē aliqui dixerint se credere eugeniu
 v̄x papā sed ad vitandū scandalū et picu-
 lū amissionis rex et vite adhibebant anti-
 pape illū ab̄t noīantes papā et veneran-
 tes non vident nragis excusari a mortali:
 q̄ marcellinus papa cū in venerandē ido-
 li posuit grana incensi sup prunas timore
 mortis compulsus. di. 21. c. Nunc autē. Aut
 q̄ salomon cū ob amorem mulierū idolis
 genua flectebat ad complacendū eis: que
 tamen corde non adorabat. Est enī ibi mē-
 daciū in xpiana religione: seu in hīs que
 p̄tinent ad fidem quod est p̄nciosus men-
 daciū. 22. q. c. Primū.

¶ Qđ scisma est graue peccatū: et de cōpa-
 ratione eius ad idolatriā. Cap. 2^m.

¶ Secundū mysteriū contemplandū
 de scismate dicit̄ offensionis. Est enī
 scisma peccatū quo scismatico offen-
 dit mortaliter. Si enī peccatū quod com-
 mittit contra charitatem alicuius persone
 particularis est mortale: ut odiū particula-
 re contra primū: multo magis quod ppe-
 trat p̄tra charitatē totius ecclesiastice con-
 gregationis vt scisma. Bonū enim q̄to
 cōmuniū tanto diuiniū et per consequē
 melius et malum ei oppositum deterius.
 Hinc Aug⁹. 24. q. 3. c. Ubi. ait Neq̄ scif-
 matici aliquid sibi ex iusticie mercede pro-
 mittant: quia vbi charitas non est non po-
 test esse iusticia. Dillectio enī proximi ma-
 lum non opat. ¶ Et Beda sup adatheū.
 Quicūq̄ ab vnitāte fidei vel societate pe-
 tri apostoli quomodolibet semetip̄os se-
 gregauerint nec tales a vinculis peccato-
 rum absolui nec igniaz regni celestis pos-

sunt ingredi. q̄stione eā dē. ¶ Et itē ibi Cy-
prianus in. c. Dicimus. Cuncti scismatici
quia foris sunt id est extra ecclesiam spiritus
sanctum non recipiunt. ¶ Et Aug⁹ de fide
ad petrū. Firmissime tene et nullatenus du-
bites omnē hereticū vel scismaticū cum
diabolo et angelis eius eterni ignis incen-
dio participandū nisi ante finē vite catho-
lice fuerit incorporatus et reintegratus ec-
clesie. ¶ Et extra de hereticis in. c. Ad abo-
lenda. Omniū hominū qui catholice ec-
clesie non tenet unitatem neq; baptismus
neq; elemosina q̄stui libet copiosa: neq;
mors pro fide christi suscepta proficere po-
terit ad salutem. ¶ Sed querunt aliq̄ vtz
scisma sit grauius peccatum q̄ idolatria.
Et q̄ sic videt̄ quia grauius fuit punitū.
Nam adorantes vitulū aureum gladio oc-
cisi sunt. Exo di. 33. Scisma ho facientes. s.
dathan et abiron absorbi sunt. Ipsi equidē
et chore fecerunt scisma in populo hebreo-
tū cum in deserto contra moysen et aaron
querentes sibi vsurpare ducatū populi. Et
apta est terra et deglutit dathan: et opuit
super congregationē abiron. Numeri. 16.
c^o. Et exarsit ignis in synagoga eorū et flā-
ma combussit eos. s. chore cum complici
b⁹ suis. ¶ Ad hoc respondet Tho. 22. q. 39.
Qd cum queris in cōmuni de duobus pec-
catis quod sit grauius intelligēda est que-
stio de grauitate que attenditur bz genus
peccati. Genus autem peccati seu species
attenditur ex obiecto. Et ideo illud pecca-
tum quod maiori bono contrariat̄ est gra-
uius in genere suo. Sicut peccatū in deū
est grauius q̄ peccatum in primū. Ad a-
nifestū est aut̄ q̄ infidelitas est peccatū cō-
tra ipsum deū s̄m q̄ in se est veritas p̄ma
cuius inuit̄ fides. Scisma est contra eccle-
siasticam unitatē: que est quoddam bonū
participatum et munus q̄ sit ipse deus.
Ideo infidelitas ex genere suo est grauius
peccatum scismate. Sed si cōsideretur gra-
uitas peccati ex circumstantijs: sic posset
cōtingere q̄ aliquis scismaticus grauius
peccaret q̄ aliquis infidelis. Et hoc vel pro-
pter maiorem cōtemptum vel propter ma-
ius periculum quod inducit: vel propter
aliquid huiusmodi. ¶ Nec obstat p̄dictis

si dicatur q̄ charitas cui opponit̄ scisma
est maior fide cui opponitur infidelitas. Et
qd opponitur maiori bono maius malū
est s̄m philosophum. 8. ethicorū. Nam vt
dicit Tho: Charitas habet duo obiecta.
vnum principale scilicet bonitatem diui-
nam. Aliud secundariū scilicet bonū pro-
ximi. Scisma autē et alia peccata que sūt
contra proximum apponuntur charitati:
q̄stū ad secundariū bonū quod est mi-
nus bonum q̄ ipse deus. Et ideo ista pec-
cata que sunt contra primū sunt minora
q̄ infidelitas. Sed odiū contra deū vtiq;
grauius est infidelitate. ¶ Inter peccata ta-
men contra proximiū scisma est maximū:
quia contra spirituale bonum multitudi-
nis. ¶ Itē nō obstat dictū Hieronymi. 24.
q. p⁹. c. Non afferamus. Qd grauius est
punitum sceleratius est commissum. Sed
scisma est grauius punitum q̄ idolatria.
ergo videtur q̄ sit grauius peccatū. Nam
vt dicit Tho. hoc vtz est cōmuniter de pe-
na in hoc mundo. Aliquando tamē secus
est ex aliqua causa. Et ratio est quia cūz pe-
ne sint quedam medicine ad arcendū ho-
mines a peccatis. Ideo aliqui vbi est ma-
ior pronitas ad peccandūz seuerior debet
pena adhiberi. Sicut etia; ab ecclesia ma-
ior pena iniungitur vxoricide q̄ matri-
ci: de ex eo q̄ proniores sunt homines ad oc-
cidendam vxorem q̄ matrē. Et sic ad pro-
positum. Ille populus erat pronus ad scis-
mata et rebelliones vt dicit p̄mi besdre. 4.
c. Et ideo illud magis punitum. Et etiam
non erat ita notū populo q̄ semper moy-
ses deberet esse princeps illius populi si-
cut q̄ deberet semper adorare vnum deū
quod habebant per legē. Et ideo oportuit
rebellātes illius p̄ncipatui pena consue-
ta et horribili puniri.

¶ Qd scismatici priuantur potestate ordi-
nis: iurisdictionis: et administrationis.

Cap. 3^m.

¶ Eritū mysteriū declarādū de scisma
et de priuatione. Qd scismatici
priuati sunt triplici potestate.

¶ 1^a de ordinis siue consecrationis.

¶ 2^a iurisdictionis.

¶ 3^a administrationis.

¶ Primo priuatur pte ordinis siue con-
secrationis. Ad quod intelligendum dicit
Tho. 22. q. 39. articulo. 3. Qd duplex est po-
testas spiritalis. vna quidem sacramenta-
lis que confert p aliqz consecratione: que
dicit potestas ordinis seu consecrationis et
hec indelebilis est et auferri non potest si-
cut nec character ab aia. Omnes enim con-
secrationes sunt immobiles manere qua
consecrat. Sicut patet etia in rebus mani-
matis. Na altare semel consecratu non co-
secrat itez nisi fuerit dissipatum. Et ideo ta-
lis potestas remanet fm essentia suam in
homine qui ea adeptus est: siue labat in
heresim siue in scisma vel aliud malu: qd
patet ex hoc quia talis rediens ad eccliam
non itez consecrat. Sed quia potestas in-
ferior non debet mitti in actum nisi fm q
mouet a superiori potestate: vt etiam patet
in naturalibus. Unde est q tales vsu po-
testatis amittunt. Ita q no licet hereticis
aut scismaticis sua potestate vri. Si tamen
illa vtriusq habet effectum in sacramentalibus
quia in hys homo non opat nisi vt instru-
mentu dei. vnde effectus sacramentales
non excludunt ppter qcuqz culpa con-
ferentis sacramentu. ¶ Secunda potestas
est iurisdictionis que ex simplici hominis
auctoritate confert. Et talis potestas non
inviolabiliter adheret. vnde in scismaticis et
hereticis non remanet: sed ecclesia auferit
ab eis. vnde nec excommunicare possunt nec
absolvere: nec indulgentias dare vel bi.
¶ Cu ergo dicit q scismatici priuant pote-
state spuali intelligenduz est de potestate
secunda. vel si intelligat de prima. s. conse-
crationis referendu est hoc no ad essentia
potestatis. sed quo ad legitimu vsu ei.
¶ Et sic intelligendu est illud qd ait Cypria-
nus de nouatiano scismatico. 7. q. p. c. No-
uatianus qui nec vnitatem sps nec cōiun-
ctionem pacis obseruat: et se ab ecclie vin-
cto atqz a sacerdotu collegio separat neqz
epi potestate potest hie neqz honore qui
epatus nec vnitatem hie voluit nec pacem.
¶ Et. 24. q. p. c. Dicim. Dicim. omnes
omnino hereticos et scismaticos nihil hie
potestatis acquirunt. Quicunqz ergo recipi-
unt sacramenta ab hereticis et scismaticis

non recipiunt effectum græ et si character quo
ad imprimentia ipsius fm Tho. quia ficti
accedunt cum in hoc faciant contra prece-
ptum ecclie hoc phibentur excepto baptis-
mo in casu necessitatis. ¶ Tercio priuant
scismatici potestate administrationis tem-
poraliu et in dignitatibus constitunt etiam
possessionibus suis. di. 8. c. Quo iure. Et
24. q. p. c. Qui contra. Et c. De liguribus
¶ Notandu hoc loco q cum ordinatio sel-
enter a scismaticis solus papa dispensat.
Sed cum ordinatio ignoranter: discretus
prelatus potest dispensare fm Hostiensē.
Et de electione c. Quia diligenti. Et c. qz
revertunt ad ecclesiam recipiendi sunt fm
Raymondū c. 3. manus impositione et sa-
tisfactione vt spm sanctu accipiant quem
extra eccliam non habebant. 24. di. p. c.
Dicimus. Nec creditis si dicunt secum
dispensatum nisi ostendant dispensationē.
Et de scismaticis c. 2. ¶ Hodie hoc viciu
scismaticis in grecis orientalibus adhuc
viget: qui et si tēpore Eugenij ad ecclesiasti-
cam vnitatem vni sunt redire tamen reuersi
sunt vt canes ad vomitum. Et romanam
ecclesiam omnēqz ritu ipsius derelictam. Ob
quod puto indigne eis deum qui tradi-
dit eos in manus infidelium et ad nihilu de-
duxit omnē gloriam eoru. Volendū profe-
cto est de illoru interitu: qm ab eis multa
nobis bona penerunt. Inquit enī Cicero
in 2.º de finibus bonor et malor. A grecis
philosophia et omnes ingenuas disciplinas
habemus. Sed hodie defect ab eis omnis
splendor eloquentie: ois vis philosophice
ois deniqz corona regni. Et vt predicti: irri-
tauerunt deū cū scismanibus suis: ad que
concurrerunt hereses plurime: qz vno inco-
uenienti dato plura sequunt. Alie vero na-
tioneo xpianor et si in obedientia ecclesie
pseueret multa nihilominus peccant con-
tra ecclie libertatem et summi pontificis et pla-
torū obedientiam et reuerentiam que tacite scis-
maticos illos faciunt. Adiuua o deº eccle-
sia tua: ptege tu illa qm xpiani principes
vel nihil vel satis pag eius auctoritate ve-
nerant. Nolo particularia recēdere. Tm re-
fero q veris catholice promittit regnuz
celor. In quo viuit et regnat deus p omnia

Secula seculorū Amen.

¶ Feria 2^a ante hebdomadē. De petō ire.
Sermo vigesimus tertius.

Ep̄leti sūt oēs

in synagoga ira. Scribunt hec
vba Luce. 4. c. 7. in euangelio
hodierno. ¶ Gregorius ille magnus eccle
sie dei doctor celeberrimus. 31. li. moralium.
¶ Ponit irā vnum ex septē vicijs capi
talibus de qua sanctus Tho. 22. q. 138. in
quit. Ira p̄prie loquendo est passio appeti
tus sensitui a qua vis irascibilis nūcupa
tur. ¶ Circa passionē autem anime dupli
citer potest malū inueniri. Aliomodo ex
ipsa specie passionis que cōsiderat s̄z obie
ctum passionis sicut inuidia s̄m specie su
am importat quoddā malū. Obiectū au
tem eius idest materia circa quā est tristi
cia de bono aliorū: quod s̄m se repugnat
rationi. Et ideo inuidia mox nominata im
portat aliquid mali vt dicit Aristote in 2°
ethicorū. hoc autem non conuenit ire que
est appetitus vindicare idest punitōis. Vin
dicta enī potest bene et male appeti. Alio
modo inueniunt malum in aliqua passione
s̄m quantitatē ipsius: idest s̄m abundan
tiā et defectum. Et sic potest malū inueniri
in ira quando quis irascit plus vel minus
debito preter rationem rectā. Et 3 omnes
sunt inclinati ad iram magis tamē colerici
ratione ignee complexionis. Et mulieres
ratione debilitatis rationis. ¶ Unde eccle
siastici. 25. c. dicit. Non est irā sup iram mu
lieris. Hec ira moti sunt illi qui erāt in sy
nagoga et querebant xpm precipitare vt
recitatur in euangelio. Qui multos habet
imitatores ad inconvēientia plurima pre
ira sepe ruites. Ob quod in presēti s̄mo
ne de ira dicemus: de qua pponimus tria
mysteria declarāda.

¶ 1° de omissionis.

¶ 2° de commendationis.

¶ 3° de offensionis.

¶ Quid peccat ille q̄ omittit irasci vbi et q̄
deberet irasci. Cap. 1°.

¶ Rīmū mysteriū de ira declarandū
de omissionis. Dū enī quis irasci

omittit quī irasci debet vtiqz peccat. vnde
in psal. dicit. Irascimini et nōne peccato
q̄si dicat. Si hoc nō facitis peccatis. ¶ No
tādū tamen s̄m Tho. 22. q. c. Nou. q̄ ira
dupliciter potest intelligi. Aliomodo p̄p
est simplex motus volūtatis quo aliquis
non ex passione sed ex iudicio rationis ira
fligit penā. Et sic defectus ire absqz dubio
peccatū est. ¶ Et de hoc ita scribit Chuso
super Mattheū. Qui cū causā non irascit
peccat. Hā talis vicia seminat negligentē
am nutrit: et nō solū malos sed etiā bonos
inuitat ad peccatū. Iracūdia enim que est
cum causā iracūdia nō est. s̄. p̄prie: sed in
dicium. hec ille. Aliomodo accipit ira pro
motu appetitus sensitui qui est cū passio
ne et transmutatiōe corporali. Et hic mo
tus ex necessitate sequit in homie ad sim
plicem motū voluntatis. Quia naturalis
appetitus inferior sequit motum volunta
tis appetitus superioris nisi aliquid repu
gnet. Et ideo non potest totaliter deficere
in appetitu sensitui motus ire nisi p̄ sub
tractionē vel debilitationē motus volūta
rii. Et ideo ex p̄sequenti defectus passiois
ire viciosus est sicut et defectus voluntarij
motus ad puniendū mala s̄m iudiciū ra
tionis. Est aut passio ire vtilis sicut et oēs
aliqz motus appetitus sensitui ad p̄mptū
crequendū id qd ratio dicit. Alioqz fru
stra in homie esset appetitus sensitui cū
tū natura nihil frustra opef. Si aut qd nō
irascit cōtra vicia sua et aliorū. vt cū fami
liā pater vel mater vel subditos rector se
cularis aut ecclesiasticus videt vel sciunt de
linquere et ex remissione nō corrigunt nec
puniunt ne seipsos ira p̄urbent vel delin
quentes et amicos eorū contristent tūc de
secus ire est petn. Ideo di. 50. c. Sigs dia
conus scribit. Que ē ista bonitas iusticie
inimica palpare criminosos et crimia eorū
dimittit. re vtiqz ad diez iudicij ipunita. ¶ Et
Amb. 33. q. 4. c. Est iniusta. ait. Dū vni in
dulget idigno ad p̄lacionis p̄tagiū pu
cat vniuersos. facilitas enī venit icentitū
p̄bet delinq̄n. h. q̄ sic ē qd ex de simonia
in c. Licet di. q. Deli sūmus sacerdos i se
bonus tū qz nō irat? fuit p̄tra vicia filiorū
in se et i ipsis punit? fuit a dño dū filijs ei

in bello contra philisteos pemptis ipse de
fella corruens fractis cervicibus expiravit.
37. di. c. Legant. ideo Aristo. 4. ethicorū ait
videtur insipientis esse nō irasci ubi et qñ
oportet. ¶ Si autē obiceretur contra dicta:
qm̄ deo debem⁹ assimilari iuxta posse fm̄
illud Mathhei qñto. Estote pfecti sicut et pa-
ter vester celestis pfectus est. Sed deus cū
tranquillitate iudicat et punit sine ira aliq̄
Mā ira eius de qua dicit. Iratus est furore
deus et non est concitati animi: sed iusta
supplicij constitutio. de pe. di. p. c. Sed
cōtinuo. Et de hoc Aug⁹. i. de ciui. dei. c.
15. Ira inquit dei non p̄turbatio animi ei⁹
est: sed iudiciū quo irrogat pena peccato.
Ergo et nos sine ira punire debem⁹. ¶ Re-
sponder Thō. qd deo assimilari debemus
in appetitu boni: sed in appetēdo et modo
appetendi assimilari non possumus: qz in
deo nō est appetitus sensitivus sicut in ho-
bis. ¶ Si adhuc obiceretur qd non sit licitū
irasci: qm̄ ira est appetitus vindictę. vt bi-
cit glo. sup̄ illo verbo leuiti. 19. Ne ode-
ris fratre tuum in corde tuo. Sed appete-
re vindictam non videtur esse licitum: qz
deo est reservāda fm̄ illud deuteronomij
32. c. Mēda ē ultio. Et itē. Mibi vindictā
ergo irasci nunq̄ est licitū. ¶ Respondet
Thō. qd appetere vidictā ppter malū eius
qui puniendus est illicitum est. Sed appe-
tere vindictam ppter viciōz correctionē
et bonū iusticie cōservandū: laudabile est.
Et in hoc potest attendere appetitus sensi-
tivus inq̄tum movetur a ratione. Et duz
vindicta fm̄ ordinez iudicij fit a deo fit: cu-
ius minister est potestas puniens: vt dici-
tur ad romanos. 13. c. Nō est ergo acceptā-
da stoicorū opinio: qui ponebant iram et
omnes alias passiones esse malas nomi-
nantes eas affectus quosdam p̄ter ordi-
nem rationis existētes. Sed Aug⁹ li. 10. de
ciuita. dei magis approbat opinionez
pipateticorū qui tenent qd ira et alie passio-
nes anime dicuntur motus appetitus sen-
sitivi siue sint moderate fm̄ rationem: siue
non. et fm̄ hoc ira nō semp est mala. Quin-
immo a ratione imperata laudabilis est et
virtuosa. Et sic econverso omissa vitupe-
randa est.

¶ Ad ira que est fm̄ rationē que dicitur
ira per zelū est cōmendabilis et virtuosa.
Cap. 2. m.

Ecundū mysteriū de ira declarādū
dicitur commendationis. Sicut enī
defectus ire loco et tempore vitupe-
rabilis est: ita ira per zelū a ratione impe-
rata est cōmēdabilis. ¶ Unde Aug⁹. 6.
q. p. 2. s. h. ait. Irascitur iustus peccans pa-
leap: id est malorū: sed non odit. Et Chrysos-
tomi. Qui irascitur cum causa nō est reus. Max-
si ira non fuerit. s. per zelū: nec doctrina p̄-
cit nec iudicia stant nec crimina cōm̄pescū-
tur. ¶ Propterea primi machabeorū. 2. c.
Inquit mathathias instruens filios ad
zelum legis exhortās per exempla helias
zelandō zelum legis receptus est in celū.
Quod habetur. 4. Regū. 2. c. Zelū autem
p̄cipue legis helias ostendit dū irat⁹ con-
tra falsos prophetas qui idolatrare facie-
bant populū quadringentos occidit in to-
rente cison: vt habetur tertij regum. 18. c.
¶ Ad hunc autē zelū inuitant exempla san-
ctorū. vii. 23. q. 4. c. Legi. Hiero⁹ ad ripari-
um ait. Legi Simoniasirē id est vindictā si-
neos. Austeritatē helie: et zelum simonis
chananci. Petri seueritatē: et ananiā et sa-
phirā trucidatē. Pauli constantiā: qui hel-
miā magū vijs dñi resistentē eterna seue-
ritate dānavit. Nō est crudelitas crimina
pro deo punire: sed pietas. vnde in lege di-
citur. Si frater tuus et amicus tuus et vxor
tua que in sinu tuo dormit deprauare vo-
luerit veritatē sit manus tua super eos et
effundes sanguinē ipsorū. ¶ De sineos ha-
bet numeri. 25. Qui motus ira per zelum
vnū de p̄ncipalioribus tribus iuda qui cō-
tra legē dñi miscebat cū madianita in ipso
actu peccati occidit. ¶ De helia habet. 4.
Regū p. c. Ad super duos quinq̄genari-
os fecit ignē de celo descendere cōburentē
eos. ¶ De zelo simonis: pro eodē videt hic
sumi simon et petrus qui binomius erat.
Et historiāz de ananiā et saphira hēs actu
um quinto cō. Glo. tñ ibi exponit de simo-
ne germano thadei apostoli tangendo hi-
storiā que habetur in legenda cor. s. de
sp̄ntibus per magos procuratis q̄s apo-
stoli miserūt super eos ad affligendū eos

ex zelo dei. ¶ Hæc ita per zelū motus ma-
thathias occidit nunciū regis anthiochi:
qui eum inuitabat ex parte regis ad sacri-
ficandum idolis: et iudeum qui coram eo
sacrificabat: ut haberetur primi machabeo
rū. 2. c. Hæc ira motus christus expulit fla-
gello vendentes et ementes. Joannis. 2. c.
¶ Propterea extra de sententia excommuni-
cationis. c. Veniens. ponitur casus de sa-
cerdote celebrante officiū qui extraxit de
ecclesia moniale que ipsum turbabat ma-
nibus in eam apposis et non est excommu-
nicatus. Glo. ibi dicit quia presumitur qd
bono zelo et non animo iniuriandi sic fece-
rit. ¶ Ex quo patet qd sacerdos turbantem
officiū diuinum potest expellere de eccle-
sia sine pena excommunicationis: et quili-
bet alius ratione officij quod obtinet in ec-
clesia. ¶ Propter dicta iquit Gregori⁹. 5.
moralium. Si sic proximos ut nos amare
precipimur restat ut sic eorum erroribus
sicut nostris irascamur. ¶ Et sapiens eccle-
siastes. 7. c. Melior est ira risu: quia per tri-
sticiam vultus corrigitur animus declin-
quentis.

¶ Quid ira inordinata peccatum est: et de
speciebus et gradibus et nocumētis eius.

Cap. 3^m.

¶ Etiam mysterium declarandum de
ira dicitur offensio. Est enim vi-
cium ira qua offenditur deus cum
in ea conturbatur oculus et anima et intel-
lectus et voluntas. Nam in ira per zelum
que virtus est si turbatur oculus ratio /
nis non tamen anima idest volūtas. Sed
in ira per vicium turbatur frequenter idest
simul turbatur oculus rationis cum ani-
ma idest voluntate. Est ergo ira peccatum
sū Tho. cum motus eius est iordinatus:
et contra rationem: vtpote quando quis
appetit iniustam vindictam seu punitio-
nem proximi notabil'r damnosam: puta
quia appetit cum puniri qui non meruit:
vel qui non fecit sibi iniuriam qd estimat:
vel si fecit sibi iniuriam vel alteri: appetit
eum plus puniri qd meruit: ut si dicent ei
verbus iniuriosum desiderat propter hoc
illum occidi: vel vulnerari et similia. ¶ Hæc
ut scribitur extra de sententia et re iudica /

ta. c. Cū tē in glo. Non omnia verba sūt
pro iniuria habēda: ut si ex repentino ani-
mo aliquid dicatur. 2. q. 3. c. Siquis ira /
tus: de pe. di. p. 1. §. Dimortium. quoniam nec
lubricum lingue ad penam facile trahen-
dum est. ff. ad legem iuliam maiestatis. l.
Famosi. §. Sed nec lubricus. ¶ Et inconsul-
tus calor calumnie vicio caret. 2. q. 3. §. No-
tandum. ¶ Similiter est inordinatus ire
motus cum quis calore iracūdie male co-
gitat vel loquitur de deo. ¶ Item cum quis
in correctione suorum inferiorum excedit
mensuram siue in verbis siue in factis. Ex-
tra de homicidio. c. Presbyterū. dicit. qd
presbyter qui puerum percussit idiscere
te causa discipline ex qua percussione puer
mortuus est inde ad paucos dies: ppetuo
deponitur et priuatur vbi glo. quia excessit
fines discipline. ff. ad legē aquiliā. l. 1. Pre-
ceptoris. Leuis enī castigatio magistris
permittitur. 23. q. 5. c. p. Et de snia excommu-
nicationis. c. Cum voluntate. ¶ Sed pro
huius partis pleniorē noticiā tria sunt vi-
denda.

¶ 1^m quot sunt ire species.

¶ 2^m quot sunt ire gradus.

¶ 3^m quot sunt ire nocumenta.

¶ Ad primū dicit Arist. 5. ethicorū. qd ira /
cundior: quidam sunt acuti: quidam ama-
ri: quidam graues. Et sic potest dici triplex
species ire: scilicet acuta: amara: et grauis.
Qui concordat in snia Gregori⁹. Et Dama-
scenus li. 2. dicentes: qd tres sunt irascibi-
littatis species. s. fellea: quā philosoph⁹ vo-
cat acutā que leue. s. habet principiū et su-
bitū motum. ¶ Scda dī mania seu isania:
quā phs vocat amarā que. s. permanet et
in vetustate venenit. ¶ Tertia dicit furor:
quā phs appellat graues que. s. obseruat
tempus ad supplicij inferendū. Nec autē
differētia specierū ire nō attenditur pncipa-
liter sū circumstantiā temporis: sed sū sa-
cultatē hominis ad irā: vel sū diuersitatem
in ira: et ex causa diuersā firmitatis in ipsa.
¶ Ad Tho. 22. vbi. s. dicit. qd iordinatio ire
potest accēdi ex duobus. primo qd ex ipa
origine ire: que scilicet habet leuem cau-
sā. Et hec ira pñet ad acutos qui nimis
cito irascuntur et ex leui causā. contra illud

Jacobi p. Sit autem omnis homo velox ad audiendum: tardus autem ad loquendum et tardus ad iram. ¶ Alio modo potest attendi in ordinatio ire ex ipsa duratione ire que. s. p. manet et nimis perseverat. ¶ Et hoc potest esse dupliciter. ¶ Primo modo quia causa ire seu licet iniuria illata ab altero diu manet in memoria. unde ex hoc diuturna tristitia concipit. Et ideo sibi ipsi amarus est contra illud ad ephesios. 4. c. Omnis amaritudo et ira tollatur a vobis. Et leuiti. 19. c. Non eris memor iniurie cuius tuorum. ¶ Alio modo contingit permanere ire ex parte vindicte quare quis obstinato animo querit. Et hoc pertinet ad difficiles seu graves qui non dimittunt iram nisi puniant. ¶ Secundum quod est videndum quot sunt ire gradus. Et iustus benedictus ponit tres gradus cum dicit Math. 5. c. Omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo racha reus erit consilio. Qui autem dixerit sate reus erit gehenne ignis. Qui gradus secundum Thoma. 22. vbi. d. non pertinent ad diversas species: sed accipiuntur secundum processum humani actus. ¶ In quo primo quidem corde aliquid concipitur. Et quantum ad hoc dicitur Qui irascitur fratri suo. ¶ Secundum est cum per aliqua signa exteriora ira manifestatur exterius antequam presumat in effectum. Et quantum ad hoc dicitur Qui autem dixerit fratri suo racha: que dictio secundum Hieronymum est interiectio irascens secundum ydionia hebreum: sicut apud nos heu est interiectio dolentis et nihil aliud significat nisi dolorem in communi: et pauper interiectio admirantis. Sed quia apud Latinos non est aliquid interiectio irascens: ideo permixtum fuit illud racha in suo ydionate hebreo significans iram in voce absque expressione verbi importantis calumniam maledictionis et huiusmodi. ¶ Tertius gradus est ire quando producit ad effectum. Est autem effectus ire nocumentum alterius sub ratione vindicte. Minimum autem nocumentum est quod fit solo verbo. Et ideo quantum ad hoc dicitur Qui dixerit fratri suo sate sub quo verbo comprehenditur omnis iniuria que fit proximo in locutione vel opere ex ira. Et ex modo loquendi ostendit deus gravius peccatum in 2º gradu quam in primo: et in 3º quam in 2º. Et hoc

innuitur et obscure ex modo loquendi per similitudinem processus iudicarij. Nam cum adducitur reus ad iudicium primo de crimine iudicatur id est examinatur utrum fecit vel non: et quantum et quomodo fecit. Repto quod maleficia perpetraverit: secundo fit consiliarius seu colloquio iudicis cum suis consiliariis si debeat sibi ignosci vel qua pena plecti. Et hoc deliberato: tertio dat sententiam contra eum ut tali pena puniatur. Sicut ergo in hoc processu minus periculum est reo iudicari id est examinari quam post examinationem de pena sibi debita propter delictum tractari. Quia dum examinatur adhuc est ei locus defensionis. Et potest convinci de crimine et non convinci et absolvi. Et tunc minus periculum sibi imminet cum de pena sibi danda tractatur in consilio quam postquam est lata sententia: quia cum agitur de pena eius potest sibi ignoscere vel alleviari pena sibi debita. Sed post sententiam datam non habet expectare aliquod remedium: sed quod executioni mandetur. Ita Christus ex ipso modo loquendi vult ostendere quod minus grave peccatum est et si mortale cum quis solus habet iram in corde pota cum odio quam ipse iram mortalem ostendit exterius in facie turbulenta vel clamore: quibus nulli faciat iniuriam. Similiter minus grave est et si mortale iram manifestare ab extra sed in confuso: quam iram ostendere suam cum nocumento primi. s. presumendo vel percutiendo et huiusmodi. ¶ Tertium quod est videndum Quot sunt ire nocumenta. Et possunt notari precipue tria. ¶ Primum est potentiarum anime et virtutum alteratio. ¶ Secundum corporis deformatio. ¶ Tertium fraternalis separatio. ¶ Primum est potentiarum anime et virtutum alteratio: propter iram omnes vires seu potentie anime alterantur. Nam primo oculus intellectus obtenebratur. Quia ut ait Lactantius. Ira impedit animum ne possit cernere verum. Unde dicit Gregorius. xi. q. 3. c. Illa vel ira. Quod cum rector est in ira non debet tunc iudicare sententialiter: quia iudicium rationis est obscuratum. Restringenda est inquit sub ratione potestas. Nec quid agendum: priusquam concitata mens ad tranquillitatem redeat. Nam commotionis tempore iustum putat

omne quod fecerit. ¶ Et. ff. de reglis iuris. l. Quicqd. Quicqd calore iracundie vel fit vel dicat non prius ratū est q̄ si p̄fene rantia apparuerit iudicium aīe fuisse. ¶ Et Cassiodorus li° de amicitia iquit. Ira procul absit cum qua nihil cōsiderare nihil recte fieri potest. ¶ Hinc Valerius narrat li° 4. de Archita tarētino q̄ duz se pictagore p̄ceptis metapōri ciuitatis appulie penitus immergit longo tēpore magno q̄ la / boze solidū opus doctrine cōplexus: post q̄ in patriā reuertitur ac rura sua reuolare cepit aīa duertit negligentia villici corrupta et perditā. Intuensq̄ malemeriū. Sūplissem inquit a te suppliciu nisi iratus essem. Maluit enī impunitum dimittere q̄ p̄pter irā iusto grauius punire. ¶ Narrat etiā historia ecclesiastica. q̄ theodosi⁹ imperator xpianus et deuotus cū audisset quendam ex militibus suis sibi cap a tumultu populari occisum apud thessalonicā quia p̄misit se ira succendi fecit indifferēter plures occidi p̄pter quod postea a beato ambrosio mediolani nō fuit p̄missus intrare ecclesiā nisi prius facta publica penitētia. ¶ Et de hoc habet. xi. q. 3. c. Cuz apud thessalonicā. Sed diffuse de hoc ita scribitur in historia tripartita li°. 9. Cum apud thessalonicā ciuitatē quidā iudices fuissent lapidati idignatus theodosius oēs pariter iussit occidi: vbi septēmilia sunt occisi nullo precedente iudicio. Huius autē cladez plenam gemitibus audiens beatus ambrosius cum p̄nceps venisset mediolanū et solemniter in sacrū voluisset intrare templū occurrit sanctus ep̄s foris ad ianuā et ingreditē hys sermonibus a sacri liminis ingressu phibuit. Nescis miser imperator perpetrate a te necis q̄ta sit magnitudo neq̄ post causam tanti furozis mens tua molez presumptionis agnoscat. Sed forte recognitionē peccati prohibet potestātē. Scienda quippe natura est cuiusq̄ mortalitas atq̄ dissolutio et puluis progenitorum ex quo facti et ad quē redigendi sumus et non flore purpureo confidentē infirmitatē operi corporis ignorare. Locqualiū hominū princeps es o imperator et conseruus yn⁹

est enim omnīū dominus rex in q̄ et crea / tor. Quibus igitur oculis aspicio cōmunis dñi templam: Quibus calcabis pedibus sanctū illius pavimentū? Quomodo manus extēdes de quibus adhuc sāguis stillat iniustus? Quomodo hys manibus suscipies sanctū domini corpus? Quā p̄sumptione ore tuo poculuz sanguinis preciosi percipies: dum furore tuo tantus iniuste sit sāguis effusus? Recede recede igitur ne secūdo peccato priorem nequitiam augere contendas. Suscipe vinculū quo nunc dominus omnīū te ligauit. Est enim medicina maxima sanitatis. Hys sermo / nibus imperator obediens. Erat enim di / uinis eruditionibus enutritus: et apte sciens que sunt propria sacerdotis que regū gemens et deflens ad regalia remeauit. Cūq̄ octo mensium transissent tempora propinquauit natiuitatis saluatoris nostri festiuitas. Imperator autem lamentatio / nibus assiduus in palatio residens cōtinuas lachrymas incessabiliter expandebat. Ingressus autem ruffinus tunc magister militum et singularem apud principem fiduciam habens et videns principem in lamentationibus prostratum accessit vt la / chrymarum causas inquireret. At ille. Tu ruffine ludis et mea mala non sentis. Ego gemo calamitatē meam: quia dei templū ingredi nequeo. At ruffinus: curro inquit si iubes et pōtūci precibus suadebo vt soluat vinculum quo ligauit. Acquieuit imperator dictis ruffini. Qui ad ambrosium accessit. Ador vt euz vidit ambrosius ait. Impudentiam canum imitatus es o ruffine tante videlicet necis auctor existens. Cūq̄ ruffinus pro impatore supplicaret Ambrosius ei semper dure respōdit: affirmans se imperatorem in ingressu ecclesie prohibiturum. Rediens ruffinus imperatorem inuenit qui iam media platea erat vt pergeret ad ecclesiā: retulitq̄ ruffinus illi que ambros⁹ dixerat. At imperator pergo inquit et iustas in facie contumelias excipio. Cūq̄ ad sacra limina peruenisset in sacram quidem basilicam non presumpsit intrare. Sed veniens ad antistitem suppli cabat vt eius vincula resolucret. Cui am /

brosius. Quam penitentiā ostendisti post
 tantas iniquitates: Cui theodosius: tuus
 est docere meum nō suscipere. Cui ambro-
 sius iniunxit vt legē conderet ne sentētia
 ferri posset aio irato: sed transacto. 30. diez
 numero. Quod et fecit. et cū multa humili-
 tate ex consensu ambrosij templū itranit.
 ¶ Secūdo ira turbat voluntatē adeo vt si
 totus mundus filo teneretur iratus frāge-
 ret nō curando de totius mundi destructio-
 ne vt satisfaceret ire sue. ¶ Ideo puerbioz
 27. c. dicitur. Ira non habet misericordiam:
 neqz erumpēs furor. ¶ Hinc de alexandro
 magno scribit Iustinus. Cū felicitatū cumu-
 lus ad vota cresceret Alexandro in tantā
 elationem puectus est: qz vellet meritis
 cūctorū principum anteferri. Et cum elitus
 predilectissimus alexandro: qui pū sub
 pte philippo. s. militauerat: deide sub ipso
 alexandro cuius duo filij alexandro huien-
 tes ceciderant in bellis: qui etiā semel ale-
 xandru liberauit a morte: duz in quodam
 bello denudasset caput et quidā ex hostibz
 euaginato ense illud percutere tentasset:
 quod fecisset nisi elitus percussisset ictū
 interfecissetqz sic volentem ferire. Ale-
 xandro patris sui philippi gesta pferret ab
 ipso alexandro venabulo transfixus est.
 Sed cogitans alexander quāle amicum et
 cur eū occiderit mori voluit. primo elitum
 occisum amplectitur: et tanqz audienti suā
 dementiā confitetur. Raptūqz telū in pre-
 cordia sua dnt pfcissetqz facinus nisi eū
 pxiū tenuissent. ¶ Ideo Cassiodorus in epi-
 stolis ait. Viri furentes iusta nō statuunt.
 ¶ Tertio ira turbat vētrē memoriē. Ideo
 venter significat memoriā: quia sicut in vē-
 tre reponuntur cibi comestici in memo-
 ria retinentur lecta vel audita. Sed cū ira
 mentē supat omne exemplū mansuetudi-
 nis et patiētie a memoria expellit: et ois be-
 neficiū inemor fit eius contra quē turbat.
 Sicut patet in saul qui ita iratus fuit et ra-
 dauid cum audiuit puellas cāntantes saul
 percussit mille et dauid deccc milia: qz qsiuit
 pluries eū occidere: obliuiscit multorum et
 magnorū beneficiorum que sibi et populo
 fecerat. Sic habet pxiū regū. 18. c. ¶ Ideo
 Seneca in 3.º de ira ait. Cetera vicia impellūt

animos: ira precipitat. ¶ Secundū ire no-
 cumentū est corporis deformatio. Debet
 enī vnusquisqz esse compositus in gesti-
 bus corporis quod ptingit ad modestiā.
 de q dicit Apostolus ad philippenses. 4.
 c. Modestia vestra nota sit omnibus ho-
 minibus. Sed vt refert Gregorius li.º quinto
 moralium. Ira deuictus faciem accendit: ex-
 asperat oculos: quid loquat ignorat: simi-
 lis fit arrepticis. vnde merito figurat per
 illū demoniacum qui vestimentis suis de-
 laceratis nudus incedebat: homines ve-
 xabat: in monumentis manebat. Mathes
 9. c. ¶ Talis insuper vehemens ira acce-
 rat mortē. ppter ea dicitur prouerbioz. 30.
 c. Zelus et iracundia minuunt dies. vnde
 animalia iracunda vt canis: qui de facili
 morietur et latrat sūt breuis vite. Et Scilla
 consule romanorū fertur qz pte ira cum tur-
 bulentissimus esset fracta est sibi vena san-
 guinis in corpore vñ mortuus est. ¶ Ter-
 tiū nocumentum ire dicitur fraternalis se-
 paratio. Quilibet enīz cauēt sibi habere sa-
 miliaritātē euz iracundiis abhorretqz cō-
 uersationē eorum. ¶ Unde Gregorius li.º
 quinto moralium ait. Per iram gratia vi-
 te socialis amittitur: sicut scriptus est. Mo-
 li esse assiduus cum homine iracundo ne
 discas semitas eius: et sumas scandalum
 anime tue. Quia qui se ex humana ratio-
 ne nō temperat: necesse est vt bestialiter so-
 lus viuāt vt fere siluestres. Immo nec se-
 cum quiete habitare potest solus: sed con-
 tra seipsuz iratus frangit aliquando vasa
 vel chartas vel seipm pcutit. ¶ Unde legi-
 gitur in vitis patrum de quodā iracundo
 qz cum non posset cum alijs conuersari ob
 suam iram demū accessit ad locū solitariū
 vt posset sine ira viuere. Sed cum quadā
 die pro aqua iuisset ad fontem: impleto
 vase ex aqua casu versato vase aqua effu-
 sa est. Sed iste iterum impleuit alia aqua
 ira permotus: et iterum cum posuisset vas
 plenū in terra aqua effusa est. At ille vas
 illud confregit: sicqz perpendit qz non ali-
 sed ipsemet causa erat ire sue. ¶ Conuer-
 santur autem cum talibus iracundiis libe-
 ter demones. Ideo Apostolus ad ephesi-
 os. 4. c. ait. Sol non occidat super iracun-

diā vestram: nolite locū dare diabolo. Quasi dicat per iracundiam diabolus habitat in vobis. Et hoc cum sol rationis succumbit in ira. Quinimmo iracundi videntur peiores diabolo. Nam diabolus non fuit ausus precipitare christus de pinnaculo: sed dixit mitte te deorsum. Sed phari/ sei vt dicitur in euangelio dixerunt vsqz ad supercilium montis vt precipitaret eū. Cauenda igitur ira est: et hoc fieri potest si dum quis non vult irasci anteqz irascatur alloquat seipsum: dicatqz sic. Esto cautus et tempore ire cogita quia que tunc recta et iusta videri poterunt: inique erunt et indel/bita. Et sic dum iracundie calor aduenit recordare quid precogitasti dum non eras iratus. Inquit enim Seneca li. 2. de ira. Maximum remedium ire mora est. Igitur vincat ratio ira et mansuetudo regnet in oibz qui digni effici cupiūt grā iesu xpi: cui sit honor et glia in secula seculorū Amē.

¶ Scia tria quartē hebdomade. De correptione fraterna. Sermo vigesim⁹ q̄rtus.

¶ Peccauerit

te frater tuus vade et corripe eū inter te et ipsum solū. Verba sūt redemptoris nostri originaliter habita. id. c. et in euangelio hodierno. Si fuerit homines documenta saluberrima dñi nostri iesu christi neqz ira i primos fureret: neqz inuidie liuore tabescerent: nec alijs passionibus viciosis obuerentur. Docuit nāqz nos ipse dei filius precepta charitatis quibus humanus animus contra queqz reprehensibilia posset regulari. Inter hec autem extat mandatum de fraterna correptione: de quo fit mentio in lectione sancti euāgelij hodierna. Idcirco ad eruditionem nostram de ipsa in presenti sermone dicemus. De qua proponimus tria mysteria declaranda.

¶ 1^m de obligationis.

¶ 2^m de modificationis.

¶ 3^m de denunciationis.

¶ Qualiter corripere proximum peccatorem est preceptū affirmatiuum quod oēs obligat etiam et peccatores: et quomodo

inferiores corrigere possunt superiores.

Cap. 6^m.

¶ Primum mysterium declarandum dicitur obligationis. In quo qualiter obligentur omnes ad fraternā correptionē aperieduz est. Ob quod tria erūt dubia absolucnda.

¶ 1^m vtz fraterna correptio sit in precepto.

¶ 2^m vtz peccator debeat corrigi petore.

¶ 3^m vtz subditus vlt inferior possit corrigere prelatū vel superiorē.

¶ Ad primū dubiū dixerūt aliqui qd hoc preceptū obligat tñ prelatos et superiores. ¶ Ad di. 45. c. Sed illud Hiero⁹ ait. Sacerdotes studeant adimplere illud euāgelij si peccauerit in te frater tuus etc. Sed nomie sacerdotū consueuerunt significari prelati qui curā habēt aliorū: ergo ipsi prelati tñ ad hoc obligant. ¶ Sed Tho. 22. q. 33. dicit qd Hiero⁹ non intendit dicere qd soli sacerdotes seu prelati teneant ad illud: s3 qz magis illi qz ceteri. ¶ Et ppter ea ipse Tho. asserit qd correptio fraterna oibus est in precepto. Ad. 24. q. 3. dicit in c. 24 sacerdos. 24 sacerdos qz reliqui fideles summā debent habere curā de hijs qui peccant: quatenus eorū redargutione aut corrigant aut si incorrigibiles appareāt ab ecclia separentur. ¶ Et Aug⁹ li. 10. de vrbis dñi. Si negligere corrigere: peior factus es eo qui peccauit. Ratio est qz vnusquisqz tenetur dum pōt: et necessitas adest. primi sui periculis et tpalibus et spūalibus ac corporalibz obuiare. ¶ Ideo Sapiens ecclesiastici. 17. c. ait. Vnicuiqz mandauit deus de primo suo. ¶ Et. 8. q. 3. c. In scripturis dicit. Qui potest iuuare. primum et nō iuuat: puincit summū nō amare pastore. ¶ Ad hoc. ppositus facere videt qd ait Cicero li. 10. de amicitia. Et monēdi inqz sepe amici sunt et obiurgandi sic: tñ vt admonitio acerbitate et obiurgatio ptumelia careat. ¶ Et itē ibidē: monere et moneri. pruiū est de amicitia et altere libere facere: nō aspe altere patiēter recipere. ¶ Et Lato. Cūqz mones aliquē nec se vult ipse moneri. Si tibi sit carus noli desistere ceptis. Ad nosū factū nō recte noli tacē. Ne videre malos imitari velle tacendo. Ulnera dū sanas dolor ē medicina doloris

Sub istius precepti obligationem itel
ligamus notanda sunt tria. ¶ **P**rimo h3 Tho.
q3 correptio delinquentis est quoddam re
mediu quod debet adhiberi contra pecca
tum alicuius. Illud ho peccatu potest du
pliciter considerari. Uno quide modo in q3
tum est nociuuz ei qui peccat. Alio modo
in q3tu3 vergit in detrimentu alioz qui ex
eius peccato leduntur vel scandalizantur
Et sic duplex est correptio delinquentis: vna
que adhibet remediū peccato in q3tu3 est
quoddā maluz ipsius peccātis. Et ista est
pprie fraterna correptio que ordinatur ad
emendationem delinquentis. Remouere
aut malū alicuius eiusdē rationis est ⁊ bo
num, pcurare. Procurare aut fratris bo
num pertinet ad charitatē per quam volu
mus ⁊ operamur bonū amico. vnde frater
na correptio est actus charitatis: quia per
eam repellimus malū fratris. s. peccatu3.
Cuius remotio magis pertinet ad charita
tem q3 remotio exterioris damni vel cor
poralis nocumēti: q3to contrariū bonum
virtutis est magis ppinquū charitati: q3
bonū corporis vel exteriorū rerū. vnde cor
reptio fraterna magis est actus charitatis
q3 curatio infirmitatis corporalis vel sub
uētiō qua excludit extior egestas. ¶ **A**lia
ho correptio que adhibet remediū pecca
to delinquentis: s. q3 est in malum alio
rū ⁊ precipue in nocumētū cōmunis bo
nie actus iusticie. ¶ **E**t de hac dicit in glo
sa 2da thei. 18. c. super illo verbo. Si pec
cauerit ⁊c. frater arguendus est ex zelo iu
sticie. ¶ **S**ecūdū notandū q3 preceptu3 de
correctione fraterna est affirmatiuuz. Est
aut differentia inter precepta affirmatiua
⁊ negatiua. Nam negatiua obligant sem
per ⁊ ad semper: quia phibent actus vicio
rū qui semper sunt s. mali nec vllō mo
do vel tēpore vel loco bene fieri possūt: vt
non mechaberis: non piurabis. S3 affir
matiua obligant semper sed nō ad semper
quia dantur de actibus virtutū. Actus ho
virtutū non quomodolibet fieri debēt: sed
seruatis debitis circūstantijs. s. qñ debet.
vbi debet: quomodo debet: ⁊ h3. Et quia
in hys que sunt ad finē dispositio cor at
tenditur s. m rationē finis in ipso circūstan

tijs actus virtuosus precipue est attendēda
ratio finis qui est bonū virtutis. Si ergo
sit omīssio talis circūstantie circa actū vir
tuosum que tollat totaliter bonū virtutis
hic contrariatur precepto. Si aut sit defe
ctus alicuius circūstantie que nō totali
ter tollat virtutē ⁊ nō perfecte attingat
ad bonū virtutis non est contra preceptū.
¶ **E**nde philosophus 2° ethicorū dicit. q3
si parum discedatur a medio nō est contra
virtutē. Sed si multū discedatur corumpi
tur virtus in suo actu. Correptio autē fra
terna ordinatur ad fratris emendationē.
Et ideo hoc modo cadit sub precepto s. m
q3 est necessaria ad istū finē: non autē ita
q3 frater delinquens quolibet loco ⁊ tēpo
re corumpitur. ¶ **T**ertū notandū q3 qñq3
circūstantie pcurrūt ad hoc vt q obligetur
ad correptionē fraternā. ¶ **P**rima est cul
pa mortalis in pximo. ppterca dixit xps:
si peccauerit. s. mortaliter. Mā q3uis etiā
fraternaliter corrigere delinquētē in vena
libus sit charitas qñ inde sperat vtilitas
non tamen omittere illud ex negligentia
est mortale. ¶ **S**ecda circūstātia est noticia
certa. ¶ **E**nī Aug⁹ 11° de verbis dñi ait. Ad
monet nos dñs noster non negligere inui
cē peccata nostra non querēdo quid repre
hendās: sed videndo quid corrigas. Id est
non oportet q3 inquiramus curiose vitā
⁊ facta alioz vt iueniamus quid possim
reprehendere. hoc enī esset explorare vitā
alterius q3 pñet ad prelatos qui debent
diligenter inquirere vitā subditoz. ¶ **T**er
tia conditio est spes verisimilis emēdatio
nis q3 sit spes de emendatione fratris. Ali
ter si non presumitur emendatio: sed poti
⁹ deterioratio vel odiū vel scandalū cessan
dum est a correptione. ¶ **I**nquit enī sapiēs
pverbio p. 9. c. Moli arguere derisorē ne
forte e derit te. Et Hiero⁹ i. plogo in hesdrā
frustra niti ⁊ nihil aliud q3 odiū arguēdo
querere extreme demētie est. ¶ **Q**uarta cir
cūstātia est aptitudo q3. s. quis aptius ce
teris possit corapiendo fratrem emendare.
¶ **Q**uinta circūstātia est oportunitas lo
ci ⁊ temporis. Si hec circūstantie defunt
preceptū illud non obligat neq3 peccat q3
correctionē omittit. ¶ **E**nde Aug⁹ 11° p de
ciuita.

ciuita. dei. c. x. ait. *¶* Nā si ppter ea quisqz ob
iurgandis vel corripiendis male agētibz
parit: qz oportunitus ipse inquit vel eis /
dem ipsis metuit ne deteriores efficiantur
vel ad bonā et piā vitā crudiēdos alios
impediant nō videtur esse cupiditatis oc-
casio: sed consilii charitatis. *¶* Secundū
dubiū fuit vtrū peccator: debeat corrigere
peccatōrē. *¶* Ad quod ita dicit Tho. vbi. s.
Qd correctio delinquentis pertinet ad ali-
quē inq̄stum riget in eo rectum iudiciū
rationis. *¶* Peccatū autē non tollit totū bo-
nū nature qn remaneat in peccatē aliqd
de iudicio recto rationis. Et sūm hoc potest
sibi cōpetere alterius delictū arguere. S3
tamē per peccatū precedens impedimētū
quoddā correptioni afferi ppter tria. *¶* 1.
quidē quia ex peccato precedentē indignū
redditur vt aliū corrigat de minori pecca-
to: si ipse corrigens maius cōmisit. vñ sup
illud Mathci. 7. c. Quid vides festucam
zē. dicit Hiero. de hīs loquit qui cūz mor-
tali crimine detinētur obnoxij minora pec-
cata fratribus non concedunt. *¶* 2. reddidit
indebita correctio ppter scandalū qd seq-
tur ex correptione si peccatūz corripiētis
sit manifestū: quia videtur qd ille qui corri-
git non moueatur ex charitate sed ad ostē-
tationē. *¶* 3. ppter superbiam corrigentis
inq̄stum. s. aliquis ppter peccata paruipē-
dens seipsum prefert primo suo: in corde
peccata proximi austerā seueritate diudi-
cans ac si ipse esset iustus. *¶* Ande Aug.
li. de sermone dñi in mōte ait. Accusare vi-
cia officiū est bonorū quod cū mali agunt
alienas partes faciunt. *¶* Et Isidor. li. de
summo bono. Non debet vicia aliorū corri-
gere qui est vicij subiect. *¶* Et Paulus
ad romanos. 2. c. In quo aliū iudicas teip-
sum condemnas. *¶* Sicut ergo Aug. li. de
sermone dñi in monte. Cogitemus cūz ali-
quē reprehēdere nos necessitas cogit vtrū
tale sit viciū quod nunqz habuim: et tunc
cogitemus nos hoies esse et habere potuif-
se vel quod habuimus et iam nō habem:
et tunc tangat memoriā cōmunis fragili-
tas vt illā correctionē non odiū sed nūseri-
cordia precedat. Si autē inuenimus nos in
eodem vicio esse non obiurgemus sed cō-

gemiscamus et ad penitendū inuicē inue-
mus. *¶* Quare peccator: si cum humilitate
corrigat delinquentem nō peccat. Nec ex-
cusatur peccator: ab isto pcepto qz potest
conteri de peccato et penitere et itz non erit
peccator: vel humiliter corrigere potest vt
est predictum. *¶* Tertiū dubiū fuit vtrum
subditi et inferiores possint corrigere prela-
tos et suos superiores. *¶* Respondet Tho.
qz correctio que est actus iusticie per inflī-
ctionē pene nō competit subdito respectu
prelati. Sed correctio fratna que est actus
charitatis pertinet ad vñquēqz respectu
cuiuslibet persone ad quā charitatē debet
habere si in eo aliquid corrigibile inuenia-
tur. verū in correctione qua corrigunt sub-
diti prelatos debet modus congruus ad-
hiberi. s. vt nō cū pterua et duricia: sed cū
mansuetudinē et reuerētia corrigant. *¶* Et
Apostolus p. ad timotheum. 5. c. ait. Se-
niorē ne increpaueris sed obsecra vt patrē.
¶ Et ideo Dionysius redarguit demophiluz
monachū quia sacerdotē irreuerenter cor-
rexit cū percutiens et de ecclesia eiciēs. *¶* Ad
hoc facit vt notat Grego. in pastoralī crē-
plum nathan pphete cū correxit dauid de
adulterio cōmisso occulte. Quia sub simi-
litudine diuitis qui occiderat ouē paupis
vt prepararet cōiuuiū pauperi hospiti zē.
Super quo dauid iudicauit illuz dignum
morte. Et qua snia inde sumpta occasione
vrbane redarguit eū: et ille subito emēda-
tus est vt scribitur scđi Regū. 12. c. In hu-
iusmodi etiā figurā dicit Exodi. 17. c. Be-
stia que tetigerit montē lapidabit. Qd fit
cum subditus bestialr seu pterue corrigit
plātū qui ratione dignitatis: qz altior cete-
ris dicitur mōs. *¶* Et. 2. Regū. 6. c. narra-
t qz oza percussus fuit a dño qz tetigit archaz
dei que significat prelatū. Contactus autē
oze est qñ prelati irreuerenter obiurgat
vel ei detrahatur. *¶* Sciendū etiā sūm Tho.
vbi. s. Qd vbi imineret periculū fidei etiā
publice essent platis a subditis arguendi.
Et qzuis presumere se esse meliorē simplr
qz platus suus videat esse psumptuose su-
pbic tñ extimare se esse meliorē quātū ad
aliqd nō est psumptionis: qz nullus est in
hac vita qui nō habeat aliquē defectum.

De triplici pditione que fundata ē in cor-
reptione fraterna: vt fiat debito modo.

Cap. 2^m.

Ecū dum mysteriū declarādū de cor-
reptione fraterna dicitur modificatio
cū enī vt dictum est ipsa sit actus charita-
tis oportet vt fiat cū modo qui est fm cha-
ritatē ex forma tradita a xpo in euāgelio.
dicitur enī ibi vade & corripe eū iter te & ip-
sum solum. ¶ Ubi notātur tres conditio-
nes.

1^a dī sollicitudinis?

2^a māsfuetudinis.

3^a solitudinis.

Prima cōditio que requir vt correptio
fiat debito modo dicitur sollicitudis: que
notat cū dicitur vade. s. sollicite q̄scitius
commode potes. ¶ Unde Cassiodorus in
epistolis ait. Succurēdū est ne tractu tēpo-
ris ipunita mala cōualescāt. Malū enim
cū perseverat augetur & remediabile bo-
nū est peccato accelerata correctio. ¶ Se-
cūda pditio dicitur māsfuetudis. ¶ Ideo se-
quitur xps. Corripe id est cor rape vt scilz
blāde & dulciter arguas delinquētē. ¶ Mā-
puerbiōz. i. c. iquit sapiēs lingua placa-
bilis lignum vitē: que autēz immoderata
est cōteret spiritū. ¶ Et. 25. c. Lingua mollis
cōfringit duritiā. ¶ Et Paulus ad gala-
thas. 4. c. Vos qui spirituales estis istru-
te huiusmodi in spiritu lenitatis & māsfue-
tudis. ¶ Ubi Aug⁹ ait. Quicquid lacera-
to aīo dixeris puniētis est impetus nō cha-
ritas corrigentis: dilige & dic quicquid vo-
let. Et David in psal. Superuenit māsfue-
tudo & corripimur. ¶ Tertia cōditio dici-
tur solitudinis. vnde subdidit xps iter te &
ipsum solū. Quod fieri debet. ¶ p ne pecca-
tor publice correptus cū se viderit ifama-
tū deterior fiat. ¶ 1° ne peccato eius publi-
cato alij ppter malū exemplum puocētur
ad peccādum. ¶ 2° ne alij ifamentur. ¶ In-
quit enim Aug⁹ ad plebē hyponēsē. Cum
de hīs qui factum nomē phitētur aliquid
crimis vel falsi ifonuerit instāt: satagunt:
ambiūt: vt de oībus id credatur. ¶ Ex hoc
trahitur argumētū qz fraterna monitio de-
bet precedere denūciationē: vt ponit cū
de iudicijs. c. Menit. ¶ Extra de si^a c. Licet.

¶ Et de accusatiōibus. c. 2. c. Cū dilecti.
Et. 2. q. 7. c. Accusatio. c. Siquis. ¶ Et. 2. q.
p^a. c. Si peccauerit. ¶ Et. 12. q. 2. c. Indigne
¶ Et. 16. q. 7. c. Dēs decime. ¶ Nec est ptra
quia ioseph accusauit fratres suos apud
patrē de crimine pessimo gen. 37. c. & tamē
nō legitur qz premiserit monitionē secretā
quia fm Tho. q̄uis nō sit scriptū credēdū
est qz p^{us} monuerit. Vel dici pōt qz publi-
cum erat peccatū iter fratres: vñ dicit scri-
ptura publice accusauit fratres. Ad etiāz
petrus ananiam & saphirā occulte defrau-
dantes precii agri publice denūciauit de
regendo peccatū sine precedenti monitioe
Actuum. 5. c. Hoc fecit vt executor dei cui
oīa peccata etiam occulta sūt nota & mani-
festa. Cuius reuelatione petrus peccatum
illud cognouit & puniuit. Christus etiam
cum peccatū iude pditionis haberet vt pu-
blicū inq̄sum deus vnde & pdere poterat
nō tamē publicauit sed xbis obscuris de
peccato cū admonuit: vt nobis exemplū
pberet. 2. q. p^a. c. Unus. ¶ Scīdum tamē
fm Ricardū in. 4. di. 19. Ad triplex potest
esse peccatum in p^{imo} corrigibile. ¶ p^m
est publicum: & hoc nō idiget secreta moni-
tione: quia vt iquit Iñdo⁹ li^o de summo bo-
no. Manifesta peccata nō sūt occulta cor-
rectioe purgāda: palā enim sūt arguendū
qui palā nocēt. ¶ 2^m est peccatum permissio-
sum quod vergit in multitudie damnū vt
heresis proditiō & similia: que reuelari de-
bēt superioribus etiā cum damno sic pec-
catis: quia vt scribitur. 7. q. p^a. c. Scias.
Generalis vtilitas vtilitati particulari se-
per est pponēda. ¶ 3^m est peccatū occultū
quod. i. cedit in damnū solius peccātis: et
in hoc necesse est qz fraterna monitio pce-
dat denūciationē. Facit ad hoc ppositum
glo. in. c. Contingit. Et de snia excoicatio-
nis que arguit cōtra textū in quo dī. qz cle-
rici nō deferētes habitū & tōsuram nō per-
dunt priuilegiū vsqz ad trinā monitionē
vt patet cū de snia excoicationis. c. In au-
diētia. & de vita & honestate clericōz. c. vlti-
mo. ¶ Et tñ p^{riariū} videtur dicere c^m per
pēdimus. cū de snia excoicationis. Et soluit
hāc dubietatē glo. qz c^m In audiētia. & c^m
vlt^m de vita & honestate clicōz loquit de

hij qui in modiciis excedunt in quibus habet locum monitio. Cap. 11. 80. perperam: loquitur de illo qui graviter et perniciosè ac publice deliquit. Nam ut ibi dicit. Qui dicit sacerdos falso se filium regis nominavit et armis acceptis seditionem fecit et guerram. Captus patibulo affixus fuit. Illi tamen qui interfecerunt eum non sunt ad papam mittendi pro absolutione: quia ille perdiderat privilegium clericale propter gravitatem excessus. Et 13. dicat in tertio quod competens illis poenitentia est in iugenda. Glo. tamen exponit quod id fieri debet ad cautelam. §. 2. In itaque peccatum occultum non est alijs damnosum ut est predictum servanda est secreta monitio. ¶ Sed quid si platus in visitatione perciperet subdito ut sibi diceret quod sciret corrigendum? §. Respondet Thoma. vbi. 5. articulo. 7. in responsione Ad 5. 2. intelligendum est preceptum sane saluo ordine correptionis fraternæ siue preceptum fiat communiter ad omnes siue ad aliquem specialiter. Sed si prelatus transisset preceptum contra hunc ordinem a domino constitutum et ipse peccaret precipiens et ille qui obediret quia platus non est iudex occultorum sed solus deus. 22. di. c. Erubescat. vñ non habet potestatem precipiendi aliquid super occultis nisi in quantum per aliqua indicia manifestantur: puta per infamiam vel alias suspiciones. In quibus casibus potest prelatus percipere eodem modo sicut et iudex secularis vel ecclesiasticus potest exigere iuramentum de veritate dicenda.

¶ Quid est dicitur iter denunciationis et accusacionis: et de modo fraternæ correptionis.

Cap. 1. 11.

¶ Tertium mysterium declarandum de fratre na correptione dicitur denunciationis. ¶ Ubi sciendum secundum Thoma. 22. q. 68. quod est dicitur iter denunciationis et accusacionis: quia in denunciatione attenditur emendatio fratris. In accusacione vero punitio criminis. Pene enim presens vite non per se expetunt quia non est hic ultimum retributionis tempus: sed in quantum sunt medicinales conferentes vel ad bonum reipublice: cuius quies procuratur per punitioem peccatorum vel ad emendationem persone peccantis. Quorum primum pertinet ad accusacionem. Secundum itendit in denun-

ciatione. Et ideo si crimen fuerit tale quod vergat in detrimentum reipublice ut est dicitur: debet homo imo tenet ad accusacionem dñm modo sufficienter possit probare quod pertinet ad officium accusatoris. Si autem peccatum fuerit in dominum solum us peccatis cui non potest precedere monitio dñm modo spes correptionis et emendatio procedit ad denunciationem. §. 2. sciendum quod autem illa denunciatione ex doctrina christi promittenda est testium inductio. Quod rationabiliter fit secundum Thoma. 22. q. 33. quia de uno extremo ad aliud extremum convenienter transitur per medium. In correptione autem fraternæ dominus voluit quod principium esset occultum donec frater corripere fratrem iter se et ipsi solum fine autem voluit esse publicum ut scilicet ecclesie denuncietur et ideo convenienter in medio ponitur inductio testium ut primo paucis indicetur peccatum fratris qui possint potest et non obesse ut saltem sine multitudinis infamia emendetur. Si autem probabiliter estimaretur quod per testium inductionem primus deterior fieret tunc cessandum est a correptione. Sit autem talis inductio testium. §. primo ad ostendendum quod sit peccatum illud de quo aliquis arguitur secundum Hieronymum. §. 2. ad ostendendum quod frater admonens fecit quod in se est ad emendationem fratris procurandam secundum Chrysostomum. §. Tertio sciendum quod fama minus bonum est quam si bona vita fratris secundum Iacobum de Lara. Et ideo si sine detrimento sue fame non possit servari bona vita fratris tunc procedendum est ad salutem bone vite cum aliquali lesione fame. Et ideo inducendi sunt primo testes ut coram eis arguatur. Et si se non corripuerit tunc simpliciter contemnenda est eius fama ut conservetur bona vita. Ideo Christus dixit dic ecclesie id est prelati. Si autem ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus et publicanus. ethnicus id est gentilis. §. Unde glossa in c. Quintavallis. extra de iurciurando. Ethnos id est genus: Unde ethnicus id est gentilis. Separantur ergo incorrigibiles ab alijs fidelibus per excommunicationem et censuram ecclesiasticam. ¶ Prelatus enim habita sufficienti probatione debet illi precipere ut desistat. Quid si non faciat ecclesiam non audit. vñ propter pertinaciam excommunicandus est. Et tunc excoicatus sit tibi

k 2

sicut Ethnicus. Alias nō vites cū si nō ex
communicetur q̄uis eccliam non audiat
idest non obediāt: non ppter hoc oportet
eum vitare. 2. q. p̄. c. Multi. Et q̄ prelati
ecclesie possint precipere et excommunicare
subdidit xps Amen idest fideliter dico vo
bis. Nam amē significat quod verū est. de
cō. di. 2. c. Reuera in fine. et in glo. ibi
38. di. c. Scdulo. Quēcūq; ligaueritis su /
per terrā erūt ligata et in celo. Propterea
acriter exprobandi sunt qui vltra hoc q̄
corrigi nōlunt dum iuste et merito excomu
nicantur censurā ecclesie despiciunt. Et vt
sermone hunc pcludamus. sit vnusquisq;
ad primū beniuolus in exhortatiōe vt sic
retrahat a malo in quo actu fraterne cor /
reptionis reddit se vnusquisq; gratissimū
oipotenti deo: cui sit laus et honor p̄ infinita
secula seculorū Amen.

¶ Feria quarta quarte hebdomade. De
scandalo phariseorum et aliorū.

Sermo vigesimus quintus.

Scandalizati

sunt. Scribuntur hec verba
Mathei. 18. c. et in euāgelio
hodierno. Dixit certe videri

possit hīs qui res causas considerare vo
lunt cur deus noster iesus xps phariseos
scandalizari sit passus qui tributū soluit
cesari ne scandalizaret: vt habetur Ma /
thei. 17. c. Et. xi. q. p̄. c. Si tributū. Et. 23.
q. 8. c. Tributū. Sed pfecto cū non omne
scandalū sit equale pōt esse vt q̄q; ex de
fectu pueniat et malicia eorū qui scandali /
zantur. Sic in pposito contingit de phari
seis qui cum ceci essent et ecorū duces xpo
insidiantes que xps docebat sancte iuste et
recte in malāz partē vertebant. vt xpo hoc
intelligatur expressius in hoc sermone de
scādalo dicere statui: de quo tria mysteria
erunt declaranda.

¶ 1^m de diffinitionis.

¶ 2^m omissionis.

¶ 3^m dimissionis.

¶ Quid est scandalum: et de triplici scan /
dalo scilicet actiuo: passiuo: et occasionato.

Cap. p̄.

¶ Primū mysteriū dicit diffinitionis.
Diffinitur enim scandalū a beato
Hieronymo. super Matheū sic. Scanda
lum est dictū vel factū minus rectū prebēs
occasione ruine. Et dicit a scandalō grece:
q̄d nos dicimus offensā vel ruinā et impa
ctiōne. Cōtingit enī q̄q; q̄ alicui exponi
tur aliqd in via eunti cor porali cui rei im /
pingens disponitur ad ruinā siue casū: vt
si ponatur lignū vel lapis in quē impingat
vel aliqd lubricū super quo pedē ponens
disponatur ad casū. Et talis ober dicit scā
dalum. Similr in pcessu vie spiritualis vt
inquit Tho. 22. q. 43. contingit aliquēz dif
poni ad ruinā spūalē ex alterius dicto vel
facto in q̄tum. s. aliq; sua suasiōe vel in
ductione vel exemplo trahit aliqū ad pec
candū. Et hoc pprie dicitur scandalū. vñ
de dicitur in psal. 1mo. 39. Iuxta iter. s. q̄ in
cedebā in via spiritali bonorū ope scan /
dalum posuerunt mihi. s. hoies mali. ¶ Et
nota quia vt dicit Tho. in preacta diffin
itione ponitur dictū vel factū: nō autē cōcu
pitum quo etiā modo cōtingit peccare: qz
dicta et facta exteriora sunt et aliorū sensib⁹
obiciantur vnde quis pōt induci ad rui /
nam. Sed concupita vel cogitata ab intra
sunt et videri non possunt nec scandaliza
re seu ad ruinā disponere valēt. Et dicitur
minus rectū idest non rectū illud dictū vel
factū. Et hoc qz est vel h̄z se malū sicut pec
catū: vel qz habet speciem mali sicut euz ali
quis recumbit in idolo: q̄uis hoc non sit
peccatū s̄m se siq; hoc nō faciat corrupta
intentione tñ qz habet speciem seu similitudi
nē veneratiōis idoli pōt alteri prebere oc
casiōe ruine. ¶ Ideo Apl̄s p̄ ad thessalo
nicenses. 5. c. ait. Ab omni specie mali ab /
stinete vos. ¶ Notandum tñ q̄ triplex est
scandalum.

¶ 1^m de actiuum.

¶ 2^m passiuum.

¶ 3^m occasionatum.

¶ Primū est scandalū actiuū s̄m Tho.
vbi. s. cū aliq; suo dicto vel facto ior dina
to intēdit aliū trahere ad aliq̄ p̄ctū. Ad
autē semp est mortale qz est p̄tra charitatē
primi ad quā p̄inet impedire primū a
peccato q̄tum in eo est per correptionem

fraternā. Et est speciale peccatū ab alijs di-
stinctū ppter intētionē inducēdi primū
ad peccandū. ¶ Sed aduertendū sūm R1 /
cardū 7 Scotū in. 8. di. 15. Qd inducere ali-
quē ad peccandū potest esse dupliciter. ¶ p-
per se. ¶ 2o per accidēs 7 dispositiue. ¶ p-
mo modo nihil pōt inducere hoīem ad pec-
cādum nisi quod pōt mouere potētiā. po-
tētia autē moueri potest a deo sed nō ad
peccandū: quia teste Aug^o l^o. 83. q. Deo
auctore nō fit homo deterior. potētia ergo
que potest mouere ad peccandū est ipa vo-
lūtas. Ex quo vt dicit Aug^o l^o de libero ar-
bitrio. Nulla alia re fit mēs serua libidīs:
nisi ppria volūtate. ¶ Scōdo modo per acci-
dens. s. 7 dispositiue potest quis aliū indu-
cere ad peccādum: aut obiectū pponendo
aut obiectū ppositū p suadēdo. Et sic mul-
ti cōsilijs auxilijs 7 exemplis malis proxi-
mos icitant ad peccādum ex scādalo acti-
uo. Hoc autē peccatum tāto grauius est:
q̄to corumpit potiora bona. primi pec-
cātis que sūt bona spūitualia excellētiōra
bonis corporalibus 7 tpalibus. ¶ Ideo. 6.
q. p^o. c. Ex merito. dicit: deteriores sunt q-
uitam moresqz bonoz corumpūt: hijs q-
substātijs alioz pdaqz diripiūt. Damna
enim mox multū distāt a damnis rerum.
¶ Idē. 6. q. p^o. c. Sūt plimi. Et de hoc Au-
gustinus de pe. di. p^o. c. Noli inquit. Noli
putare te nō esse homicidā cum fratri tuo
malū psuades. Si enim fratri tuo malū
psuades occidis te 7 aliqñ fratrē ipm cum
f. assēsit persuasione male quod est scādali-
zare. ¶ Sic scādalizauit balaā ariolus fili-
os israel cum docuit balaach regē mittere
scādalum coram filijs israel p sulēdo vide-
licet q- mulieres ornatas moabitās mitte-
ret ad castra filioz israel cum idolis earū
vt inclinārēt eos ad fornicandū cum eis:
7 per hoc ad idolatrāndū qd malum secu-
tum est sed acriter punitū cum illis qui cō-
suluerunt 7 dederunt illud scādaliū vt pa-
ter Numeri. 14. c. ¶ Scōm est scādalum
passiū. Illud est sūm Tho. cuz q- ex dicto
vel facto alterius bono vel malo vel habē-
te speciē mali scādalizat id est in aliquod
peccatū ruit. Hoc tñ scādalo quis aliquā-
do scādalizat sine peccato alterius graui

peccato. Sicut cū quis turbatur vel ali-
quod malum agit ex bono opere vl' doctri-
na rationabili alterius. Et sic pharisei au-
dito verbo chūsti. Non qd intrat in os rē.
scādalizati sūt. Sic etiam apostoli ex pas-
sione chūsti. Nam vidētes cum capi 7 ita
crudeliter tractari amiserūt fidem de eius
diuinitate quā prius crediderāt per mul-
ta pbabilia signa edocti. Et sic in ruinā ce-
ciderunt sū illud quod pdixerat eis chri-
stus Math. 26. Omnes vos scādalum
patiēmini in me. Et certū est q- in chūsto
nullum fuit peccatū. Nec etiam in aposto-
lis postea predicātibz fidē chūsti: qd ta-
mē erat iudeis scādalum: vt dicit p^o ad co-
rinthios p. c. Et sic scādalum actiuum nō
erat in chūsto: sed passiū in scādalizatis:
quia ipsi se scādalizabāt ex indispositione
sua sumētes sibi ruinā ex dicto vel f. cto
chūsti quod nō erat de se inductiuum ad
ruinā sed ad virtutē. Ideo chūstus Ma-
th. xi. c. dixit. Beatus est qui non fuerit
scandalizatus in me: id est qui vidēdo vel
audiendo passionem meam non inde dedi-
gnē ex hoc credere diuinitatē meā ppter
ignominiam passionis. ¶ Aduertendū ta-
men vt refert Tho. q- aliquando est scāda-
lum actiū 7 passiū simul: puta cuz ad-
ruditionem vnius alius peccat. ¶ Aliquā-
do est scādalum passiū sine actiū: pu-
ta quia aliquis scandalizat de illo de quo
nō debet. ¶ Aliquando nō est scādalum
actiuum sine passiū: cum scilicet aliquis
inducat alium xbo vel facto ad peccādum
7 ille nō consentit neqz peccat. ¶ Sed ali-
quis posset arguere q- scādalum actiū
nō sit peccatū. ¶ pmo quia peccata nō
eueniunt de necessitate cū sint volūtaria.
Sed scandala veniūt de necessitate iuxta
illud Math. 18. c. Necesse est vt veniant
scandala. ¶ Scōdo quia nullū peccatum
puenit ex pietatis affectu sū illd Math.
7. Non potest arbor bona fructus malos
facere. Sed aliquod scādaliū est ex pieta-
tis affectu. dicit enim deus petro Math.
16. c. Scādalum mihi es. vbi dicit iero-
nymus. Erro: apostoli de pietatis affectu
veniēns nunqz incentiuum videt esse dia-
boli. ¶ Ad pūm respōdet Tho. q- ver-

bum illud intelligendum est qd necesse est
euenire scandala non necessitate absoluta
sed fm conditione hoium qui sibi a pecca-
tis non cauent. Sicut si aliquis medicus
videns aliquos in debita dicta vientes di-
cat necesse est tales infirmari: quod intelli-
gendu est sub hac conditione si dicta non
mutent. Et similiter necesse est euenire sca-
dala si hoies conuersatione mala non mu-
tent. Et ppter ea sequitur xps ve aut homi-
ni per que scandalum venit. Ubi dicit Nico-
laus de lira qd ve est cominatio pene eter-
ne illi infligende per que scandalus venit
active. s. pimum scandalizando. qd Alii ho-
verba ista dixerat xps. Qui aut scandaliza-
uerit vnum de pusillis istis qui in me cre-
dunt. dicit pusillis fm Nico^m de lira: quia
nullus scandalizatur passive nisi in qtu pu-
sillus idest parue virtutis est: quia homo
perfecte virtutis ex dicto vel facto malo al-
terius non ruit in peccatum. Et sequit ex
pedit ei vt suspendat mola asinaria in col-
lo eius et demergatur in pfundus maris.
Scdm Nicolaum de lira loquitur admodu
terre palestinoz in qua condemnati ad mor-
tem ligato saxo ad collu precipitabatur in
mare. Expedit ergo idest melius esset ho-
mini mori corporaliter qm ex malo exmplo
sue facere alium ruere in peccatu mortale
quia ex hoc meretur morte eternam que gra-
uior est morte corporali. ve mundo a scan-
dalis idest mundanis hoibus qui non cu-
rant scandalizare pimos. qd Ad 2^m arg^m
dicit Tho. Qd scandalum ponitur ibi large
pro quolibet impedimento. volebat enim
petrus chusti passionem impedire quodam
pietatis affectu. Terciu est scandalum oc-
casionatum: quod est per accidens et preter
intentionem: vt cuz quis suo dicto vel facto
inordinato non intendit dare alteri occasio-
nem ruine: sed solum sue satisfacere sensuali-
tati. Et hoc modo scandalu non est specia-
le peccatum: qz quod est per accidens no
constituit specie. hoc modo cu quis habet
aliquam familiaritatem cu aliqua muliere su-
specta et sentit hoies scandalizari nefaria de
eis loquedo et iudicando nec vult dimittere
non curas qd alij scandalizentur cuz non sit
causa necessaria illius familiaritatis. pec-

eat mortaliter dando occasionem talis ruine.
Quatuor etiam mulierum variis inhonestis
et excessiuus tripudiatibus et cantibus ex qui-
bus tot ac tanti scandalizantur quomodo fie-
ri possunt absqz graui peccato. Quid de malis
exemplis ostensis a parentibus suis filijs i blas-
femijs maledictionibus et alijs. Nunquid
non filios ad peccandum precipitat qd solent
esse paterni sceleris mutatores. Omitta-
mus mala vita rectorum et prelatorum ecclesie.
Avaritia: simonia: ambitione: pompam ve-
stium: exquisitas epulas: et alia que scanda-
lum sunt totius populi xpiani. Quibus di-
cit Malachie. 2. c. Scandalizastis pluri-
mos in lege. s. propter exempla male vite.
q Et de hys Hiero⁹. 24. q. 3. c. Transferunt
Hij vertuntur in laqueum tortuosum pone-
tes scandalu in omni loco. Sed vt dicit Gre-
gorius. 2. q. 1. c. Notum. Scire debet pre-
lati si nunqz delinquant quia tot mortib⁹
digni sunt quor exempla perditionis ad cete-
ros transmittunt. Debet ergo quilibet ca-
uere ne verbo vel facto aliquem scandalizet:
sz illud Apostoli 2° ad corinthios. 6. c. Re-
mini dantes vlla offensionem vt no vitupere-
ministerium nostrum.

Quod spiritualia bona que non sunt de ne-
cessitate salutis aliqui omittenda sunt ppter
scandalum. Cap. 2^m.

Secundum mysteriu declarandu de
scandalo dicitur omissionis. In quo
queritur: an bona spiritualia sint p-
pter scandalum omittenda. Et quidam di-
cunt qd no. qd Ma Gregorius sup Ezechie-
le ait. Si de veritate scandalum sumitur vti-
lius scandalus nasci permittitur qm veritas
relinquatur. qd Idem habet de regulis iuris
in. 6. q. 1. c. 3. c. Nolite timere. Alij
ho arguunt contra. qd Primo quia Aug⁹
contra epistolam permeniani docet vt vbi pe-
riculu saluatis timetur a correctione pec-
catorum cessandus est. Sed punio est quod
da spirituale cum sit actus iusticie: ergo bo-
num spirituale est propter scandalum omit-
tendum. qd Secundo arguitur: quia sacra
doctrina videtur esse spiritualis. Sz ab ea
est cessandu propter scandalum. vnde chri-
stus Matthei. 7. c. dixit. Nolite sanctus da-
re canibus: neqz margaritas spargite iter

porcos ne conuersi distrumpant vos. ¶ Ter
tio arguitur quia vitatio peccati est quod
dā spirituale bonum: quia quodlibet pec
catum affert peccati aliquod spirituale de
trimentum. Sed videtur qd pro scandalo
proximi vitando aliquis quādoqz pecca
re venialiter debeat: puta cum peccando
venialiter impedit peccatum mortale alte
rius. Debet enim homo impedire damna
tionem proximi q̄ntuz potest sine detrimē
to proprie salutis: que non tollitur per pec
catū veniale. ¶ Respondet hūc Tho. vbi
s. Qd distinguendum est de spiritualibus
bonis. Nam quedā sunt de necessitate sa
lutis: que pretermittere non possunt sine
peccato mortali. Manifestum est autē qd
nullus debet peccare mortaliter vt alteri
us peccatum impediatur: quia sū ordinem
charitatis plus debet homo suam salutē
spirituales diligere q̄z alterius. Et ideo ea
que sunt de necessitate salutis pretermitti
non debent propter scandalum vitandū.
In hūc autē spiritualibus bonis que nō
sunt de necessitate salutis videtur distin
guendum quia scandaluz quod ex eis ori
tur quādoqz ex malicia procedit cum scilicet
et aliqui volunt impedire huiusmodi spi
ritualia bona scandala concitando: et tale
erat scandalum phariseorum quos chri
stus cōtempnit dicens. Sinite illos ceci sunt
et duces cecorum. ¶ Quādoqz scandalum
procedit ex infirmitate vel ignorantia. Et
hoc est pusillo:um propter quod sunt spiri
tualia opera vel occultanda vel etiam in
terdum differenda: vbi periculum non im
minet quousqz reddita ratione huiusmo
di scandalum cesser. Si autem reddita ra
tione huiusmodi scandalum duret iam vi
detur esse ex malicia. Et sic propter ipsum
non sunt huiusmodi opa omittēda. ¶ Ad
primum ergo argumētum dicit Tho. Qd
pene intātum habent rationem iusticie: in
q̄ntum per eas peccata cohibentur. Si au
tem per infliccionem penarum manifestū
sit plura et maiora peccata sequi tunc pena
rum infliccio non cōtinebitur sub iusticia.
Et in hoc casu loquitur Aug⁹. quādo scilicet
et ex excomunicacione aliorum imminet
periculum scismatis. Tunc enim excomu

nicationem inferre non pertinet ad verita
tatem iusticie. ¶ Ad secundum dicit Tho.
Qd circa doctrinā duo sunt consideranda
scilicet veritas que docetur et ipse actus do
cendi. Quorum primum est de necessitate
salutis: vt scilicet quis contrariū veritatis
non doceat: sed veritatem sū congruenti
am temporis et personarum proponat ille
cui incumbit docendi officiū. Et ideo pro
pter nullum scandalum quod sequi videat
ur debet homo pretermittā veritate falsi
tatem docere. Sed ipse actus docēdi inter
spirituales elemosynas computat. Et ideo
eadem ratio est de doctrina et de alijs ope
ribus misericordie: vt scilicet loco et tempo
re dispensentur. ¶ Ad tertiū sō respondet
Tho. Qd opinio quorundā fuit qd pecca
tum veniale esset committendum propter
scandalū vitandum. Sed hoc implicat cō
trariā. Si enim faciendum est iam non est
malum neqz peccatū. Nā peccatū non po
test ē eligibile. Contingit tamē aliqd pro
pter aliqz circumstātiā non esse peccatū ve
niale qd illa circumstantia sublata veniale
esset. Sicut verbū iocosum est peccatū ve
niale quādo absqz aliqua vtilitate dicitur
Si autem ex causā rationabili proferatur
non est iocosum neqz peccatum. Quāuis
autem per peccatum veniale gratia nō tol
latur per quā est homini salus inq̄ntum ta
mē veniale disponit ad mortale h̄git in de
trimentū salutis.

¶ Qd tpalia bona et si non semper tamē
q̄ntqz dimittenda sunt propter scandalum.

Cap. 3^m.

¶ Tertium mysteriū declarādū de scāda
lo dicitur dimissionis. In quo etia
queri solet. Utruz tpalia sint ppter
scādalū dimittēda. ¶ Et qd nō videt ex eo
qd scūs Tho. cituantes repetit res eccle
sie cū scādalo regis anglie. ¶ S3 qdā argu
unt in p̄trariū. ¶ Ip̄ qz in tpalib⁹ bonis nil
est magis necessariū q̄z abus. S3 ab⁹ est
dimittēdus ppter scādālū h̄z illud apli ad
romanos. i. 4. c. Noli cibo tuo illū perdere:
pro quo xps mortuus est: ergo multoma
gis oīa alia tpalia sunt ppter scandalum
dimittenda. ¶ 2° arguitur. Qd tpalia nullo
modo pueniētiore aut h̄uare aut recuperare

k 4

possumus q̄ per iudiciū. Sed i iudicio nō est, ppter tpalia bona contēdendū cū scandalō sū illud Math. q̄nto. c. Qui vult tecū in iudicio contēdere ⁊ tunicā tuā tolle re dimitte ei ⁊ palliū. ¶ Tertio inter oīa tē / poralia minus vident dūmittēda que sunt spiritalibus annexa. Sed ista sunt, ppter scandalum dūmittēda. Nam paulus seminaō spiritalia tpalia stipēdia non accepit ne offendiculū daret euāgelio christi: vt dicitur p̄ ad corinthios. 9. c. Et ex simili causa ecclia in aliquibus locis non erigit decimas ppter scādalum vitādum. Ergo multo magis alia spiritalia sunt, ppter scādalum dūmittēda. ¶ Respondet Tho. vbi s̄. Qd̄ circa tpalia bona distinguendū est quia aut sunt nostra: aut sūt nobis ad cōseruandū pro alijs commissa. Sicut bona ecclie cōmittunt p̄latis ⁊ bona cōmunia quibuscūq; rectoribus reip̄. Et taliū cōseruatio sicut ⁊ depositorū iminet hīs quibus sunt cōmissa ex necessitate. Et ideo non sunt, ppter scādalum dūmittēda sicut nec alia que sunt de necessitate salutis. Tpalia s̄o quorū nos dñi sumus: dūmittere ea tribuendo si penes nos ea habemus vel non repetendo si penes alios sunt, ppter scandalum q̄q; quidem debemus q̄q; aut non. Si enī scādalu ex hoc oriat̄, ppter ignorātiā vel infirmitatem aliorū quod est scādalu pusilloꝝ tunc vel totaliter dūmittēda sunt tpalia vel aliter scādalum sedādum. s̄ per aliquā monitiōnē. Aliqñ s̄o scandalum nascit̄ ex malitia quod est scādalu phariseorū. Et ppter eos qui sic scādalizantur nō sunt tpalia dūmittēda: quia hoc noceret bono cōmuni. Darē enim malis rapiendi occasio ⁊ offenderent ipsi rapientes: qui retinēdo aliena in peccato remanerēt. vnde Gregori⁹ dicit in moralibus. Quidā cum tpalia nobis rapiunt solūmodo sunt tolerādi. Quidā s̄o seruata equitate. phibēdi non solum cura ne nostra subtrahant: sed ne rapiētes non sua seip̄os perdant. ¶ Ad p̄mū ergo argumētū r̄ndet Tho. Qd̄ non est de intentione apostoli monere q̄ abusus, ppter scandalum totaliter dūmittatur: quia sumere cibum est de necessitate vite. Sed bene ta

lis abusus esset, ppter scandalum dūmittendū sū illud p̄ ad corinthios. Non manduca bo carnes in eternū ne fratres meum scandalizē. ¶ Ad scdm̄ s̄o argm̄ dicēdum sū Augm̄ de sermone domini in monte. q̄ illud verbū domini intelligendū est sū preparationē animi vt scilicet homo sit paratus prius pati iniuriam vel fraudez q̄ iudiciū subire si hoc expediat: quādoq; tamē non expedit vt est dictū. ¶ Ad tertium dicit Tho. q̄ apostolus seminans spiritalia corinthis p̄c abstinuit a recipiēdo: seu petēdo temporalia ab eis ne scilicet illi scādalizarentur: quia scādalum illorū gentiliū p̄cedebat ex ignorantia q̄ non consueuerāt hoc facere. s̄ dare. Et ideo ad tēpus abstinēdum erat vt prius instrueretur ⁊ sciret hoc esse debitum. Illi ergo qui sciētes fore debitū dare tēporalia hys qui spiritalia seminant ⁊ denegant: vel si petuntur ⁊ scādalizantur nō sunt immunes a culpa. Nec ideo tēporalia necessaria non petenda quia tales scādalizarent. ¶ Ideo scribitur. i. s̄. q. p̄. c. Apostolicis. Apostolicis viris ⁊ euāgelizatoribus christi in necessarijs vsibus nolle tribuere seip̄sum cōdēnare est. ¶ Sed cū tot ac tāta dicta sint de scādalo occurrit adhuc incidēt dubi / tatio de verbis christi dicentis Math. i. s̄. c. Si manus tua vel pes tuus scādalizat te abscide eum ⁊ p̄ce abs te. Bonū est tibi ad vitā ingredi debile vel claudū q̄ duas manus vel duos pedes habentē mitti in gehēnā ignis. Et si oculus tuus scādalizat te erue eū ⁊ proice abs te. Bonū est tibi est cum vno oculo ad vitā intrare q̄ duos oculos habentē mitti in gehēnā ignis. ¶ Itū sit mēbrum aliquod amputādū pro vitatione peccati. ¶ Et respōdet Nicolaus de lira super isto passū. Qd̄ non licet membra enīz corporis sint a deo data. Et ideo non est in potestate alicuius persone abscidere sibi mēbrum sicut nec se occidere. S̄z semper hoc est illicitum singulari persone nisi in casu quando vnum mēbrum propter sui corruptionem est in periculum totius corporis: quia vnicuiq; committitur cura sanitatis sui corporis. Ideo tunc licitū est per se vel per alium vnum mēbru

abscondere ne pereat totū corpus. Sed propter peccatum euitandū non est licitū: tū quia per hoc non excluditur concupiscētia interior: in qua viget peccatum: tū qz per aliam viā potest obuiari peccato p rā / tionē z libez arbitrium cobibēdo mēb: a peccatorū exercitio. Et sic hba christi mŷstice sunt intelligēda vt dicatur manus abscondi in q̄stūm. phibetur ab illicito actu qz manus abscessa non potest aliquid agere. Dicit itaqz christus. Si man? tua idest ali quod opus scandalizat te idest inducit te ad peccatum: absconde: idest nō facias tale opus. Et si pes tuus scandalizat te idest accedis ad talē locū in quo induceris ad peccatum: non vadas ibi z pedē abscondisti. Et si oculus tuus: idest aspectus alicuius rei vel mulieris vel cuiuscūqz spectaculi dat tibi occasionē peccandi fuge talē aspectū z oculū sic cruiisti. Prohibet itaqz dñs iesus in verbis illis occasiones malorū. Fugiamus ergo illas z curemus vitare scandalā: vt sic grā dei descēdat in corda nra. Quā nobis largiat ipse piissim? p̄r: qui cū filio z spū scto viuūt z regnat p infinita secula seculorū Amē.

¶ Feria quinta quarte hebdomade. De tribus effectibus ire: scilicet murmuratio ne: clamore: z rita.

Sermo vigesimus sextus.

Oculus antez

simonis tenebatur magnis febribus. Scribūtur hec verba

Luce. 4. c. ¶ Et fonte irati animi multi deriuātur alioz riuuli peccatorū. Et lz a Gēgorio. xi. moralū assignentur plures effectus ire qui z filie illius dicuntur. Nos tamen alijs pretermisiss in presēti sermone de tribus dūtarat dicem?: hī sunt febres ille ardentissime quibus estuat mēs iracūdoz. De hīs ergo locuturi eas in tres partes principales diuidemus.

¶ 1° de murmuratio.

¶ 2° clamor.

¶ 3° rita.

¶ De murmuratione que fit ptra sociū et superiores z deū: z de grauitate hui? peccati.

ac punitione.

Cap. 6^m.

Rima pars pncipalis est de pmo effectu seu filia ire. scilicet murmuratioe. de qua dicit Robertus oleot qz est querela cum ipatentia. Et de hac consideremus tria. scilicet.

¶ 1° distinctionem.

¶ 2° grauatiōem.

¶ 3° prohibitionem.

¶ Primo consideremus murmuratiōis distinctionē. potest nāqz triplex murmuratio distingui. ¶ Prima est contra sociū. ¶ Secūda cōtra superiōrē. ¶ Tertia cōtra deū. ¶ Prima est cōtra sociū. Sic martha murmurabat de magdalena dūz dicebat xpo Luce. io. c. Dñe non est tibi cure qz soror mea reliquit me solam ministrare. Sic etiā murmurauit de illa z de xpo pharise? Luce. 7. c. dicens. Si hic esset propheta sciret que z qualis esset mulier que tāgit eū. Judas insuper murmurauit de illa ppter effusiōē vnguenti super caput recumbentis iesu: vt dicit Mathei. 26. c. Et vt inquit Nicolaus de lira super. io. c. Luce. In hīs murmuratiōib? tripliciter maria erat cōdemnata z accusata. ¶ 1^a a phariseo de p̄sūptione seu temeritate qz xpm tangebāt. ¶ 2^a a iuda de p̄dgalitate eo qz p̄ciosum vnguentum effudit super caput iesu. ¶ 3^a a sorore de ociositate. Et vbiqz maria tacuit z xps pro ea respōdit. Quidēqz phariseo qz factū marie non erat p̄sūptionis s̄ de uotionis. Et iude z alijs discipulis qz illa effusio vnguenti non erat p̄dgalitatis s̄ pietatis. Et sorori marthe qz sessio marie non erat ociosa sed melioribus applicata. ¶ Tū Aug? in homel. inquit. Sanctū cūā gelū cū legeretur audiuimus a femina reli giōsa susceptū esse dñi hospitio ea qz martha vocabatur. Et cum esset ipsa occupata in cura ministrandi: soror eius maria sedebat ad pedes dñi z audiebat verbū illius: laborabat illa: vacabat ista. Illa erogabat hec implebatur. verū tamen martha laborans multum in illa occupatiōe z negotio ministrandi interpellabat dominum: z de sorore sua conquesta est qz eam laborantem non adiunaret. Dominus autem pro maria respondit marthe: z ipe eius factus

est aduocatus qui iudex fuerat interpellatus. hec ille. ¶ Murmurauit maria contra moysen qui erat vir mitissimus vt habetur Numeri. 12. c. Et iratus deus percussit illam lepra. ¶ In ecclesia etiam primitiua vt scribitur actus. 6. c. Exortus est murmur eorum scilicet conuersorum ad fidem contra hebreos eo qd despicerentur in ministerio quotidiano vidue eorum. Dicit hoc loco Nicolaus de lira: qd omnes erant iudei sed aliqui erat nati in iudea et illi dicuntur hic hebrei. Et aliqui nati in grecia ex iudeis ibidem per antiochum dispersis et illi dicuntur hic greci. Et similiter illi qui de gentilitate conuersi erant ad iudaismum. Et dicebantur vidue ille granari. ¶ Vel quia non ita requirebantur vt hebrei quod si bi reputabatur ad contemptum. ¶ Vel quia nimis grauabatur in operibus manuum. ¶ Vel quia non ita eis providebatur de necessarijs sicut alijs viduis hebreorum. Sed apostolis ordinantibus septem diacones qui super hoc gererent curam sedatus est murmur. Istud viciu grauitur turbat congregationem religiosorum. Ideo grauitur puniendum. vnde dicitur di. 90. c. Alienus. Alienus sit a fratrum vnitate qui murmurauit. Et opus eius abiciatur qui murmurans extiterit ne penas murmurantium incurrat. de quibus ait Apostolus. Neq murmuraueritis sicut quida eorum murmurauerunt et perierunt ab exterminatore. dicit ibi glo. super verbo opus eius abiciatur. Opus clerici precipue dicitur oratio: et opus laici est oblatio. Et sic videtur dicere qd clericus ppter murmuracionem debet superari ab alijs quasi excommunicatus et laici oratio non debet recipi. ¶ Secunda murmuratio est contra superiorem. Conqueruntur vt in pluribus murmurantes serui de suis dominis subditi de prelati ac qui buscuq superioribus. Ideo Hieronymus ad msem et filia in gallijs commorante ait. Querulus est seruorum genus et qrumcuq eis dederis semper minus est: dolorq suum solis quod possunt obtreccationibus consolantur. ¶ Sic murmurauit populus ille iudaicus contra moysen ducem suum in deserto siti conquerendo de defectu cibi: vt

habetur Exodi. 16. c. Et in Masidin coquerendo de defectu aque. Exodi. 17. c. ¶ Sed aduertant inferiores cum murmurant de suis maioribus existimantes illos ignorare murmuraciones et maledicta eorum: quia sapiens ecclesiastici. 10. c. ait. In cogitatione tua regi ne detrahas: et in secreto cubi culi tui ne maledixeris diuiti: quia aues celi portabunt vocem tuam. ¶ Tertia murmuratio est contra deum. Et de hac inquit David uid in psal. centesimo quinto contra populum illum antiquum. Murmurauerunt in tabernaculis suis et non exaudierunt vocem domini. de murmuracionibus vero illorum habetur Numeri. 14. c. et in plerisque alijs. ¶ Secundo consideremus murmuracionis grauationem. Quauis enim graue sit et malum murmurare de socio et de superioribus qui buscuq: grauius est murmurare de deo. ¶ Sed aduertendum qd triplex est murmuratio de deo.

¶ 1^a per presumptionem.

¶ 2^a per admirationem.

¶ 3^a per turbationem.

¶ Prima murmuratio de deo est per presumptionem. Et de hac habet Math. 20. c. in parabola vinee: vbi narrat qd illi q venerunt hora prima ad laborandum i vinea cu non accepissent a procuratore nisi vnum denarium sicut qui venerunt vndecima hora murmurabant aduersum patrefamilias dicentes: hi non uisissimi vna hora fecerunt et pares illos nobis fecisti qui portauimus pondus diei et estus. ¶ Et ibi dicit Gregorius in homelia. Quod venientes prima hora significant patres primos veteris testamenti. et venientes vndecima sanctos noui testamenti qui recipiunt denarium idest premiu sicut sancti antiqui testamenti et prius quia immediate cu moriuntur. Illi autem diu in limbo steterunt. Et illa murmuratio non est propria aliqua querela contra deum cuius quietissimi sint. ¶ Sed per presumptionem dicitur. Idest dato per impossibile qd conqueri vellent tunc declaratur aperte qd non sit eis iniuria vel diminutio debite mercedis sed iuste unicuiq tribuitur. Nicolaus tam men de lira super hoc passu refert qd gentiles conuersi ad fide sunt venientes vnde

ima hora qui receperunt tantam gratiam
que est quoddam principium glorie quatā
et iudei in principio conuersi vt apostoli cū
alijs discipulis vel etiam sancti veteris te-
stamenti. Non enim est aliud glia q̄ gra-
tia consummata. Ideo Ap̄lus ad romanos
6. c. ait. Gratia dei vita eterna: scilicet ē. vi-
dentes ergo iudei q̄ gentiles conuersi ad
fidem recipiebāt gratia spiritus sancti in
signo visibili scilicet in specie ignis sicut apo-
stoli. ¶ Unde Aenium. 10. c. dicitur. Q̄ lo-
quente petro. s. cornelio centurioni et fami-
lie sue cecidit spiritus sanctus sup̄ omnes
qui audiebant verbum. Non intelligētes
mysterium quasi murmurabāt reputātes
gentiles indignos tanta gratia. vnde dici-
tur ibi. Q̄ obstupuerunt qui venerant ex
circumcisione dicentes: quia et gratia spiri-
tus sancti in nationes scilicet gentiliū ef-
fusa est. Sed reuertente petro ad iudeos:
ceperunt conqueri de eo: q̄ ad corneliū
gentilem diuertisset. Quibus satisfecit de-
clarans quomodo sibi offensum est per vi-
sionem scilicet linteoli de celo submissi ple-
ni animalibus immundis: et ei dictum q̄
mactaret de illis et manducaret. Quia et
gētes etiā vocande erant a deo ad gratiā
suscepiendā. Nec potest quis de deo iuste
conqueri quare dei gratiam vni magis q̄
alteri: et quare magis vocauerit ad fidem
gentiles q̄ iudeos: quia in eo non habe-
tur locum acceptio personarum cum nulli
sit debitor. ¶ Secūda murmuratio de deo
est per admirationem. videntes enim san-
cti malos sepe exaltari et bonos deprimi et
conculcari aliquādo conqueruntur de deo
non irascendo sed pie admirando de iudi-
cijs dei. Sicut Hieremias. 12. capitulo dice-
bat. Quare via impiorū prosperatur etc.
¶ Tertia murmuratio de deo est per tur-
bationem. Et hec tripliciter fieri potest.
¶ Primo cum murmurant aliq̄ de nimia
seueritate. ¶ Secundo de nimia benigni-
tate. ¶ Tercio de aeris icqualitate. ¶ Pri-
mo aliqui conqueruntur murmurātes de
deo de nimia seueritate cum multum affli-
guntur vel paupertate vel infamia vel per-
secutione vel infirmitate et similia: dicētes
deum esse crudelem erga se vel alios tribu-

lato: et plus aduersitatis eis dare q̄ pos-
sint portare: et se fore a deo derelictos et ab-
iectos. Sed o q̄ magnam falsitatem isti
loquuntur: quoniam omnis doctrina cla-
mat deum piissimum et clementissimum:
qui tribulationes infert ex pietate: et tribu-
latis qui in illum confidunt semper adest:
sicut illud psal. Iuxta est dominus hijs qui
tribulato sunt corde. ¶ Secūdo aliq̄ mur-
murant de nimia benignitate dei: quia re-
cipit magnos peccatores ad penitentiam
et tolerat male agentes. Sic scribe et phari-
sei murmurabant contra iesum dicentes
Luce. 15. c. Quare hic peccatores recipit
et manducat cum illis: facit nihilominus
deus omnia ista vt peccatores ad peniten-
tiam conuertantur. ¶ Et enim ait Quidā
libro de tristibus. Si quotiens peccat ho-
mines sua fulmina mutat Jupiter: ex quo
tempore nullus erit. ¶ Tercio aliq̄ murmu-
rant de deo de aeris intemperie: vt cum est
multa siccitas vel nimia inundatio aqua-
rum: vel cum est intensus calor: aut frigus
et huiusmodi quasi deus non bene dispo-
nat ista. Sed iniuste fit hec murmuratio:
quia vt scribitur sapientie. 8. c. Sapientia
dei disponit omnia suauiter. Sed quia nō
agit sicut velle nostrū: ideo murmuramus
quasi essemus sapientiores deo: et velle
mus cum instruere quomodo debeat mū-
dum gubernare. Est ergo graue peccatum
murmurare de deo etiam in quacūq̄ ad-
uersitate. ¶ Propterea laudatur Job qui
in tot suis aduersitatibus: vt dicitur eius
dem secundo c. qui in tot suis aduersitati-
bus non peccauit labijs suis: nec stultum
quid contra deum locutus est. ¶ Tercio cō-
sideremus murmurationis punitiōem.
¶ Propter hoc equidem peccatum dixit de-
us Numeri. 14. capitulo. Omnes qui nu-
merati estis in deserto a viginti annis et su-
pra et murmurastis contra me: non intra-
bitis in terram: super quam leuauī ma-
num meam: vt habitare vos facerem in
ea preter caleph et ioseph. Et Numeri. 16.
capitulo scribitur: q̄ quando multitudo
murmurabat contra moysen et aaron vel
letq̄ eos opprimere lapidibus fugerunt
ad tabernaculū et opuit eos nubes et appa-

runt gloria domini. ¶ Dicit aliqui q non fuit illa que prebebat ducatum populo: sed quedam parua nubes in qua dñs solitus erat loqui cum moyse. ¶ Alij dicunt q fuit illa que prebebat ducatu sed stabat in alto super tabernaculu. 7 tuc descendit operies 7 ambiens circūquaqz vt nullus possz adire. Et egressus ignis deuorauit pplm. Fuerūt autē percussī tredecimilia 7 octo / ginta. Et Numeri. 21. habet q quando uenerunt in salmana quia male loquebātur de deo: misit dñs in pplm serpētes ignitos qui sic dicebantur fm Nicolaum de lura 7 Magistru i historia scholastica quia minui 7 veloces erant admodū scintillarum. ¶ Et quia volantes per aera emittebant scintillas ardētes. ¶ Et ex eo q p morsus eoz calefiebat caro ac si igniretur. Tūc uenerunt iudei ad moyse dicētes peccauim⁹ quia locuti sumus contra deū: 7 tu ora vt tollat nobis serpentes. Orauitqz moyses ad deū. Cui deus ait. Fac serpētem eneū 7 pone in pticam eminetē in medio populi: 7 quicūqz percussus fuerit a serpēte re / spiciat eum 7 uiuet. Et factū est ita. ¶ Dicit Rabi salō q in serpēte nō erat virtus sanandi. Sed aspiciētes serpētem cognosce / bāt afflictionē illam a deo sibi iuste illataz petēdo misericordiam 7 ipse deus saluauit eos. Rō autē mystica est. qz serpēs ille si / gurabat xp̄s passum in cruce per cuius intuitum fide 7 deuotione sanamur a morsu satane. ¶ Quare xp̄us dixit Joannis. 3. c. Sicut exaltauit moyses serpētem in heremo in ligno: ita exaltari oportet filium hominis. ¶ Refert Magister in historia scholastica. Qd illū serpētem eneū habuerunt secum filij israel 7 magnifice repositus est in hierusalē. Tandē ob cultum superstitio nis quem sibi exhibebat populus commi nuit eū in puluere rex Ezechias: 7 posuit in torrentem cedron. vt habetur. 4. Re / gum. 19. c.º.

¶ De triplici clamore scilicet orantium et horribiliter peccantium atqz irascentium qui turbant domum vxorem et familiam.

Cap. 2^m.

¶ Ecūda pars principalis est de secō effectū ire q est clamor. Dicit hz Bre

gorium 7 Tho. vbi supra cōsistit in hoc q pfert quis ex ira voces clamorosas qbus miseri solent cōtumelie 7 p̄tentiones. Sed sciēdum q triplex est clamor.

¶ 1º dī intense affectionis.

¶ 2º horrende offensionis.

¶ 3º p̄fuse perturbationis.

¶ Primus clamor est cum quis magno affectu desiderat vel petit aliqd a deo fm illud psal. Clamaui in toto corde meo ex / audi me dñe. vnde 7 moyses cum sup mare rubrum cum filiis israel maneret 7 pha rao eos persequeret: oranti moysi silenter dixit dñs. Quid clamas ad me. vt ponit Exodi. 14. c. Clamor eius erat itensuz desi derū quo orabat. Iste clamor intrat in au res dei: itaqz meretur exauditionem: sicut dominus promittit dicens in psal. 90. Cla mabit ad me 7 ego exaudiam eum. ¶ Et Diere. 33. Clama ad me 7 ego exaudia: te dicit dominus. ¶ Unde de poplō israel cū propter peccata sua diuersis tribulationi / bus 7 captiuitatibus vgeretur dicitur in psal. Clamauerunt ad dominum cum tri / bularentur: 7 de necessitatibus eoz libe rauit eos. ¶ Sicut chananea clamās post iesum fuit exaudita 7 sanata filia ei. Ma thei. 18. caplo. ¶ Sic cecus magis ac ma / gis clamans: Iesu fili dauid miserere mei fuit illuminatus. Luc. 18. capitulo. ¶ Pre dicator etiam isto modo debet clamare in populo: scilicet ex intimo affectu 7 sic audi tur virtuose 7 fructuose. Sed christus cla / mabat in templo non solum voce: sed in / tensō desiderio. Siquis sitit veniat ad me 7 bibat. Joannis. 7. capitulo. Et Joannis baptiste dicitur. Vox clamantis in deser / to. Mathei. 3. c.º. ¶ Secundus clamor est horrende offensionis: de quo vide sermo / nē de punitione sodomorū q in tractatu de timore iudiciorū dei vbi p̄cipue de signantur quatuor peccata: que p̄e cere ris clamant. ¶ Tercius clamor est confu / se perturbatio. Et de hoc Apostolus ad ephesios. 4. c.º. ait. Omnis clamor ira: et indignatio tollatur a vobis. Solēt ita cla / mare viri iracundi p̄tra vxores: dñi cōtra famulos: dñe contra ancillas: miscentes clamorib⁹ ip̄opera 7 p̄tumellas ex qbus

inferior aius frangitur et indignat. *Ido*
pretea Ecclesiastici. 4. c. sapiens ait. Noli esse
sicut leo in domo tua euerteris domesticos
tuos et opprimens subiectos tibi. Et Sen.
ad Lucillu ait. Colant te potius serui tui quā
timeant.

**De rixa et defensione sui ac pugnatib⁹ in
duello: et de civili bello. Cap. 3^m.**

Tertia pars principalis est de tertio
effectu ire: qui est rixa. De hac inqt
Tho. 22. q. 41. articulo. 2. q. rixa im
portat quandā contradictionē vsq; ad fi
cta. puenientē dum unus alter ledere mo
latur. Et sicut contentio importat contradi
ctionē in verbis: ita rixa in factis. Quare
videtur rixa quoddā priuatū bellū qd iter
priuatas personas agitur non ex aliqua
publica auctoritate: sed magis ex iordina
ta voluntate. *¶* Sed aduertēdū: q. rixa pōt
fieri tripliciter.

¶ 1° rōne defensionis:

¶ 2° rōne tentationis.

¶ 3° rōne malignationis.

¶ 1° rōne defensionis. *¶* Primo fit rixa ratione defensionis euz
f. quis se defendit solo animo iniuriam re
pellendi cū debita moderatione. *¶* Nam re
gula est iuris nālis et positivi. ff. de iusticia
et iure. l. Et vim vi. Nam vi repellere licet
cū moderamine inculpate tutele. Et dicat
moderame inculpate tutele illud qd equi
ualet illate violentie in qualitate armorū
in concursu tps et in ipso actu violentie: ne
alias excedendo videatur vindicta: et per
consequens peccatū. Nec aut defensio lici
ta est vniuersaliter oibus non solū laicis:
sed etiam clericis et religiosis. Et reprobat
opinio dicentū q. in nulla necessitate posi
tus qz tuncqz inuitabili etiā si alitē cua
dere non possit nisi occidendo debet quis
aliū occidere: imo potius debet pmittere
se occidi aliter peccat mortaliter. Cui⁹ tra
riū manifeste dicitur in clemētia Si furio
sus de homicidio. Verū est tū fm Tho. q.
nullus tenetur ad hoc. Sed maioris perfe
ctionis esset si potius pmitteret se interfici
qz se defendendo occidere cū nō possit ali
ter euadere. Et hoc intellige si est in bona
dispositione aie sue. Nam als fatue faceret
exponendo se mortū corporis et aie cum si

bi per mortē precludatur via penitentie.
¶ Itē licita est predicta defensio in omni lo
co etiam in ecclesia: et hoc ppter periculū. f.
qz sequeretur mors hoc non faciēdo. Nec
obstat q. ecclesia pollui pōt per sanguis ef
fusionē: qz magis ponderanda est hominis
conseruatio euz sit irrestiturabilis qz eccle
sia que reconciliari pōt. Et forte dici potest
q. ad hoc q. ecclesia polluat⁹ requirit effu
sio sanguinis iniuriosi: vt notat in c^o Tho
de consecratione ecclesie li^o. 6. *¶* Insuper lici
ta est prefata defensio in quocūqz officio oc
cupato. Ita q. etiaz celebrans si iudatur
et aliter non pōt euadere licitū est vt se dese
dat et occidat. Nam ppter impedimentū cor
porale superueniens inchoatum officiū di
mittitur iexceptū. 7. q. 3^a. c. Illud. et c. Ni
hil. Sed hic euenit impedimentū celebrā
ti imo piculū mortis: ergo licitū est preter
mittere officiū et se de periculo sibi occurrē
ti si potest expedire. Et si se defendendo oc
ciderit pōt etiā reassūpto officio celebrare
dūmodo affuerint illa que ponunt in dicta
clemētia Si furiosus. Nam nullū pecca
tum in hoc fecit nec irregularitatē incurrit.
¶ Idem de baptizantibus ordinantib⁹ cō
firmantibus penitentias iniungentibus
et singula sacramēta conferentibus si inua
derentur: qz. f. licitū est collationē illorū sa
cramentorū omittere inchoatā ppter sui tu
telā. Dubiū tamē est circa sacramentū ba
ptismi in vno casu: qz videlicet sacerdos
inuasus ad mortē haberet pmanibus par
uulū baptizandū qui esset in articulo mor
tis ita q. si sacerdos diuertat a baptismo i
lius vt se defendat iminet puero periculū
mortis eternalis psupponendo q. non sit
alius qui baptizet eū. In hoc casu precli
gēda est mors corporalis sacerdotis mor
ti spiritali pueri. Et ratio est q. tūc vnum
tū malū sequitur et tpale. f. mors sacerdo
tis: sed si precligat vita sacerdotis seque
rētur duo mala spiritalia: id est mors eter
na pueri. de con. di. 4. c. Firmissime. Et ne
glectis cure animarum quod est mortale
sacerdoti. vt extra de etate et qualitate. c.
Cum sit. *¶* Precligendum est autē minus
malum maiori. di. 13. c. Verū. vbi autem
foret dubium probabile de morte: vel de

vita pueri vsq; ad expeditionem periculi
et constaret de morte presbyteri nisi diuer-
teret adhuc crederem precligendam mor-
tem sacerdotis. Et hec maxime competunt
proprio sacerdoti et parochiano. ¶ Sed si
predicta Joānis de lignaco. ¶ Adhuc sci-
endum qd licitum est unicuique defendere se
modo predicto contra quoscunque iniuste in-
uadentes: unde et contra superiores suos
quando stat qd iniuste inuadit. C. de iure
fisci. l. prohibicum. ¶ Item contra iudicē
et potestatem iniuste inuadentē vt occidat li-
citur est se defendere. ¶ Item contra abba-
tem et alios prelatos licitum est monacho
se defendere: vtpote si abbas monachum
inuaderet vt subito occideret. ¶ Item lici-
ta est prefata defensio non solum pro se: sed
etiam pro filio: quia vna persona censetur
pater et filius cum sit pars substantie eius.
¶ Item pro vxore. Nam iniuria vxoris est
irrogata marito et iniuriarū actio sibi com-
petit: immo et pro sponsa. ¶ Secundo po-
test fieri rixa ratione tentationis cum scili-
cet pugnant aliqui in duello. Et dicitur du-
ellum quia fit inter duos. Duellare autem
est deus tentare vt dicitur. 2. q. 5. c. Admo-
nachiam. Fit autem hoc duellum aut pro
pter odij exaggerationem. Aut propter glo-
rie temporalis consecutionem vt scilicet ostē-
sis viribus corporis in publico et tali bel-
lo laudē consequatur de fortitudine. Aut
propter iniuncti criminis purgationem cū
scilicet imponitur alicui furtum vel prodi-
tio et huiusmodi: et ipse duello vult ostende-
re suam innocentiam. Sed tale bellum est
peccatum mortale et valde graue: in quo
homo exponit se morti corporis et anime.
Et est prohibitum primo in lege diuina vbi
dicitur. Non occides: scilicet nec te nec ali-
um: talis autem exponit se occisioni suip-
sus. Item est contra illud preceptū. Non
tentabis dominum deum tuum. Est etiam
prohibitum duellum lege canonica extra
de pugnantibus in duello per totum. Insu-
per prohibetur lege civili. C. de gladiatori-
bus. Quare Raymundus in summa sua
dicit: qd nulla consuetudo potest excusare
duellum a peccato. Et qd omnes indistin-
cte peccant mortaliter offerentes scilicet

duellum et suscipientes et iudices qui dese-
runt et prestant auctoritatem et assessores in
hoc et dantes consilium auxilium et fauorē
et sacerdotes qui dant huius benedictiones
Idem dicunt Hossredus Hostien. et Tho.
22. q. 95. ¶ Ad idem facit e^m Consuluisti. 2.
q. 5. ¶ Tercio fit rixa ratione malignatio-
nis: puta cum aliqui iniuste inuadunt ali-
um vel alios vel cum se defendunt cum iu-
ste inuaduntur: puta cum ministri rectorū
volūt iuste capere aliquos reos et illi se de-
fendunt ne capiantur. Similiter est rixa
maligna ciuium qui partiales dicunt: quo-
rum ciuilibus bellis ciuitates florentissimae
me funditus etiam sunt euerse. Quid enī
potentiam diuitias et gloriam romanorū
redegit ad nihilum nisi bella ciuilia? Hoc
Lucanus. hoc Salustius. hoc ceteri rerū
romanarum scriptores testantur vt plene
posui in quadagesimali nostro de penitē-
tia in sermone de discordia. Sed profecto
vt sapiens dicit. Ab vna scintilla augetur
ignis. principium bellorum ciuiliū exor-
tum fuit in vrbe dum graeci contra nobi-
les fauere tentabant populo. ¶ Unde inqt
Augustinus. 3. de ciuita. dei. c. 23. Initium ciui-
lium bellorum fuit seditiones graecorum
agrariis legibus excitate volebant enim
agros populo diuidere quos nobilitas per-
peram possidebat. Sed tam vetustam ini-
quitatem audere conuellere periculosissi-
mum immo vt res ipsa docuit perniciosissi-
mum fuit. ¶ Et li. 2. de ciuita. dei. c. 21. dicit
Anus graecorum occisus fuit a quo scri-
bit seditiones graues cepisse salustius. ¶ Et
non romani desolationem vrbis factā asse-
rebant quoniam xpm susceperunt eiusque
cultum in vrbe. Augustinus peracto li.
3. c. 28. errorem istum confutat. Alii enim
sic. Crudelia bella ciuilia oibus bellis ho-
stilibus auctoribus etiam eorum fatenti-
bus amariora quibus illa respublica nec
afflicta sed perdita omnino iudicata est lō-
ge ante aduentum christi exorta sunt: scili-
cet Marij et Scille Sertorij et Catiline Le-
pidi et Catulli Pompei et Celsis. ¶ Sed qd
de roma contendimus cum etiam diebus
nostris tantas viderimus calamitates oc-
cisiones depredationes exilia damna re-

rum: altissimorum palatiorum ruinas et mala innumera ut sic dicam in tot italie ciuitatibus propter ciuilia bella et rixas indebitas. Ad quas tamen mitigandas non mediocriter profuerunt predicatorum doctrinissimorum virorum et precipue sancti bernardini qui multas extirpauit discordias et populos conduxit ad pacem. deferatur itaque huius ignis eternissimus ardor et ira de posita inuigilet unusquisque pacifice uiuere qui in numero filiorum dei esse desiderat eius gratia strauissima recreari. Quas nobis ille largiatur qui est benedictus per omnia secula seculorum Amen.

Feria sexta quarte hebdomade. De homicidio.

Sermo vigesimus septimus et nouus.

A mihi bi

bere. verba sunt redemptionis nostri originaliter Joannis. 40. et in euangelio

dierno. Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum: ita amarus iesus desiderat saluos facere peccatores. Sed plerique tanto ire sue impetu precipitantur ut non solum audire recusent blandam vocem eius ad penitentiam eos dulci inuitantis: quinimo oculis clausis ad omne malum sese faciles reddunt et expeditos. Et cum calore iracundie contra suos proximos inebriantur putant se obsequium prestare deo si vitam illis auferunt uolenter. Sunt quidam tales dum predicat euangelium christi presentes quibus bene est: ut ostendatur sui magnitudo peccati. Hi sunt qui occidere aliquem sibi exosum disposuerunt: vel si occiderunt in preterito tentantur ut desperant de misericordia dei. Ab hijs erigit christus aquam uel emendationis uel penitentiae. Propterea ut eis detur occasio reuertendi ad bonam et quietam vitam in presenti sermone de homicidio dicere statui. Et dimissis illis que posita sunt in quadragesimali de penitentia. Adhuc de ipsa tria hodie mysteria proponem declaranda.

Primum de crudelitate.

Secundum de damnabilitate.

Tercium de irregularitate.

Quod crudeliter sunt qui se interficiunt aut innocentes aut parentes. Cap. 6^m.

Primum mysterium de homicidio declarandum dicitur crudelitate. Ad magnam namque crudelitatem spectat cum quis absque causa rationabili et iusta interficit aliquem. Sed maxima est crudelitas cum quis interficit seipsum ut ponit Thoma. 22. q. 64. Et confirmatur. 23. q. 5. c. Si non licet. Non occides. Quod autem ista crudelitas adhuc distingui et latius quod posita sit in tribus.

Primum in occasione sui.

Secundum in occasione innocentis.

Tercium in occasione parentum.

Circa occasionem sui occurrunt quinque difficultates. Prima est: an liceat alicui occidere seipsum causa melioris vite seu felicitatis citius consequende. Sicut fecit Theobertus de quo mentionem facit Augustinus libro 6 de ciui. dei. Ad hoc respondet Thoma. 22. q. 68. quod hoc non licet: quia transitus hominis de hac uita ad aliam feliciorem non libero arbitrio hominis sed potestate diuine gratie. Secunda difficultas est: An liceat occidere seipsum causa euadendi miseria presentis vite paupertatis confusionis humilitatis et huiusmodi. Sicut fecit achitophel laqueo se suspendens. ut habetur secunda regum 17. c. Similiter saul ut notatur primo regum ultimo. c. victus in bello a philisteis irruit super gladium suum et non plene mortuus rogauit amalechitam seruum suum ut interficeret eum ne illuderetur a philisteis. quod et fecit. Et primi machabeorum. 14. c. Marraf quod ozias ne caperetur et illuderetur a gentilibus se occidit. Secundus arcus brutus et Cassius ut refert Horatius libro 6. in campis philippicis victi ad desperationem pulsibruis latus sed cassius caput inuitatis percussoribus prebuerunt. Secundus arcus antonius victus ab octauiano in bello terrestri et nauali simul horosum obsessa ab octauiano alexandria in qua ipse morabatur gladio se peremit ne ueniret ad manus octauiani. Ad hoc citat Thoma. quod non licet alicui seipsum occidere ut euadat miseria alia: quia est assumere maius malum ad uitandum

minus malū quod est p̄tra rationē. Nam
vltimū malorū vite huius ⁊ oīum terribilē
ūz est mors: vt dicit p̄hs 3° ethicorū. Et er
na difficultas. An causa puniēdi peccatū
remissū liceat alicui occidere seipm. Si
enī fecit iudas qui penitētia ductus p̄pter
proditionē xpi abiens laqueo se suspendit
vt habetur Math. 26. c. ¶ Sic edum q̄
neq; hoc licet q; non pōt malefactor occi
di nisi per iudiciū publicē p̄tāns. ¶ Quar
ta difficultas. An liceat mulieri se occide
re causa vitande corruptionis. Sicut fecit
quedam coniugata honestissima pro qua
cuz misisset diocletianus imperator vt ca
abuteretur p̄pter pulchritudinē dixit ma
rito. Qui cum respondisset obuiari nō pos
se illa non accessit sed se interfecit. vt habe
tur in historia ecclesiastica. ¶ Ad hoc respō
detur q; hoc non est licitū: q; non est com
mittendū crimen maximū quod est occide
re se vt euitetur minus crimen alienū. Nō
enim est crimē mulieris per violentiaz vio
lata si consensus non adsit. Sed est minus
petri fornicatiōis q̄z occisio sui. ¶ Quin
ta difficultas. An causa fugiende libidis
dū. s. mulier timet ne cōsentiāt in aliquod
peccatū: puta ne violentata in actu cōfē
riat delectationi possit licite occidere seip
sā. ¶ Et ad hoc dicimus q; non licet: q; non
sunt facienda mala vt inde veniāt bo
na: vel vt euitentur mala p̄sertim minora
⁊ minus certa. Incertū est enī an aliquis
in futurū consentiat in peccatū. Nam potēs
est deus eripere a quacunq; superueniēte
tribulatione: siue a peccato liberare. Qd
aut Sanfō occidit seipsum excusatur sicut
Aug⁹ ponit p̄ de ciui. dei. Et confirmat. 23.
q. 5. c. Non licet. ¶ Nicolaus de lira simili
ratione videtur excusare saul allegās opi
nionē hebreorū quia: s. se occidit ne in ipso
illuderetur deus verus hebreorū a philiste
is. Sed contrariū sentit Aug⁹. 26. q. 5. c.
Nec mirū. Et cōmuniter a doctoribus te
netur q; saul damnatus sit ⁊ reprobatus.
¶ De ozia insuper idem refert Nicola⁹ de
lira. s. q; nō peccauit se occidēdo. Tho. nō
dicit contrariū. Et lz laudetur in libris ma
chabeorū illud sit p̄pter quandā speciē for
titudinis seu apparentiam: sed non fuit in

eo vera fortitudo: sed mollities nō valēs
mala penalia sustinere. ¶ Secūdo cōsistit
crudelitas homicidij in occasione innocen
tis. Dicitur enī Exodi. 23. c. Innocentem ⁊
iustū non occides. vt enī dicit Tho. 2us
occisio peccatoris intantū sit licita inquan
tum ordinatur ad bonū commune: q; per
ipm corrumpitur. Iustorū aut sit conserva
tiua boni communis ⁊ p̄motiua q; ipi sūt
principalior pars multitudinis qua ceteri
sustentantur. Ideo non licet occidere eos
nisi de speciali mandato dei. Nam cum de
us habeat dñum mortis ⁊ vite. Eius enī
ordinatione omnes moriuntur iusti ⁊ pec
catores. Ideo qui mandato dei occideret
innocentē non peccaret. Sicut Abraham
volebat facere: vt scribitur Gen. 22. c. de q̄
ita ait Aug⁹ li^o p̄ de ciui. dei. c. 20. Abrahā
non solum non est culpatus crudelitatis
crimine: verū etiā laudatus est noīe p̄cta
tis q; voluit filiū nequaquā scelerate lz obe
dienter occidere. Ad idē. 23. q. 5. c. Ex eter
na. Qd aut innocens ⁊ iustus per mortē
pertingat ad regnū celeste huius vite mī
serias euadens per accidens est opi occi
soris. Et bonitate enī dei hoc ei euenit: et
sui bona dispositione non ex actu homici
di per se. ¶ Tercio consistit crudelitas ho
micidij in occasione parentū. Et sūm hosti.
parricida in iudicio conuictus vel confes
sus punitur nō pena decapitationis sicut
alii. Sed virgis sanguineis verberatus in
oculco: in sacco corij cocti furi immissus cum
cane gallo gallinatio idest capone ⁊ simia
⁊ vipera in pfundū maris iactatur: vel in
fluum. Primum iuxta situm regionis vt
oīum elementorū vsu carere incipiat: vel si
mare non fuerit. primū aut fluius trada
tur bestiis. C. codē titulo. l. prima.

¶ Qd graui peccant interficientes reos
auctoritate propria: et viri interficientes
vxoies: ⁊ mulieres procurantes abo: suz:
Cap. 2^m.

Secundum mysteriū de homicidio
s declarandū dicitur damnabilitas.
Damnantur in occasione hominū
tria genera. ¶ Primi sunt occidētes reos
propria auctoritate: quod fieri non potest
absq; peccato mortali. ¶ Ratio sūm Tho.
quia

quia occidere malefactorem licitū est in q̄
tū ordinatur ad salutē totius cōmunita
tis. Ideo id illi solum pertinet cui committi
tur cura cōmunitatis cōseruande. Sicut
ad medicū pertinet precidere membrū pu
tridū q̄n cū cōmissa fuerit cura totius cor
poris et non ad aliū medicū. Cura autē bo
ni communis cōmissa est principib⁹ et ali
is habentibus publicā auctoritatē: et ideo
eis solis licet occidere malefactores nō ali
is. Quāuis enī facere aliqd ad cōmunem
utilitatē quod nulli nocet sit licitū cuiuslibet
pauate persone. Non tamē illud qd alicui
nocet licet facere et si vtile alijs nisi sibi iudi
ciū habentis publicā potestatem. vnde Aug⁹
23. q. finali. c. vltimo ait. Qui sine aliq̄ pub
blica administratione malefici: fur: sacri
legū: adulter: pūp et quilibet criminosū iter
fecerit aut membris debilitauerit velut ho
micida iudicabitur. ¶ Sed nunquid licet
occidere eū qui rebellis est ciuitati sue et no
xius repectus est terminos iurisdictionis il
lius ciuitatis si ipsa ciuitas edictū publicū
fecisset. qd si quis cum vbiq̄ occidat premi
um recipiat pecunie vel alterius rei. Et vi
deretur qd sic qd hoc non agit. ppria aucto
ritate sed publica ex quo ciuitas dedit talē
licitiā. ¶ Sed contrariū tenetur cōmuni
ter. Nā ciuitas non habet iurisdictionē vel
aliquā potestātē extra suū territoriū. Et
ad iniuriāz sibi reputaret vna ciuitas si al
tera vellet punire subditū suū seu in sua
ciuitate existentē. Hoc est enī mittere falcē
in messem alienā quod prohibetur. 9. q. 3. c.
Scriptum. vnde si occides ex tali licētia ca
peretur in ciuitate illa aliena vbi illum oc
cidit et ipse vt homicida iuste puniret. In
iusta est ergo talis lex et mortaliter peccat eā
statuens: quia allicit hoies ad peccandū.
Abi autē qui noxius est multā cōmunitati
et dignus morte. ppter potentiā et sequela
suā nō posset capi vel ordinario iure condē
nari. Si dominus principalis vel iudex ha
beret absolutā potestatem quomodocūq̄
puniendi si pretermisso ordine iudiciario
occidit faceret nō videtur peccare nec homi
cida cēseri ex quo ille meretur mortē et pu
niri non pōt aliter. ¶ Sed nunquid furem
licet occidere. Respondetur qd si fur nocturnus

discerni non poterat qd ad furandū et
non ad occidendū venisset nec alias pote
rat deprehendi potuit occidi. Alias non.
Et de furtis. c. Si perfo diens. ff. de furtis.
l. furem. furem hō diurnū non licet occi
dere. si se telo tunc defendat: qd tūc plus
est qd fur. Latrone etiam insidiantem in iti
nerib⁹ sibi leges cuiuslibet licet occidere. vnde
de Glo. in c. Inter alia. et de inimitate
ecclesiarum dicit. Publicos latrones licet
vnicuiq̄ impune occidere sine peccato. 23.
q. 5. c. Qui homo. Et capti in furcis suspē
duntur. ff. de pen. l. Capitaliū. §. famosi.
¶ Potest etiam quis occidere nocturnū
depopulatorē agrop. C. eodē. l. p̄ et 2. Mul
lum ergo licet occidere ppria auctoritate:
nec infidelem iudeū paganū vel hereticū.
¶ Secundi qui damnantur de homicidio
sunt mariti interficientes vxores proprias
in adulterio deprehēsas quod nullomodo
licet extra iudiciū. Scdm Ricardū Tho.
et alios in. 4. di. 37. et peccatū est mortale.
Et quis lex civilis hoc pmittat. ff. de adul
terijs. l. Quod ait lex. Tamen lex hoc facit
non vt licitū concedens: sed qd nō infligit
penā propter maximū incitamentum ma
riti vel patris. Illa tamen lex hodie corru
pta est per auctentica nouo iure. vbi dicit:
qd adultera debet intrudi in monasteriū:
Et sic non est rea mortis. Sed in hoc stan
dum est legi ecclesie sibi quam interfectori
bus coniugūz semper coniugium denega
tur. 33. q. 2. c. Interfectores. ¶ Sed quis
nullomodo liceat vxorē occidere auctori
te propria. Tamen queritur vtrum laicus
inueniens clericum cū vxore matre sorore
vel filia propria turpiter agentē si percuti
at illum incidat in canonem? ¶ Ad quod
respondet c⁹ Si ho. Extra de sententia ex
cōmunicationis. qd talis non est compellē
dus ad sedem apostolicā accedere. Et glo.
ibi dicit. Quic enim parit canon quia taz
iustum dolorem compescere non possat. C.
ad legem iuliam de adulterijs. l. Gracius
Siquis tamen inuenit clericum turpiter
agentem non ita proxima consanguinita
tis linea incidit in canonem quia nihil tūc
interest eius. Immo culpa est immiscere se
rei ad eum non pertinenti. ff. de regulis iu
1

ris. l. Culpa. Tercij qui dñantur de ho
 micidio sunt mulieres adultere ⁊ fornicari
 que timentes scandalum filios occidunt
 in vtero diuersis modis. Sed he nō ex
 cusantur a mortali grauissimo. Non tamē
 reputatur homicidiū cum in vtero est nisi
 fuerit puerperū animatū anima rationali
 31. q. 2. c. 2. d. 80. Dicitur autem formari
 masculus spacio. 40. dierum: ⁊ femina spa
 cio. 80. ¶ Nota q. non licet matrē ex infir
 mitate non valentē euadere mortē: citius
 ad mortē accelerare vt proles in vtero nō
 moriatur. Nec prolem nondū natā occide
 re vt mater saluetur: ⁊ omnes qui cooperā
 tur ad huiusmodi opera cōsulendo vel au
 xiliando: vt medici: aromatarij ⁊ alij sunt
 homicide. 2. q. 8. c. 1. Morū. ¶ Sed hoc loco
 incidit dubium vnum. Vtrū scilicet mulie
 ri liceat occidere volentes se opprimere nō
 valēt aliter euadere manus eius. ¶ Re
 spondet Raymū. in summa: q. duplex est
 circa hoc opinio ⁊ neutra prefertur alteri.
 Tamen videtur dicendum: q. non licet in
 tendere aliquo modo occasionez volentis
 opprimere. Sicut nec etiam inuadētis ad
 mortē pro sui defensione. Sed si defendē
 do ne violetur contingat illū occidi sibi im
 putetur. Et si dicatur q. occidendo est cau
 sa mortis illius corporis ⁊ aīe cum in actu
 voluntatis peccandi moriatur. Respondeo
 q. ipse est causa sibi qui alteri iniuriatur. Illa
 autem vtitur iure suo naturali quo licet vi
 vi repellere: ⁊ magis tenetur salutē sue pro
 uidere q̄ alterius. Nam exponit se pericu
 lo consentiendi actui peccati permittendo
 se opprimi ppter difficultatē renitentie vo
 luntatis dum nō facit quod potest ad eu
 dendū. Sed si se tueat q̄tum potest saluo
 eo vnde mors opprimenti pōt sequi: reni
 tendo mente peccato ipsa nō peccaret. Si
 cut ⁊ si quis inuasius ne se defendendo con
 tingat occidere pmitteret se occidi nō pec
 caret sed maioris virtutis esset. ¶ Si autē
 mulier posset aliter euadere vt clamando
 fugiendo ⁊ huiusmodi non excusaretur a
 mortali occidendo.
 ¶ De irregularitate que contrahitur pro
 pter homicidiū ⁊ duodecim documentis
 circa huiusmodi irregularitatē. Cap. 3^m.

Ertium mysterium declaranduz de
 homicidio dicitur irregularitatis.

Est autem irregularitas sūm Specu
 lato: cm nota seu impedimentum canonici
 cum: qua quis phibetur ad ecclesiasticos
 ordines pmoueri ⁊ in eisde ministrare. Nec
 autem contrahitur propter homicidiū vel
 mutilationem membroru. Pro cuius de
 claratione pleniorē notāda sunt aliqua do
 cumenta. ¶ Primum documentum q. si
 homicidiū fiat solum mente nunq̄ idu
 cit irregularitatem. q. lex promotionis fa
 ctum requirit. is. q. 1. c. 1. Immo ⁊ si quis
 vibret gladium animo occidendi ⁊ tamen
 non sequitur effectus mortis vel mutila
 tionis: non incurrit irregularitatem etiā
 si vulneraret ⁊ certum sit q. non est mors
 secuta vel amissio membri. Neq. directe
 vel indirecte. Quod propterea dico: quia si
 vulnus intulisset nō de se mortale. Et vul
 neratus vel propter imperitiā medici v
 propter defectum custodie: scilicet quia nō
 cauet sibi a noxijs mortuus est vulneras
 non est irregularis sūm Petrus de ancha
 rano. Sz vide melius extra de homicidio
 c. Petrus. ¶ Secundum documentū q.
 illi qui interfunt vindicte sanguis seu mor
 ti ⁊ non prestant censuram vel auctoritatē
 non sunt irregulares sūm Innocentium et
 Guillm etiam si appeterent illius mortē.
 ¶ Tertium documentū: q. q. videt aliquē
 occidi ⁊ delectatur: ⁊ posset etiam sine sui
 periculo liberare si veller q̄uis pessime fa
 ciat non tamen est irregularis. Sicut nec
 medicus qui dimittit infirmum mori no
 lens mederi: ⁊ diues qui dimittit paupere
 fame mori. is. q. 1. c. 1. Si quis iratus.
 ¶ Quartum documentum: q. si quis mā
 dat occidi aliquem vel mutilari ⁊ sequitur
 effectus est irregularis. Si tamen reuocaf
 set mandatum ⁊ expresse ⁊ sine vlla fictio
 ne prohibuit ⁊ anteq̄ sequeretur effectus
 non est irregularis sūm Innocentius extra
 de simonia. c. Sicut tuus. ¶ Quintum do
 cumentū: q. si quis mandat aliquem ver
 berari inhibens expresse ne occidatur aut
 mutiletur. Et verberator: nihilominus oc
 cidit vel mutilat est irregularis mandator
 sicut executor: quia mādando in culpa fu

it. Extra de homicidio. c. Is qui. l.º sexto.
Sextum documentum: qd episcopus vel
 alius prelati qui habet iurisdictionem tem-
 poralem debet constituere iudicem secularem
 qui audiat causas precipue sanguinis. Et
 illi potest et debet precipere qd faciat unicuique
 iusticiam. Si autem talis iudex interroget eum
 in speciali. Quid agendum in tali qui. s. me-
 retur pena sanguinis: potest respondere con-
 sule peritos. Et caueat ne propter suam respon-
 sionem directam vel indirectam ille intelligat
 qd debeat eum sanguine punire sicut Ray-
 mundum. Si ex hac responsione reus occide-
 retur vel mutilaretur esset ille irregularis.
Potest etiam prelati delegare alicui spe-
 ciali super aliquo maleficio et hoc in iurisdic-
 tione sua commissio: ut inquisita veritate iusticiam ex-
 equatur. Et si cui committitur sic exequatur et occidat
 non propterea ille prelati est irregularis.
 Extra ne clerici vel monachi. c. Episcopus. **S**e-
 ptimum documentum: qd non solus iudex
 in causa sanguinis ubi sequitur effectus est
 irregularis. Sed etiam assessor testis. Nota-
 rius scribens vel proferens sententiam vel
 scribens attestaciones vel legens dum pu-
 blicatur vel scribens vel dictans litteras
 pro vindicta sanguinis omnes hi irregulari-
 es sunt quia cooperantur in mandato senten-
 tie. sicut Raymundo. di. 50. Si quis. Et ne cle-
 rici vel monachi. c. Sinit. Sed si in huius-
 modi sententia non esset secutus effectus. sicut
 Guillielmus quibus sint irregulares episcopi potest
 super hoc dispensare. Princeps autem qui le-
 gem condidit cuius legis auctoritate ho-
 mines sunt traditi morti non efficitur pro-
 pter hoc irregularis quia incerta persona non
 animaduertit: ut notat Archiepiscopus. 23.
 q. 5. c. Officia. **O**ctauum documentum. Si
 prelati vel alii clerici ad defensionem rerum
 suarum ponunt querelam de malefactori-
 bus suis siue qui eos damnificauerunt pe-
 nes iudicem secularem et emenda sibi pe-
 tant fieri et prouideri ne talia presumantur
 contra eos si huiusmodi querelis iudex in-
 ferat mortem exigente iusticia non sunt ir-
 regulares dicti clerici si protestati sunt ex-
 presse qd penam sanguinis non intendunt
 Extra de homicidio. c. Prelati. libro 6.
Nonum documentum: qd si quis inter

rogaret ab aliquo. An liceat occidere ma-
 lefactorem: si respondeat qd licet perpen-
 dens probabiliter ipse respondens qd inter-
 rogans velit facere sicut consilium eius irre-
 gularis est. Secus autem de responsione
 generali cognitionis vel opinionis ex qua
 non credit aliquem inde iudicandum vel
 occidendum: sicut Raymundum. **S**ecundum
 documentum: qd si quis suadet ali-
 cui qd indubitanter exponat se morti pro
 christo et ecclesia et ille moritur tali consilio
 non est irregularis sicut Innocentium et Bo-
 stiensem. **T**ridecimum documentum:
 qd si quis committit homicidium veneno
 siue gladio siue quomodocumque spontanea
 voluntate est irregularis et non potest pro-
 moueri et promotus debet in perpetuum de-
 poni. Extra de homicidio. c. Sicut dignus.
 Et cum tali nunquam dispensatur in ordine vel
 officio di. 50. c. Adhuc. Etiam si sit occultus
 ministrare in ordine suo non potest de tem-
 poribus ordinibus. c. si. **P**oterit tamen dispen-
 sari cum tali in beneficio. Nec excusatur
 seu curat irregularitatem si hoc facit ex
 precepto iudicis quibus non peccat obedi-
 endo si iusta sententia est. 23. q. 5. capitulo
 Cum miles. **D**uodecimum documentum
 qd qui associant homicidam ut si oportet
 defendat quibus nil aliud faciant sunt irre-
 gulares si sequitur mors vel mutilatio. Eti-
 am si dissuaserunt prius illi homicide: ut
 non faceret et tamen volentem omnino fa-
 cere associarunt. Similiter omnes qui de
 familia rectoris associant malefactorem:
 cum ducitur ad mortem siue equestres si-
 ue pedestres: cuncti sunt irregulares. Qui
 etiam trahunt ad chordam vel aliam tor-
 turam reum ut consteatur maleficiu. et
 ille statetur et occiditur est irregularis. Qui
 etiam acuit vel porrat materiam cum quis
 est decapitandus vel mutuat vel porrat sca-
 las vel funes pro aliquo suspendendo: est
 irregularis. **S**ed pone casum qd cleri-
 cus animo irato vadit ad occidendum ali-
 quem et reperit ipsum mortuum ab ali-
 is ut satisfaciatur animo suo amputat eadem
 ueri caput: utrum talis sit irregularis? Et
 communiter dicunt doctores qd non: quia
 homo mortuus non est homo sicut Archiepiscopus.

¶ Nota tamen q̄ hec irregularitas homi-
cidij quomodocūq; 7 quonenscūq; sit con-
tracta ante baptismū per baptismū delet.
di. si. c. Siquis post baptismū. h̄z Goffre.
7 Buillm. Sed post baptismum per soluz
papam dispensatur quod etiam non facile
facit. Grauiusimū itaq; peccatū est homi-
cidium quod ex omni parte inuenitur pu-
niri cum sit contra magnum hominis bonū
desiderabilius ceteris alijs bonis tempo-
ralibus quod est ipsa vita. Hinc Cicero li.
p̄ de officijs ait. Principio generi animā /
tūm omni est a natura tributū vt se vitaz
corpu'q; suū tueatur declinetq; ea que
nocitura videntur omnia que sint ad vi-
uendū necessaria iquirat 7 paret vt pastū
7 latibula vt alia cuiusmodi generis. Nec il-
le. Abstinentū itaq; ab illo crudeli pecca-
to vt sic bibamus aquam gratie iesu xpi:
qui est benedictus in eternū 7 in secula se-
culorū Amen.

¶ Sabbato quarte hebdomade. De luxu-
ria fornicatorū siue de fornicatiōe simplici.
Sermo vigesimus octauus.

¶ Adducūt ei mu-

liere in adulterio deprehensū.
Scribuntur hec verba Joannis
3. c. 7 in euanḡ hodierno. ¶ Nescio an te /
merarius censeri debeam si dixerō talē esse
hoc tempore hominū conditionē vel pau-
lominus inferiorem qualis fuit dum inun-
dauit in diebus noe diluuiū super terram:
cū vix reperiatur vnus e mille qui non tur-
pitudini 7 inquinamēto luxurie succūbat.
Nec siquidem pestis truculentissima oēs
cuiuscūq; status fere contaminauit. Et
vbiq; peccata carnis miseros mortales in-
ficiunt. Quāob: em app̄ime puto fore ne-
cessarium vt contra luxuriā in sequētibz
disputemus. Et lz materia sit de se turpis
7 ingrata tamē ea honestate verborū ne-
gociū hoc prosequemur qua nullus nisi
volens erubescat. Nec omittēda est obiur-
gatio tam fetidi vici ex eo q̄ pauci quidaz
sine ratione scandalizantur: cum potius
omnes qui se mundos puros 7 nidos ea
stitate putant letari debeant cum audiunt

vituperationem hominū carnalīz 7 luxu-
rie deditozum. Et quomāz de luxuria in ge-
nerali 7 de adulterio scripsimus in quadra-
gesimali de pnia. Hodie de luxuria forni-
catorū dūtaxat dicemus: de qua tria myste-
ria pponimus declaranda.

¶ 1^m di acceptionis.

¶ 2^m obiectionis.

¶ 3^m pbationis.

¶ 1° fornicatio aliqui dī idolatria: aliqui
oē peccatū mortale: aliqui imundicia luxu-
rie 7 siccite concubitus solui cum soluta.

Cap. p^m.

¶ 1^m mysteriū declarandū de for-
p nicatione dicitur acceptionis. Alci-
pitur nāq; fornicatio in scripturis
multipliciter. ¶ 1° primo dicitur fornicatio
idolatria vel infidelitas ex eo q̄ aīa recedat
per intellectū a deo adherens falsitati 7 er-
rori. Et de hac sepe reprehenditur ppl's anti-
quus iudeozum quia sepius idolatrabat.
¶ 2° Unde dicitur 1° sec. 4. c. Fornicati sūt a
deo suo. ¶ Et primi paralipomenō. 5. c. for-
nicati sūt post deos populorū. ¶ Et 3° iudicū
8. c. Fornicati sunt cum baalim quod erat
idolū gentiliū. ¶ Et Sapientie. 14. c. Initiū
fornicationis exquisitio idolorū. ¶ Et 28. q.
p^o. c. Idolatria. Aug^o ait: Idolatria 7 que
libet noxia supersticio fornicatio est. ¶ Se-
cundo fornicatio dicitur quēcūq; culpa mor-
talis inq̄tum per eam qui recedit 7 si non
fide tñ affectu a deo legitimo spōlo anime
vnde Aug^o dicto. c. Idolatria. Avaritia et
quelibet culpa qua aīa aberrat a lege dei:
fornicatio dici pōt. ¶ Et de hac dñs. Miere-
mie. 3. c. dicit. Tu fornicata es cum amato-
ribz multis tamē reuerrere ad me 7 ego
suscipia te. Anima cuz tot fornicatur ama-
toribus quot creaturas inordinate 7 supra
deū diligit. ¶ 3° Tercio fornicatio dicitur oīs
actus luxurie: s̄m illud 1° iudicū. 32. q. 7. c.
Non solum omnis immunda pollutio for-
nicatio dicitur q̄uis quīq; diuersa turpi-
tudinis voluptate prostituatur. Sed pro-
prie dicitur fornicatio actus venereus iter
solutum 7 solutam que dicitur fornicatio
simplex ad distinctionem fornicationis lar-
ge sumpte. Nec nō fornicatio simplex est
species luxurie s̄m 1° Thō. 22. q. 154. vt etiam

ponitur. 36. q. 5. §. Cū ergo.

¶ Quid triplici obiectione conant fornicatores probare fornicationē simpliciter non esse peccatū: et de solutione predictarum obiectionū

Cap. 2^m.

¶ Secundū mysteriū declarandū de luxuria fornicatorum dicitur obiectionis. Contendunt namque sepe nunc / ro fornicatores defendere et excusare peccatum suum tentantes probare fornicationem simpliciter non esse peccatum triplici obiectione. ¶ Prima eorum obiectionis est quia deus non precipit aliquid quod sit mortale peccatum. Sed deus precipit osee ut dicitur eiusdem 1. c. q. sumeret uxorem mulierem fornicariam et faceret filios fornicationis. ergo fornicatio non est peccatum. ¶ Secunda obiectionis. Omne peccatum mortale contrariatur charitati. Sed fornicatio non contrariatur charitati nec dei cum non sit directe contra deum nec proximi: quia per hoc nulli homini fit iniuria: ergo non est peccatum. ¶ Unde ambrosius dicit. Omnis summa christiane discipline in misericordia et pietate consistit quam qui habet et si lubrici carnis patitur vapulabit sed non peribit. ¶ Tertia fornicatorum obiectionis est quia 3. i. do. 2. dicitur di. 34. Christiano non dicā plurimas sed nec duas habere simul licitum est: sed una tantum: aut uxorem: aut si coniungit deest loco eius concubina. Sed in concubinato est fornicatio simplex: ergo non est peccatum. ¶ Ad primam obiectionem respondet Tho. vbi. 5. §. Anomodo si Hieronymus videlicet quod osee meretricem et fornicariam quandā accepit in uxorem et de illa pudica fecit castam. Et in hoc nullo modo potest argui. Sicut nec hodie si quis meretricem duceret in uxorem volente honeste vivere: ut patet. 32. q. 3. c. Non est culpa / dus. unde extra de sponsalibus. c. Int opera. laudantur illi qui mulieres meretrices extrahentes de lupanari ducunt in uxores. Nam ut ibi dicitur. Inter opera charitatis non minimum est errantes ab erroris sui semita reuocare. Et ut dicit ibi glossa. Meretrices dicuntur que multorum libidini patent. 34. di. c. Vidua. vel quarum publice venalis est turpitudine. 32. q. 4. c. Meretrices. §. Alio

¶ Non de ira dicitur quod uxor quam accepit osee dei mulier fornicaria quia erat gentilis. et hanc accepit osee uxorem ex dispensatione dei. ¶ Sed potest convenientissime dici quod fornicatio dicitur esse peccatum in quantum est contra rationem rectam. Ratio autem hominis recta est secundum quod regulatur voluntate diuina que est prima et summa ratio. Et ideo quod quis facit ex voluntate dei eius precepto obediens non est contra rationem rectam et si videatur contra eandem ordinem rationis. Sicut nec est contra naturam quod sit per miraculum quicquid sit contra eandem naturam. Et ideo osee non peccauit fornicando ex dei precepto. Nec proprie talis concubitus debet dici fornicatio nisi referendo ad cursum communem. ¶ Ad secundam obiectionem respondet Tho. quod fornicatio simplex contrariatur charitati. primi quantum ad hoc quod repugnat bono prolis nasciture ut ostendimus in sequenti mysterio. Dicitur vero Ambrosii non est intelligendum quod fornicator moriens non damnatur propter opera misericordie exhibita: sed quia per illa disponitur ad gratiam et ad penitentiam unde veniam in presenti consequitur. ¶ Ad tertiam obiectionem respondet Gratianus di. 34. Quid ibi concubina sumitur improprie videlicet pro ea que dum / cta est vere in uxorem: sed sine solemnitate legali: puta sine instrumento dotibus et testibus et huiusmodi. hanc coniugem facit affectus. Sed concubinam nominat lex. Et sic etiam sumitur concubina di. 34. c. Is qui non habet.

¶ Quid probari potest fornicationem esse peccatum auctoritate rationis: et exemplo.

Cap. 3^m.

¶ Etiam mysteriū declarandum de fornicatione dei probatio. Ad confirmationem veritatis probabimus simplices fornicationem esse peccatum mortale tripliciter.

¶ 1° auctoritate.

¶ 2° ratione.

¶ 3° exemplo.

¶ Primo probamus fornicationem esse peccatum auctoritate. Inquit enim Apostolus ad hebreos. 13. c. Fornicatores et adulteros iudicabit deus scilicet ad mortem eternam. Et prime ad thesalonicenses

4. c. Nec est voluntas dei ut abstinentia videretur in fornicatione. Et prime ad corinthios. 10. c. Neque fornicemur. Sicut quidam eorum fornicati sunt et ceciderunt in vna die. xliij. milia quando scilicet filij israel fornicati sunt cum filiabus moab: ut scribitur Numeri

Et ad galathas quinto c. Manifesta sunt opera carnis que sunt fornicatio: adulterium: immundicia: impudicia: luxuria: idolorum seruitus: veneficia: inimicitie: contentiones: emulationes: irae: rixae: dissensiones: secte: iudicia: homicidia: ebrietates: commestationes et hijs similia: que vobis sicut predixi quoniam qui talia agunt regnum dei non consequentur. Et Theobaldus. 4. c. Attende tibi id est caue ab omni fornicatione et preter uxorem tuam nunquam patiaris crimen scire. Secundum Alexandrum de ales in 2. summe. Crimen proprie importat peccatum mortale. Et Augustinus di. 34. c. Audite. Non licet vobis fornicari. Sufficiant vobis uxores. Non licet habere concubinas etiam si uxores non habentis. Et Idoorus. 32. q. 5. c. Non mechaberis. Nec quisque preter matrimonij federa alijs feminis miscetur ad explendam libidinem. Tercium do probamus fornicationem esse peccatum ratione. Est quippe fornicatio contra legem naturalem: ut enim inquit Theobaldus. 22. vbi. 6. et in 5. contra gentiles. Ratio naturalis dicat homini quod filij debeant nutriria parentibus usque ad tempus debitum. Ad hoc autem nutrimentum pertinet non solum cibis corporalibus sed etiam intellectualibus: scilicet doctrine morum et discipline quod non est capax puer ante usum rationis. Et cum postea sit capax non potest vna die cum ea adscere sed paulatim. Et ad nutrimentum corporale non sufficit pater in pueritia. Ad nutrimentum anime per correctionem non sufficit mater. Naturaliter enim homo est pronus ad malum ab adolescentia sua et in tali etate parum timet matrem. Sed oportet quod baculus timoris patrum sit super eum. Propterea dicit Glossa in c. Ex litteris. Extra de conversione infidelium. Quod filius minor triennio apud matrem debet alii. Maior triennio apud patrem. C. de patria potestate. l. Nec filium.

C. de infantibus expositis. l. Secunda. Oportet ergo si proles debet duci ad perfectio nem status sui secundum animam et corpus ad quod natura instigat quod partes simul stent per magnum tempus. Sed fornicarij cum non sint astricti aliqua lege ad cominandum sed possint ad placitum separari immo et debent separari et propter periculum palee iuxta ignem et propter scandalum aliorum amouendum. Ideo ex tali separatione sequitur damnum prolis. Contra rationem igitur naturalem est quod quis fornicetur: quia oportet quod concubitus sit maris ad feminam cum qua permaneat non per modicum tempus sed diu vel etiam per totam vitam. Inde est quod maribus in specie humana magna sollicitudo de certitudine prolis inest quibus immineat educatio prolis. Sed ad hanc certitudinem facit determinatio maris ad feminam per matrimonium per quod indissolubile ad inuicem ligantur. Hinc est quod in c. primo extra de coniugio leprosum dicit Glossa. Non debet coniuges diutius esse alter sine altero. 33. q. 2. c. Siquis necessitate. 32. q. 5. c. Siquis uxorem. Et in hoc verbo diutius non determinatur quantum extendatur. Et ideo in arbitrio boni viri existit. Extra de officio legati. c. De causis. Permittitur tamen mariti quandoque ab uxore recedere et abesse per multa tempora in fauorem terre sancte. Extra de v. c. Ad multa. Diutius etiam quandoque extenditur usque ad biennium. ff. locati. l. Cum domini horreorum. Et habitatio itaque viri et uxoris conducit utilitati prolis. Nec obstat si aliquis fornicando sufficienter provideat proli de educatione: quia illud quod cadit sub determinatione legis iudicatur secundum id quod communi ter accidit: et non secundum id quod in aliquo casu contingit. ff. de legibus. l. Nam ad eam. Proles insuper ex fornicatione suscipitur quia priuatur omni dignitate temporalis et ecclesiastica ordinationum et prelatorum nisi legitime ac etiam hereditate paterna. Sed in hoc satis hortandi sunt illi nobiles: qui per plures annos fornicarias detinuerunt et genuerunt filios et filias nec illas deserere volunt ut magis

trinitio illis copulentur euz a peccato sic
ambo liberari possint: et filij subueniant
per legitimatorem. Nam ut scribitur in. c.
Tanta. Extra qui filij sunt legitimi. Tanta
est vis matrimonij ut qui antea sunt ge-
niti post contractum matrimonium legiti-
mi habeantur. ¶ Idem instit. de nuptijs.
¶ Ultimo. ¶ Et. C. de naturalibus liberis. l.
Cum quis. Et ut dicit Glossa in prefato. c.
Tanta. Tales legitimi sunt quo ad ordines
et honores. quia matrimonij omnia pur-
gat precedentia. Ex predictis patet quare
fornicatio sit peccatus. unde Augustinus
32. q. 5. c. Meretrices. ait. Meretrices esse
et ad meretrices accedere prohibet domi-
nus scilicet deuteronomij. 23. c. ubi dicitur
Non erit meretrix de filiabus israel. ¶ Ter-
tio probamus fornicationem esse peccatu
exemplo. Nam ut habetur Actuum. 15. c.
Ex determinatione facta per apostolos in
consilio hierosolymitano mandatum fuit conuersis
ad fidem precipue gentilibus ut abstineret
a fornicatione. Et hoc ideo quia pagani pu-
tabat sibi hoc licere. Sciat ergo unusquisque
vas suum possidere: ut inquit Apostolus
primo ad thessalonicenses. 4. c. In sanctifi-
catione et honore non in passione desidentij
sicut et gentes que ignorant deum. Ipse quip-
pe conditor omnium mundos nos esse cupit
ut sic digni sua gratia inueniamur. Quia
nobis ipse largiatur qui viuit per infinita
secula seculorum Amen.
¶ Dominica quarta in quadragesima. De
luxuria sodomitarum. Sermo vigesimus
nonus. et valde necessarius sed modeste re-
citandus.

Equibatur euz

multitudo magna. Scribun-
tur hec verba Joannis. 6. c. et
in euangelio presentis dominice. Maxima
profecto est multitudo christianorum qui
iesum christum ducem electorum sequi vo-
lunt propter lasciuiam et carnales delecta-
tiones. Ita enim inebriatur venenosa dul-
cedine voluptatis: ut salutis sue immemo-
res facti que de christo verissime predicant
gratiam ducant pro nihilo. Exceperunt quidem

illos malicia eorum. et sua horrenda pecca-
ta minima esse putant. Et ideo omnis luxu-
rie actus abominabilis sit et detestandus.
verumtamen ille est qui alios excedit: qui
animam ledit: qui summo patri displicet
qui sit contra naturam. Denominatur au-
tem communi vocabulo a sodomia igne sub
uerba vitium sodomiticum. Hoc est illud
quod pro dolor temporibus istis mul-
tos habet cultores. Hoc est illud quo indi-
gnatus deus persepe populos italie pesti-
lentius exterminat. Hoc denique est illud co-
tra quod exclamare predicator quilibet de-
bet. Inquit enim dominus per ysaia. il-
lud quod etiam ponitur. 43. di. c. Sit rector.
Clama ne cesses quasi tuba exalta vocem
tuam et annuncia populo meo scelera eo-
rum. Et quis in tractatu de timore iudicio-
rum dei aliqua de punitione scripserim so-
domorum. Tamen ut grauitas tanti scele-
ris cunctis fiat nota statui in presenti sermo-
ne de peccato illo. aliqua preecessaria enar-
rare. De quo proponemus tria mysteria de-
claranda.

¶ 1^m de nominationis.

¶ 2^m de conditionis.

¶ 3^m de punitionis.

¶ Ad decem sunt nomina vitij sodomitici ex
quibus desumendi potest grauitas et enormi-
tas tanti sceleris. Cap. 1^m.

¶ Primum mysterium declarandum
de peccato sodomie dicitur nominatio.

Ex nominatione quippe illius peccati
ostenditur eius magnitudo. Nam decem
sunt eius nomina.

¶ 1^m crimine pessimum.

¶ 2^m nefandum crimine.

¶ 3^m nefanda libido.

¶ 4^m fedissima nequitia.

¶ 5^m vitium contra naturam.

¶ 6^m stuprum.

¶ 7^m passio ignominie.

¶ 8^m turpitudine.

¶ 9^m abominatio.

¶ 10^m bestialitas inexcusabilis.

¶ Primum nomen vitij sodomitici est cri-
mine pessimum. unde Genesis. 13. c. dicitur
tur homines sodomite erant pessimi pecca-
tores coram deo. Et Genesis. 37. c. dicit de

Joseph accusauit fratres suos apud patre
de crimine pessimo. **T**ercium nomen est ne
fandum crimen. Et de hoc. 32. q. 5. c. In eo
Tertium nomen nefanda libido. de quo In
stituta de publicis iudicijs. **I**tem lex iulia.
Quartum nomen fedissima nequitia. Et
de isto. C. de adulterijs. l. fedissima. **Q**uin
tum nomen vicium contra naturam. Et de isto in
auctentico vt non luxurientur contra natu
ram. **S**extum nomen stuprum. de quo. ff. de
officio prefidis. l. finali. ff. de postulando. l.
p. 3. **R**emouet. ff. qd metus causa. l. Isti q
dem. ff. de adulterijs. l. Adariti lenociniu.
l. finali. ff. de extraordinarijs criminibus.
l. p. 2. **S**eptimum nomen est passio ignomi
nie. Hoc exprimit Apostolus ad romanos p.
c. Tradidit inquit illos deus in passiones
ignominie. **O**ctauum nomen turpitudi
ne q ibidez sic locutus est Apostolus. **M**a
sculi relicto naturali vsu femine exarserunt
in desiderijs suis: in iuicem masculi in ma
sculos turpitudinem operantes. **N**onum
nomen est abominatio. De isto fit mentio
leninci. id. c. Cum masculo ne commiscea
ris cohibu femineo: quia abominatio est.
Decimum nomen scilicet bestialitas in
excusabilis ponitur ab Aristoteli. in. 7. ethico
rum. Et vere plusqz bestialitas dici posset:
quia vicium illud excedit bestialem condi
tionez: quia nulla bestia reperitur hoc age
re. Ita q per alia vicia homo efficitur simi
lis bestijs: per istud autem inferior omni be
stia cum nulla tantam turpitudines agat.
Et si obiceretur q non videtur esse hoc
peccatum: grauius ceteris vicijs carnali
bus: tum quia non est contra deum sicut sa
crilegium: nec contra proximum sicut adul
terium. **R**esponderi Thoma. q hoc pecca
tum ideo grauissimum est quia in ipso vio
latur ordo nature qui est a deo. Ideo scribi
tur. 32. q. 7. c. Flagitia. Diuina lex non sic
fecit homines vt se vterentur modo contra
naturam: violatur quippe illa societas que
cum deo nobis esse debet cum eadem na
tura cuius ipse est auctor libidinis peruer
sitate polluitur. **H**ec ibi. Dedit enim natu
ra legem non solum hominibus sed etiam
brutis quam ipsa bruta seruant et sodomi
te transgrediuntur. **H**ec est vt per mascu

lum et feminam fiat generatio et conserua
tio indiuiduorum in qualibet specie. vnde
philosophus in p. politico ait. **N**ecessarius
est hominibus et feminam commisceri non ex ele
ctione sed a natura: quia. s. est commune o
mnibus animalibus. Et in 2o de anima. **N**atura viu
entia naturaliter appetunt continuationem
sui in esse que non est sine commixtione acti
ui et passivi. **I**dem habetur scilicet q natura
instituit masculum et feminam ad generatio
nem et pcreationem filiorum. ff. de iusticia et iure. l.
p. 3. **I**us naturale. **E**t in auctentico. **Q**ui
bus modis naturales efficiuntur legitimit
as. **L**iceat. **C**ollone. 6. **E**t. C. de idicta vidui
tate tollenda. l. finali. **E**t. C. de legitimis he
redibus. l. **L**ege. **E**t institui. de exhereda
tione liberorum. **E**t hoc. **E**t in auctentico de
triente et semisse. s. p. **C**ollone. 3. **L**abora
tes ergo vicio sodomitico homicide sunt: et
si non gladio tamen facto. Et crudeliores sunt
omni bestia. Nam leones et leopardi spen
tes et dracones et alie fere laborant ad ge
nerationem et conseruationem sue speciei.
Sodomite autem laborant ad destructio
nem generis humani. **P**roinde tantum hu
mana ratio hoc scelus abhorret. quia quan
tum in se est genus humanum perimere ni
titur. **N**am si omnes essent hoc nefando vi
cio maculati quis homo generari posset:
profecto non masculus neqz femina. **I**deo
scelerati sodomite peiores sunt pharaone
et egyptijs: quoniam illi sicut scriptum est Exodi p.
c. interficiebant tantum masculos hebreorum
feminas autem reseruabant. **H**ij vero omni
bus sceleratiores masculos et feminas oc
cidunt. **P**ropterea omnes doctores af
firmant peccatum sodomie excedere et supe
rare quamcunqz speciem peccati luxurie. **S**i
cut patet. 32. q. 7. c. **O**fferbat. c. **A**lus. c.
Adulteri. **E**t de pe. di. p. 3. c. **Q**ui puero. **E**t
de excessionibus platoy. c. **C**lerici.
De septem conditionibus sodomitarum
quibus correspondet septem que fuerunt in
punitioe illorum. **C**ap. 2m.

Secundum mysterium declarandum
est de peccato sodomie dicitur conditio
vt enim dicit Vincentius in specu
lo historiali li. 2. In punitioe sodomoru
que notatur genensis. 19. c. septem continet

tur in quibus significantur septem conditiones sodomitarum. **P**rima conditio est corruptio nature: et hec ostenditur in clamore. dicit enim deus: clamor sodomorum et gomorreorum multiplicatus est nimis. **Gene. 18. c.** Sicut enim mulier que defloratur clamat ut liberetur a corruptore. Ita natura clamat et conqueritur de sodomitis. Et ideo in penam huius peccati et detestationem iusto dei iudicio locus ille sodomitarum factus est innaturalis. Nam versus est in mare falsum quod dicitur mare mortuum: quia contra naturam aliorum ibi nec pisces viuunt et aues desuper volantes subito morte cadunt. **S**ecunda conditio sodomitarum erat impudencia peccati. Ita enim libere et impudenter absque verecundia hoc faciebant malum ac si esset opus licitum. unde a maiore usque ad minorem irruerunt in domum loth ut abuteretur publice illis duobus angelis hospitio receptis a loth quos homines putabant. Et in penam percussi sunt cecitate. Sicut hodie sunt aliqui ita ceciperunt non solum non erubescunt: sed gloriatur de huiusmodi vicio vel se excusant de assuefactione. **T**ertia conditio fuit sterilitas commixtionis. Nam ex illa commixtione vili nihil poterat generari. Sic in penam locus ille nihil gignit utilitatis. Sic et isto vicio perditur ut est predictum priuatur generatione filiorum. unde putiphar qui emit ioseph dicitur fuisse eunuchus id est ineptus ad generandum. Et hoc quia ut dicitur **Gen. 39. c.** Sicut eunuchus. **B**ene excicauerat genitalia eius eo quod ad turpem usum eius emerat ioseph. Ideo deus impediuit eum. Propter tale vicium potest vxor negare debitum. **3. q. 7. c.** Omnes in glosa. **Q**uarta conditio sodomitarum erat ardor desiderij. Plus enim desiderabant illi in viros quam in mulieres. Cui correspondet in penam ignis ardor qui combussit eos et poma nata in arboribus circumpositis illi lacui que usque ad maturitatem sunt coloris viridis. **Ad a**tura vero si incendant fauile exeunt in signum ignis eterni qui semper vrit pessimos sodomitas. Non est predicandum populis quod **barro. Quidam frater carceratus fuit eo quod**

associauerat alium et ambo dormierant cum quibusdam monialibus in monasterio et cum sepe hoc facinus commisissent res cum scandalo populi patefacta est et detecta. **Ad** hoc ego perquisiui a fratre prefato quare sic graue sacrilegium commisisset. **R**espondit se nunquam monialem aliquam tetigisse: quoniam in masculos tunc ardebat concupiscentiam eius. **V**icium execrandum. **P**eccatum abhorrendum. **D**e hoc etiam irrationabile et plussquam bestiale malum quo extinguatur amor ad mulieres et incenditur ardor contra omne debitum ad viros et masculos. **Q**uinta conditio sodomitarum fuit insensibilitas. Istud vicium fecit sodomitas insensibiles ut nihil sentirent de deo. In cuius figuram vxor loth que respexit retro versa est in statuum **Gen. 19. c.** **S**exta conditio fuit tenacitas voluptatis: que illos inueteratos in hoc vicio ad penitentiam non sinebat redire. Huic tenacitati correspondet gleba bituminis quam locus ille multifarie vomit: bitumen autem est quedam terra sicut colla adherens. **S**eptima conditio fuit contagio: quia hoc vicio infecta erat tota societas talium. Cui correspondet in penam quia tota regio cum vixit infecta simul subuersa est. Et propter hoc etiam combussit domus paruulos et innocentes: quia si vixissent propter contagiū imitati fuissent opera turpia aliorum. unde in hoc misertus est eis deus: ut haberetur **Gen. 19. c. 4. caplo Paruulos.**

Quod omnes leges puniunt pessimos sodomitas. **Cap. 3. m.**

Ertium mysterium declarandum de vicio sodomie dicitur punitio. Punitur enim hoc peccatum multipliciter in omni lege. **P**rimo in lege diuina Scribitur enim **Leuiti. 20. c.** Qui dormierit cum masculo cohibito semine vterque operatus est nefas morte moriatur: **S**ecundo punitur in lege ecclesiastica. Nam ubi pro alijs peccatis mortalibus imponitur communiter penitentia septennis pro hoc indicatur penitentia maior. **3. q. 2. c.** Hoc ipsum sequenti. Clerici autem conuicti de hoc vicio debent officio et beneficio priuari.

Extra de excessibus prelatorum. c. Clerici.
 Tercio puniuntur hoc viciuz in lege impe-
 riali fm quam sodomita debet decapitari
 et qui comodati domum et qui mediator est
 C. de extraordinarijs criminibus. l. Qui
 puero. § Secundum. Non legem municipales
 in aliquibus locis tales debent comburi.
 § Sunt etiam fm leges omnes sodomite
 infames. Et aduocare et procurare non pos-
 sunt scilicet si essent conuicti. ff. de postula-
 do. § Infames. Sed super oia illa est quo-
 tidiana et frequens dei puniio quam vide-
 mus quoniam a triginta ante actis annis
 vsq; in presentem diem tot pestilentijs et
 frequentibus italia verata est vt iam ciui-
 tates vacue sint populis: et ob nullam cau-
 sam puto hec euenire nisi propter abomi-
 nationem sodomitarum. Sint ergo solliciti
 ciuitatum rectores ad talia facinora extin-
 guenda: sint et parentes erga filios dili-
 gētes vt correcti et bene instructi atq; disci-
 plinati tantam turpitudinem vitent. Sic
 faciendo mitigabitur ira dei. A qua nos li-
 beret iesus xps filius eius cuius nomē sit in
 eternū benedictū Amen.
 Feria secunda quinde hebdomade. De
 luxuria incestuorum.

Sermo trigessimus.

Rediderunt

c
 scripture et sermoni quem di-
 xit iesus. Scribuntur hec
 verba Joānis. 2. c. et in euā-
 gelio hodierno. Corrupti sunt et abomina-
 biles facti pleriq; i studijs suisq; nō ple-
 ne credūt que docuit christus de regno ce-
 lorū. Quapropter carnales effecti omne
 libidinem pro solatio corporis student ex-
 plere. Et lz i vicio carnis atq; luxurie mul-
 tipliciter errent tamen bodie dicere nobis
 occurrit de peccato incestus. Est quippe pe-
 riculosum et graue in quod multi ex iguo-
 rantia: quidam et ex malicia labuntur.
 Est autem incestus altera luxurie species
 que consistit in commixtione carnali cum
 coniuncta consanguinitate vel affinitate
 vel spiritali parentela. ynde Iherosol. 25.

q. 3. c. Non eam. Incestus inquit est cōsui-
 guiearum vel affinium abusus. Idez. 36.
 q. 8. c. Lex illa. Et vt di. 32. q. 7. c. Adul-
 terij malum. Incestus grauius peccatum
 est q; adulterium. vt igitur huius peccati
 notitia ab omnibus possit haberi in pre-
 senti sermone de luxuria incestuorum di-
 cturi tria pponemus mysteria declaranda
 de incestu.

1° de commissionis.

2° de prohibitionis.

3° de punitionis.

Quomodo committitur incestus in cō-
 sanguinitate: in affinitate et cōpaternitate.

Cap. 1°.

Primū mysteriū declarandum de
 incestu dicitur commissionis. Com-
 mittitur namq; hoc peccatum in

tribus.

1° in consanguinitate.

2° in affinitate.

3° in spūali paternitate.

Primo committitur in consanguinitate.
 Est autem consanguinitas vinculum per-
 sonarum ab eodem stipite descendentiū
 carnali propagatione contractum: hz Pe-
 trum de palude in quarto di. 40. Et nō qd
 dicit ab eodem stipite intelligendū est pro-
 pinquo. Alias omnes homines essent cō-
 sanguinei: quia ex vno scilicet Adam fecit
 deus genus hominū: vt dicitur Actus
 17. c. Et dicitur consanguinitas a comuni-
 tate sanguinis vel a cōueniendo in sangui-
 ne magis q; in carne: quia sanguis ma-
 gis est materia seminis. Nam sperma fm
 medicos est sanguis purissimus. Et quod
 dictum est carnali propagatione excludit
 etiam a consanguinitate ade: quia produ-
 cta fuit spiritali propagatione. Sed non
 excludit xps a cognatione consanguineorū
 beate Agnō qd fuit naturalis propaga-
 tio ex parte matris lz nō ex parte patris.
 In hac eto consanguinitate sunt tres li-
 nee fm triplicem habitudinem quam ha-
 bent consanguinei ad inuicem. 1^a Una est
 principiati ad principium vt filij ad patrē
 auum proauum et supra. Et fm hanc acci-
 pitur linea ascendentiū. 2^a Secunda est ha-

bitudo principij ad principiatum: vt patet ad filiū. nepotem pronepotem et infra. Et hinc accipitur linea descendentiū que non est alia a linea ascendentiū sed aliter accepta hinc alium et alium modum computandi quia hinc vna sit acceptio ab inferiori ascendendo. Secundum aliam sit acceptio a superiori descendendo. Tertia est habitudo eorum qui sunt ab vno principio sicut fratrum qui sunt ex vno patre et matre. Et nepotum qui sunt ex duobus fratribus vel sororibus et sic deinceps. Et hinc accipitur linea transuersalis que subdividitur in eam que est collateralis ascendentiū. in qua sunt auunculus. matertera et patruus. Et eam que est collateralis descendentiū. in qua sunt frater. soror. nepos. et neptis ex filio vel ex filia. Et intelligatur igitur qualis incestus committitur. Sciendum quod postquam gloriosus deus primos parentes creauit voluit excludere a coniugio vnum gradum consanguinitatis dicendo per adam Genesim. 2. capitulo. Relinquet homo patrem suum et matrem et adheret uxori sue. Id est nunquam licebit villo tempore patri sumere filiam in uxorem vel matri sumere filium in matrum. Et multo minus extra coniugium carnaliter cognoscere: quia maximum esset scelus incestus. In primo etiam gradu consanguinitatis in linea collateralis fuit contractum contrahere matrimonium filijs adeo propter necessitatem: quia alij non erant. vnde oportuit ad multiplicandum genus humanum quod filij adeo sumerent in uxores sorores carnales. Sed sublata hac necessitate semper fuit prohibitum matrimonium inter fratres et sorores germanos: quia maximus incestus et multo magis extra coniugium talis commixtio. In lege autem antiqua fuerunt aliqui gradus consanguinitatis expressi in quibus non poterat contrahi matrimonium. In noua autem lege per determinationem ecclesie sunt declarati esse quatuor gradus consanguinitatis et affinitatis in quibus non potest contrahi matrimonium: vt patet extra de consan-

guinitate et affinitate. c. Siqui a stipite. et c. Non debet. Et autem primus gradus in linea collateralis germani seu sorores carnales seu frater et soror germani. Secundus gradus filij duorum germanorum qui dicuntur consobrini. Tertius gradus filij consobrinorum. Quartus filij predictorum. In nullo ergo horum graduum potest contrahi matrimonium. Quod si quis faceret sine dispensatione papa matrimonium nullum esset: sed continuus incestus et excommunicati essent scilicet hoc agendo: et filij illegitimi essent. Similiter si quis cognoscat aliquam consanguineam carnaliter in quocumque predictorum graduum incestus committeret vterque et enormis peccatus. Secundo committitur incestus in affinitate. Est autem affinitas hinc Raymundum proximitas personarum ex carnali copula proueniens omni carnis parentela. Ubi primo notandum quod contrahitur affinitas non solum per copulam conjugalem sed etiam per fornicariam: vt probatur. 35. q. 3. capitulo. Nec eam. Et extra de eo qui cognouit consanguineam uxoris sue. c. Discretionem. Ita tamen quod vir intret claustra pudoris et perueniat ad consummationem operis. Alias non contrahetur affinitas: vt patet. 35. q. 3. capitulo Extraordinaria. Et extra de eo qui cognouit consanguineam uxoris sue. c. Fratemitatis. Secundo notandum quod affinitas hoc operatur quod omnes consanguinei uxoris petri sunt sibi affines in eodem gradu in quo sunt consanguinei uxoris. Similiter omnes consanguinei petri sunt affines uxoris sue in eodem gradu in quo sunt sibi consanguinei. Et quod dicitur de uxore idem intellige de quacumque muliere carnaliter cognita modo predicto. Sed consanguinei petri nullo modo sunt affines consanguineis uxoris sue: nec inter eos prohibetur matrimonium. Extra de consanguinitate et affinitate. capitulo Super hijs. vnde germani possunt contrahere cum duabus sororibus germanis. Et pater et filius possunt contrahere cum matre et filia. Et relicta viri qui fuit

germanus vxoris mee vxore mea mortua
potest esse mihi vxor. Extra de consanguini-
tate et affinitate. c. 23. super hijs. ¶ Ter-
tio notandum qd mortua persona qua me-
diante fuit contracta affinitas vtrputa ma-
rito vel vxore: concubitorum vel concubina
remanet affinitas nihilominus que erat
ad consanguineos eius. vnde affinitas ha-
bet quatuor gradus infra quos non potest
contrahi matrimonium: et hijs fundatur in
gradibus consanguinitatis. Quare qui eti-
am fornicatus est cum aliqua non potest co-
trahere cum consanguineis fornicarie: et
ecceuerso vsqz ad quartum gradum. Et qui
sic contraherent essent excommunicati vt in
clementina eos. ¶ Nota etiam fm Petruz
de palude qd qui cognouit consanguineas
vxoris sue adhuc sponse soluta sunt sposa
lia nec potest illam sponsam habere vxorem
obstante sibi affinitate contracta. Nec econ-
uerso illa quam fornicarie cognouit obstate
sibi publice honestatis iusticia. Et hoc nisi
papa dispensante. Qui autem cognouit co-
sanguineam vxoris sue cum qua contraxit
per verba de presenti sed nondum consum-
auit matrimonium cum non posset debitum
negare nisi intrando religionem: videtur
qd ad hoc teneatur ne incestum committat
cognoscendo affinem: et cum hoc valeat fa-
cere quia nondum consumauit. 23. si vult
remanere in seculo necessaria est sibi dispen-
satio ad reddendum debitum si hoc vult sine
peccato facere: et potest episcopus dispensa-
re. Qui autem cognouit consanguineam
vxoris et consumauit matrimonium tene-
tur quidem debitum reddere sed petere non
potest absqz dispensatione episcopi. Si qd
igitur in hijs quatuor gradibus affinita-
tis contraheret: matrimonium nullum esset
sed continuus incestus: vt in dicta clemen-
tina eos. Qui etiam per copulam fornica-
riam hanc affinitatem contraxisset non pos-
set contrahere cum consanguineis illius cum
qua fornicatus est sed bene cum illa. ¶ No-
ta etiam diligenter: qd si quis cognouit car-
naliter mulierem cuius matrem vel filiam
vel sororem germanam vel consobrinam
habet vxorem si cognouit carnaliter illam
anteqz contraxisset per verba de presenti

cum ea quam duxit in vxorem matrimoni-
um nullum est et dirimi debet propter im-
pedimentum affinitatis precedentis. Sed
si carnaliter cognouit illam postqz contra-
xit per verba de presenti cum predicta scilicet
et muliere vel filia vel sorore vel alia con-
sanguinea vel affine matrimonium quidem
tenet. Sed perdit ius petendi debitum ab
vxore reddere tamen tenetur sed exigere non
potest absqz peccato mortali. Et de eo qui
cognouit consanguineas vxoris sue. c. 23. Si
seretionem. Et. 27. q. 2. c. Qui dormierit. Et
32. q. 7. c. Qui dormierit. cum pluribus ca-
pitulis. ¶ Tertio committitur incestus in
spirituali paternitate et copaternitate que
dicitur cognatio spiritualis que contrahi-
tur in collatione quorum sacramentorum scilicet
baptismi et confirmationis. Et habet tres
gradus. ¶ Primus dicitur copaternitas
et contrahitur inter patrem et matrem eius
qui tenetur ad baptismum vel confirmatio-
nem et eum qui tenet ad baptismum vel con-
firmationem ac etiam vxorem eius vel etiam
qui baptizat vel confirmat. ¶ Secundus di-
citur paternitas et contrahitur inter eum qui
tenet ad baptismum vel confirmationem aut
etiam qui illa sacramenta confert qui dicitur
pater spiritualis et eum vel eam qui tenetur qui di-
citur filius eius spiritualis vel filia spiritualis.
¶ Tertius dicitur fraternitas: et contrahitur in-
ter illum qui tenetur vel eam ad baptismum vel
confirmationem et filios eius qui tenet. Si
ergo in horum graduum qui ad ultra non exten-
duntur aliquis contraxerit: matrimonium nul-
lum est sed dirimendum. Et similiter si quis com-
misit opus carnale cum aliquo vel aliqua in
aliquo gradu huius cognitionis spiritualis
incestum committit. 30. q. 3. c. p. Et de cogna-
tione spirituali. c. Martinus. Et vt dicitur. 35.
q. 8. c. Incestuosus dux in ipso detestando
atqz nefando scelere manent non inter fide-
les christianos sed inter gentiles et cathe-
cuminos habeantur. ¶ Nota tamen hoc lo-
co aliquid documenta. ¶ Primum qd excepto
sacramento baptismi et confirmationis per
collationem aliorum sacramentorum non contrahit
cognatio spiritualis: vt patet de cognitione spi-
rituali li. 6. ¶ Secundum documentum qd potest alius
quis contrahere cum sorore filij sui spiritualis

30. q. 3. c. Illud. Tertiū documentū q̄
pater potest contrahere cum illa quam fili
us eius tenuit ad baptisimū dicto. c. Illud.
q̄uis filius non possit contrahere cum il
la quā tenuit pater ad baptisimū. Quart
tum documentū q̄ ex eo q̄ cognatio spiri
tualis non habet gradus q̄uis filius na
turalis petri non possit contrahere cum fi
lia spiritu. ali ipsius petri quāz scilicet tenu
it ad baptisimū vel confirmationem: posset
tamē contrahere cum filia filie spiritualis
ipsius petri. 30. q. 3. c. p̄. Quintūz docu
mentum q̄ filij duoz compatrium siue sint
geniti ante compaternitatē siue postea pos
sunt contrahere ad inuicem excepta illa so
la persona per quā compaternitas est con
tracta que nun. p̄ poterit copulari alicui fi
lioz sui patris spūalis. 30. q. 3. c. Sup̄ qui
bus. Sextūz documentū q̄ si quis puta
petrus contra voluntatē vxoris: puta ma
rie tenet vel leuat de sacro fonte filium alte
rius: puta iohannē filium martini cōtra vo
luntatē ipsius martini: s̄m iohannē neapo
litani in suis quolibetis vtiqz cōtrahit
inter eos vera cognatio spūalis non obsta
te contradictione voluntatis illorū. Ita q̄
petrus est vere compater martini et maria
est vere cōmater iohannis velut nolit. Quia
quod est ex statuto ecclesie non depēdet ex
volūtate subiectoz statuto et statuētis. Sz
ex statuto ecclesie est q̄ cognatio spūtua
lis transeat ab vno coniugū in alterū con
sumato matrimonio. Et q̄ compaternitas
acquiratur patri carnali per hoc: q̄ aliqs
filij eius leuat de sacro fonte. Septimū
documentum q̄ per pcuratōrē non potest
contrahi compaternitas q̄tum ad cogna
tionē spūtuale: vt penit Archidiacon⁹ per
legē post mortē. ff. de adoptiōib⁹. Octa
uū documentum q̄ si plures sint tene
res ad baptisimū possunt nihilominus illi
inuicem contrahere: vt notat Innocētius.
Nonum documentum q̄ laicus qui ba
ptizauit aliquā siue i casu necessitatis siue
extra non potest contrahere euz illa. Extra
de cognatione spūali. c. Ne dū. l. 6. Be
cimum documentum s̄m Tho. in. 4. di. 42.
q̄ si mulier v̄l vir baptizet vel tenet ad ba
ptisimū filij propriū si hoc facit in articulo

necessitatis siue per errorem non impedit
erigere vel reddere debitum. Et eodem. c.
Si 30. Si autē facit per fraudem impedit
erigere sed tenetur reddere. Ad si vterqz
fecit in fraudē neuter pōt erigere et vterqz
tenetur exactus reddere s̄m Hostiensē.
Et addit q̄ melius esset si continerēt. Eodē
etiam modo si vir tenet aliquē filij vxoris
sue: vel vxor mariti sui ex malicia nō igno
rantia non potest erigere debitum. Credit
tamen q̄ super hoc possit epus dispensare
scilicet quo ad exactionem debiti s̄m p̄pe
trum de palude. Undecimū documē
tum q̄ si vxor petri puta iohanna tenuit ad
baptisimū filium berte anteq̄ commiscerē
tur vel p̄traheret matrimonium cū ipso pe
tro. Ipsa mortua poterit petrus habere in
vxorem ipsā bertā. Et sic successiue isto mo
do potest quis h̄le duas cōmatres in vxor
es. Sed si petrus cognouit iohāā anteq̄
teneret ad baptisimū filium berte non pote
rit vnqz postea habere bertam in vxorēz.
Duodecimū documētū q̄ s̄m opinionē
aliquoz. Cōpaternitas trāsit a viro in mu
lierē quācumqz carnaliter cognitaz: q̄uis
non sit vxor. Hanc opinionē ponit Tho. in
4. di. 42. Idem sentit Glo. super c. Sigs
ex coniugio. vbi additur ratio quia vna ca
ro efficiuntur fornicarius cum fornicaria.
Idē tenet Joānes andre. Ricardus autē
in. 4. di. 42. dicit q̄ si aliqui efficiantur vna
caro per fornicationē non p̄pter hoc trāsit
compaternitas ab vno in aliū qz per rem
pure carnalē con contrahitur cognatio spi
ritualis. Idem tenet p̄petrus de palude in
4. dicens q̄ cognatio spūalis dicitur quia
a spūtualibus causatur. vnde verius vide
tur q̄ non sic fornicarij communicent sibi
actiones sicut coniuges. Quia in fornicar
iis nō est nisi vinculū carnale ad tēpus
In coniugatis 30 spūtuale et carnale: vn
de sunt magis vnū in carne vna. vnde in
computatione graduū pater et mater vna
persona computantur. Quāuis autē esse
duos in carne vna equaliter sit in fornica
tione et coniugio. Tamē hic vbi querit de
cognitione spūali aliquid debet facere vin
culum spūale. q̄ Anthonius de butrio super
c. m. Martius. de cognitione ipūtuiali.

refert vtrāqz opinionē. Sed hanc vltimā dicit tenere Hugonē ⁊ Archidiaconū ⁊ Joānē andree in nouella. Nec vt ipi dicūt obstat qd copula fornicaria iducit affinitatē: qd illud in affinitate corporali que etiā per illicitā copulā ⁊ vīculū corporale acq̃ri potest. Secus in spiritali vt est compaternitas que est vīculum spūale. vnde absonum est dicere qd per copulam fornicariā contrahatur. Immo vtrāqz opinionē ponit ⁊ neutraz alteri p̃ferat. vnde si quis inueniret tale matrimonium iam contra-ctum de p̃senti vel consumatum ex quo aliqui dicunt illud tenere tuta via esset vt peteretur dispensatio vel declaratio a dño papa. Ad si haberi non possit s̃m regulaz ostensis qui dicit. qd vbi reperiuntur cō-contrarie opinionēs de matrimonio vtruz teneat vel non adherendum est illi que in dicat matrimoniu tenere nisi cōtraria opi-nio fulciretur canonica auctoritate exp̃res-sa. Scdm igitur cum potius debent dimit-ti in suo coniugio qm separari. vbi autez ta-les nondum contraxissent consulendum esset eis qd abstinerent a contractu huius-modi.

¶ Quid incestus phibetur cum vt seruetur honor parentibus: tum vt extinguat occa-sio peccati: tū etiā vt p̃trahat m̃rimoniū ⁊ amicitia cū extraneis. Cap. 2^m.

¶ Eūdū mysteriū declarādū de incestu dicitur phibitionis. Phibetur si quidem cōmixtio consanguineorū vel affiniū s̃m Tho. 22. q. 154. multiplici ra-tione. ¶ Prima ratio est quia naturaliter homo debet quandam honorificentiaz pa-rentibus per consequens alijs consanguineis qui ex eisdem parētibz de p̃pinq̃uo trahunt originē. Intentū qd apud antiq̃s vt Valerius refert nō erat fas filiū simul cū patre balneari ne seipsos inuicē nudos cō-spicerent. Ad manifestū est aut qd in actibus venereis maxime consistit quedā turpitu-do honorificentie contraria. vnde de hīs homines verecundantur. Et ideo incōgru-um est qd coniunctio venerea fiat taliū per-sonarū ad inuicem. ¶ Secunda ratio est quia personas coniunctas sanguine neces-se est ad inuicem simul conuersari. vnde si

homines tales scilicet qui sunt consanguinei vel affines non arcerentur a cōmixtio-ne venerea nimia oportunitas daretur ho-minibus veneree cōmixtionis ⁊ sic animi eorū nimis mollescerent per luxuriā. ¶ Ter-tia ratio est quia per hoc impediretur mul-tiplicatio amicorū. Dum enim quis vxorē extraneā accipit iunguntur sibi quadā spe-ciali amicitia omnes cōsanguinei vxoris ac si essent consanguinei sui. ¶ Quarta ra-tio quia cum naturaliter homo consanguineas diligat si adderetur amor qui est ex cōmixtione venerea fieret nimius ardor amoris ⁊ libidinis incēntium quod casti-tati repugnat. Et q̃uis incestus dicat quā si nō castus ⁊ quelibet species luxurie cor-rumpat castitatem tamē Anthonomasice dicitur de seestu quasi corruptio castitatis quia abusus maxime coniunctaz persona-rum inducit corruptelā castitatis ex frequē-ti conuersatione ⁊ cohabitatione domesti-ca. Propterea periculosum est vt fratres eorū sororibus dormiant ⁊ similibus. Aut compadres cū cōmatribz nimis familia-riter conuersentur.

¶ Qual'r punitus est incestus vt patet in multis exēplis. Cap. 3^m.

¶ Eūdū mysteriū declarādū de ince-su dicitur punitiois. Propter in-cestū quidē paulus excoicauit quē-dā corinthū qui abutebatur nouerca sua. Et traditus fuit p̃pter hoc in ptātez satha-ne vt habetur p̃ ad corinthios. 5. c. vt in corpore vexaretur a diabolo sicut vexabatur in aia. Ruben quia cognouit carnal'r vxo-rem patris sui iacob diminutus fuit in p̃i-mogenitura. vñ dixit ei p̃r. Ruben primo-genitus meus maior in donis. s. esse debui-sti. s. p̃pter primogeniturā. Admōr in ipe-rio. s. es effectus. s. p̃pter incestū tuū qd alce-disti cubile patris tui ⁊ maculasti thoy ei⁹ Gen. penultio. c. Sed in li° de b̃ndictione p̃iarchaz legis. qd ruben infirmatus ad mor-tez p̃pter hoc infirmitatē iliachā incurrit. Amen qui violauit sororē suā interfec⁹ fuit ab absalō: vt scribit sedī Regū. 13. c. Et glo-riofus baptista ita exhorruit hoc facinus: qd cū p̃cepit herodē regē illud icurrisse euz herodia de cognata sua egressus est destrū

qđ neq; ppter penitentiā deseruerat vt in
creparet tantū nefas. Et cum scelerib; plu
rimis ille esset deditus solum de hoc publi
ce arguit cum dicēs. Non licet tibi habere
vxo:em fratris tui. **M**arci. 6. c. **Q**uam
reprehensione iohannes incarceratus fuit ⁊
decollatus. Quis igitur enomet qđ sunt
viri ⁊ mulieres in incestu deperdit: quot cō
iugator; ppter incestum peccata? **N**olo ad
particularia descendere nisi cōfesso: es ex
hortor vt caute interrogent penitētes qđ
si iuenerint laqis incestus iuratos nō ab
soluant ita de facili. Sed dent operā vt ani
mā saluti put expedit consulatur ⁊ deus
honoretur Amen.

Feria tria ante hebde. De petō accidie.
Sermo vigesimus primus.

Scendit iesus

In templū ⁊ docebat. Scribunt
hec verba **I**oannis. 7. c. et in
euang; hodierno. Qui se arbitrat; absq;
labore assequi posse premium eterne vite
vriq; decipiuntur. quia vt **E**rego inquit
in homel. Ad magna premia pueniri non
potest nisi per magnos labores. Et de hoc
hodie ad paulinū ait. Nihil sine magno
labore dedit hec vita mortalib;. **P**roptere
rea dux elector; dñs iesus xpus vt nobis
exemplū daret in omni sua vita qua fuit i
hoc mundo studuit laborare vigilādo: pe
reginando: orando: predicādo ⁊ patiēdo.
Sunt tamen pleriq; accidie vicio detenti:
qui ad quecunq; opera bona nedū ex suo
genere difficilia sed etiam minima duos
⁊ tardos se reddunt. Contra quos hodie
na die dicemus locuturi de ipso vili ⁊ picu
loso tñ accidie petō. De q tria pponemus
mysteria declaranda.

Ep̄m de diffinitionis.

Ep̄m de originationis.

Ep̄m de remediationis.

Quod accidia est tristitia ⁊ tedium bene
operādi. Et de triplici tedio. Cap. p̄m.

Rimū mysteriū declarandū de acci
dia de diffinitionis. In quo quid sit
accidia videamus. Et ad hoc ita di
git **B**arnasen. Accidia est tristitia agra ⁊

nans idest que ita deprimat aium hominis vt
nil boni ei agere libeat. Et propterea dicit
Ricardus de scō victore. Accidia est tor/
por mētis negligētis bona ichoare. vbi p
itelligētia pleniore tria sūt notāda. **Q**ui
mū notandū sūt **T**ho. 22. q. 35. articulo p̄.
Quod tristitia de se non nominat aliquid lau
dabile vel vituperabile: quia passio est: et
passionibus nō laudamur neq; vitupera
mur. **S**ed sū q; hō applicat passiōes su
as ad malū vel ad bonū pōt bene vl' male
facere. Sicut ē tristitia de vero malo vt de
peccatis si sit moderata est bona p̄tinens
ad p̄niam. Ita ⁊ tristitia si sit de vero bono
vt de bonis fiendis opibus vel de malo s; imoderata est peccatū p̄tinens ad accidia.
Est igitur tristitia accidie semp mala. Et s;
dupliciter. **E**l nomodo sū seipsā qñ. s. est
de eo qđ est apparens malū ⁊ vere bonū: ⁊
q; spūale bonū est vere bonū s; appareat
malū sensitiue ppter laborē qui est in eo.
Ideo qñ quis tristatur de aliq ope ad qđ
tenetur semp est peccatū. Sicut ecōtra de
lectatio est mala ⁊ peccatum qñ est de vere
malo s; apparēti bono: vt delectatio forni
cationis ⁊ huiusmodi. **S**edō modo tristi
cia accidie est mala ⁊ peccatū sū effectum
suū qñ. s. est de vere malo vt de peccato vl'
morte alicuius si sic agrauat mentē vt eaz
totaliter a bono retrahat. **S**edm notan
dū q; accidia vt refer **T**ho. vbi. s. et **A**lex'
in 2° summe ex eo q; ipōtat tediū bñ ope /
rādī dicitur quasi acida ab accedie. **A**cida
aūt seu acerosa sunt frigida: frigus xō idu
cit difficultatē ⁊ tarditatem in motu. vide /
mus enim q; aqua cū ppter frigus est cō
gelata immobilis manet que ex se flueret.
Et senes quia frigidi sunt ⁊ graues sunt et
tardi ad ambulandum. Sicut econtra ado
lescentes in quibus riget calor naturalis
sunt festini ad ambulandū ⁊ discurrendū.
Accidia ergo ē qđā frigiditas spūalis seu
defectus amoris spūalis ⁊ feruoris diuini
ex quo aia nō mouet vl' cū difficultate mo
uetur ad bñ opandū. **I**deo **B**ernardus i
quādā eplā ait. Accidia est animi qđā lan
guor: cū legere nō libet: orare nō delectat:
meditationes solite nō sciunt. **T**ertius
notandū q; triplex est tediū. s.

Tertium pñtis vite.

Tribulationis et angustie.

Tactionis virtuosae.

Primū est tediū pñtis vite. Et de hoc dicebat Job. io. c. Tedit animaz meā vite mee. hoc tediū est quedam tristitia de vita presenti in qua quis nollit esse. Et si hoc pcedit ex desiderio celestis patrie et dei amore pñsiderando qđ dulce sit: qđ suauē: qđ vti le videre deū: eo frui: scōp angeloz agnitionibus interesse. ad quod obtinendū fact⁹ est homo. Et qđta hic sit obscuritas mētis ex ignorantia de deo: quāta pericula: quāta impunitas: quanta instabilitas cordis: bona est talis tristitia. Sed habere tediū de vita presenti quia non habet quis illaz prosperitatē quā vellet illos honores diuitias et voluptates quas cupit cum videt et audit alios prosperari honorari ditari: et ex hoc ita contristatur qđ vellet non viuere vi lipendens conditionē suam. Et cū ita deici tur mente vt ratione deliberata nō esse in mundo appeteret: vel non fuisse natū: vel vt animal brutum affectās mori: quacuqz morte etia in malo statu aie esset: istud tediū accidia mortalis. **S**ecūdū est tediū tribulationis et angustie ex tristitia qua quis angustiat ex magnitudine vel multiplicitate aduersitatis sue vel alioz. Et si quidem si tristitia et anxietas sit solum fm primū motum seu sensualitatē: humana tentatio est et veniale peccatū vel nullum. Et perfecti viri aliqui hoc tedium patiūtur vnde Apostolus: ad corinthios p. c. Supra modū grauati sumus. s. ex tribulationibus ita vt nobis tederet viuere. S3 si tristitia sit tanta vt absorbeat ratio: ita qđ ppter ea dimittantur necessaria bona cu3 pposito nunqđ bñficiendi accidia est mortalis: de qua Apl's p. ad corinthios. 7. c. Tristitia huius seculi mortem operat: scilicet anime. **T**ertium est tediū actiōis virtuosae: cum quis tristatur seu anxiatur pro aliquo bono opere quod oporteat cū facere: quia ibi habet laborare: puta in dicēdo officium: orando: ieiunando: in faciēdo aliquā obedientiā et huiusmodi. Hoc incurrit populus hebreoz in deserto: vt enim dicitur Num. xi. 2. Cepit ppl's tedere ppter labo

rem itineris. Dum ergo itur per desertum penitentie seu religionis seu vite presētis statim ex laboribus operum bonoz frequenter incurritur tedium et anxietas. Et precipue hoc euēnit in orōne. Sed vt Hieronimus dicit de con. di. 5. c. Non medio / criter. Melior est trūm psalmoz decanta / tio cum cordis puritate et iocūditate qđ ro tius psalterij modulatio cū anxietate atqz tristitia.

Quod accidia aliqui orit ex cōplexiōe corporis et inordinatione cibi et instigatione diaboli.

Cap. 2^m.

Secundū mysteriū declarandū de accidia dicit originationis. habet enī originē hoc viciū in tribus.

P ex corporis complexionē.

T ex cibi inordinatione.

T ex diaboli instigatione.

Primo ex corporis complexionē. Nam melancolici inclinantur ad tristitiaz ex humore melancolico qui superabundat i eis Et partim flegmatici. vnde aliquando studiose oportet eos querere aliqua subleuat / tiua tristitie ne nimietate absorbeantur et inducantur ad desperationē vel transferantur ad delectabilia mundi. Nam vt dicitur puerbio: um. 17. c. Spiritus tristis exccat ossa. vnde 3o cassianus assimilat accidia vermi qui dicitur tartarus: qui. s. generat in ligno intimo et rodit paulatim medullaz et vigorem ligni: quo corrosio et euacuato oē pondus vel ventus vel percussio frangit lignum immo ex se frangitur et ruit edificij desuper. Sic accidia nascitur ex intimis anime et paulatim consumit vigorem spūs et feruorem quo subtracto etiam absqz vtero tentationis per se ruit in aliquod magnū malum. **S**ecūdo accidia habet oritū ex cibi inordinatione cum scilicet quis plus debito comedit aut nimis excedit in abstinētia. fm enim Tho. 22. q. 35. articulo p. Passiones appetitus sensitui vt tristitie et alie in se possunt esse peccata venialia et inclinant animam ad mortale. Et quia appetitus sensituius habet organum corporale sequitur qđ per aliquam corporale indigentiam homo sit habilior ad aliquod peccatum. Et ideo potest contingere qđ fz aliquas

aliquas mutationes corporales certis temporibus prouenientes aliqua vicia nos magis impugnent. Omnis autem corporalis defectus de se ad tristitiam disponit. Et ideo ieiunantes circa meridiem quando incipiunt sentire defectum cibi et vergi ab estu solis magis ab accidia impugnantur. unde Cassianus dicit. Ecce demonium meridianum de quo loquitur propheta. Non timebis a demonio meridiano: quia. si in meridie ieiunantes tentat. Tercio accidia ortum habet ex diaboli instigatione. Instigat diabolus et tentat de hoc vicio et precipue dum in mic quieti videt homines deditos: ut enim inquit Cato. Nam diuturna quies vicis alimenta ministrat. unde in tertio libro Regum legitur: quod salomon dum structure templi et edificiorum iactavit in statu gratie fuit. Sed cum se dedit quieti seductus a mulieribus luxurie vacans templum idolis fabricauit. Similiter David ut habetur secundum Regum. xi. c. 12. c. cum remansit in hierusalem in gerte commisit adulterium cum bersabee. Ideo Hieronymus ad rusticum monachum ait. In desiderijs est omnis ociosus. Egyptiorum monasteria hunc morem tenent ut nullum absque labore et opere suscipiant: non tam propter vite necessaria quam propter anime salutem: ne vagetur mens pernicioso cogitationibus: et instar fornicantis hierusalem omni transeunti diuaret pedes suos. Et beatus franciscus in regula fratrum minorum dicit. Fratres illi quibus gratiam dedit dominus laborandi laborant fideliter et deuote ita quod excluso ocio anime inimico sancte orationis et deuotionis spiritus non extinguatur. Et Hieronymus de consensu di. 5. c. Nunquam facito aliquid operis ut semper diabolus te inueniat occupatum. Et extra de renuntiatione. c. Nisi cum prudens. Hieronymus. Ociositas et voluptas sunt arma hostis antiqui ad misericordiam capiendas animas. Et Joannes cassianus in collationibus patrum. Apud egyptum ab antiquis patribus facta est sententia operantem monachum vno demone pulsari: ociosum vero innumeris spiritibus deuastari. Et licet ociositas filia sit accidia tamen diabolus ociosum in accidia confirmat et instigat ut eius tedium ad omne opus bonum

augeat. Legitur in vitis patrum quod cum beatus antonius tetratione accidia veraretur cepit clamare ad dominum dicens: domine volo saluum fieri sed non permittunt me cogitationes mee. Et subito vidit iuuenem pulcherrimum qui angelus erat ponentem se ad sedendum et ad laborandum sportas et inde ad modicum surgere ad orandum. Et ite post parum reponentem se ad operandum et postea surgentem ad orandum. Cumque pluries alternatis vicibus ad utrumque se posuisset denique dixit angelus: sic fac et saluus eris.

Quid homo potest fugere accidiam per orationem et meditationem ac frequentationem sacri.

Cap. 3^m.

Primum mysterium declarandum de accidia dicitur remediatio. Et licet multa sint contra accidiam remedia tamen

pro nunc sufficit ponere tria.

Primum est deuota oratio.

Secundum est diligens meditatio.

Tercium est sacramentorum frequentatio.

Primum remedium est deuota oratio. hoc docuit Christus discipulos dormientes pro tristitia. ut dicit Matthei. 26. c. Vigilate et orate ne intretis in tentationem. quasi diceret oratio vos iuuabit ne succumbatis tentationi accidia que subintrat mentes vias. Idem etiam ait loquens de tribulationibus in fine mundi. Orate ne fiat fuga vestra hieme vel sabbato. Matthei. 24. c. Hiemps est frigida et in sabbato est otium et requies. vult ergo dicere: orate ne fugatis id est opus bonum deseratis ex accidia que puenit ex frigidity diuini amoris et ocio seu quiete corporali. Multum enim valet non solum contra accidiam sed contra quicquam peccata et quilibet tentationes fidelis humilisque oratio. Ideo Hieronymus ad eustochium ait. Nec cibum ante sumatur nisi oratione premissa: nec recedatur a mensa nisi gratie referant creatori. Noctibus bis terque surgendum reuoluendum de scripturis quod memoria teneamus. Egrescentes hospitium armet oratio. Redcuntibus de platea occurrat oratio antequam sessio nec prius corpusculum requiescat quam anima pascatur. Nec ille. Secundum remedium contra accidiam est di-

m

ligēs meditatio precipue vite ⁊ passionis
 cristi. vnde ad hebreos. ii. c. Paulus ait
 'Recogitate eū qui talem sustinuit aduer
 sus semetipm contradictionē. s. xpm vt nō
 fatigemini aīs vestrīs deficientes. s. pte
 dio. ¶ Hoc faciebat deuotus Bernardus
 qui dixit. Quādiu vixero memor ero labo
 rum quos christus sustinuit in predicādo
 fatigationū: in discurrēdo tentationū: in
 ieiunando vigiliā: in orando lachrymar
 lē cōpatiēdo. Recordabor etiā dolor cōui
 cior spūtor colaphor subānationū ⁊ cla
 uor horūqz simulū. Alioquin require
 tur a me sanguis iustus qui effusus est su
 per terram. Meditatio etiā supplicij futu
 ri et premij superni multum reuocat aīam
 ab accidia ⁊ tedio. Quis est enim tā ibere
 vel delicatus qui non libenter laboret qñ
 inde sciret acquirere maximum lucrum et
 permanfurum ⁊ euadere supplicium eter
 num. ¶ Legitur in vitis patrum. Cum qui
 dam interrogasset beatum achillem dicēs
 Cur sedens in cella mea accidiam patior.
 Respondit ei fener: quia nōdum vidisti re
 quiem quam speramus: nec tormentū qđ
 timeamus. Si enī ea inspiceres diligenter
 scilicet per meditationem ⁊ veribus ple
 na esset cella tua vsqz ad collum etiam in
 ipso pmanēs sine accidia iaceres. ¶ Ter
 num remedium contra accidiam est sacra
 mentorum frequentatio ⁊ precipue sacra
 menti eucharistie. fm Damascenū. Sa
 cramentum istud est carbo ignitus qui ex
 cutit omnē torpo: em mentis ⁊ gaudere et
 delectari facit in dño. vnde in figuram dici
 tur terty Regum. i9. c. Qđ cum esset beli
 as fessus ex tedio psecutionis iezabel vx
 oris achab regis israel obdormiuit subter
 vnaz iuniperum: cui apparuit angelus do
 mini excitans eum a somno qui cōsurgēs
 vidit ad caput suum panem subānericiū
 a deo sibi miraculose paratum ⁊ vas aque
 comedit ⁊ bibit. Et cum iterum obdormis
 set angelus secundo excitauit eum dicens
 Surge comede grandis enī restat tibi via
 Qui surgens iterū comedit ⁊ ambulauit
 in fortitudine cibi illius vsqz ad mōtes dei
 Delicias designat dei seruum qui ex tribula
 tionibus ⁊ vexationibus carnis attēdia /

tus aliquando laboribus ⁊ tērationibus
 obdormit vt nihil ei libeat facere. Sed isti
 gatione angeli boni mens excitatur vt su
 mat sacramentū eucharistie figuratū per
 panem subānericiū. Hoc ergo sumpto
 fortificatur ⁊ confirmatur contra accidia
 vt incedat vinliter per desertum hui^m mun
 di vsqz ad vitam eternam. Ad quam nos
 perducatur iesus filius dei qui est bñdictus
 in eternum Amen.

¶ Feria quarta quinte hebdomade. De
 negligentia prelatorum ⁊ episcoporum.

Sermo trigēsimus secundus.

¶ Oportet ope

m

rari opa eius qui misit me. ver
 ba sūt redemptoris nři origi
 naliter Joannis. 9. c. ⁊ in euāgelio hodiē
 no. ¶ Constituti sūt in ecclesia dei prelati:
 quibus cura animarū commissa est vt la
 borent ⁊ vigilent super gregem. Sicut do
 cuit eos xps exemplo qui tam feruentissi
 me laborauit pro salute hominum vt etiā
 mori non recusauerit. Ipse fuit ille pastor
 bonus qui posuit pro ouibus animam su
 am. Propterea damnabilis est ⁊ piculosa
 valde in prelatīs negligentia. Quibus di
 citur illud primi paralipomenon. 29. c. Mo
 lite negligere: vos enim elegit deus vt ste
 tis coram eo. s. pro salute pplor. Hinc Au
 gustin⁹ ad valeriu^m di. 40. c. Ante oīa ait:
 Nihil in hac vita facilius leuius ⁊ accepta
 bilius hoibus epi presbyteri aut diaconi
 officio. Sed si perfunctorie idest negligē
 ter atqz adulatorie res agat nihil apud de
 u^m miserius tristi⁹ atqz dānabilius. Quia
 nō hec negligentia orit ex accidia de qua
 diximus in pcedētī smone. Iccirco hodiē
 na die de illa tractabim⁹ que in nōnullis
 vtiā nō multis platis reperit. De quib⁹
 distinguemus triplicē negligentia.

¶ 1^a dicitur promissionis.

¶ 2^a inquisitionis.

¶ 3^a correctionis.

¶ Qualr epi negligētes nō mīstrāt vt de
 bēt subdinis sacra ⁊ doctrinā ac tpalia bo
 na. Cap. 8^m.

p Rima negligentia platorū vel epor

dicitur p[ro]visionis. Nec est cū non p[oss]unt
subditis sicut debent. Nā tenentur epi mi-
nistrare subditis p[ro]p[ri]e tria. s.

Sacramenta.

Documenta.

Temporalia bona.

Primo tenent ministrare sacramenta. Et
quia p[re]ter sacm[entum] ordinis et p[ro]firmationis
alia sacra ministrari possunt per alios sacer-
dotes inferiores: vigilare debet epi ut ta-
les idonei sint et sufficientes. ¶ Circa sacra
h[oc] ordinis. p[ro] debet epi p[ro]videre ut dili-
genter examinentur ordinandi. Et si de more
illius diocesis est ut per archiepiscopum vel ar-
chiepiscopum vel p[ro]positum examinentur: hoc
non obitante debet ipse alios cum p[re]dictis
assumere examinatores sacerdotes timo-
ratos et prudentes viros gnaros diuine le-
gis et exercitatos in ecclesiasticis functioni-
bus qui p[ro]mouendos examinent: ut dicit
24. di. c. 2. ¶ Et p[ro]cipue debent examinari de
etate legitima. Sufficienti l[et]atura et morū
honestate. Nec reguntur in p[re]ficiendis qui-
bus. s. iniungit cura aiaz. Et de electione.
c. Cū in cunctis. Et ut notat glo. in dicto. c.
¶ Nā examinatio fienda est ante diē ordina-
tionis. De etate autē credere debet p[re]senti or-
dinandū nisi ipse manifeste sciat contrariū
vel per se vel per aliū: vel h[ab]eat absque ni-
mis puerile p[ro]pter q[uo]d merito possit dubita-
ri. Et tunc regatur aliq[uo]d testimoniū vici-
norū vel p[ro]p[ri]orum. De dispensatione au-
tē habita sup[er] hoc a papa nō habet crede-
re nisi hoc ostēdat. P[ro]t[er] t[ame]n credere si perso-
na est multū fide digna. Quātū autē ad or-
dines minores nō requirunt determinata etas
dūmodo exordat infantia. Nā ut dicit de r[ati]o-
nib[us] ordinationū li. 1. c. 6. c. Nullus. in glo. 1.
Septenij p[oss]unt p[er]ferri t[er]m[in]a. 28. di. c. 2. De hi-
is. 70. di. c. In singulis. ¶ Minori h[oc] nō p[oss]unt
testi nisi vellet intrare religionē. ¶ De l[et]atu-
ra autē q[ua]nta esse debeat nō est b[ea]t[us] clarū. Et
q[ua]ntum ad subdiaconatū et diaconatū opor-
tet q[uo]d sciat bene et expedite legere: ne
faciat cōfusionē coram populo. Et q[uo]d sciat
bene inuenire et dicere officium cui[us] ad hoc
teneatur. Alias si nō habet modum adi-
scendi ipsam vel quia non habet cōmodi-
tatē breuiarij vel quia nescit per se vel cum

aliō nullomodo debet ordinari. Alias talē
scientem admittens vel ordinans videtur
peccare mortaliter cum det illi occasione[m]
quotidie delinquendi p[ro]pter omissionem
officij. Et ut dicit glo. in c. Cū sit. extra de
etate et qualitate et ordine p[re]ficiendorū.
Eo ipso q[uo]d ordinatus apparet indignus et
ordinans similiter. Si. di. c. Tantis. in fine.
Quantū ad sacerdotium videtur necessari-
um q[uo]d sciat grāmaticā et p[re]cipue si est
sacerdos secularis quia tales exponuntur
cōmuniter ad curā animarū que male p[oss]unt
exerceri absq[ue] lectione lib[er]orū. ¶ Quantū
autem ad bonitatē vite nisi sit manifestus
peccator dignus est reputandus: ut. c. Cū
co. Et de scrutinio in ordine faciēdo. debet
tamen epi admonere oēs ordinandos ut
consciantur ante ordinis susceptionem.
¶ Item debet interrogare si legitimus: quia
si illegitimus nō potest p[ro]moueri ad aliquē
ordinē sine dispensatione vel epi quo ad mi-
nores vel pape quo ad superiores. Nisi es-
set religiosus qui r[ati]one religionis in huius-
modi nō indiget dispensatione. Alias ordi-
nans talē illegitimum scientem peccat mor-
taliter et ordinatus est suspensus. ¶ Itē ad
subdiaconatū et supra non debet aliquem
clericum secularem ordinare sine titulo ali-
cuius vel beneficij vel altaris vel saltim pa-
trimonij alias ipse ordinator haberet sibi
p[ro]videre. Extra de p[re]bendis. c. Non liceat.
c. Epi. Et l[et] exēpti habeant cōmuniter pri-
uilegia q[uo]d nō debeant examinari p[ro]pter q[uo]d
superficialiter potest trāfiri in examinatio-
ne ipso: um. Tamen quia frequenter ab-
utuntur presentantes ineptos puta habentes
defectum etatis vel nimis ignorantes
ideo non incongruum est si in huiusmodi
examinentur. arg. m. xi. q. 3. c. Privilegiū.
¶ Secūdo debet p[ro]videre episcopus ut
sicut ipse abstinet ab omni vicio simonie:
vel quod habet speciem vel scrupulū eius
ita et faciant examinatores et notarios ab
huiusmodi abstinere. Et p[re]cipue ab illa
corruptela qua solent notarij anteq[uam] scri-
bant ordinandum seu presentandum epi
scopo petere certam pecuniam. Quod ex-
presse prohibetur p[er] q. 2. caplo Sicut epi
scopum. Extra de simonia caplo primo. Et

quous post ordinationē sacram pro littera
testimoniāli ordinis recepti posset notari?
moderatum quid a corpore ab ordinato
pro suo labore quando non est salariatus
ab episcopo fm glo. dicti capli. Sicut ep̄s.
Tamen tutius esset abstinere vt cessaret oē
scrupulum ꝛ precipue cum multum accipi
unt ꝛ ordinator vel examinatores partici
pant de lucro. Tercia nō vel cerei sponte
oblati recipi possunt. Et qui nolūt dare nō
sunt cogēdi. Tercio episcopus faciēs or
dinationes in principio ꝛ ante omnia faci
at generalem admonitionem ꝛ exhortatio
nem ad ordinandos: vt deuote suscipiant
ordines cum per huiusmodi applicent ad
diuina mysteria sicut angeli. Et ideo conen
tur vitam tenere angelicā precipue vt ea
ste viuunt ꝛ frequentent confessionē ꝛ pre
cipue cum habent exercere actus ordinū
suorū. Et qꝫ non omittant officium diuinū
ꝛ huiusmodi. Deinde ad cautelam absol
uat a vinculo excommunicationis suspen
sionis ꝛ interdicti a quibus potest ordinā
dos. Quarto episcopus ordinans cōse
rat ordines illis qui sunt de sua diocesi vel
alijs de licentia sui epi. Nam vt scribitur in
c. eos. de temporibus ordinationū li. 6.
Episcopi qui sciēter ordinant clericū alie
num per annum a collatione ordinū sunt
suspensi. Et postqꝫ suspensio fuerit manife
sta poterunt subditi sine ipsorū licentia a vi
cinis episcopis ordinari. Attendat etiā
diligenter episcopus vt nō faciat defectū
in expressione formarū vel collatione instru
mentorū ipsorū ordinum. Et precipue sit
cautus in ordine sacerdotij: qꝫ in calice sit
vinum cum aqua ꝛ super patenam hostia
Et qꝫ ordinandi sacerdotes tangerent calicē
ꝛ patenam. Et qꝫ imponat manū super ca
pita eorū. Et vt dicit glossa in. c. p̄resb̄.
Et de sacramentis non iterandis. Sacer
dotibus ꝛ diaconibus manus imponitur
23. di. c. Quorūdam. Et eorū consecratio si
milis est. 16. q. 3. §. Ecce euident. Sed dif
ferentia est quia episcopus ꝛ omnes p̄sbi
qui ibi sunt super caput ipsius p̄sbi or
dinandi manus imponunt. 23. di. c. p̄resb̄ y
ter. Diaconus nō solus ep̄s: eadeꝫ distin
ctione. c. Diaconus. Ista aut ordinatione

facta dicat secretas morose ꝛ fortit vt ordi
nati ad sacerdotium possunt cum eo dicere
cum habeant concelebrare cum eo non ta
men qꝫ illud sit de substantia ordinationis
vel qꝫ oporteat supplere illud si nō dicerēt
cum eo. ¶ Demū in fine misse ad bene esse
solent episcopi se recomendare ordinatis
ꝛ iniungere quasdam missas sacerdotibꝫ.
Alijs alias orationes pro ecclesia dei pro
summo pontifice: pro ipso ꝛ pro bono sta
tu ciuitatis. Nec dicta sunt quoniā pleriqꝫ
omittunt ex negligentia seruare que a pa
tribus tradita sunt in administratione sacra
menti ordinis. Secūdo tenentur episco
pi ministrare suis populis documēta. Mo
tent ipsi quid scriptū est in. c. Inter cetera
de officio ordinarij. ꝛ audiant apostolos.
quorū vices gerunt dicentes Actuum. 6. c.
Non est equum nos relinquere verbū dei
ꝛ ministrare mensis. Et dñs iesus aposto
lis dixit m̄h̄arci ultimo. p̄dicare euāge
lium omni creature. Sed dimittamus ista
conscientijs p̄latorū videant ipsi quomo
do clamādū sit ab eis cōtra lupos. Terc
tio tenentur episcopi ministrare suis subdi
tis temporalia cū possunt ꝛ abundāt. De
quibus dicitur in sermone de auaritia cle
ricorū. ¶ Sed aduertant ne vtantur negli
gentia obseruandi ecclesie statuta. ¶ Et pri
mo ne conferant beneficia indignis quod
phibetur. 61. di. c. In sacerdotibꝫ. ¶ Secū
do nō plura vni sꝫ singula singulis di. 70.
c. Sacerdot. Extra de prebendis. c. Quia in
tantum. Et quous solus papa dispenset vt
qꝫ habere possit plures ecclesias curatas
vel plures dignitates vt i. c. De multa. c. de
prebendis. Et in beneficijs simplicibus
pluribus habendis ep̄s valeat dispensare
vt dicit glo. in dicto. c. Tamen sine causā ra
tionabili dispensando non est sine peccato
dum vnus clericus exuriat alius autē ebr̄i
us sit. Potest autē episcopus ecclesias cu
ratas duas vnire ex causā rationabili puta
propter exiguitatē: quia vna nō sufficeret
ad sustentationē vel ppter raritatē clerico
rum ꝛ huiusmodi accedente tamen cōsen
su patronorū si habēt patronos. Et hoc vel
simpliciter vel ad vitam sacerdotis eas ha
bētis. Et sic poterit absqꝫ aliqua pape dif

penſatione quis habere duas curatas: q̃
vt vna reputatur. ¶ Tercio attēdat vt nō
conferat regimē parrochialis ecclesie ei q̃
non attigit annu3. xxvij^m. quod si fiat col
latio non valet: vt patet extra de electione
li^o. 6. In. c. Licet. 2 in. c. Memo. Nam vt di
cit glo. in. c. Et ratione. Et de etate 7 quali
tate 7 or: die p̃ficiendop. ¶ Pueri nō reputā
tur idonei ad b̃nficia curata. Extra de pre
bendis. c^o. Super. Sed ad beneficia sum
plicita sic. 77. di. c. In singulis.

¶ Quātr epi 7 plati negligētes nō ingrūt
defectus subditor. Et de visitatione fēda
per ipsos. Cap. 2^m.

¶ Secunda negligentia ep̃op̃ 7 aliorū
¶ Prelatorū dicitur inquisitionis. Mul
ti enim negligentes sunt ad inqui
rendā vitā subditor. Nam vt dicit glo. in
c. Quoniam. ex de simonia. ¶ Prelatorū est
inquirere de excessibus subditor. extra de
officio ordinarij. c. p. xi. q. 3. c. Precipue.
vnde dicit dñs Ezechiel in p̃sona prela
torum. Ezechielis. 3. c. Fili hominis spe
culatorem dedi te domui israel idest plebi
tibi commisse ad intueudum facta eorum.
vnde si dicente me ad impium ait domin⁹
Morte morieris tu non annūciaueris vt
reueratur ab iniquitate sua ipse in iniqui
tate sua morietur: sanguine nō suum idest
mortē de manu tua requiram. Qñ. f. ex ne
gligentia tue inquisitionis 7 admonitiōis
non est reuerſus ad p̃nitiam. Dicit autē de
us ad impium morte morieris qñ peccat
mortaliter. Hoc enim ipse dicit per scriptu
ras. Et ideo debet prelatus inquirere de vi
ta subditor: vt qñ potest percipe aliquod
criminale in eis admoneat. vnde dicitur:
diligenter cognosceas vultum pecoris tui
idest conuersationē subditi interiorē 7 ex
teriorē. Nā vt dicit regula iuris. Nō po
test esse iusta excusatio pastoris si lūpus co
medit oues extra de regulis iuris. c. Quā
uis. ¶ Et p̃pterea ordinatum est vt ep̃s vi
sitet plebez sibi commissū ad minus semel
in anno vel pluries si opus fuerit. id. q. p²
c. Decernimus. 7. c. Ep̃s. 7. c. Placuit. 7 c^o
Regenda. Et. 18. q. 2. c. Non semel. Et de
heretica. c. Ad abolendam. Ista tamen vi
sitatio fienda est cum charitate non t̃ran

nide: vt dicitur. id. q. 3. c. Cauendum. neq3
cum onere multarum expensarū: vt dicitur
in. c. Cum apostolus extra de censibus. Et
quia nonnulli visitant causā lucri ideo in
c. Romana. extra de censibus li^o. 6. preci
pitur sub determinatione maledictiōis eter
ne vt ep̃scopi visitantes nihil recipiāt pre
ter procuracionem victus cum familia sua
ab ecclesijs quas visitant: 7 non visitātes
nihil percipiant. ¶ Visitat nanq3 medicus
egrum ad curandum. Amicus socium tri
bulatum ad consolandū. Sicut tres amici
iob. Visitat pastor gregem ad congregan
dum 7 defendendū. Sic prelati debēt sub
ditos visitare ad curādas infirmitates vi
ciorum: ad subleuandas necessitates mise
rorum: ad vniendum 7 regulandum actio
nes subditor: 7 sic vtiliter visitēt. vnde p²
q. p². c. Placuit dicitur. Placuit per sin
gulas ecclesias ep̃scopi per dioceſes ambu
lantes primū discutiāt clericos quō or: di
nem baptisimi teneant vel missarū 7 qualr
quecunq3 officia in ecclesia peragant. Et si
recte quidem inueniant deo gr̃as referāt.
Sin autē minime docere debent ignaros 7
hoc modis oibus sc̃ipere: sicut antiqui ca
nones iubent.

¶ Quātr prelati 7 epi negligentes nō cor
rigunt excessus delinquentium qui corrigi
debent aliquādo blande: aliquādo seuerē.

Cap. 3^m.

¶ Tertia negligentia prelatoz 7 ep̃oz
di correctionis. dū nonnulli nō corri
gunt defectus q̃s reperiunt in visi
tatione. Sciendū tñ q̃ in huiusmodi cor
rectione debet prelatus aliquñ misereri de
linquentibus: sed nō oibus. Nā recoſcē
tibus defectū suū sine accusatione 7 se hu
miliantibus miserendū. vñ Hiero⁹ de pe
di. p². c. Importuna. ait. Abi peccator itel
ligens vulnus suū tradit medico se curan
dū illi non est virga necessaria sed sp̃us le
nitatis. Et siliter illa q̃ committunt ex fragi
litate nō ex bituata malicia nec sūt scāda
losa possūt 7 debent misericordit̃ puniri vt
habet di. So. c. Tua. Contumaciū nō 7 ex
supbia peccatib⁹ nō est miserēdū. vñ Bre
gori⁹. 2. q. 4. c. Quāto. ait. In ptumacia p
sistentib⁹ seueros esse nos puenit b̃m illud

Virgili. Parcere subiectis et debellare superbos. Similiter non est miserendum hijs qui operant iniquitatem post plures admonitiones. vñ Siricius papa ait. 82. c. Plurimos. Ferro necesse est vt abscondatur vulnere que fomentum non sumpserint medicinam. Idem. 16. q. 3. c. In canonicis. et de electione. c. Cum in cunctis. Et propterea in. c. Sicut. ex de cohabitatione clericorum et mulierum dicitur. Subdiaconi diaconi et presbyteri concubinas retinentes post monitionem suspendi debent ab ecclesiasticis beneficiis et si suspensi non se correxerint perpetuo sunt priuandi. Ibi glo. assignat rationem: quia crescente contumacia crescere debet pena. Et vt lite non preestata. c. Quidam. Et ff. de penis l. Relegati. Et iterum ex de cohabitatione clericorum et mulierum in. c. Si autem scribitur. Si clerici fornicarias detinent siue in minoribus siue in maioribus ordinibus post trinam monitionem spoliemur beneficiis et fructibus ecclesiasticis. Et in. c. Si quisque adhuc ita dicat. Siquis sacerdotum suspectus de fornicatione cum aliqua post trinam monitionem inuenitur fabulari cum ea et alio modo conuersari excommunicetur et mulier canonice iudicetur. Glo. Homine sacerdotum intelligitur etiam inferiores: quia inferiora intelliguntur in superioribus. 93. di. c. Legimus. 14. q. 3. c. Penale. Et super verbo iudicetur ait glo. idest in monasterio ponatur. 33. di. c. Si nuptiis. vel excommunicetur si hoc publicum est vt ex de snia excommunicationis. c. Si concubine. Similiter non est miserendum hijs qui operantur iniquitatem infectiuam aliorum vt sunt heretici de quibus diximus in sermone de superbia hereticorum. Et igitur dicit textus in. c. Irrefragabili. ex de officio ordinarij. Prelati debent intendere correctioni et emendationi subditorum: alias requiritur sanguis eorum de manibus suis. vbi glo. Durum verbum est istud pro prelati negligentibus. Sed vt dicit glo. in. d. c. Irrefragabili. Cum episcopus est negligens in correctione subditorum vis corrigendi vel puniendi deuoluitur ad archiepiscopum. 9. q. 3. c. Cum simus. Operentur itaque prelati opera christi: qui eos posuit vt essent lux mundi per debitam dispensationem omnium supradictorum. Quod si fecerint.

gratiam christi consequentur. Quam nobis ostendat largiatur Amen.

¶ Feria quinta quinte hebdomade. De negligentia clericorum.

Sermo trigessimus tertius.

Magnificabant

m

deum. Scribuntur hec verba Luca 7. c. et in euangelio hodierno

Spectat scilicet ad clericos deputatos cultui diuino magnificare deum. Ipsi equidem suscepunt officium in terris quod angeli et beati exercent in celis. Et propter coronam clericalem ad gradum dignitatis sunt sublimati. Quibus dicitur illud Petri 2. sue canonice. c. 2. Vos estis genus electum regale sacerdotum gens sancta populi acquisitionis. Verumtamen quod plures ingrati deo quod ad ipsorum officium pertinet plusquam negligenter si dici potest exoluunt. Quapropter in presenti sermone de negligentia clericorum tractandum est cui non magnificant deum sicut decet. Distinguemus autem triplicem illorum negligentiam.

¶ Prima dicitur laudationis.

¶ Secunda deuotionis.

¶ Tercia contractionis.

¶ Quod clerici negligentes non laudant deum in 7. horis canonicis qui laudandus est ore et vocali: et de cantu officij ac de omissione.

Cap. 3. m.

¶ Prima negligentia clericorum dei laudationis. hec est dum recusant dicere canonicas horas ad quas tenentur. De quibus dicit illud psalmus. Septies in die laudem dabo tibi. Has horas instituit ecclesia vt dicant angelis ad laudandum deum pro beneficiis suis. Int quod maxima sunt beneficium creationis septem diebus expletum: vt patet Genesim. 1. c. Et beneficium redemptionis septem quodammodo horis pactum. Ad aeternitatem videlicet prima et cetera. Sicut in officio crucis commemoratur. Glo. 10. in. c. Presbiter. Et de celebratione missarum dicit quod septem sunt hore canonice: sicut septem sunt dona spiritus sancti: et septem dies seculi: et septem etates mundi. Et. 7. petitiones in oratione dominica. Prima hora est matutinum: 2. prima: 3. tertia: 4. sexta: 5. nona: 6. vespere: 7. completorium. De his ita tradunt doctores quod omnes ordiati in sacris. scilicet in subdia-

conatu et supra tenent et precepto dicere oēs
horas: ut patet ex de celebratione missarum i. c.
Dolentes. Quilibet etiam cleri beneficiarius etiam
in minoribus ad id tenent. Et quis aliquid
dicat quod tales possint per alios officiare seu
per alios dicere horas et precipue si causa
studij vel alia iusta causa sint absentes et per
idoneum substitutum officiet ecclesiam. Tunc Joā
nes andree super. c. Preceptum de celebratione
missarum dicit theologos tenere quod cum istud sit
onus personale videtur quod per alios solui non pos
sit. Et idem in nouella aut libere videtur quod sa
nore studij statuerit ecclesia: quod cleri in mino
ribus beneficiariis saltem non curati occupati
bono zelo ad studium tenentes vicarium excusa
rent ab horis dicendis dicendo officium beate
rogis. Tenent etiam ad horas religiosi presb
yteri quorum religio ad actus vite prelatiue ē
institutum et per ecclesias confirmata. Et hoc ratione
sue professionis. Quia non solum sunt institute hi
religiones ad orandum particulariter pro se: sed
etiam ad orandum pro salute vniuersali fidelium.
Ad hoc autem orationem. sciendam in persona totius
populi christiani pro utilitate eius sunt institute spe
cialiter hoc canonice. Et qui dicit Petrus de
palude quolibet religiosum presbiterum teneri ad
horas. Idem dicit Anselmus de anchona in li.º de
ecclesiastica praxe. Adde quod etiam pueri tenen
tur ad horas: quod corpore quod applicati sunt tota
lit ad dei cultum habent beneficium interpretatiue. scilicet vi
uendi ex elemis vel de redditibus monasterij
vel de quibuslibet qui eis cedunt ab ecclesia
ratione applicationis ad cultum diuinum. Sed per
spirituali exercitio bonarum meritorum tria sunt in hac
parte dubia declaranda.

¶ Primum utrum deus sit ore laudandus.

¶ Secundum utrum carus in officio diuino sit promedandus
¶ Tertium utrum qui omisit officium debeat illud supplere
¶ Primum dubium est. An deus sit ore lau
dandus. Et argui posset quod non. quod per Aristotelem
dicitur in philosophia ethicorum. Optimorum non est laus: sed
maius aliquid et melius. Sed deus est super omnia
optima. Ergo deo non debet laus sed aliquid
maius laude. Item quod deus merito colitur magis
quod ore. vnde Mathaei. i. Christus allegauit dictum
Ysaie. Populus hic labijs me honorat: cor
autem eorum longe est a me. Ergo laus dei magis
presbiter in corde quam in ore. Item ad hoc homines
ore laudant ut ad meliora prouocent. Similiter

lud Quidam in li.º de tristibus. Venique non
paruas animo dat gloria vires Et secunda facit
pectora laudis amor. Sed deus per verba
hominum non prouocat ad meliora: tunc quod imuta
bilis: tunc quod optimus est. Ergo deus non est
laudandus ore. ¶ Rñdet Tho. 22. q. 91. quod
verbis alia ratione utimur ad deum et alia ratione
utimur ad homines. ¶ Ad hominem utimur ver
bis ut preceptum nostri cordis exprimamus. Et
ideo laude oris ad hominem utimur: ut vel ei
vel alijs innotescat quod bona opinionem de lau
dato habemus: ut per hoc etiam ipsi qui lau
datur ad meliora prouocemus et alios apud
quos laudat in bona opinionem et reuerentiam
et imitationem ipsius iducamus. Sed ad deum
utimur his non quidem ut ei qui inspector est
cordium nostros preceptus manifestemus: sed ut
nostros et alios audientes ad eius reueren
tiam inducamus. Et ideo necessaria est laus
oris non quidem propter deum sed propter ipsam lau
dantem cuius affectus excitatur ad deum ex
laude ipsius et in quantum homo per diuinam
laudem affectu ascendit in deum. Interi etiam
per hoc retrahit ab hijs que sunt contra de
um. ¶ Proficit etiam laus oris ad hoc quod alio
rum affectus prouocatur in deum. unde dicit in
ps. Benedicam dominum in omni tempore semper
laus eius in ore meo. In domino laudabitur
anima mea. et postea subdidit: audiāt mansue
ti et letent. ¶ Ad primum ergo argumentum dicit Tho.
quod de deo possumus dupliciter loqui. ¶ Uno
modo quantum ad eius essentiam. Et sic est in
comprehensibilis et ineffabilis et maior omni
laude. Debentur autem ei secundum hanc operatio
nem reuerentia et latrie honor. ¶ Aliomodo
possumus loqui de deo secundum effectus ipsius
qui in nostra utilitate ordinantur: et hoc hoc
debet deo laus. ¶ Ad secundum argumentum dicit Tho.
quod laus deus sit corde laudandus: tamen valet
exterior laus oris ad excitandum interiore
affectum laudantis et ad prouocandum alios
ad dei laudem ut est dictum. ¶ Et sic etiam
soluitur tertium quia deum non laudamus pro
pter utilitatem suam sed propter nostram. ¶ Se
cundum dubium fuit utrum cantus in officio di
uino sit commendandus. Et quidam dicunt quod
non. Nam hieronymus di. 92. c. Cantan
tis dicit. Deo non voce sed corde cantandum
nec in tragedorum modum guttur et fauces

medicamine liniēde sunt: vt in ecclesia thea-
trales moduli audiantur ⁊ cātica. Et Gre-
gori⁹ prefata. 92. di. c. In sancta plerumq;
fit vt dum blanda vox queritur ⁊ grua vi-
ta negligatur ⁊ cantor minister dñi mori-
bus stimulat cum pplm vocibus delectat
¶ Alij dicunt q; cantus assumendus sit in
oluiua laude. Nam Ambrosi⁹ cantū insti-
tuit in ecclesia mediolanensi vt refert Aug⁹
9. p̄fessionū. Dicit ergo Tho. q; cantus il-
le qui fit ad finez vanitatis ⁊ vano modo
ad officiū diuinū non est assumendus. Sz
cum cantus ordinatur ad dei laudē licitus
est: quū fm diuersas melodias sonoz ani-
mi hominū diuersimode disponunt: vt pa-
tet per Philosophū. 8. politicē. ⁊ Boeciū
in plogo musice. Et sic per cantū aīus pro-
uocatur ad deuotionē. vnde Aug⁹ dicit in
io. p̄fessionum. Adduco: cantandi consue-
tudinē approbare i ecclesia vt per oblecta-
menta aurium: infirmoz aīus in affectus
pietatis assurgat. Et de seipso dicit. 9. libro
p̄fessionum. Fleui in hymnis ⁊ canticis tu-
is: suaue sonantis ecclesie tue vocibus cō-
motus. ¶ Tertiū dubiū fuit vtrū qui omi-
sit officiū teneatur illud supplere. ¶ Ad
hoc rñdet Tho. in q̄libetis. q; sicut in offi-
cijs diuinis exoluendis obseruanda est cō-
gruitas loci: ita etiā congruitas t̄pis: que
obseruari non posset si oporteret iniungere
omittētī q; horas diceret quas omisit. For-
te enī in completorio diceret. Iā lucis orto
fidere. Et in t̄pe paschali officiū dñice pas-
sionis: quod videtur absurdū. Et ideo nō
videtur esse iniungendū q; easdē horas re-
petat sed aliquid ad laudē diuinam perti-
nens. hoc ē enī cōmune in oi officio diuino
laus dei ⁊ suffragiū fidelium. puta q; dicat
p̄salmos penitenciales vel vnuz p̄salteriū
plus ⁊ minus fm delicti qualitatez q̄uis
enim esset debitor officij q; t̄pe debito offi-
cij pretereunte iam est impotens ad solue-
dum t̄pe debito. Ideo est ei alia penitencia
iniungenda. Quare si quis per annū dimi-
serit officiū non obligatur q; totum dupli-
cet. Sed in aliud pōt commutari quia ma-
gis placebit deo ⁊ minus tediū esset peni-
tenti. Archidiacon⁹ etiam in rosario di. 91.
p̄niam huiusmodi dicit esse arbitrariam.

¶ Notandū insuper fm Basilim. q; si di-
cens officiū aliqua verba pretermittit non
oportet q; ppter hoc a capite resumat di-
sturbando totum officiū. Immo si dicēdo
in choro cum alijs ex aliqua necessitate in-
termisit p̄salmū vel lectionē ⁊ huiusmodi:
⁊ nō aliter potest omissū supplere nisi sub-
trahendo vocem ab adiutorio chori meli⁹
est pertransire q; officiū chori minuire.
¶ Potest tamē aliquid ppter hoc post offici-
um supplere. Et q̄uis omnia predicta de
negligentia diuine laudis ad septē canoni-
cas horas sint relata. Tamen dubitant ali-
qui. An peccet sacerdos q; sine causa omit-
tit quotidie celebrare. ¶ Et opinio quorun-
dam fuit q; mortalit̄ peccat qui ex negligē-
tia dimittit quotidie celebrare. Sz opinio
ista nimis est dura: ideo non tenet. ¶ Alij
dicunt q; non peccat qui dimittit celebra-
tionē nisi pplm habeat sibi commissū: vel
ex obedientia teneatur celebrare. Sed con-
tra istā opinionē dicit Tho. in. 4. di. 12. ⁊ in
tertia parte. q. 80. q; cum sacerdoti data sit
ptās nobilissima reus negligentie erit nisi
illa vtatur ad honorē dei ⁊ salutē animarū
vīuoz ⁊ defunctorū nisi forte aliquis ex sa-
militari cōsortio spūs sancti dimitteret. Se-
cus est de alijs actibus ordinis qui perti-
nent ad corpus xpi mysticū vt ligare solue-
re baptizare ⁊ docere. Nā qui nō tenetur
alijs p̄latione vel subiectione pōt ab illis
actibus cessare. Celebrare aut̄ tenetur vt
deo sacrificium reddat etiā si nulli hominū
teneatur. Quare videt q; salti teneat quili-
bet sacerdos celebrare in p̄cipuis festiuita-
tib⁹: q; Albert⁹ dicit q; mediū tenere beatū
est. s. aliquē celebrare aliquē dimittere nisi of-
ficiū exigat vt oi die dñico celebret. Sed
beati⁹ est q̄tidie deuote celebrare cū p hoc
sibi ⁊ multis valde p̄sit. vñ Ambī. de cō.
di. 2. c. Si q̄tēs. Ego qui q̄tidie pecco q̄ti-
die debeo accipe medicinā. ¶ Et idē accipe
quotidie qd tibi p̄sit. Sed sic viue vt quo-
tidie possis accipere. Hec ille. que itellige de
p̄silio nō de precepto.

¶ Qualr aliq clerici ex negligētia circa di-
uina sūt in deuoti corde ore ⁊ corporali ge-
stū. Cap. 2^m.
¶ Ecūda negligentia clericor di deuoti

tionis. Nec est dñi deuote celebrat diuina officia. In qbus triplex deuotio requiritur
C 1ª est verbalis.

C 2ª corporalis.

C 3ª mentalis.

C Prima deuotio que requiritur dñi diuina officia celebrant dñi verbalis. Debet enī officium dici distincte et aperte cū timore et reuerentia dei. Contra quod aliqui offendent dñi dicunt verba nimis festinanter et confuse: ita qd si sint duo vel plures vnus non expectat alium. Nonnulli quoque dicunt sine pigando dimittendo verba vel confusos vel syllabas: vt audiui aliquos: qui dum vellent dicere: deus in adiutoriu meū intende. dicebant: deus inuadit intende. Et in iuitatorio officij beate virginis. Ave maria secū. Et in missa. Scūs scūs scūs sabaoth: Pleni minicellis. Et in officio mortuorum existente funere in ecclesia cantor incipiebat. Pater noster. Et statim. Et ne nos inducas in tentationē. Hora tamē fm Henricus de gauda no in quolibetis qd dum vnus chorus dicat vnus versū alius: estimandū est singulos totū dixisse: quia ecclesia sic ordinata est. Ex quo dicto scrupulose et irrationabiliter mouentur illi qd faciunt sibi conscientia non dicendi quod inchoatur ab officiatore vel cantore vel ab alijs quibus committit verbus inuitatoriu et huiusmodi. Pleriqz istud i officio vana et exnea intermiscēt. Alij quoque sunt qui dum cantatur officiū vltulant vt canes trahunt caudas cū longo statu et alia similia faciunt que irreuerentiaz capiunt et inducionē. **C** Secūda deuotio que requiritur dñi celebrantur diuina dicitur corporalis. Naz vt Bama⁹ inquit. Quia ex duplici natura cōpositū sum⁹ corporali videlicet et incorporeali. Duplice deo honorē referre debemus spūale. s. et corporale. vnde Tho. 22. q. 88. dicit. Qd deū et si nō ratione sui ratione nostri etiā corporaliter reuereri debemus: tū vt honorem⁹ eū fm vtrāqz nostrā naturā: tum vt per corporales motus mentē nostrā excitemus et inflamme/mus. Et ppter ea statutū est vt dñi nomiat iesus vnusqz caput inclinet: vt in. c. Decet de immunitate ecclie li. 6. Similiter cōuenit pseruari vt dñi dicitur Gloria pñi etc. Incuru-

tur chor⁹ in signū humilitatis et subiectio nis. Et dum eleuat corpus dñi nři iesu xpi oēs flectant genua. Sed multi clerici et religiosi in hys deficiunt: qm aliqui stant cū vno pede in terra altero ad chor⁹ eleuato et dñi dicitur Gloria patri vel orationes ipsi immobiles sunt. Quidā etiā dñi eleuatur corpus dñi vix vno genu ad terrā posito illud adorant. **C** Tertia deuotio que requiritur dñi celebrant diuina dicitur mentalis. debet mens qm fieri potest vniri deo vlt attendendo ad ipsum vel ad verba vel ad sensum verborū. Sed multi mentē et cogitationes suas ad vanitates dirigunt et inanias falsas. Sicut euenit tpe meo cuidā sacerdoti quē noui: dum ille celebraret cum ad eū locū attigit quo se ad pplm voluit vt diceret orate fratres: taz vehemēter animū ad quandā mulierē conuerterat: vt qsi ex cogitatione illius ebrius factus dixit in aduertenter et fortiter. Quidio qd si bella. **C** Quasi clerici negligētes tractāt irreuerenter sacra templa et sacras res et sacramentum corpus xpi. **Cap. 3^m.**

Etiā negligentia clericorū de tractationis. Debet quidē tractare cū reuerentia maxime tria.

C Sacra templa.

C Sacras res.

C Sacratissimū corpus dñi nři iesu xpi. **C** Primo debent cōtrectare clerici cū reuerentia sacra tēpla: qm decet domus dñi sanctitudo. Sed ex negligentia vident iaz in multis locis ecclesie imūde et in ipsis reponuntur vegetes frumenta blada et filia Aliqui quoque die noctuqz apertas ecclesias retinēt quas intrant canes illas deturpan et hoies de rebus secularibus pfabulantes cū tā tanta in ecclesijs fieri nō liceat: qz vt Aug⁹ ait. 42. di. c. In oratorio. In oratorio preter orandi pfallēdiqz cultum nihil penitus agatur. vt noi huic et opa iugit impenā pcordeat. Et tertius in. c. Cū ecclesia Et de immunitate eccliarū. Ecclesia dei s. eūa gelicā vitatē domus oionis esse debet nō spelica latronū. De reparatiōe quoque qd dicā cū inspiciamus et sepe pfractas eccliarū portas: stillātia tecta: ruētes muros et huiusmodi: tū q illas reparare tenem⁹ ad nā

aliud vigilant nisi ut pro se percipiant eccle-
 siarum fructus. Aduertant tamen omnes clerici
 beneficiati et minores et maiores et subdi-
 ti et prelati. quod scribitur in. c. p. de ecclesijs.
 edificandis. Quicquid ecclesiasticum benefi-
 cium habent omnino adiuuent ad recta eccle-
 sie vel reparationem. ubi glo. Nam ubi est
 emolumentum ibi debet esse onus. Et se-
 cundo debent clerici tractare cum reueren-
 tia sacras res: que sunt robalee altarium ca-
 lices: corporalia: Indumenta quibus ipsi
 utuntur ad diuinum cultum et similia. Sed con-
 siderentur altaria in multis ecclesijs et iue-
 nient ibi robalee fordidissime pulueribus
 et stercoreibus vel guttum vel murum plene.
 Corporalia non nigra et fetulenta: indume-
 taque sacerdotalia lacerata et cucula ut sic di-
 cam deturpata: que omnia ex nequissima ne-
 gligentia procedunt. Adhuc enim cura est aliq-
 uibus clericis de coma sua et sotalaribus que
 de rebus sacris. Membrum in qua deuorant
 albis robaleis ornata esse volunt: et de ve-
 stimentis ecclesiastico vsui et diuino depu-
 tatis nec minimam faciunt estimationem. Ali-
 quid dicitur clericis: quod est de custodia eucharistie
 in. c. Relinquit. in ter. et glo. Et de con. di-
 p. c. Testamenta. scribitur. Testamenta ec-
 clesie honesta et munda esse debent. Tercio
 debent clerici tractare cum reuerentia sacra-
 tissimum corpus domini nostri iesu christi: ut. scilicet. reposi-
 tum in ecclesijs custodiatur caute et sub cla-
 uibus in loco decenti: ut ponit in. c. Statui-
 mus. Extra de custodia eucharistie. Quan-
 ta non sit in hoc clericorum multorum negligentia
 experientia manifestat. Ideo debent operari
 omnes ut diuinum cultum exerceant diligenter et
 magnificent deum: qui est benedictus in secula
 seculorum Amen.

¶ Feria 6^a ante hebdomadam. De desperatione.
 Sermo trigessimus quartus.

Omne iam fe-

ret quattriduanus est. Quia sunt
 Marthe de resurrectione laza-
 ri desperantis originaliter Joannis. xi. c. et in
 euangelio hodierno. Diffidebat martha de
 resurrectione fratris sui lazari: quod conside-
 rabat fetorem exanimati cadaueris et christi

dei incarnati potentiam non pensabat. Ideo
 christus incredulitatem eius modeste redarguit
 dixitque illi. Si credideris videbis gloriam
 dei. Sic et nonnulli peccatores cum inspicunt
 fetidam animam suam obrutam mole magnorum
 criminum desperant ad salutem et vitam
 amplius posse redire. Et ad hoc inuigilat il-
 le spiritus antiquus hostis humani generis
 ut post peccata grauissima ipso cooperante
 commissa infelices peccatores desperet. ¶ Iam
 co in presenti sermone de peccato desperationis
 dicemus. Est enim desperatio filia accidie huius
 Gregorius et Thoma. 22. q. 20. De quibus tria mysteria
 nobis occurrunt declaranda.

¶ Primum de varietatis.

¶ Secundum de grauitatis.

¶ Tertium de remissibilitatis.

¶ De triplici desperatione. scilicet passionatorum
 danatorum: et peccatorum. in quibus etiam triplex alia
 desperatio ponitur. Cap. primum.

¶ Primum mysterium declarandum de de-
 speratione de varietatis. Inuenitur
 enim triplex varia desperatio.

¶ Prima est passionatorum.

¶ Secunda est damnatorum.

¶ Tercia est peccatorum.

¶ Prima est desperatio passionatorum: hec
 est quedam passio contraria spei. Sicut enim
 spes importat quendam accessum. Tedit enim
 sperans in obiectum id est rem speratam que est
 bonum arduum quod habet rationem attractiui
 cum possibilitate adipiscendi. Sic despera-
 tio importat quendam recessum. Nam despe-
 rans discedit a bono arduo: non quod non de-
 sideret: sed quod considerat illud cum impossi-
 bilitate obtinendi. Et ideo habet rationem
 retraciuum secundum Thoma. primum. c. Si ergo despe-
 rat. ret de eo quod non est natus adipisci vel
 de eo quod non est debitum adipisci: desperatio
 talis de se non esset peccatum. unde si medi-
 cus desperaret de curatione alicuius infir-
 mi: vel si quis agricola desperet se fieri pos-
 se imperatorem aut simplex clericus papam non
 peccant propter impossibilitatem consequendi ta-
 lia. Et sic de alijs. ¶ Secunda est desperatio
 danatorum. Quis enim danatus tam demones
 quod homines desperati sunt scientes certitudinaliter
 quod nunquam euadent penas inferni. ut dicit
 beatus Thoma. 22. q. 18. ubi ostendit quod in da-

natis non est spes. Nec obstat q̄ in demonibus sit fides lz coacta: quia inter fides 7 spem est differentia: quia fides est de rebus bonis 7 malis 7 p̄teritis presentibus 7 futuris: 7 suis 7 alienis. Sed spes nō est nisi de rebus bonis futuris ad se pertinentib⁹. Ideo magis potest esse fides informis in dānatis q̄ spes: quia bona diuina nō sūt eis futura possibilia: sed sunt eis absentia desperati. sunt igitur dānati de venia peccatorū suorū 7 de salute consequenda. Ita tamē desperatio s̄m Tho. 22. q. 20. non imputatur eis ad culpam: q̄ sunt in statu de sperādi. p̄pter impossibilitatē redditus ad beatitudinē. Ideo est eis pars damnationis. Tertia est desperatio peccatorū que triplex esse potest.

1^a miserie euadende.

2^a venie p̄sequende.

3^a felicitatis consequende.

1^a Prima desperatio est miserie euadēde. Cū enī vident peccatores miseras 7 calamitates malorū que incurrunt. p̄pter peccata eorū desperant de deo q̄ velit ipsos liberare cū tamē legamus nimuitas ad penitentiam conuersos subuersionis interitū euasisse. Et vrbz tpe gregoriū a pestis crudelitate liberatū. p̄pter deuotionē populi et orōnes humiles in p̄cessionibus replica / tas. Et si non semp deus clamātes liberet ab aduersitatibus vite presentis: tamē faciāt homo quod in se est orando: ieiunādo pia vota emittendo 7 similia: 7 confidat in deo ac se illi committat. Innumeri vt sic dicam peccatores a grauissimis piculis isirmitatibus 7 tribulationibus liberati sūt: q̄ dei 7 beate virginis aliorūq̄ sanctorū ipzorauerunt p̄sidium. 2^a Secūda est desperatio venie consequēde. In hanc incidunt multi dicētes cum cayn gen. 4. c. Adior est iniquitas mea q̄ vt veniā merear. Cōsiderant enī tales peccatorū suorū magnitudinē multitudinē 7 vicissitudinē. s. q̄ grā / dia sint illozū peccata q̄ multa q̄tūue viciibus reiterata 7 statim aīo deficiunt 7 de piissimo deo male sentiunt. s. q̄ vel nolit vel non possit peccata remittere. Contra q̄s clamat omnis scriptura que deum misericordem 7 benignum facietur quibuscunq̄

peccatoribus 7 quicunq̄ ad penitentia reuertentibus. Et lz multas auctoritates posuerim in s̄mone de misericordia dei in qua dragesimali de p̄nia: tamen hoc loco illas repetere 7 alias superaddere p̄necessariū cēleo vt sic terreatur diabolus 7 abscedat a cordibus peccatorū quos in desperatio / nē innititur retinere. Audite igitur 7 auribus percipite felicissimum saluberrimum iocundissimūq̄ nouum. Peccatores de patre nostro quē offendimus: quē deseruimus: quē per tempora longissima spreuimus. Misericors est misericordiam offert conuertentibus ad se. De quo sic scribitur Exodi. 34. c. Dominator dñe deus misericors 7 clemens patiens 7 multe misatio / nis. Et deuteronomij. 4. c. Reuerteris ad dñm deum tuum 7 audies vocem eius: q̄ deus misericors deus deus tuus est. Et Ecclesiastici. 2. c. Pius est dominus 7 misericors 7 remittet in die tribulationis peccata. Et 17. c. Quā magna est misericordia dei: 7 propiciatio illius conuertentib⁹ ad se. Et 18. c. Quis adiciet enarrare misericordiam domini. Et Si. c. Letetur anima vestra in misericordia eius. Et Sapientie. 15. c. Tu autē domine suavis 7 verus es 7 in misericordia disponēs omnia. Et David in ps 50mo. Misere mei deus hz magnam misericordiam tuā. Et ps. 83. Misericordiam 7 veritatem diligit deus. Et ps. 85. Tu autē domine suavis 7 mitis 7 multe misericordie omnibus inuocantibus te. Et ps. 88. Misericordias domini in eternum cantabo. Et ps. 99. Laudate nomē eius quoniam suavis est dominus in eternū misericordia eius. Et ps. 107. Magna est super celos misericordia tua. Et ps. 118. Misericordia dñi plena ē terra. Et ps. 129. Apud dñm misericordia est 7 copiosa apud eū redemptio. Et Ysa. 30. c. ait. Expectat deus vt misereatur. Et 55. c. Derelinquit impius viā suā 7 vir iniquus cogitationes suas 7 reuertat ad dñm 7 miserebitur eius. Et Joel. 20. c. Conuertimini ad dñm deum vestrū quia benignus 7 misericors est 7 prestabilis super maliciā. Et Daniel. 9. capitū. Pro sternimus preces in miserationibus tuis

multis. ¶ Et Math. 9. c. Christus dixit. Misericordia volo. ¶ Et Paulus ad eph. 2. c. Deus dives est in misericordia. ¶ Et de hac sunt tertius et sine dulcissime in decretis. So. di. c. Quia tua. c. Siquis. ¶ Et p. q. 7. c. Siquis. ¶ Et. 2. q. p. c. Multi. ¶ Et. 7. q. p. c. Qui negant. ¶ Et. 22. q. 4. c. Quisquisq. c. Incomutabilis. c. Non semper. c. Omne. ¶ Et. 23. q. 4. c. Nec aut vita. c. Ipsa pietas. c. Si illic. c. Duo ista. ¶ Et. 23. q. 5. c. Si non licet. c. Ad fidem. c. Relegentes. ¶ Et. 26. q. 6. c. Is qui. c. Agnovimus. ¶ Et. 32. q. p. c. Apud. ¶ Et. 33. q. 2. c. Admonere. ¶ Et de pe. di. p. c. Libenter. ¶ Et. c. Multiplex. c. Impertuna. c. Movit. c. Quodobrez. c. Quia divinitatis natura. c. Predixerat. c. Medicina. c. Quez penitet. ¶ Et de pe. di. 3. c. Minuere. c. Ille rex. c. Talis. c. Adhuc instat. Sunt in promptu exempla tot peccatorum qui ad dominum redeunt be nigne recepti sunt et veniam acceperunt: ut patet in sermone illo nostro de misericordia dei. ¶ Tertia desperatio est felicitatis adipi scende. Desperant peccatores quod sepe ad i pisci regnum celorum: quoniam illud non datur si ne meritis. et ut inquit Beda. sine meritis aliquid sperare non spes sed presumptio dici debet. Quibus respondet Bona² in 3° di. 26. in declaratione littere. Quod alii sunt qui non habent meritum nec in proposito nec in effectu sunt qui malefaciendo nullum bonum agunt: proponentes firmiter in sua dissoluta vita perseverare asserentesque. Si de derit mihi deus paradisus faciat quod vult. Si dimiserit me in infernum quid mihi. Ego vitam mutare nolo. Tales utique presumptuosi essent si speraret illo modo posse saluari. ¶ Alii vero sunt qui habent meritum in proposito et in effectu. Hi sunt viri perfecti quales fuerunt sancti et amici dei virtutibus heroicis fulgentes qui peccata omnia evitan tes bonis opibus vacaverunt die noctuque ferventes domino in humilitate et devotione. ¶ Quidam autem habent meritum in proposito et si non in effectu. Isti sunt homines imperfecti qui et si humana fragilitate sepius in peccata labantur tamen deo se commendant ut illis spacium tribuat penitentie: frequenter ecclesiis largiuntur pauperibus elemosinas: cu

modiunt sanctos dies festorum et exercet alia opera bona clamantes semper in corde suo cum publicano. Deus propitius esto mihi peccatori: hi sperare possunt non presumptuose: quia ad numerum deveniunt electorum. Et si quis obiceret quod nullus potest mereri vitam eternam quia illa est bonum infinitum et meritum nostrum est meritum finitum et finitum ad infinitum nulla est proportio. Responderi potest per ea que dicta sunt in sermone per quod dragimalis de peni tetia. c. 3.

¶ Quod desperatio gravissimum est peccatum ex eo quod per illam homines retrahuntur ab operibus bonis et labunt in effrenata vicia. Cap. 2^m Ecce dum mysterium declarandum de desperatione dicitur gravitatis. Est quippe desperatio gravis peccatum. ¶ Unde Hieronymus ad rusticum monachum ait. Nihil sic offendit deum sicut cor impenitens. Solum desperationis crimen est quod veniam consequi non potest. ¶ Et Leo papa de pe. di. 3. c. Sceleratior. sic iuda alloquitur. Sceleratior omnibus o iuda et infelicior exististi quoniam penitentia non revocavit ad dominum: sed desperatio traxit ad laqueum. Quasi dicat quod gravius fuit peccatum desperationis in iuda quam peccata iudeorum et alia peccata per illum commissa. ¶ Et glossa super illud Numeri. 24. c. Si desperaveris lapsus in die angustie minuetur fortitudo tua dicit. Nihil est execrabilius desperatione quam qui habet et in generabilibus huius vite laboribus et quod peius est in fidei certamine constantiam perdit. ¶ Et Isidorus libro de summo bono. Perpetrare flagitium mors animi est: sed desperare est descendere in infernum. ¶ Sed propter ista querunt scire non nulli utrum desperatio sit maximum peccatum. Et ex auctoritatibus predictis videtur quod sic. Preterea peccatum insanabile videtur esse gravissimum secundum illud Hieremie. 30. c. Insanabilis fractura pessima plaga tua. Sed peccatum desperationis est insanabile. unde Hieremie. 18. capitulo Plaga nostra desperabilis renuit curari. ¶ Sed contrarium ostendi potest. ¶ Primum quod illud peccatum videtur esse altero gravius quo peccanti maius nocumens infertur. Sed ex infidelitate que opponitur

fidei infertur maius nocumentū quia per infidelitatem destruitur fundamentum spiritualis edificij q̄ ex desperatione que opponitur spei: ergo infidelitatis peccatū grauius est peccato desperationis. ¶ Secūdo arguitur ex sentētia Aristo. qui ait. 8. ethi. cor. Maiori bono maius malum opponitur. S; charitas est maior spe: quia vt ait Apostolus p̄ ad corinthios. 13. c. Nūc autem manent fides spes charitas tria hec. Maior autem horum est charitas. Ergo odium dei oppositum charitati est grauius desperatione opposita spei. ¶ Respondet Tho. 22. q. 20. q. peccata que opponuntur virtutibus theologicis sunt s̄m sūm ge / nus alijs peccatis grauiora. Cum enī virtutes theologicę habeant deū pro obiecto peccata eis opposita important directe et principalit̄ auersionem a deo. Si enim esse posset conuersio ad bonum commutabile sine auersione a deo q̄uis esset iordinata non esset peccatum mortale. Et ideo illud quod primo 7 per se habet auersionē a deo est grauius inter peccata mortalia. Virtutibus autem theologicis opponunt infidelitas desperatio 7 odium dei. Inter que odium 7 infidelitas si desperationi comparantur inueniuntur s̄m se quidem idest s; rationē pprie speciei grauiora. Infidelitas enim prouenit ex hoc q. voluntas hominis ipsi diuine bonitati contrariatur. Desperatio autē ex hoc q. homo non sperat se bonitatem dei participare. Ex quo patet q. infidelitas 7 odium dei sunt contra deum s̄m q. in se est. Desperatio autem s̄m q. eius bonus participatur a nobis. vnde maius peccatum est s̄m se loquendo nō cedere dei veritatem vel odire deum q̄ non sperare consequi gloriā 7 gratiā ab ipso. Sed si comparatur desperatio ad ista duo peccata ex parte nostra sic desperatio est periculosior quia per spem reuocamur a malis 7 introducimur in bona prosequenda. Et ideo sublata spe in effrenata homines labuntur vicia 7 a bonis opibus retrahunt 7 sic soluuntur obiecta.

¶ Quod desperatio peccatum est graue: tamen si de illa homo peniteat remittitur a deo. Cap. 3^m.

¶ Tertium mysterium declarandū de desperatione dicitur remissibilitas. In quo exquirere libet. An peccatū desperatiōis sit remissibile. Et q̄busdā videtur q. non eo q. est peccatum in spiritu sanctum: vt docet Magister in. 2. di. 43. Et peccatum in spiritum sanctum est irremissibile. S; quia de hac materia diffusē tractauim⁹ in s̄mone de misericordia dei in qua dragesimali de p̄nia. Ideo pro nunc tātū notabimus illd quod ponit Tho. 22. q. 14. Qd de peccato in spiritum sanctum tripliciter doctores loquuntur. Primi doctores antiqui vt Athanasius Hilari⁹ Ambrosi⁹ Hiero⁹ 7 Criso⁹ dicunt peccatum in spiritum sanctum esse quādo ad s̄m aliquid blasphemū dicitur contra sp̄m sanctum siue sp̄s sanctus accipiat s̄m q. est nomen essentiale conueniens toti trinitati. Cuius qlibet persona 7 sp̄s est 7 factus siue put est nomen personale vnius in trinitate persone. Et s̄m hoc distinguitur Matthei. 12. c. blasphemā contra spiritum sanctum 7 blasphemā contra filium hoīs. Mā christus ope / rabatur quedam humanitus comedendo 7 bibendo 7 similia. Quedā diuinitus miracula faciēdo 7 per operationes spiritus sancti quo s̄m humanitatem erat replet⁹. Unde autem primo quidē dixerāt blasphemā in filium hominis cum dicebāt eū vocem potatorem vini 7 publicanorū amatorem. Postmodū autem blasphemauerūt in spiritum sanctum: dum opera que ipse opabatur s̄tute pprie diuinitatis 7 p ope rationē spiritus sancti attribuebant principi demoniorū 7 ppter hoc dicuntur in spiritum sanctum blasphemasse. Aug⁹ autem li. de verbis dñi blasphemā vel peccatū in spiritum sanctum dicit esse finalem impenitentiam quando scilicet aliquis perseuerat in peccato mortali vsq; ad mortē. Quod quidem non solum verbo oris fit sed etiā verbo cordis 7 operis. Hoc autē verbum sic acceptum dicitur esse contra spiritum sanctum quia est contra remissionē peccatorū que fit per spiritum sanctum qui est charitas patris 7 filij. Nec hoc deus dixit iudeis quasi ipsi peccarent in spiritum sanctum. Mondū enī erāt finaliter impenitētes. Sed admo /

nuit eos ne taliter loquentes ad hoc per-
uenirent q̄ in spiritum sanctū peccarent.
Alij ō dicunt peccatum in spiritum san-
ctum est quando aliquis peccat contra ap-
propriatum bonum spiritui sancto: cui ap-
propriatur bonitas sicut patri appropria-
tur potentia et filio sapientia. unde pecca-
tum in patre dicunt esse peccatum ex infir-
mitate: et peccatum in filium quando pec-
catur ex ignorantia. Et peccatum quando
peccatur ex certa malicia. Et nota quia nō
dicit ex malicia sed ex certa malicia. Nam
ut refert Bonauentura in secundo di. 43. q. 2 si
malicia cōcurrere possit ad omne peccatū
nō tñ semper facit peccatū in spūm sanctū:
unde si aliquis senex qui nō habet appeti-
tum fornicādi excitaret carnē suā ut forni-
caretur nō diceretur in illa fornicatiōe pec-
care in spūm sanctū q̄uis illud peccatū cō-
mitteret ex industria et quadā malicia. Pec-
care ergo ex certa malicia est cum p̄tēnunt
et abiciuntur illa que electionē peccati pos-
sunt impedire sicut spes per desperationē: et
timor per p̄sumptionē: que. s. timor et spes
sunt effectus spūs sancti in nobis. Despe-
ratio ergo est peccatū in spūm sanctū quia
repugnat sp̄i et p̄tēnunt misericordiā et bo-
nitatē dei. Ad p̄positū p̄ncipale redeūtes
dicimus ut etiā posui in illo tracto s̄mone
de misericordia dei: q̄ pōt homo q̄d diu in
hac vita de desperatione penitere et penitē-
ti nunq̄ venia denegatur. Ibi oia expres-
sa sunt que nolo scribendo iterū replicare.
Sed pro p̄fortatione desperatorū ut nunq̄
si se corrigere volūt et ad p̄niam reuerti dis-
fidant de bonitate dei. Inducā exemplum
notabile qd̄ recitatur in legēda sancti basi-
lij: vir quidā venerabilis noīe heraclius fi-
liā vnicā habebat quā dño p̄secrare decre-
uerat. Sed diabolus humani generis ini-
micus hoc aduertens vnū de seruis predi-
ci heraclij in amorē puellę plurimū inflā-
mauit. verū cū impossibile cerneret ut ipse
qui suus erat in amplex⁹ tā nobilis puel-
le accedere posset. Ad quendam maleficū ac-
cessit pecuniā p̄mittens ut sibi ferret opē.
Qui maleficus dixit. Si vis mittā te ad dia-
bolum meū dñm. Et si feceris q̄ ipse iniun-
get tuū desiderū obtinebis. Rñdīt iuue-

nis faciā ut dicis. Ille igitur epistolā
ad diabolū misit: et eam per predictum
iuuenem in hec verba destinauit. Quon-
iam quidem mi domine oportet me festinā-
ter et solcite quosq̄ a christianorum reli-
gione abstrahere et tue adducere volunta-
ti ut pars tua quondie multiplicetur mihi
hunc iuuenem amore captū ardentissimo
talis puellę postulo ut suū desiderū asseq̄-
tur ut iusto gloriē et alios tibi decetero va-
leā agregare. Et dās ei epistolā dixit: vade
et tali hora noctis sta super monumentum
gentilis. Et ibidē demones aduoca et hāc
chartā in aera exalta et statim aderunt tibi.
Qui vadens demones inuocabat et char-
tā per aera eiciebat. Et ecce adest princeps
tenebrarū multitudinē demoniorū vallatus
Qui cū eplām plegisset ait ad iuuenē: cre-
dis ne q̄ tibi possis p̄desse ut tuā cōpleas
voluntatē? Qui ait. Credo dñe. Eū diabo-
lus. Abnegas xpm tuum? Qui ait: abne-
go. Dicit ei diabolus. Perfidi estis vos
christiani q̄ q̄si me opus habetis ad me
venitis: qñ aut desiderū vestrū consecuti
estis statim me negatis et ad xpm vestrū ac-
ceditis. Ille aut q̄ clemēs est suscipit eos
Sed si vis ut tuā cōpleā voluntatē fac mi-
hi manu tua scriptū in quo p̄fitearis te ab-
renunciāsse christo et baptismo et christia-
ne p̄fessionī et meus sis seruus et mecū i
iudicio condemnandus. Qui statim manu
propria scriptum fecit. Continuo ergo dia-
bolus accersiuī spūs qui erant super for-
nicationē iubēs eis ut ad predictā puellā
accederent et cor eius in amorē iuuenis in-
flammarēt. Qui accedētes cor eius adeo
succenderunt ut puella se in terrā p̄iceret
et ad p̄cem lamentabiliter exclamaret. Ad-
ferere mihi pater q̄ dire tor: queor propter
amorē talis pueri aut illi vxorē me trade-
aut post modicū mortuā me videbis et pro
me in die iudicij rationē reddes. Qd̄ dolē-
ter audiens pater tandē eā vxorē illi dedit
Ac vniuersā substantiā tribuit dicens: va-
de filia vere nuba. Cū ergo illa cū viro ma-
neret p̄cepit et aliorū relatu cognouit q̄
iuuenis ille ecclesiā nō introibat nec se cru-
ce signabat. Cui ō hec viro suo suspirās
et dolens narrasset illeq̄ negare nō posset

aperuit sibi per ordinē cuncta que fecerat. Quod illa audiens vehementer ingenu / it et ad beatum basilium properauit: ei qz oia que viro et sibi acciderant retulit. Basilus autem iuuenem vocans dixit: vis fili reuerti ad dominū? Cui ait: Atiqz domine sed non valeo quia diabolo sum pfectus et cibusum abnegauit et de hoc scriptū manu ppria feci et diabolo ipsum dedi. Cui basilus. Non sit tibi cure. Benignus est deus reuertentibus ad se. Et continuo apprehē dens puerū signum crucis in eius frōte fecit et ipsum per tres dies reclusit. Postea eum visitauit et dixit. Quomodo habes fili? Cui ait: In magna sum veratione. Nā clamantes diaboli et terrentes me scriptuz ostendūt et dicunt. Tu venisti ad nos: non nos ad te. Et dixit sanctus. Noli timere fili tantūmodo crede. Et dans ei modicam escam et signans et claudens ostiū abiit et pro eo orauit. Post aliquos dies iterum visitauit et ait. Quomodo habes fili? Cui ait: a longe clamores eorum et minas audio: sed eos non video. Et dans ei iterum escam faciensqz signum crucis iterum eum reclusit et pro eo orauit. Et quadragesimo die rediēs dixit. Quomodo habes fili? Respondit bene habeo sancte dei: vidi te hodie in visu pugnātem pro me et diabolu vincētē. Post hec eum educens omnem clerum et religiosos et populū conuocauit: et omnes pro eo orare admonuit tenensqz manum iuuenis ducebat eum ad ecclesiā. Et ecce diabolus cum multitudine demonum ad eum venit et visibiliter apprehē dens iuuenem conabatur eum trahere de manu basilij. Et cepit clamare ille. Sācte dei adiuua me. Et tanta eum improbus instantia aggressus est vt etiam sanctum impelleret. Cui ait ad eum improbissime. Non sufficit tibi proditio tua nisi et dei mei tentes plasma. Diabolus dixit ad eū multis audientibus. Preiudicas mihi o basilij. Tunc omnes exclamauerūt: Kyrieleyso. Dixitqz ad eum basilus. Inceper te dominus minus diabole. Cui ait. Non abiegi ego ad ipsum sed ipse venit ad me. Ecce scriptum eius in manu mea habeo. Et orante basilij et tendente in celum manus. Ecce char

ta per aerem delata et ab omnibus visa venit et imposita est in manibz basilij. Quam ille suscipiēs dixit iuueni. Cognoscis has litteras frater? Et ille. Etia domine. Et frā gens basilus scriptum et bene instruēs illum et regulam sibi dans reddidit euz vrori sue. ¶ Ecce quanta est bonitas summū dei qui neminem vult perire. Speremus ergo in illum et non confundemur sed habebimus eius gratiam quā nobis largiarur Amen.

¶ Sabbato ante dominicam de passione. De iusticia contra negligentiam ministro rum eius.

Sermo trigessimus quintus.

Adiciū me

um verum est: verba sunt redemptoris nostri origina liter Joannis. 8. capitulo. et

in euangelio hodierno. Quia dormit iusticia in terra multiplicantur vbiqz iniquitates malorum. Perpetrant quidem ipsi absqz timore peccata. Sed fieri non potest absqz culpa rectorū reipublice ac quorumcunqz maiorum iusticie intermissio. Nam deum imitari debent cuius ministri sunt vt contra publice delinquentes dum opus est potentie brachia extendant. Et cum sepe in hoc deficiant ex animi remissione et pusillanimitate. Idcirco in presenti sermone de negligentia ministro rum iusticie dicemus. Pro qua consutanda de iusticia tria proponemus mysteria declaranda.

1° de commendationis.

2° de partitionis.

3° de contrariationis.

¶ Quid sit iusticia. Et quomodo cōmendatur in omnibz scripturis diuinis et humanis. Et de triplici eius acceptione.

Cap. 1°.

Primum mysterium declarandum de iusticia dicitur commendationis.

In quo prius videamus. Quid sit iusticia. deinde quomodo ab omnibus commendatur scripturis. Cicero igitur in epistola de casu Reipublice: sic diffinit

iusticia. Iusticia est constans et perpetua voluntas ius suum unicuique tribuens. Que verba ponuntur instituta de iusticia et iure Et ff. de iusticia et iure. l. Iusticia. Pro qua diffinitione plenius intelligenda. Notandum hinc Riccardum in 3° di. 33. Et Tho. 22. q. 58. Et 3° 2° q. iij. Ad iusticia sumitur tripliciter. Primo communissime per qua libet rectitudine animi. Et hoc modo quelibet virtus est iusticia. quedam quia quelibet virtus est aliqua animi rectitudo. Et de hac dicit Anselmus in li^o de veritate. Iusticia est rectitudo voluntatis. Et sic iusticia est facere bonum et declinare a malo hinc Augustinum. Et de hac christus dixit ad Matthei 6. c. Primum querite regnum dei et iusticia eius. Hoc etiam modo iusticia importat rectitudinem ordinantem actum hominis in comparatione ad bonum proprium cum scilicet homo ordinatur per virtutem que bonum facit habentem. Et hac Arist. 5. ethi. corum appellat iusticiam metaphoricam. Secundo sumitur iusticia communiter put importat rectitudinem ordinantem actum hominis in comparatione ad bonum commune multitudinis. Et sic dicitur iusticia legalis. Tercio modo sumitur iusticia proprie prout portat rectitudinem ordinantem actum hominis in comparatione ad alium singularem hominem. Et sic est iusticia particularis et est virtus cardinalis. Quomodo cumque itaque sumatur iusticia multa laude extollitur in scripturis divinis et humanis. unde David ita ait ps. 33. Oculi domini super iustos Et ps. 36. Iusti autem hereditabunt terram. Et ps. 91. Iustus ut palma florebit Et ps. 111. In memoria eterna erit iustus. Et Sapiens puerbiis. 10. c. Benedictio domini super caput iusti. Et c. 12. In semita iusticie vita. Et c. 14. Iusticia eleuat gentem miseros facit populos peccatorem. Et c. 15. Qui sequitur iusticiam diligitur a deo. Et c. 16. c. Initium vite bone facere iusticiam. Et Ecclesiastica. 4. c. Pro iusticia agonizare pro anima tua et usque ad mortem certa pro iusticia et deus expugnabit per te inimicos tuos. Et c. 20. c. Qui operatur iusticiam ipse exaltabitur. Et Paulus ad ephesios. 6. c. Induti lorica iusticie. Et ad philippenses

ps. 1. Repleti fructu iusticie. Et 3° ad Timotheum. 6. c. Sectare iusticiam. Et Cassiodorus in eplis. Acquiescite iusticie que mundum regit. Et Anselmus in li^o cur deus homo. Iusticia est animi libertas tribuens unicuique secundum propriam dignitatem maiori reverentiam pari concordiam minori disciplinam deo obedientiam sibi sanctimoniam inimico patientiam egeno operosam misericordiam. Et textus. ii. q. 2. Cum deo iusticiam. Summus in rebus bonum est iusticiam colere atque sua cuius iura servare. Et Augustinus 4. de civitate dei. Alia iusticia quid aliud sunt regna nisi latrocinia. Et Macrobius li^o 3° de somno scipionis. Si nec iusticia non solum res publica sed nec exiguis hominum ceteris nec quidem parva domus contabit. Et Cicero li^o 3° de officiis. Iusticie virtutis splendor est maximus ex quo boni viri nominantur. Et Salustius in catilinario. Labore ac iusticia res publica excrevit. Et Aristoteles 5. ethi. cor. Preclarissima virtutum videtur esse iusticia et neque huiusmodi neque lucifer ita admirabilis. Et in politice. Sicut perfectum omnium animalium est homo ita a lege et iusticia separatum pessimum omnium. Et Seneca in libro de quatuor virtutibus. Iusticia divina lex est et vinculum societatis humane. Et Cyprianus in li^o de duodecim abusivis. Iusticia est pater populorum tutamen patrie immunitas plebis munimentum gentis cura languorum gaudium hominum temperies aeris etc. Et ut concludamus laudes iusticie adest salvator noster qui Matthei. 5. c. dixit. Beati qui esuriunt et sitiunt iusticiam quoniam ipsi saturabuntur. Sed quidam preconiis iusticie audientes arguere conantur probantes quod iusticia non possit esse in hominibus sed in solo deo. Nam ut dictum est in principio huius capituli. Iusticia est constans et perpetua voluntas. Sed in solo deo est voluntas perpetua ergo in solo deo erit iusticia. Ad hoc responderet Tho. 22. q. 58. Ad voluntatem potest dici perpetua dupliciter. uno modo ex parte ipsius actus qui perpetuo durat. Et sic solius dei voluntas est perpetua. Alio modo ex parte obiecti quia scilicet aliquis vult perpetuo facere aliquid. Et hoc

Et hoc regitur ad rationē iusticie. s. q. ho-
mo habeat voluntatē ppetuo et in oib⁹ iu-
sticiam conservandi. virtus ergo iusticie ex
colenda est: quia in auctritio ut oēs obedi-
ant iudici. punitio in pncipio collōne. s. vo-
catur virtus perfectissima i suplativo gra-
du qui oēs excedit et nullus eum. ff. de ver-
borū obligationibus. l. Ubi autē circa prin-
cipium. Ratio est qz cetera virtutes psum-
būt. Iusticia vō oibus.

De innocentia: fidelitate: et severitate:
que sunt tres partes iusticie. Cap. 2^m

Secūda mysteriū declarādū de iusti-
cia dicit partitionis. Et lz a Macro-
bio et a Tullio diversē assignent par-
tes iusticie ac plures. Nos tamen de trib⁹
vñ dicemus.

1ª innocentia.

2ª fidelitas.

3ª severitas.

1ª Prima pars iusticie dicitur innocentia
de hac Lactantius li^o. 3. ait. Inter sumas
homis virtutes innocentia numeratur. Et
ut inquit Tullius in qōnibus msculanis.
Innocentia est affectio talis animi q nemi-
ni noceat. Et Ambrosi⁹. 22. q. 4. c. Inno-
cens ait. Hoc est innocentē esse igrare qd
noceat. De hac adhuc dicit Sen. in li^o. de
clementia. Pestifera vis est valere ad no-
cendū. Et ad hanc innocentia spectat odio
habere peccatū. vnde. 86. di. c. Culpā dicit
Primus gradus innocentie est odisse ne-
fāda. Ideo David qui dixerat. Iudica me
sū innocentia meam ipse dicit. Iniquita-
tem odio habui et abominatus sū. Ad ino-
centiam adhuc pertinet defendere loco et
tēpore bonos et cohibere malos. Et Unde
Ambrosi⁹ li^o. 2. de officijs ait. Iustus ut sis
nō solum non nocebis: sed innocentē pro-
hibebis. Propterea non fuit innocens pi-
latus qzuis dixerit innocens ego sum a sū-
guine iusti huius. Athet. 27. c. quia po-
tuit iudeos cohibere a malicia eorū et nō fe-
cit. Placet autē deo ista innocentia qui di-
cit in ps. Innocentes et recti adheferūt mi-
hi. **2^a Secūda pars iusticie dicitur fide-
tas.** De hac Tullius in p de officijs ait. Sū-
damentum iusticie est fides idest convēto-
rum constantia et veritas. Ideo Sapiens

puerborū. 18. c. ait. Vir fidelis multū lau-
dabitur. Et Tullius li^o. 2. de officijs. Aul-
la res vehementius republicā continet qz
fides. Nec utiqz necessaria est inter virum
et vxorē. Inter mercatores: inter artifices.
inter ciues et inter omnes. De fidelitate cō-
mendatur a Valerio li^o. 6. in rubrica de iu-
sticia. Crassus romanus ciuis qui carbo-
nis nomen infesto animo utpote inimici si-
num sibi detulerat. Sed tamē sermū ei⁹ a
seruo carbonis allatum ad se et plura con-
tinēs quibus facile opprimi posset ut erat
signatum cum seruo cathenato ad eum re-
misit. **3ª Tertia pars iusticie dicitur seueri-
tas.** Nec est virtus debito supplicio coher-
cens iniuriā. Et dicitur a seuita et verita-
te. vnde seuerus quali seuis et verus: sūm
Isidor⁹. Notandū tamen q seueritas ali-
qñ accipitur in malam partē. s. pro crude-
litate. Et sic accipit cū dicitur q pius clau-
dius i senatu de pirri captiuis seuerissimā
dixit sententiam idest crudelissimā: ut scri-
bitur. ff. de postulando. l. 1^a. §. Casus. Et Ali-
qñ seueritas accipitur in bonam partē. s.
pro debita punitione delictorū. Et sic acci-
pitur. C. de veteri iure enucleādo. l. 2^a. §. Se-
ptuag. Et. C. de sepulchro violato. l. Se-
pulchra. Nec seueritas requiritur in hys
ad quos spectat et debito officij et superio-
ritatis punire peccata: qm̄ ppter quatuor
rationes peccata sunt puniēda. **1^a Prima**
ratio est ppter bonorū auxiliatiōē: ut per
punitionem malorū prebeatut auxiliū be-
ne vinentibus. Ideo ad publicam utilita-
tem spectat ne crimina remaneāt impuni-
ta: ut ponitur. ff. ad legē aquiliā. l. Ira vul-
neratus. Et. C. de penis. l. Si operis. Et. ff.
de penis. l. Capitaliū §. famulos. vnde in
plogo decretaliū dicitur. Ideo lex pditur
ut appetitus notius sub iuris regula limi-
tetur per quam genus humanū ut bone-
ste viuat alterum non ledat. Ius suūz vñ
cuiqz tribuat reformatur. Et di. 4. c. Facite.
Facite sunt autē leges ut earū metu huma-
na coherceatur audacia: tutaqz sit iter im-
probos innocentia: et in ipsis improbis for-
midato supplicio refrenetur audacia et no-
cendi facultas. **2ª Secūda ratio quare pec-
cata sunt puniēda ppter malorū refrena-**

tionē ne ipsi deteriores fiat. Ideo scribitur 23. q. 3. c. Paratus. Nil est infelici⁹ felicitate peccantiū qua penalis nutritur ipu-
nitas et mala voluntas velut interior ho-
stis roboratur. ¶ Tertia ratio quare pecca-
ta sunt punienda ppter alioz exemplatio-
nem qz pena vnius est metus alterius vt
dicitur. C. ad legem iuliam repetundar. l.
3. ff. de penis. l. Bona fides. ¶ Quarta
ratio est propter maioz obligationē: quia
tamoz maloz rei sunt quot peccata ppter
illoz negligentiam cōmittuntur. Sicut pa-
ter. 83. di. c. Error. c. Cōsentire. c. Quid enī
pdest. 84. di. c. Peruenit. 86. di. c. Facien-
tis. 2. q. 7. c. Negligere. 17. q. 2. c. Sigo. 23.
q. 3. c. Qui potest. extra de homicidio. c. Si
cur dignum. Puniri ergo sunt delinqn-
tes vt iusticia locū habeat. naz vt dicit glo-
sa in. c. p. de officio ordinarij. Preses pro-
uincie debet purgare puinciam malis ho-
minibus. Idē. ff. de officio presidis. l. Pre-
ses puuincie. Et. 6. q. 3. c. Placuit. Cōmē-
dantur antiqui illi romani: qui nec ppijs
filijs pro iusticia conseruanda noluerūt in-
dulge. Sicut de bruto recitat Aug⁹ 11. 5.
de ciuita. dei. c. 18. qui filios occidit qz con-
spirabant contra patriam. vñ et poeta lauda-
tor ait. Matosqz pater noua bella mouen-
tes ad penam pulchra pro libertate voca-
bat. Sed versu sequenti consulatus est in-
felicez. Vincet amor patrie laudūqz imen-
sa cupido. ¶ Similiter narrat Augustinus
de manlio torquato q filiu occidi fecit non
quia exierat contra patriā sed quia contra
id quod impauerat pater. s. vt nullus ini-
ret bellum cūz hostibus sub pena capitis
absqz licentia eius. Ille aut ab vno ex ho-
stibus pzonocatus iuuenili ardore cōgres-
sus singulare certamē illū interfecit et spo-
liauit. At pater ne plus mali esset in exem-
plo imperij contēpti qz boni in gloria ho-
stis occisi filiu victorem ppter inobedienti-
am interim iussit. ¶ Sed sciendū ēm Ille
randrū de aleo in tertio summe qui indu-
xit Augustinū contra faustum. Qd seueri-
tas aliquando remittitur ppter multitudi-
nem peccantium quando puniri non po-
test sine scandalo. Ideo dicit Augustinus
Qd aliquando delinquentium multitudo

diu per patientia est expectanda. Aliquā-
do in paucis est punienda vt eorum exem-
plo ceteri terreatur. Idpropterea dicitur. 9.
q. 3. c. Ordinationes. vbi multorum stra-
ges iacet subtrahendum est aliquid seueri-
tati. Idem confirmatur. 50. di. c. Et consi-
tueretur. Et. xi. q. 3. c. Plurimqz. Et extra
de transactionibus. c. finali. Et. ff. de penis
l. Aut facta. in glosa ordinaria. Et. 23. q. 3.
c. Moli in fine.

¶ Qd amicitia et auaritia ac ppi⁹ amor
contrariantur iusticie. Cap. 3^m.

¶ Etiam mysteriū de iusticia declarā-
t dicitur contrariū. Sūt enīz
iusticie multa contraria: sed preci-
pue tria.

¶ 1^a amicitia.

¶ 2^a auaritia.

¶ 3^a amor ppius.

¶ 1° Simum quod est contrarium iusticie
amicitia est. Adulti equidē ppter amicitia
reos defendunt excusant: immo quantūz
possunt exaltant. Sed hy audire debent et
obseruare sententiā Ciceronis qui libro. 3.
de officijs ait. Neqz cōtra republicā neqz
contra iusturandū ac fidem amici sui cau-
sa vir bonus faciet. Nam si omnia faciēda
sunt que amici velint non amicitie tales:
s; cōiurationes putāde sunt. Nec ille. Et de
hac materia videre potes sermonē de ami-
citia in opere nostro de laudibus sanctor.

¶ Secundum quod cōtrariatur iusticie est
auaritia: et de hoc distulse habemus in ser-
mone de auaritia iudicium. ¶ Tertium est
amor ppius. dūm. s. qui reipublice pfiunt
seipsos diligunt et sua querūt cōmoda pro-
pria. ¶ Ideo hys intimanda est sententia il-
la grauissima Ciceronis in p^o officio: vñ li-
bro. Omnino inquit qui reipublice pfiunt
duo precepta platonis teneant. Vnum vt
vtilitatem ciuū sic tuentur vt quicqd
agant ad eam referant obliti cōmodorum
suorum. Alterum vt totum chorus reipu-
blice curent nedum partem aliquam tucā-
tur reliquas deferant. Et enim tutela sic
procuratio reipublice ad eorum vtilitatez
qui commisi sunt non ad eorum quibus
commissa est gerenda est. Nec ille. Ad iu-
sticiam itaqz fouendam ac manutenedā

omnes inuigilare debet. Pro qua ut praedicimus in precedenti caplo gentiles nec filijs nec sibi ipsis pepercuerunt. Sicut etiam Valerius ponit libro. 6. exemplum zalēti. Valerius inquit urbe locrentium a se filiiu berrimis et ualissimis legibus munita cum filius eius adulterij crimine damnatus esset ab ipso constitutum utroque oculo carere deberet et tota ciuitas in honorem patriae necessitate pene adolescentulo remitteret aliquandiu repugnauit. Ad ultimum populi precibus cunctis suo prius deinde filij oculo eruto usum uidendi utriusque reliquit. Ita debiti supplicij modum legi reddidit equitas admirabili temperamento se inter misericordem patrem et iustum legis latorem partitius. Nec ille. Aliquod si sic ubique seruaretur iusticia bene esset omnibus populis in quolibet statu. Sed quia hec uirtus pene extincta est exerceuerunt iniquitates propter quas indignatus deus sepius sine percutit populos durissimo flagello suo. A quo nos misericorditer liberet deo innotet gratiam et inde gloriā beatā Amē

Confiteor de passione. De peccato lingue.

Sermo trigessimus sextus.

Emoniū hēs

Iudeorum blasphemantiū christi uerba sunt ista origina liter Joannis. 8. c. et in euangelio hodierno. Magna uis in lingua hominis sita est: quae si membrum sit exiguum multa tamen loqui potest et bona et mala. Propterea Iacobus tertio. c. ait. Ecce naues cum magne sint et a uentis validis minentur: circumferuntur autem a modico gubernaculo ubi impetus dirigētis uoluerit. Ita et lingua modicum quidem membrum est et magna exaltat. Ecce quantum ignis quod magnam siluam incendit. Et lingua ignis est universitas iniquitatis lingua constructur in membris vestris quae maculat totum corpus. Nec ille. Que uerba verificari uidentur in iudeis: qui linguis suis mordacibus christo innocenti maculas dabant nunc dicendo eum uini potatoris et emmunc seductorem populorum: nunc

demoniacum et simaritanum. Et tandem linguis suis illum crucifigi procurarunt. Cum uero multos conspiciamus iudeorum imitatores qui lingue omnem licentiam derunt ad indebite imordinateque loquendum. Idcirco in presenti sermone de peccato lingue uerba faciemus. Proponemus autem solito more tria mysteria de ipsa lingua declaranda.

Capitulum primum dicitur naturalis conditionis.

Capitulum secundum virtuosae regulationis.

Capitulum tertium multiplicis offensionis.

Capitulum quartum soli hominibus necessaria est lingua ad loquendum et de additionibus humane lingue: et qualiter angeli loquuntur. Cap. primum.

Primum mysterium de lingua declarandum dicitur naturalis conditionis.

Habere equidem humana lingua tres naturales condiciones quas considerare debet unusquisque a summo opifice non ab re homini datas.

Capitulum primum de locutionis.

Capitulum secundum formationis.

Capitulum tertium collocationis.

Capitulum primum conditio humane lingue dicitur locutionis. Sola enim humana lingua naturaliter loqui potest. Ad quod melius intelligendum triplicem adhuc linguam distinguemus. Quod primum est angelorum. Quod secundum est brutorum. Quod tertium est hominum. Capitulum primum est lingua angelorum: de qua Apostolus per ad corinthios 13. c. Si linguis hominum loquar et angelo. Nec lingue angelorum metaphorice accipiuntur ad exprimendam eorum intelligentiam et spiritualem locutionem: quia sicut homo loquitur lingua corporis: ita angelus lingua mentis. Nam ut inquit Thomas prima parte. q. centesima septima. In angelis est aliqua locutio: et unus alij loquitur. Quod sic potest intelligi: voluntas enim mouet intellectum ad suam operationem. Intelligibile autem est in intellectu tripliciter. Primo quidem habitualiter uel secundum memoriam: ut Augustinus dicit. Secundum autem ut actu consideratum uel conceptum. Tertio ut ad aliud relatum. Ad hanc festus est autem quod de per gradu in secundo transitur intelligibile per imperium uoluntatis unde in diffinitione habitus dicitur quo quis

utitur dñi voluerit. ¶ Similr autē de secun
 do gradu peruenitur in tertiu per volunta
 tem. Nam per voluntatē conceptus men
 tis ordinatur ad alter: puta vel ad agēdū
 aliquid vel manifestandū alteri. Qñ autē
 mens conuertit se ad actū considerandū
 quod habet in habitu loquitur aliq sibi
 ipsi. Nam ipse conceptus mentis interio:
 verbum vocatur. Ex hoc nō q conceptus
 mentis angelice ordinatur ad manifestan
 dum alteri voluntatē ipsius angeli: conce
 ptus mentis vnus angeli innotescit ali:
 et sic vnus loquitur ali. Nihil enī aliud est
 loqui ad alter qz conceptum mentis alte
 ri manifestare. vnde qñto angelus vult
 manifestare suum conceptum ali statī ali
 us cognoscit. Nobis aut locutio exterior
 que fit per voce est necessaria ppter obsta
 culum corporis. ¶ Aduertendum tamen
 circa locutionē angeloz. ¶ p q angeli infe
 riores loquuntur superioribus s; Diony
 siū in. 7. c. celestis ierarchie: et tamē in hac
 locutione inferiores nō illuminant supio
 res: qz omnis illuminatio est locutio in an
 gelis: sed non omnis locutio est illumina
 tio. ¶ Illuminatio enim est manifestatio eo
 ruz que dependēt a voluntate diuina que
 fit per superiores ipsis inferiorib; et hec il
 luminatio est et locutio. locutio nō et non il
 luminatio est manifestatio eoz que proue
 niunt a voluntate ppria et sic loquuntur an
 geli inferiores superioribus. ¶ 2o sciendū
 q angeli loquuntur deo s; illud Zacharie
 p. c. Respondit angelus dñi et dixit: domi
 ne exercitū vsqz quo non misereberis hic
 rusalem. Ista tamē locutio nō fit ad aliqd
 manifestandum deo qui est omnis verita
 tis et omnis voluntatis principium et con
 ditor. Sed fit vel ad consultandā diuinam
 voluntatem de agendis. Nam locutio nō
 semper est ad manifestandum alteri. Sed
 qñq ad hoc ordinatur finaliter vt loquēti
 aliquid manifestetur. Sicut cum discipulis
 querit aliquid a magistro vel fit locutio an
 geloz ad deum ad ipsum cum admiratio
 ne laudandum: vt dicit Gregorius in 2o li
 moraliū. Locutione nō qua angeli lo
 quuntur de deo laudantes ipsum et admi
 rantes semper angeli de deo loquuntur.

Sed locutione qua eius sapientiam consu
 lunt super agendis tunc ei loquuntur quā
 do aliquod nouū per eos agendum oc
 currit super quo illuminari desiderant. ¶ 3o
 notandum q sicut distantiam localis non
 impedit quin vnus angelus aliū videre
 possit ita etiā non ipedit quin vnū alī loq
 possit et suum manifestare conceptum. In
 tellectualis enim operatio angeli omnino
 abstracta est a loco et tempore. In eo autē
 quod est abstractum a loco et tempore ni
 hil operatur neqz tēporis diuersitas neqz
 loci distantia. ¶ Et si obiceretur q clamor
 loquentis fit ppter distantiam audientis
 Sed Ysaie. 6. c. dicitur de seraphin q cla
 mabat alter ad alterum: ergo videtur q lo
 calis distantia impediat locutionem ange
 loz. ¶ Respondet Tho. vbi. s. q cla
 mor ille non est vocis corporis: qui fit pro
 pter distantiam loci: sed significat magni
 tudinem rei que dicebatur vel magnitudi
 nem affectus fm q dicit Gregorius secū
 do li moraliū. Tanto quisq minus cla
 mat qñto minus desiderat. ¶ Quarto sciē
 dum q dum angelus vult loqui vni soli:
 non omnes cognoscunt locutionem eius:
 quia potest angelus ordinare aliquod ad
 vnū et non ad alios. Et ideo potest cogno
 sci conceptus vnus ab vno et non ab ali
 is. Concor dat Bonauētura in scdo di. io.
 ¶ Secunda lingua est brutorum. Anima
 lia enim bruta linguam habent sed nō lo
 quuntur. ¶ Et si dicatur q locuta est asina
 balaam: vt dicitur Numeri. 22. c. Dum ad
 visionem angeli cecidisset et balaam percu
 tiebat eam. Et asina dicebat: quid feci tibi
 Cur percutis me. ¶ Ad hoc respondetur:
 q illud fuit per speciale miraculum: non
 per naturam. Ideo dicit textus. Aperuit
 dominus os asine et locuta est. ¶ Quedam
 tamen glossa super hoc passū dicit. Sicut
 diabolus locutus est per serpentem et non
 serpens locutus est. Sic angelus per asi
 nam locutus est non asina. Non enim po
 tentiam loquendi habuit asina. vnde nul
 lum miraculum fuit ibi sicut nec in serpen
 te seducendo eam. Tamen dicunt quidaz
 q asina ad tempus habuit potentiam lo
 quendi: et locuta est proprie et miraculose.

De illa glosa. **T**ertia lingua est hominum. Ipsi per naturam loqui possunt. Ideo Tullius in peritrochio ait. Cum homines multis in rebus humiliores et infirmiores sint bestis in hac re maxime bestis prestante videtur quod loqui possunt. ut enim inquit ad Augustinum in secundo de ciuitate dei. Homo quodrum ad corpus superatur a lince in visu. A cane et vulture in odore. A porco in auditu. A simia in gustu. et ab aranea in tactu. **D**ec adagium. Sed in lingua superat homo volucres celi et omnia pecora campi. Ex quo igitur sibi lingua loquar concessa est rationabiliter ea uti debet non bestialiter. **S**ecunda conditio humane lingue dicitur formationis. in qua consideranda sunt tria. **P**rimo quis formauit. **Q**uod ad quid formauit. **Q**uod qualiter illam formauit. **P**rimo considerandum est quis formauit linguam. Et respondemus quod deus qui condidit omnia. unde Augustinus in primo primi libri canonis doctrina tertia. c. 2. de complexionibus membrorum ait. Deus cuiusque animali et cuiusque membro donauit ex complexionem quod magis meretur. Si cut itaque linguam deus bonus formauit: ita debet esse bona ut bona loquatur sicut illud Matthei. 12. c. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona. **S**ecundo considerandum est ad quod deus formauit linguam. Et dicimus quod ad exprimendum conceptum mentis. unde Aristoteles in primo perimorum. Voces sunt earum que sunt in anima passionum note id est signa. Ideo id loquendum est quod est in corde: et omnis dupliciter fugienda omni quod mendacium detestandum. **T**ertio considerandum est qualiter deus formauit linguam. Nam formauit eam cum triplici conditione. **P**rima conditio quia fecit unam in quolibet non plures. fecit duas aures: duos oculos: duos pedes: duas manus: et linguam tamen unam. In quo innuitur quod homo debet loqui parce et temperate. **E**t unde ut scribit Laertius Xenocrates philosophus discipulus platonis fertur dixisse cuidam loquaci. Audi multum loquere pauca. **D**e enim unum et aures duas a natura accepimus. **I**dem cum esset cum quibusdam detractoribus et tacere querente vno cum solus taceret. **D**

dixisse me inquit aliquando penituit: tacuisse nunquam. **R**ecitat etiam Laertius de solone philosopho: quod cum in loco quodam multis loquentibus non loqueretur. In terrogatus a perandro utrum propter verborum inopiam: an quia stultus esset taceret. Respondit: nemo stultus tacere potest. Ideo Sapiens prouerbiorum. 10. c. ait. In multiloquio peccatum non deerit. Qui autem moderatur labia sua prudentissimus est. **E**t. 13. c. Qui custodit os suum custodit animam suam. **E**t. 17. c. Qui moderatur sermones suos doctus et prudens est. **E**t eodem. c. Stultus quoque si taceret sapiens reputabitur: et si compresserit labia sua intelligens. **E**t. 29. c. Totum spiritum suum profert stultus. **E**t Ecclesiastici. 19. capitulo. Qui odit loquacitatem extinguit maliciam. **E**t. 20. c. Dilectus est qui procar est ad loquendum. **E**t. 21. c. Taciturnus et sensatus honorabitur. **E**t Isidorus libro secundo soliloquio: um. Multiloquiū non effugiet culpam. **E**t Cassiodorus in epistolis. **D**ec est regalis proculdubio virtus celerius necessaria sentire et tardius in verba prorumpere. **E**t Jacobus prima canonica. c. primo. Sit autem omnis homo velox ad audiendum: tardus autem ad loquendum. **E**t Seneca ad lucillum. Tardiloquiū te esse iubeo. **E**t idem in libro de moribus. In hoc incumbere ut libentius audias quam loquaris. **E**t Quintilianus in libro de declamationibus. Promptissimo sermone delinquimus facile. **S**ecunda conditio lingue quia deus fecit eam rubicundam ad insinuandum quod loqui debeat cum charitate. **T**ertia conditio quia fecit eam mollem ductilem et volubilem ad ostendendum quod homo non debet esse pertinax in sententiis male prolati. unde Augustinus. 22. q. 4. c. ad agnoscendum. ad agnoscendum sapientie est hominem reuocare quod male locutus est. Insuper si cut lingua est mollis: ita et locutio debet esse blanda et affabilis. unde Cicero in primo de officiis ait. Difficile dictum est quātoque re conciliet animos comitas affabilitasque sermonis. **T**ertia conditio principalis humane lingue dicitur collocationis. collocata quippe est in ore ubi sunt labia den-

res et saluta: vt per labia et dentes quibus clauduntur velut duplici muro refrenent ne reuelet secreta et omnia dicat que non sunt dicenda. ¶ Ex hoc refert Placitus q̄ inter rogatus plato quis est inter homines for uor: respondit. Qui potest propriam iracu diam vincere. Interrogatus quis est inter homines debilior ait: qui suus non potest celare secretum. Est etiam in ore vbi lingua collocata est saluta ad significanduz q̄ ser mo debet esse sale conditus: et vnusquisqz suos sermones ponderare debet vt dicitur. 50. di. c. Ponderet.

¶ Ad virtuose regulanda est lingua duz loquitur cu quinqz circumstantijs. Cap. 2^m.

¶ Secundum mysterium de lingua de clarandum dicitur virtuose regula tionis. Debet namqz vnusquisqz re gulare lingua du loquitur fm quinqz cir cumstantias.

¶ 1^a dicitur cui.

¶ 2^a vbi.

¶ 3^a tempus.

¶ 4^a finis.

¶ 5^a modi.

¶ Prima circumstantia dicitur cui: vt vi deat loquens cui loquitur: videlicet si est prelati socius vel subditus. Nam prela tis et maioribus loquendum est cum reue rentia. Socys cu benignitate. Subditis ho fm q̄ exigit conditio eorum et interdū qualitas criminum que committunt. Fa tuis autem et insipientibus nisi ex causa lo quendum non est. Nam dicit sapiens pro uerborum. 23. c. In auribus insipientiu ne loqueris: quia despicient doctrinaz elo qui tui. ¶ Et Ecclesiastici. 22. c. Cum dormi ente loquitur qui narrat stulto sapientiaz. ¶ Et qui publice loquitur populo utatur popularibus verbis. ¶ Inquit enim Cice ro in primo de officijs. ¶ Popularibus ver bis agendum est et vsitatio cu loquimur de opinione populari. ¶ Secunda circūstā tia in locutione seruanda dicitur vbi. Nam in ecclesia que est locus orationis non li cet loqui de rebus mundanis: vt notatur extra de immunitate ecclesie libro. 6. in. c. Decet. ¶ Tertia circumstantia est tempus vt enim dicit sapiens Ecclesiastes. 3. c. Tem

pus tacendi et tempus loquendi. ¶ Quar ta circumstantia est finis vt consideret lo quens finē quare loquitur. ¶ Quinta cir cumstantia dicitur modus: vt scilicet serue tur modus in breuitate et prolixitate i ge stu et similibus. Sunt enī aliqui q̄ volunt dicere da mihi pane. Et narrat historias et filateria longa. Aliqui adhuc confidunt in ornatu verborū et multa verba pingentes tedio auditores afficiunt. ¶ Pro quibus dicit Cicero in libro de oratore. Quid est tam furiosum q̄ verborum vel optimo:ū vel ornatissimorum sonitus inanis nulla subiecta sententia. Que verba etiam reci tat Aulus Gellius in primo li^o nocturni atti carum. ¶ Nonnulli insuper dum latine lo qui volunt exquirunt vocabula incogni ta et inusitata vt sic videantur singulares. ¶ Pro quibus dicit Aulus Gellius libro. 10. nocturni atticarum. Verbis vti nouis et in cognitis durius est q̄ verbis foridentib⁹. ¶ Rome quidam celebratus homo in cau sis cum apud prefectum vrbis verba face ret et dicere vellet inopem quendam misse ro victu viuere et fursurem edere panem: vinumqz fetidum potare. Dic iquit eques romanus apludā edit et floces bibit. Quē verba cunctorum astantium animos pro uocarūt ad risum. Ille enim legerat apludā veteres rusticos frumenti fursurem dixisse. Item floces audierat pulsa voce si gnificare vini fecem et vinaceis expressam. ¶ Primum verbum legerat in plato. secun dum apud ciciliū in polimenis que sibi ad ornāmēta orationū seruauerat. ¶ Qui dam insuper dum loquuntur videntur su gere dum trahentes et emittentes statim rotant velocissime verba sua nulla graui tate seruata. Sed audiant isti Ciceronem: qui in primo de officijs ait. Magna est ad miratio copiose sapienterqz dicentis quez qui audiūt intelligere enā et sapere plusqz ceteros arbitrantur. Si ho inest in oratio ne iuxta modestie grauitas nihil admirabilius fieri potest eoqz magis si ea sunt in adolescente.

¶ De viginti peccatis pronouentibus a lingua quot sunt lre alphabeti vsqz ad. v. inclusive. Cap. 3^m.

de suis proximis ex leuibus suspicionib⁹.
Ulgesima littera est. **E**. et vigesimū pec-
catum est verbum ociosum. de quo **Chri-**
stus **Matthi. ii. c. ait.** De omni verbo ocio-
so quod locuti fuerint homines reddent ra-
tionem in die iudicij. Et dicitur verbū ocio-
sum **fm** **Gregorium** quod caret necessitate
vel debita vtilitate. Cum igitur tot sint
peccata lingue beatus vir vt ait **Jacobus**
primo. c. qui nō est lapsus in verbo. Ideo
cum psalmista orandus deus. **P**one inqt
domine custodiam ori meo et ostium circū-
stantie labijs meis. Et sic linguam custo-
diendo digni efficiamur **grā** **christi.** quam
nobis ipse largiat. qui viuit et regnat in se-
cula seculorū. Amen.

Seria secunda post dominicam de pas-
sione. De peccato gule.

Sermo trigessimus septimus.

Ipsa sitit ne /

niat ad me et bibat. verba sūt
redemptoris nostri **Joannis**
7. c. et in euāgelio hodierno.

Solicite prouidendam est vt mens nostra
refocilletur cibo spiritali diuine gratie:
quo confortati perueniamus ad illud re-
gnū in quo plena est et vera bonorū omni-
um plenitudo. Non enim conditi sumus
vt oblectemur corporalibus delectijs: sed
vt perfruamur gaudijs paradisi. **A**erūta-
men carnales homines ad nil inuigilant ni-
si ad explendas corporis voluptates. **V**ij
terrena dumtaxat sitiunt: et deus eorū vē-
ter est. **V**ant omnem operam ad satisfaciē-
dum gutturi suo: et viciū gule colunt ac
venerātur. **I**ecirco in presenti sermone cō-
tra gulosos loqui decreui. pro quibus de
ipsa gula tria proponemus mysteria de-
claranda.

1^m de materie.

2^m modi.

3^m pene.

1° materia gule est esca et potus non
q̄ sint de se mala sed propter inordinatū
appetitū: et de prohibitionē ciborum.

Cap. 1^m.

1° Primum mysterium declarandum

de gula dicitur materie. vbi primo viden-
duz est: quid est gula. Et ad hoc dicit **Tho.**
22. q. 148. Gula est inordinatus appetitus
cibi et potus. Dicitur autem appetitus in-
ordinatus in eo q̄ recedit ab ordine ratio-
nis in quo consistit bonum virtutis mora-
lis. Et quia ex hoc aliquid dicitur esse pec-
catum: quia virtuti contrariatur. Ideo gu-
la est peccatum. Sed sciendum q̄ duplex
est appetitus. vnus quidez naturalis qui
pertinet ad vires potentie vegetabilis. in
quibus non potest esse virtus aut viciū
eo q̄ non possunt subici rationi. **U**nde et
vis appetitiua diuiditur in nutritiuam: di-
gestiuam: et expulsiuam: que pertinent ad
vegetatiuam vt partes eius. Et ad talem
appetitū scilicet naturalem huius vege-
tatiue pertinet esuries et sitis: vbi non est
peccatum. vnde **Gregorius** di. 5. c. **A**d ei⁹
Sepe sine culpa agitur quod venit ex cul-
pa: vnde et sine culpa cum esurimus come-
dimus quod tamen ex culpa primi paren-
tis est factum vt esuriamus. **A**lius est ap-
petitus sensitiuus in cuius concupiscentia
viciū gule consistit. vnde et primus mo-
tus gule importat inordinationem in ap-
petitu sensitiuo: que non est sine peccato:
quod videtur esse cum quis appetit cibū
vel potum non propter sustentationē sed
propter delectationem. vnde excedens in
quantitate cibi vel potus non propter con-
cupiscentiam cibi et potus: sed per erro-
rem estimans eo indigere non pertinet ad
gulam. **I**gitur vt declaremus hanc partē
materie gule est esca et potus. vbi sciendum
q̄ esca in se quecunqz non est mala sed bo-
na: quia creatura dei. vnde **Apostolus** p̄
ad timotheum. 4. c. ait. **O**mnis creatura
dei bona et nihil reiciendum quod euz gra-
tiarum actione percipitur. Et saluator: no-
ster **Matthi. ii. c. 15.** Non quod intrat in os
coinquinat hominem: id est cibus et potus
fm suam substantiam et naturam nō ma-
culat hominem spiritualiter. **I**n quo redar-
gutus est error: quorūdam iudeorū estimā-
tium quosdam cibos vt qui sunt veteri le-
ge phibiti ex sui natura malos et macula-
re aiam cor esum. Sed beatus **Tho.** in 3°
contra gentiles hoc reprobat triplici rōne

¶ p sic: quod sit fm rationem non est peccatum: sit aut vnūquodqz fm rationē quando ordinatur fm q congruit debito fini. si nis aut debitus sumptionis cibor est conseruatio corporis per nutrimentum. Qui cūqz aut cibis hoc facere pōt. Ergo absqz peccato potest sumi. Nullius ergo cibi sumptio fm se est peccatum. ¶ 2° sic vti reb⁹ ad quod sunt ordinate non est fm se malum. Sunt aut plante ppter animalia. Animalium nō quedā ppter alia z oia ppter hominem. vti ergo plantis vel aialium caribus ad esum vel ad quicquid aliud homini sunt vtilia non est fm se peccatū. ¶ 3° sic: defectus peccati ab anima deriuat ad corpus z non ecduerso. Cibi aut immediata ad corpus pertinent non ad aiam. Non ergo ciborū sumptio fm se potest esse peccatum nisi quatenus repugnat rectitudini voluntatis. Quod cōtingit fieri aut propter repugnantiam ad pprium finem ciborum. Sicut cum aliquis ppter delectationem que est in cibis vtitur cibis contrariā tibus salutis corporis: vel fm speciem: vt si infirmus comedat herbas fructus z huiusmodi que nocent communiter illi: vel fm qritatem: vt cum quis nimis comedit vt dicetur in sequentibus. Aut sumptio ciborum repugnat rectitudini voluntatis fm q cibi sunt aliqua lege prohibiti. In lege ecclesie phibetur esus carniū sexta feria per totum annum z in ieiunijs zc. In aliquibus religionibus phibetur esus carniū per regulam vel cōstitutiones ad refrenandam concupiscentias. vt dicitur de con. di. 5. c. Carnem. In lege nō veteri fuerit prohibiti aliqui cibi: sicut patet leuitici. xi. c. Et hoc fm Tho. 2° 2^a q. 102. factum fuit triplici ratione. s.

¶ Propter sollicitudinis exclusionē.

¶ Propter naturalem pditionē.

¶ Propter spūalem significationem.

¶ Primo ppter sollicitudinis exclusionē ad tollendam. s. nimiam sollicitudinē circa cibos. vnde illa conceduntur que de facili in pinctu possunt haberi. Et ista etiam ratione nō ita phibita sunt aliqua terrena scētia. Nā talia magis pertinent ad quādam simplicitatem victus z de facili habē

tur cum modico cultu terre. Animalia autē cū multo studio nutrire vel capere oportet. Et vsus olcorum ante diluuium solus erat non animalium. ¶ Secūda ratio quare phibebantur aliqui cibi ppter naturalem conditionem. Nam quedā animalia quādam immunditiam corporalem corruptionis habent. vel quia ex rebus immundis nutriuntur vt porcus: vel quia immunde conuerfantur vt sub terra sicut mus z talipa z huiusmodi: vel quia eorum carnes supfluos z malos humores generant in corporibus comedentium ppter nimiam siccitatem vel humiditatem. vnde propter hoc animalia non habentia vngulam scissam vel habentia multas soleas in pedib⁹ vel figuras sunt phibita propter eorum terre siccitatem z quia sunt nimis colerica z adusta. Et aues rapaces propter nimiam siccitatem. Et aues aquatice z pisces non habētes squamas vt anguille propter nimiam humiditatem. Animalia nō habentia vngulam scissam z ruminantia sunt concessa quia habēt humores bene digestos z bene cōplexionata sunt. Et pisces habētes squamas z pennulas vt sicciores permixti sunt. In auiibus etiam concessa sunt que sunt magis temperata: vt gallina perdix z huiusmodi. Esus sanguinis vniuersale erat prohibitum ad vitandum crudelitatem vt horrerent humanum sanguinem fūdere z eadem ratione animalium strangulatozū z suffocatozū. Adipis esus erat prohibitus ad tollendam occasionem glotitatis. Erat etiam sanguinis z adipis esus prohibitus quia non generant bonū nutrimentum prout dicit Rabi moyses. ¶ Tertia ratio quare in veteri lege phibebantur aliqui cibi est propter spiritualem significationem. Nā populus ille erat figuratiuus populi christiani. Et vita eorum fm ceremonias legis erat quedā prophetia designatiua per figuram vite z conuersationis quā seruare deberet populus christianus. Illa igitur animalia prohibita ne comederentur vt immunda figurāciunt. Esus ergo illorum significat operationem illorum que comesta incorporant

et conuertuntur in naturam et ex operibus
 malis generantur habitus mali viciozum
 qui conuertuntur quasi in naturam pro-
 pter assuefactionem. Debent ergo fideles
 abstinere a vicijs que designantur per illa
 Et animalia quidem que non habent vn-
 gulam scissam vel non ruminant designat
 homines non habentes discretionem ne-
 scientes distinguere et considerare circun-
 stantias rerum: vel non ruminantes idest
 meditantes scripturas sacras: hujus ergo im-
 mundi sunt peccato indiscretionis vel igno-
 rantie: et tales mores debent euitari. Ad vi-
 uisio vngule designat fidem duarum na-
 turarum in christo. Et ruminatio sanus in-
 tellectus scripturarum: et vtrunq; iudei
 transgrediuntur. Et vicium superbie pro-
 hibetur in esu aquile que alte volat super
 omnes aues. Vicium hypocrisis prohibe-
 tur in esu structionis. Nam structio habet
 alas sed pre grauedine non potest volare
 circa terram ambulat. Sic hypocrita per
 opera exteriora de genere bonorum vola-
 re videtur. Sed circa terrena est semper cu-
 mente. In griffone designatur crudelitas
 potentum. Quia griffus est refectus homi-
 nibus equestribus et armatis. Vicium in a-
 nis glorie designatur in cigno que auis est
 coloris candidissimi. Sed cibum trahit ex
 profundo terre vel aque. Sic vanaglorio-
 si omnia opera sua que candida videntur
 faciunt vt videantur ab hominibus. Vi-
 cium rapine prohibetur in esu omnium au-
 um rapacium. Vultur qui sequitur exerci-
 tum expectans comedere cadauera mor-
 tuorum significat eos qui mortis et sedi-
 tiones et guerras procurant vt inde lucr-
 tur. Apupa que nidificat in stercore et
 pascitur fimo et gemitum in cantu simulat:
 significat accidiam. Omnes aues coruini
 generis que crocitando quasi cras sonant
 significant procrastinationem et tarditatem
 beneoperandi. Porcus significat luxurio-
 sos. Et sic de alijs. Prohibitum etiam fuit
 gentilibus ad fidem conuersio per aposto-
 los vici idolonias propter speciem mali
 vitandam: ne scilicet aliqui crederent hoc
 illos facere in veneratione idoli: quod ad
 idolatriam pertineret. Alios de se pecca-

tum non esset. Ad errorem igitur pertinet
 manicheorum estimare escam aliquam es-
 se de se malam. Unde Apostolus prime
 ad timotheum. 4. c. ait. In nouissimis tem-
 poribus recedent quidam a fide attenden-
 tes spiritibus erroris et doctrinis demonio-
 rum prohibentium nubere et a cibis absti-
 nere scilicet quibusdam tanq; de se malis.
 Esca igitur non est vicium gula: sed mate-
 ria circa quam exercetur ex concupiscentia
 ipsam.

ad Quod quinq; sunt modi siue speciei:
 quibus peccant homines vicio gula.

Cap. 2^m.

Secundum mysterium de gula veda-
 randum dicitur modi. Quinq; eni
 solent assignari modi seu species gu-
 le. Primus modus est comedere nimis
 seu bibere. Sicut dicitur de iudeis in deser-
 to peregrinantibus. Manducauerunt et
 saturati sunt nimis. Et perpetrari potest
 istud vicium ita circa vilissimos cibos si-
 cut circa delicatos. De quantitate aut-
 em cibi et potus non potest dari certa regu-
 la omnibus sed eandem mensuram. Sed
 plus et minus exigitur secundum varietatem co-
 plexionum et fatigationum: vnus etiam et
 idem plus indiget vno tempore q; alio sed
 dispositione sui corporis, vnde narrat phi-
 losophus in libris ethicorum de milone vi-
 ro fortissimo q; comedebat aliquando so-
 lus vnum bouem nec erat grauatus sto-
 machus eius. Et alius quia debilis etiam
 de paucis bucellis panis grauabatur. Ta-
 tum ergo potest et debet quis comedere et
 bibere quantum credit se indigere ad su-
 stentationem et executionem eorum que si-
 bi incumbunt agenda. Ita vt non vsq; ad
 nauseam sumat: sed cum aliquoli adhuc ap-
 petitu finem faciat. Unde Augustinus li-
 bro confessionum ait. Iussisti domine vt ad
 alimenta sicut ad medicamenta acceda-
 mus. Sicut enim sumitur medicina non ad
 delectationem sed propter necessitates: sci-
 licet ad preseruandum corpus a morte: et
 cum timore sumitur ne ledat. Ita cibus de-
 bet sumi ad sustentandum corpus ne defi-
 ciat et cum timore ne offendatur ex nimia
 complacentia. Secundus modus seu spe-

ries gule est comedere cibos nimis delecta-
 tos propter delectationem: ut capones: fa-
 sanos: pernice: lampredas: sturiones: vi-
 na electa et huiusmodi. Nec erat deditus
 ille dives qui postea sepultus est in infer-
 no. Luc. 16. c. Hoc peccato peccaverit iu-
 dei dum non contenti manna appetierunt
 carnes et dominus dedit eis coturnices.
 Numeri. xi. c. Siquis tamen utatur ciba-
 ris delicatis propter infirmitatem: hos eri-
 gentem aut propter generis nobilitatem:
 ut principes: aut propter temporis congrui-
 tatem: ut in nuptiis et conviviis discretis po-
 test hoc esse absque peccato. vñ Augustinus
 41. di. c. Quisquis ait: Fieri enim potest ut
 sine aliquo vicio cupiditatis vel voracita-
 tis preciosissimo cibo sapiens utatur. Insi-
 piens autem fetidissima gule flamma in-
 vultissimum inardescat. Et sanus maluerit
 quis more domini pisce vesci quā lentacula
 more esui nepotis abrahæ: aut ordeo mo-
 re iumentorum. Et eadem di. c. Non co-
 gantur. Non cogantur divites cibis pau-
 perum vesci: utantur consuetudine infir-
 mitatis sue: sed valeant se aliter abstinere
 non posse. Si enim consuetudinem suam
 mutant egrotantes: utantur superfluis et det-
 pauperibus necessaria: utantur preciosis
 et dent pauperibus vilia. Nec ille. Quare
 laudabile esset a pueritia etiā filios nobili-
 um assuescere cibis grossioribus. Quod
 fecit mater beati bernardini erga suos fili-
 os nobiles et divites. unde ligurgus ethni-
 cus in suis legibus ordinavit adolescentu-
 los ruri nutriendos cibis vilibus. Sum-
 me autem reprehensibile est iuvenculos ad
 tabernas accedere: pignolatas: confection-
 nes et alia gulosa comedere. malumatica et
 greca bibere. Communia autem facere ubi
 communiter lauta preparantur cum ex ami-
 citia vel alia causa honesta sunt de se non
 sunt reprehensibilia. Nam et iob permitte-
 bat filijs suis communia facere inuicem Job
 primo. c. Et ioseph preparavit fratribus
 suis convivium. Et abraham angelis ho-
 spitibus suis. Genesis. 18. c. Et precipue cum
 in conviviis adsint circūstantie quas po-
 nit Gregorius. 44. di. c. Convivia. Scien-
 dum inquit quod convivia tunc ex charitate

veraciter procedunt cum in eis absentium
 nullus vitam mordet. Nullus ex irratione
 reprehenditur. Nec inanes secularium ne-
 gociorum fabule: sed verba sacre lectionis le-
 guntur et audiuntur: cum non plura sibi ne-
 cesse est corpori deseruitur. Et quia raro est
 quin in conviviis multa vana et irritoria
 misceantur et ultra debitum comedatur.
 Ideo refert Augustinus documentum si-
 bi ab ambrosio traditum ut vitaret convi-
 via quibus terminus temperantie excedi-
 tur. § Tertius modus et tertia species gule
 est ponere nimis de tempore ad preparan-
 dum cibos ut magis delectent. Puta ut
 sint variati: assati: cum aromatibus:
 cum saporibus et huiusmodi. Hoc vicio ut
 scribitur pumi Regum. 2. c. laboraverunt
 filij heli sacerdotis. Nam cum populus ac-
 cederet ad offerendum sacrificia animali-
 um ad altare secundum mandatum legis vene-
 bat puer qui scilicet erat minister sacer-
 dotis et dicebat offerendum: da mihi carnes
 id est partem animalis occisi ut coquam
 sacerdoti. Non enim accipiam coctam sed
 crudam. Quod faciebat ut accuratius pos-
 set suo sacerdoti preparare. Et offerens re-
 spondebat. Incendatur prius secundum morem
 adeps et postea accipies. Et ille scilicet mi-
 nister: nequaquam. Si non dabis accipiam vi-
 um. In ollis quoque ubi coquebantur carnes
 mittebat tridentem et trahabat crudam de
 lebere. Sic faciunt hodie multi prelati ec-
 clesie. Quare dicit Alanus in libro de consolan-
 tiu nature. Hodie gule viciu. profundius
 se porrigit in omnes prelatos qui fulmone-
 lucidos: ceterosque pisces equipollenti gene-
 rositate insignes varijs decoctionibus cruci-
 ant martyris balneantes officio sacri pipe-
 ris fonte baptizant: ut multiforme sapo-
 ris gratiam consequantur. Alius ministro-
 rum contundit: colat alius et conficit sub-
 stantiam verum in accidens: naturam mu-
 tat in artem: ut sacritas transeat in esum
 rium. Nec ille. § Sciendum etiam quod si-
 mere cibos immunde et sine congruenti
 preparatione ubi commode provideri po-
 test viciosum est peramens ad viciu ne-
 gligentie vel insensibilitatis. vñ Macrobius. Nec
 affectate sordes nec exquire delitice laudes

pariunt: quod inducit Gratianus. 41. di.
capitulo Clericus §. Id est de cibis sicut de
vestibus. Sed autem aliquos sanctos a
bis cineres legimus miscuisse: ut beatus
Germanus episcopus alaisiodorensis: et
beatus franciscus. Dicit Al. hoc fuisse lau
dabile et virtuosum ex opere operante non
ex opere operato id est ex intentione operā
tium ut scilicet subtrahentes se ab omni
delectatione corporali redderetur magis ca
paces et apti delectationibus spiritualibus:
et affectu ad diuina a deo ad hoc inspirati.
Sed illud opus in se non erat laudabile:
vnde nec imitabile nisi quis similiter a deo
inspiratus esset. Quartus modus gule
siue quarta species est nimis ardentem seu
nimia auaritate cibum vel potum sumere
Ad quod pertinere videtur comedere ni
mis rapaciter et festinanter. Et 13 quidam
habeant a naturali conditione vel assuetu
tione. Tamen et corpori nocet quia non ita
bene potest cibus digeri quasi integer de
glutitus et minus bene edificat. Et cum
procedit ex inordinato appetitu delecta
tionis gule peccatum est. Hoc vicio supe
ratus propter vnam escam scilicet lentis
edulium vendidit esau primogenita sua:
et dicit Apostolus ad hebreos. 13. c. Nam
ut narratur Genesis. 25. c. Cum reuertere
tur esau de agro fessus ad domum inueni
ens quod germanus eius iacob coctum lenti
um ferculum comederet petiuit ab eo ut si
bi de illo ferculo daret. Cui iacob dixit veni
de nubi primogenita tua. Quod fecit ex
nimia auaritate illius edulij parumpendens
ea pro tam vili precio vendere. vnde gra
uiter peccauit simonias committens quia
ius primogeniture tunc scilicet in lege na
ture erat spirituale. Nam primogenitus te
nebat locum et officium sacerdotis. Iacob
autem emendo dicitur non peccasse: quia
potius redeiuit quam emat vexationem suam.
Et in hac specie gule ita peccatur vilissimis
cibis sicut preciosis: immo in hoc frequen
ter offendunt homines non facientes sibi
conscientiam propter vilitatem cibi. non ad
uertentes quod primi parentes peccauerunt
in esu pomi. Ideo dicit Augustinus. In omnibus

hys rebus non usus rerum: sed libido in
culpa est. Et idem. 41. di. c. Delit. viles. ci
bi appetenter accepti impediunt prouen
tum abstinentie. David autem aquam co
cupitam effudit. Historia habetur secunda
Regum. c. 23. vbi dicitur: quod cum quadam
die david appeteret bibere de aqua cister
ne bethleem dicens: Quis mihi daret de
aqua cisterne que est in bethleem. subito
tres socij eius fortissimi a seipsis iuerunt
et per medium castrorum inimicorum phi
listinum qui tunc habebant stationem in beth
leem transeuntes hauserunt aquam et si
bi apporauerunt. Sed david noluit bi
bere dicens. Absit ut periculum animarum
horum ego bibam: sed libavit eam domi
no. Infirmi itaque vel sani qui sciunt vel ex
perti sunt aliquid cibi vel potus nocere ip
sis et tamen sumunt propter auaritatem:
utique peccant plus et minus secundum excessum
queque faciunt. Narrat Gregorius in tertio
dialogorum de quadam sanctimoniali: que
quadam lactuca in horto visam colligens
cum nimia auaritate comedit. Propter
quod a diabolo arrepta est. Sed a quodam
sancto viro equitio liberata est. Quintus
modus seu quinta species gule est an
tipare horam seu exire horam statutam
vel consuetam sine causa urgente vel ra
tionabili. Nam si exigit infirmitas vel alia
causa rationabilis omnis hora est idonea
Cum non est ieiunij cōis modus xpiano
rum est bina commestio scilicet prandium
et cena: et per hoc sanius viuatur. Qui enim
comedunt pluries in die ut animalia bru
ta sunt: nec sane viuere possunt: cum po
nant indigestum super indigestum. vnde
mali humores generantur et caput etiam
sumositatibus grauatur. Et hoc reprehen
sibile est nisi labor excuset aut aliqua cau
sa iusta. Et sic excusantur agricole: viato
res et huiusmodi: et pueri dum sunt in aug
mento. Qui autem de mane surgentes de
lecto subito volunt comedere et bibere: et
precipue in diebus festiuis antequam vadant
ad ecclesiam nimis indeuoti sunt: contra
quos dicitur Ecclesiastes decimo capi
tulo. Ne tibi terra: cuius rex puer es et

principes mane comedunt. Terra est ho-
mo: puer est sensualitas que appetit sensi-
bilis ut puer: principes eius sunt sensus:
ut autem illi qui regitur a sensualitate et cu-
ius sensus vacat commestationibus tem-
pestive: quia gulosus est. Ideo Ysaías qui-
to. c. ait. Ne qui surgitis mane ad ebrieta-
tem sectandam. De hora comedendi die-
bus ieiuniorum dictum est in sermone de ieiunio
in quadragesimali de penia.

Quod gulosi puniuntur pena corporali spi-
rituali et gehennali. Cap. 3^m.

Etiam mysterium declarandum de gu-
la dei pena. Punitur equidem peccatum
istud triplici pena videlicet.

Corporali.

Spirituale.

Gehennali.

Corporali. Primo puniuntur gula pena corporali.
unde scriptum est Ecclesiastici. 37. c. Pro-
pter crapulam multi perierunt. Et Criso-
stomus de con. di. 5. c. Nihil. Excessus ci-
borum consumit et computrescere facit cor-
pus humanum et macerat egritudine diu-
turna: et tunc cum morte crudeli consumit.
Et Hieronymus. Ipoctas inquit docet in-
amforismis crassa et obesa corpora opi-
mis que crescere mensuram impleverunt
nisi cito ablatione sanguinis minuantur
in paralipsim et pessima morborum gene-
ra erumpere scilicet est necesse. Et Galienus
doctissimus hipocratis interpres. Athletas
quorum vita et ars sagina est dicit in exor-
tatione medicine nec vivere posse diu nec
sanos esse que verba ponuntur de con. di. 5.
c. Ne tales. Et Ecclesiastici. 37. sapiens ait.
In multis escis erit infirmitas. Et Seneca
ad lucillum. Multos morbos multa feru-
la fecerunt. Secunda pena qua puniuntur
gula est spiritalis. Quia videlicet amittuntur
per eam et destruntur omnes virtu-
tes que sperant omnia temporalia bona.
In huius figuram legitur: quod nabuzardan
princeps coquorum destruxit muros hieru-
salem ad designandum quia venter cui
multitudo coquorum deseruit propter vicium
scilicet gule: edificia virtutum ad solum re-
digat. ut ait Gratianus. 44. di. 1. primo. Quod
fides ruinam patitur patet in illo populo

hebreorum de quo Apostolus ait per ad co-
rinthios. 10. c. Sedit populus manducare
et bibere et surrexerunt ludere id est festina-
re in venerationem vituli aurei declinan-
tes ad idolatriam. Quam spem habere pos-
sunt de deo vel de beatitudine quorum deus
venter est: ut dicit Apostolus ad philippenses. 3. c. Et gloria in confusione eorum qui
terrena sapiunt: verus enim dei cultor: cuius
surgit mane cogitat primo de deo se ei reco-
mendans. Sed gulosus cogitat quid debe-
at comedere: quod magis delectet. De co-
quina templum facit. De mensa altare. Ibi
ponit victimas varia cibaria. Ibi sunt
serui mensae: orationes et lectiones sunt lo-
cutiones de vino et cibariis. Charitatem etiam
gulosi non habent: quia pauperibus sup-
flua tribuere nolunt. ut ait Joannes
per sua canonica. c. 3. Qui habuerit substantiam
huius mundi et viderit fratrem suum
egere et non dederit quomodo charitas dei
est in illo. Prudentiam perit gula: quia
ut ait Hieronymus. 44. di. 1. finali. Pinguis ve-
ter id est gula dedimus crassum sensum gene-
rat. Hoc patet in herode qui in convivio ne-
sciuit discernere se non obligari ad promissa
iniuste: sed imprudenter et crudeliter ad pe-
titionem puellae iussit amputari caput Jo-
annis baptiste. Iusticia etiam a gula sub-
mergitur. unde Ambrosius. 47. di. c. Sicut
hic. Quis tam iniustus tam avarus quam qui
multorum alimenta non suum usum: sed
gulosus ita comedens preciosa quod multi pau-
peres possent ex illo sumptu vivere. Quot
irrisiones: detractationes: perditiones: homi-
cidia sunt in convivio. Nonne absalon fra-
trem suum occidit in convivio: ut habet secunda
Regum. 13. c. Fortunio adhuc per gulam infir-
matur. unde et qui certat in agone ab omnibus
se abstinet: ut dicitur per ad corinthios. 9. c.
si gravamine ciborum et potuum ut sit fortis
ad bellandum. Fortissimus holofernes come-
dendo et bibendo nimis ita fuit debilitatus
quod una mulier decapitavit eum. Iudith. 15. c.
Deperatam autem gulam fugat ex toto sicut vinum
pertrahit expellit aliud. Sed et septem dona
spiritus sancti ex gula ruunt. Quod figuratum fuit Job
per c. Quia septem filii eius perierunt in domo

primogeniti domus percussus a vento ruens
oppressit omnes. Septē filij iob sū. Sic /
gouuz figurant septem dona spūs sancti.
¶ Tercio puniit gula pena gehēnali. Ideo
saluator noster Luc. 21. c. ait. Attēdite ne
grauentur corda vestra crapula et ebrieta-
te et superueniat in vos repentina dies illa
s. iudicij vos condemnans. Apostolus et
ad romanos. 13. c. ponit ommissiones
et ebrietates inter opera tenebraruz: quia
ducūt ad tenebras eternas. A quib⁹ nos
liberet iesus filius dei: qui cum patre et ipi
ritu sancto uiuit per omnia secula. sculoꝝ
Amen.

¶ Feria tertia post dñicā de passione. De
peccō exēcraō vſure et auaritia vsurarioꝝ.
Sermo trigēsimus octauus.

Estimonium

phibeo de mundoꝝq; opa ei⁹
mala sunt. et ha sunt redēpro-
rio nostri originalr Joannis

7. c. et in euangelio hodierno. Inter mala
xpianoz opera illud est satis abominabile
quo pene totum genus humanū piclitas.
Illud equidez auaritia est oīum scelerum
mater et causa. dicitur enī in Glo. in plogo
decretalium. Et. 47. di. c. Bonoz. Et in au-
ctentico vt iudices sine quoq; suffragio s.
Cogitatio. collatiōe scda. Cupiditas est ra-
dix oīum maloz. Propterea deus omni-
potens comminatur miseris mortalibus
dicens Hieremie. 6. c. Extēdā manū meā
super habitantes terram. Al maiore qppe
vsq; ad minoz omnes student auaritie: et
a ppheta vsq; ad sacerdotē cuncti faciunt
dolum. Cū et in hoc peccato multipliciter
homies errent tamē hodierna die ad aua-
ritiam vsurarioꝝ expugnandam elabora-
bimus. Ad hunc enim pleriq; deuenerūt
errorem vt vsurariam prauitatem exerce-
re libere et inuerecunde ac publice non re-
tardentur. vbiq; iam talis pestis crudelis-
sima viget que tanto periculosior est q̄to
vsurary turpitudinem suam agnoscere no-
lunt. Quinimo obduratū cor habētes pu-
tant se offerre sacrificiuz deo acceptabile si
suis proximis mutuantē lucrum quod /

cuiq; ex mutuo ipso percipiant. Nam be-
nefacere se aiunt cum et primozum et suip-
sius ex vsura consulat necessitati. Ob qd
vt eis vitas clarius elucescat qua possint
suū grande malū agnoscere in pñti sermo
ne de ipsa vsura tria pponemus mysteria
declaranda.

¶ 1^m dī diffinitionis.

¶ 2^m reprobationis.

¶ 3^m participationis.

¶ Quid est vsura que graue est peccatū
Et q qui ex necessitate accipit ad vsuram
ab eo qui est paratus non peccat: et q̄t mo-
dis vsura cōmittitur. Cap. 1^m.

¶ Rīmū mysteriuz declarandum de
p vsura dicitur diffinitionis. sūm enī

Goffreduz in summa sua vsura sic
diffinitur. Vsura est quicquid sorti accedit
precedente intentione vel pacto vt si mu-
tuo tibi centū florenos hac intentione pñ-
cipaliter vt aliquid plus vltra centum reci-
piam vel si mutuo tibi certas mēsuras fru-
menti vini olei et huiusmodi que vsu con-
sumuntur. Et plus ex hoc exquiro q̄ ipm
capitale in valore vsuram committo: vt dī
14. q. 3. c. vsura. ¶ Pro intelligētia tamē
plenioꝝ huius partis tria sunt dubia de-
cidenda.

¶ 1^m vñū vsura sit peccatū.

¶ 2^m vñ liceat accipere ad vsurā.

¶ 3^m q̄t modis committitur vsura.

¶ Pro primo dubio arguunt vsurarij cō-
tra veritatem dicentes vsurā non esse pec-
catum. Omne enī peccatum est contra ali-
quā legē: sed vsura non est p̄tra aliq̄ legē
nec diuinale nec nālē nec humanalē. ergo
vsura nō ē peccatū. Nā in lege diuinā dī-
xit deus deuteronomij. 23. c. Nō senerabis
fr̄i tuo pecuniā ad vsuram nec fruges nec
q̄libet aliam rem: s; alieno. Ex qua aucto-
ritate videtur q̄ et si nō fratribus salti alie-
nigenis et extraneis possit senerari et infide-
libus. Quantū et ad legem naturalē de
iure nature est vt homo aliquid recōpēset
ei qui sibi bñficiū contulit. Ille aut qui
mutuat: aliquid bñficiū pfert subuenit
enī necessitati idigētis. Ergo si pro hoc be-
neficio aliq̄ certo pacto obliget euz cui mu-
tuat ad hoc q̄ aliquid sibi retribuatur nō vñ

detur esse pactum illicitum. Leges & o ci-
uiles vsuras permittunt: vt patet C. de vsu-
ris. l. eos. In contrariuz est auctoritas sã-
ctorum. vnde Ambrosius in li. de bono mor-
tis. Et. i. 4. q. 4. c. Siquis. Siquis vsuram
accipit rapinam facit: vita nõ vñit. s. gra-
ue. Et Dauid in ps. loquens: ad deum ait.
Dñe quis habitabit in tabernaculo tuo:
aut quis requiescet in monte sancto tuo.
¶ Et respondet. Qui ingreditur sine macu-
la & operatur iusticiã. Et infra. Qui pe-
cuniã suam non dedit ad vsuram. Ecclesia
insuper statuit. q. si quis pñaciter asse-
reret vsuram nõ esse peccatum & graue he-
reticus bñetur: & contra spm sicut ptra ali-
os hereticos. pcedatur: vt patet in clemen-
tina ex graui de vsuris. Scdm autẽ Tho.
22. q. 78. vsura est contra equalitatez iusti-
cie ex eo videlz quia vsurarius vedit quod
non est. ¶ Nam rex que in vsu nostru ve-
niunt. Quedã sunt quaz vsus ipsaz con-
sumptio est vt frumentum vinu oleu & hu-
iusmodi quibus homo vititur comedendo
bibendo & sic ex toto consumendo. ¶ Quedã
res sunt quaz vsus & si non sit ipsaz consu-
ptio in se est tamen earũ distractio: vt pecu-
nia numerata que principaliter inueta est
ad cõmutationes faciendas: vt dicit Arist.
in p. politice. Et sic vtendo distrabitur cũ
in cõmutationes expeditur. ¶ Quedã res
sunt quaz vsus non est ipsaz consumptio
vel distractio. Sicut domus: ager iumentu:
vasa argentea & aurea & huiusmodi: vsus
enim domus est inhabitatio non consum-
ptio. Sic cultus agri est cultiuatio ad fru-
ctificandum non ad dissipandum. Et sic de
alijs. Et ex isto tertio genere reruz vsus ip-
sius rei potest computari seorsum ab ipsa
re & vnum concedi sine altero. ¶ Potest eni
alicui tradi dominium domus vel agri vñ
serui: vel iumentu retẽdo sibi vsu vel fructu
ipsius ad vitaz vel ad aliquod tempus vt
fit aliquando in donationibus. Et ecõuer-
so potest concedi vsus talium rerum reten-
to sibi dominio vt fit in locatione afficto:
pensione domus & huiusmodi. Et ideo i hu-
iusmodi licet recipitur si certum precium
sen lucrum pro vsu dato ipsius rei reten-
to sibi dominio. Et inde ad certuz tempus

rehabita ipsa re ex integro. Sed in rebus
pñi & secundi generis: quarum scilicet
vsus est ipsaruz consumptio vel distractio
non potest computari seorsum vsus tali-
um rerum ab ipsis rebus: quia insepara-
bilis est. Et cuiusqz conceditur vsus tali-
um rerum ex hoc ipso conceditur & res. Et
ppter hoc in talibus per mutuum trãfer-
tur dominium. Sicut ergo si quis seorsum
vellet vendere vinum & seorsum vsu vi-
ni venderet eandem rem bis vnde & ven-
deret quod non est: propter quod manife-
ste est contra equalitatem iusticie. Simili-
ratione qui mutuatur vinum: frumentum:
oleum: pecuniam numeratam: & huiusmo-
di: & vltra suum capitale mutuatur aliquid
erigit vel principaliter intendit habere qd
precio potest extimari contra equalitatem
iusticie agit: quia petit sibi duas recom-
pensationes fieri. vnã scilicet restitutionem
equalem rei mutuate. Aliã s. vt preci-
um vsus quod dicitur vsura. Ad illud ve-
ro quod obieciatur de iudeis respondet
Tho. & Nicolaus de lra: q. illud dictu deu-
teronomij. 23. c. allegatum sane est intelli-
gendu. ¶ Per alienu enim aut intelligitur
illi qui erant finitimi eoz quoz terras eis
dominus cõcesserat vt chananei. Et ab il-
lis licet recipiebant vsuras nõ vt vsuras
sed vt recuperationem iuris sui. Sicut eti-
am licitum est christianis mutuare hosti-
bus ad vsuram ita tamen q. illud quod re-
cipitur vltra sortem non recipiatur ratio-
ne mutui. Sed iure dominij quod habet
in illos & vt recuperet rem suam quam nõ
potest ab iniusto possessore nisi mediante
mutuo recuperare. Et sic intelligitur illud
capitulũ Alb. illo. i. 4. q. 4. Ad hec faciunt
notata per Archidiaconum. 23. q. 2. c. Do-
minus. Si enim permittitur a iure spolia /
re inimicum inuicem occidere in bello iusto:
multo magis per hanc viam suu accipere.
Et sic vt predictu est licitũ fuit iudeis acci-
pere vel mutuare ad vsurã ab illis tñ fin-
itimis nationibus qui occupauerat terrã
suam datam eis a domino tanqz ab hosti-
bus. Nunc aut ipsi iudei non possunt sine
mortali facẽ vsuras xpianis nec ecõuerso.
Nã nõ sũt inimici nři in ciuili puerlatiõe.

¶ Quo autem ad alios infideles si verum est qd sunt inimici nostri etiam illis arma iure possumus tanq3 occupatoribus rem nostram. De quo. 23. q. 7. c. Si de re l. c. Dispar. Et per Innocentiu3 et Doctores contra de voto. c. 23. super hys. Re stat loq3 fortius xpianum ab eis licite posse ultra sortem accipere: quia suum est qd recipit. Ad autem contra saracenos et alios infideles dominia et terras possidentes licitum sit bellum ultra alias rationes facit quia ad defensam et recuperationem sit de tractor. Ergo licitum. Nam vt dicit Innocenti3 dicto. c. 23. super hys. vbi terra fuit aliquo tempore christianor3 bellum est licitum. Infideles autem predicti abstulerunt a christianis quicquid tenent. Nam vbiq3 terrarum fuit laudatum nomen christi. unde in ps dicitur. In omnem terram etc. Sed hys dimissis dicimus qd vsura nullo ex illis verbis indeis fuit permessa minus concessa. Nam lz quidam dixerint vsuram fore concessam in quibusdam casibus. Tamen ppter loquendo in nullo casu conceditur. Sed quia in illis casib3 quos illi ponunt aliquid recipitur ultra sortem. Ideo ppter aliquam similitudinem large et improprie sumendo dicitur vsura ibi permessa sed non est ibi vsura. Et sic in pposito vel per alienum in verbis deuteronomi intelligitur quilibet qui non erat de genere iudeorum. Et tunc dicitur qd illa fuit comparativa permissio qua permittitur minus malum ne maius malum fiat. Sicut etia3 permissum fuit eis dare libellum repudij et repudiare vxorem ad repudianduz hominidum siue vxoriciduz. Sic et vsura fuit eis permessa erga alienigenas ne si fuisset prohibita maiori crudelitate crassarentur in suos vt sue cupiditati satisfacerent. Excusantur ergo a pena temporali legis: sz no3 a pena gehennali sicut nec a culpa mortali. unde dicit Crisostom3. 2i. q. 3. Adac ratio in fine. Quod enim permittimus nolentes precipimus idest permittimus fm gloriam: quia malas hominuz voluntates ad plenu3 prohibere non possumus. Et tamen deus declarauit per pphetas vsuram sibi displicere: vt patet de dauid. ¶ Sed siq3ra

tionem dicte permissionis vellet eos excusare pro illo tempore que tamen excusatio a doctoribus non admittitur pro nunc tempore gratie reuelate non excusarentur. 2i. q. 3. Sed obicitur. ¶ Ad illud vero quod vsurarij dicebant qd vsura no3 est contra legem nature. dicend3 qd ratio dicat vt q3 mutuet. primo indigenti si potest: sed gratis sine spe lucri. Et sic qd gratius sit recipiens mutuuum erga mutuantem: puta in recognoscendo beneficium et cum potest cu3 adiuuare quando indiget vel viceuerso remunerando sibi vel per alia obsequia sed gratis no3 ex pactione. Nam et si ei teneatur ad antidota naturaliter idest recompensandum beneficium: hoc est ex debito honestatis non autem necessitatis scilicet quo posset cogi in iudicio. Et ideo sz Tho. et alios si quis mutualet alicui cum hoc pacto qd ei teneretur remutuare vsuram committeret quia ultra capitale suum aliquid exigit quo potest precio extimari illa scilicet obligatio qua potest eum conuenire in iudicio. Et si vsurari3 diceret qd ille qui accepit pecuniam mutuo lucratur cum illa et locupletatur cum damno mutuantis. ¶ Respondeatur qd ille locupletatur seu lucratur principaliter per industria3 suam: quia pecunia ex se nihil lucratur: vt patet tenendo in capitali. Pecunia etiam illa non est mutuantis sed eius qui accepit mutuuum: quia in eum translatus est dominus. Et si perijt vel perdidit in negociando vel aliud agendo perijt periculo suo non mutuantis. Damnum autem non sustinet mutuantis nisi qd cessat ex hoc sibi lucrum. Sed idem damnum habuisset si pecunia in archa seruasset: qd ibi non fructificat. Et sic cum ea negociatus fuisset potuisset perdere sicut et lucrari. Substabat enim tunc periculo vbi in mutuo non substat. Ceterum si ex carentia pecunie mutuate passus fuisset damnum puta quia oportuisset eum recipere ad vsuram vel vendere res suas minus iusto precio vel aliquid simile. Tunc qui accepit mutuuum deberet ei satisfacere de damno secuto. ppter mutuuum fm conscientiam etiam si de hoc non fuisset pactum. Non autem de industria sua lucrum factum teneatur communicare

municare cessante damno. ¶ Ad illud autem quod usurarij opponebant dicentes per legem civilem viuras concedi. ¶ Bice dum quod leges civiles dantur populis qui sunt pro maiori parte mali vel imperfecti: et intendunt ut pacifice ciues conuiuāt ad inuicem: unde solum phibent expresse vitia que sunt magis perturbatiua ciuilitatis et quietis temporalis puniēdo trasgressores et penis ab illis coherendo: ut adulteria furta et huiusmodi. Alia vero pmittunt non ut licita concedentes: sed non ut alia vitia predicta punientes. Et hoc ne peiora contingant. Sed lex diuina phibet oē peccatum ostendens puniri in diuino iudicio. Cum ergo lex diuina et naturalis sit supra omnem legem humanam: ut patet di. 8. per totum. Et canonica sit etiam precium dicans ciuili in hijs que spectat ad consuetudinem. Ideo in hoc leges ciuiles cedunt legi canonice. quia si leges ille sunt iuste quo ad ciuilitatem vite presentis non tamen iuste sunt quo ad ciuilitatem supernam adipiscendam ad quod oportet ab omni peccato esse immunē. Quare non dedignantur leges sacros canones imitari. ¶ Secundū dubium principale fuit utrum sit licitum recipere mutuo sub vsura. ¶ Respondet Tho. 2. 2. q. 75. Ad non licet inducere aliquem mutuare sub vsura lz tamen ab eo qui parat est facere et qui exercet viuras mutuo accipere ppter aliquod bonū ut est subuentio sue necessitatis vel alterius. Nam inducere homines ad peccandum nullo modo licet: uti tamen peccato alterius ad bonum ppter licitum est quia deus vitur omnibus peccatis ad aliquod bonum. Ex quolibet enim malo elicit aliquod bonum ut dicit Augustinus in encheridion. ¶ Et de idem Aug. Publicole querenti viuras liceret vi iuramēto eius qui per falsos deos iurat in quo manifeste peccat eis reuerentiam diuinam exhibēs. Respondet quod qui vitur fide illius qui per falsos deos iurat non ad malum sed ad bonum non peccat illius se sociat quo per demonia iurauit sed pacto bono eius quo fides seruauit si tamen induceret eum ad iurandum per falsos deos peccaret. Ita est in proposito.

Sic etiā licet ei qui incidit in latrones manifestare bona que habet que latrones diripiēdo peccant ad hoc quod non occidat. Sed cessante necessitate cum petitur sub vsuris ad ludendum vel sortandū et huiusmodi tunc mortale esset peccatum. ¶ Tertium dubiū fuit quot modis committitur vsura. Et ad hoc respondeo quod cum vsura committat ex eo quod aliquid recipitur ultra sortem hoc potest fieri tripliciter.

¶ 1. recipiendo munus a manu.

¶ 2. recipiendo munus ab obsequio.

¶ 3. recipiendo munus a lingua.

¶ Primo committitur vsura recipiendo munus a manu: siue sint denarij siue quicquid aliud precio extimari potest: ut dicitur. 1. 4. q. 3. c. putat. et c. ¶ Vbi etiam unde Ambrosius ait. Esca vsura est et vestis vsura est. Et quicquid sorti accedit vsura est. Et quod velis nomen ei imponas vsura est. ¶ Hoc modo multi reperiuntur usurarum voragini immergi. ¶ Et primi sunt multi nobiles qui nolunt laborare: et ne pecunia eis deficiat paulatim consumendo tradunt eam mercatoribus vel alijs intendentes aliquid annuatim recipere ad discretionē eorum saluo tamen capitali. Et quibus ipsi vocent hoc depositum tamen vsura est: ut patet. 1. 4. q. 3. c. Si feneraueris. Nec vere depositum est nec sapit naturam eius. ¶ Sunt alij mutuo antes pecunias diuersis personis accipientes in pignus domum vel agrum vel vineam sub nomine securitatis. Sed fructum interim dicti pignoris volunt habere quousque restituatur eis pecunia non computando in sortem et vsura est ut patet extra de vsuris. c. p. Excusatur tamen in hoc casu gener qui cum sustineat onera matrimony et nondum habuit dotes recipit a socero vel alijs dotantibus mulierem possessionem aliquam in pignus quousque recipiat dotem: hic licite et sine vsura facit fructus illius pignoris suos: nec tenetur computare in sortem. Extra de vsuris. c. Salubriter. ¶ Secundo committunt vsuram venditores rerum qui vendunt aliquid ad aliquem terminum temporis et ratione termini petunt plus iusto precio nisi intenderent illud non vendere tunc sed seruare usque ad tempus quo de-

nsimiliter credit res illas valituras quan-
tum tunc vendit: et si nunc non tantum valet.
Putat cum quis tempore estiuo vendit bla-
dum ad preces seu instantias alicuius quod
intendebat seruare usque ad tempus hiema-
le quando communiter plus valet. Propter
quod venditur pluri precio quam nunc valet.
at. Extra de usuris. c. In ciuitate. Simili-
ter si quis emit merces vel victualia minus
iusto precio eo quod anticipat tempus in sol-
uendo precium antequam recipiat merces vel vi-
ctualia per aliquos menses: puta dat pre-
cium tempore veris et recipit bladum tem-
pore estatis. Et hoc nisi subitaret periculum
ut quia bladum vel aliud potest probabiliter
plus vel minus valere dicto precio quod
soluit. Extra de usuris. c. in ciuitate. Tercio
faciunt usuram qui emunt possessiones
vel domos multo minore precio quam valeant
cum pacto quod infra certum tempus ille ven-
ditor possit recemere quod usura reputatur
seu fraus usure palliata sub titulo emptio-
nis. Quarto faciunt usuram qui faciunt
societatem circa pecora vel alia volentes
saluum esse capitale quo ad pecuniam vel ca-
pita animalium. Quod usura est et non vera
societas: ut patet. l. 4. q. 3. c. Plerique. cum
glossa. Quinto faciunt usuram mulieres
alique vidue que ne consumantur dotes ca-
rum vel deponunt eas mercatoribus ad
discretionem et usura est vel recipiunt ab he-
redibus coniugis sui defuncti possessionem
usufructuandam quousque reddantur ei do-
tes et usura esset secundum Hostiensem. Innocentium
et alios. Sexto committunt usuram captores
qui faciunt carcerem quem vocant carcerem sicca. Se-
ptimo committunt usuram qui mutuam gra-
num vel bladum antiquum ad renouandum
ut nouum accipiant. Et si hoc faciunt ne su-
um sibi pereat et recipienti gratiam faciant
non est usura. Secus si faciunt ut melius re-
cipiant et utile intendunt ex mutuo. Extra
de usuris. c. Consuluit. Et sic tenet Raymū-
dus Hostiensis et Hostiensis in summis. Secundo
committitur usura recipiendo munus
ab obsequio. Et sic illi qui mutant paupe-
ribus hac intentione vel pacto ut seruiant
eis in operibus agri vinee et similibus vel
in operibus bouum et equorum vel alio ser-

uicio corporali usuram committunt. Et de
usuris. c. Consuluit. Tercio committitur
usura recipiendo munus a lingua: ut cum
quis mutuatur alicui ut porrigat pro se pre-
ces pro aliquo officio vel beneficio tempo-
rali obtinendo. Et si quis sic obtineat offici-
um aliquod secundum quosdam non improbabili-
ter debet pauperibus erogare quod inde
emolumenti perceperit deductis tamen ex-
pensis sui laboris ad arbitrium boni viri.
Propter iam dicta notandum est Tho-
ma quod si quis mutuatur principaliter propter deum
vel amicitiam non intendens temporale co-
modum. Et is qui mutuum accepit ex libe-
ralitate sua ut gratus non principaliter pro-
pter mutuum donat ei aliquid hoc ei decla-
rans quod ei libere donat usura non est: quia
illud lucrum mutuans non intendit. argu-
mentum. q. 2. c. Sicut. Non enim debet esse factus
deterioris conditionis sed melioris propter
obsequium pro ipso factum in mutuando
ut scilicet donum ei gratis factum recipere
non possit qui prius secundum omnes potuisset.
Quod omnis scriptura diuina et huma-
na et etiam lex canonica reprobatur usuram.
Cap. 2^m.

Secundum mysterium de usura de-
clarandum dicitur reprobatio. Est
enim usura vitium reprobatur. Si-
cut patere potest in scriptura diuina et iure
canonico ac dictis gentilium. unde Exodi
22. c. scribitur. Si pecuniam mutuo dede-
ris populo meo pauperi qui habitat tecum
non urgebis eum quasi exactor: nec usu-
ris opprimes. Et Leuitici. 25. c. Si atte-
nuatus fuerit frater tuus et infirmus ma-
nu et susceperis eum quasi aduenam et pe-
regripum et vixerit tecum ne accipias usu-
ras ab eo nec amplius quam dedisti. Time do-
minum deum tuum ut viuere possit apud
te frater tuus. Pecuniam non dabis ei ad
usuram et frugum superabundantiam non
exiges. Et secundi herodre quinto. c. Cum
maiores iudeorum opprimerent minores
usuris grauissimis herodas audito clamo-
re populi increpauit optimates et magi-
stratus dicens usuram a fratribus vestris
non exigatis. Non est bona res quas vos
facitis. Quare non in timore domini dei

nri ambulatio? Reddite eis hodie agros suos et vineas suas: oliveta sua: et domos suas. Quin potius pecuniam quam exigere soletis ab eis et date illis. Et dixerunt Reddemus et ab eis nihil quimus. Sicque faciemus ut loqueris. Et excussit sinum suum Desdras dicens: Sic excutiat deus omnem virum qui compleverit verbum hoc. De domo sua et de laboribus suis sic excutiat et vacuus fiat. Et dixit uniuersa multitudo Amen. ¶ Et in decretis. 46. di. c. Seditionarios. Prohibentur usurarij ad sacros ordines promoueri. ¶ Et extra de usuris. c. Quoniam. dicitur. Non solum viris ecclesiasticis sed etiam quibuscumque alijs periculosum est usurarum lucris intendere. ¶ Et extra eodem in. c. Quia. et in. c. Super eo scribitur. usura condemnatur utriusque testamenti pagina. ¶ Et Leo papa. 46. di. c. Sicut. inquit. Sicut non suo nomine: ita nec alieno licet fenus exerceat. ¶ Et Augustinus. 14. q. 4. c. Quid dicam. An crudelior est qui subtrahit aliquid vel eripit diuiti: quam qui trucidat inopem senem. ¶ Et Ambrosius. 14. q. 4. c. Ab illo. Sine ferro dimicat: qui viuras flagitat. ¶ Et extra de usuris in preallegato. c. Quia statutum est primo ut usurarij manifesti non admittantur ad communionem altaris. Hostiensis dicit quod canon est ferende sententie non late. Idem dicit Joannes andree in nouella. ¶ Secundo statutum est ut non recipiantur eorum oblationes. Et si sacerdos recipit reddere tenetur et compellitur. ¶ Item Hostiensis debet dari episcopo et ¶ Item providentia eius vel restituatur ei a quo extorta est usura vel detur pauperibus. Et qui recipit oblationem a talibus debet ab executione sui officij manere suspensus donec ad arbitrium sui episcopi satisficiat. ¶ Tercio statutum est quod usurarij non recipiantur ad ecclesiasticam sepulturam si in hoc peccato decesserint. Et ut inquit ¶ Item de palude in quarto. Si tales usurarij possunt restituere per se et non restituunt mandant restitui non sunt absolubendi: nec valent eorum testamenta in quibus nullus debet esse testis: ut habetur in caplo

Quandque de usuris libro. 6. tum quia ad statim tenentur: tum quia non videntur habere perfecte bonam voluntatem: quia donatio et legata causa mortis facta possunt reuocari. unde si usurarius non cauet per talem cautionem qua non possit penitere non est vere penitens. Et ¶ Item Hostiensis. dicitur usurarij manifesti vel per euidenciam facti puta quia mensam tenent paratas ad usuras: vel si de hoc sunt in iure confessi aut convicti. Joannes vero andree et Archidiaconus dicunt quod satis potest dici usurarius manifestus qui coram sacerdote et testibus publice fatetur se usurarium et usuras restitui mandatum forte libris rationum tradens. ¶ Et extra de usuris. c. Super eo. ponitur quod per papam dispensari non potest ut usura exerceatur sine peccato. ¶ Possit autem dispensare in exactis quo ad incertorum restitutionem que tamen si fiat sine ratione quo ad conscientiam non puto quod valeat. ¶ Apud gentiles etiam damnatur usura. Nam ut inquit Cicero libro tertio de officiis. Detrahere aliquid alteri et hominem hominis incommodo suum agere commodum magis est contra naturam quam mors. Et idem in secundo de officiis. Interrogatus Cato. Quid fenerari. Tum cato: quid homines occidere. Narrat Valerius libro quarto Rubrica de libertate. quod cum ciuitas romana furore cantilne opprimeretur et coegerentur ciues vendere possessiones et domos suas propter tumultum creditorum longe minoris precio quam valebant. Tunc Quintus consiliarius concessit trecentas septuaginta quinque libras auri ut illi satisficeret creditoribus suis qui neque de sorte neque de usura quencumque debitorum suorum grauauit. Sed quantum in ipso fuit amantudinem publice confusionis priuata tranquillitate mitigauit scilicet debitores suos expectando ne ciuili sanguinis fenerator videretur. Sed dimissis multis grauissimorum virosum sententijs quibus usura condemnatur: Christum deum et dominum nostrum audiamus. Ipse utique ait Lucae. 6. capitulo. Mutuum date nihil inde sperantes. In quibus verbis continentur

due particule: prima est mutuū date. Qd
quantum ad eos qui cōmode possunt mu
tuare sine notabili detrimento sui stat^oer /
ga eos qui sunt in magnis necessitatibus
constituti ⁊ quasi extremum videt esse pce
ptum. Quia si hoc dicimus de elemosyna:
a fortiore etiaꝫ in mutuo. arg^m dī. c. 6. c. In
singulis. In alijs xō est consiliū. ¶ Secū
da particula est nihil inde sperātes. Et hoc
est in precepto: ita tamen q̄ intelligat o
spe bonorū temporalīū que precio estima
ri possunt. Nam bene potest ⁊ debet spera
ri pmiū eternū exinde si fiat mutuū ex cha
ritate vel benivolentia.

¶ Qd multi et precipue septem genera
personarum participant in crimine vsura
rum licet ipsi vsurā non faciant. Cap. 3^m.

¶ Etiam mysteriū declarandum de
vsura dicitur participatio. Sūt enī
multi participantes in crimine vsu
rarum qui quandoq; se peccare nō putāt
eo q̄ non sunt ipsi principaliter exercētes
vsuras. ¶ Primi sunt notarij qui scienter
super vsuras conficiunt instrumenta. Hī
sū ostiensem periuri sunt quia cōmuni
ter solent iurare q̄ talia non faciant. Et sic
per consequens sunt infames nec decetero
possunt testificari nec instrumenta confice
re. Extra de testibus. c. Licet. Si tamen ob
hoc recipiunt pecuniam non tenentur re
stituere quia receperunt eam pro ope suo
q̄uis illicito videtur tñ q̄ debeant paupe
ribus erogare. Sed vtrū tales notarij te
neantur ad restitutionem vsurā de qui
bus confecerunt instrumenta. Super hoc
doctores distinguunt quia si scienter faci
unt instrumēta vel chartas de debito vsu
rarum ac si esset legitimū debitum. Pū
ta quia facit instrumentū q̄ martinus mu
tuauit petro centum hinc ad annum re
stituendos cum sciat mutuas se octoginta
vel nonaginta: quia forte ⁊ si primo centū
dedit postea in occulto viginti vel decem re
habuit a petro vt mutuū sit de illis octo
ginta vel nonaginta. nū tenetur in solidū
si ipsi vsurarij non restituant. Et hoc nisi fa
cerent in fauorem recipientis mutuū: pu
ta quia ille volebat aliter mutuare ⁊ petr^o
multū indigebat nec poterat aliter sibi p

uidere. Tunc enim nō teneretur notarius
peccare tamen mortaliter sciēter hoc fa
cere: quia perurium incurreret faciēs in
iudicio quā falsum ⁊ in fraudem vsuraz.
¶ Primi est quia efficaciter cooperat
ur. ¶ Ratiō secundi est quia
licet in principalī proximo idigēti subueni
re. Et tunc in instrumento est facta expressa
mentio de vsura tunc non tenetur ad vsu
ram restituendam. Et ratio quia non effi
caciter cooperatur ad illud. Nā potest qui
mutuū accepit ad vsuraz in iudicio se iu
uare vt non soluat vsuram. ¶ Notandum
autem hoc loco q̄ vt dicit ostiensis ⁊ Jo
annes andree in nouella sup. c. Sicut. Et
ne clerici vltimonachi. Qd tabellio siue no
tarius consuevit iurare sex. ¶ P^o q̄ de hīs
que videbit ⁊ audiet ac requisitus fuerit si
ne diminutione veritatis ⁊ cōmixtione fal
sitatis conficiet instrumentum. vnde solet
requiri tabellio sub pena officij sui q̄ con
ficiet instrumentum requirēti quod si nō
fecerit periurus videbitur ⁊ sic suis instru
mentis postea non credetur. Extra de te
stibus. c. Testimonium. Et hanc requisitiō
nem quisq; de populo facere potest. Extra
de testamentis. c. Relatum. ⁊ pro tanto di
citur seruus publicus ⁊ publica persona.
¶ 2° iurat q̄ secreta sibi iniūcta celabit. ¶ 3°
q̄ de omnibus instrumentis que conficiet
protocolla tenebit. ¶ 4° q̄ fidelis erit illi a
quo constituitur ⁊ si sciret damnum suū
tractari per se vel per nūcium reuelabit.
¶ 5° q̄ illud officium sic sibi iniunctum cu
piditate: timore: odio: ⁊ amore remotis: et
omnia sū bonam conscientiam exequat.
¶ 6° q̄ super contractu vsurario vel in frau
dem vsurarum inito non cōficiet instrumē
tum scienter. ¶ Secūdi participantes vsu
ras sunt viri ⁊ vxores qui recipiunt dotes
de vsuris. Nam viri non possunt recipere
tales dotes ⁊ si receperint tenentur ad re
stitutionem illis quibus socer erat obliga
tus ex quo omnia illius erant obnoxia re
stitutioni. Et ipa mulier soluto matrimonio
tenetur ad restitutionem si vir non restitu
it sū Raymundū ⁊ alios. ¶ Tertij parti
cipantes vsuras sunt pū^o. Cum enī tu
tores vel procuratores c. p. pecunias po

fuerunt ad discretionem ubi usura est: huiusmodi predicta tenentur ad restitutionem quous non fecerint ipsi tales contractus: tamen quia lucrum tale ipsi perceperunt. Et si non disponunt se ad restitutionem cum habent administrationem suorum bonorum iam sunt in statu damnationis. Sed ipsi tutores et curatores mortaliter peccant faciendo tales contractus et tenentur ad restitutionem quous utilitatem non sunt inde assecuti in casu quo ipsi pupilli non vellent vel non possent satisfacere ut notat Archidiaconus. 46. di. c. Sicut non suo. Idem dicendum de quolibet factore vel procuratore qui exerceat negotia aliorum faciente huiusmodi contractus. Quartum participantes in crimine usurarum sunt aduocati patrocinantes eis in huiusmodi tractibus. Omnes enim tales digni sunt morte eterna: quia consentiunt usure cooperando ei. 2. q. 3. c. Notum. Quintum participantes in crimine usurarum sunt facientes statuta super usuris et iudicantes huiusmodi ea ut capi tanci rectores et huiusmodi. Et prebentes consilia ad huiusmodi statuta peccant mortaliter et sunt excommunicati: ut patet in Clementina Ex gravi de usuris. Homini etiam temporales qui permittunt usuras propter unam certam quoniam quam recipiunt inde in eadem sunt damnatione. Sextum participantes sunt profonere seu censores qui si procurant pro illis qui mutuo indigent et ab illis qui parati sunt dare non peccant. Si autem hoc faciunt principaliter pro lucro usurarij et pro parte sua isti non solum peccant mortaliter propter cooperationem ad usuram: sed etiam restituere obligantur insoludus si ita cooperati sunt quod absque opere illo prestatio illa usuraria minime facta fuisset. Cuius ratio est quia huiusmodi philosophum secundo ethicorum medius comparatum extremis sapit naturam extremorum. Septimum participantes usurarum crimine sunt clerici locantes domos scilicet usurarijs manifestis ad fenerandum: huiusmodi sunt excommunicati ut patet l. 6. de usuris. c. Usurarius voraginem. Confessores autem usurarios absque emendatione absoluentes incurrunt in laqueum diaboli. Sed septennumero ab

usurarijs decipiuntur qui aut veritatem sui peccati negant expresse aut caliditate multa occultant: quoniam peccatum illud usure ita excecet mentes usurariorum ut se se a iusticia deficere nolint credere. Quos deus benedictus deiciet in ignem eternum. Et quo nos liberet iesus filius dei qui est benedictus cum patre et spiritu sancto per omnia secula seculorum Amen.

¶ Feria quarta post dominicam de passione. De auaritia furum: et de ipso furto.

Sermo trigelimus nonus.

¶ Res mee uo

cem meam audiunt et ego do eis vitam eternam. verba sunt redemptionis nostri originaliter Joannis. 10. c. et in euangelio hodierno. Descendent auaricorum rigibiles in obscura inferni loca quoniam nolunt audire vocem domini nostri iesu christi. Ipse utique dixit Mathaei. 19. c. Facilius est camelum intrare per foramen acus quam diuitem intrare in regnum celorum. Et Luce. 6. c. Ne vobis diuitibus qui habetis hic consolationem viam. Et Mathaei. 6. c. docuit non esse thesaurizandum in terra sed querendos thesauros in celo. Quae omnia auribus auarorum surda sunt cum ipsi ad hoc elaborant ut per fas et nefas rapiant aliena. Et licet dictum sit in sermone precedenti de usura pessima: tamen hodierna die occurrit tractare de auaritia furatorum ut sic loquar id est per furtum acquirere haec temporalia bona. Pro quibus obiurgandis tria de furto mysteria esse declaranda.

¶ Primum de diffinitione.

¶ Secundum de excusatione.

¶ Tertium de commisso.

¶ Quid est furtum: et quae differentia inter furtum et rapinam: et de proprietate rei: et de periculis rapinae: et de comparatione rapinae et furti: atque quod graue peccatum est furtum. Cap. primum.

¶ Primum mysterium de furto declarandum est de diffinitione. Et ut colligat ex dictis Alexander in 3. summe. Et ex l. 1. ff. de furtis. Furtum est retractatio rei alienae mobilis et corporalis fraudulosa iniuria domino lucrificandi gratia: siue ipsius rei siue usus

possessionis vere. ¶ Contrectatio ponit in
predicta diffinitione. q. sine ea non est fur-
tum etiam si interueniat voluntas vel ver-
bum. In per solam voluntatem erit quis
transgressor illius precepti. Mo. p. p. p. p.
rem proximi tui. ¶ Et si aliene ponitur q. in
re p. p. p. non committitur furtum intelli-
ge nisi alius haberet in re illa aliquod ius
puta quia res erat comodata vel pignora-
ta quam dñs fraudulose capiendo furtum
committeret. ff. de furtis. l. Si res. §. Si is.
Idem dicit Tho. 22. q. 63. ¶ In mobilibus et cor-
poralis dicitur quia in rebus immobilibus
vt in agro vel in incorporeabilibus vt sunt actio-
nes et seruitudes non committitur furtum eo
q. talia non possunt contrectari. Fraudulo-
sa dicitur quia euz aliquis credebatur esse
suam que non erat vel si non erat sua cre-
debat q. etiam ab eo qui habebat ibi ius
posset accipere non commisit furtum l. 3. al-
ad restitutionem teneat. Instituta vi bonorum
raptorum. §. Quia tamen. ¶ Inuito dñs di-
citur quia si credit dñm permissum et subest
iusta causa credendi non tenetur. Secus si
non subest. Si autem putat facere inuito do-
mino et tamen dñs vult furtum quid sit
cit q. tum ad intentionem: sed non tenetur
ad restitutionem. Nec dñs potest petere ob-
stante sibi sua voluntate. ff. de furtis. l. In-
ter oēs §. penultimo. ¶ Lucrifaciendi gratia
dicitur quia si quis alienam ancillam rapue-
rit non causa lucri sed libidinis non comit-
tit furtum. ff. eodem. l. Alex. Sine ipsius rei
sue usus possessionis vere dicitur q. non
solum committit furtum qui rei dominiū
vult lucrari: sed etiam qui vult in re ipsa lu-
crari vsu et possessione. di. is. c. Qui sacrum
ff. de furtis. l. Qui inuenta. Pro pleniori
tamen intelligentia sunt quinque notanda.
¶ Primo notandum est s. m. Tho. 22. q. 66.
et Joāne de ripa ordi. minor. q. cōis vsus
oīz que sunt in hoc mūdo oībus hoībus
esse debuit: vt dicitur. 12. q. 3. c. Diligentis-
mis. Sic enī deus instituit naturā huma-
nā dāns ei dñum oīum cū dixit. gen. 1. c.
Etiamini volatilibus celi piscibus maris et
bestijs terre. Quod dñum oēs habuisset
q. ita erat ratio bene regulata et ordinata
q. nulla re vti fuissent nisi ad necessitatem

vel rationabilem vtilitatem et sic nulla iter
eos fuisset discordia. Et sic ponitur esse de
iure nature. s. primitus institute cōis oīz
possessio vt patet di. p. 3. c. Jus nāle. Sed i
natura viciata etiam de iure nature est in
casu necessitatis oīa esse communia. Et sic
intelligitur illud Ambrosij. 41. di. c. Sicut
hū. Nemo proprium dicat quod comune
est. Post naturam hō lapsam iuste proui-
sum est iure humano vt extra casus extre-
me necessitatis possideantur ista tempora-
lia diuersa a diuersis vt propria. Unde Au-
gustinus di. 8. c. Quo iure. Quo iure vnus
quisq. possidet quod possidet. Nōne iure
humano? Nam iure diuino dñi est terra et
plenitudo eius: pauperes et diuites dñs de
vno limo fecit. Pauperes et diuites vna ter-
ra supportat. Iure autem humano dñs hec vil-
la mea: hec domus mea: hic seruus meus.
¶ Et autem ista possessio propria conueniens
propter tria. 1. p. quia magis sollicitus est
vnusquisq. ad procurandum aliquid et gu-
bernandum quod sibi soli competit q. id
quod est comune oīum vel multorum quia
vnusquisq. laborem fugiens relinquit al-
teri quicquid pertinet ad bonum commune.
2. quia si omnia essent sic communia via
fraudibus aperiretur et illi qui magis sūt
maliciosi defraudarent simplices et puros
et acciperent sibi meliorem partē. 3. pos-
sessio illa propria facit ad pacificum conui-
ctum hoīum: qm si omnia essent comunia
cum multi persepe eadem re indigerēt ad
rixas venirent et contentiones dum vnus
quisq. vellet rem illā hē. Ex quibus oīb.
sequeretur q. terre in solitudinem verterē-
tur. Agri remanerent inculti bonis esset pe-
ius q. nollet recipere nisi necessaria. Ma-
lis esset melius quia agregarent multa su-
perflua et litigia multa ac scandala eueni-
rent. Hinc Arist. in 2.º politice rep. obat po-
litiā platōis q. ponebat oīa commu-
nia. Cōcordat hys Henricus de gandauo
in suis quolibetis. Cum igitur ista spalia
vt p. p. licite possideantur nullus debz si-
ne beneplacito et voluntate dñi ipsarum re-
rum aliquid auferre. Alioquin furtum facit.
¶ Secundo notādū q. furtū vt dicit Alex. in
2.º sūme pōt sumi tripliciter

Communissime.

Communiter.

Conproprie.

Primo sumitur communissime pro omni illicita usurpatione et sic usurpatio presidentie furti dicitur. Ideo Joannis. 10. c. Christus dixit. Qui ascendit aliunde quam per ostium fur et latro est. Ostium per quod ascendit per dignitatem vel regimen ad ouile ecclesie est Christus Iesus seu modus traditus per ordinationem ecclesie. unde Christus ait. Ego sum ostium: per me si quis introierit saluabitur. Intrae ergo per ostium qui suscipit regimen animarum propter Christum non propter mundi faustum: et auaritia imitans ipsum ut paratus sit animam ponere pro ouibus suis. non tantum tamen querens et lac temporalium recipiens curam secundum canonicas sanctiones. Qui non sic promouetur ille fur est et latro. Occulte enim subtrahit animas subditorum deo non habendo curam de eis debitam. **S**ecundo sumitur furtum communiter pro quacunque illicita possessione vel usurpatione rei aliene. unde de. 14. q. 5. c. Penale. dicit Augustinus. Furti nomine intelligitur omnis illicita usurpatione rei aliene siue per fraudes siue per viuras siue per violentias et huiusmodi. **T**ertio sumitur furtum proprie cum occulte auferat aliena substantia. Sicut de iuda dicit Joannis. 12. Quod fur erat et loculos habens et ea que mittebantur in loculis id est in scarpisella portabat id est asportabat. Et de hoc est textus. 12. q. 3. c. Exemplum. et c. Habebat. **T**ertio notandum secundum Aristotelem. scilicet ibi corum quod differentia est inter furtum et rapinam. Nam in furto auferuntur aliena bona occulte et fraudulenter. In rapina auferuntur aliena bona publice et violenter et sic sunt diuersae species auaritie. Sciendum tamen quod rapina adhuc sumitur tripliciter. **P**rimo modo largissime et improprie pro omni usurpatione indebita siue rei temporalis siue rei spiritualis. Et sic sumitur ad philipenses. 2. c. Non rapinam arbitratus est: scilicet Christus Iesus esse se equalem deo. Sed hoc fecerunt primi parentes: qui ut dicit Augustinus: voluerunt rapere diuinitatem et perdidit felicitatem. Sed huiusmodi rapine Christus soluit penam. Si

cut in persona eius dicit psalmista. Que non rapui tunc exolvebam. **S**ecundo sumitur rapina minus large pro usurpatione et acquisitione vel retentione illicita rei temporalis quecumque siue manifesta siue occulta. Et sic conuenire potest etiam cum furto proprie sumpto. Et sic dicit Ambrosius. 14. q. 4. Qui usuram accipit rapinam facit. Et ibidem Augustinus. Siquid inuenisti et non reddidisti rapuisti. Et Hieronymus di. 42. §. p. Aliena rapere conuincitur qui ultra necessaria siibi retinere probatur. **T**ertio sumitur rapina proprie et stricte. scilicet pro usurpatione rerum violenta. Et de hac Mathei. 23. c. dicit Iesus phariseis. Pleni estis rapina. **A**d uertendum tamen quod est differentia inter raptum et rapinam. Nam si quis rapiat mulierem ad concubitum non ad lucrum raptum committit ut diximus in diffinitione furti et est species luxurie non autem rapina que est species auaritie. **Q**uarto notandum quod rapina committitur tribus modis. scilicet in usurpatione dominij primo in iniustis bellis. §. 3. in manifestis latrocinij. **P**rimo in usurpatione dominij cum scilicet aliquis dominus vel communitas accipit vel detinet ciuitatem vel castrum ecclesie vel imperij vel alicuius domini non iusto titulo. Et in hoc casu omne lucrum et census quod inde percipit et salarium quod percipiunt officiales eius et rectores rapina est. Sic fuit raptor alexander magnus dictus macedo. De quo dicitur primi machabeorum §. c. Quod postquam percussit darium regem persarum et medorum constituit prelia multa et omnium obtinuit munitiones scilicet per rapinam et interfecit reges terre et pertransiit usque ad fines terre: et accepit spolia multitudinis gentium et obtinuit regiones gentium et tyrannos et facti sunt ei in tributum. **C**ommittitur secundo rapina in bellis iniustis. Qui enim iniustum bellum agunt in omnibus que auferant ab eis contra quos preliantur rapinam faciunt: secundum Theodosium. 22. q. 56. Qui autem iniuste bellantur si ab hostibus laicis accipiant non committunt rapinam. Sed capientes ab alijs non sunt immunes a rapina. Puta si a personis ecclesiasticis morantibus in ciuitatibus et locis alijs hostium nisi illis bonis.

ut victualibus hostes fouerentur vel loca
illozum essent incastellata etiam ecclesie:
Sic nullum seu si a viatoribus seu a suis
victualibus et alia rapiant ut communiter sti
pendiarii faciunt. unde Luc. 3. c. Joanes
baptista dixit militibus. Estote contenti sti
pendijs vestris. docens inquit Ambrosi /
us super Lucam: iecirco stipendia constitu
ta esse militibus ne dum sumptus queri /
tur predo crassetur. di. 86. c. In singulis.
Et ut dicit Augustinus. 23. q. 3. c. Milita
re. Militare non est peccatum sed propter
predaz militare peccatum est. Committ
itur tertio rapina in latrocinijs apertis.
Tales erant qui descendentes a hierusa /
lem in hierico expoliaverunt et plagis im /
positis abierunt semivivo relicto: ut habe
tur Luc. 10. c. Et latrones quidem mariti
mi qui dicuntur pirate per mare predates
quoscunq; excommunicati sunt et absolui
non possunt nisi a sede apostolica. Simili
ter latrocinantes per terram qui expoliat
romipetas ecclesias et loca sancta visitanti
bus: aut etiam eos qui pro suis negocijs
vadunt ad curiam romanam vbicunq; sit
vel inde redeuntes ad propria. Aut portan
tes ad curiam victualia simili modo exco
municati sunt. Alij vero latrones qui alios
predantur ac etiam nauigantes expoliant
in naufragijs debent excommunicari: ut
extra de raptoribus. c. Excommunicatio /
ni. Et cum alios sceleratos ut homicidas:
adulteros proditores et huiusmodi confu
gientes ad ecclesias ratione immunitatis
ecclesiastice debeat ecclesia defendere et no
pmittere ibi capi: ut patet extra de immu
nitate ecclesiarum. c. Cum ecclesia. Et. 17.
q. 4. c. Diffiniunt. c. Advenientes. C. de hijs
qui ad ecclesiam confugiunt. l. Presenti.
Istos tamen publicos latrones tueri non
debet: ut extra de immunitate ecclesie. c. In
ter alia. Et hijs quidem etiam in vita prese
ti comuniter male finiunt. Sicut duo prin
cipes latronum recha et baana qui por
tantes caput isoseth occisi ab eis fecit da
uid eos occidi. Et percussis eorum manibus
et pedes fecit suspendi: ut habetur secundi
Regum. 4. c. Similiter committitur rapi
na in pedagijs et gabellis indebitis et iniu

stis tallijs et damnis. Quinto notandum
q; si quis emit de rapina vel furto scienter
aut hoc probabiliter credens incurrit mul
ta mala et incommoda sicut Raymundum et
Tho. ¶ Primo peccat mortaliter quia fur
tum commisit rem alienam contractando
inuito domino. ff. de furtis. l. 3. ¶ Secundo
tenetur ad restitutionem rei si habet eam
vel valoris eius si non habet. ¶ Tertio te
netur restituere omnem utilitatem quam
habuit vel habere potuit et etiam incom
moda que sustinet ille cuius est res sicut Guil
lelmum deductis tamen expensis quas fe
cisset utiliter circa rem ipsam. ¶ Quarto non
liberatur alienando alteri vel si res periret
morte vel quocunq; casu vel si auferatur ei
ignoranter vel violententer. Et hoc nisi res ip
sam emptam de rapina vel furto obtulit /
set domino ipsius rei tempore et loco con
gruo et ille recipere noluisse. ¶ Quinto re
stituendo rem quam emit patrono non po
test ab eo exigere precium: ut patet. C. de fur
tis. l. In civilem. ¶ Sexto si restituit res de
teriozem quam cum ad ipsum pervenit non
liberatur. ¶ Septimo non potest agere con
tra venditorem de precio sibi dato: obstat
enim sibi turpitudine sua. Et hoc nisi expres
se cauerit. io. q. 2. c. Hoc ius in fine. ¶ Dicit
tamen Alexander de ales in quarto. q. ta
lis potest rem emptam restituere vendenti
ut recipiat quod de illa dedit. Magis eni
potest sibi providere quam alij. Debet tamen
inducere furem vel raptorem ad restituen
dum rem illam domino suo. In foro etiam
conscientie tenetur reditor rei qui sciebat
rem furatam esse reddere ementi bona fi
de. ¶ Sed hoc loco scire plerique cupiunt.
An rapina sit gravius peccatum furto. ¶ Et
respondet Tho. 22. q. 66. q. rapina est gra
vius. ¶ Ratio est quia furtum et rapina
habent rationem peccati propter involuntari
um quod est ex parte ei cui auferitur res:
quia. scilicet contra voluntatem eius auferitur il
lud cuius est dominus: ubi ergo magnus repe
ritur de involuntario ibi maior peccatur.
Sed maior ratio involuntarii invenitur in
rapina quam in furto. quia violentia que fit i
rapina directius opponitur voluntati quam
ignorantia que reperitur in furto. ergo gra

res. Neq; furtum sibi imputatur: quia vt inquit Aug⁹. i. 4. q. 5. c. Dixit dñs. Nō hic quisq; exemplum sumendū putare debet ad expoliandum isto modo. p̄ximum suū. Hoc enī deus iussit qui nouerat quid quē q̄ pati oporteat. Nec israelite furtum fecerunt: sed deo iubenti ministerium prebuerunt. Cum enī dñi sint omnia nobis quodammodo accommodata: sicut dñs alicui rei cōmodate alteri in accipiendo ab ipso: et cōmodando alteri non illi facit iniuriā nec iste secundus diceretur furari accipiendo illud de voluntate dñi. Ita in proposito accipientes illa vasa ex precepto dei nō cōmiserunt furtum. Hoc autem deus iussit me disposuit propter oppressiones et iniurias quas hebreis fecerāt egypti et usurpationes mercedis laboris eorūz quasi in re compensationem illorum damnoz. ¶ Secundo excusantur aliqui a furto ratione recuperationis: dūz scilicet aliquid accipiūt ab illo qui sua bona iniuste detinet et non vult restituere. Secūduz nō Tho. 22. q. 66. et Henricum de gandauo distinguendum est quia aut tales possūt recuperare bona sua per viam iudicij. Et sic nō licet ipsis accipere: quia nemo debet esse iudex in propria causa. l. p̄^a. Aut tales non possunt res suas recuperare vel quia non habent probationes sufficientes vel quia omnino illis denegat iusticia. Tunc accipiendo cōmodo quo possūt nec peccant nec ad restitutionem tenentur. Hoc tamen in duobus casibus est intelligendum s̄m aliquos. ¶ p̄¹mus qñ quis inueniret res perditas illius qui detinet suas. ¶ Secūduz qñ administraret bona illius. Aliter furari non licet. ¶ p̄² ppter periculum aliorum quibus posset furtum imputari. Nemo enim cum alterius iactura debet locupletari. de regulis iuris in. 6°. ¶ p̄³ ppter periculum p̄prie fame: puta quia si sciret vt fur diffamabitur cū nō posset probare illum esse debito: em cui abstulit. 22. q. p̄^a. c. Molo. Qui fidens cōscientie famā negligit crudelis est. ¶ p̄⁴ ppter periculum p̄prie persone. quia si conuinceretur accepisse re alterius puniretur tanq; fur. ¶ p̄⁴ propter periculum conscientie: puta quia

non credit sibi licere sed furtum reputat vt quia exponit se periculo periurij: paratus periurare cum peteretur potius q̄ dicere veritatem. Quare peccat sic sibi satisfaciens. Restituere nō non tenetur nisi plus debito accepisset vel nisi non satisfaciendo et restituendo vnum de predictis periculis eueniret cui tamen obuiaret restituendo. arg^m extra de noui operis nunciatione. c. Cum ex iniuncto. §. Super eo. Et ratio est quia sic retinens contra se vel contra proximum peruerteret iusticiam naturalem. ¶ Tercio excusantur aliqui a furto ratione auxiliiationis euz quis auferret aliquid alte pro auxilio eius: puta quia re aliq̄ male vteretur. Sicut non peccaret aliquis auferendo occulte fucum mulieri: gladium furioso: pecuniam vel pannos luso: et huiusmodi. Sic Rachel furata est idola patris sui laban et ex hoc non reprehēditur: quia fecit vt auferret occasionem idolatradī. Et hoc intelligitur nisi ex ipso facto sequeretur graue scandalum alicuius. Siquis autē auferret a diuite auaro vel usurario vt ideret pauperibus nō per hoc excusaretur a furto vt expresse ostendit Augustinus i quadāz homelia. Et ponitur. i. 4. q. 5. c. Forte. Forte aliquis cogitat et dicit. Multi sūt christiani auari et cupidi: non habeo peccatum si illis abstulero et pauperibus dedero. vnde illi nil boni agunt mercedem habere potero. Sed huiusmodi cogitatio diaboli caliditate suggeritur. ¶ Quarto excusant aliqui a furto ratione paucitatis quādo quis acciperet quid minimum vt fructus hortozū et herbas in paruo valore et huiusmodi: nisi illud modicum abstulisset intentione notabiliter accipiendi vel damnicandi si potuisset: quia tunc est mortale s̄m Tho. vnde Hieronymus. i. 4. q. 6. c. finali. Fur non solum in maioribus sed etiam in minoribus iudicatur. Non enīz qd furatum est sed mens furantis attenditur. ¶ Quinto excusantur aliqui a furto ratione necessitatis. Sicut enim diximus in sermone. i. 7. huius operis. Qui furatur extrema necessitate compulsi non peccat: sed vt iure suo. de con. q. 5. c. Discipulos. vnde potest occulte subtrahere vt dicit Tho.

non tantum pro se sed etiam pro alio. In tali enim casu omnia sunt communia. Sed hoc intelligendum est cum aliter sibi providere non potest. Nam si ab amicis vel etiam elemosynaliter petendo inueniret et ex verecundia non peteret non excusaretur a furto accipiendo ab alijs. Quod si non fuit extrema necessitatis peccat quidem sed alleviatur peccatus. Et in tali casu intelligitur penitentia que imponitur. Extra de furtis. c. Siquis per necessitatem. q. scilicet peniteat hebdomadas tres. q. ut dicit glo. modica fuit necessitas.

Quod quique sunt genera hominum qui furtum committere solent. Cap. 3^m.

Eritum mysterium de furto declarandum dicitur commissio. Solent enim committere furtum quinque genera hominum. Primi qui committunt furtum sunt filijfamilias. Qui si auferunt de bonis parentum contra voluntatem illorum furtum committunt. Et si est quid notabile mortaliter peccat. Et si filijfamilias sic furis coheredes haberet post mortem parentum videtur obligari illis pro parte que tangebatur illos de sic ablatis si sunt in notabili quantitate nisi obtinuisset remissionem super hijs ab ipsis parentibus sicut Raymundus. Secundi qui committunt furtum sunt uxores. Si uxor occulte et contra voluntatem viri dedit de eius pecunijs vel alijs rebus in notabili quantitate. Notabili dico sibi se vel etiam sibi proportionem substantie viri furtum commisit siue dederit contra guineis siue expenderit in suis vanitatibus: siue etiam inde fecerit elemosynam contra voluntatem viri. Nota tamen quod uxor potest in extrema necessitate subuenire indigenti etiam contra voluntatem viri dum tamen ex hoc ipse non incurrat notabile detrimentum sui status. 86. di. c. Non satis. Si etiam mulier ultra gubernationem domus exerceat artem aliquam lucrosam tunc de suo lucro posset notabiliter dare pro pijs causis habente eius familia unde convenienter aliunde sustentetur. De pane autem et de vino et huiusmodi que communiter consueverunt viri dare potestate familie erogandi eo ipso quod non prohibuerunt concessisse videtur dummodo

moderate fiat. Quinimo si aliquando prohibuisset pie possunt interpretari scilicet: cet quod intendant prohibere a nimio non a toto: sicut Guillim. Si tamen conscientia sua eis diceret quod nullo modo consentiretur non debent dare contra conscientiam. De parafrenalibus autem possunt uxores disponere sicut volunt nisi obstat consuetudo vel aliquod ius municipale. Parafrenalia dicuntur que habet uxor preter dotes vel successiones hereditarie legata ei facta vel donata et huiusmodi. Ultra predictos tres casus scilicet extreme necessitatis in paupere vel cum mulier est lucrosa vel habet parafrenalia. Petrus de palude in quarto ponit etiam alios casus in quibus uxor potest dare elemosynam et alienare sine licentia viri. Primus est ad vitandum damnum. Si cur fecit abigail primi Regum. 25. c. quia mulier habet proprietatem in bonis communibus sicut et vir. unde si per negligentiam vel maliciam viri videatur sibi imminere periculum potest ipsa obviare. Secundus casus est si vir sit fatuus. Tunc enim dispensatio domus pertinet ad uxorem nisi per suum periculum aliter ordinatum fuerit. Tertius est si vir absens non possit alium dispensato: em domus sue loco sui. Quartus est si vir peregrinans taratas expensas dedit uxori si ipsa vult sibi subtrahere potest pauperibus erogare. Sed quid de muliere supponente alienum partum que alienum filium nutrit ad expensas viri vel filium de adulterio conceptum persuadet viro fore suum. Dicendum quod quicquid expenderit pro nutritione et gubernatione illius filij. Et ad illud in quo succedet patri putatio tenetur totum ad restituendum: quia furtum commisit quantum possibile est. Dicit tamen Raymundus quod talis mulier debet laborare quibuscumque modis potest ut legitimi heredes non fraudentur hereditate paterna caute tamen: Reuelare enim simpliciter marito vel spurio vel supposito non expedit absolute et sine distinctione: tum quia forte inde proveniant homicidia et adulteria: tum quia forte maritus dimitteret eam. Et non valentes forsitan continere uterque adulteraretur:

tum forte quia non crederent sibi. Ideo
fm Guillm vel Raymundum et Hostien.
Si hoc secretum reuelari potest sine piculo spu
rio vel marito siue ipso siue mediante ali
quo bono viro tunc reuelandum est vt vltima
si maritus contentus sit mulier absoluat
ab obligatione satisfactionis vel filius il
le ingrediatur religionem aut pergat in re
gionem longinqz ita vt non percipiat bo
na heredu ad se non spectantia. Et si dicta
reuelatio fieri non potest aut mulieri non
credat faciat mulier id quod potest ad satis
faciendum dolens de peccato suo. Et si no
potest plene satisfacere pponat firmiter in
animo qz satisfaciatur qzato possit. Et sic erit
in bono statu. 22. q. 5. c. Hoc videtur. Et de
pe. et re. c. Officij. Ubi ponitur talis casus
Filius aut spurius vel suppositus non te
netur de leui matri credere cum sint multe
fallacie mulieruz nisi esset tanta honestas
femine et probabiles circumstantie qz cre
dere deberet. Tertij qui furtum commit
tunt sunt deceptores et fraudantes. Et sic
discipulus cuiuscunqz artificis si abstulit
vel de pecunijs vel de ipsis rebus venali
bus sui magistri vel si emens aliquid p suo
magistro dixit plus expendisse qz fecerit
accipiens sibi residuum pecunie furtuz co
misit. Item quilibet gerens negocia alteri
us vt tutor curator pcurator et huiusmodi
singentes se plus expendisse in emendo vl
minus recepisse qz receperint in vendendo
vel alias dolose damnificans fur est. Item
qui habet societatem cum altero de lucro
alicuius negocij si sufficienter fm pacta ini
ta et iusticiam sibi non respondit de parte il
li contingente: sed illa sibi retinendo fur
tum committit. Sic etiam agricola partio
nalis fur est si non fideliter et integre respō
det suo patrono. Stipendiarius insuper et
iam in bello iusto si pullos vel alia comesti
bilia abstulit ab hominibus pro quibus
pugnat vel blada collegit pro equis pascē
dis vel aliter damnificauit tenetur ad resti
tutionem nec excusatur si hoc faciat ex pre
cepto domini sui. Serui et ancille accipien
tes de bonis dominorum suorum sine scitu eo
rum furtuz committunt. Sartores autem
pannu occulte capientes fures sunt et mor

taliter peccant et tenentur ad restitutiones
Quartj qui furtum committunt sunt vte
tes re commodata ad aliquem certum vsuz
ad alium vsuz contra voluntate domini.
Putat quia equus commodatus est vt iret
in villam et ipse duxit in bellum. Talis fur
tum committit nisi forte ratione amicitie
poneret spem in rati habitatione. Et tenetur
talis ad satisfactionem si res perijt vl' dete
rioratur. ff. commodati. l. Si vt certo. § Se
cundum hoc. Et est iusticiam commodatum est
alicuius rei ad aliquem specialem vsu gra
tuita facta concessio. Similiter committitur
furtum in deposito. Cum enim quis depo
sito sibi facto vsus est vel retinuit sibi vel
concessit ad vsuz furtum commisit nisi hoc
egerit cu3 voluntate deponentis. Siquis
etiaz vsus est pignore accepto vnde habu
it emolumentuz temporale si hoc eger co
tra voluntatem pignoratuz commisit fur
tum. Si ex voluntate eius commisit vsu
ram nisi forte esset talis res cuius vsus si
ne precio concedi solet inter amicos sicut
commodatio libri. Et in vtroqz casu tene
tur ad restitutionem vel restituendum pre
cium illius vsus fm 2 ho. 22. q. 73. Qui
ti qui furtum committunt sunt qui res in
uentas sibi retinent quas retinere no pos
sunt. vnde Hieronymus. i. 4. q. 5. c. Multa.
Sciunt hoc vicium simile esse rapine: si
quis inuenta non reddiderit. Et Augusti
nus eadem causa et questione. c. Siquid.
Siquid inuenisti et non reddidisti rapuisti
Ad idem facit. ff. de furtis lex falsus. § Ad
uertendum tamen fm Ricardū in quar
to et 2 ho. Qd res inuenta aut de propin
quo fuerunt in bonis alicuius nec haben
tur pro derelictis. Aut nunqz vel non de
propinquo: sed ab antiquo vt thesauri. Si
primo modo qui res inuentas accepit et si
bi ipsi retinet mortaliter peccat si est quid
notabilis valoris et tenetur ad restituti
onem ei cuius est: qz si nescit cuius sit faciat
publice denūciari in ecclesia. Et si nec isto
modo reperiretur cuius essent debent pau
peribus erogari nisi ipse inuentor eet mul
tum pauper quia tunc posset cum licentia
epi vel pfectoris sui sibi retinere qm no iueni
ret psonam. Sz si res inuenta no fuisset i bonis

alicuius aliquando sicut lapilli ⁊ gemme
que inueniuntur in litore maris ⁊ non do
mestice aues ⁊ pisces talia occupanti cōce
duntur. Instituta de rerum diuisione. §. Fe
re. §. Et quidem. Et eadem ratio est de the
sauris antiquo tempore sub terra occulta
tis quorum nō est aliquis possessor nisi q̃
sū leges civiles tenetur qui inuenit dare
medietatem domino agri si in alieno agro
inuenit. In agro x̃o suo est inuentoris.
Sed de consuetudine vbiq̃ inuentus
est principis sū Petrum de palude in 4°
Postiensis autem in summa dicit: q̃ si the
saurus inuenitur in alieno agro data ope
ra est inuentoris. Sed si non data opera
medietas debetur domino fundi. Institu
ta de rerum diuisione. §. Item ea. §. Thesau
rus. ⁊ §. Item lapilli. ⁊ C. de thesauris. l. p.
Res autem que iaciuntur in mari ad alle
uiandum nauim. ppter periculum vite nō
habētur pro derelictis vnde restitui debēt
si scitur patronus vel pauperibus erogari
si nescitur. Quibusq̃ modis igitur fur
tum committitur graue est peccatum ipe
diens iter superne vite. Ad quā nos pdu
cat iesus dei filius: qui viuit ⁊ regnat in se
cula seculorū Amen.
C. feria quinta post dominicam de passio
ne. De auaritia iudicū.

Sermo quadragesimus.

Ecce iudicasti

verba sunt redemptoris nostri
originaliter Luce. 7. c. ⁊ i euā
gelio hodierno. Sitientes au
rum iudices auari iusticiam suppeditant
falsisq̃ iudicijs inferūt suis proximis cru
delissima damna. Possumus iam dicere
illud Hieremie. §. c. Circuite vias hierl̃ ⁊
aspicite ⁊ p̃siderate ⁊ querite in plateis ei⁹
an inuentatis virum facientem iudiciū
⁊ querentem fidem. Rarissimi quippe sūt
qui in iudicando propter pecuniam nō de
ficiāt. Et q̃uis apud vulgares iudices di
cantur doctores iuris: tñ proprie loquēdo
tales dici debent iuris periti. Sed iudices
sunt quicunq̃ habēt in aliqua materia iu
dicare civili vel criminali siue sint ordiary

siue subdelegati siue arbitri siue dicantur
domini siue potestates ⁊ capitanei siue po
res siue officiales siue consules alicui⁹ ar
tis: siue rectores vniuersitatis ⁊ huiusmo
di. Unde. 23. q. 2. c. Iustur. Iñdor⁹ ait. Ju
der dicit quia ius dicitur poplō siue q̃ iure
disceperet. Iure autē disceptare est iuste iudi
care. Unde dominus deuteronomij. 16. c.
dixit. Iudices ⁊ magistros constitues in oi
bus portis tuis vt iudicent populu⁹ iusto
iudicio. Non sit autem sic: quia vt Iñdo
rus ait. xi. q. 3. c. Pauper. Pauper dū nō
habet quid offerat non solum audiri con
temnitur: sed reprobat. Cito violatur au
ro iusticia: nullaq̃ reus pertimescit culpā
quam nūmis redimere existimat. §. Pro
pterea in presenti sermone de auaritia iudi
cum dicemus. In q̃ de ipsis iudicijs tria
mysteria pponimus declaranda.

C. p^m de congruitatis.

C. 2^m qualitatis.

C. 3^m culpabilitatis.

C. 2° congrue homo iudicat hominē eti
am superior: malus: ⁊ q̃ iudex non potest
simul eē iudex accusator ⁊ testis. Cap. p^m.

Rimū mysteriū dicit congruitatis.

In quo tria dubia erunt soluenda:

C. p^m vtrū sit conueniens q̃ homo
sit iudex hominis. C. 2^m vtrum sit conueni
ens q̃ superior: malus iudicet. C. 3^m vtrū
sit conueniens q̃ iudex sit simul accusator
⁊ testis. C. Ad primū dubium dicit quidā
q̃ non est cōueniens q̃ homo sit iudex ho
minis. Nam p^o ad corinthios. 4. c. Apl⁹
ait. Nolite ante tempus iudicare quoad
usq̃ veniat dñs. Et ad romanos. 14. c. Tu
quis es qui iudicas alienū seruū. Et ad a
thē. 7. c. Nolite iudicare ⁊ non iudicabi
mini. §. Sed tamen contrarium inuenitur
in scriptura sacra. Nam deuteronomij p. c.
dixit filiis israel moyses ex voluntate dei de
hijs quos p̃fecerat iudices. Audite illos
⁊ quod iustum est iudicate. §. Et Ysaie p. c.
scribitur. Querite iudiciū subuenite oppr
so: iudicate pupillo defendite viduaz. §. Et
ad romanos. 13. c. dicit de iudice. Non sine
causa gladium portat: minister enī dei est.
C. Respondet ergo Alexander in 3° sūme
allegando Augustinum in l^o de penitētia

Et Glosam in epla prima ad corinthios.
q duplex est iudicium. Primum particu
lare inordinatum et usurpatum ac temera
rium de quo diximus in quadagesimali
de penitentia. Et de hoc loquuntur aucto
ritates primo allegatę. Secundum est iudi
cium ordinatum et publicum institutum ab
ipso deo ad punitionem iniquorum et ad
declarationem dubiorum pro pacifico con
uictu hominum. Et de hoc deuteronomij
p. c. Moyses dixit. Constitui ex tribubus
vestris principes et tribunos et centuriones
qui populum iudicarent. Est tamē sepe hoc
iudicium publicum iniquum. Dum laici
presumunt clericum iudicare et prelat⁹ nō
subditum suum. vnde in figurā dñs prece
pit q trāsiens per alienum agrum nō mit
teret falcem in messem alienam scilicet fal
cem iudicij in nō subditos vt exponit Gre
gorius: 6. q. 3. c. Scriptum. C. Secundum
dubium fuit vtrum sit conueniens q supe
rior malus iudicet. Et posset argui q non.
Naz Apostolus ad romanos. 2. c. In quo
alium iudicas teipsum condemnas: id est
condemnabilem ostendis. Et Amb: 20. 3.
q. 7. c. Iudicet. Iudicet ille de alterius erro
re qui non habet quod in seipso condēnet
Iudicet ille qui nō agit eadem que in alio
nouerit punienda ne euz de alio iudicat in
se ferat sententiam. Et Gregori⁹. 3. q. 7. c.
Qui sine peccato. dicit de iudicibus. Re /
uocentur ad conscientiam vt prius ppria
corrigant et tunc aliena reprehendant. Ad
idem facit c. Postulatus. et c. In graui /
bus. supradicta causa et questione. C. Sed
in contrariū sunt exempla manifesta. Naz
saul cum esset a domino reprobatus popu
lum iudicabat et eius iudicium vniuersas
populus erpebat. Nec dauid voluit euz
occidere in spelunca dicens: propiti⁹ sit mi
hi dominus vt non extendam manu me
am in christum domini. primi Regū. 24.
c. Dauid nō cum esset adulter et homicida
interrogatus a ppheta sententiam in diui
tem dedit qui oues pauperis rapuit dicens
Iudicium mortis est viro huic. Quez red
det in quadruplum. Insuper salomon euz
idola coleret amore mulierum infatuatus
tamen vniuersus israel ad eius iudicium

confluebat. Probatur ista. 8. q. p. c. Au
dacter. Et. 2. q. 7. c. Sic de hijs. C. Respon
det itaqz Alexander vbi. 5. Qd est iudica
re de officio ptatis et hoc modo mali pos
sunt iudicare subditos. Et est iudicare de
merito potestatis. Et hoc modo indicat bo
ni. Quz ergo mali ab ecclesia tolerantur co
rum iudicium subterfugere non est licit⁹
et obtemperare est proficui. Iudex autem
qui malus est precipue notorius alios scā
dalizat. Non tamen debet crimina dimit
tere impunita: fm Tho. 22. q. 33. sed propo
nere emendationem in se et cum humilita
te condemnare et nō peccabit. C. Tertium
dubium fuit vtrum sit conueniens q iudex
simul sit accusator et testis. Et videretur q
sic. Nam Danielis. 13. c. habetur: q dani
el fuit accusator iniquitatis seniorum et iu
dex eorūdem. Et Hieremie. 29. c. Dñs ait.
Ego sum iudex et testis. C. Sed in contrari
um est textus. 4. q. 4. c. Nullus. vbi dicit:
Nullus vnqz presumat accusator simul ef
se iudex et testis: quoniam in omni iudicio
quatuor semper personas esse necesse est.
Id est iudices electos: accusatores idone
os: ac defensores congruos: et testes legiti
mos. Iudices autem debent vti equitate:
testes veritate: accusatores intentione ad
amplificandum causam: defensores ad mi
nuendam causam. C. Respondet Alexan
der. q iudex est persona media inter accu
satozem vel reum et defensore: et in nullā
partem debet declinare. Similiter nec per
sonam testis potest assumere ne habeatur
suspectus de impositione culpe: cum ad ip
sum pertineat snia inferende penc. C. Ad
illud quod obiecbatur de danielle: dicēdu
q in illo facto gerebat personam diuinam
et humanam. Primum in accusādo. vnde
ibi dicitur: q suscitauit deus spiritum pue
ri iunioris. Humanam nō personam gere
bat in iudicando quia conuict eos daniel
ex ore ipsorū falsum dixisse testimonium.
Ideo que inspiratione dei facta sunt nō sūt
trahenda in consequentiā. C. Ad aliud nō
quod inducebatur de deo. Dicit alexander
q deus iudicans non potest a iusticia de /
clinare: homo autem sic. Ideo alia ratio ē
de iudicio dei et alia de iudicio hominis.

Quia ergo ordinatum iudicium ad hoc ut iudex recte iudicet requirit ultra ipsum actorem siue accusatorem reum et testes. Ideo de hys aliqua sunt videnda. ¶ Et primo sciendum est de accusatore: quia ut dicit Ambrosius. 2. q. 3. c. De manifesta. In iudicio non est sine accusatore damnare. Et hoc nisi crimen sit notorium. Evidentia enim patrat sceleris clamore non indiget accusatoris: ut dicitur in dicto c. De manifesta. Et extra de accusationibus in c. Evidentia. fama enim publica frequens et clamorosa contra aliquem subditum obtinet vim accusationis: ut dicitur in glo. in c. primo de officio ordinarij. Extra de accusationibus. c. Qualiter et quando. Extra de simonia. c. Licet heli. Et. xi. q. 3. c. Precipue. ¶ Sed quia is qui vocat aliquem ad iudicium quere lam ponit aliquando de causa criminali seu crimine. Aliquando de civili seu de rebus temporalibus. In criminali dicitur accusator. In civili consuevit dici actor: quavis etiam in criminali dicatur actor. ¶ Tripliciter autem contingit talem peccare. ¶ Primo calumniose agendo scilicet imponendo alicui falsum crimen ex malicia vel petendo aliqua bona tanquam sibi debita que non dedit per se vel ex consilio peritorum sibi non deberi. Et talis in utroque casu peccat mortaliter agens contra charitatem primi et contra iusticiam. Et de omni damno inde secuto tenetur lesio modo sibi possibili. i. 4. q. 5. c. Non sane in fine. Quia si danificat in bonis temporalibus debet illa restituere. Si in fama vel persona quia accusatus de crimine iniuste et convictus falso infamatur de facto et occiditur vel mutilatur: vel alias leditur in persona debet sibi satisfacere ad arbitrium boni viri. Non tamen tenetur se manifestare post factum si ide periculum vite immineret. Sed si est in processu cause debet dimittere et non prosequi. ¶ Secundo peccat actor inordinate desistendo a prosecutione cause inchoate scilicet prevaricando id est aliam partem videlicet accusatum adiuvando colludendo cum eo: vel non inducendo legitimas probationes quas habet contra eum et acceptando falsas excusationes rei. Quod habet locum

in criminibus. Aut etiam ex toto desistit a debita prosecutione cause sine debito ordine iuris: quod dicitur tergiversari. Et hoc facit corruptus pecunia a reo et amicis eius. Aut precibus eorum inductus. Et tunc peccat mortaliter quia facit contra rem publicam cuius bonum procuratur per punitionem criminum quod ille ipedit secundum Thoma. 22. q. 68. In causa autem civili seu ubi agitur de temporalibus quia ibi non intendit nisi si indemnitas actoris. Et quilibet renunciare potest iuri suo. 7. q. 3. c. Quampericulosum. Ideo absque peccato potest desistere a prosecutione cause sue siue concordando cum reo siue ad vitandum expensas et gravamina litigiorum. ¶ Tertio actor offendit reum etiam si habeat iustam causam civilem vel criminalem cum per indebita media causam prosequitur videlicet mendacijs in iudicio vel falsis instrumentis et testibus et probationibus alijs ne amittat iustam causam quod etiam mortale est secundum Thoma. 22. q. 78. unde nullo modo licet. 22. q. 2. c. Faciat. Utrum si inde obtinet victoriam cause ex quo certus est de sua iusticia non tenetur ad satisfactionem alteri parati nec etiam in expensis placiti cum ille iniuste vexaverit eum. Si autem actor in causa civili extimat se ius habere: quia et sic sibi dicitur ab advocatis et peritis vel etiam am dubitat de iure suo nec in processu cause cognoscit contrarium etiam si causam habet iniustam non peccat placetando quovis melius faceret concordando vel dimittendo. Et si obtinet victoriam cause non tenetur satisfacere dum hoc ignorat: quia probabilis ignorantia excusat eum. di. 37. §. si nali. Sed si postea certificatur de errore suo tunc tenetur ad restitutionem bonorum illorum et hoc nisi iaz bona fide prescripserit. Extra de prescriptionibus per totum. In causa autem criminali nisi sit pene certus de crimine et posset legitime probare non excusaretur a peccato mortali accusando quia exponit se periculo magno sui vel proximi sine causa sufficiente. ¶ Item nota secundum Antonium de butrio super capitulum. Quod plerique. De immunitate ecclesie. Quod cum quis: siue actor: siue reus: aliqua

tenet ex iusta sententia data pro eo a iudi-
ce quous lex positum ei assistat. Tamen quia
lex naturalis resistit quia non debet quod lo-
cupletari cum alterius iactura vel damno
ut in. c. Locupletari de regulis iuris in. 6.
Ideo tenetur talis restituere sic habita: et
iam si non percuracione illius obtinuerit: sed
sola iudicis ignorantia obtinuerit et ille qui
succubuit non appellasset quasi videatur
ille acquiescere ex quo a sententia non ap-
pellauit lesus. quia talis non est verus sed
presumptus consensus: ut notatur de sen-
tentia et re iudicata: quod non sufficit in fo-
ro conscientie. Quod intelligendum vide-
tur quando talis sufficienter nouit senten-
tiam iniustam fuisse datam pro se siue tunc
siue postea. ¶ Secundo sciendum de reo qui
scilicet accusatur seu impetitur super ali-
qua re siue iuste siue iniuste quod potest peccare mor-
taliter: et hoc tripliciter. ¶ Primo dicendo falsita-
tem vel tacendo veritatem: ut cum iudex ex-
quirat ab eo veritatem secundum ordinem iuris:
siue in causa civili ut cum interrogatur si pe-
cuniam mutuo accepit ab actore vel si non
restituit mutuam sciens se recepisse hoc
negat vel restitutam asserit. Siue in causa
criminali cum accusatur et sunt semiproba-
tiones vel cum infamia exorta erga aliquem
fit inquisitio super hoc etiam in casu mortis
negat se commississe maleficium perpetratum
peccat mortaliter talis. Ratio secundum Thoma. 22. q.
69. quia facit contra debitum iusticie ad quam
pertinet ut quis obediat suo superiori in hijs
ad que ius sue superioritatis se extendit.
Superior autem est iudex respectu eius qui
iudicatur. Et ideo ex debito tenetur accusa-
tus iudici exponere veritatem quam ab eo
secundum formam iuris erigit. Si autem non es-
set legitimus iudex: puta quia habet domi-
nium usurpatum cum non sit superior eius
non videtur facere contra iusticiam si non
obediat ei in dicendo veritatem: peccat tamen
dicendo mendacium et mortaliter si periu-
rat vel inde nocumentum notabile proxi-
mo infert. Similiter etiam si esset legitimus
iudex et non inquireret secundum formam iuris:
puta impetitus de debito pecunie sine ali-
qua infamia exorta vel accusatione inqui-
ritur de homicidio vel furto. Tunc non tenetur

respondere: sed potest per appellatio-
nem vel aliter subterfugere iudicium eius
non tamen debet mendacium dicere. Nec
culatus autem vel inquisitus iuridice de
vno maleficio et conuictus potest inquiri et
de alijs et tenetur veritatem dicere secundum pre-
ceptum de palude in. 4. ¶ 2. reus potest pecca-
re mortaliter calumniose se defendendo. Nam
isto modo etiam si haberet iustam causam
peccaret. Sed ut inquit 2. ho. 22. q. 69. Ali-
ud est veritatem tacere. Aliud falsitatem pro-
ponere. Primum in aliquo casu licet. Nam
enim quis tenetur omnem veritatem dice-
re: sed illam quam ab eo potest et debet ius-
dex exigere secundum iuris ordinem: puta cum pre-
cessit infamia super aliquo crimine vel ali-
qua indicia apparuerunt vel cum preces-
sit probatio semiplena: Secundum autem scilicet fal-
sitate proponere nullo modo licet. Ad id
autem quod licitum est potest quis prece-
dere vel per vias licitas et proposito fini congru-
as quod pertinet ad prudentiam: vel per
vias illicitas: et proposito fini congruas: quod
pertinet ad astutiam que fit per fraude et
dolum. Et primum quidem laudabile: secundum
secundo viciosum. Reo igitur licet se defendere
occultando veritatem quam confiteri non
tenetur per aliquos conuenientes modos:
puta quod non respondeat ad que responde-
re non tenetur: et hoc non est calumniose se
defendere sed prudenter euadere. Non autem
licet vel falsitatem dicere vel veritatem tacere
quam dicere tenetur nec aliquam fraudem ad-
hibere quia fraus et dolus vim habet men-
daci quod est calumniose se defendere. ¶ 3.º
peccat reus per appellationem iniustam vide-
licet cum quis appellat a sententia causa as-
serende more nec contra eum iusta sententia
feratur. Talis enim peccat quia agit contra
iusticiam quia officium iudicis impedit
et aduersarium suum ledit: ut enim dicitur
in glossa in. c. Ad nostram. Et de appella-
tionibus. Appellatio non est iniusta ut sit
iniquitatis vinculum sed oppressorum le-
uamen. Idem extra eodem. c. Cum speciali. §.
Porro. Quare iniuste appellans tenetur
ad satisfaciendum de damnis et expensis: se-
cus si credit se habere iustam causam. Item
secundum Thoma. condemnato ad mortem si iuste hoc
fit non

fit non licet se defendere per violentia non
tamen tenetur facere unde sequat ei mors
puta manere in loco carceris si inuenit ap
tum vel non comedere condonato ad mor
tem per fame si cibus ei occulte offeratur.
Sed condemnato iniuste ad mortem licet
resistere condemnanti iudici sicut et latro
nibus et se defendere nisi forte ppter scada
lum vitandum cum ex hoc aliqua grauis
turbatio timeretur. **Hec Tho.** ¶ Tertio sci
endum de teste qui concurrat in iudicio: q
hic tripliciter pot peccare. ¶ 1° dicendo fal
sitatem scienter et talis peccat mortali s'm
Tho. 22. q. 70. tum quia facit contra proxi
mum. unde **Exodi.** 10. c. dicitur. **Ad** loque
ris contra proximum falsum testimonium:
tum quia periurat. Nam non creditur testi
nisi iuret. **Extra de iureiurando.** c. **Super.**
Etiurare debet s'm **Raymundu** et **Hostie**
sem q dicit totam veritatem quam nouit
de re illa. 3. q. 2. c. **Doctamur.** Et q non ad
misceat aliquod falsum nec aliquid de suo
adiciet. 3. q. 9. c. **Pura.** Quare testificando
falsum tenetur ad restitutionem dani que
ex inde primus incurrit ppter eius testi
monium. ¶ 2° peccat testis cui id quod est
sibi dubium asserit sibi certum: quia expo
nit se periculo peccati et damnificationis p
ximi cum possit esse contrarium eius quod
ipse dicit et etiam periurat cum iuret se sci
re illud quod nescit. Nam non admitteret
eius testimonium nisi diceret se scire. Qui
immo solent testes interrogari quomodo
et unde sciant. Et si interrogati non dicant
de causa scientie non valet testimoniu. 4.
q. 4. §. **Sola.** Et in aut. de testibus. Et licet
debet ergo testis certum pro certo asserere
et dubium pro dubio referre. ¶ 3° peccat tes
tis cum pecuniam accipit pro testimonio
veritatis. Non enim licet testi vendere ve
rum testimoniu. 4. q. 5. c. **Non sane.** **Adul**
tomagis peccat testis cum accepit pecuni
am ad falsitatem dicendam: vel occultan
dam veritatem. **Potest** tñ testis accipere
expensas nisi ab eo qui euz pducit: puta si
ex testimonio serendo dietā facit vel etia ope
ram suam et lucrum dimittit. 4. q. 5. c. **De**
turis. Accipiendo autem pecuniam pro te
stimonio restituat ei a quo accepit nisi ille

dedisset ad corumpendum testem. Nam
tunc debet ei dari in cuius iniuriam acce
pit vel paupibus erogari.

¶ Quid iudex debet esse idoneus et grauis
in ferendis sententijs ac vitatis defensor.

Cap. 2^m.

¶ Secundum mysterium declaranduz
de iudicibus dicitur qualitas. Se
cundū enim **Alexandru** ubi. 5. tres
precipue condiciones requiruntur in iudi
cibus.

¶ 1^a idoneitas.

¶ 2^a grauitas.

¶ 3^a veritas.

¶ Prima conditio dicitur idoneitas: vt sci
licet iudex sit ad iudicandū idoneus. **¶** Nam
quedam persone non sunt idonee ad habē
dam auctoritatē iudiciariam. Aut ratione
setus vt mulier. Aut ratione conditionis
fortune vt seruus. Aut propter impedimē
tum permanens vt surdus et mutus. Aut
propter impedimentum permanens et cō
tingēs vt perpetuo furiosus. Aut propter
impedimentum transiens vt minor etate:
Aut propter crimen erroris vt hereticus:
Aut ppter scandalum cōuersationis vt in
fames. Aut propter contagium cōmunio
nis vt excommunicati. **¶** Sed aliqui obi
ciunt. ¶ 1° q minor etate possit esse iudex.
Nam **Iheremias** adhuc puer constitutus
ē iudex. unde dicitur **Iheremie** 1. c. **Post**
qz dixit. Puer ego sum. vt in. c. **Nisi** cum
cum pridem. **Extra de renun.** q deus dixit
ei. **Constitui** te sup gentes et regna vt euē
las et destruas. Insuper in aliquibus pue
ris malicia supplet etatem. Eadem ratioe
in aliquibus scientia preuenit etatem. Si
ergo non est causa quare minor etate non
debeat esse iudex nisi defectus sciētie in iu
dicando: ergo huiusmodi minores etate
possunt esse iudices. ¶ 2° arguitur q mulie
res possunt esse iudices. Nam iudicum. 5.
c. legitur q **delbora** iudicauit populū eti
am post legem datā a deo. ergo mulieres
possunt iudicare. Insuper multe mulieres
leguntur predite spiritu pphético: vt **Ada**
ria soror **aaron** et **moysi**. **Exodi.** 15. c. et **sibil**
le. Si ergo mulieres per spiritum prophe
tie assumpte sunt ad annunciandum iudi

p

etia diuina multo magis possit assumi ad
 enunciandum iudicia humana. ¶ Respo
 det Alexander ad primum qd illud dieri
 mie fuit ex privilegio speciali. Ideo nō est
 trahendum in consequentia. Et qd in pue
 ris qnqz malitia vel scientia supplet etatē
 illud est particulare non generale neqz vt
 in pluribus. Et ppter ea pueri non possit
 esse iudices. vnde dixit dñs moysi Nume
 ri. xi. c. Cōgrega senes populi quos tu no
 sti qd senes sint vt sustentent tecum onus
 et nō tu solus graueris. Pñc Christus iu
 dex omnium ad actus pzelationis nō pro
 cessit nisi in etate perfecta triginta annorū
 vt habetur Luce. 4. c. ¶ Ad illud quod in
 ducitur de delibato dicendum cum Arist. p
 ethicor. qd vna hīrudo nō facit ver. Ad ali
 ud nō de spiritu prophetandi dicendū qd
 gratia prophetandi non dat auctoritatem
 mulieri super virum nec mutat legē subie
 ctionis qua iure diuino tenetur mulier esse
 sub viro. Sed auctoritas iudicij daret dñi
 um mulieri super virū quod repugnat di
 uine institutioni. Et vt dicitur in glōsa Ju
 dicum. 4. c. qd mulieres assumpse sint ad
 pphetandum prestatur in hoc consolatio
 mulieri ne per infirmitates desperet. ¶ Se
 cunda conditio que requiritur in iudicib⁹
 dicitur granitas. Debet quidez iudex gra
 uis et maturus esse vt non ita repente ma
 xime in rebus arduis proferat sententias
 Qd nos docuit ipse deus qui facta sodomi
 tarum noscebat et tamen dixit descendam
 et videbo etc. Genes. 18. c. Et. 1. q. p. c. De
 us omnipotēs. Et de hoc Grego. xi. q. 3.
 c. Summopere. ait. Summopere cauēduz
 est vt rectores ecclesie et qui publica iudi
 cia exercent in dictandis sententijs nulla
 leuitate vel furore duci sint precipites. Et
 ita moyses querelas populi tabernacu
 lum ingressus ad dominū referebat vt sm
 eius imperium iudicaret. Que verba etiā
 ponuntur. c. p. de sententia et re iudicata li
 bro. 6. Sed contra ista videtur esse textus
 extra de sententia et re iudicata. c. Jurgan
 tium. vbi dicitur. Jurgantium controuersi
 as celeri sententia terminare et equitati cō
 uenit et rigori. Confirmatur hoc. 2. q. p. c.
 Sicut. Extra de dolo et contumacia. c. De

nerabilis. Sed glōsa in dicto. c. Jurganti /
 um. hoc soluit. qd lz non sit ferenda senten
 tia anteqz iudex possit esse instructus cum
 nimia festinatione quia ipsum oportet cū
 eta rimari. 30. q. vltima. c. vltimo. Tamen
 post causē liquidam cognitionem non est
 sententia prorahenda in ciuilibus. In cri
 minalibus nō secus potissimum vbi agif
 de morte alicuius rei. xi. q. 3. c. Cum apud.
 ¶ Tertia conditio que requiritur in iudici
 bus dicitur veritas. Semper enim iudex
 veritati fauere debet. ¶ Sed circa hoc que
 ritur vtrum iudex possit et debeat iudicare
 contra veritatem sibi notā sequendo pro
 posita et allegata. ¶ Et quidam dicūt qd sic
 vt Alexander in 3. et Tho. 22. q. 67. articu
 lo. 2. Roboratur autem ista opinio. ¶ Pri
 mo quia iudex debet iudicare sm illaz no
 ticiam quam habet vt iudex non sm eam
 quam habet vt persona priuata: nec sm
 eam quam habet in alio foro. Extra de of
 ficio iudicis ordinarij. c. Si sacerdos. Sed
 iudex habet vt iudex noticiam sibi factam
 per proposita et probata non illam quā ha
 bet vt persona puata quare licet ei immo
 tenetur iudicare sm proposita et probata.
 vñ Ambrosius. 3. q. 7. c. Iudicet. ¶ Onus
 iudex sicut audit ita iudicat. ¶ Secundo fir
 matur illa opinio quia iudex nō debet mu
 tare iudicium propter illam noticiam pro
 pter quam non debet vitare in communio
 ne sacramentali excommunicatum. Sed
 propter noticiam quam habet vt priuata
 persona non debet vitare excommunicatū
 6. q. 2. c. Si tñ. c. Placuit. Et. 2. q. p. c.
 ¶ Multi igitur etc. ¶ Tercio hoc licitum est iu
 dici quod est lege cautum. Sed in lege de
 terminatum est condemnari ad mortē vi
 rum innocentem si conuictus fuerit testi
 monio duorum vel trium testium: vt patet
 deuteronomij. 17. c. Quare iudex qui est
 lex animata poterit taliter conuictum ad
 mortem condemnare. ¶ Quarto sicut bo
 num commune pferetur particulari tanqz
 melius et diuinius: vt patet primo ethico /
 rum. Sic probatio communis que fit in
 forma iudicij: preferenda erit probationi
 particulari quam habet iudex vt persona
 priuata. ¶ Alij nō contrariam opinionez

tenent. Nam vt scribitur de regulis iuris in sexto. *Utilius scandalum nasci permit- titur q̄ veritas relinquatur.* Magis ergo inherendum est veritati q̄ legali iusticie. Ideo Exodi. 18. c. dixit Moysi iero cognatus suus. *Prouide de omni plebe viros potentes et timentes deum.* In quibus sit veritas. Et Exodi. 18. c. dixit deus moysi. *Pones autem in rationali iudicii doctri- nam et veritatem.* vide Nicolaum de liris. Et tertij Bede. 3. caplo. dixit 30. obabel. *Omnis terra veritatem inuocat celus etiam ipsa benedicit.* At Giraldus odonis super 5° ethicoꝝ dicit. q̄ est noticia multi- plex: scilicet probabilis opinionis: presump- tionis vel suspicionis. Et est noticia certi tudinalis: puta cum vidit factum et audi- uit dictum de quo queritur. fm hoc dicen- da sunt duo. ¶ Primum q̄ iudex potest et debet iudicare contra illud quod ipse suspi- catur presumit et ordinatur fm proposita et allegata. ¶ Secundum est q̄ iudici non licet in aliquo casu iudicare contra verita- tem certitudinaliter sibi notam quantum- cunq; oppositum sit probatum. ¶ Primum probatur quia nemo in actionibus et iudi- cijs vti debet suo sensu: vt ex de constitutio- nibus. c. primo. In suspicionibus autem et presumptionibus quilibet vtiatur suo sen- su. ¶ Secundum probatur scilicet q̄ iudex non debeat iudicare contra veritate certitudinaliter sibi notam. primo auctoritate omnipotentis dei: qui expresse hanc que- sitionem determinare videtur Exodi. 23. c. dicens. *Non sequaris turbam ad facien- dum malum: nec plurimorum acquiesces scientie in iudicio: vt a veritate deuies.* Cōstat enim q̄ iudex acquiesceret plurimo- rum sententie si ad multorum falsorum tes- tium sententia contra veritatem sibi no- tam iudicaret. Et cum hoc a veritate quas nouit contra diuinum imperium deuiaret quare simpliciter est illicitum. ¶ Secundo probatur: quia illa que confessim nomina- ta conuoluta sunt cum malicia: et que fm se sunt mala: nullomodo contingit bene fieri vel recte dirigi. Sed in illis necesse est semp peccare et nunq̄ recte agere fm phi- losophum secundo ethicoꝝ. c. 6. et 2^u /

gustinum libro de mendacio. Sed innocē- tem et iustum scienter condemnare est fm se malum et cum malicia conuolutum qua- re nullomodo potest beneficiari qualiscunq; probatio intercedat. Qd autē istud sit fm se malum probatur: tum quia est opus im- pium dicente domino Exodi. 23. c. *Innocē- tem et iustum non occides: quia aduersor impium.* Quasi dicat q̄ qui facit istud est impius. et ideo aduersor ipsum qui talia fa- cit: tuz quia est opus veritati et equitati na- turali contrarium. ¶ Tertio si licet iudici cō- demnare innocentem conuictum per fal- sos testes vel hoc licet amore dei vel amo- re sui vel amore proximi. Non amore dei quia vt ait Beda. xi. q. 3. c. Abijt. *Qui veritatis et charitatis iussa spernunt deus vtiq; qui veritas et charitas est produnt:* maxime cum non infirmitate vel ignoran- tia peccant. Hoc autem modo est in casu proposito. Item non amore sui: quia vt di- citur. xi. q. 3. c. Nemo. *Melius est pro veritate pati supplicium q̄ pro adulatione ha- bere beneficium.* Item nec amore proximi quia vnus damnificatur temporaliter et al- ter spiritualiter scilicet testis falsus. Qua- re iudici ex nullo bono amore scienter licet condemnare iustum et innocētem. ¶ Quar- to confirmatur hec propositio: quia nul- lū ante iustam veramq; probationem iudi- care aut damnare debemus. 86. di. c. Si quis. xi. q. 3. c. Eorum. Sed iudex cōtra ve- ritatem sibi notam nullam probationem veram habere potuit vt constat sibi: quia nullum verum est contra verum cum oīa vera vero consonēt: ergo contra veritatē si- bi notam iudex iudicare aut damnare nō debet. ¶ Dicit ergo Giraldus odonis: q̄ dandum est consilium supposito q̄ iudex iudicare non debeat cōtra veritatē sibi no- tam in primis q̄ causā talē institutā nec cō- mittat nec deleget alti. Cuius ratio est: qz oē opus malum sicut est illicitum homini- facere per se: ita esset facere per alterum. quia vt scribitur de regulis iuris in sexto. *Qui per aliū facit p seipsum facere vide- tur.* Debet ergo iudex si habet superiores remittere causam superiori cum relatione proprie sciētie et probationis opposite. Et

si nō admittatur remissio sed ipse cogatur
ferre sententiam sententiet pro veritate. Si
hō non habet superiorem simpliciter pro
veritate pronunciet et graviter puniat fal
sos testes. Nam si pro veritate sententiet
facit contra ordinem iusticie. Si contra ve
ritatem facit contra re iusticie quod est ma
ius inconueniens. Sicut maius est pecca
tum ex genere q̄ peccatum ex circumstan
tia. ¶ Ad confirmationem dictorum facit
lex que dicit. ff. de penis. l. Absentem. Sa
tis est impunitum relinquere facinus no
centis q̄ innocentem condemnare. Prin
ceps etiam qui non habet superiorem de
bet simpliciter iudicare pro veritate certi
tudinaliter sibi nota: quoniam ille qui est
quasi deus in terris debet q̄tum potest si
cut deus iudicare in terris. Deus aut̄ sem
per iudicat in veritate et p̄ veritate. ¶ Ad
argumenta et rationes prime opinionis di
cendum ad primum. Qd iudex debet iudi
care s̄m allegata et probata si verum con
cludant. ¶ Ad illud quod obicitur de exco
municato dicit Giraldus odonis. q̄ aliud
est excommunicatū non vitare et aliud ino
centem condemnare: quia illud est contra
ius posituum: istud autem contra ius na
turale. Et ideo per ius posituum sanctus
est in illo casu excommunicatos non vita
ri. Sed per nullum ius sanctum est in ali
quo casu innocentem damnare. Et simili
ter responderi potest ad alia obiecta. Et cū
dicebatur q̄ damnatio innocentis propter
allegata et probata per falsos testes est bo
num commune negandum est exp̄sse. Im
mo est malum commune consistens in im
piissima falsitate quod nō est p̄ferendū bo
no p̄sistenti in verissima pietate.

¶ Qd periculosa sunt iudicibus mune
ra qui tenentur restituere que iniuste reci
piunt: et quis grauius peccat. An corum
pēs iudicē: aut iudex corruptus. Cap. 3^m.

¶ Tertium mysterium declarandus de
iudicibus dicitur culpabilitas. So
lent quippe iudices auaritie culpa
per sepe suffocari: qm̄ corrupti auro iniq̄s
et iniustas s̄ias proferunt. Ad quod ple
nius intelligendū tria adhuc dubia dūpu
tanuo.

¶ Q¹ vtrum iudex possit accipere munera.
¶ Q² vtz teneantur iudices restituere que
iniuste recipiunt.

¶ Q³ vtrū iudex ferēs iniustam s̄iam cor
ruptus pecunia grauius peccat q̄ p̄sona
corrūpens.

¶ Ad primum dubium respondet scriptu
ra et damnat munera susceptionem. vn
de deuteronomij. 16. c. dicitur. Munera ex
cecant oculos sapientum et mutant verba
iustorum. ¶ Et Ecclesiastici. 20. c. Exrenia et
dona excecant oculos iudicum. ¶ Et primi
Regum. 8. c. Acceperunt munera scilicet
filij samuelis: et peruerterunt iudicijs. ¶ Et
Isidorus p̄ li^o soliloquiorum ait. Premia
et dona legibus vires tulerunt vbiq̄ pecu
nia vincit vbiq̄ venale est iudicium. ¶ Et
Claudianus. Merent captiue polluto iu
dice leges. ¶ Et Quidi⁹ tertio de arte ama
di. Munera crede mihi capiunt homiesq̄
deosq̄. Placatur donis iupiter ipse datus.
¶ Idem libro de fastis. Sepe iouem vidi
cum iam sua mittere vellet fulmina: thu
re dato sustinuisse manum. ¶ Ex quib⁹ ap
paret q̄ munera sunt periculosa. Ratio
quia vt dicit glosa in. c. Et si questiōes. Ex
tra de simonia. Qui donat alium sibi na
turaliter obligat. ff. de petitione heredita
tis. l.

¶ Consultuit. Et ille cui
donatur reuerētiam exhibere compellitur
donatori. 8. q. 2. c. Illud. ¶ Dicit ergo Mo
stiensis et Raymun. q̄ nullus iudex debz
accipere pecuniam pro iudicando. Tamen
alij sunt indices ordinarij: et alij delegati.
¶ Primi cum habeant sufficientes reddit⁹
sibi assignatos nihil debent recipere. Qui
bus dicitur Luce. 3. c. Estote contenti stipē
dijs vestris. Iudices hō delegati possunt
petere expensas moderatas et nihil vltra a
partibus. Dicunt tamē aliqui q̄ exrenia
moderata spōte oblata possunt iudices re
cipere: vt patet di. 18. c. de culogijs. vbi di
cit glosa. Eulogie dicuntur munera que de
ferunt subditi suis prelatis et superiorib⁹.

¶ Secundum dubium fuit vtruz iudices
teneantur restituere que iniuste recipiunt
Ad quod respondet Alexander q̄ sic. Sz
distingendum est quia aut accepit vt iu
dicaret iniq̄s. Aut vt iudicaret iuste. Si p̄ri

mo modo non tenetur reddere ei qui dedit cum turpiter dederit: sed ei in cuius iniuriā recepit. Sicut etiam tenetur restituere et plene satisficere ei qui lesus est per iniuriā sententiam. Si nō accepit ut iudica / ret iuste distinguendum: quia aut dāns de / dit bona intentione scilicet ut sibi seruaret / ius. Aut ut animū iudicis sibi inclinaret. / et ita indirecte ipsum corrumpere intende / bat. pmo modo tenetur restituere ei qui de / dit. scdo modo non sed pauperibus iuxta / arbitrium ecclesie. Tercium dubiū fuit / vtrum iudex ferens iniustā sententiā cor / ruptus pecunia grauius peccet q̄ psona / corruptus. Respondet Giraldus odo / nis super. 9. ethicorum. Qd̄ circa hoc pre / mittenda sunt duo. p^m q̄ humanū iudiciū / peruerit quatuor modis: vt dicit Gre / gorius. xi. q. 3. e. Quatuor. scilicet: timore: / cupiditate: odio: et amore. In p^mis duob^{us} / modis dicitur iudex corrumpi a parte vel / que comminatur aliquid terribile vel dat / seu pmittit aliquid concupiscibile. In ali / is duobus modis iudex non dicitur corru / pi ab alio sed a seipso. Et ideo questio ista / recipit in p^mis duobus modis. q¹ pre / mittendum est q̄ iudex cupiditate corru / ptus grauius peccat q̄ corruptus metu. / Et hoc probatur. p^mo quia duorum pec / catorum eiusdē generis illud quod est ma / gis voluntarium est deterius. Sed pecca / tum cupiditatis est magis voluntariū q̄ / peccatum timoris: ergo deterius. q² Scdo. probatur quia peccatum ex industria / grauius est q̄ peccatum ex infirmitate vt ait Isidorus li. 9. de summo bono. S; pec / catum ex metu fit ex infirmitate: peccatum / nō cupiditatis fit ex industria: quare gra / uius et deterius. q³ Nūc ergo dicendū p^mo / q̄ iudex timore corruptus minus peccat / q̄ persona ex timoris incussione corru / ptus. q⁴ Scdo q̄ iudex cupiditate corrupt^{us} / plus peccat q̄ persona dono vel promissio / ne corruptus. q⁵ p^m probatur q̄ duo / rum ad idem opus malum concurrentiū / idem plus peccat cuius volūtas preualet / et cuius voluntatem alter sequitur. Sed in / isto casu voluntas partis timorem inferen / tis preualet. Et iudex terribus voluntates

partis sequitur non suam: qm̄ operatio iu / dicis mixta est et voluntario et inuolunta / rio. Quare iudex min^{us} peccat q̄ pars cor / rumpens. q⁶ Scdo probatur: quia qui pec / cando tenet modum per quem peccatum / mortale interdum fit veniale minus pec / cat q̄ ille qui tenet modum per quez sem / per agrauatur peccatum. Sed iudex timo / re corruptus tenet modum. timoris ca / dentis in constantem virū per que pecca / tum mortale interdū fit veniale. Modus / autem partis timorem incutientis semper / peccatum agrauat. quia talis modus est / quidam modus violentie. Et ideo quasi se / per prebet alteri violentum scandalum in / via iusticie. Quare pars illa grauius pec / cat q̄ iudex. Et hec est sententia Augusti / ni reddentis rationes quare maius pecca / tus habuit qui xpm̄ pilato tradidit q̄ qui / sibi traditum crucifixit: vt dicitur Joānis / 19. c. q⁷ Sccondum. s. q̄ plus peccat iudex / cupiditate corruptus q̄ pars corruptus / probatur. Quia duorum ad idem pecca / tum concurrentiū ille qui sua voluntate / res humanas mores et leges potest sub / uertere plus peccat q̄ ille qui nō pōt quā / tūcūq; velit. Sed iudex sua mala volun / tate potest hec oīa euertere cum ipse huma / narū rex morū et legum et vniuersali oīs iu / ris et iusti sit custos. Quare iudex p^{ro} tot / bona tot iura tot iusta sibi credita veniens / pro pecunia plus peccat q̄ pars ipm̄ cor / rumpens. q̄ sibi sunt oīa ad custodiendū / tradita nō parti. Aduertant ergo iudices / et conentur agere recte audientes scriptū / rarū monita saluberrima. q⁸ Scribit nāq; / Leuitici. 19. c. Non facies quod iniquū est / nec iniuste iudicabis. q⁹ Et deuteronomij. 17. / c. Maledictus qui peruerit iudiciū adue / ne pupilli et vidue: et dicit oīs pplis Amē. / q¹⁰ Et ysaie. 1. c. Elie qui iustificatis ipium / pro muneribus. Sed tpa mala sūt in qb^{us} / iudices vt in pluribus pessimi. Clamant / nāq; et dolent orphani propter iniquitatem / iudicū puerorū. Adherent vidue desolent pu /illi et queruntur innocētes opp^{ressi}. O iu / dices auari. O iudices crudeles: Videte / mala que facitis et timete terribile iudiciū / dei. Grauius equidem ipse vos punit q̄

ambiles iudicem illum neq̃ de quo **Ma**
terius refert li. 6. Rubrica de seueritate.
Cambiles mali cuiusdam iudicis e corpo
re pellem detractam selle intendi. In ea q̃
filiū eius iudicaturum cōsidere iussit. **Ce**
terum rex et barbarus atroci ac noua pe
na iudicis ne quis postea corrumpi iuder
posset, puidit. Et benedictus deus malos
iudices daminabit eternis cruciatibus ge
henne. Al quibus nos liberet iesus christ⁹
filius dei uiuit: qui uiuit et regnat per infini
ta secula seculorum Amen.

Feria sexta post dominicam de passio /
ne. De auaritia aduocatorum.

Sermo quadragesim⁹ p̃mu⁹.

Enient roma

ni et tollent locū nrm et gentes.

Scribuntur hec x̃ba Joannis
xi. c. et in euangelio hodierno. Tāto ardo
re auaritie estuauit mens pontificū et pha
riseorū vt preter hoc q̃ x̃po inuidebāt odie
bantq̃ illum quia arguebat mala opera
illoꝝ adhuc timentes perdere lucra que ip
sis obueniebant in templo dei consilio con
gregato diffinierunt eū morti tradere. **Q**uē
quippe maluz facile videtur auaris vt sue
possint auaritie satissācere. vnde stat illa se
rentia Virgilij. Quid non mortalia pecto
ra cogis auri sacra fames. Et lz in precedē
ti sermone multa dicta sint de auaritia iu
dicum: tñ opus est vt exprobrems auari
tiam aduocatorum. Adulti equidem et ip
sis in sua malitia confidentes vt sue cupi
ditati imo insatiabili voracitati occurrant
multa in iudicijs p̃tra deū et iusticiā turpia
et indebita exercere non formidant. Iecir
eo in p̃nti sermone contra aduocatos aua
ros locuturi erim⁹: de q̃bus tria mysteria
pponemus declaranda.

Cp̃m di exceptionis.

C2m conditionis.

C3m offensionis.

Quod phibent aduocare manifeste ma
li ac infames et religio et sacerdotes et iudi
ces vel assessores. Cap. p̃m.

Rimū mysteriū declarandū de ad
uocatio di exceptionis. **S**ed3 cni

Alex⁹ in 8o sūme excipiunt aliq ab aduo
cationis officio maxime ppter quatuor.

Cp̃ ppter defectum bonitatis.

C2o ppter perfectionē status.

C3o ppter gradum.

C4o ppter distinctionem.

Cp̃mo excipiūtur aliqui ab officio ad
uocandi ppter defectum bonitatis. Et sic
sm Raymū. aduocati esse non possunt he
retici: pagani et excommunicati. 4. q. p̃. c.
p̃. Et de pe. di. p̃. c. Nemo. vbi habetur q̃
peccat iudex et puniri debet: qui admittit
tales sciēter. Simuliter. 3. q. 7. c. Infamis.
dicitur infamis persona nec pcurator esse
potest nec cognitor. **S**ecūdo excipiūtur
aliqui ppter perfectionē status. Et sic nō
possunt aduocare monachi. vnde scriptuz
est. i. 6. q. p̃. c. Placuit. Placuit nostro cō
muni consilio vt nullus monachorū pro lu
cro terreno nefandissimo ausu de monaste
rio exire presumat: neq̃ se nogocijs qui
buscunq̃ implicare. Sit clauistro suo con
tētus: quia sicut piscis sine aqua caret vi
ta: ita monachus sine monasterio. Sedeat
itaq̃ solitarius et taceat: quia mundo mor
tuus est deo aut viuit. Cognoscat nomē su
um. **M**onachos enī grece latine vn⁹. **A**chos
grece latine tristis dicitur. vnde dicit mo
nachus idē vnus tristis. Sedeat ergo tri
stis et officio suo vacet. Dicunt tamē docto
res: q̃ monachi possunt esse aduocati in
causa sui monasterij. Et hoc abbate ipe ran
te: vt patet. i. 6. q. p̃. c. **M**onachi. Et extra
de postulando. c. p̃. **T**ertio excipiunt ali
qui ab aduocando propter gradum. Et sic
sacerdotes et clerici in sacris ordinibus cō
stituti. Et etiam in minoribus beneficiati
aduocati esse non possunt. Et hoc coraz in
dice seculari: vt dicat consilium lateranēse
nisi ppriam causam vel sue ecclesie fuerit
prosecuti aut pro miserabilibus personis
Et de postulando. c. Clerici. et c. Cū sacer
dotes. Et. 88. di. c. Decreuit. Et. i. 8. q. 5. c.
Deniq̃. **Q**uarto excipiunt aliq ab ad
uocatione ppter distinctionē officij. Et sic i
eadē causa non possunt aduocare iudices
et assessores. 4. q. 4. c. p̃. et 2. Sunt et alie p
sone que aduocare nō possunt. vt surdus:
mutus: cecus: furiosus: impubes vq̃ ad

18^m annum. vir passus muliebria. s. cōtra naturam ⁊ alij: de quibus. 7. q. 3. c. 2. **¶** Nota

¶ Nota hic tamē q̄ iudex tenet dare quā doqz aduocatū vt illis qui habere non possunt vel ppter paupertatem vel ppter potentiam aduersē partis. ff. de officio pro consilio. l. Ne quicumqz. Si autem iudex hoc alieni aduocato p̄cipiat ⁊ ille sine causa denegat potest per iudicem perpetuo remoueri ab officio aduocationis. C. eodem l. **¶** Prouidendum. Debet ergo aduocatus obedire si competens salarium constituat ei. **¶** De salarijs autē aduocatorum sciēdum q̄ licet aduocato vendere suū patrociniū ⁊ iuriscōsulto iustū consiliū. 14. q. 5. c. Non sane. Quod videtur intelligendū q̄n credit iustam esse causā quā defendit. vel saltem dubitat non esse iniustā. Et si vt lucratur clientulo dicit iustāz esse nil debet habere. **¶** Pro iusto patrociniō: ergo lūcet recipere salarium. Et q̄uis quidam dicant q̄ cum hoc facit aduocatus seu iuriscōsultus absqz labore ⁊ reuolūtōe libro rum: puta quia habet in promptu materiā vel de p̄p̄quo vidit: q̄ non p̄t tunc accipere. Tamen Guillm ⁊ Hostiensis tenent contrarium. s. q̄ potest accipere: quia si non laborauit tūc laborauit in p̄teritū Alias deterioris conditionis esset magis peritus q̄ minus peritus. **¶** Sciendūz ad hoc fm Tho. 22. q. 7. i. q̄ in causā pauperū tenetur aduocatus gratis prestare patrociniū eo modo quo tenent omnes ad opera pietatis. Nullus enīz sufficit omnibus indigentibus opera misericordie impedire. **¶** Nō ergo tenetur quis per mundū querere indigentes vel etiam futuris hominū indigentis p̄uidere. Sed sufficit q̄ subueniat hijs qui sibi occurrūt ⁊ in p̄senti tpe ⁊ in casu quo non apparet in promptu quō posset ei aliter subueniri. Et tūc tenet de eo quod potest.

¶ Qd in aduocatis debet esse scia: diligētia: maturitas: ⁊ fidelitas. Cap. 2^m.

¶ Secūdū mysteriū declarandū de aduocatis dī p̄ditio. Debet enī aduocati quatuor p̄ditiones hie.

¶ 1^a dicitur scientia.

¶ 2^a diligentia.

¶ 3^a maturitas.

¶ 4^a fidelitas.

¶ Prima conditio aduocatoz dicitur sciētia. Debet scire defendere causā quā suscipit defendendam. Nam fm Guillm si amittit iustā causā quā fouet propter suā ignorantiam cum. s. iactabat se sciētem ⁊ non erat ad sufficientiam: ultra peccatum tenetur ad satisfactiōē legis. **¶** Secūda conditio dicitur diligētia. debet aduocatus esse diligens ⁊ sollicitus. Nam fm Raymundū si ppter negligentiaz amisit iustā causā tenetur ad restitutiōē ⁊ satisfactiōē. Secūda enim Guillm debet aduocatus diligenter examinare causā quā suscipit. Et cū dubitat debet scripturas et alios peritos p̄silere: q̄ quod a pluribus queritur facilius inuenit. di. 2. c. De libello. Et q̄ sepe reuelatur minor q̄ maior ignorat. di. 95. c. Esto. Et veritas exagitata sepius magis splēdescit. 35. q. 9. c. Si autē. **¶** Tertia conditio dicitur maturitas. Debet aduocatus esse maturus in vultu: gestu: ⁊ voce. In vultu vt habeat vultum affabile ⁊ iocundū absqz risu tamē indiscreto. In gestu vt assistat iudici cum reuerētia ⁊ non moueat indebite caput pedes vel manus ita vt sua pronuntiatio sit fm Ciceronis doctrinā vocis vultus gestus moderatio cū venustate. Quidam enī reperiūtur qui dum loqui volunt gestibus quibusdā ridentis. Aut abstergūt faciē. Aut crines post aures reformāt. Alij oculos tras celū leuāt: nūc caput remittūt ⁊ filia. Qui dā insup p̄tumelis certant cū aduersario: non legibus nec audire volūt cū: s̄ semp loqui ⁊ huiusmodi. Quarta p̄ditio aduocatoz dicitur fidelitas. Debet aduocatus esse fidelis vt nō inducat falsos testes vel alleget falsas leges aut quascūqz probationes. Neqz decipiat clientulū sicut facere pleriqz solent dum occulte adiuuant aduersariūz: qui dicuntur p̄uicatores ⁊ p̄ditores ⁊ sunt infames. 2. q. 3. **¶** Notandum. Et tales tenentur vltra peccatum iniusticie ⁊ p̄ditionis ad omne damnum et interesse lēso. Dicit autē Tho. 22. q. 7. i. articulo tertio. Qd aduocato defendenti iustā causā licitum est p̄uidenter occultare ea

quibus potest impediri, processus eius. Ad
autem licet ei uti aliqua falsitate. Sed ad
veritatem simplices ne ab his domesticis lu
pis devoretur: de quibus Esopus ait. *Qui*
regnant qualibet vrbis lupi. Qui propria
comoda sectantes in iudicio fingunt mul
ta pro defensione clientulorum cum tamē se
crete mutuam habeant intelligentiam procu
rantes causarum dilationem ut sic magis
lucrari possint. Et de lucro inter se multo
tens confabulantes gloriantur. ¶ Sicut
de demosthene et aristodemio narrat: ut eni
recitat Aulus Gellius in li^o nocturnum attica
rum. ¶ Cum legati militi venissent athenas
auxilium petitori locutus est contra eos de
mosthenes. Et pro illa vice inexpectata cau
sa accesserunt legati ad demosthenem rogan
tes ne contra vota eorum diceret. Pecuni
amque dederunt. Tercio die post eorum res ite
rum ageretur venit demosthenes eorum mul
ta lana posita collum et tanquam morbo impedi
tus dixit se sinachem pati. Ideoque contra
milesios loqui non posse. Sed ipse demo
sthenes postea veritatem aperuit ratus ad
gloriam eius accedere. Interrogavitque ari
stodemum auctorem fabularum quantum mer
cedis ut taceret accepisset. Qui talentum ac
cepisse respondit. At ego demosthenes ait:
plus accepi. Laudo igitur ut cum fieri po
test evitentur litigia et partes viris bonis
intervenientibus secum concordent: quoniam non
est veritas in filiis hominum et advocati coiter
que sua sunt querunt.

¶ Sed advocati peccant dum suscipiunt cau
sas iniustas vel illas persequuntur vel propter
superfluas dilationes et causarum compositiones
Cap. 3^m.

¶ Tertium mysterium de advocatis de
clarandum dicitur offensionis. Propter
avaritiam namque persequeruntur advocati

offendere primos quadrupliciter.

¶ 1° iniustas causas suscipiendo.

¶ 2° iniustas causas persequendo.

¶ 3° causas dilando.

¶ 4° causas componendo.

¶ Primo offendunt advocati avari cau
sas iniustas suscipiendo. Secundum enim Tho.
22. q. 71. articulo. 3. Si advocatus assumit
seu defendit causam iniustam peccat gra

visiter et tenetur ad restitutionem damni quod
contra iusticiam altera pars per eius auxi
lium incurrit. Similiter si succumbat susci
piendo causam iniustam decipiendo clien
tulum tenetur ei satisfacere. ¶ Propterea
dicit Guillelmus in speculo quod advocatus quā
do ad ipsum primo venit clientulus debet
eum sic alloqui. Charissime tres sunt perso
ne quibus omnimoda veritas est aperien
da et nil eis celandum. Confessor quo ad pec
cata commissas. Ad edicum quo ad infirmita
tes. Et advocatus quo ad ea que pertinent
ad causam qua petit consilium et auxilium
defensionis. Dicas ergo mihi omnimoda
veritatem negotij. Exemplum da mihi scri
ptum ut congruum dare tibi possim consi
lium atque responsum. Expedi enim advocato
hic scripturam super narratione facti quā
clientulus proponit propter periculum futurum
cum hodie habeat iurare ut sine rubore et
verecundia possit cum aliter inveniatur causa
deferere. Inquirat etiam quas probationes
habeat clientulus. Et si videat habere suf
ficientes dicat. Secure te defendas. Si au
tem videat eorum deficiere in probationibus
dicat ei. Amice noli inanibus sumptibus te
vexare. Non debet ergo advocatus causam
iniustam fovere vel suis allegationibus cor
rozare. ¶ Secundo offendunt advocati iniustas
causas persequendo. Si enim advocatus susce
pit causam quā et debebat esse iustam et in pro
cessu apparet iniusta debet causam desere
re vel illum cuius causa agit ad cedendum
inducere. Hec Tho. Quādiu autem causa re
manet dubia bene potest advocatus patrocini
ari secundum Guillelmum. ¶ Tertio peccant advoca
ti causas dilando. Quia si possent illas cele
rius expedire et tamen ut magis lucrent pertra
hant in longum appellationes in debitas in
terponendo. 3. q. 7. c. Tria. Sed in hoc de
bent iudices advertere quoniam ut dicit glo. in
c. Super eo. ex de appellationibus et textus
ibidem in c. Et debitus. Appellatio cau
sa probabilis non expressa non admittitur. Et i
c. Consuluit. Glo. ait. Appellatio que fit con
tra leges vel canones non est aliquatenus
admittenda. ¶ Quarto peccant advocati
causas iustas componendo dum si cognita ve
ritate facti dolose parti veritatem occultando

causas componunt: vtputa si due partes liti
garent super hereditate vel possessione et
huiusmodi. Et iam veritas lucida esset pro
vna parte pro qua ferri deberet sententia. Tunc
aduocatus eius a parte aduersa corruptus
clientulum suum inducit asserens suam rem
vel desperatam vel difficilem. ideo compo
nendam. In quo et similibus tenentur ad
uocati satisfacere et restituere parti lese. Sunt
et alia multa in quibus aduocati peccare
consueverunt que ipsi sciunt propter que si
se non correxerint peribuntur eterna vita
Ad quam nos perducit saluator noster qui
est benedictus in eternum Amen.

Sabbato ante dominicam oliuarum.
De auaritia clericorum et episcoporum.

Sermo quadragesimus secundus.

Olymus iesu

videre. Scribuntur hec verba
originaliter Joannis. 12. c. et in
euangelio hodierno. Nil debent clerici de
dicati deo querere amplius nisi videre ie
sum sicut dicebant illi gentiles philippo:
de quibus sit mentio in euangelica lectioe
Propterea auaritia in ipsis longe grauius
quam in laicis est reprehensibilis. Hinc Leo
papa di. 47. c. Cirum. ait. Vix catholicus
et precipue domini sacerdos sicut nullo errore
sic nulla cupiditate implicari oportet. Et
hoc vt experientia docet furor auaritie ma
ximam partem cleri ducit ad inferna. ideo ho
dierna die contra auaritiam clericorum sermo
facimus. Distinguemus autem tria in quibus
illorum auaritia consistit.

Primum est bonorum ecclesiasticorum detentio.

Secundum simonie commissio.

Tercium negotiorum prohibitorum exercitatio.

Ad clericos et episcopos de hijs que supranu
unt de redditibus ecclesiarum debet pauperibus
subuenire. Cap. 1. m.

Rimū in quo consistit auaritia cle
ricorum est bonorum ecclesiasticorum
detentio. Detinet quippe auari cle
rici bona ecclesiastica tanquam sua et propria
et dum abundant nolunt pauperibus sub
uenire. Bonorum enim ecclesiarum vt dixi
mus sermone. 8. huius operis sunt bona

pauperum vt dicitur in glo. in. c. Nihil. ex
tra de prescriptionibus. Et. 16. q. 1. c. Si
cupis. Et. 23. q. 7. c. Quod autem. Et. 23. q. 8.
c. Conuenio. Et. 12. q. 2. c. Aurum. Et 13. oēs
clerici sic auari reprehensibiles sint tamen episcopi
in hoc delinquentes sunt maxime eodem
nandi. Inquit enim Hieronymus. 12. q. 2. in. c. Glo
ria. Gloria episcopi est pauperum opibus pui
dere. Ignominia sacerdotis proprijs stude
re diuitijs. Ad clariorē tamen intelligen
tiam notanda sunt hoc loco de episcopis tria.
Primum notandum est quod res ecclesie da
te sunt in potestatem episcopi non vt illarum sit dominus
sed dispensator fidelis. unde. 12. q. 1. c. Ex
pedit. dicitur. Episcopi et ecclesiarum prepositi bo
norum et rerum ipsarum dispensatores efficiunt
Et in. c. Precipimus. Precipimus vt in
potestate sua res ecclesie episcopus habeat. Si enim
anime hominum preciosiores illi sunt credi
te multo magis oportet eum curā de pecu
nijs habere. Nec talis cura derogat perfectioni
et euangelice paupertatis sicut ignari qui
dam temere affirmare presumunt. Alii in
prefato. c. Expedit. dicitur de sancto pauli
no. Sanctus paulinus ingentia predia que
fuerunt sua vendita pauperibus erogauit.
Sed cum factus esset episcopus non contempsit eccle
sie facultates sed fidelissime dispensauit. Et
item ibi sequitur textus. Sanctus hilarius
omnia sua aut pariter reliquit aut vendita
pauperibus erogauit. Is tamen cum merito sue per
fectionis fieret ecclesie arelatensis episcopus que
illa tunc habebat ecclesia non solum possedit
sed etiam acceptis fidelium numerosis heredi
tatibus ampliavit. Ex hoc damnatur in
episcopis negligentia qua dissipari et dilapidari
sunt bona temporalia ecclesiarum. vnde vt habetur
di. 39. vltimo. Quidam petrus nomine ele
ctus in episcopus neapolitanum repellitur a grego
rio papa propter simplicitatem ne eius occa
sione res ecclesie dilapidarent. vbi dicit glo.
quod sumitur hic simplicitas pro negligentia
vel stulticia. Nec enim negligentia quam est no
tabilis ipedit promouendum vt hic. Et. di. 74.
c. Episcopus. Sed non deicit promouendum sed daf ei co
adiutor. vt. 7. q. 1. c. Quia frater. Sed vtrum
episcopus principaliter debeat intendere cure pa
storali quam multiplicationi temporalium. Rndet
Dostien. in summa. Et Tho. in quilibetis. Et

22. q. 185. articulo. 5. **Q**uod sollicitudo prelati propria et precipua debet esse circa gregis custodiam. Quando predicando sacramenta ministrando. Multiplicatio autem temporaliū potest exerceri oportunitate se offerente sine spiritualium notabili damno. Et sic patet / unum est multiplicare ea ad ecclesie utilitatem quod si oportunitas non se offerat nullatenus licet ei distractionibus se ingerere et secularibus occupare cum impedimento notabili. **S**ecundum notandum quod episcopus convenienter providet sibi de bonis ecclesie secundum gradum suum decetiam. unde scribitur. 12. q. 3. c. 1. Ex hijs. Ex hijs quibus episcopus indiget si tamen indiget suas necessitates et peregrinorum fratrum usus et ipse percipiat ut nihil ei possit omnino deesse lex enim dei precipit ut qui altario deserviunt pascantur ex ipso. Idem in. c. Episcopus. Sint nimirum episcopi cauti ut caveant a superfluis observando illud quod habetur. 41. di. ex consilio carthaginensi. Episcopus vilem suppellectilem et mensam ac victum pauperum habeat et dignitatis sue auctoritatem fidei et vite meritis querat. **T**ertium notandum ut ponitur. 12. q. 2. c. Episcopus. et capitulis sequentibus. **Q**uod episcopi et alij rectores ecclesiarum debent habere et tenere res ecclesie distinctas a rebus proprijs ne sub pretextu rerum propriarum auferantur bona ecclesie. Et de bonis quidem ecclesie mobilibus vel immobilibus. sicut etiam alij clerici non possunt testari. Sed de rebus patrimonialibus vel sibi donatis aut legatis aut acquisitis per industriam possunt testari et consanguineis licite legare et donare. Et ab intestato in huiusmodi succedunt consanguinei. Episcopi autem ex religionibus assumpti non possunt de aliquo testari nisi de licentia pape sicut Thoma. 22. q. 165. articulo. 8. Et similiter religiosi assumpti ad ecclesias curatas. Sed quicquid acquirunt tales episcopi vel alij curati ecclesie sue acquirunt etiam per successionem aduentitiam. Bona ergo ecclesie per episcopos fideliter sunt conservanda et debite dispensanda. Antiquitus autem fiebant quatuor partes de redditibus ecclesie. **U**na erat episcopi. **A**lia clericorum deservientium ecclesie. **T**ertia servabatur pro fabrica seu reparatione

ecclesie. **E**t quarta dabatur pauperibus: ut habetur. 12. q. 2. c. 1. De redditibus. c. Quatuor. et alij capitulis. **E**t dicunt doctores quod aut ista bona distincta sunt: aut non. Si distincta sunt bona que debent in usus clericorum et pauperum ac fabrice: et episcopus retinet sibi aliquid ex hijs que sunt deputata ministris ecclesie pauperibus vel fabrice: agit contra fidem dispensationis et mortaliter peccat et tenetur ad restitutionem. Si vero non sunt predicta bona distincta eorum distributio fidei sue committitur. Et si quidem in modico deficiat vel superabundet potest hoc fieri absque bone fidei detrimento: quia non potest in talibus punctualiter accipere quid fieri oporteat. Si vero sit multus excessus non potest latere. unde videtur bone fidei repugnare. Et ideo non est absque mortali. Et addit Thoma. 22. q. 185. articulo. 7. quod si quis clericus vel prelatus necessitate non imminente puidendi pauperibus de hijs que superfluum de pueribus ecclesie possessiones emat vel in thesauro reponat in futurum pro pauperibus pro futura laudabiliter facit. Si autem necessitas imineat pauperibus erogandi superflua cura est et inordinata ut aliquis tunc in futurum conservet quod dominus prohibet dicens. Nolite solliciti esse in crastinum. **S**ecundum vero Archiepiscopus florentinum in summa sua 3. parte titulo. 21. Notet episcopus quod legata que habent exequi siue pro incertis facta siue pro alijs causis quam per testatorem non est expressus locus vel modus erogationis non propterea potest vel debet episcopus sibi ibursare: sed pauperibus erogare tenetur. Et idem de alijs incertis que pueniunt ad manus eius ratione usure vel ludi et huiusmodi. **Q**uod clerici avari committunt simoniam circa spiritualia per effectum: et spiritualia per causam: et spiritualia per effectum. **C**ap. 2. m.

Secundum in quo consistit avaritia clericorum est simonie commissio. Est enim hoc peccatum gravissimum: de quo dicitur et de simonia in c. Sicut. Simoniaci peccatis sui magnitudine alios morbos vincit. Et in. c. Tanta. Tanta est labes huius criminis quod etiam servi apud dominos et quilibet criminosi admittuntur ad accusationem etiam et

meretrix que in alijs non admittit vel ad accusationē vel ad testimoniū ppter rutilatē eius. Tales nanqz psonē accusare nō possunt: vt patet ex de accusationibus. c. p. Sed bene possūt in casu simonie. Et qz simonia consistit in emptione et vēditione spūaliū vel spūalibus annexorū vt dixim⁹ i simone de simonia in q̄dragesimali de penitentia. Sciendū q̄.

¶ Aliqua sunt spūalia per essentia.

¶ Aliqua per causāz.

¶ Aliqua per effectum. s̄m Durandū in quarto suo. Spūalia per essentia sunt grā et virtutes infuse que nec emi nec vēdi possunt nec de iure nec de facto q̄stuz. s̄. ad effectū transſerendi et acquirēdi ea: quia non est hominē ea transſerre vel dare: s̄ dei videtur tamē q̄ de facto possint vēdi et emi q̄stū ad simoniam p̄trahendam. vt dicit Petrus de palude in 4°. Quia simon magus voluit simoniace emere grām illā ap̄stolorū que erat caracter ep̄alis et gratia miraculorū. s̄. q̄ spūs sanctus v̄sibiliter descenderet. Similiter sciētia et virtutes acquisite que dicūtur spūalia per essentia p̄ respectū ad sp̄m humanū nec emi nec vēdi p̄nt.

¶ Spūalia per causā sunt sacramēta que sunt causa gratie. Et ista quidem spūalia de facto vēdi possunt et emi. nunqz autem de iure et licite sine vicio simonie.

¶ In matrimonio autem quod est vnū de sacramētis licite datur et accipitur pecunia noie dotis absqz vicio simonie: non ex eo quidem q̄ ex tali sacro conferatur gratia vt notat glo. p̄. q. p̄. c. Quicquid. hoc eni falsum est. Sed ppter ea qz matrimonium non solū est sacm sed etiā nature officiū. Et s̄m hoc datur pecunia pro matrimonio ad subleuandū onera eius et nō inq̄stū est ecclesie sacm: vt dicit Tho. ii. vii. et pro benedictione nuptiarū phibitum est aliquid exigere: s̄z sponte oblātū recipi possit: vt ex de simonia. c. Dū in ecclesia. ¶ Dicit tñ Guilelmus q̄ si sacerdos aliquis puta ad quē spectat b̄ndictio nuptiarū non vult dare licentiam alteri sacerdoti q̄ benedicat nuptias nisi pro pecunia. Siquidē non intēdat vēdere licentiam benedictionis sed providere sibi de portione oblationū eum continē

gente non est simonia. Si tamen ex certa sciētia maiorē erigat summam q̄z debet presumi potest q̄ ipsa licentia vendere voluit. ¶ Pro baptismo aut q̄ non sit dāda vel exigenda pecunia expresse habes p̄. q. p̄. c. Baptizādis. vnde si sacerdos nō vellet baptizare nisi pro pecunia nō est ei danda. Nam si baptizandus est adultus sufficit ei ad salutem baptismus flaminis si tunc moriatur. Si est parulus in tali casu ipse offerens vel quicunqz alius potest ipm baptizare et debet si esset puer in periculo mortis. Sed si non sciret vel non posset alius baptizare nisi talis sacerdos debet potius dimittere puerū sine baptismo mori q̄z pecuniā simoniace dare sacerdoti per regulā illā. Non sunt faciēda mala vt inde veniat bona. ad romanos. 3. c. Nec est opinio Tho. Petri de tarantasia et Petri de palude in 4°. Et Riccardi et Glose. p̄. q. p̄. dicto. c. De baptizādis. Addit tamē Riccardus. Aliqui dicunt q̄ in casu ubi hominus posset dari pecunia. Ita tamē q̄ dāns non intenderet eā dare pro sacramēto sed pro vitanda damnatione pueri et ad remouēdam infantiā sacerdotis. Secus aut de alijs sacramētis que sine periculo damnationis ex causa deferri possunt. Posset etiam a sacerdote emi aqua qua esset puer baptizandus si aqua ipsa esset purum elementum. Secus autem si esset iam confecta vt est aqua fontis baptismalis. Tūc enim simonia esset. p̄. q. p̄. c. Dictum. ¶ Eodem modo nec per confirmationem: nec pro crismate: nec pro extrema vinctio ne licet exigere. Sed sponte oblata licite recipiuntur. p̄. q. 2. c. Sicut episcopus. Et si in hys vel alijs quibuscunqz spūalibus aliqua consuetudine exigatur quasi precium rei spūalis cum intentione vendendi vel emendi manifesta est simonia precipue si ab inuito exigantur. Sed si accipiatur quasi quedam stipendia per consuetudinem approbatam non est simonia: si tamen non sit eius intentio emendi vel vendendi. Sed intentio referatur ad solam consuetudinis obseruantia et precipue quando quis voluntarie soluit. In hys tamē so licite est cauendū ab eo q̄ habet speciem

simonie vlt' cupiditatis: vt dicitur in. c. Cū
 ab omni specie. Extra de vita ⁊ honestate
 clericorū. ¶ Item pro eucharistie collatione
 non licet exigere vel ex pacto seu q̄si preci
 um aliqd dare. p̄. q. p̄. c. Vicituz. ¶ Pro
 celebratione aut misse tanq̄ p̄ciuz nunq̄
 licitum est accipere vel dare. Sed s̄z Ray
 mundū. Si sacerdos teneatur celebrare:
 puta q̄ habens ecclesiam vel bñficiū et
 officiu tenetur tunc exigere est simonia.
 p̄. q. 2. c. Elendentes. Si nō non tenetur ⁊
 deficit ei sumptus potest accipere. p̄. q. p̄.
 c. Iudices. Nam ⁊ operas suas locare pōt
 siue ad diem siue ad annū. Qd si sumptus
 habet ⁊ ad hoc non tenetur aut debet face
 re gratis aut cessare: al' videtur facere ex
 auaritia. Item nec pro audienda cōfessio
 ne debet aliqd exigi. p̄. q. p̄. c. Quicqd.
 ¶ Notandum tamē semper q̄ modica res
 bona intentione data ⁊ accepta non indu
 cit simoniam. sicut patet extra de simonia.
 c. Et si questiones. ¶ Sed p̄tra q̄ in. c. Ex
 tue fraternitatis litteris. extra de simonia
 scribitur. Qd archidiacon' qui noluit pre
 sentare ordinandū in sacerdotio nisi solu
 tis ei sex solidis simoniacus iudicaf. ¶ Itē
 arguit a simili: q̄ pro modica re das actio
 furti. id. q. vltima. c. finali. Et pro vna galli
 na cōmittit furtū. Instituta de rep. diuisione
 §. Gallinar. ¶ Rñdet glo. i dicto. c. Ex tue
 q̄ in talibus affectio ⁊ intentio cōmittētis
 p̄sideratur qm̄ q̄ntitas muneris diuersita
 tē iuris nō iducit. i. q. vltia. c. vltimo. In
 super nec pro sacramentalibus licitū est ali
 quid recipere vt pro bñdictiōe abbatū vlt'
 abbatissaz ⁊ rōginū ⁊ huiusmodi. Et l'z ex
 pacto nihil sit accipiendū tñ si gratis aliqd
 offertur si accipias nō est simonia. ¶ De cō
 secratione nō ecclesie scribitur in. c. Cū sit
 romana. Et de simonia. Qd eps nihil de
 bet exigere pro consecratione ecclesie p̄ter
 procuratiōē. Et ista pcuratio prestari de
 bet s̄z facultates ecclesie sicut ⁊ alie. Extra
 de censibus. c. Cū nuper. Immo si ecclesia
 pcurare non posset epus ip̄e suis sumpti
 bus consecrabit eam. io. q. 3. c. Cauendū.
 p̄. q. 2. c. Placuit. In autentico de man
 datis principum §. Sic tibi. ¶ Quedaz spi
 ritualia dicuntur fm̄ effectum ex eo videli

cet fm̄ Ricar. in. 4. quia procedūt ex spi
 rituali gratia ⁊ ad eam disponunt vt predi
 care prophetare ingressus religionis ⁊ hu
 iusmodi. vel quia sunt de actibus vel ne
 goijs spiritualibus vt docere: iudicare: te
 stificari ⁊ huiusmodi. Pro actu prophetā
 di ⁊ pro predicatione non licet accipere pe
 cuniam quasi p̄cium. Illi nō qui predi
 cant principaliter hac intentione vt recipi
 ant pecuniam vel laudem simoniā menta
 lem committunt. p̄. q. 3. c. Non solū. Sed
 si super hoc paciscuntur simonia est. que
 etiam per ecclesiam puniri potest. In oib'
 hys pacta vitanda sunt quibus dei gratia
 vendi videtur ⁊ emi: viciū nō querere pro
 labore vnicuiq̄ licet: ⁊ quod gratis offert
 ⁊ absq̄ pacto nām emptionis ⁊ vēditiōis
 non sapit.

¶ Qd clerici auari erercent negocia pro
 hibita que exercere nō debent. Cap. 3^m.

Etiam in quo consistit auaritia cle
 rico: um dicitur negotiorum probi
 bitorum exercitatio. Exercent quip
 pe pleriq̄ negocia prohibita. ¶ Et primo
 prohibita est clericis negociatio. Extra de
 vita ⁊ honestate clericorum. c. Clerici. Ex
 tra ne clerici vel monachi. c. Multa sunt
 negocia. Et. 88. di. c. Fornicari. ⁊. c. Eiciēs.
 quia vt inquit Apostolus secūde ad timo
 theum. 2. c. Nemo militans deo implicat
 se negocijs secularibus. ¶ Hinc Hierony
 mus ad neporianum ait. Negociatore
 clericum ex inope diuitem ex ignobili glo
 riosum quasi quasdam pestes cuita. ¶ Et
 vt doctores dicunt: si negociantur clerici
 propter lucrum non excusantur a mortali
 Si autem propter necessitatem victus ex
 cusantur. Extra ne clerici vel monachi. c.
 Secundum. ex textu et glosa. vbi dicitur.
 Clerici et monachi non debent negociari
 causa lucri secus causa necessitatis. ¶ Se
 cundo prohibita est clericis administratio
 bonorum laicorum. Extra ne clerici vel mo
 nachi. c. Sacerdotibus. Si nō contrariū
 fecerint ⁊ in administratione fraudatores
 inuenti fuerint non subueniuntur ipsis ab ec
 clesia. Ibi dicit Glosa. Sacris dei sacerdo
 tes vacare oportet assidue. 31. disti. capitu
 lo. Sacerdotibus. ff. de Arbitris. l. Non

distinguemus §3. Ex ista decretali sumunt quidam arg^m q^d laicus possit clericum occasione male administrationis capere cessante privilegio clericali quod est falsum ex eo quia prohibiti sunt laici removere clericos a divinis officiis. 21. q. 3. c. Cyprianus. 88. di. c. ultimo. unde si contrafecerint non debent ex delicto proprio commodum reportare. ¶ Dicendum ergo q^d tali clerico non subvenit ab ecclesia postq^{uam} legitime monitus est vel melius et verius est tali clerico ab ecclesia non subveniri nec pecunia nec alio auxilio cum alias ecclesia teneatur clericos defendere ab oppressione laicorum. ¶ Tertio prohibitum est clericis officium p^{ro}curadi et advocandi in questionibus secularibus si sunt in sacris vel etiam in minoribus si sunt beneficiati. Excepto si hoc facerent pro se vel pro miserabilibus personis. Extra de postulando. c. 8. vel nisi sua aut suorum iniuriam persequantur. ¶ Quarto prohibitum est clericis officium histrionatus ut patet li^o. 6. de vita et honestate clericorum c. Uno. Ubi dicitur q^d clerici per annuum ioculatores vel per brevius tempus tertio admoniti perdunt privilegium clericale. ¶ Quinto interdicitur clericis officium m^{ag}cellariorum et tabernariorum ut patet in clementina 3^a de vita et honestate clericorum. Et hoc dicitur tam de clericis coniugatis q^{uam} alijs. Et ut dicit ibi glo. Taberna dicitur domus in qua panis et vinum et carnes cocte venduntur quas nec tenere nec ingredi debent clerici ut habetur. 44. di. c. Clerici. ¶ Sexto inhibetur clericis exercitium venationis clamose que fit cum canibus et clamoribus et tumultu. ut patet extra de clerico venatore. c. Omnibus. Et ut dicit glo. 86. di. c. Qui venatoribus. Etiam propter paupertatem non est licita venatio quia aliunde debet querere sibi victum et per alium exercitium ut per agriculturam. 91. di. c. Clericus. Venatio autem que fit sine clamore et canibus ut ponere laqueum et rete et huiusmodi bene est licita clericis de con. di. 5. c. Nunquid. ¶ In capitulo 30 primo Extra ne clerici vel monachi dicitur q^d episcopi et alij clerici non debent tenere canes et accipitres ad venandum. Idem dicitur

34. di. c. Quorundam. 86. di. c. An butam. Extra de censibus. c. Cum apostolus. Et tra 30 de clerico venatore. c. Omnibus. dicitur. Omnibus servus dei interdicitur venatio. Glo. id est clericis qui dicuntur servi dei quia assumpti sunt ad dei obsequium Extra de prebendis. c. Cuz servi. Et 21. di. c. Cleros. ¶ Septimo non debet clericus exercere officium tabellionatus siue notariatus Extra ne clerici vel monachi. c. Sicut. Et 3m Raymundum dum si illud habebant sunt compellendi ad dimittendum per subtractionem beneficii appellatione postposita. Et dicit Innocentius q^d constituti in sacris si instrumenta conficeret anteq^{uam} eis interdiceretur valerent quidem. alias non Sed Hostiensis intelligit q^d non valerent in negocijs secularibus: sed in ecclesiasticis valerent. Et 3m Hostiensis episcopus potest constituere clericum tabellionem pro totam suam diocesim cui cura omnium vel cuiusdam est commissa. 10. q. 3. c. Regenda. Et 12. q. 3. c. Episcopus. Et si sic fecerit poterit illum vocari ad scribendum acta ecclesiastici fori. Et sic intelligo q^d clerici possunt esse notarii pape. 5. q. 3. c. Quidam. Sed notarius constitutus a papa potest conficere instrumenta ubiq^{ue} locorum. Sed constitutus ab episcopo non nisi in diocesi illius episcopi qui eum instituit. Item nota q^d tabellio ecclesiasticus non debet conficere instrumenta in secularibus rebus nec secularis in rebus pure ecclesiasticis: quia horum conversatio non debet esse permixta. 2. q. 7. c. Laicos. unde notarii clerici in curijs principum prohibentur esse scriptores Extra ne clerici vel monachi. c. Sententia. Insuper religiosus non potest exercere officium tabellionatus nisi contra hereticos non autem in alijs 3m Joannem andree Extra de hereticis. c. ut officium libro. 6. ¶ Sciendum tamen q^d exercitium honesti seu artificii potest clericus exercere etiam si non indiget. 91. di. per totum. dum tamen per hoc non omittat divina officia. Et 3m Guillelmum potest recipere possessiones excolendas ad partem puta quartam vel quintam et huiusmodi seu conducere eas et hoc ad sustentationem suam et suorum. Ceterum

dat hostien. Potest etiam locare anima/
lia vt oues ⁊ boues ad certum fructus per
contractum tamen licitum. Itē potest eme
re rem vt eam melioratam carius vendat
vt puta pullum vel equum vel etiā si tabu
lam emat vt faciat imaginē quia ista non
est negotiatio sed artificium. i8. q. 4. c. Ca
nonum. Extra ne clerici vel monachi. c. p.
Deponant ergo clerici omnē auaritiā si
iesum videre cupiunt in illa beata vita: in
qua regnat deus per infinita secula seculo
rum Amen.

¶ **Unica oliuay.** De auaritia artificum ⁊
mercatorū. Sermo quadragesim⁹ scd⁹.

Idens ciuita

tem fleuit super illam. Scribū
tur hec vba Luce. i9. c. Elidit

dñs noster iesus obdurationem populi iu
daici propter quam delenda erat iusto dei
iudicio ciuitas sacerdotalis ⁊ regia hiero
solymitana. Et dum exultantibus turbis
ciuitatem illam ingredi vellet pietate soli
ta permotus lachrymis ora cōpleuit. Sed
diebus istis lugenda est ruina populi chri
stiani quem vt experimur varijs flagellis
pestilentiarum guerrarum ⁊ famis conter
rit manus omnipotentis dei. Et nihilomi
nus aliquid peius formidandum est pro
pter duriciā cordis ⁊ perseverantiā in
tot iniquitatibus. vt autem ceteras prete
reamus silentio. Quis non agnoscit quan
ta est malignitas hominum auarorum. Et
i3 in precedentibus multa dicta sunt: nihil
ominus obiurgandi sunt illi qui propter cu
piditatis ardorem proximos circumuenire
decipere fraudare ⁊ supplantare non eru
bescunt. Hi sunt communiter artifices ⁊
mercatores. Pro quibus dicere possum⁹
illud Hieremie. 9. c. Unusquisq; a proxi
mo suo se custodiat: ⁊ i omni fratre suo nō
habeat fiduciā: quia omnis frater supplā
tans supplantabitur: ⁊ omnis amic⁹ frau
dulenter incedit. Idcirco hodierna die con
tra auaritiā artificū ⁊ mercatorū dice
mus: propter quorum perfidiā indigna
tus deus infert populis damna grauiora.
Notabimus hō tria in quibus mercato

res ⁊ artifices grauiter peccare consueue
runt.

¶ **1^a** est sollicitudo inordinata.

¶ **2^a** est voluntas deprauata.

¶ **3^a** est fraudulētia reprobata.

¶ **4^a** mercatores ⁊ artifices auari pec
cant per immoderatam sollicitudinē.

Cap. 1^m.

Primum in quo peccare solent mer
catores ⁊ artifices est sollicitudo in
ordinata. Ad quod intelligendum
distinguemus fm Alex^m in 3° sūme tripli
cē sollicitudinē.

¶ **1^a** est laudabilis.

¶ **2^a** tolerabilis.

¶ **3^a** vituperabilis.

¶ **1^a** Prima est sollicitudo laudabilis. ⁊ hec
est multiplex. Prima est sollicitudo regēdi
que spectat ad prelatos. Et de hac Aposto
lus ad romanos. i2. c. ait. Sollicitudine nō
pigri. Et 2^a ad corinthios. xi. c. Instātia mea
quotidiana sollicitudo omnium ecclesiā
Scdā est sollicitudo obediendi que conue
nit subditis. Et de hac dicitur Josue
c^o. Estote solliciti vt custodiatis cuncta que
scripta sunt in volumine legis moysi ⁊ nō
declinetis ab eis nec ad dextrā nec ad sini
stram. Tertia est sollicitudo pacifice viuēdi
quantū ad pares. Et de hac inquit Ap^{ls}
ad ephesios. 4. c. Solliciti seruare vnitatē
spūs in vinculo pacis. Quarta est sollicitu
do recogitandi diuina mandata. Et de hac
scribit deuteronomi. 4. c. Custodi temetip
sum ⁊ aiam tuam sollicite. Ne obliuiscaris
verborū que viderūt oculi tui: ⁊ ne excidāt
de corde tuo cunctis dieb⁹ vite me. Quin
ta est sollicitudo seruoris faciēdi bonū. Et
de hac Ap^{ls} ad romanos. i2. c. ait. Solici
tudine non pigri spū seruētes dño seruien
tes. ¶ Secūda est sollicitudo tolerabilis.
Sicut est sollicitudo dilectionis naturalis.
Et de hac scribitur Thobias. io. c. Cum mo
ram faceret thobias causā nuptiay solici⁹
erat pater eius thobias dicēs. Pura qua
re moratur filius meus. Similr est tolera
bilis sollicitudo cure rei familiaris. Et de
hac p^mi regū. 9. c. dixit samuel ad saulez.
De asinis quas p^didisti nudius tertius ne
sollicitus sis qz inuēte sunt. ¶ Tolerabilis

est etiam sollicitudo infirmitatis humane. De qua p^r ad corinthios. 7.º. Qui cum vxore est sollicitus est que sunt mudi et quo modo placeat vxori. Tertia est sollicitudo vitupabilis. scilicet temporalium bonorum. Sed hec si sit regularata expedit humane vite. Nam et christ^{us} oculos habuit: vt patet Joannus. 12. c. Et. 12. q. 5.º. Habebat. Et elemosinas pro necessitatibus conseruabat. Et Actuum. 21. c. Laudatur sollicitudo discipulorum quoniam agabus significabat per spiritum sanctum famem magnam futuram que facta est sub claudio. Et ipsi discipuli put quicquid habebat proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in iudea fratribus. Quod et fecerunt mittentes ad seniores per manus barnabe et pauli. Et beatus franciscus precipuus terrenam contemptor et paupertatis amator in regula dixit. Pro necessitatibus infirmorum et fratribus induendis ministri tui et custodes sollicitam curam gerant. Cum vero temporalium sollicitudo a ratione recta deficiat prohibita est et peccatum. Et de hac Christus dixit Matthei. 6. c. Nolite solliciti esse dicentes quid manducabimus aut quid bibemus aut quo optinemur. **¶** Propter autem inordinata esse sollicitudo temporalium triplici ratione.

C 1° ratione timorositatis.

C 2° ratione cupiditatis.

C 3° ratione contrarietatis.

¶ Primo est inordinata sollicitudo ratione timorositatis: quoniam. scilicet aliquis diffidens de deo timeret ne si non apponat omne suum studium et plusquam oportet operetur necessaria vite sibi deficiant. Sed timor talis christus tripliciter excludit. **¶** Propter maiora beneficia homini prestita diuinitus preter suam solitudinem scilicet corpus et animam. Ideo dicit. Nonne anima plusquam esca et corpus plusquam vestimentum. Id est si deus prouiderit dando corpus et animam. prouidebit de cibis et vestimentis faciendo quod in nobis est. **¶** 2° propter subuentionem qua de alijs creaturis prouidet absque opere humano secundum proportionem nature sue. Propterea dicit. Respiciat volunta celum: quoniam non seruit neque meretur neque congregant in horrea et per vester celestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis. **¶** 3° propter

diuinam prouidentiam propter cuius ignorantiam gentes circa temporalia bona querenda principali et b^o sollicitant fallaciter opinantes temporalia ista bona a deo non prouideri. Propterea conclusit Christus. Primum querite regnum dei et iustitiam eius et hec omnia adicientur vobis. Debet ergo quilibet ita sollicitus esse circa temporalia bona vt tamen illa a deo speret et credat posse obtinere. **¶** 2° est inordinata sollicitudo temporalium ratione cupiditatis: vt enim scribit in concilio pendio theologie li. 3. c. 19. tripliciter potest quis laborare pro bonis temporalibus acgrendis peruan dis vel augmetandis. **¶** Propter rationem necessitatis. dicitur enim in psalmo. Labores manuum tuarum quia manducabis fratres eius et bene tibi erit. **¶** 2° ratione proximalis utilitatis. Cum. scilicet quis laborat non propter suam aut suorum necessitatem: puta quia temporalibus bonis abundat: sed vt proximis indigentibus subueniat et vt habeat unde tribuat necessitatem patienti. **¶** 3° ratione auaritie absque omni intentione prouidendi sue necessitati vel alie. Et sic sepe numero euenire solet quod implet illud dictum Hieronymi. Iupiter extremos mercator: currit ad idos. Per mare pauperie fugiens per saxa perignes. Et vt scribitur Ecclesiastes. 4. c. Unus est et secundum non habet: non fratre: non filium: et tamen laborare non cessat nec recogitat dicens. Cui laboro et fraudo animam meam bonis. **¶** Tercio est inordinata sollicitudo temporalium ratione contrarietatis quoniam. scilicet artifices et mercatores absque euidenti necessitate contrariant precepto dei et ecclesie de celebratione festorum: dum frequentissime diebus festis ad mundanas propter ibique vendunt et emunt postpositis diuinis officiis. **¶** Artifices iuxta vt sunt sartores et cerdones propter tates quasi noctes festiuas operant et suos ministros operari faciunt et de mane festorum accedunt ad domos ad induendum viros et mulieres nec curant audire missam. Barbitores autem plerique diebus festiuis sine aliquo necessitate radunt aliquos qui polui et pulchri ob suam vanitatem videri volunt. In quo casu vterque et barbitor et ille quem radit videntur peccare mortaliter: quia festum violant. Possunt etiam dicere quod inordinata sit sollicitudo in opibus illis et prohibitis: vt sunt opera meretricia vsu raria taxillatoria et huiusmodi.

¶ Ad mercatores et artifices peccatū bū in
vendendo et emendo excedunt valorem rei.

Cap. 2^m.

Secundum in quo artifices et merca-
tores solent peccare est volūtas de-
pravata dum semper res vendere
volunt plusq̃ valent quod iniquum est et
iniustum. ut enim inquit Tho. 22. q. 77. ar-
ticulo primo. Emptio et venditio videntur
introducā pro communi utilitate vtriusq̃
dum scilicet unus indiget re alterius et ecō-
uerso sicut patet per philosophum primo
politice. Quod autem pro communi utili-
tate introductus est non debet esse magis
vnius q̃ alterius. Et ideo debet inter eos
ē fm equalitatem contractus institui. quan-
titas autem rerum que in vsum hominū
veniunt mensuratur fm p̃cium datum ad
quod est inuentum iuxta summa: ut dicit
Arist. Et ideo si p̃cium excedit quantita-
tē valoris rei vel ecōuerso res excedat p̃-
cium tollitur iusticie equalitas. Hinc ē q̃
io. q. 2. c. Hoc ius dicitur: q̃ si in venditio-
ne rei ecclesiastice plus offeratur q̃ res va-
leat ecclesia recipere non debet sed tñ iu-
stum. Ratio est fm Archidiaconum in di-
cto. c. quia ecclesia non debet dolum facere
in contractibus suis. Extra de donationi-
bus. c. Per tuas. Sic igitur res non pos-
sunt licite vendi plusq̃ valeant nec minus
enī p̃sato earū valore in respectu ad vsum
nostrum et p̃ probabile iudicium humane
estimationis mēsurantis valores rei infra
limites latitudinis competētis. Sed pro
maiore declaratione tria sunt hic vidēda:
¶ 1^m vnde accipiendus sit debitus valo-
reret.

¶ 2^m q̃ sit latitudo competēs valoris rei.

¶ 3^m quid iuris quando fit excessus valo-
ris reis.

¶ Ad 1^m tria sunt consideranda. ¶ 1° /
mum fm Scotum in quarto di. 15. Ad du-
plex est valor rerū. Primus est valor na-
turalis. Secundus est valor vsualis. valor
naturalis rei est ēz bonitatē nature in re a
deo creata. Et hoc modo mus vel puler vl'
formica plus valēt q̃ panis quia illa ha-
bēt vitam animam siue sensum et non pa-
nis vl' etiam lapis preciosus. Secundus

valor dicitur vsualis ēz q̃ assumitur in re
spectu ad vsum nostrū. Et hoc modo quan-
to aliqua sunt vsibus nostris utiliora tan-
to plus valēt: et fm hoc plus valet panis
q̃ mus. Quia igitur actus emēdi et vendē-
di ad vsus humane vite merito ordinatur
Ideo rerum que sunt ad vsum humane vi-
te venalium valor sumēdus est secūdo mo-
do non primo. ¶ Secundum consideran-
dum circa valorem rei q̃ ipse valor rep̃ se
cūdo modo acceptus idest fm q̃ sūt ad vsus
nostrum in re venali tripliciter p̃satur. ¶ 1°
ex eius virtuositate. ¶ 2° ex eius raritate.
¶ 3° ex eius cōplacibilitate. ¶ Primo mo-
do virtuositas rei attenditur fm q̃ res ex
suis realibus virtutibus est nostris utilita-
tibus virtuosior et efficacior. Et hoc modo
bonus panis triticeus plus valet ad vsus
nostrus q̃ ordeaceus. Et fortis equus ad
vecturam plus valet q̃ asinus. ¶ Secūdo
p̃satur valor rei venalis ex eius raritate:
idest fm q̃ res ex sue inuētionis raritate et
difficultate magis necessarie sunt pro quā-
to videlicet ex earum penuria maiore ipsa-
rum indigētiā et minore facultatē habē-
di et vendi habemus. vnde Hieronymus
93. di. c. Legimus. Omne rarum carum.
Et sic bladus plus valet tēpore famis et ca-
ristie q̃ tempore abundantie. Sic quatu-
or elemēta ignis aer aqua et terra vilioris
p̃cij apud oēs estimantur propter eorū co-
piam q̃ balsamus vel aurum: q̃uis illa
de se sint magis necessaria et utilia vite no-
stre. ¶ Tercio p̃satur in re venali eius com-
placibilitas idest fm q̃ magis vl' minus
bene placet voluntati nostre habere talez
re et vti eam. vti enim prout hic sumitur ē
rem in facultate voluntatis assumere vel
habere. Et ideo non modica pars valoris
venalium rerum ex bñplacito voluntatis
p̃satur siue plus siue minus complacētie
in vsu huius rei fm q̃ vnus equus grati-
or est vni et alteri alteri. Et vnum ornamen-
tum vni et aliud alteri. Et hoc modo vnus
rem alteri vitem multum appreciatur et si
bi reputat preciosam et caram et econuerso
¶ Tercium considerandum circa valorem
rep̃ est q̃ valor rep̃ venaliū vix aut nunq̃
potest a nobis determinari nisi per conie-
cturalem et

et naturalē et probabile opinionem. Et hoc non punctaliter sub indiuisibilitate aut mensura in plus et minus: sed sub aliqua latitudine competentī respectu temporis: locorum et personarum: circa quam latitudinem diuersi homines estimando differre probantur. Et hoc etiam dicit Tho. in 4°. q^o scilicet valor rerum non consistit in puncto indiuisibili unde aliquantulum plus: aliquantulum minus emere vel vendere non tollit equalitatem vel iusticiā. ¶ Secundo quod erat videndum. Que sit latitudo competens valoris rei infra cuius limites precium possit extendi. Et ad hoc dicendum q^o hoc tripliciter innotescere potest. 1° ex iure. 2° ex consuetudine. 3° ex discretione. ¶ Et primo ex iure quia si precium quo venditur res excedat medietatē iusti precij seu precij quo emitur deficiat a medietate iusti precij. Puta valet res decem florensis prout communiter estimatur et tamen venditor petit vel recepit sex et decem: vel euz valet decem emptor emit pro quatuor: cum dimidio tunc sibi iura contractus est nullus. Extra de emptione et venditione. c. Cum dilecti. per iudicem irritatus vel facere supplere defectum commissum. ¶ Et ruciam si esset minor excessus q^o medietas iusti precij si sit notabilis utiq^{ue} sibi Tho. 22. q. 77. et Scotus in quarto di. 15. est ibi iniusticia et per consequens peccatum mortale et restitutio facienda ab eo per quem fit deceptio aduertenter in precio multum excessiuo vel defectiuo. Sed si fiat deceptio ignoranter: quia scilicet emptor vel venditor estimat rem tantum valere tunc non est ibi mortale. Et quo ipse decipitur per errorem. Sed tamen cum perpendit vel sibi ostenditur tenetur ad satisfactionem. Alias tunc peccaret mortaliter si non vellet satisfacere. Quod totum intellige quando defraudatur iusto precio emptor vel venditor ex errore seu ignorantia. Nam si sciens et aduertens q^o sitatem excessus vel defectus libere consensit in tale precium et contractum in nullo tenetur alter cum eo contrahens cum sciat illum aduertere de excessu vel defectu precij. Ratio est quia scienti et consentienti non fit iniuria neq^{ue} dolus: ut patet de re/

gulis iuris li. 6. Sicut enim potest rem suam absq^{ue} omni precio dare et donare: ita etiam potest pro centesima parte iusti precij rem suam vendere ad suum beneplacitum et alteri pro quinta parte et alteri pro isto precio tui. Nec in hoc fit iniusticia et parte alterius nisi cogereretur venditor ad vendendum aliqua magna necessitate ad hoc inducente cum non posset aliter sibi providere vellet tamen iustum precium sed iuvire non potest vel etiam magna levitate ad hoc mouete ut p^{ro} dignus et lenis tunc secus esset dicendum. ¶ Secundo ipsa latitudo precij potest innotescere ex consuetudine. Nam ut dicit Scotus. Experiētia satis patet q^o consuetudinarie relinquatur ipsa per mutantibus ut pensata mutua necessitate reputent se mutuo dare equivalentes et hinc inde accipere. Sursum quippe videtur inter homines contractus esse in quibus contractantes non intendunt aliquid de rigore iudiciali qui est ut tantum res emat vel vendatur quantum valet sibi mutuo relaxare ut sic communem contractum committitur aliqua datio vera. Et hic modus contractantium fundatur quasi super lege nature dicente: fac alteri quod tibi vis fieri. Satis ergo est probabile q^o quando contractantes mutuo sunt contenti mutuo sibi remittunt aliquomodo dum tamen non enormiter deficiant a perfecta iusticia. ¶ Et ratio innotescit latitudo precij rerum ex discretione. Dicat enim discretio q^o cum res in se valet decem tamen habenti est cara et utilis ut duodecim. Si volo eaz habere dem sibi non tamen decem sed quantum sibi valet ex quo ipse retinere volebat: quia utilis ut duodecim. unde beatus Tho. vbi. s. dicit. q^o vendere rem plusq^{ue} valeat est iniustum nisi in detrimentum cederet venditoris scilicet vendere quantum valet. Puta quia multum sibi est utilis illa res vel necessaria. Tunc enim vendere poterit plusq^{ue} res in se valeat quantum scilicet valet ipsi venditori. Sed q^ouis emptor multum inuenitur ex re qua vult emere si venditor inde non dānificatur ex carentia ipsius rei non propterea plus potest vendere rem q^{uam} valet in se quia utilitas q^{ue} fuguenit emptori non est ex

conditione vendentis nec ex conditione rei
in se sed ex conditione ementis. unde non
debet vendere illi quod non est suum. Si
tamen sua liberalitate emptor vult aliqd
plus dare q̄ valeat res quia inde multuz
iunatur potest recipi. ¶ Tertius quod erat
videndum quando fit excessus in precio qd
iuris. Ad hoc dicendum q̄ tripliciter potest
fieri excessus in precio rerum venalium vel
defectus. ¶ Primo quidem ultra dimidiū
iusti precij. Et sic contractum potest rescin
dere deceptus vel restitutionem dāni sui
petere. Nec obstat si dicatur vnusquisqz in
re sua est moderator et iudex s̄ iura. Ergo
rei mee possum imponere precium quod
volo. Nec aliquis potest me cogere ad pre
taxatum precium sicut nec etiam ad vēdē
dum sicut etiā emptor non cogitur ad emē
dum nisi precio sibi beneplacito. Sicut er
go contractus emptionis et venditionis est
mere voluntatis. Sic etiam taxatio pre
cij rerum venalium debet esse voluntaria
s̄m voluntatem vendentis et ementis iux
ta illud vulgare. Res tantum valet quan
tum vendi potest. ¶ Ad hoc respondetur q̄
q̄uis quis non cogatur ad vendendū rez
suam tamen in actu ex contractu vendēdi
si vendere vult formam iuris et regulaz iu
sticie et equitatis seruare debet. Et ideo in
acta vendendi non licet sibi rei sue statue
re iniustum precium et accipere quia tunc
non imponit rei vt simpliciter sue precij
sed vt in alterum commutande. huiusmo
di impositio cōmutatine includit acceptio
nem precij precij valentis. Accipere autē pre
ualem precij est iniustum et contra equita
tem. ¶ Insuper s̄m ostendit q̄uis non
possit quis cogi ab initio vendere rem su
am vel alienare: vt patet. C. de contrahen
da emptione et venditione. l. vñdum. Si
tamen exposuerit venalem et precium offe
ratur si pro iusto precio vendere non vult
cogi potest per iudicem q̄ iusto precio ven
dat. ff. de officio prefidis. l. p̄. ¶ Secundo
fit excessus in precio notabilis non tamen
pertingens ad medietatem iusti precij. Et
tunc aliqui dicunt licitum esse nec ad resti
tutionem teneri quia iura hoc permittunt
vt. c. p̄. allegato Cum dilecti de empti. et

vendiū. Sed hanc opinionem improbat
Tho. et Scotus vbi supra. dicentes q̄ talis
sciēter decipiens iniusticiā facit et per con
sequens mortaliter peccat et tenetur ad re
stitutionem eius in quo decepit. ¶ Ad ratio
nem illam que dicit q̄ iura hoc permittūt
dicit Tho. q̄ lex datur populo in quo sunt
multi deficientes a virtute. unde soluz pro
hibet ea mala que habet destruere huma
num conuictum pacificum ea puniendo:
vt furta: adulteria: notabiles deceptiones
in contractibus vt deceptio ultra dimidiū
iusti precij: et hoc cum punire potest absqz
maioris scandalo. Alias etiam illa tolerat:
vt patet p̄. q. 7. c. Quotiens. Et. 23. q. 4.
c. Ipsa pietas. Et di. 50. c. Et constituere
tur. Alia autem permittit non quia licita
sed in quantum non punit ea et hoc ne pu
niendo sequantur maiora mala. Sed lex
diuina que datur omnibus nil dimittit im
punitum in hac vita. vel aliquid quod fit
virtuti contrarium. unde s̄m diuinam le
gem illicitum reputatur si in contractibus
equalitas non seruatur. Quod fit plus re
vendendo q̄ valuerit vel minus emendo
cum fit precipue notabilis excessus. Con
cordat hys Joannes de lignaco et Joānes
calderini et plures canoniste dicentes illaz
decretalem habere locum: iure fori non in
re poli. Et hoc ad vitāda multa litigia que
de leni possent quotidie fieri. ¶ Tertio fit ex
cessus in precio quando fit parum damni:
vt quia paulo plus venditur res vel paulo
minus emif iusto precio. Et tūc q̄uis qui
dam dicant indistincte non committi pec
catum nec teneri ad restitutionem eo q̄ pre
cia rerum con consistant in puncto indiui
sibili: sed habeant quandam latitudinem
in plus vel minus. verius tamen videtur
dicendum: q̄ quia latitudo illa debet esse
competens et sic habet limites suos qui ta
mē difficulter sciri possunt. Ideo si quis in
emendo vel vendendo excedat aliquantu
lum limites non agens contra conscientia
am quia scilicet credit illud esse satis iustū
precium et si rigidum non peccat nec tene
tur ad restitutionem q̄uis aliquantulum
excedat limites iusti precij. Et tunc habet
locum illud quod illi dicunt scilicet omnes

contractum concedituri aliquaz donatio
nem et sibi invicem partes remittere modi
cuz plus vel minus iusto precio. Sed siqz
contra conscientiam vendat plus vlemat
minus iusto precio: idest credens excedere
summum graduz latitudinis precij: et si in
modico non potest excusari a peccato sal
tem veniali: cum omnis deceptio et fraus
sit peccatum et etiaz teneatur ad satisfactio
nem. Sed ex quo minutie tales sint innu
mere et par: ide etiam leditur. primus dent
illud sic iniuste acquisitu paupibus. i. q.
5. c. Qui habetis.

¶ Quid artifices et mercatores avari pec
cant in fraudulentia primor multipliciter:
Cap. 3^m

Primum in quo artifices et mercato
res peccare solent est fraudulentia
reprobata. Pro declaratione tame
huius partis notanda sunt tria. **¶** 1° no
tandum fm Tho. 22. q. 54. q. licet astutia
fraus et dolus possint in actibus alio: um
peccatorum reperiri communius tame in
vicio auaritie circa acquisitionem tempo
ralium consueverunt exerceri. Astutia au
tem pprie est cum quis ad consequendu
aliquem finem bonum vel malum vitur
non veris vijs seu medijs: sed simulatis et
apparentibus. Hoc autem est peccatum:
quia contra rationem rectaz vnde et contra
prudetiam. Neqz etiam ad bonum finem
oportet falsis vijs et simulatis puenire sed
veris et realibus quod facit prudentia. Et
quia similitudinem habet cum ea in eo sci
licet qz vitur ad perueniendum ad finem
intentum illis medijs que conducunt ad
ipsum. Sed prudentia iustis et debitis me
dijs vitur ad bonum finem. Astutia debi
tis medijs ad malum finem. Ideo ipa astu
tia aliquando dicitur prudentia propter
dictam similitudinem: sed improprie. Sic
ergo astutia consistit in excogitatione dicta
rum viarum simulatorum ad aliquem fi
nem consequendum. Puta in pposito ad de
cipiendum proximum in temporalibus:
¶ 2° notanduz qz dolus est executio astute
fm Tho. vnde consistit in executione dicta
rum viarum fallarum que excogitantur per

astutiam et principaliter fit per verba ad de
cipiendum qzuis etiam ad malitias cor
dis excogitatas ad decipiendum extendi
tur etiaz dolus. Juxta illud Ecclesiastici 8
c. Cor tuuz plenum est dolo. et ad opera de
ceptorum fm illud Hieremie. 6. Lucti faci
unt dolus. fit ergo dolus per verba et facta
deceptorum. Fraus autem proprie per facta
Et sic habes differentiam inter fraudem et
dolum. Et sic dicitur fraus et dolus nemini
debent patrocinari. Extra de rescriptis. c.
Ex tenore. vt fraus inferatur ad facta de
ceptorum dolus ad verba. **¶** 3^m notandum
qz fraudulentia ad proximum decipiendu
fieri potest multipliciter:

¶ 1° in rei quidditate.

¶ 2° in sui qzitate.

¶ 3° in eius qualitate.

¶ 4° in soluendi tarditate.

¶ 5° in precij mutabilitate.

¶ Primo fit fraudulentia in rei quiddita
te siue substantia: vt si vendatur aurical
cum pro auro: vnus lapis preciosus pro
altero: vinum limphatu pro vino puro: et
huiusmodi. Secundum enim Tho. 22. q. 77.
articulo. 2. Illicitum est vendere aurum et
argentum alchimiatus: quia non est adeo
purus sicut verum nec habet illas proprie
tates et virtutes. Puta quia non lenificat
cor nec valet contra aliquas infirmitates
et huiusmodi. Tamen si per alchimiam fe
ret verum aurum non esset illicitum ven
dere pro vero: quia nihil prohibet artem
vti aliquibus naturalibus causis ad pro
ducendos veros effectus et naturales: si
cut Augustinus docet in libro de trinita
te de hys que fiunt opere demonum. **¶** Ad
uertendum tamen: qz in hys qui vacant
huiusmodi exercicio alchimie communi
ter verificatur illud Apostoli in secunda
ad timotheum. 3° capitulo. Semper adi
scientes et nunqz ad scientiam veritatis
peruenientes. Experimentas multas faci
unt et quasi nunqz ad perfectum effectum
deveniunt. Multa consumunt in huius
modi et tempus et pecunias et laborem et
famam: et semper in pauperate viuunt. Au
rifices quoqz fraudem committunt qz ia
vasis argenteis que vendunt non repitit.

argentum in tot ligis in quot esse deberet
 Aromatarij etiam in hoc deficiunt permi
 scetes in cera in sirupis et medicinis mul
 ta sophistica. ¶ Nonnulli adhuc vel falsant
 monetas vel radunt in circuitu. Pro qui
 bus dicit Glosa in. c. Quanto. Extra de iu
 reurando. Qui falsat monetam principis
 exuritur. C. de falsa moneta. l. 2. Qui falsat
 monetam civitatis capite punitur. C. eodē
 l. 3. Sed ille qui nummos radit vlt cingit
 si liber est datur ad bestias si suus vltimo
 supplicio punitur. ff. ad legem corneliam
 de falsis. l. quicumq. Item punitur ille in
 cuius domo falsa moneta cuditur: lz illud
 ignoret. C. de falsa moneta. l. 3. ¶ Secun
 do fit fraudulentia ad decipiendum proxi
 mum in rei quantitate in pondere nume
 ro et mensura. Quod phibetur deuterono
 mij. 25. c. vbi dicitur. Non habebis in sac
 culo tuo diversa pondera maius et minus.
 Et leuitici. 19. c. Nolite facere iniquum ali
 quid i iudicio in regula in pōdere et in me
 sura. In pondere quidem fraus est cū dat
 quis vndecim vncias pro duodecim vel p
 vna libra carniū aromatum pisciū lane
 lini et aliarum rerum ponderabilium. In
 mensura fit fraus cum datur de panno li
 neo vel lanceo minus debito: et sic de alijs
 que mensurantur. In numero vt cuz quis
 debet aliquas res i certo numero dare nu
 merum diminutus tribuit. Omnes tales
 sic fraudantes peccant et tenentur ad resti
 tutionem vel damnicatis vel pauperib⁹
 si parum est vel incertum damnum. Iura
 etiam civilia puniunt huiusmodi falsarios
 Nam. ff. de extraordinarijs criminibus. l.
 Annonam. Adrianus imperator euz qui
 falsas habuit mensuras in insulam relega
 nit. Idem. ff. ad legem corneliam de falsis
 l. penultima. ¶ Tercio fit fraudulentia in
 rerum qualitate cum scilicet venditur car
 nes infecte pro sanis. Aromata antiqua
 ta pro recentibus. Corium fragile pro du
 rabili. Animal infirmum pro sano. ¶ Sed
 queritur an veditor teneatur semper dice
 re defectum rei quam exponit venalem.
 Respondet Tho. 22. q. 77. q. aut est occul
 tus aut manifestus. Si occultus tunc aut
 talis defectus reddit vsū illius rei vena

lis impeditum vel noxium aut nō. Si sic
 puta cum quis vendit equum claudican
 tem pro veloci: vel domum ruinosam pro
 firmam: vel cibum corruptum pro sano pec
 cat grauiter iniusticiā committēdo in frau
 dulenta venditione et proximum ex hoc dā
 nificando. Tenetur ergo manifestare viciū
 rei. ff. de actionibus empti et venditi. l. 3.
 ¶ Vditorum. vbi dicitur q. si veditor scit
 seruiturē deberi a predio vendito emptore
 hoc ignorante tenetur emptori ad iteresse
 Et. ff. de edilitio edicto. l. 3. §. Nunc. et §. Si
 intelligit. v. Qui mancipium vendit debet
 certiorare emptorem de moribus et vicijs
 eius. Et. ff. de actionibus empti et venditi.
 l. Julianus. habetur q. deceptus a falso vē
 ditore sciente defectum habet actionez cō
 tra eum quoniam in tradēdo deliquit. Ta
 men potest perdere ius petendi remediū
 nimis diu expectando: si videlicet transiit
 annus vtilis a tēpore vēditionis et morbi
 cogniti. ff. de edilitio edicto. l. Sciendum.
 et l. Cum sex. Si autem defectus rei nō im
 pedit totaliter vsū eius nec reddit noxi
 am sed minus reddit rem vtilem si dimi
 nuat de precio quantum importat ille de
 fectus celando defectum non peccat dum
 tamen non dicat mendaciū. Nec tenetur
 manifestare viciū rei si tūc nec iustū pre
 cium inueniret vel etiam emptorem. Po
 test enim adhuc talis res esse vtilis ad plu
 ra et si nō ad omnia ad que valeret existēs
 sine defectu. Multo magis si defectus sit
 manifestus. Puta quia equus est mono
 culus nō tenetur manifestare: sed tenetur
 precium diminuerē pro illo defectu quem
 emptor ignorat nisi vsus eius esset pericu
 losus vel noxius. Tunc enim tenetur em
 ptori dicere illud ignoranti. Immo non
 deberet exponere venditioni precipue si ex
 timet emptorem ex leuitate et presumptio
 ne non curare se periculo persone expone
 re vel alium in vendendo rem defectuosā
 decepturum. Nec ex hoc q. aliquis fuit de
 ceptus in emendo rem defectuosā credēs
 bonam potest ipse similiter alium decipe
 re vendendo precio iniusto ac si nullum de
 fectum haberet postq. defectum nouit. Si
 aut non licet furari alteri vlt ledere: puta pe

tro eo q^d martin⁹ furatus est sibi. **¶** Quarta sit fraudulentia in solutionis diminutio ne et tarditate quando nō soluitur laborāti pro opere suo termino debito. Quod faciunt multi non tam ex impotentia q^m ex avaritia: quia cum illa pecunia debita solui mercenarijs vel aljs volūt aliquo tempore negociari et lucrari. Sed hoc est cōtra mandatum dñi *Leuitici. 19.* dicentis. Nō morabitur opus mercenarij tui apud te vsq^z mane. vnde dominus vince euz sero esset factum vt scribitur *Mathei. 20. c. di / rit. peccatori*: voca oparios et da illis mercedem s^m conuentionē factam. Aliqñ etiam pleriq^z dant eis falsam monetam. Alii quando subtrahūt de debito sub diuersis vjs. Sed quid de depositarijs et officialibus communitatum habentibus dare pecunias nomine communitatis qui retinēt soluēdo hys qui debent recipere aliquos denarios. **¶** Respōdetur quia aut tales sūt salariati a communitate sufficienter s^m laborem officij et qualitatem: aut nō. In primo casu non possunt erigere nec recipere: non obstante cōsuetudine: que potius corruptela est. In secundo casu videt eos posse erigere et consuetudinem eos excusare: que rationabilis est cum seruiat illis p^{ro} / nis. Et nemo cogatur de suo facere beneficium. *13. q. 2. p. 1. §. p.* **¶** Quinto sit fraudulentia in pecunia ad res mutabilitate ex quo diminuitur debitum precium promissum: quia non indigentes aliquādo talibus rebus conducti in aliquo opere cū vendunt minus precium accipiunt q^m constitit eis. Cōtra tales loquitur *Jacobus. 5. c. dicēs.* Ecce merces operario: um qui messuerūt regiones vestras que fraudata ē a vobis clamat contra vos. Nec immerito q^z graue peccatum est hoc modo pauperes laborantes defraudare. Nam cum pacta honesta debeant seruari. ex de pactis. c. 1. pmo. Et. 20. q. 2. c. 1. **¶** Duellē. Et. ff. de pactis. l. 1. *Jure gentium.* Ideo cum quis conducitur ad aliquod opus si p^{ro}mittit sibi dare pecuniam non debet illi dare victualia vel panum vel alias res nisi inquātum velit ipse conductus sua spōte vel nisi alio modo nō posset sibi soluere ex defectu pecunie. Sūt

et alie decipiendi artes fictiones et diaboli ce inuēctiones quas melius noscūt illi qui talia agunt q^m nos qui ea merito reprobamus. Non est hodie veritas nō recitudo: non charitas: non pietas: nō deniq^z dei timor in filijs hominum cū omnes curant post denarium et vt thesaurizēt diabolo potius q^m deo seruire conantur. **¶** Hic avaritie veneno dulci inebriati regnū celorum viribus totis effugiunt. Ad quod nos pducat iesus christus filius dei benedicti. Cui sit laus et gloria per infinita secula seculorum Amen.

¶ Feria secunda post dominicam oliuorum. De avaritia lusorum.

Sermo q^ddragesimus tertius.

¶ *Scribū tur h^{oc} verba Joan*

nis. 12. c. 1. et in euāgelio hodie

no. Perijt iudas propter avaritiam que ad reliqua per illum commissā facinorā impulit. Ob illaz quippe furabatur elemosynas oblatas christo et sibi commissas. Ob illaz de magdalena vngente caput iesu mormurabat. Ob illaz deniq^z pyssimum iesum vendidit triginta denariis. Sed non ipse solus hoc vicio perditus fuit cum quasi innumeros habeat consores vel imitatores sicut patet in precedētib^{us}: vbi diximus de avaritia multorum. **¶** Preter illos nō inueniuntur et alij qui cupiditate pecunie ludendo rapere satagunt aliena. Ideo in presenti sermone de avaritia lusorum verba faciemus. In quo de ipso ludo tria mysteria proponimus declaranda.

¶ p^{ri}mo distinctionis.

¶ 2° malignationis.

¶ 3° restitutionis.

¶ De multiplici ludo. s. qui sit ex deuotione vel ex recreatione: v^{el} cupiditate et mala intentione. *Cap. p^{ri}mo.*

¶ Rūmū mysteriū de ludo declarādū p^{ri}mo distinctionis. In quo norandū q^d est triplex ludus.

¶ 1° deuotionis.

¶ 2° recreationis.

¶ 3° offensionis.

Primus est ludus deuotionis. Ad hunc inuitat psalmus dicens. *Beati gentes plaudite manibus iubilate deo in voce exultationis*. Hunc ludum David exemplo suo facere docebat cum luderet ipse et omnis israel coram archa domini ut haberetur primum paraliipomenon. 13. c. Saltans nudus et psalmus latus ob deuotionem et affectum extremum ad christum quem intellexit figurari in archa illa in qua erant virga manna et tabule legis mosaice: que designabant tria. scilicet deitatem christi potentissimam: carnem purissimam et animam christi sapientissimam. De hac archa sic scribit Augustinus. 10. li. de ci. dei. c. 17. *Ver dei quam moyses accepit in archa erat posita: que archa testimonij nuncupata est. Erat ipsa lex in tabulis conscripta lapideis et in archa posita. Hanc tempore peregrinationis in heremo cum tabernaculo quod similiter appellatum est tabernaculum testimonij cum debita sacerdotes veneratione portabant. Signumque erat quod per diem nubes apparebat que sicut ignis nocte fulgebant que nubes cum moueretur castra mouebantur et ubi staret castra ponebantur. Reddita sunt autem illi legi magni miraculi testimonia. Et infra sequitur Augustinus. In introitu terre promissionis iordanis archa transiit fluuium conuersus est retro versus et populus per siccam transiit. Deinde ciuitas que prima hostilis occurrit more gentium deos plurimos colens septies eadem archa circumacta muri repetere ceciderunt nulla manu oppugnati nullo ariete percussi. Post hoc cum in terra promissionis essent et eadem archa propter eorum peccata fuisset ab hostibus capta: hi qui eam ceperant in templo dei sui quem pre ceteris colebant honorifice collocauerunt abeuntesque clauserunt. Apertoque postera die simulacrum cui supplicabant inuenerunt collapsum deformiterque contractum. Quam archam ipsi populo iudeorum reddiderunt. Imposueruntque eam plaustro: cuius iuuenas a quibus vitulos suggeres abstraxerant subiungerunt et eas quo vellent ire dimiserunt. At ille siue homine eue atque rectore ad hebreos gradientes nec reuocate mugitibus effugium filiorum reportauerunt. Idem Augustinus*

gustinus. Dum vero david luderet coram ista archa michol uxor eius cum desperit: que significat synagogam olim dei sponsam despicientem christi humilitatem et veritatem mysteriorum eius. Dixit autem david ad michol: ludam et vilior quam plusquam factus sum et humilis ero in oculis meis: ut habetur secundi Regum. 6. c. unde et ipsa michol multum dilecta a david punita est a deo facta sterilis bonis operibus. scilicet ipsa synagoga usque ad finem mundi. Similes sunt ludus david ludi representationis natiuitatis et resurrectionis iesu christi et huiusmodi: dum tamen deuote fiant ut ponitur a doctoribus extra de vita et honestate clericorum c. Cum decorem. Secundus ludus est ludus recreationis cum quis vitetur aliquibus verbis vel factis solatiis ob recreationem sui et aliorum. Ita tamen quod nil turpe ibi misceatur vel deo aut proximo iniuriosum nec grauitas animi totaliter resoluatur. Et talis ludus secundum Thome. 22. q. 168. pertinet ad virtutem eutrapelie: ut dicit Aristoteles. in. 4. ethicorum. Et dicit aliquis eutrapelius a bona conuersione: quia scilicet bene conuertitur aliqua dicta vel facta in solatium. Et in quantum per hanc virtutem homo refrenatur ab inmoderantia ludorum sub modestia continetur. Sicut enim homo indiget corporali quiete ad corporis refocillationem quia non potest continue laborare ex eo quod habet finitam virtutem que determinatis laboribus proportionatur. Ita etiam ex parte anime cuius virtus est finita ad determinatas operationes proportionata est. Ideo quoniam ultra modum suum in aliquas operationes se extendit laborat et ex hoc fatigatur preteritum quia in operationibus anime simul laborat corpus in quantum. scilicet anima intellectiva vitur viribus per organa corporea operantibus. Sunt autem bona sensibilia et naturalia homini. Et ideo quoniam anima supra sensibilia eleuatur operibus rationis interta nascitur exinde quedam fatigatio animalis siue homo intendat operibus rationis practice siue speculative. Et magis si operibus contemplationis intendat: quod per hoc magis a sensibilibus eleuatur quous forte in aliquibus operibus exterioribus rationis practice maior labor corporis persistat. Sicut ergo fatigatio

corporalis soluitur p corporis quiete: ita etiam oportet q̄ fatigatio animae soluitur p anime quiete. Quies autem anime est delectatio. vnde oportet remedium contra fatigationē animae adhibere per aliquā delectationem intermissa intentione ad insistentium studio rationis. Hinc Augustinus in secundo musice ait. Volo tandem tibi parcas. Nam sapientem decet interdū remittere aciem rebus agendis intentā. Et Arist. in quarto ethicorū. In huius vite conuersatione quedam requies cum ludo attendenda est. Ex hoc legi de beato Joanne euangelista q̄ cum quidam scandalizaret eo q̄ eū ancilla luderet mādauit ei vt arcū quē gerebat traheret nec sagittam emitteret s̄ tractum sic retineret. Quod cum ille fecisset et aliquando p̄ labore remississet: quē uirum sic tractum arcum detinere continue posset. Qui respondit quia si sic faceret et ipse labore deficeret et arcus confringeretur. Unde beatus Joannes subintulit. Similiter animus hominis frangeretur: si nunq̄ a sua intēctione relaxaretur. ¶ S̄ in huiusmodi ludis tria sunt attendenda. ¶ 1° q̄ non queratur delectatio in aliquibus operationibus vel verbis turpibus: vt superius dictum est. vnde Tullius in p̄ de officijs ait. Est vnum genus iocandi illiberale petulans flagitiosum obscenum. ¶ 2° attendendum est ne totalis grauitas anime resoluatur. vnde Cicero libro p̄fecto ait. Neq̄ enim a natura ita generati sumus vt ad ludū et iocum facti esse videamur: sed ad seueritatem potius et ad quēdam studia grauiora ait maiora ludo aut et ioco vti quidem licet sed sicut somno et quietibus ceteris tum cum grauibz feriisq̄ rebus satiscerimus. Et Ambrosius lib^o de officijs. Caueamus caueamus dum relaxare animum volumus ne soluamus omnem armoniam quasi cōcentum quendam bonorum operum. ¶ 3° attendendum est vt ludus conueniat persone tempori loco et s̄m circumstantias debite ordinetur: dum sic fit ludus conueniens est. vnde aliqui ludi inuenti sunt: vt pro pueris ludus pile: pro iuuenibus iactus pili: cursatio. pro viris ludus scaccorum qui nec etiam

clericis est prohibitus. Tamen ad tollendum scandalum laicorum non debent clerici coram laicis ludere vbi scandalū esset. Districtonatus honestus inuentus est pro dominis precipue temporalibus: et sic de alijs. ¶ Tertius est ludus offensionis: hic est cum in eo offenditur deus. Sicut fit in turpibus representationibus et periculo et sic ac nocuis exercitijs: in in torneamentis palestra et precipue i ludo alce et huiusmodi. Et q̄a hec plena sunt peccatis. Ideo Augustinus de pe. di. 6. dicit de penitente cobibeat se a ludis. Et sancti viri tales ludos contulerunt. vnde Thobias. 3. dixit Sara. Cum ludentibus non me miscui: nec cum hijs qui ambulat in leuitate. De ludo autē alce nullus dubitare debet q̄ sit peccatum cum prohibeatur per legem canonicam et ciuilem vt patet. ff. de aleatoribus per totum. Et in autentico de sanctissimis episcopis §. Interdicimus. Et extra de vita et honestate clericorum. c. Clerici. Et di. 35. c. p̄. Et s̄m Nullus ludus alce intelligitur omnis ludus qui innititur fortune: vt ludus taxillorū chartarum naiborū q̄uis in ludo chartarum et naiborū sit alii quid industrie huiusmodi ludus potest esse mortale peccatum si fiat ex cupiditate non recreatione.

¶ Quid quatuordecim sunt malignitates que inueniuntur in ludo ex quibus huius vici grauitas apparere potest.

Cap. 1^m.

¶ Secundū mysterium declarandum de ludo dicitur malignationis. In ludo quippe alce multe malignitates reperiuntur ostendentes huius vici grauitatem. ¶ Prima malignitas est infamia hoc enim vicio laborantes infames redduntur: ita vt quilibet viri graues abhorrant eorum societatem effugiantq̄ parentelas. ¶ Secunda malignitas est auersio ipsius. Nam ipsi luso: res ipsas male p̄sumunt et ad idem inducūt alios aspiciētes. ¶ Tertia malignitas est blasphemia. In hoc vituperabili exercitio plusq̄ i ceteris blasphematur deus et tota celestis curia. ¶ Quarta malignitas est prumelia. Infiores enī sepe si bi iuicē prumelias et vba iniuriola dicūt.

q 4

Quinta malignitas est dissipatio sube temporalis. Frequenter siquidē videmus hoc euenire q̄ amplissime facultates cōsumuntur per ludum. **S**exta malignitas est furtum. Nam qui sunt dediti ludo cum non habent ad ludendum furantur vel a parentibus occulte accipiēdo et furtum est vel ab vxoribus vel a vicinis vel a magi / stris si sunt in exercitio artium mechanica rum. **S**eptima malignitas est gula: qui enim vīcunt in ludo sicut male acquisic / runt pecuniā ita male expēdunt: quia va / dunt ad tabernas vel faciunt conuiuia et in vicio gule ac crapule multa exponunt. **O**ctaua malignitas est homicidiū. Ipsi equidē lusores aliqui de verbis veniūt ad verbera et de verberibus ad vulnera et ho / micidia. **N**ona malignitas est negligē tia. Sunt lusores negligētes ad res diui / nas nō curant audire missas diebus festi / uis nec predicationes et spiritualia cuncta postponūt. **D**ecima malignitas est odi um. Nam odium eos qui vīcunt aliqui se ipsos et quod peius est decum qui non faciunt eos vincere. Et in tantū odium insurgunt qñq; vt quod non possunt ipsi seclēsti ho / mines facere in p̄sona dei et sanctorū faciāt in picturis et imaginibus de quibus mira culose aliquando exiit sanguis. Et aliqui tales a demonio arrepti sūt et vexati. **O**di unt etiam homines reprehēdentes eos de tanto scelere. **E**lndecima malignitas est iracundia. Redcunt qñq; lusores domū postq̄ perdiderunt pecuniā iracūdi impa tiētes turbantq; vxorē et familiam totam. **D**uodecima malignitas est tristitia et accidia. Nam ille qui perdit multa vexat angustia et qñq; aliqui ad tantam despera tionē venerūt vt seipsos occiderint. **T**er tiadecima malignitas est participatio sce leris. Nam qui dant pecuniā lusoribus ad ludendū pro parte lucri mortaliter pec cāt. Qui mutuāt taxillos vel domos ad lu dendū participes sūt tāti sceleris. **Q**uar tadecima malignitas est pessima sodomia. Adolefcentuli enī miseri vt habeant ad lu dendū assentiunt omni turpitudini danti / bus eis pecunias pro ludo. **P**rop̄ea hec oīa cōminatur deus lusoribus dicēs **Y**saie

65. c. Qui ponitis fortune mensam et liba tis sup̄ eā numerabo vos in gladio. **P**ro / nunt mensam fortune qui ludunt exponen tes se fortune. Et isti feriuntur gladio diui ne vltionis siue in p̄nti per tp̄alia flagella siue in futuro per eternas penas. **E**t sic cir ca hoc q̄ritur quid iuris cū altercantibus duobus: puta petro et martino sup̄ aliquo rei euentu p̄terito vel futuro. **P**uta mor te alicuius dñi vel aduentu alicuius prin / cipis vnus vt petrus asserit mortuū talez dñm vel v̄turum talē principē ad talē ci / uitatē infra certū tempus. **Q**uod si secus fuerit obligat se martino daturum centuz vel simile. Ita tamē q̄ si ita non est vt asse ruit martinus qui tenebat contrariū versa vice teneatur dare petro centum vel simile s̄m conuentionē adinuicem factam: vt ruz tale lucrum sit licitū. **R**espondent doctores q̄ non: sed est turpe lucrum, pcedēs et aua ritia et nulli deseruiens vtilitatis: sed vanita ti. **N**on tñ restituere oportet de necessitate sed pauperibus est erogandum: et hoc ma gis ex consilio q̄ ex p̄cepto. **E**t videtur ha bere similitudinē aliq̄ ad ludū q̄sum ad futuz euentum. **N**ulla enī lex mādāt resti tutionē in huiusmodi: et si lex diuina et na / turalis phibeat oēm actū auaritie et illici te acquisitionē vt meretricij et torneamēti. **D**e varijs opinionib⁹ an sint restituēda acq̄sita per ludos phibitos. **C**ap. 3^m.

Ertium mysteriuz declarandum de ludo dicitur restitutionis. **S**cd⁹ enī **T**ho. 22. In tribus casibus tenetur quis restituere quod acquisiuit per luduz de iure diuino: ita q̄ non debet paup̄ibus erogari sed restitui nisi cum nescirentur v̄l non inuenirentur p̄sone: sicut accidit in ali is restitutionibus. **P**rimus casus est cū acquirūt quis ab hys qui alienare nō possunt s̄m **R**aymundū vt sunt furiosi, p̄digi minores, et. annis et marime pupilli et me recapti furdi muti ceci et qui perpetuo mor bo laborant. **Q**ui enī tales rei sue prouidē non possunt dandi sunt eis tutores vel cu ratores. **I**nstituta de curato:ibus. **S**. Furio si. **E**t quod dictum est de prodigis videtur intelligendum de hys quibus ratione pro digalitatē dati sunt curatores a iudice et

non de alijs. Servi etiam cum quicquid habent sit dominorum. Et quicquid servus velis acquirat domino suo acquiritur. C. per quas per sonas nobis acquiritur. l. p. ff. de tempo ribus publicis. l. Pecuniaz. quare ipsi ser ui alienare non possunt. Sed religiosi siqua haberent ad usum suum vel per admini strationem illa tamen donare vel alienare non possunt illicite ut in ludis: unde qui eis vincerent etiam prelatis ad restitutionem tenentur vel monasterijs vel prelatis. Cle rici quantum ad res ecclesie alienare non pos sunt in ludis: filij familias qui emancipati non sunt a patre alienare non possunt per ludum vel alios modos. Similiter vxo res si non habent paraphrenalia. Qui itaqz ac quirunt ab hijs per ludum tenentur restituere tutoribus vel curatoribus vel prelatis aut dominis eorum: nisi forte sit quid modi cum de quo presumi posset qd curatores et alij prenominati non curaret. ¶ Secundus casus est cum acquirit quis per fraudes: puta utendo falsis taxillis vel alio modo de cipiendo. Nam hoc restituendum est ei qui amisit vel hnti cura eius. Reputatur enim hoc ut furtum. ¶ Tertius casus est cu quis attraxit aliquem ad ludum per vim vel iniuriam importunitatez sue in principio lu di sue in medio cuius alius vellet dimittere ludum et alius non sinit. Cum autem quis lucratur in ludo cu voluntario valente aliena re et sine fraude: an restituere teneatur. Alii qui dicunt qd debet illud pauperibus erogare et de necessitate et non posse sibi retine re. Alii vero dicunt hoc de honestate consilij non de necessitate precepti sciendum. Et qua vis prima opinio sit securior et ideo potius consulenda non tamen de necessitate ipo nenda. Nam Tho. et Ricardus in quar to nil dicunt de erogatione pauperibus hie da quo ad eos qui non sunt astricti legibus imperialibus. Joannes andree et Joannes calderini super c. Clerici de vita et honesta te clericorum. dicunt tutum esse talia pau peribus erogare non tamen dicunt fore ne cessarium. Franciscus de zabarellis dicit posse defendi talem opinionem scilicet qd non debeant omnino talia pauperibus erogari: quia consuetudo potuit dominum per

dentis in vincentem transferre Joannes de imola ista allegat et non reprobatur. Raynū dus etiam in summa sua dicit qd 13 multi sapientes dixerint acquisita per ludos alee non restituenda sed pauperibus eroganda. Tamen modo sic servatur qd nec ad erogandum pauperibus sint cogendi. Sed fieri potest de huiusmodi elemosyna sicut de me retricio quod utiqz consilium non imperatur. Petrus de palude dicit in quarto aliquos tenere qd qui non est locupletior amplius non tenetur qui scilicet perdidit qd per ludum fuerat lucratus lege humana prohibiti. quia talis non tenet obligatio pauperibus ratione alicuius recepti ab eis vel commissi in eos. Igitur ne detur via ludis et turpibus lucris consulendum est et psumendum ad erogandum pauperibus et precipue quantum ad illud quod remanet in lucro ultra perdita in eo et alia saltem paulatim et per intervalla temporum. Non tamen ut est dictum quis est ad hoc cogendus. Sed differere si fieri potest inducendus. Corrigat se itaqz lusores et revertatur ad dominum quia ipse dabit illis gratiam et tandem gloriam sempiternam Amen.

¶ Feria tertia post dominicam olivarum.
De peccato odij.

Sermo quadragesimus quartus.

Derunt me gra

tis. Scribunt hec verba ps. 34.

Suffocavit mentes phariseorum ardens odium quod ad christum propter suam iniquitatem habebant. Illo enim ex cecati omnem iusticiam perverterunt omnesque humanitatis obliti mortem crudelissimam innocentis iesu procurare conati sunt. Si miles autem illis efficiuntur plerique christiani qui odio proximorum detenti nec commiseri neque communicare voluit. Inveterta quippe odia et inimicitias retinentes: diabolo potius placere student quam christo. Non moventur stimulo conscientie: non preceptis ecclesie: non amicorum suasionibus: non doctrina predicatorum: non denique memoria christi iesu pro nobis crucifixi. Igitur in presenti sermone decrevit de odio

in generali loqui de quo redempto: noster
dicit verba proposita: affirmans q[uod] iudei
oderunt eum gratis id est sine causa. Distin-
guimus autem triplex odium.

C1^m est odium dei.

C2^m est odium sui.

C3^m est odium primi.

C De odio dei qualiter. s. ex qua causa
p[oss]it haberi odio: et q[uod] odium dei est gravissi-
mum peccatorum. Cap. p^m.

Primum est odium dei summe fugi-
endum ad detestandum de quo consi-
deremus tria. s.

C Possibilitatem.

C Causalitatem.

C Gravitatem.

C Primo consideremus de odio dei possi-
bilitatem. Quomodo videlicet possit de-
us haberi odio. Quod sic declarat Tho.
22. q. 34. Odium inquit est quidam mo-
tus appetitiue potentie que non mouetur
nisi ab aliquo apprehenso. Deus autem
dupl[ic]iter apprehendi siue cognosci po-
test ab homine. Unomodo s[ecundu]m seipsum:
puta cum per essentiam videtur. Alio mo-
do per effectus suos cum scilicet inuisibi-
lia dei per ea que facta sunt intellecta con-
spiciuntur. Deus autem per essentiam su-
am est ipsa bonitas quam nullus odio ha-
bere potest quia de ratione boni est quod
ametur. Et ideo impossibile est q[uod] aliquis
videns deum per essentiam illum odio ha-
beat. Unde Dionysius libro de diu. nomi-
nibus. c. 4. ait. Omnibus amabile et dili-
gibile est primum bonum et pulcherrim[us]. Est
autem ipse deus ipsa bonitas et pulchritu-
do. In quantum autem deus cognoscitur
per effectus suos sciendum q[uod] aliqui esse-
ctus dei sunt qui non possunt v[er]o modo
contrariari voluntati humane vt esse viue-
re et intelligere. Quodlibet autem horum
est appetibile et amabile omnibus. vnde
s[ecundu]m q[uod] deus apprehenditur vt actor horu[m]
effectuum videlicet in quantum est creator
benefactor veritas et huiusmodi non po-
test odio haberi. Ideo Dionysius ait q[uod] de-
us omnia conuertit ad seipsum in quantum
scilicet est omnibus principium essendi q[uod]
omnia in quantum sunt tendunt in dei si et

in similitudinem qui est ipsum esse. **C** Secun-
do consideremus de odio dei causalitatez.
Nam sunt quidam effectus dei qui ex ma-
licia hominum sunt ipsis causa vt dei odi-
ant: quia repugnant inordinate humane
voluntati. Hi sunt prohibitio peccatoru[m].
Infliccio aduersoru[m]. Et denegatio deside-
ratoru[m]. Ex hoc enim q[uod] deus prohibet
aliqua mala que aliqui vellent facere. S[ed]
conscientia remordet et non finit ita libere
agere sine stimulo remordente: vel etiam
quia alij no[n] assentiunt male voluntati eo-
rum ex prohibitione dei. Ideo odiunt deum
qui talia prohibuit. Aliqui vero odiunt deum
propter aduersa que sustinent a deo: et
numero istoru[m] sunt damnati de quibus in
ps. dicitur. Superbia coru[m] qui te oderunt
ascendit semper. Non tamen omnis qui
odit penas odit deum. Nam multi tolerat
patienter penas ex reuerentia diuina. Sed
procurrere in odium ipsius dei punientis
tanq[uam] iniuste puniat quod faciunt damna-
ti: hoc est odire diuinam iusticiam. Alij vero
odiunt deum cum non implet illoru[m] de-
sideria quod sepe facit pro ipsoru[m] benefi-
cio quibus dicere potest. Accitis quid pe-
tatis. **C** Tertio consideremus de odio dei
gravitatem. Est quippe peccatu[m] istud gra-
uissimum: et vt inquit Tho. Omnium pec-
catorum pessimum quia opponitur dile-
ctioni dei que est optimu[m] hominis. Et s[ecundu]m
philosophu[m]. 8. ethicorum. optimo opponi-
tur pessimu[m]. Insuper defectus peccati co[n]-
sistit in auersione a deo que auersio ratio-
nem peccati non haberet nisi voluntaria
esset. vnde peccatum consistit in voluntaria
auersione a deo. Sed hec voluntaria
auersio per se importat in odio dei. In ali-
is vero peccatis participat et quasi p[er] ali-
ud. Sicut enim voluntas per se inheret ei
quod amat ita et p[er] se refugit id quod odit:
vnde quando aliquis odit deum aueritur
ab eo s[ecundu]m se voluntas eius. S[ed] in alijs pec-
catis puta cu[m] fornicatur non aueritur a
deo s[ecundu]m se sed s[ecundu]m aliud inq[ui]tum. s. appetit
inordinata[m] delectatione[m] que habet anne-
xam auersionem a deo. Semp[er] autem id q[uod]
est per se est potius eo quod est per aliud.
C De odio sui ipsius: et quomodo rursus

usq; tenetur ex charitate diligere se & corpus proprium & quod peccatores non se diligunt.

Cap. 2^m.

Secundū est odiū suū ipsius cū quis odit semetipsum. Sed ut clar⁹ hoc intelligatur tria hoc loco dubia sūt disputanda.

1^a vtrū homo teneatur diligere semet ipsum ex charitate.

2^a vtrū corpora nostra sint ex charitate diligenda.

3^a vtrū peccatores diligāt seipsos.

Ad 1^m dubiū responderet Tho. 22. q. 25. q. cum charitas sit amicitia quedā dupl⁹ / ceter possum⁹ loqui de charitate. Anomo do sub communi ratione amicitie. Et hinc hoc dicendum est q. amicitia proprie non habetur ad seipsum sed aliqd maius amicitia quia amicitia vniōnem quandā im portat. Dicit enim Dionysius q. amor est virtus vnitiva vnicuiq; autē ad seipsum est vnitās que est pōitō vniōne. vnde si / cut vnitās est principiū vniōis ita amor quo quis diligit seipsum est forma & radix amicitie. In hoc enim amicitiam habem⁹ ad alios q. ad eos nos habemus sicut ad nosipsos. Dicitur enim. 9. ethicor. q. amica bilia que sunt ad alterum venerunt ex hijs que sunt ad seipsum. Sicut autem de principijs non habetur scientia sed aliqd maius scilicet intellectus. Aliomodo pos sumus loqui de charitate hinc propriam rationem ipsius. put. scilicet est amicitia hominis ad deum principaliter & ex consequenti ad ea que sunt dei inter que est etiam ipse ho mo qui charitatem habet sicut & inter cete ra que ex charitate diligit. Quare homo diligit seipsum ex charitate hinc propriam rationem charitatis non hinc cōmunē: hinc quam dicit Gregori⁹ in homelia. Minus q. inter duos charitas haberi non potest. 2^a Secundū dubiū fuit vtrū corpora no stra sint ex charitate diligenda. Et quidā dicunt q. non. s. quia Joannis. 12. c. scribi tur. Qui amat animam suam perdet eam constat q. anima non stat ibi nisi pro vita carnali ergo corpora non sunt diligenda: Secundo nihil est ex charitate diligendū quod impedit hominem ad assecutionem

beatitudinis. Sed caro corpora nostri est huiusmodi. Ergo rē. At enim Apłus ad galathas. 5. c. Caro concupiscit aduersus spiritum & spiritus aduersus carnes. Et ad romanos. 7. c. Inuenio aliam legē in mē / bris meis repugnantem legi mentis mee Tercio ratio imaginis siue expressa assimi latio ad deum est illud quod facit creatu / ram diligi ex charitate. Sed in corpore cō municamus cum brutis nec perfectio ima ginis reperitur in nobis ex parte corporis quare rē. Sed contrariū ostenditur p. scri / pturas. Nam Aug⁹ 12. p. de trinitate ponit quatuor ex charitate diligenda inter que enumerat corpus. Et Apłus ad ephesios 5. c. ait. vtri diligere debent vxores suas si cut corpora propria. Respōdetur ergo s. 3. Bonaventurā in 3° di. 28. q. cū charitas sit pondus inclinans ad summū bonū et perfectam beatitudinem omne illud facit diligere quod est beatū vel bñficabile. Cō tingit autem aliquid esse beatū tripliciter. s. per essentia: & per primā influentiā: & per quandā redundantia. Hinc est q. oia ista sūt ex charitate diligenda hinc prius & po / sterior: hinc magis & minus. beatū aut per essentiam est solus deus. beatū per primā influentiā est spūs rationalis. beatū de niq; per quandā redundantia est corpus humanū in quod gaudiū glorie redūdat per coniunctionē sui ad animā beatā. Hic est q. charitas facit nos diligere deū & ra / tionalē spū & etiā corpus nostrū. 1^a Ad 2^m in contrariū adductū est dicendū: q. in cor pore nostro est viciōsitas concupiscentie & bonitas nature. Et quia viciōsitas cōcupi scentie inclināt ad malum ideo est odiē / da & si quis eam diligit odit animā suam. Quia s. bonitas nature ordinata est ad summū bonum quodāmodo cōparticipā dum: ideo est diligēda. Cū ergo deus hor tatur ad odiendā aiām nram siue carnalē vitā ex hoc non pcludit q. corpora nra nō sint ex charitate diligēda simpliciter s. q. nō sūt diligenda q. ad viciōsitatē concupi / scentie. Et hoc patet responsio ad secundū obiectum q. caro non repugnat spiritui: nec impedit ad assequendam beatitudinē ppter bonitatē nature s. ppter viciōsitatē

concupiscentie contracte. ¶ Ad tertium & dicit Bonanctura qd lz corp^o humanum non sit ad imaginem dei per se tamen unitum est anime que est ad dei imaginem unitum inqz in unitate nature. Et ratio illi^o est bñtudinis cōparticipabile. Ideo est ex charitate diligendum. ¶ Tertium dubium fuit vtrum peccatores diligant seipsos. Et qd non videtur ex verbis Dauid in ps di-centis. Qui diligit iniquitatē odit animā suam. ¶ Sed contra arguit. ¶ p qz illud qd est principium peccati maxime in pctōib^o reperitur. Sed amor sui est principium peccati: ergo maxime in pctōibus reperitur. ¶ Nā vt dicit Aug^o li^o. i. de ciuitate. Amor sui facit ciuitatē babilonis. ¶ 2° arguit: qz peccatū non tollit nām. Sed hoc vniciqz conuenit ex sui natura qd diligit seipm. vnde etiā creature irrationales appetunt proprium bonum: puta p̄seruationē sui esse et alia huiusmodi. Ergo peccatores diligunt seipsos. ¶ 3° arguitur: quia fm Dion^o li^o de diuinis nominibus. Sibus est diligibile bonum: sed multi peccatores reputant se bonos. Ergo multi peccatores diligunt seipsos. ¶ Respondet hys Tho. 22. q. 25. Qd amare seipsum vnō modo commune est oibus. Alio modo proprium est bonorū. Tertio modo proprium est malorū. Qd enī aliquis amet id qd seipsuz esse existimat: hoc commune est oibus. Si homo autē dicat esse aliquid duplici. ¶ Alio modo fm substantiam suam et naturā et fm hoc omnes estimant fm bonum commune se esse id quod sunt scilicet ex anima et corpore compositos et sic omnes homines boni et mali diligunt seipsos inqz tum diligunt sui ipso rum cōseruationē quod naturale est vnde nec viciū. ¶ Ideo Cicero in p̄ de officiis ait. Principio generi animantium omni est a natura tributum vt se vitā corpulqz suū tueatur declinetqz ea que nocitura videantur. ¶ Alio modo dicitur homo aliquid esse sz principalitātē. Sicut p̄nceps ciuitatis dicitur esse ciuitas. vnde qd p̄ncipes faciunt dicitur facere ciuitas. Sic autē non oēs estimant se esse qd sunt. ¶ Principale enī in hoīe est mens rationalis. Secundariū est natura sensitīua et corporalis.

Quorū primum apostolus nominat steriorem hominē: 2^m & hominem exteriorē: 2° ad corinthios. 4. c. dicens. Is qui nō ster est homo exterior: corumpatur. scilicet corpus: tamē is qui noster est homo interior renouatur de die in diē: id est mēs rationalis. ¶ Mali igitur estimāt principale esse in eis naturam sensitīuam vt corpus. vnde non recte cognoscētes non vere diligūt se ipsos: quia nō fm id quod vere est principale in eis. ¶ Boni & cognoscētes vere se ipsos: vere seipsos diligunt: quia fm id qd vere est principale in eis id est fm mentem rationalem. Et hoc pbat philosophus. 9. ethicorū per quinqz que sunt amicitie propria vnusquisqz enī amicit. ¶ p̄ quidē vult suū amicum esse et viuere. ¶ 2° vult ei bona. ¶ 3° operatur bona ad ipsum. ¶ 4° conuiuit ei delectabiliter. ¶ 5° concordat cū ipso in eisdem contristatus et delectatus. Et fm hoc boni diligunt seipsos q̄stum ad interiorē hominem quia volunt ipsuz seruari in sua integritate et optant ei bona q̄ sunt bona spiritalia. Et operantur diligēter spiritalia bona. Et delectabile ad cor propriū redeunt quia ibi inueniunt bonas cogitationes in presenti et memoriā bonorū preteritorū et spem future beatitudinis ex quibus delectatio causatur. Similiter etiam non patiunt in seipsis voluntatis discensionem quia tota anima eorum tendit in vnum. ¶ Contrario autē mali non volunt cōseruari integritatem interioris hominis neqz appetunt spiritalia eius bona neqz ad hec operantur neqz delectabile est eis secum conuiuere redeundo ad cor: quia inueniunt ibi mala et presentia et futura que et preterita que abhorrent neqz etiam sibiipsis concordant propter conscientiam remordentem. Et sic concludendo respondet Tho. ad primū arg^m qd mali amant semetipsos amore illo proprio qui est ipso rum malorū perueniens vsqz ad contemptum dei: quia sic inclinātur ad exteriora bona q̄ spiritalia contemunt. ¶ Ad secundū autē arg^m dicit Tho. qd naturalis amor nō tollit a malis sed puerit mō iā dicit. ¶ Ad 3^m & arg^m dicendū qd mali qd se reputant bonos decipiūt seipsos

et ita amor eorum ad se est apparens quoniam animam qui facit iniquitatem hostes sunt anime sue. **¶** Item circa Christus dicit Joannis. 12. c. Qui amat animam suam perdet eam. Et qui odit animam suam in hoc mundo in vitam eternam custodit eam. Amare animam in hoc mundo est hoc temeraria bona cum peccato velle et acquirere. Et licet hoc videatur ex amore procedere odio tamen magis est imputandum: quia sic acquiritur eterna perditio.

¶ Ad odium proximi est graue peccatum et de originalibus eius causis atque tribus pessimis fructibus ab odio precedentibus.

Cap. 3^m.

¶ Tertium est odium proximi de quo consideremus tria videlicet.

¶ 1° eius offensionem.

¶ 2° eius originationem.

¶ 3° eius fructificationem.

¶ Primo consideremus de odio proximi offensionem. Est enim peccatum odium proximi ab alijs distinctum et mortale quando est secundum deliberationem rationis. Ad probatur. Nam Joannes 3^a sua canonica. c. 2. ait. Qui odit fratrem suum in tenebris est. Et 1. c. Qui odit fratrem suum homicida est scilicet anime sue. Et de pe. di. 3^a. c. Homicidiorum. Nam qui occidit et qui odit et qui detrahunt pariter homicida est. **¶** Sed posset quis obicere quod non omne odium proximi sit peccatum. Et probatur: quia nullum peccatum inuenitur in preceptis vel in consilijs diuine legis secundum illud prouerbiozum. 8. c. Recti sunt omnes sermones mei unde non est in eis prauum quid neque peruersum. Sed Luce. 18. dicitur. Si quis venit ad me et non odit patrem suum et matrem et uxorem et filios adhuc autem et animam suam: non potest meus esse discipulus. **¶** Secundo probatur quod odium proximi non semper sit peccatum. Nam odire peccatores non est peccatum. Sed peccatores sunt proximi nostri: quia ut dicit Augustinus in primo de doctrina christiana. Cum dicitur diliges proximum tuum omnem hominem noueris proximum esse putandum. ergo et. Ad autem peccatores odio sint habendi patet ex verbo David sancti: qui dixit.

Iniquos odio habui et legem tuam dilexi. Insuper peccatoribus exoptabat mala inueniens. Conuertantur peccatores in iustum. **¶** Tertio probatur quod odium proximi non semper sit peccatum. Omne enim peccatum repugnat nature. sed odire inimicum est naturale: ergo et. **¶** Respondet Thomas. 22. q. 25. et q. 34. quod duo possunt in homine considerari. Natura scilicet et culpa. secundum naturam quam a deo habet capaces sunt beatitudinis super cuius communicatione fundatur charitas: et secundum hoc omnes homines diligendi sunt boni et mali et nullus odien- dus. Secundum culpam vero qua aduersantur deo peccatores sunt odiendi etiam pater mater et propinqui. Debemus enim in peccatoribus odire quod peccatores sunt: sed diligere quod homines sunt. unde Leo papa di. 86. c. Ad dio. Ad dio inquit habeantur peccata et non homines. Et sic soluantur obiecta. Nam parentes quantum ad naturam et affinitatem qua nobis coniunguntur secundum preceptum dei et nature diligendi sunt et honorandi. Odendi autem sunt quantum ad hoc quod impedimentum prestant nobis tendendi ad perfectionem diuine iusticie. Sic David odio habebat peccatores quia odiebat illorum iniquitatem. Similiter inimici habendi sunt odio non quantum ad naturam et bona que habent a deo: sed quantum ad eorum culpam: secundum quam sunt nobis inimici. **¶** Secundo consideremus de odio proximi originationem. Secundum enim Durandum ordinis minorum in summa sua ex triplici causa oritur odium.

¶ 1^a est displicentia veritatis.

¶ 2^a est displicentia bonitatis.

¶ 3^a est displicentia recepte penalitatis.

¶ Prima est displicentia veritatis. Alii enim sunt ita peruersi quod odio habent diligentes se et amant odientes se id est qui re nocent sibi inducentes ad mala et econtra retrahentes a malis per admonitionem odium: et hoc propter displicentiam veritatis. unde Terentius ait. Clertitas odium parit. De numero horum fuit achab rex israel qui dicebat de adichea propheta. Ego odi eum quia non prophetat mihi bonum sed tamen malum: ut scribitur tertijs Regum.

22. c. Quia enim dicebat sibi veritatem re/
prehendens eum et prenuncians que iur/
reret cum populo propter peccata sua et non
adulabatur regi: ut pseudo prophete qui
prenunciabant sibi prospera: ideo ipsum mi/
cheam odiebat. ¶ Secunda causa ex qua
nascitur odium est displicentia bonitatis.
Ad ali enim eodipso quod mali sunt bonos vi/
dere vel bona de eis audire non possunt.
Quod preedit ex invidia vel quia virtus bo/
norum confundit et obscurat malitiam ini/
quorum. Sicut genesis. 37. c. dicitur de io/
seph. quod oderant eum fratres sui nec pote/
rant ei quicquid pacifice loqui. quod erat pro/
pter singularem bonitatem eius. unusquisque
enim ait. Hic moribus suis fauet. Sicut
enim ovis delectabiliter conuersatur cum ovis
et lupus cum lupis et malus delectatur
et amat malos similes sibi: et bonos contra/
rios moribus suis odit. ¶ Tertia causa ex
qua oritur odium est displicentia concepta
ex aliquo iniuria recepta. Sicut abraham odie/
bat amon fratrem suum propter oppressio/
nem sororis sue thamar simulavitque displi/
centiam quousque vindicaret iniuriam fra/
tre occiso. ut scribitur secundi Regum. 13.
c. Sic esau oderat fratrem suum iacob et mi/
nabatur occidere quia abstulerat ius pri/
mogeniture et paternam benedictionem: ut
patet genesis. 27. c. quod tamen iacob in/
ste fecerat. Est autem peccatum istud mul/
tum generale et satis multiplicatum. Nam
vir homines odium semel conceptum non
sunt dimittere quasi licitum eis videatur.
Nec advertunt quod dum in odio manent non
tamen unum peccatum mortale committunt
sed totiens quotiens iniuriam receptam ad/
memoriam revocantes actualiter illis op/
tant mala quos odium. Quod autem dictum
est antiquis. Odio habebis inimicum tuum.
Mathei. 5. c. Non erat illa sententia
in lege dei: sed falsa glossa quam faciebant
legis doctores super illud Genes. 16. c.
Dilige amicum tuum sicut teipsum. Ex
hoc arguebant a contrario sensu dicentes
Ex quo amicus diligere precipitur: ergo per
contrarium inimicus odiri mandatur. Sed
tale argumentum est validum quando con/
trarium non habetur in lege. Sed expresse

se mandabat deus contrarium in ipsa le/
ge statuens quod si quis transiens per viam
videret iumentum inimici sub sarcina in
terram lapsum non pertransiret sed iuva/
ret ad levandum ipsum. Ideo christus ta/
lem falsam expositionem reprobans ait. Ego
autem dico vobis diligite inimicos vestros.
¶ Tertio consideremus de odio proximi fru/
ctificationem. Producit enim tres pessimos
fructus.

¶ Primus est cordis obduratio.

¶ Secundus est crudelitatis actio.

¶ Tertius est damnationis malignatio.

¶ Primus fructus est cordis obduratio.
Odius enim inter cetera peccata indurat
cor: terribiliter ut merito possit de odiente
verificari illud quod dicitur Job. 41. Cor ei
indurabitur quasi lapis. Conditiones au/
tem duri cordis penit. Bernardus in li.
de consolatione ad eugenium dicens. Cor
dum est quod nec compunctione scindi/
tur: pietate non molitur: precibus non fle/
ctitur: minis non cedit: flagellis obdurat.
Cor durum ait sapiens male habebit in no/
uissimo. Nec omnia impleri videntur in odie/
te. Nam cor eius non potest habere contri/
tionem. unde nec in confessione absolutio/
nem nec veniam nec communionem. Expres/
se enim dicitur de pe. di. 5. c. Falsas. quod ta/
lis qui odium tenet in corde admittere non de/
bet ad penitentiam: scilicet quod absolva/
tur a confessoribus: et quod magis permanet in odio
tantomagis induratur. Pietate non mo/
litur talis quia et si videat inimicum in ad/
versitate non compatitur sed appetit ei ma/
iora mala usque ad consumptionem. Sic inde
odientes christum non fuerunt moti piete/
te ad ipsum cum videret eum terribiliter fla/
gellatum quod fecerat pilatus ad flecten/
dum eos ad pietatem erga eum sed volue/
runt eum omnino crucifigi ut satiarent de penis
acerbissimis eius et obprobria. Nec sicut
patibus odiebat. Nam si amici vicini et religio/
si et plati deprecantur tales ut odia dimittant
et inimicitias non acquiescunt. Non cedit
minis odiosus: et si fiant ei comminationes
a predicatoribus multorum malorum que de/
pro odio suo inferret et capite damnationis
eternae non videtur curare. Flagellis obdu

ratur. Nam incurrit in damna et infirmitates mortis familie sentit et tamen odium te-
net. unde et in nouissimo male habebit quia
in morte cum odio transiens a demonibus
cruciandus ad inferna descendet. ¶ Sed
pessimus fructus odij est crudelitas. Cuius
ex odio ita crudelis factus est ut non parce-
ret germano abel innocenti. Genes. 4. c.
Egyptij qui oderant hebreos: ut habetur
Exodi p. c. affligebant eos multis modis
vsq; ad subuersionem parvulorum nascetur
in flumine. ¶ Tertius fructus odij est da-
mificatio. Nam odians querit in eroso se-
ptem genera damnorum vel simul vel separa-
tim: et in quolibet committit mortale. ¶ 1.
damnum in substantia appetens quia ipsam
amittit vel diminuat et ad hoc operatur si
potest per se vel per alios. ¶ 2.
damnum in fama quia detrahit sibi et bona audita de
eroso peruertit. ¶ 3.
damnum in patria quia
querit quomodo expellatur de ciuitate vel
saltem hoc desiderat. ¶ 4.
damnum in fami-
lia quia appetit infirmitatem vel mortem si-
liorum vel damnationem et iniurias eius. ¶ 5.
damnum in libertate quia appetit quod i-
carceretur propter debita et similia. ¶ 6.
damnum
in corpore quia cupit illam infirmari vel mo-
ri unde et si ipse non occidat desiderat quod de
us vel alius id faciat. ¶ 7.
damnum est in
anima quia vellet animam eius ad inferna
descendere. Sed conuerso deponit odia
propter christum et inimicis veniam petiti-
bus ob eius amorem indulgentibus abun-
dantissime gratia eius infunditur. Tran-
dis et utiq; hec elemosyna cordis et deo be-
nedicto acceptissima mix in modum. Si
rit enim dominus iesus christus mathei. 6. c. Si enim
dimiseris hominibus peccata eorum dimittet vo-
bis pater vester celestis peccata vestra. Et ut
nos moneret exemplo: existens in cruce post
vincula: post flagella: post sputa: post liu-
res: post coronam spinarum pedes in medio la-
tronum pro suis persecutoribus orauit dicens.
¶ 1.
ignosce illis quia nesciunt quid faciunt. ¶ 2.
piu
verbu. ¶ 3.
ardens deprecatio. ¶ 4.
denique inau-
dita mansuetudo. Non querit benignus ie-
sus. Non imprecatur malum iudeis crudelissimis
sed veniam quam non meruerunt. Idcirco quod
suo amore odia deserunt sibi admodum co-

placet ipsi quod se quodammodo reddit obli-
gatum. ¶ Cui extat exemplum de sancto Joan-
ne gualberto. Die cum miles foret et inimici-
tias habet mortales cum quodam qui eius
anuncium interfecerat: una die cum esset ar-
mis accinctus et inuenisset inimicum suum so-
lum et ferme aggressus est cum ut interficeret.
At ille prostratus in terra rogauit eum ob amo-
rem illius qui tali die pro nobis omnibus passus
fuerat ut sibi ignosceret. Erat enim sexta fe-
ria. Ad cuius preces subito emollitum est
cor eius. Et odio deposito dixit. Ob amo-
rem crucifigi non possum tibi non indulgere:
cum ipse pro nobis inimicis suis mortem su-
stauerit ista die: vade igitur securus et bene
fac quia ego tibi omnem iniuriam remitto.
¶ Post quod cum accessisset ad ecclesiam sancti
miniatis prope florentiam in monticulo
ubi nunc morantur monachi montis oli-
uarum oranti ipsi ante imaginem crucifixi
ipsa imago inclinauit sibi caput quasi gra-
tias agens de iniuria remissa inimico pro-
pter eum. Et adhuc ostenditur ibi talis ima-
go. Et ita conuersus est ille Joannes gual-
bertus ad deum quod dimisso seculo ordine isti-
tuit speciale. scilicet vallis ymbrose et miraculis
multis claruit canonizatus ab ecclesia. De-
ponantur ergo odia et cessent discordie: ut
sic digne suscipiatis viuifici faciet dignos
nos faciamus gratia christi qui est benedictus
in secula seculorum Amen.

¶ Feria 4^a post dominicam oliuarum. De mi-
randa persione latronis pedetis in cruce
Sermo quadragesimus quintus.

Adē dico tibi

hodie mecum eris in paradiso.

¶ Huiusmodi iesu ad latronem loquuti-
onis. Verba sunt ista originali. Luce. 23. c. et in
euangelio hodierno. Cum pedebat in cruce
iesus christus filius dei pro salute hominum affe-
reda exhibuit misericordiam suam latroni qui
crucifixus erat a dextris eius. In illo quippe
fiducia dat omnibus peccatoribus quod ad penam
redire disponunt ut securi currant ad pedes
saluatoris mundi qui neminem abicit ad se per-
gredere. Et ut inquit deuotus Bernardus homines
alloquens peto. Caput habet christus inclinatum

ad te salutandum. Os clausum ad te oscu-
landum: pedes crucifixos ad te cun-
dum: brachia aperta ad te amplexan-
dum: latus apertus ad te diligendum: et to-
tum corpus in cruce extensum ad se totum
tibi largiendum. Propterea ut ardeat cha-
ritas filii dei ad latronem conuersum et quos
libet humiliter pettores noscat: in presenti
sermone de illo latrone tria mysteria decla-
rare studebimus.

C1^m erit de ipsius merito.

C2^m de ipsius premio.

C3^m de ipsius priuilegio.

C4^m de septem virtutibus latronis a spu scō
sibi infusus in quibus apparet amplitudo me-
riti eius. **Cap. p^m.**

Primum mysterium declarandum
erit de illius latronis merito. Naz-
perique miratur: quomodo ille qui
pro suis sceleribus publico supplicio con-
demnatus fuit in extremo vite sue que si-
bi auferbatur violentia passionis mereri
potuit vitam eternam. Quibus responde-
mus quod peccata preterita etiam grauia et
enormissima adhuc in extremo deleri pos-
sunt per penitentiam unde et sic penitēs sit
dignus eterna requie. Hinc Hieronymus
ad damasum papam. **¶ Et de pe. vi. p^o. c^o.**
Impertinens ait. Christus de cruce in para-
disum latronem tulit: et ne quis aliquādo
seram conuersionem putaret fecit homi-
dij penam martyriū. **¶ Et. 26. q. 6. c.** Si pre-
byter. scribitur. Vera confessio in ultimo
tempore potest esse quia dominus non so-
lum temporis: sed etiam cordis inspector
est sicut latro vnius momenti tempore me-
ruit esse in paradysum in hora vltime con-
fessionis: **¶ Et eadem causa et questione. c.**
Agnouimus. Celestinus dixit. Perdidit
ser latro in cruce premium ad christi dexte-
ram pendens si illum hore vnius peniten-
tia non viuisset. Cum esset in pena penitu-
it et pro vnius confessione sermonis habi-
taculum paradisi eo penitēte pmeruit ve-
ra ad deum conuersio in vltimis positōū
mente pot^o est extimanda quā ipse prophe-
ta hoc taliter asserente: cum conuersus in
gemueris tunc saluus eris. **¶ Et eadem ad
huc causā et questione. c.** Dico qui. Leo pa-

pa sic asserit. Adiferico: die domini nec me-
suras possumus ponere nec tempora disti-
nere: apud quē nullas patitur venire mo-
ras conuersio dicēte spiritu dei per prophe-
tam. Cum conuersus ingemueris saluus
eris. **¶ Penituit ergo latronem illum pre-
terite sue vite male acte et penitentiam suā
septem virtutibus decorauit: tribus scilicet
theologicis: fide: spe: et charitate. Et quatuor
cardinalibus videlicet: prudentia: iustitia:
fortitudine: et temperantia. que virtu-
tes infuse sibi fuerūt a diuina grā. **¶ Pri-
ma latronis virtus fuit fides utique admi-
rabilis. Cum christo enī nunquā fuerat cō-
uersatus nec forte ante nouerat eum. Nō
fuerat secutus doctrinam eius nec etiam
vitam sed in operibus impietatis se exer-
cens iuste patebatur exitiū mortis: vide-
bat autem christum derisum ab omnibus
derelictum: publice cōdemnatum: afflictū
infirmum: obprobrijs et contumelijs satu-
ratum: et iam mortis vicinum et ipse vicinus
morti a nemine doctus: a nullo premoni-
tus dei filius credidit. Et illi qui ei^o doceri
na audierant miracula viderant et paulo
ante de manibus suis sanctissimis in cibū
corpus illius sumperant fugiendo nega-
bant. Iste solus cum tacēte virgine ipsum
vere dei filiū indubitata fide in animo suo
credebat. **¶ Secunda latronis virtus fuit
spes: que tanta in illo fuit quod ab illo spera-
bat salutem que in corpore proprio vide-
bat omni salute priuatum. **¶ Tertia virtus
fuit charitas. Nam totum quod habuit ip-
si iesu in amoris perfecti signum imolauit
ad manibus enim et pedibus crucifixus nō
valuit seruire sibi nisi tū cum duobus me-
bris. **¶ p^o corde. **¶ 2° lingua. **¶ p^o primo enī
corde sibi timiama perfecti odoris ardēti
charitate sacrauit. **¶ Secundo hō lingua si-
bi obtulit verificatū illud quod dicit ad
thei. 12. c^o. Non homo de bono thesauro
cordis sui profert bona. Proinde quatuor
amores ardēssimos lingua sua de cor-
de expressit.****************

C1^o fuit amor confessionis.

C2^o compassionis.

C3^o correctionis.

C4^o perfectionis.

C In quibus

In quibus quidem amoribus aperte monstrauit quia in quatuor dimensionibus crucis christo per amorem crucifixus erat in cruce. **¶** Primus ergo fuit amor confessionis qui fuit sue crucis profundus: dum sua propria ac totius humani generis scelera confessus est afferens nos penarum libus angustis digne plecti cum ait. Et nos quidem iuste scilicet patimur. **¶** Hanc digna factis recipimus. In magnis quidem cognitionibus ferebatur qui se iuste digneque pati proponebatur. Magna pars est venie apud deum hec cognoscere similiter et fate ri. **¶** Secundus fuit amor compassionis: qui extitit latitudo crucis sue dum angustias iesu christi pie excusabat asserens illas sine culpa propria sustinere. Et christus a pilato iudice ordinario acclamante populo fuisset condemnatus ad mortem. **¶** Hic tamen latro subdidit. Hic vero quid mali fecit. Cognouit equidem innocentiam christi qui peccatum non fecit nec dolus inuentus est in ore illius: et hoc ipso illuminante quem latro publice ferebatur innocentem. **¶** Tertius fuit amor correctionis: qui extitit longitudo sue crucis dum blasphemantem latronem impium charitativa responsione compescuit dicens. Neque tu times deum: vide feruorem huius latronis qui ligno corpore pendens corporalium penarum oblitus solem arguere et instruere non veretur. Neque inquit tu times deum qui in eadem damnatione es scilicet mortis. **¶** Quartus fuit amor perfectionis qui extitit latitudo sue crucis dum toto mentis affectu atque benigno lingue affatu cum inexplorabili cordis humilitate et contritione necnon cum tota mentis deuotione et quantum permisit acerbitas ipsa supplit cum conuersione faciei benigna ad dominum iesum suspende admirationis breuem orationem effudit dicens. Domine memento mei dum veneris in regnum tuum. In qua omnis consummata perfectio mirabiliter continetur: si deuota mens nouerit explicare. Sed ut id aliquoties pateat. **¶** Primo considera in quanta fide ille latro fundatur qui in moriente credit vitam eternam. **¶** Secundo vide de quanta spe firma ad eterna erigitur qui

ab illo qui ab omni mundo eicitur spera celeste regnum. **¶** Tertio pondera in quanta excessiua charitate locatur qui soli dilecti iesu memoria est contentus. **¶** Quartus virtus huius latronis fuit prudentia: quia nulla postulauit caduca. **¶** Quinta virtus fuit fortitudo que fecit eum superferri super omnia scelera sua. **¶** Sexta virtus fuit temperantia que in sola voluntate dei et saluatoris iesu christi premij mensuram reliquit. **¶** Septima virtus fuit iusticia hanc quam reddidit sibi confessionem precedens culpe proximo correctionem et christo honorem laudem compassionem et totale sue voluntatis immolationem. Quare non sine causa christum ita sibi proprium inuenit.

¶ De septem dulcoribus seu conditionibus promissionis christi facite latroni conuerso.

Cap. 2^m.

Secundum mysterium declarandum de latrone sancto dicitur premij. **¶** Sicut enim a christo sibi largitus est charitate promissum premium dum sibi dixit. Amen dico tibi quia hodie mecum eris in paradiso. **¶** Et utique huius promissionis tam admirande de quolibet verbo perquirere sensum et tam ample gratie et amoris inuestigare dulciores seu dulcedines. Septem nempe dulcedines huic latroni christus ampla misericordia dispensauit.

¶ Prima dicitur iuramenti veritas.

¶ 2^a annuntiata pietas.

¶ 3^a electina charitas.

¶ 4^a ipse breuitas.

¶ 5^a diuina societas.

¶ 6^a eterna stabilitas.

¶ 7^a gloriosa iocunditas.

¶ Prima dulcedo seu conditio promissionis facite latroni de premio dicitur iuramenti veritas que notatur in hoc verbo. Amen que dictio significat quod verum est: ut patet de con. di. 2. c. Reuera. in fine textus et in glosa. Et. 38. di. c. Siculo. Et. 12. di. c. De hijs. Et extra de filijs presbyterorum non ordinandis. c. Proposuit. Et in rationali diuinorum officiorum li^o quarto. Quod enim christus promisit in veritate promissit. Et ut ipse dixit Luce. 21. c. Celum et terra

transibunt verba autem sua non preteri-
bunt. Quasi dicat s^m Nicolauz de lira su-
per Math. 22. c. q^d l³ transire debeat ce-
lum et terra non quia corrumpentur quan-
tum ad substantia: sed quia cessabit mor-
celi et fiet transmutatio in elementis tamē
non preteribit verbum christi quod est ip-
so mundo stabilius. ¶ Secunda dulcedo
sue cōditio promissionis premij facit latro-
ni dicitur annunciata pietas. Ille enī qui
ex pietate venerat saluos facere pctōres la-
troni dicebat. Dico scilicet ego iesus dei fi-
lius qui veni saluum facere quod perierat
qui veni vocare peccatores ad penitentia
qui veni perquirere oues perditas vt illā
imponens humeros meos reducas ad pa-
seua vbertatis in regno celorum. Ego in
q³ qui sanguine proprio redimere volui ge-
nus humanum. ¶ Tertia dulcedo siue cō-
ditio promissionis facit latroni dicitur ele-
ctiua charitas que exprimitur cum christo
subdit. Tibi quasi dicat q^d non obstantib⁹
sceleribus precedentibus a te commissis:
tamen propter penitentiam et conuersionē
tuam ego te elegi vt sis in numero electo-
rum meorum. ¶ Habet nāq³ penitentia tan-
tam efficaciam vt ex impio homine faciat
iustum. Ego dico tibi iam iustificato et reco-
ciliato patri meo ac numero electorū ascri-
pto. ¶ Quarta dulcedo siue conditio illi⁹
promissionis dicitur temporis breuitas:
quia subiūgit christus hodie. ¶ Felix ver-
bum retroactis temporib⁹ amicis dei pro-
phetis et patriarchis clausum qui per tot
annorum curricula a paradisi gaudijs exu-
lare compulsi sunt. Fleuit adāz propter in-
obedientiam commissam: desiderauit chri-
stum illūq³ coluit ac dilexit venturuz: et ta-
men cum virisset annis nongentis trigin-
ta vt dicitur Genesis. 5. c. in extremo vite
christuz inuocans nō audiuit. ¶ Hodie eris
in paradiso: sed post exactos annos quq³
milia. ¶ Hoc iustus inuentus est in conspe-
ctu domini qui diluuij tēpore in archa sal-
uatus est nihilominus in vltimo vite cōsti-
tutus non audiuit. ¶ Hodie eris in paradi-
so. Quinimo ad limbum descendens ibi
sedit in tenebris vsq³ ad completam pas-
sionem christi. Sic abrahā: sic ysaac: sic

iacob: sic prophete: sic deniq³ iusti omnes.
latroni nō dictum est: hodie id est statim post
anime et corpore tuo separationem eris in
paradiso. ¶ Hic autem latro exemplū est ma-
nifestum q^d illi qui nihil habent purgabile
decedētes in charitate statim euolant. ¶ Si
aut aliquis q³reret quis potest eē adeo mū-
dus vt moriens nihil purgabile retineat.
Ad quod respondemus hoc fore possibile
quinq³ rationibus.

¶ 1^a dī martyrij tolerationis.

¶ 2^a baptismalis purificationis.

¶ 3^a intense compunctionis.

¶ 4^a virtualis perfectionis.

¶ 5^a plenarie remissionis.

¶ Prima ratio quare potest quis absq³
aliq³ purgabili ex hac vita discedere et statim
euolare dicitur martyrij tolerationis. Qui
enim martyriū patitur purgatur ab omni
labe et mor regnum celorū ingreditur. vn-
de Cyprianus in quodam sermone ait. ¶ Delicata
passio et gloriosa confessio. Absol-
uitur per martyrium anima a vinculo car-
nis et in celo cum triumpho eleuat ab an-
gelis. Et extra de celebratione missarū 3. c.
Cum marthe dicitur q^d iniurias facit mar-
tyri qui orat pro martyre. quia videlicet in-
dubitāter creditur ad celū euolasse. ¶ Se-
cunda ratio dicitur baptismalis purifica-
tionis. In baptismo debite suscepto mūda-
tur anima. Et mor baptizatus moriens euo-
lat: vt patet extra de baptismo. c. Debitū.
Et ad hoc ostendendum baptizato christo
aperti sunt celi. Math. 3. c. ¶ Tertia ra-
tio dicitur intense compunctionis. Dum
enim contritio feruida est et intēsa satis au-
fert omnem culpam et debitam penam. Et
de huiusmodi intensa compunctione intel-
ligitur dictum Augustini. q^d vera peniten-
tia ad puritatem baptismi conatur adduce-
re penitentem. ¶ Quarta ratio est virtuo-
se perfectionis. Dum enim aliqui perfecer-
unt florentes virtutibus heroicis sicut
fecerunt benedictus dominicus frāsciscus
et alij morientes statim euolant. vnde Be-
gorius li. 4. dialogorum ait. Iustorū ani-
me mor vt huius carnis claustra exeunt:
in celestibus sedibus recipiuntur. ¶ Qui-
ta ratio est plenarie remissionis. Scdm do-

ctores Raymundū Bossiensem et alios. Boni christiani qui lucrantur indulgentias plenarias ab omnibus peccatis purgantur et morientes statim euolant. Que omnia satis credibilia facit exemplum latronis. Quinta dulcedo siue conditio promissionis facit latroni dici diuinā societās. Nec notificatur in illo verbo mecum. Sexta conditio eterna stabilitas. Ideo subditur Eris. scilicet in eternū permanebis. Quicquid enim est in illa sanctorum beatitudine eternum erit et semper permanebit. Eterna pars eterna requies: eterne diuitie: eterna denique vita. Hoc iesus benedictus sepius merelerauit. Nam Joannis. 3. c. ait. Sic deus dilexit mundum ut filium suum unigenitum daret ut omnis qui credit in illum non pereat sed habeat vitam eternam. Et io. c. Quis me vocem meam audiunt et ego do eis vitam eternam. Et Math. 25. c. Ibi sunt hi in ignem eternum. Iusti autem in vitam eternam. Septima conditio illius promissionis dicitur gloriosa iocunditas que exprimitur cum dicit christus. In paradiso. Secundum Nicolanū de lira non accipitur hic paradysus pro orto voluptatis nec pro celo empireo: sed pro fruitione beata: quā habuerunt sancti patres in morte christi qui erant in limbo detenti. Statim cum eius anima descendit ad eos et eade die illuc descendit anima illius latronis facta particeps beate fruitionis.

De quibus singularissimis privilegiis latronis ad christum conuersi. Cap. 3^m.

Primum mysterium declarandum de sancto latrone est de ipsius privilegio. Fuerunt quippe in eo quinque privilegia singularissima.

1° Assimilationis.

2° Associationis.

3° Predicationis.

4° Petitionis.

5° Figurationis.

Primum fuit privilegium assimilationis. Solus enim ipse inter membra christi assimilabatur christo in crucifixione et crucifixus crucifixo assimilatus est. Nec obstat quod crucifixus fuit pro secleribus suis: quia post conuersionem fuit legitimum mem-

brum christi et ex tunc pena sua configurata fuit similitudini mortis eius. Secundum privilegium fuit associationis. Solus ipse virginem matrem associavit in lamento dolore: os morientis filii dei. Factus est enim socius ei in fide atque dolore. Nulla autem alia creatura presentis vite matrem associavit in istis: igitur enim Joannes et magdalena amare desierunt morientem iesum non tamen ut deum pro redemptione humani generis morientem. Unde eorum lamenta multum fuerunt infirmate insipida. Solus istius latronis simul cum maternis fuerunt accepta lamenta: quia deum credidit desuper infusa fide quæ cum incredibili dolore hominem ante suos oculos morientem vidit. Tertium fuit privilegium predicationis. Nam iesu condemnato a iudeis impijs tanquam reo latro iste publice predicauit saluatorem suum et armis quibus potuit tanquam suus collatoralis miles strenue defensusit. Non fuit iste tanquam suus fugitiuus qui dimittit dominum suum in bello mori et fugit et debet capite puniri. Sed de re militari. Defensor. Sed fuit tanquam seruus fidelis obsequens domino suo ut potuit usque ad mortem. Et probabiliter credi potest quod latro iste increpauit proteruos iudeos ac phariseos et scribas qui sic impie exultabant pro moriente iesu. Quartum privilegium fuit petitionis. Ipse latro solus postulauit salutem quando saluator mundi eam pro omnibus faciebat. Unde et abundanter eam recipere debuit sicut et fecit. Quintum fuit privilegium figurationis. Nam ipse figuram tenuit et quasi vicem omnium electorum. Et enim inquit Leo papa in sermone de passionibus. Duo latrones unus ad dexteram et alius ad sinistram cum christo crucifiguntur: ut in ipsa patibuli specie demonstraretur illa que in iudicio illius omnium hominum est facienda discretio. Ipsa enim crux tribunal fuit in medio cuius iudice constituto unus qui credidit liberatus. Alter qui insultauit damnatus est. Per illum ergo latrones figurantur omnes electi qui in die iudicii stabunt a dextris christi quibus dicitur. Venite benedicti patris mei possidete paratum.

f. 2.

vobis regnum. Ad quod nos ipse perdu-
cat: qui viuit ⁊ regnat in secula seculorum
Amen.

C FERIA quinta in cena domini. De myste-
rio sacri eucharistie p[re]t[er]itis i[n] epl[is] hui[us] diei.

Sermo quadragesimus sextus.

Robet antez

P seipsuz homo ⁊ sic de pane illo
edat ⁊ de calice bibat. Docto /

rio gentium verba sunt ista prime ad co-
rinthios. xi. c. ⁊ in epistola hodierna. Lun-
ctorum fidelium deuotio inflammar[i] debet
hoc tempore maxime ad sacratissimuz cor-
pus domini n[ost]ri iesu christi. Statuit n[on] q[ui]q[ue]
sancta mater ecclesia vt in sancto pascha-
te ad min[us] omnes vtriusq[ue] sexus qui per-
uenerunt iam ad annos discretionis reue-
renter suscipiant eucharistie sacramentum.
Veruntamen quia multi sunt imitatores
corinthiorum qui irreuerenter ⁊ impudice
frequentare presumunt dominicam men-
sam. Ideo in presenti sermone s[un]t ea que
in epistola recitantur de ipso altissimo sa-
cramento verba faciemus. In quo tria my-
steria ab Apostolo tradita declarabimus.

C 1^m est de sacri eucharistie irreuerentia.

C 2^m de illius excellentia.

C 3^m de eius frequentia.

Qualiter Apostolus reprehendit co-
rinthios: quia irreuerenter se habebant
ad sacramentum eucharistie. Cap. p^m.

Primum mysterium declarandum
est de sacramento eucharistie irreue-
rentia. Reprehensibiles quippe s[un]t
⁊ non parum illi qui irreuerenter se habet
ad istud ineffabile sacramentum: quod Apo-
stolus ostendit in prima parte epistole: vt
enim inquit Nicolaus de lira Apostolus
arguit corinthios de hoc q[uo]d male se habe-
bant circa sacramentum eucharistie qua-
tum ad cibum: quia aliqui eorum sumpto
cibo recipiebant corpus christi sumentes
argumentum ex hoc q[uo]d christus post cenam
hoc sacramentum instituit ⁊ discipulis de-
dit. Quod tunc fuit rationale quia ibi de-
buit inchoari veritas vbi cessauit figura.

Quius autem sacramenti figura fuit imo

latio agni paschalis. Et ideo post illud agni-
esum christus instituit hoc sacramentum.
Postea rationabiliter statuit ecclesia in re-
uerentiam tanti sacramenti q[uo]d non suma-
tur nisi a ieiunio. Ieiunio nature quod sol-
uitur per omne illud q[uo]d sumitur per modi-
cum cibi ⁊ potus. Dies autem incipit a me-
dia nocte. Et ideo qui post mediam noctem
aliquid sumpserit dicto modo redditur in-
habilis ad sumendum hoc sacramentum
excusantur tamen infirmi. Idem dicit Ri-
cardus in quarto. di. 8. Dicit ergo Aposto-
lus. Conuenientibus vobis in vnum scili-
cet ad participandum eucharistie sacramen-
tum iam non est ideo licet vobis do-
minicam cenam manducare. Et subdit cau-
sam cui dicit vnusquisq[ue] enim suam cenam
presumit ad manducandum. Ante enim
sumptionem sacramenti preparabant sibi
sua cibaria ⁊ portabant ad ecclesiam come-
dentes anteq[uam] sumerent sacramentum et
sic diuites laute comedeant ⁊ biberant:
pauperes autem esuriebant. Ideo sequi-
tur Apostolus. Et alius quidem esurit: ali-
us autem ebrius est. **N**otandum ho[m]i[n]e hoc
loco s[un]t Petrum de tarantasia super epi-
stolas pauli. q[uo]d duplex est cena scilicet bo-
na et mala. **E**na bona quadruplex est.
Queda[m] corporalis in qua pauperes re-
ficiunt. de qua Luce. i. 4. c. Luz facis pran-
dium aut cenam voca pauperes. **A**lia est
cena spiritualis in qua donis dei anime sa-
tiantur. Et de hac dicitur apocalypsis. 3. c.
in persona dei. Ego sto ad ostium et pulso:
si quis mihi aperuerit intrabo ⁊ cenabo cum
illo ⁊ ille mecum. **T**ertia cena bona est sa-
cramentalis qua fideles in altari pascemur.
Et de hac dicitur Luce. **H**omo
quidam fecit cenam magnam. **Q**uarta
cena bona est celestis qua beati fruuntur.
Et de ista dicitur apocalypsis. i. 9. c. Beati
qui ad cenam nuptiarum agni vocati s[un]t.
Ena ho[m]i[n]e mala quadruplex est. **P**rima
est voluptatis in qua homines inebriantur. Et
de ista Judith. i. 2. c. scribit. Molophernes
fecit cenam seruis suis et inebriatus est.
Secunda cena est crudelitatis in qua iu-
sti opprimuntur. Sicut fuit cena herodis.
De quo dicit Marci. 6. c. Cum dies oportu[m]

accidisset herodes natalis sui cenam fecit
 et in ea iohannem occidit. ¶ Tertia est cena
 ambitionis in qua superbi extolluntur. Et
 de hac dicitur Mathei. 23. c. Amat primos
 accubitus in cenis. ¶ Quarta est cena sup
 positionis et erroris sicut est cena idolatrarum
 de qua p^r ad corinthios. 10. c. Si quis in
 delium vocat vos ad cenam et vultis ire:
 omne quod vobis apponitur manducate
 nihil interrogantes propter conscientias.
 In quibus verbis concedit Apostolus li
 centiam comedendi cum infidelibus his
 qui infidelibus prodesse possunt. Sequitur
 Apostolus loquens corinthijs. Nunquid
 domos non habetis ap manducandum et
 bibendum id est domos non consecratis:
 in quibus debent exerceri talia conuiuia.
 Aut ecclesiam dei contemnitis et confundi
 tis eos qui non habent. Quid dicam vo
 bis: laudo vos? In hoc non laudo immo sci
 licet vitupero. Et minus dicendo plus signi
 ficat. Sed hodie christiani multo grauius errant
 quam corinthei circa sacrum istud venerabile. Et
 hoc triplici ratione.

¶ P^rimo ratione incredulitatis.

¶ 2° ratione culpabilitatis.

¶ 3° ratione tepiditatis.

¶ P^rimo aliqui errant ratione increduli
 tatis quia nolunt credere realem existentiam
 corporis christi in sacramento altaris
 vellent enim altitudinem tanti sacramenti
 attingere vi nature et ingenij proprii. Sed
 in hoc nihil est inuestigandum secundum nature
 regulas cum omnia que veracissime pre
 dicantur de hoc sacramento referenda sint ad oipo
 tentiam dei. De quo Cicero in libro de natura
 deorum refert. Nulli est nature subie
 ctus aut obediens deus. Omnem ergo re
 git ipse naturam. Credere itaque debemus
 pure et simpliciter audientes doctrinam san
 ctorum et ecclesie confessionem ac verba chris
 ti. Quorum sententias distincte positas
 videre poteris in quadagesimali de peni
 tentia in sermone de veritate sacramenti.

¶ Secundo errant cum irreuerentia circa
 sacramentum alij et quidem multi ratione cul
 pabilitatis qui presumunt in mortali cul
 pa suscipere corpus christi. ¶ Tercio errant
 plerique ratione tepiditatis: quia absque fer

nore deuotionis compunctionis et medita
 tionis ad altare sanctum accedunt qui no
 tare debent ea que scripsimus in quadra
 gesimali de penitentia in sermone de com
 munionem.

¶ Quid sacramentum eucharisticum est excellen
 tissimum quod declarat eius nomen: et quod superat
 alia: et quoniam fuit a christo solenniter institutum.

Cap. 2^m.

¶ Secundum mysterium declarandum est
 de sacramenti eucharisticum excellentiam

Hanc explicat Apostolus cum ait
 Ego enim accepi a domino quod et tradidi vo
 bis etc. quod videlicet que scripserunt de hoc
 euangeliste ipse accepit a domino reuelante: quod
 dominus iesus hoc memoriale sacrum instituit sub
 duplici specie in memoriam sue passionis
 et mortis. Quanta ratio sit huius sacri excel
 lentia colligere possumus principaliter ex
 tribus.

¶ P^rimo ex nominatione.

¶ 2° ex superatione.

¶ 3° ex institutione.

¶ P^rimo colligitur huius sacri excellen
 tia ex nominatione. Nam secundum franciscum de
 mayronis in suo. 4. di. 8. Quatuor sunt hu
 ius sacri nomina. P^rimum nomen est eucharistia
 ut p^r. q. p^a. c. Multi secularium. Et de con.
 di. 2. c. Quotidie. Et de pe. et re. c. Dis. secundum
 hunc Dionysium 3° li^o de angelica ierarchia eu
 charistia dicitur ab eo quod est bonum et cha
 ris gratia quasi bona gratia: quod ibi est bo
 na gratia non inherens sed subsistens: ut
 dicit Landulphus in 4° di. 8. 2° nomen est
 viaticum: ut 2. q. 2. c. Si quis in infirmitate
 quod est viator cibum et solidatio. 3° nomen
 est hostia: ut de con. di. 4. c. Sacram. 2. c. Se
 mel. Et dicitur hostia quod passionem christi signi
 ficat quam patri obtulit. 4° nomen est sina
 sis grece secundum Dionysium de angelica ierarchia:
 et latine idem est quod communio: quod est oium fi
 delium cois unio. dicit etiam sacrum altaris: de co.
 di. p^a. c. Sacra. ¶ Secundo colligitur excellen
 tia sacri eucharisticum ex superatione. Superat
 enim nobilitate oium aliorum sacramentorum. vñ Dic
 ronimus p^a. q. p^a. c. Multi. ait. Quid enim
 melius corpore et sanguine dei nostri. Quasi
 dicat nihil. Et de con. di. 2. c. Nihil. Nihil
 in sacrificijs maius esse potest quam corpus

et sanguis christi nec ulla oblatio hac potest: sed hec omnes precellit. Notandum tamen secundum Landulphum in. 4. di. p. q. unus sacramentum potest dici nobilius alio multipliciter. p. effectui. Et sic baptismus est ceteris nobilius. di. 24. c. Verum. q. 2. o. iustri dignitate ut confirmatio. de con. di. 5. c. De hijs. q. 3. o. ut re contenta sicut eucharistia. di. 25. c. Ecce. q. 4. o. significatione ut matrimonio. 27. q. 2. c. Societas. q. 5. o. gradus dignitate ut ordo: status necessitate: ut pnia et extrema unctio. q. Nobilitas etiam in sacris potest accipi penes status ecclesie: baptismus enim est sacrum intrantium. di. 22. c. Preter. q. Confirmatio pugnantium. q. Eucharistia p. gredientium: unde et viaticum dicitur. 26. q. 6. c. Qui recedunt. 2. c. De hijs. q. Penitentia est errantium et deficientium. q. Matrimonium incontinentium. q. Extrema unctio excurrentium. 26. q. 7. c. Ab infirmis. Sacramentum ergo eucharistie superexcellit reliquum ad rem contentam que est corpus christi vep. de con. di. 2. c. Reuera. c. Dia. Tercio colligitur excellentia sacri eucharistie ex institutione quia institutus fuit ab ipso redemptore nostro dno iesu christo. In qua institutione considerande sunt tres circumstantie.

¶ 1. o. loci.

¶ 2. o. dici.

¶ 3. o. modi.

¶ Prima circumstantia est loci. Instituit namque christus hoc sacrum in hierusalem ubi fuerunt instituta quatuor sacramenta. q. p. m. penitentie quando xps post resurrectionem apparens discipulis insufflauit et dixit eis Accipite spiritum sanctum. Quorum remissionis peccata remittuntur eis. Ioannis. 20. c. q. 2. m. fuit sacramentum baptismi. quando Marci ultimo. c. dixit. Euntes in mundum vniuersum: predicate euangelium omni creature baptizantes in nomine patris et filij: et spiritus sancti. q. 3. m. fuit sacramentum ordinis quoniam dixit apostolus Luce. 22. c. Hoc facite in meam commemorationem. Tunc enim et dicit Ricardus in. 4. ordinauit xps apostolos sacerdotes. q. 4. m. fuit sacramentum eucharistie. ¶ Secunda circumstantia consideranda dicitur dici. Nam institutum fuit hoc

sacrum feria. 5. que quadruplici mysterio fuit consecrata. p. piscium creatione in mari et auis in aere: ut patet Genesio p. c. Ad designandum quoque duo genera hominum ad subiectionem huius sacramenti sunt apta scilicet actiui qui in amaritudine penitentie commorantur sicut pisces in mari: et contemplatiui qui designantur per aues. 2. o. dies ista fuit consecrata mysterio dominice oblationis. Nam beata virgo feria. 5. obtulit filium suum in templum: ubi datur intelligi quod sapientes. S. eucharistie pleni debent esse humilitate sicut fuit beata uirgo. 3. o. dies ista fuit consecrata mysterio dominice ascensionis. Ex quo datur intelligi quod volentes communicare debent habere mentes eleuatas ad celos. Tertia circumstantia consideranda dicitur modi. Exprimuntur enim primus modus in canone beati Petri: ubi dicitur Eleuatis in celum oculis. unde sumit documentum quod illi qui sumunt hoc sacramentum debent habere oculos mentis eleuatos ad deum et non ad inferiora depresso: testis propheta qui ait. Oculi mei semper ad dominum. Secundus modus fuit gratiarum actio. Et de hoc dicit Augustinus. Accepit panem et gratias agens. Unde trahitur argumentum quod illud sacramentum sumentes debent esse deo grati. et precipue de tam mirabili beneficio. Tercius modus fuit benedictio quia benedixit et nos etiam debemus deum benedicere. Quartus modus fuit diuisio quod fregit: insinuans quod sumentes christi corpus debent proximis quoniam possunt elemosinas dare. iuxta illud Ysaie. Frange esurienti panem tuum.

¶ Qualiter monet Apostolus fideles ut cum deuotione suscipiant sacramentum eucharistie ostendens punitionem illorum qui contrarium fecerunt.

Cap. 3. m.

¶ Etiam mysterium declarandum est de sacramenti eucharistie frequentia. Frequentandum quippe est hoc sacramentum in memoriam passionis christi. unde apostolus refert verba christi qui dixit. Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. Que uerba sic exponit Nicolaus de lira. Hic calix id est contentum in hoc calice nouum testamentum est: vetus enim te-

stamentum pmittebat bona temporalia: Nouum autem pmittit bona spiritualia: vt dicitur in .c. Cum marthe. Extra de celebratione missarum. Et glo. in .c. Translato sacerdotio. Extra de constitutionibus. Et vt dicitur in dicto .c. Cum marthe. Non solū scriptura sed etiam promissio dicitur testamentum. Vetus autem testamentum fuit confirmatum per asperionē sanguinis vt etime brutalis: vt habetur Exodi. 24. Nouum hoc testamentum sanguinis christi effusione: vt dicitur ad hebreos. 9. c. Subdidit christus: hoc facite quotienscūq; bibitis in meam commemorationem. Quotienscūq; enim manducabitis panē hunc et calicem bibetis mortem domini annuntiabitis donec veniat: scilicet ad iudicium. Per quod datur intelligi qd celebratio huius sacramenti nō deficiet in ecclesia vsq; ad finem mundi. Sed Apostolus ostendit periculum indigne sumentiū cum sequit. Itaq; quicūq; manducauerit panē idest corpus christi sub specie panis vel biberit calicem dñi indigne reus erit corporis et sanguinis dñi. ¶ Ubi glo. punietur ac si christum occiderit. Quod non est intelligendū fm equalitatem: sed fm quandam similitudinem. Et ideo sequitur textus. Probet autem seipsum homo: scilicet propter cōscientiam diligenter examinando et emundando. Et sic de pane illo edat et de calice bibat. Et sit mētiō hic de duplici specie: quia in primitiua ecclesia sic dabatur fidelibus. Sed propter periculum effusionis sanguinis modo datur tñ sub specie panis. Sacerdos tamen celebrans debet accipere sub vtraq; specie. Qui enim māducat et bibit indigne iudicium sibi manducat et bibit: idest ad suam damnationem sumit. Non diiudicans corpus domini: idest nō discernens ab alijs cibis sumens eodem modo sicut alios cibos. ¶ Sed contra hoc arguitur quia christus dixit Jo. Qui manducat me ipse viuū propter me. ¶ Respondendū qd hoc intelligitur de manducante digne. Sequitur Apostolus loquēs corinthiis. Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles et dormiunt multi. ¶ Pro quorum verborum declaratione dicit Nicolaus

de lira: qd h̄ deus multa refertur puniēde ultimo iudicio tamen in presenti aliq; puniunt maxime circa principū legislationis: vt ex terrore alij inducantur ad obseruantiam legis. Sicut Exodi. 32. c. dicitur. Qd post legislationē immediate multa milia hominum occisa fuerunt in vituli consuetis adoratione. Et similiter in primitiua ecclesia. Post lationē legis noue per christum ananias et saphira puniti fuerunt subitanea morte pro peccato furti et mendacij: vt ex terrore alij a similibus cauere. Actuum quinto. c. Similiter in primitiua ecclesia multi puniti fuerunt propter indignā susceptionem sacri. vñ Aplus dicit. Ideo idest ppter indignā eucharistie sumptionem. Inter vos multi infirmi idest puniti diuinitus infirmitate corporali. Et imbecilles longa valitudine laborantes. Et dormiunt multi somno mortis corporalis a deo subito interfecti. Qd si nosmetipsos diiudicemus cōscientias. s. nostras bene purgādo nō vtiq; iudicemur idest puniremur a dño per talē modum. Notandū qd Aplus in hoc iungit se alijs nō qui esset culpabilis sed ostendens se iunctum esse cum eis charitate. Quia iudicamur autem a dño idest punimur dicto modo corripimur quia talis pena ad correptionē inducitur: vt non cum hoc mundo idest cum hoib; mūdane viuētib; dānemur. Dicta sūt oīa hec vt sparent se fideles ad sacram cōmunionē: ob quā digni efficiant gfa xpi qui est bñdictus in secula seculorū Amen. ¶ Eadem die scilicet in cena domini. De sacramento confirmationis.

Sermo quadragesimus septimus.

¶ Si lotus est

q

non indiget nisi vt pedes lauet et est mundus totus. xba sūt redēptoris nři Joānis. 13.

c. et in euāgelio hodierno. Post susceptū sacz baptisimi opus est p̄ficere de virtute in virtute. ¶ Cū h̄ iero in p̄ ad palmachium et oceanū ait. Ibi de virtute in virtute de bonis scriptū ē xpianis. Nescio qualis placeat parētib; iustis illi q sūt annoz. 5. vñ

r 4

deceat si in ea qua nati sunt modicitate per
durent. Propterea dñs iesus christus in
stituit alia sacramenta quibus humane in
digētie posset subeniri. Inter que est sacra
mentū confirmationis: quod dī chrīsmā
ratione materie: confirmatio ratione effe
ctus: et manus impositio ex modo dandi.
Quia hō a plerisq; hoc sacramentū contē
nitur ideo in pñti sermone de ipso dicturi
erimus: qm̄ illud reuerēter suscipiētes con
firmantur et roborantur vt xp̄s publice cō
fiteri non erubescant. Videam⁹ itaq; de il
lo tria mysteria pñcipalia.

C¹ p^m dī institutionis.

C² p^m obligationis.

C³ p^m regulationis.

C² dō sacm̄ confirmationis fuit imedia
te a christo institutū. In quo datur robur
ad consistendum publice christum quod ec
clesia pficit ex determinata materia et for
ma.

Cap. p^m.

p^m Rīmūz mysteriū videndū de sacro
p^m confirmationis dī institutionis. Et in
hoc declaranda sunt tria.

C¹ p^m a quo istud sacm̄ fuit institutū.

C² p^m quare fuit institutū.

C³ p^m qualiter consumatur.

C¹ p^m Rīmūz quod est declarandū a q̄ sacra
mentū confirmationis fuit institutū. Et
ad hoc intelligendū dicit Ricardus in 4°
di. 2. dō aliqui dixerunt quedā sacramēta
fuisse a christo immediate instituta. Que /
da; mediantibus aplis sicut confirmatio
et extrema vñctio. Alij dicūt omnia a xpo
immediate omnia instituta fuisse: q; cum
ex sua institutione habeant virtutem cōue
niens fuit ea institui ab illo solo immedia
te a quo habent sanctificandi virtutē que
eis dare non potuit ab aliquo homine pu
ro. Thomas hō dicit: q; christus omnia
sacramenta instituit sed quedam magis ne
cessaria et explicite: quedam alia figurati
ue et implicite. p^mulgationem et exp^mionē
maiores relinquens apostolis. Petrus
etiā de palude idez dicit: asserens q; oīa
sacramenta a xpo immediate fuerunt insti
tuta lz non p^mulgata nisi que erant neces
sitatis vt baptisimus. de quo dixit Joānis
3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spu

sancto non potest introire in regnum dei.
Et penitentia cum dixit Math. 3. Peni
tentiam agite. vel cum dixit leprosis. Ite
ostēdite vos sacerdotibus. Et eucharistia
cum dixit Joannis. 6. c. Nisi manducaue
ritis carnē filij hominis et. Instituit chl
stus extremam vñctionem cum misit apo
stolos predicare et oleo vngere infirmos.
Confirmationem quādo benedicebat pue
ros eis manus imponens. Ordines in ce
na vltima. Matrimonii quādo nuptias
miraculo vini consecrauit. Sed confessio /
nem et extremam vñctionē promulgauit
expresse per Iacobum. 5. c. Cetera per do
ctrinam apostolorum. Sacramentum er
go confirmationis a christo fuit institutū
hō Petrum de palude lz non sit scriptū:
quoniam vt etiam in precedentibus dixi
mus videlicet in hōne de superbia here
ticorum. Multa tā de verbis q̄ de factis
dominiis inuenimus in euāgelistis omī
fā que apostoli vel suppleuissē verbo vl^o fa
cto expressisse leguntur: vt dicitur extra de
celebratione missar. c. Cum marthe. Apo
stoli autem chrīsmati fuerunt die peneco
stes sine chrīsmate. vt enī dicit Magister
sententiar. in 4°. Deus non alligauit po
tentiam suam sacramētis: quin et per mo
dos alios sibi placitos posset conferre gra
tiam. Quod ergo alijs confert gratiā hñ
legem communem per sacramentū confir
mationis hoc apostolis cōtulit sine eo ple
nitude spiritus scī fecit tamen apparē sup
eos aliqd correspondens materie chrīsmā
tis scilicet linguas igneas. Alij apostoli etiā
chrīsmabant per impositionē manuum et
descendebat visibiliter spūs sctus: vt scri
bitur actuum. 8. c. Sed quod est decla
randum quare sacramentū confirmatiōis
fuit institutum. Et dicūt doctores in 4° di.
7. q; fuit institutū ad hoc vt p gratiā ope
rantē roboretur et fortificetur aīa ad consi
stendum cum fiducia fidē christi. Moran
dum tñ q; potest quis tripliciter roborari
seu confirmari.

C¹ p^m per iurū firmationē.

C² p^m per armorū additionē.

C³ p^m per membrorū vigationē.

C¹ p^m primo roboratur et confirmatur quis

per iurium firmationem. Cum enim quis eligitur ad aliquam dignitatem acquiritur ei ius ad rem illam: sed cum a superiore confirmatur firmatur sibi magis illud ius ut non ita de facili possit sibi auferri. Sicut dicitur de salomone rege quod eo confirmato in regno regnum ei adhaesit fortius. Sic ad propositum per baptismum assumitur quis spiritualiter ad dignitatem regiam et acquiritur ei ius ad omnia sacramenta ut admitatur ad ea: sed per confirmationis sacramentum magis firmatur sibi illud ius. Et secundo confirmatur quis per armorum appositionem. Quamvis enim quis sit fortis corpore si cum hoc addatur sibi arma sicut fit militi cum accedit ad bellum: inde confirmatur et magis roboratur. Per baptismum autem recipit quis gratiam vigoremque cum ad bene agendum. Sed per christianationem recipit maius robur spirituale ad pugnandum pro fide ut non terretur nec erubescat publice fidem christi confiteri. unde Petrus apostolus qui ad vocem vnius ancille ita timuit quod christus negavit. Et ipse cum alijs apostolis quibus gratiam haberent et essent baptizati: ut dicit Augustinus tamen stabat clausi in domo propter metum iudeorum. Sed postquam fuerunt confirmati in die pentecostes ita fuerunt roborati quod egressi domum ceperunt publice predicare magnalia dei et sine aliquo timore fidem christi. Et quantumvis fierent eis minae et flagellarentur non dimittebant: quin publice predicarent. Unde christus dixerat eis Luce ultimo. c. Sedete in civitate quisque induamini virtute ex alto id est armis fortitudinis. Et armantur ergo illi qui christianantur signo crucis per episcopum in fronte et inunguntur sicut et pugiles antiquitus inungebantur ad hoc ut tanquam fortes milites christi facti non timeant nec erubescant publice christum fateri. Et in huius figuram david victus a samuele preliis cum golia terribili gigante prevaluit contra eum et in funda lapide occidit. primi regum. 16. c. Hinc Adelchiades papa de con. di. 5. c. Spiritus sanctus. ait. Quia in mundo tota erate victuris inter visibiles hostes et pericula nobis gradiendum est.

In baptismo regeneramur ad vitam. Post baptismum confirmamur ad pugnam. In baptismo abluimur: post baptismum roboramur. Et quousque continuo transitoris sufficit regenerationis baptismus: victuris tamen sunt necessaria confirmationis insignia. Regeneratio saluat mox in pace beati seculi recipiendos. Confirmatio armatur et instruit ad agones mundi. Tercio confirmatur quis et roboratur per membrorum fortificationem. Cum puer nascitur vivit utique sed multum est debilis nec ad opera aptus adutorum. Ex sensibilibus autem et corporalibus devenire possumus in noticiam spiritualium per similitudines eorum. Nascitur enim homo in esse spirituali per baptismum et vivit utique vita gratie sed adhuc est quasi debilis in vita spirituali. Unde apostolus Petrus in prima sua canonica. c. 2. baptizatis ait. Quasi modo geniti infantes lac concupiscite ut in salutem crescatis. Sed per confirmationem vel christianationem confirmatur homo quasi perueniens per hoc ad etatem robustam: ut possit bellare et fortia agere. Tertium quod est declarandum qualiter hoc sacramentum consumatur: id est quae sit materia eius et quae forma. Et quantum ad materiam dicit Ricardus quod materia huius sacramenti determinata est christina consecratum ab episcopo: quod componitur ex oleo olivarum quod designat nitorem conscientie et balsamo quod designat odorem bone fame: ut pater extra de sacra unctio. ne. c. Uno. Nec obstat quia christus non fuit usus ista materia: quia credendum est quod ipse hanc materiam determinavit in inspiratione vel precepto. unde Barnabaeus libro. 4. c. 4. ait. Adultos ritus servat nunc ecclesia qui in scriptura non inveniatur expresse instituti: tamen per sanctos spiritus sanctus instituit et revelavit. Dicit tamen Landolphus quod christina consecratum ab episcopo est materia remota. S. confirmationis: sed unctio est materia propinqua forma vero huius sacramenti est Cōsigno te signo signo crucis et cōfirmo te christina te salutis. In nomine patris: et filij: et spiritus sancti Amen. Hanc formam ut inquit Petrus

trus de palude non habemus ab euangelistis sed a traditione romane ecclesie que eam accepit ab apostolis qui eam a christo acceperunt. Et si apostoli non fuerunt vsi hac forma dispensatiue factum est sicut tunc forma baptismi. Magis tamē vsi creduntur l3 non legatur quia occultabāt formas sacramentorū propter irrationes gentium et quia in signo crucis omnia sacramenta perficiuntur de con. di. 5. c.º. Nun et quid.

¶ Sed omnes fideles obligantur suscipere confirmationē ab epis ex pcepto ecclesie pro loco et tpe. Cap. 2.º.

¶ Secundum mysterium videndum de sacramento confirmationis dicitur obligatio. vbi queritur. An fideles obligentur ad istud. S. de necessitate. Et ad hoc respondet Ricar. in. 4. et Petrus de palude. Sed hoc sacramentum non est simpliciter necessarium nec ex institutione propter effectum eius qui est robur spirituale quia de facto et merito potest homo confiteri fidem tempore persecutionis per fortitudinem et charitatem que datur in baptismo cum minima charitas sufficiat ad resistendum cuius tentationi. Item non est necessarium ex institutione christi quia christus non promulgauit hoc sub comminatione damnationis: ut baptismus et penitentiam. Nec precepit illud sicut eucharistiam: propter quod ista tria dicuntur necessitatis. Sed videtur hoc esse necessarium ex ordinatione ecclesie: que statuit ut ois fidelis semel in vita confirmetur si potest: ut patet de con. di. 5. c.º. Omnes fideles. vbi dicitur quod omnes per impositionē manus episcoporum recipere debēt spiritū sanctū post baptismum ut pleni christiani inuentiatur. Et de con. di. 5. c.º. Spiritus sanctus. dicitur. Eluctis necessaria sunt confirmationis auxilia. Et in. c.º. Et ieiunium. dicitur. Nunquā erit christianus scilicet plenarie quod non fuerit episcopali confirmatione christumatus. Et Rabanus de con. di. 5. ait. Non uisime a summo sacerdote idest episcopo per manus impositionem paracletus datur baptizato ut roboretur per spiritū sanctum. Et Hugo lib. 10. 2. de sacramentis.

¶ Timendum est hijs qui per negligentiam omittunt episcopī presentiam et non suscipiunt manus impositionem ne forte propter ream damnentur. Quāuis ergo paruulus post baptismum moriens vadat ad gloriam etiam non christumatus: tamen non habet illam plenitudinem seu augmentum gratie. unde nec glorie sicut confirmatus. Et adultus qui contemneret hoc sacramentū suscipere saluari non posset. Sed hoc loco queritur utrum soli episcopī possint confirmari. Et quod sic probatur. Nam scribitur extra de sacra unctione. c.º. Unico. Cum ceteras unctiones simplex sacerdos vel presbyter valeat exhibere hanc non nisi summus sacerdos idest episcopus debet conferre. Item de con. di. 4. presbyteri baptizatos infantes signare in frontibus sacro chrismate non presumant. Et idem habetur de consecratione di. 5. c.º. Manu. et c.º. De hijs. Et de con. di. c.º. Quāuis. Sed contra arguunt aliqui: quia ut recitat magister sententiarum in. 4. et habetur. 95. di. c.º. Peruenit. Gregorius scripsit ianuario episcopo in grecia quod sacerdotes possent inungere in fronte chrismate sicut antea faciebant. Prohibuerat enim eos confirmare. Sed quia populus fuit de hoc scandalizatus concessit quod possent confirmare sicut ante. Respondet Landolphus in suo. 4. quod circa hoc varie diuersi dicunt. Alij enim tenent quod Gregorius concessit ungere in fronte oleo et non chrismate ad sedandum scandalum populi. Sed contra hoc obicit glo. quia tunc illud populum decipisset et ita vno sacramento defraudasset quod non est presumendum de sancto gregorio. Quidā non tenent quod gregorius fecit illos sacerdotes qui erant sub ianuario episcopo quo ad actum confirmationis episcopos: ita quod quilibet eorum in ordine episcopatus sibi in hac parte collata confirmabatur. Ricar. non dicit quod l3 soli episcopī confirmare possint ex ordinaria potestate tñ simplex sacerdos confirmare posset ex commissione pape. vñ glo. i. c.º. Quā. extra de consuetudine ait. Papa potest delegare auctoritatem christinandi simplici sacerdoti et non laico. Episcopī non licet ipsi possint chrismare non possunt tamen alijs inferioribus demandare qui ex officio

io hoc facere non possunt. Sed alij epi vlt archiepiscopi possunt hoc facere in dioecesi alterius epi de licentia ipsius episcopi. Epi enim ea que sunt iurisdictionis vt iudicare excommunicare et similia committere possunt etiam alijs non habentibus iurisdictionem. Ea vero que sunt ordinis et episcopalis auctoritatis non possunt demandare aut delegare alijs qui sunt inferioris gradus. Et de consecratione ecclesie vel altaris. c. Aqua. dicit textus. Licet epi committere valeat que iurisdictionis existunt que ordinis tamen episcopalis sunt non possunt inferioris gradus clericis demandare. ¶ Ubi glo. iurisdictionis: puta iudicare cognoscere de causis beneficia conferre et omnia alia que affectus est episcopus in consecratione: hec omnia committere potest et delegare vnicuique maiori vel minori. Sed ea que sunt ordinis scilicet clericos ordinare: virgines consecrare: christiana conficere et similia non potest. Ergo vt redeamus ad nostra obligatur fideles ad sacramentum confirmationis quod epi conferunt. Et vt fideles ecclesia alligat ad deuotionem tanti sacramenti statuit iter cetera quod si quandoque ciuitas sit supposita excommunicationi et interdicto: potest epi conuocare populum cum sibi videbitur expedire apud aliquam ecclesiam et predicare insuper et christum: vt patet ex de sententia excommunicationis. c. Responsio.

¶ De regulis que obseruari debent circa sacram confirmationis. Cap. 3^m.

Primum mysterium videndum de sacramento confirmationis dicitur regulationis. In quo notanda sunt alie que regule circa vsum eius. ¶ Prima regula secundum doctores in 4°. quod hoc sacramentum debet dari omnibus fidelibus baptizatis non autem non baptizatis et mulieribus sicut et viris: quia etiam mulieres pro christo dimicauerunt. vnde Crisostomus in homelia super Mattheum ait. In mundanis agnibus etatis et forme generisque dignitas requiritur: et ideo seruus ac mulieribus: senibus ac pueris ad eos aditus denegatur. In celestibus autem omni persone et etati et sexui indistincta facultate statim patet. Et in homelia de militia spirituali dicit. Apud deum femineus

etiam militat seruis. Multe namque femine animo virili spirituales militias gesserunt quedam enim interioris hominis virtute viros equauerunt in agonibus martyrii: quedam etiam fortiores viros existerunt. ¶ Secunda regula quod paruuli etiam possunt confirmari quia si non tunc tamen postea habebunt forte confiteri christum et minus habet de fictione. Tamen quia hoc sacramentum iterari non debet et non sic presumitur de conuersato inter christianos quod sit christianus si autem quod sit baptizatus. Ideo non expedit quod paruuli confirmantur ante septennium vt possint melius recordari postea confirmationis: quibus etiam propter hoc solet dari alapa. Saluatur tamen paruuli baptizati etiam sine confirmatione. ¶ Tertia regula quod ille qui christianus debet teneri ab aliquo secundum Theodosium. 3° par. q. 72. Nec tamen ista ratio est de necessitate sacramenti quia et sine ipsa daretur: sed est ex precepto ecclesie si adsit facultas. Congruit autem intentio huic sacramento quia confirmationis duo vt debilis confirmari petit et ideo ab alio vt a baculo sustentatur quasi infirmus et mulier etiam tenere potest. ¶ Quarta regula quod non confirmatus non debet tenere confirmationis mandatum. arguitur de consecratione. di. 4. c. In baptizate. Item nec vir uxorem nec uxor virum. Alioquin iure petendi debitum carebunt si scienter facerent: secus si ignoranter. 30. q. 6. c. De hijs. Item consanguinei vel affines non debent se mutuo tenere quia sufficit vinculum carnale vel naturale. ¶ Quinta regula quod in confirmatione contrahitur cognatio spiritualis non solum impediens matrimonium contrahendum sed etiam dirimens contractum. Et hec cognatio contrahitur inter confirmatum et eum vel eos qui tenent ad confirmationem. Inter ipsum confirmatum et filios naturales et inter alios de quibus diximus in sermone de luxuria incestuosorum. ¶ Sexta regula quod adulti monendi sunt premittere confessionem ante confirmationem. vt de consecratione. di. 5. c. Et ieiunii. Et hoc in omni susceptione sacramenti post baptismum obseruandum est ab eo qui post baptismum peccauit mortaliter. ¶ Septima regula quod sacramentum confirmationis ieiunio et a ieiunio dari debet vt patet de consecratione.

di. s. c. Et ieiuni. Et. c. sequenti. quod & de
omni sacramento intelligendum est. unde
sine causa post prandium ministrari non
debet: puta si eps non potest mane como /
de chrismare. ¶ Septima regula q̄ in oī
loco dum tamen decenti & honesto potest
episcopus confirmare sine peccato non so
lum in ecclesia sed extra: l̄z chrismā solum
in ecclesia confici debeat: & hoc intellige in
diocesi sua subditos suos nisi ex conimis /
sione vel licentia confirmaret alios. Et no
ta q̄ si episcopus confirmaret non subdi /
tos absq̄ sui superioris episcopi licentia:
vere presteret sacramentū l̄z peccaret. Et
non efficeretur irregularis neq̄ suspēsus.
¶ Octava regula q̄ vinctio chrismatis fa
cienda est in fronte. Extra de sacra vinctioe
c. Elno. quia vt magis audacter & sine ru /
bore homo confiteatur christum datur cō
firmatio: & ideo potius in fronte fieri debet
vbi magis apparēt huiusmodi passiones.
Cōfirmat ista Tho. in tertia parte asserēs
q̄ ista cōsignatio fit in fronte propter duo
¶ Primo quidem quia chrismatus isigni
tur signo crucis sicut miles signo ducis:
quod quidem debet esse euident & manife
stum. Inter omnia autē loca corporis hu
mani maxime manifest⁹ est frons qui qua
si nunq̄ obtegatur. Et ideo linē chrisma /
tis chrismate in fronte vt in manifesto de
monstret se esse christianum sicut & aposto
li post receptum spiritum sanctū se mani
festauerunt qui prius in cenaculo latebāt.
¶ Secundo quia aliquis impeditur a libe
ra confessione christi propter duo. scilicet
propter timorem & propter verecundiam:
vtriusq̄ autem horum signū maxime ma
nifestatur in fronte propter propinquitatē
imaginationis. Et propter hoc spiritus a
corde directe ad frontem ascendunt. unde
verecundati erubescūt timentes autē pal
lescunt: vt dicitur in 4° ethicorum. Et ideo
in fronte signatur chrismate vt neq̄ ppter
timorem neq̄ propter erubescētiā no /
men christi cōfiteri pretermittat. ¶ Nonā
regula q̄ debet frons ligari quousq̄ chris
ma deficiatur. Non oportet autem q̄ pan
nus septem diebus ligato capite portetur
sed q̄ septem diebus caput a lotionē serue

tur: & hoc propter reuerentiam chrismatis
& propter septem dona spiritus sancti. Sit
ergo christiani diligentes vt confirmatio /
nis sacramentum cum deuotione ac reue
rentia suscipiant: vt sic fortificati iesū xpm
dominū & saluatorem seculi consiteantur.
cui sit laus & gloria per infinita secula secu
lorū Amen.

¶ Feria sexta magna de flebili morte sal
uatoris nostri iesu christi.

Sermo quadragesimus octauus.

Inclinato ca

pite tradidit spiritus. Scribū
tur l̄ verba Joannis. 19. c. 1.
in euangelio hodierno. ¶ Si

omnium nostrum oculi fierent fōtes aque
riue vt lachryme profluentes ex illis sup
excederent abundantiam luminū stagno
rum lacuum & maris oceani non sufficerēt
ad satisfaciendū pictati quam debem⁹ p̄p̄
simo redemptori nostro dño iesu christo.
Nihil enim excogitari potest aut enarrari
flebilius & commiseratione dignius q̄ ei⁹
acerba passio & mors crudelis ab eo. p̄ no
bis vermiculis tolerata. ¶ Sed pleriq̄ as
serunt non conuenire grauitati viroz fa
pientum vt se ad lamenta inclinent et la
chrymas. Quos nos facile conuincimus
exēplo corū qui propter planctum suorū ca
rozum de benignitate laudantur. ¶ Sicut
ioseph qui fleuit & deosculatus est faciē pa
tris sui defuncti vt dicitur Genesis. 50. c.
¶ Et Dauid qui planxit super saul & iona /
tha interfectos in prelio: vt scribitur secun
di regū p̄. c. ¶ Et super tumultum abner in
terfect⁹ a ioab & abisai: vt habetur secundi
regū. 3. c. ac pro amon filio quem interfecit
absalon: vt patet secundi regū. 13. c. et de /
niq̄ nunciata morte absalon flebat dicēs
Absalon fili mi: fili mi absalon. & versa fuit
victoria illius viri in luctum omni populo
vt patet secūdi regū. 18. c. ¶ De alexandro
insup qui magnus cōginatus est refert
Quintus curti⁹ q̄ audita morte vxoris da
rii fudit lachrymas. Sic & alij plurimi q̄s
omittere libet. ¶ Cur igit nō debeat vnus
q̄sq̄ faciē lachrymis madefacē cū narrat

mors illius qui fuit a patribus desideratus: a prophetis pronuntiatus: a decem fabillis vaticinatus: ab angelo annuntiatus: a virgine matre conceptus: ab helisabeth benedictus: a multitudine angelorum laudatus: a pastoribus inuentus: a stella monstratus: a magis adoratus: a symeone iusto et sene in brachijs susceptus. Ipse utique dei est et virginis filius. Ipse de spiritu sancto conceptus. Ipse omni gratia et veritate repletus. Ipse qui peccatum non fecit nec dolus inuentus est in ore eius. Ipse speciosus forma pre filiis hominum: in quem desiderant angeli prospicere. Ipse denique qui dilexit et lauit nos a peccatis sanguine suo. Currite igitur gentes undique et venite hodie ad locum caluarie et dum in cruce post dira tormenta mortuum inspicitis auctorem vite flebilibus vocibus aera complete. *Plangite et ululate super iesu in cruce pro nobis extincto. Plangite o virgines virginem de virgine natum. Plangite o nupte et coniugati matrimonij precipuum cultorem: qui ut illud extolleret aquam in vinum conuerxit in nuptijs. Plangite o vidue iesum qui viduas honorauit: et adolescentem filium qui mortuus erat suicitatum restituit vidue matri. Plangite viri docti summum doctorem lumen mundi qui semper docuit veritatem. Plangite turbe et populi omnes christum qui turbas bis miraculo panum refocillauit. Plangite o matres filium virginis innocentem decorum etatis quem iudei pessimi hodie crucifixerunt: hodie denique occiderunt. Sed cum ad hoc non sufficiat ibecillitas nostra mente ad deum est recurrendum orandunqu: ut gratiam largiatur qua mediante recordari tante rei cum cordis teneritudine valeamus. Quare et vos astantes genuflexi in silencio dicite pater noster. Ego vero voce publica referam orationem quam facit ecclesia. Respice quesumus domine super hanc familiam tuam pro qua dominus noster iesus christus non dubitauit manibus tradi nocentium et crucis subire tormentum. Amen. Implorato iam ex superis presidio:*

omnes ingenij vires excitabimus ad contemplandam mortem vnigeniti filij dei: quam tulit ut nos viuificaret ac reconciliaret eterno patri. *De ipsa itaque morte iesu christi locuturi tria mysteria proponimus contemplanda.*

Primum de veritate.

Secundum de penalitate.

Tercium de pietate.

Quod modus liberandi genus humanum per passionem christi fuit conueniens. Et quod christus occisus fuit a iudeis ac vere mortuus.

Cap. primum.

Primum mysterium contemplandum de morte christi dicitur veritas. In quo tria dubia piissima de-

claremus.

Primum utrum fuit conueniens modus liberationis humane per passionem et mortem christi.

Secundum utrum christus fuit ab alio occisus.

Tercium utrum christus fuit vere mortuus.

Pro primo dubij declaratione audenda est sententia Augustini qui libro 14. de trinitate ait. Sanande nostre miserie nullus alius modus conuenientior fuit quam per passionem christi. Ratio est secundum Theodoretum. tertia parte. q. 46. quia tanto aliquis modus conuenientior est ad assequendum finem quanto per ipsum plura concurrunt expedientia fini. Per hoc autem quod homo per christi passionem est liberatus multa occurrunt ad salutem hominis penitentia propter liberationem a peccato que sunt precipue tria.

Primum est cognitio diuine charitatis.

Secundum est exemplum virtuositatis.

Tercium est seruatio puritatis.

Primum est cognitio diuine charitatis. Per hoc enim homo cognoscit quantum a deo diligatur. Ideo Ioannis. 3. c. Christus dixit. Sic deus dilexit mundum ut filium suum vnigenitum daret. Et ecclesia dicit illud verbum Gregorij. O inextimabilis dilectio charitatis ut seruum redimeres filium tradidisti. Et Hieronymus in epistola ad damasum papam inquit. Que maior potest esse clementia quam ut dei filius filius hominis putaretur decem mensium studia sustineret partus: expectaret aduen-

tuz: per singulas adolefceret etates: et post
contumelias vocum alapas et flagella cru
cifqz pro nobis fieret maledictum vt nos
a maledicto legis absolueret. ¶ Et p̄pau
lus ad romanos. 8. c. ait. p̄p̄o filio suo
non peperit deus sed pro nobis omnibz
tradidit illum. ¶ Si autem aliquis obie
ret quia magna iniquitas est innocentem
passioni et morti tradere. Sed sicut dicitur
deuteronomij. 32. Deus fidelis est et absqz
vlla iniquitate. Ergo filium innocentē nō
debuī tradere passioni et morti. ¶ Respo
det Tho. tertia parte. q. 47. q. deus pater
tradidit christum passioni. ¶ Uno quidem
modo s̄m q. sua eterna voluntate p̄ordi
navit passionē christi ad humani generis
liberationem s̄m illud quod dicitur ysaie
53. c. Dominus posuit in eo iniquitatem
omnium nostrum. ¶ Secūdo inq̄stū in
spiravit ei voluntatem patiendi pro nobis
infundendo ei charitatē. ¶ Tertio non pro
regendo cum a passione sed exponēdo per
sequentibus. vnde vt dicitur d̄s̄athei. 27.
clamavit in cruce. Deus meus cur me de
reliquisti. quia scilicet s̄m Augustinū po
testati persequentium eum exposuit et sub
traxit protectionem non tamē soluit vni
onem. ¶ Quod p̄dixerat David in ps̄ il
lo. 20. loquēs in persona christi. Deus de
us me⁹ quare me dereliquisti etc. cuius ex
positionem scripsimus in sermone de pas
sione in alio quadragesimali. Et q. de chri
sto David loquebatur ostendit Lactanti⁹
libro. 4. et hoc quia in illo ps̄ dicitur. So
derunt manus meas et pedes meos. Ubi
sic ipse sequitur. Que utiqz propheta non
de se locutus est fuit enim rex et nunqz illa
perpeffus est. Spiritus dei per illū loque
batur qui fuerat illa passurus post annos
mille et quinquaginta. Tot enim colligun
tur anni a dāvid vsqz ad crucē christi. Nec
ille. ¶ Dicitur ergo q. iniquum est et cru
dele hominem innocentem morti tradere
contra eius voluntatem. Sed deus pater
non sic tradidit filium qui obediēs in sua
oratione paterne se subdidit voluntati ter
tio replicans: Pater mi si possibile est tras
fer a me calicem: verū tamen non sicut ego
volo sed sicut tu fiat volūtas tua. ¶ Et nota

de hoc possibili s̄m Tho. 3.ª parte. q. 46. ar
ticulo. 2. Qd aliqd potest dici possibile vel
impossibile dupliciter. ¶ Uno modo simpli
citer et absolute. ¶ Alio modo ex suppositio
ne. Simpliciter et absolute loquendo possi
bile fuit deo alio modo hominē liberare q̄z
per passionem filij. Quia non est impossi
bile apud deū omne verbum. Sed ex aliq
suppositione ficta fit impossibile: quia enī
impossibile est dei p̄scientiaz falli et eius
voluntatem siue dispositionem cassari sup
posita p̄scientia et ordinatione dei de pas
sione christi non erat simul possibile chri
stum non pati et hominē alio modo q̄z per
eius passionem liberari. ¶ Et si rursus ali
quis quereretur: an si deus liberasset hoīem
absqz omni satisfactione fecisset contra iu
sticiam. ¶ Respondet Tho. q. non. Quia
ille iuder non potest salua iusticia culpā si
ne pena dimittere qui habet punire culpā
in alium commissam. puta vel in aliūz ho
minem vel in totam rempublicam siue in
superiorem principem. Sed deus non ha
bet aliquem superiorem. Sed ipse est sup̄e
mum et commune bonum totius vniuersi
Et ideo si dimittat peccatum quod habet
rationē culpe ex eo q. contra ipsum cōmit
titur nulli facit iniuriam. Sicut quicunqz
homo remittit offensam in se commissam
absqz satisfactione misericorditer et non in
iuste agit. Tamen hoc non obstante no
luit peccatum sine pena dimittere. Et cum
hoc sufficienter satisfacere non posset per
aliquam penam quāz pateretur ei satisfā
cto: em dedit charitatēqz suam generi hu
mano exhibuit. ¶ Secūdo quod occur
rit pertinens ad salutē hominis est exē
plum virtuositatis. In hoc enim q. x̄pus
moriendo redemit humanum genus exē
plum dedit hominibus obedientie: humi
lilitatis: constantie: iusticie ac ceteraz virtu
tum in passione christi ostensarum que sūt
necessarie ad humanā salutē. Ideo dē p̄
p̄etri. 2. c. Christus passus est pro nobis
vobis relinquens exemplū vt seq̄mini ve
stigia eius. ¶ Tertiu qd facit ad salutē ho
minis est cōservatio puritatis. Ex eo aut
q. x̄pus passus est pro nobis idicitur nobis
necessitas seruandi nos a peccato imuncos

Hinc Paulus p^r ad corinthios. 6. c^o. ait. Empti enim estis precio magno valde: glorificate et portate deum in corpore v^o. Et sic patet q^d passio christi p^r attrahit et inflammat cor humanum ad dilectionem dei nos diligentis. unde Bernardus ait. Super omnia reddit te mihi amabilem bone iesu calit que bibisti opus redemptionis nostre. q^{2o} passio christi dat exemplum virtutum potissimum patientie et humilitatis: ut dicitur. 93. di. c. 8. h^{is}. q^{3o} inducit homines ut a peccatis abstineant cum tate sit anima nobilitatis ut pro ea redimenda sanguinem xps effuderit. Unde Hugo in li^o de arra sponse ait. Amplius mihi vilis esse non debeo que tantum deo placui ut mori dignaretur pro me: ne perderet me. Et Bernardus in meditationibus. Sublime est autem precium que non nisi sanguine christi redimi potuit. Quam ergo commutationem pro anima tua dabis qui pro nihilo das illam. Sed dubium declarandum ut xps fuit ab alio occisus. Et q^d sic p^r quia ipse predixerat Luce. 18. p^r oit q^d flagellauerunt occident eum. Sed contra arguunt plerique p^r quia xps dixit Joannis. 10. c. Nemo a me tollit animam meam sed ego pono eam. Ille autem dicitur aliquem occidere qui animam eius tollit. Non est ergo christus ab alijs occisus sed a seipso. q^{2o} arguitur quod illi qui ab alijs occidunt paulatim debilitata natura deficiunt et maxime hoc apparet in crucifixis. In xpo autem hoc non accidit. Nam clamans voce magna emisit spiritum: ut dicitur Matthei. 27. c. Non ergo fuit christus ab alijs occisus sed a seipso. Ad solutionem horum obiectorum dicit Tho. 3^a parte. q. 47. q^d aliquid potest esse causa alicuius effectus dupliciter. Uno modo directe ad illud agendum. Et hoc modo persecutores christi eum occiderunt: quod sufficientem ei causam intulerunt cum intentione occidendi eum et effectu subsequente quia scilicet ex illa causa est mors subsecuta. Alio modo dicitur aliquid causa alicuius indirecte scilicet quia non impedit eum ipse dire posse. Et hoc modo ipse christus fuit causa passionis et mortis sue. Poterat enim suam passionem et mortem impedire. p^r quidam aduersarios reprimendo ut eum

aut non vellent aut non possent interficere. q^{2o} quia spiritus eius habebat potestatem conservandi naturam carnis sue ne a quo cumque lesio inlicito opprimeretur quod qui idem habuit anima christi. quia erat unita verbo dei in unitate persone: ut docet Augustinus in. 4. de trinitate. Quia ergo anima christi non repulit a proprio corpore nocumentum illatum: sed voluit quod natura corporis illi nocumento succumberet dicitur suam animam posuisse vel voluntarie mortuus fuisse. Et sic intelligitur illud quod inducitur batur p^r. Nemo tollit a me animam meam: scilicet me invito. Ad 2^m arg^{um} dicit Tho. q^d vox illa magna a christo emissam non fuit naturalis sed miraculosa: et iter alia miracula mortis christi computatur. Quod diu enim xps voluit natura corporalis eius conservata est in suo vigore etiam in extremis. Sic et quando voluit subito cessit illato nocumento. Tertium dubium declarandum ut xps fuit vere mortuus. Et q^d sic probandum est per tres modos triplici via.

1^a p^rphetice preunciationis.

2^a autentice testificationis.

3^a iudaice purificationis.

1^a Prima via dicitur p^rphetice preunciationis. Preunciata quippe fuit expresse mors christi per multa secula anteacta. Unde Jacob patriarcha genesis. 49. c^o. dixit. Symeon et leui fratres vasa iniquitatis bellatitia. In consilio eorum non veniat anima mea: et in cetu illorum non sit gloria mea: quia in furore suo occiderunt virum et in voluntate sua suffoderunt murum. Maldictus furor eorum quia pertinax et indignatio eorum quia dura. Nicolaus de lira super. 12. c. Joannis asserit quod pontifices iudeorum de tribu leui et pharisei pro magna parte fuerunt de tribu symeon: Ideo p^rphetico spiritu illustratus iacob dixit verba predicta. Sed iudei hoc negant referentes quod iacob ita locutus est de symeone et leui propter bellum quod fecerunt contra sicutimitas propter raptum dine sororis eorum de quo fit mentione Genesis. 34. c. Quos nos conuincimus primo quia bellum illud iam preteritum erat. Et Jacob filius annuntiabat futura. Ideo ut patet Genesis. 49. caplo. dixit.

Congregamini vt annunciem que futura
 sunt vobis in diebus nouissimis cōgrega
 mini ⁊ audite. ¶ Secundo bellum illud cō
 tra sichimitas fuit bellum iustum : quare
 non debebat dici maledictus furoꝝ coꝝ.
 Ergo Jacob prophetice annunciauit mor
 tem christi procurandam per pontifices ⁊
 phariseos. ¶ Et Sibilla de qua mentionez
 facit Lactanti⁹ libro quarto ita locuta est.
 Inierunt consiliū detestandum vt priua
 rent eum vita qui vt iustificaret eos vene
 rat. ¶ Et Salomon preuidens passionem
 christi Sapientie. 2. c. ait. Dixerunt impij
 cogitantes apud se non recte. Circūuenia
 mus iustum quoniam inutilis est nobis ⁊
 contrarius est operibus nostris ⁊ impro
 pat nobis peccata legis ⁊ diffamat i nos
 peccata discipline nostre. ¶ Promittit se sci
 entiam dei habere ⁊ filium dei se nomiāt.
 Factus est nobis in translationem cogita
 tionum nostrarum. Grauis est nobis etiā
 ad videndum quoniam dissimilis est alijs
 vita illius ⁊ imutate sunt vie eius. Tanq̃
 nugaces idest nullius veritatis homines
 estimati sumus ab illo ⁊ abstinet se a vijs
 nostris tanq̃ ab immunditijs : et prefert
 nouissima iustorum : idest bona a iustis ex
 pectata prefert omnibus bonis vite presē
 tis. Et gloriatur patrem se habere deum.
 Et ideamus ergo si smones illius veri sūt
 ⁊ tentemus que ventura sunt illi ⁊ sciē
 que erunt nouissima illius. Si enim est ve
 rus filius dei suscipiet illum ⁊ liberabit il
 lum de manibus contrariorum. Cōtume
 lia ⁊ tormento interrogemus eum vt scia
 mus reuerentiam eius ⁊ probemus patiē
 tiam illius. Adorte turpissima condemne
 mus eum. Hec ille. ¶ Et Ysaías. 53. c. Tra
 didit in mortem animam suam ⁊ cum sce
 leratis reputatus est : ⁊ ipse peccata multo
 rum tulit ⁊ pro transgressoribus rogauit.
 ¶ Et Daniel. 9. c. Post hebdomadas seſa
 gintaduas occidetur christus : et non erit
 eius populus qui eum negaturus est : scili
 cet iudei coram pilato ipsum negabunt di
 centes. Non habemus regem nisi cesarē.
 Et ciuitatem ⁊ sanctuarium idest templū
 dissipabit populus scilicet exercitus roma
 nus cum duce venturo idest tito. Et finis

eius scilicet hierusalem vastitas quia scili
 cet fuit vastata p̃ romanos. ¶ Et cayphas
 cum esset pontifex anni illius ita prophe
 tauit de christo vt scribitur Joannis. xi. c.
 Expedi vobis vt vnus moriatur homo p̃
 populo ⁊ non tota gens pereat. Et ipse dñs
 iesus sepe discipulis predixit moriturum.
 ¶ Unde scribit Mathei. 16. c. Cepit iesus
 ostendere discipulis suis quia oportet euz
 ire hierosolimā ⁊ multa pati a senioribus
 ⁊ scribis ⁊ principibus sacerdotum ⁊ occi
 di ⁊ tertia die resurgere. ¶ Et Mathei. 17.
 c. post transfigurationem dixit illis tribus
 quos admiserat ad tam stupendum spe
 ctaculum. Memini dixeritis visionem do
 nec filius hominis a mortuis resurgat. Et
 Mathei. 10. c. Dum irer hierosolimam di
 xit secreto duodecim discipulis. Ecce ascen
 dimus hierosolimā ⁊ filius hominis tra
 detur principibus sacerdotum ⁊ scribis et
 condemnabunt eum morte. ¶ Secundo
 probandum est q̃ christus vere fuit mor
 tuus per auctenticam testificationē. ¶ Cā
 tat quippe sic de christo mater ecclesia. Ip
 se enim verus est agnus qui abstulit pec
 cata mundi qui mortem nostram morien
 do destruxit ⁊ vitam resurgendo reparauit.
 ¶ Et in vtroq̃ simbolo apostolorum scili
 cet Patrem christum passum ⁊ mortuum
 p̃fiteretur. Idem habetur in simbolo Atha
 nasij. ¶ Et de summa trinitate ⁊ fide catho
 lica. c. 8. ¶ Et Joannes in euangelio. c. 19.
 ait. Ad iesum autem cum venissent vt vi
 derunt iam mortuū non fregērūt eius cru
 ra. ¶ Et Paulus ad romanos. 8. c. Pro
 impijs mortuus est iust⁹ pro iniustis. ¶ Et
 iterum ibi. Cum adhuc peccatores essem⁹
 christus pro nobis mortuus est. ¶ Et codē
 c. Reconciliati sumus deo per mortem fi
 lij eius. ¶ Et 8. c. Christus mortuus est et
 resurrexit qui est ad dexteram dei. ¶ Et 14.
 c. Christus mortu⁹ est ⁊ resurrexit vt ⁊ vi
 uorum ⁊ mortuorum dominetur. ¶ Et pri
 me ad corinthios. 15. c. Christus mortu⁹
 est pro peccatis nostris s̃z scripturas. ¶ Et
 secūde ad corinthios. 5. c. Pro omnibus
 mortuus est christus. ¶ Et p̃ ad thessaloni
 cenſes. 4. c. Credimus q̃ iesus mortuus
 est ⁊ resurrexit. ¶ Et Petrus p̃ma cano
 3. c. Christus

3. c. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est iuli⁹ pro iniuriis. ¶ Et Ambrosius super epistolam ad romanos. Tantum fuit peccatum nostrum ut saluari non possemus nisi unigenitus dei filius moreretur pro nobis debitoribus mortis. ¶ Et Augustinus li⁹. 4. de trinitate. Una mors nostri saluatoris duab⁹ mortib⁹ nostris et anime et corporis saluti fuit. ¶ Et de con. di. 2. c.

Semper christi mors per seculi vitaz posteris est nuntianda ut discant qua charitate dilexit suos qui pro eis mori dignatus est: quia ad hoc prior dilexit nos cum essemus gehenne filij ut cum diligeremus a morte iam liberati. ¶ Tertio probandum est q^d christus fuit vere mortuus ex iudaica procuratore. Iudei nempe impij sollicitissime procurarunt ut christus moreretur. ¶ Nam ut dicitur Joannis xi. Cogitauerunt ut interficerent eum. ¶ Et Mathei. 26. Cōgregati sunt principes sacerdotum et seniores populi in atrium principis sacerdotum qui dicebatur cayphas: et consilium fecerunt ut iesum dolo teneret et occiderent. Et coram pilato clamabant. Nos legem habemus et secundum legem debet mori. Et tandem cum vidissent eum in cruce mortuum et postea sepultum adierunt pilatum dicentes. Domine recordati sumus quia seductor ille dixit adhuc viuens post tres dies resurgam. Iube ergo custodiri sepulchrum usque in diem tertium ne forte veniant discipuli eius et furentur eum et dicant plebi surrexit a mortuis et erit nouissimus error peior priore. Alit illis pilatus: habetis custodiam: ite custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulchrum signantes lapidem eum custodibus. Quare nullus ambigere debet christum passum et mortuum pro salute mundi. ¶ Et ut inquit Tho. 3^a par. q. 50. pueniens fuit xpm morti. ¶ p^o quidem ad satisfaciendum pro humano genere quod erat morti adiudicatum. ¶ 2° ut nos a timore mortis liberaret. ¶ 3° ut a mortuis resurgendo virtutem suam ostenderet qua mortem superauit: et nobis spem resurgendi preberet. Quis igitur non videt quanta sit hominum ad christum obligatio cum ipse qui via veritas est et vita p

ipso mori dignatus sit. Nec solum mortem tulit sed ad illam ut in sequenti mysterio patebit tantis cruciatibus doloribusq^{ue} peruenit.

¶ 2° mors xpi fuit penosa valde et eo q^d passio eius fuit diuturna et gñalis et ignominiosa. Cap. 3^m.

¶ Secundum mysterium contemplandum de morte christi dicitur penaltatis. fuit quippe mors illa pñosa et dolorosa valde maxime propter tria.

¶ 1° ppter passionis diuturnitatem.

¶ 2° ppter passionis gñalitatem.

¶ 3° ppter passionis qualitatem.

¶ Primo fuit mors christi gravis et dolorosa propter passionis diuturnitatem. Nam 13 omnibus diebus penalem duxerit vitam: peregrinando: orando: ieiunando: predicanando: et futuram passionem pie premeditando: ob quod ut inquit Ventulus iudee preses in epistola ad tiberium: nunquid videre visus est flere autem sic. Tamen quis explicet quanta christus passus fuerit quantaque merore anima eius confecta quando colendam illam caraque genitricem relinquens discessit a bethania profectusque est hierusalem ut cenaret ibi cum discipulis suis. Que et quanta in illa cena peracta sunt: utique non sine labore ibi christus proditorum caute admonuit ut se corrigeret. Ibi discipulorum pedes et proditoris inde humiliter lauit. Ibi sacramentum sui corporis et sanguinis in memoriam sue mortis instituit. Ibi sermonem ad discipulos habuit quem Joannes scripsit. c. 13. i. 4. i. 5. et i. 6. Post cenam homo non ad quiescendum sed ad orandum se contulit. Et priusquam orasset assumptis petro iacobo et iohanne cum suspirijs et vultu inesto animam suam tristitem usque ad mortem dixit. Postea homo cum ter orasset ad patres longo spatio in tertina oratione factus in agonia sudorem emisit sanguineum. Excitatis et post discipulis turbem militum et ministris iudeorum occurrat a quibus libera et percussiones passus tandem et vincus ductus est ad domum anne ubi in faciem alapa percussus est. Inde venit ut latro detentus ad domum cayphe: ubi examinatur iudicaturque reus mortis

et postea ministris vilissimis traditus deri-
sus est ab eis: et colaphis celsus contume-
lys affectus usque mane. Nec dormiuit nec
quieuit nocte illa tantum inquietus atque mo-
lestus. Hora igitur prima ductus est ad pilatum
Accusatur a principibus sacerdotum exa-
minatur a pilato: mittitur ad herodem qui
eum ad pilatum redire fecit: flagellatur ad
columnam et spinea corona coronatus est.
Et tandem sententia in eum data ad mon-
tem caluarie cum latronibus properare co-
pellitur: ubi crucifixus est et felle et aceto po-
tatus. Post que omnia hora nona tradi-
dit spiritum. Secundo mors christi fuit
dolorosa nimis propter passionis generali-
tatem. veris catum quippe fuit in eo illud
Psalte. 6. c. A planta pedis usque ad verticem
non est in eo sanitas. Caput enim eius san-
ctissimum gazophylatium sapientie dei. et
ut iquit Bernardus: angelicis spiritibus
tremebundum densitate spinarum pun-
ctum et perforatum fuit. Oculi purissimi fue-
runt afflicti inundatis lacrymarum. Sa-
cies eius decora deturpata est sputis et san-
guine ita ut videretur leprosus: secundum illud
Psalte. 53. c. Nos vidimus eum quasi lepro-
sum. Vene eius candide ac rubicunde ala-
pis percussae sunt. Auree ille sanctissime
replete sunt blasphemio clamoribus odio
et contumeliis atque conuicijs. Nares
eius fatigate sunt fetoribus sputorum et ca-
daverum caluarie loci. Capilli eius capi-
tis et barbe violentia tracti et euulsi sunt.
Os eius quod tam sanam tam sapidissi-
mam tam utilissimam et verissimam doctri-
nam protulerat percussum est. Collum
eius suauissimum colaphis attritum est et
funis tractum. Manus eius que suo ta-
ctu viuifico sanabant infirmos clauis du-
rissimis cruci affixe sunt. Pedes eius quo-
rum terra scabellum est quique discurrer-
tes per ciuitates villas et castra tantum la-
borauerunt pro hominum salute in cruce
extensi sunt. Totum corpus illud dulcis-
simum flagellis multis et diris celsum dila-
ceratum et sanguine cruentatum fuit: lin-
gua eius aceto et felle amaricata est. unde

et eo mortuo latus eius lancea apertus est.
Itaque passus est in omnibus membris et
in omnibus sensibus delicati sui corporis
Tertio fuit passio christi dolorosa propter
passionis qualitatem. Passus quidem est
ignominiose. primo ratione populi. Iudai
ei cui tot miranda protulerat beneficia. Unde
ecclesia cantat lamentando ita diei per-
sona christi illud Michae. 6. c. Popule me-
us quid feci tibi aut in quo molestus fui:
responde mihi. Quasi dicat: patres tuos ia-
cob cum filijs in egypto per ioseph enutri-
ui famis tempore ne perires. Et post tem-
pora multiplicatos supra numerum de du-
ra seruitute egyptiorum te eduxi. Et flagel-
lis quibus egyptum totam percussisti te li-
berum feci. Adare rubrum tibi aperui ut
per eum sicco vestigio transires. Phara-
onem autem cum exercitu suo submersi
per quadraginta annis te pavi manna
de celo prestitum. Quas tibi de petra edu-
xi. Insurgentes contra te hostes prostra-
ui. Terram fluentem lac et mel patribus
tuis a me promissam exterminatis inde tri-
ginta regibus et plurimi nationibus tibi
largitus sum. Et prius in montem synai
legem seruandam tibi tradidi. Captiui-
tate septuaginta annorum propter scelera
tua in babilone te liberasti ad propria sub
hesdra et necmia et zorobabel reduci. Ecce
quid feci tibi. Responde ergo mihi si tanta
beneficia a me tibi collata hanc talem retri-
butionem meruerint ut me crucifigeres.
Ego ex genere tuo carnem sumens descen-
di de celo ut tibi esset. Ego semper docui
in synagoga et in templo ea que te saluum
facere possent. Ego cecos tuos illuminavi
leprosos mundaui. Claudos erexi: obse-
ssos a demonibus liberaui: surdis auditum
restitui: mutis loquelam: infirmis varijs
sanitatem: mortuis vitam. Nunquid in his
molestus fui. Precepta declaram: errores
confutavi: vicia reprehendi. Quid ultra fa-
cere potui et non feci. Secundo passus
est christus ignominiose ratione temporis
Erat enim tunc solemnitas pasche seu azi-
morum que erat precipua super omnes ali-

as. In qua tenebantur ex lege iudei veni-
re de quibuscumq3 civitatibus et locis in
hierusalem ad templum ad sacrificium offe-
rendum nisi legitimum haberent impedi-
mentum. Et quia per varias captivitates
eorum erant satis dispersi per orbem et in
italia et in asia et in africa vt patet actuum
2. c. de omni natione conuenerant in hieru-
salem ad illud festum. Quanto autē quis
condemnatur ad mortem propter malefi-
cium concurrente multitudine populi tan-
to maior ei insurgit pena cōfusionis et cru-
bescencie. Considerat enim q3 quilibet vi-
dens narrat alijs et si peregrinus est reuer-
sus in patriam suam refert et diuulgat cini-
tati sue de illo malefactorē et ignominiosā
punitōe et sic vbiq3 infamia diuulgat. Pro-
pterea inscriptus fuit titulus super crucē:
Iesus nazarenus rex iudeorum. Litteris
grecis hebraicis latinis. Quasi dicat hec
est causa passionis huius quia usurpauit
sibi regnum iudeorum faciendo se regem
et prohibendo tributa dari cesari. ¶ Tertio
alia est christi ignominiose ratione lo-
ci: quia crucifixus est in loco vilissimo scilicet
in monte caluarie qui sic nominatus est
quia ibi erant ossa mortuorum et caluarie
et alia cadavera et ibi occidebantur vilissi-
mi homines et malefactores. Et vt dicit Mi-
colaus de lira. Non est nominatus locus
ille caluarie a caluaria. Ad ibi sepulti vt
dicunt quidam: quia adam fuit sepultus
in hebron: vt habetur Josue. 13. c. propter
quod hebron dicebatur antiquitus caria
than: et id est ciuitas quatuor: quia qua-
tuor magni patriarche fuerunt ibi sepulti
cum vxoribus. Adam et eua. Abraham et
sara. Isaac et rebecca. Jacob et lia. ¶ Quar-
to christus passus est ignominiose ratio-
ne conforcij: quia cum latronibus et scele-
ratibus. ¶ Quinto passus est ignominiose ra-
tione supplicij: quia crux supplicij erat la-
tronum: vt Crisostomus dicit:

¶ Quod omnes creature inducunt animos
hōiū ad flendū p morte xpi necnon et pie
mulieres atq3 ipse iesus crucifixus.

Cap. 3^m.

t Eritum mysterium contemplandum
de morte Christi dicitur pietatis.
Multa equidem sunt hodie que humana
corda et corporcos oculos ad pietatem et
fletum inducunt. Id facit sancta mater
ecclesia in officijs diuinis: in cerimonijs:
in altarium nudatione: tabularum percus-
sione: et similibus. Sed preter hoc tria sūt
que emollire debent mentes quascunq3
duras.

¶ 1^m est insensibilium creaturarum com-
motio.

¶ 2^m mulierum lamentatio.

¶ 3^m christi iesu dulcis inuitatio.

¶ Primum est insensibilium creatura-
rum commotio. Obscuritas quidem so-
lis et defectio supernaturalis quasi quidā
fletus fuit: quia in cruce obscuratus est sol
iusticie: sic et terremotus ille de quo dicit
Matheus q3 terra mota est. Idem et petra-
rum scissio que per se scisse sunt: de qui-
bus omnibus dixi in sermone de passione
in quadragesimali de penitentia. ¶ Secū-
dum quod emollire potest mentes duras
ad fletum pro morte christi est mulierum
lamentatio. Flenerunt quippe hodie mu-
lieres. Nam vt dicit Lucas. Sequebatur
illum multa turba populi et mulierum que
plangebant et lamentabantur eum. Et vt
scribitur Joannis. 19. c. Stabat iuxta cru-
cem iesu mater eius et soror matris eius
maria cleopha et maria magdalene. Ad a-
thens autem ait. Erant autem mulieres
multe a lōge. s. p̄iūsq3 virgo mater et que
predicte sunt appropinquassent iuxta cru-
cem que secute erant iesum a galilea mi-
nistantes ei. Inter quas erat maria mag-
dalena et maria iacobi et ioseph mater. Et
mater filiorum zebedei. Quis posset fi-
ne lachrymis harum mulierum audire
lamenta. Dum forte vna dicebat. O iesu
sanctissime fons omnis bonitatis: tanq3
reus euz sceleratis es crucifixus. Alia sub-
debat. O speciose forma pre filijs hōiū et
vbi est pulchritudo tua: vbi elegātia vultu-
ni. Factus iā es deformis tanq3 leprosus.

¶ Altera clamabat suspirando ⁊ ciulando
 O care mi nepos filij sororis mee predi-
 ctissime qui filios meos iacobum ⁊ ioan-
 nem vnice dilexisti cuius verba in auri-
 bus meis dulciora semper fuerunt super mel ⁊
 fauim: heu me cur ad hoc deueni vt te vi-
 deam vulneribus liuidum morientem in
 cruce. ¶ Et ⁊ discipula illa cara magdale-
 na quid referebat: quid referendo clama-
 bat: Pie contemplari possumus qd iesum
 inspiciens manus pstringebat inde pecto-
 ra contundebat. Heu inquitens perdo ma-
 gistrum meum dominum meum qui mihi
 peccata remisit: qui a phariseo me defecit
 qui me ad pedes eius sedentem tam beni-
 gne docebat. O me miseram. O me dolen-
 tem nimium. O magister benigne. Tu in-
 nocens. Tu sanctus. Tu impollutus. Tu
 segregatus ab omni sordine sine culpa pen-
 des in cruce. ¶ Virgo autem mater vultu
 squalida: sparso crine voce qua poterat fle-
 do dicebat. Heu qd amara ⁊ flebilis est di-
 es ista mihi misere: video filium meum vni-
 cum inter latrones pendentem. O fili mi sa-
 cte. O fili mi lumē oculorū meorū. O fili mi
 spes vnica vite mee. Et vbi sunt gaudia
 que tot annis suscepit cor meum. vbi ange-
 lus gabriel qui me salutauit: vbi pastores
 qui te natum mox in presepio venerunt se-
 stinantes visuri: vbi magi cum muneri-
 bus ducatu stelle ad nos pducti: vbi vox
 tua illa que triginta tribus annis vsqz nūc
 auribus meis insonuit dum matrem reue-
 renter me nominabas: vbi dulcia collo-
 qua tua: vbi miracula tua: vbi pulchritudo tua:
 vbi splendida fama tua: vbi familiares tui.
 Omnes te reliquerunt. Ego hys paucis
 cōmitata mulieribus ⁊ ioanne non te de-
 serui fili mi. O amantissime iuuenis. O cor
 de corde meo. Quid faciam: quo me ver-
 tam: video te morientem quem nouē men-
 sibus vtero meo sine labore portauit: quem
 peperit sine dolore: quem ablactauit vberē
 de celo pleno. Plangite mecum angeli mor-
 do vestro ⁊ omnes beati spiritus. Plangi-
 te celi ⁊ cuncta celestia corpora. Plangi-
 te elementa ⁊ omnia que fecit deus: plangi-
 te petre dure. Plangite iuuenes plangite
 senes. Plangite viri pariter ⁊ mulieres:

plangite o matres mecum et non sinatis
 me solam plangere. o fili mi iesu hodie pro
 salute mundi in cruce mori dignatus es.
 Addeat similibus querelationibus desle-
 bat ⁊ go filium. ¶ Tertium quod emolli-
 re poterit mentes duras ad fletus pro mor-
 te christi dicitur ipse iesu ducis iuitatio.
 vt enī deuotus ait Bernardus. Clamat
 de cruce christus dicens: Vide homo qd p-
 te patior: ad te clamo quia pro te morior:
 vide penas quibus afficior: vide clauos
 quibus confodior. Nō est dolor sicut quo
 crucior. Cum sit tantus dolor exterior in-
 tus tñ dolor ē grauior tam ingratum dum
 te experior. Vide o anima quia non ppter
 mea sed tua peccata patior: ita vt dicere
 possim. O quantus est dolor capitis mei
 puncti ⁊ perforati spinarū aculeis: o quā-
 tus est dolor faciei mei: o quātus dolor col-
 li mei: o quantus dolor oculorum meorū:
 o quantus dolor perforatarum manuum
 mearum: o quantus dolor brachiorū meo-
 rum: o quantus dolor totius corporis mei
 i qd nō est sanitas: o quātus dolor oris mei
 felle ⁊ aceto amaricati: o quātus dolor cor-
 dis mei propter voces ⁊ lamenta matris
 mee. O vos omnes qui transitis per viā
 attendite ⁊ videte si est dolor similis sicut
 dolor meus: verūtamē o dura mens: o fer-
 reum pectus ⁊ argenteo dolore angustior
 dum te hominem tam ingratum reperio:
 fleui ego pro te vagiens in cuna: fleui ego
 pro te sepius in oratione: fleui ego pro te
 totiens a prima hora noctis vsqz nunc in
 horam nonam: fleui dum fui captus: fleui
 dum fui alapa percussus: fleui dum fui ce-
 sus ⁊ derisus: fleui dum fui flagellatus ad
 columnam: fleui dum fui crucifixus: fleui
 propter dolores: fleui propter peccata tua.
 Et tu non vis flere. Plange anima: plan-
 ge o homo me tuum dominum: me tuum
 benefactorem: me tuum redemptorem: me
 qui te tantum dilexi vt ⁊ mori non recusa-
 uerim. Si pie sic fleueris faciam te particeps
 pē grē mee: ⁊ tandem ad vitā sempiternā
 te reducā Amen.

¶ Sabbato sancto. De conscientia.
 Sermo quadragesimus nonus.

cepto cor 7

poze inuoluit illud in syndo-
ne munda. Scribuntur hec
verba Math. 26. c. Diligat

summopere dominus iesus christus mun-
ditiam et nitorem conscientie nostre quod
mystice designat in sepultura eius quado
suum preciosum corpus munda syndone
inuolutum recondi voluit in monumento
nouo. Et 13 unusquisque conari debeat omni
tempore sue vite nitidam et puram retinere
conscientiam. Id ubi dominus per marime
requiritur dum corpus christi sumendum
est in sacramento altaris. Tunc probet se
ipsum homo et sic de pane illo edat et de ca-
lice bibat. ¶ Quia vero plerique conscien-
tiam presumptuosam habentes cum pec-
cato mortali communicare non erubescunt
Alii vero conscientia scrupulosa verati faci-
entes quod in se est. Illic trepidauerunt ti-
more ubi non erat timor et sic communica-
re omittunt. Recurro in presenti sermone de
conscientia dicemus. De qua tria mysteria
proponimus declaranda.

1^a de ligationis.

2^a de cognitionis.

3^a de remediationis.

¶ Qualiter conscientia obligat ad faciendum
vel non faciendum: et de septem causis erroris
conscientie. Cap. 1^m.

Primum mysterium declarandum
de conscientia dicitur ligationis.
¶ In quo videre debemus: Ad quid
conscientia liget vtrum videlicet liget ad
omne quod dicat. Et ad hoc intelligendum
notanda sunt tria. ¶ Primum notandum
hinc Tho. in secundo sententiarum. q. con-
scientia habet ortum ex naturali iudicio ra-
tionis quod dicitur lex intellectus et ab eo
est deducta et derivata ut quedam conclu-
sio: verbi gratia sit in anima vel in mente
hominis quasi quidam syllogismus. Cu-
ius maiorem premitit sinderesis dicens.
Omne malum esse vitandum. Minor
huius syllogismi assumit ratio superior: vi-
dens adulterium esse malum quia probi-
bitum est a deo. Ratio vero inferior dicit

adulterium esse malum: quia vel est iniu-
stum vel quia est inhonestum. Conscientia
ergo infert conclusionem dicens et conclu-
dens ex supradictis. Ergo adulterium est vi-
tandum. Propterea dicitur conscientia:
quasi concludens scientia eo quod conscientia
ratione supradictorum scilicet sinderesis
rationis superioris et rationis inferioris co-
clusionem infert. unde Hugo libro. 2°. de
anima ait. Conscientia est cordis scientia:
unde dicitur conscientia quasi cum alio sci-
entia. ¶ Secundum notandum quod triplex
est actus conscientie. ¶ Primus est testifi-
cari in preterito in quantum conscientia pro-
hibet testimonium sicut illud in quo est scri-
ptum aliquid illud testificatur siue bonum
sit vel malum. unde Apostolus ad romanos
1. 2. c. Testimonium reddente illis con-
scientia eorum. ¶ Et Augustinus. xi. q. 1. c.
Custodi. Quando deus iudex erit alius re-
sus quasi conscientia tua non erit inter iustum
iudicem et conscientiam tuam noli timere
nisi causam tuam. ¶ Secundus actus con-
scientie est accusare et excusare: reprehende-
re et remordere de malo commissio et bono
omisso. unde Augustinus. xi. q. 3. In cun-
ctis. Quem conscientia defendit liber est in-
ter accusationes. Et liber sine accusatione
esse non potest si sola conscientia intus ac-
cuset. Iste actus potest dici examinatio in
quantum conscientia examinat que iustitia
sunt an sint recta vel non recta. an be-
nefacta vel malefacta. Et quando per exa-
minationem inuenitur id quod factum est
disco: dare a conscientia a qua examina-
tur dicitur conscientia remordere vel accu-
sare. Quando inuenitur id quod factum
est processisse hinc formam conscientie dici-
tur conscientia defendere et excusare. ¶ Ter-
tius actus conscientie est ligare vel solue-
re. Nam conscientia obligat ad peccatum
quia omne quod fit contra conscientiam
etiam si sit bonum peccatum est. ¶ Unde
Apostolus ad romanos. 14. c. Omne quod
non est ex fide peccatum est. Super quo ver-
bo Ambrosius in Glosa. Omne quod fit
etiam si in se et de se sit bonum et tamen non
sit ex fide id est contra conscientiam ut scili-
cet credamus esse malum: peccatum est.

¶ Et. 28. q. 3. c. Omnes. ¶ Sequenti dicitur
Omne quod contra conscientiam est edifi-
cat ad gehennam. vbi dicit Glosa contra
conscientiam scilicet precepti vel prohibi-
tionis hoc est proprie facere contra consci-
entiam id est facere contra illud quod con-
scientia dicitur esse in precepto vel prohibi-
tione. ¶ Tertium notandum fm Bon a /
uenturam di. 39. secundi. ¶ Qd conscientia
aliquando dicitur aliquid quod est fm le-
gem dei. Aliquando aliquid quod est pre-
ter legem dei. Aliquando aliquid quod est
contra legem dei. Et loquimur hic de dicta-
mine per modum preceptionis vel prohibi-
tionis non per modum consilij siue persuasio-
nis. In primis quidem conscientia simpli-
citer ligat et vniuersaliter pro eo qd ad illa
homo ligatus est per legem diuinam et co-
scientia que illi concordat ligatum ostendit.
In secundis ho conscientia ligat qd diu
manet. vnde vel tenetur homo conscientia-
am deponere: vel tenetur id quod dicitur
conscientia adimplere: vtpote si dicitur ne
cessarium est ad salutem festucam de ter-
ra leuare. In tertijs ho conscientia non li-
gat ad faciendum vel non faciendum: sed
ligat ad se deponendum pro eo qd cum ta-
lis conscientia sit erronea errore repugnan-
te legi diuine necessario qd diu manet po-
nit hominem extra statum salutis: et ideo
necesse est ipsam deponere: Quia siue ho-
mo faciat quod dicitur siue eius oppositum
mortaliter peccat. Si enim homo faciat
quod conscientia dicitur et illud est contra le-
gem dei et facere contra legem dei sit mor-
tale peccatum absqz dubio mortaliter pec-
cat. Si ho faciat oppositum eius quod con-
scientia dicitur ipsa manente adhuc peccat
mortaliter non ratione operis quod facit:
sed quia malomodo facit. Facit enim in co-
temptum dei dum credit dictante sibi con-
scientia hoc deo displicere qzuis deo pla-
ceat. Nam non tm attendit deus quid ho-
mo faciat: sed quo animo faciat. Et iste qui
facit quod deus iubet credens facere con-
tra dei voluntatem non facit bono animo
sed malo et ideo peccat mortaliter. Et sic pa-

ter qd omnis conscientia aut ligat ad facien-
dum quod dicitur: aut ligat ad se deponen-
dum. Non tamen omnis conscientia ligat
ad faciendum quod dicitur sicut illa que di-
cat non esse faciendum illud ad quod ho-
mo alias tenetur: sed talis conscientia di-
citur erronea. ¶ Sciendum tamen qd con-
scientia errat duobus modis: scilicet ex fal-
sa assumptione et ex falsa applicatione. ¶ Et
primo ex falsa assumptione: puta quando
aliquis assumit aliquid malum tanqz bo-
num vel falsum tanqz verum. Sicut hys
qui occidebant apostolos dictabat consci-
entia qd ex hoc placerent deo. vnde Ioan-
nis. io. c. dixit Christus. venit hora in qua
omnis qui interficit vos arbitretur obse-
quium se prestare deo. ¶ Secundo errat co-
scientia ex falsa applicatione. Sicut cum
ex aliquibus veris aliqua conscientia er-
ronea formatur: verbi gratia vt ex hoc qd
deus est super omnia diligendus aliquis
format sibi hanc conscientiam: scilicet qd
nihil potest simul diligere cum eo. Et sic est er-
ronea conscientia. circa obligationes voto-
rum. Nam per hoc qd dicitur vouere et red-
dere domino deo vestro. aliqui erroneam si-
bi formant conscientiam tenentes vota fo-
re indispensable. Et cum multa vota que
de facto non tenent aut quia stulta et irra-
tionabilia. Aut quia ad implendum impos-
sibilia dicunt fore de necessitate seruanda.
Similiter habent conscientiam erroneam
illi qui infirmi aut satis debiles volunt ie-
iunare diebus illis quibus ecclesia aut ali-
qua regula precipit ieiunia et similia. ¶ Et
vt inquit Tho. in questionibus de veritate
q. 17. Quedam conclusiones sunt in qui-
bus ita relucet prima principia operan-
dorum qd circa ea conscientia errare no po-
test. Sicut deum non esse diligendum: ma-
lum scienter esse faciendum et huiusmodi.
Et quedam alia sunt circa que errare po-
test et errat: vt ex dictis patet. Exemplum
etiam potest poni de eo qui facit id quod
habet speciem mali licet non sit malus exi-
stimans sibi sufficere intentionem bonam
quam habet non curans de scandalo pro

rimi. Sicut faciebant quidam in ecclesia
primitiua fideles qui comedebant idolati
ca licet non in venerationem idoli tamen
coram simplicibus qui inde scandaliza-
bantur illos imitantes: sed in veneratio-
nem idoli quod estimabant alios facere:
Quos reprehendit Apostolus ad roma-
nos. i. 4. c. Ad clariorem adhuc intelli-
gentiam nota fm Tho. in secundo senten-
tiarum di. 39. Quod conscientia non obligat
in virtute propria: sed in virtute precepti
diuini. Quod patet quia non dicitur ali-
quid esse faciendum vel non faciendum
hac ratione quia sibi videtur vel non vide-
tur: sed sub hac ratione quia est a deo pre-
ceptum vel prohibitum. Nullus autem li-
gatur per preceptum aliquod nisi median-
te scientia illius precepti. Et ideo ille qui
non est capax noticie precepti non ligatur
precepto. Nec aliquis ignorans preceptum
dei ligatur ad preceptum faciendum: nisi
quatenus teneretur scire preceptum. Si au-
tem non tenetur scire nec scit nullomodo
ex precepto ligatur. Tenetur autem qui li-
ber habens vsum rationis scire precepta
dei. Nec excusatur non faciendo illud ex
ignorantia. Ad maiorem euidenciam
predictorum: sciendum qd error consien-
tie causatur ex septem causis. Prima est
ignorantia. Secunda negligentia. Tercia
inordinata affectio. Quarta pusilla /
nimitas. Quinta superbia. Sexta per-
plexitas. Septima humilitas. Primo
causatur error conscientie ex ignorantia:
scilicet cum ratio apprehendit malum sub
ratione boni vt est predictum: et bonum sub
ratione mali. Et si ignorantia illa sit iuris
naturalis aut diuini nullum excusat habere
tem vsum rationis. Secundo error con-
scientie causatur ex negligentia cum quis
est negligens ad discere cum potest ea que
pertinent ad reformationem anime. An /
de Augustinus. 37. di. c. finali dicit. Illis
omnino ignosci non poterit qui habentes
a quo discent operam non dederunt. Tercio
causatur error conscientie ex inordina-

ta affectione. cum enim quis inordinate et
satis ardentem afficitur ad huius seculi bo-
na et satisfacere cupit passionibus sensuali-
tatis precipitat conscientiam et sic falso et
cum errore iudicat peccata non esse pecca-
ta: aut non satis grauia. Sicut faciunt vsu-
rarij: superbe et pompatice mulieres: adul-
teri et reliqui similes. Pro quibus Sene-
ca in prouerbis ait. Perit omne iudici-
um cum res transit in affectum. Conscien-
tia quippe nimis diligentium temporalia
ista est nimis larga. Quarto error consi-
entie causatur ex cordis pusillanimitate:
qua quis timet non timenda fm rectum
iudicium rationis et talis conscientia est ni-
mis stricta et periculosa. Nam facit de festu-
ca trabem: id est de leui peccato graue: ge-
nerat desperationem: damnat saluandum.
Quinto causatur error conscientie ex su-
perbia scilicet quando quis non humili-
at intellectum suum vt velit melioribus:
prudencioribus et superioribus credere.
Nam conscientiam in indifferentibus te-
netur fm discretionem prelati formare.
Quauis enim in hijs que sunt precepta
vel prohibita a deo conscientia recta plus
obliget qd preceptum superioris eo qd obli-
gat virtute precepti diuini: quod est ma-
ius precepto prelati. vnde in talibus con-
scientia recta est iudex immediate sub deo
In indifferentibus tamen preceptum
prelati plus obligat qd conscientia. Et sic
conscientia subditi in huiusmodi non so-
lum deum sed etiam prelatum habet su-
pra se. Et ideo fm discretionem prelati for-
mari debet. Nam subditus non habet iu-
dicare de precepto prelati sed de impletio-
ne precepti que ad ipsum spectant fm Tho.
in questionibus de veritate. vnde secula-
res sequi debent sententiam prelatorum
in hijs que ad cathedram spectant. Juxta
illud math. 23. Quicumqz dixerint vo-
bis facite et seruate. Religiosi tenentur se-
quitur prelatum vel madata eorum in hijs qd non
sunt contra deum vel contra regulam aut plurimorum
vel contra originarios capituli generalis. Laucere

en debent prelati ne indifcrete precipiant propter periculum conscientiaru subdito / rum. Cōcordat hys Alexander in 2° sume. Sexto causatur error conscientie ex per / plexitate idest ex quada dubietate ex qua quicquid fiat sequitur inevitabilitas vel ne / cessitas peccandi. Puta cum videt quis inter duo operabilia se positum quoruz al / terum oportet agere et quodcunqz fecit im / possibile est non peccare. Super quo dici / tur ex cōcilio toletano di. i3. c. primo. Duo mala licet cautissime sint precauenda ta / men si periculi necessitas vniuz ex hys per / petrare compulerit id debemus resoluerē quod minoz nexu noscitur obligare. Sed hec perplexitas quantum ad rem nihil est vt dicit ibi Glosa summaria. Qd enim ali / quis possit esse perplexus inter duo mala procedere potest ex stulta opinione illius et erronea conscientia vel ex presumptione alicuius in quo vult manere firmus. Pu / ta iuravit aliquis occidere hominem. For / mat sibi conscientiam licet erroneam qd si nō occidit periurat: si occidit homicida est Et sic est perplexus ex fatua extimatione. Nam et non occidendo periurus non est. Et fm hanc perplexitatem dicitur in illo c. qd minus malum eligendam est. Item tenetur quilibet communicare in pascha / re. Aliquis habens odiuz non vult dimit / tere et hoc presupposito est perplexus: quia si communicat cum odio peccat mortali / ter: et si non communicat similiter. Sed di / mittere potest et debet odium et sic non est perplexus simpliciter. Septimo causa / tur error conscientie ex humilitate et cor / dis puritate. vnde Gregorius di. 5. c. Ad eius bonarum mentium est ibi culpam cognoscere vbi culpa non est. vbi Glosa. Agnoscere idest timere. Non autē debet quis se culpabilem dicere: vbi non est fm sui estimationem quia hoc pertinet ad mē / dacium et ironiam. In primis sex modis error conscientie semper est reprehensibi / lis et voluntas sequens conscientiam errā / tem semper mala. Septimo autem modo est laudabilis. Cur ratio est quia ad boni / tatem mentis pertinet vt homo ad iusticie

perfectionem tendat. Et ideo in culpam re / putatur non solum si deficit a comuni iu / sticia quod vere est culpa sed etiā si deficiat a perfectione iusticie quod quādoqz culpa non est.

Qd circa cognitionem conscientie pro / prie septē differētie hominū inueniunt. Cap. 2^m.

Secundum mysterium declaranduz de conscientia dicitur cognitionis. In quo queritur. An possit quis cognoscere et scire se habere rectam consci / entiam lumine scilicet gratie illustratam. Ad quod respondet Alexander de ales in secundo summe. qd septem sunt differen / tie hominum circa huiusmodi attenden / de. qd Aliqui enim putant se habere bonaz conscientiam et gratiam seu charitatem et neutrum habent. qd Alij sciunt qd illam nō habent. qd Alij dubitant de hoc. qd Alij opi / nantur qd habeant gratiam et bonam con / scientiam. qd Alij experiuntur sed non ha / bent de hoc scientiam. qd Alij hoc sciunt tm / per revelationē. qd Septimi hoc sciunt per causam et certam visionem. qd Primi ergo sunt infideles et heretici immo etiam chri / stiani quidam tepidi: qui non lustrantes conscientiam suam ex ignorantia crassa mortalia crimina non credunt mortalia es / se. In tali cecitate fuit aliquando paulus: vt ipse testatur. Nam vt scribitur Actuum 23. c. Captus a romana militia hierosoly / mis iudeos ad quorum petitionē captus fuerat sic alloquitur. Ego omni conscientia bona conuersatus sum ante deum vsqz in hodiernuz diem. Et tamen persecutus fue / rat ecclesiam putans bene facere. qd Secun / di sunt qui sciunt se non habere bonam cōscientiam: vt hij qui sciunt se esse in mor / tali peccato actu vel proposito non peni / tentes. qd Terti sunt qui dubitant se habe / re bonaz conscientiam qui scilicet habent rationes eque fortes ad hoc qd sint in gra / tia putant cum vident se esse tepidos in amando deum non habendo affectum ad orationem et ad alia spiritualia. Et ex oppo

sito considerant nullam voluntatem se habere peccandi mortaliter: sed propositum abstinendi: detestari peccata commissa. ¶ Quarta opinantur se habere bonam conscientiam et se esse in gratia etiam probabiliter: cum formidine tamen aliqua de proposito. Sicut illi qui vident se seruientes in amore dei et proximi et amare lugere offensas dei paratos ad sufferendum aduersaria: sentiunt tamen aliquando rebellionem carnis ad spiritum et fragilitatem. ¶ Quinta experiuntur se habere bonam conscientiam sicut illi qui sentiunt dulcedinem diuine bonitatis in oratione et gustant quod sua uis est dominus abhorrentes omnem delectationem mundi. ¶ Sexti sciunt se habere bonam conscientiam per reuelationem dei. Sicut Abraham. Cui dixi deus per angelum Genes. 22. caplo. Nunc cognoui quod timeas deum scilicet timore filiali: qui sine gratia et conscientia bona esse non potest. ¶ Septimi sunt qui sciunt per causam rei vel ratione rei: ut hi qui clare viderunt diuinam essentiam in vita presens sicut moyses in veteri testamento et paulus in nouo.

¶ De scrupulo conscientie quid sit et unde causatur et de septem regulis quibus potest deponi. Cap. 3^m.

¶ Tertium mysterium declarandum de conscientia dicitur remediatio. Sunt enim plerique conscientiam habentes scrupulosam omnem leuem actum peccati venialis estimantes esse peccatum mortale. ¶ Pro quibus tria sunt notanda. ¶ Primum quod scrupulus est vacillatio quedam consurgens cum formidine et aliquibus coniecturis debilibus et incertis. unde videtur esse scrupulus id quod apud alios dicitur pusillanimitas que est tedio seu timore rerum aduersarum inherere et inconsiderata tracti animi deiectione. Et sic utrumque tam scrupulus quam pusillanimitas importat inordinatum timorem. Unde ipse scrupulus a quibusdam vocatur error conscientie. Ab alijs timor conscientie.

Et ab alijs pusillanimitas. Sciendum autem secundum Albertum in libro de quatuor coeuis. quod differentia est inter scientiam: scilicet opinionem: dubitationem et scrupulum seu suspensionem. Nam scientia proprie est eorum que cognoscuntur per causam: et quia impossibile est aliter se habere. Si des autem est perfecta persuasio vnius partis seu conclusionis per multa probabilia vel auctoritatem dicentem. Et hoc etiam appellatur credulitas et conscientia. Opinio autem est acceptio vnius partis cum formidine alterius. Ita tamen quod ad illam que formidatur non habetur ratio expressa. formidatur tamen propter debilitatem rationis alterius partis. Dubitatio vero est indeterminatus motus rationis super utramque partem contradictionis per equalia media. ita quod non magis predestinetur ad unam partem quam ad aliam: et hec etiam dicitur ambiguitas. Demum scrupulus et leuibuscunctis seu medijs et multum debilibus mouetur ad unam partem. Et hic etiam dicitur suspitio et pusillanimitas spiritus que repellenda est: ut dicitur. 6. q. 1. c. Quod. Nam talis scrupulus inducit animam ad quoddam tedium et tristitiam agram uentem ut nullo boni ei agere libeat: et sic velud tempestas que descendit in egyptum consumpsit omne quod reperit viride: sic tristitia procedens ex scrupulo consumit vigorem et robur animi. ¶ Inducit etiam desperationem: a qua liberari se petebat psalmista dicens. Non me demergat tempestas scilicet desperationis. Quamuis etiam hec scrupulosa conscientia noceat patet primi machabeorum. 2. c. ubi narratur. Quod quidam scrupulosi ex societate machabeorum quia noluerunt se defendere contra hostes bellantes aduersus eos in die sabati timentes ne propter hoc violarent sabbatum occisi sunt ab eis. ¶ Secundum notandum quod scrupulositas conscientie causatur quandoque ex complexione ad timorem idonea ut est complexio frigida: puta in feminis vetulis et melancolicis. Timor enim naturaliter secundum Damascenum cor constringit sicut: et frigida constringunt et

congellationem faciunt. Ad quem motum contractionis imaginatio mouetur a timoris dispositione ita vt concipiat quis aliqd esse futurum malum & per consequens fugiendum. ¶ Quandoq; ea ulatur pusilla / nimitas & scrupulus ex egritudine mania / ea vel melancholica que est infirmitas capitis per quam leditur imaginatio et quandoq; ratio. vnde Galienus & Auicenna dicunt q; mania est infectio anterioris cellule capitis cum diminutione imaginatio / nis. melancholia vero est infectio medie cellule capitis cum diminutione rationis. ¶ Quandoq; insuper causatur scrupulus ex tentatione diabolica. Potest enim diabolus deo permittente mouere humores melancholicos in homine per quos imaginatio vel errare potest aut turbari ad timorem inordinatum. Aliquando adhuc proccedit scrupulus conscientie & pusillanimitas ex regiminis corporalis negligentia: scilicet per nimiam abstinentiam & vigili / as. vnde Hieronymus ad nepotianum dicit q; tales immoderatis ieiunijs vertuntur in melancholiam: et magis hipocratis fomentis: q; nostris indigent monitis. Et de con. vi. s. c. Non mediocriter. Idem Hieronymus asserit q; tales indiscrete ieiunantes & orantes incurrunt notam melancholie. ¶ Adulterius vero causantur scrupuli ex societate timidorum: vnus enim scrupulosus facit aliu scrupulosum. ¶ Tertium notandū q; septem sunt regule quarum adminiculo conscientia scrupulosa seu erronea potest deponi.

¶ Prima regula debita ad gratiam dei preparatio.

¶ Secunda sollicita scripture sancte indagatio.

¶ Tertia orationis deuota continuatio.

¶ Quarta opinionis alicuius tuta electio.

¶ Quinta Obedientie humilis imitatio.

¶ Sexta Scrupulorum animosa obiectio.

¶ Septima preceptorū discreta epicheza

tion: id est interpretatio.

¶ Prima regula est vt quis se preparat ad gratiam dei quantum potest seruando mandata dei: de peccatis perpetratis cogitando & confitendo. Nam quicumq; facit quod in se est deus infallibiliter infundit gratiam & lumen doni sapientie & consilij et intellectus tribuit: quibus inuari potest ad depositionem erronee conscientie. vnde ipse dicit per hieremiam. c. 3. Conuertimini filij reuerentes scilicet quantum in vobis est & ego saluabo auersiones vestras. ¶ Secunda regula est sacre scripture indagatio vt enim inquit psalmista. Declaratio sermonum tuorum illuminat: & intellectum dat paruulis id est humilibus. ¶ Tertia regula orationis continuatio. vnde Jacobi primo. c. dicitur. Siquis vestrum indiget sapientia postulet a deo & dabitur sibi affluenter. ¶ Et Sapientie. 7. c. Inuocaui et venit in me spiritus sapientie. ¶ Quarta regula est opinionis alicuius tuta electio. Sunt enim aliquando de aliquibus materijs moralibus doctores opinionum contrariarum. Et tunc scrupulosi dubitant quam partem possunt cum bona conscientia eligere. Quibus dicimus q; cum bona conscientia potest quis tenere vnani opinionem & hanc eam operari: excluso saltem scandalo que scilicet pars vel opinio habeat pro se nobiles doctores dummodo talis opinio non sit contra auctoritatem expressam sacre scripture. Nec contra determinationem ecclesie catholice. Et q; etiam ex contrarietate talium opinionum non inducatur ad dubitandum: sed bonam sibi conscientiam & credulitatem formet de eo quod credit tanq; de probabiliore parte: & precipue quando quis adhibet diligentiam inquirendo an liceat. Nec inuenit aliter quid quod eum sufficenter moueat ad hoc q; sit illicitum. Quod sint doctores varij in multis opinionibus patet de resurrectione mortuorum: de quibus dicit Matheus. 27. c. Multa corpora resurrexerunt ante christum iterum morituri. Alij q; post christum non iterum

morituri. ¶ Similiter de dispensatione in voto continentie aliqui tenent qd in illo dispensari non potest. Aliqui qd potest. Immo sanctus Thome in 4. tenet unam opinionem. Et in summa dicit contrarium. ¶ Ad autem dicit beatus Thome in quolibeto. 3. q. 4. articulo secundo. Quid quando due sunt opiniones contrarie de eodem oportet alteram esse veram et alteram falsam: intelligendum est de hijs ubi manifeste patet ex scriptura vel ecclesie determinatione qd sit contra legem dei. Hostiensis vero dicit super c. Si vir. Extra de cognatione spirituali. Quid ubi sunt diverse opiniones et diverse sententia semper humanior est preferenda et equior. Et ad idem facit quod ait Augustinus di. 9. c. Sana. ¶ Solet autem movere scrupulosos et detinere illud dictum Augustini de pe. di. 7. c. Nullus. c. Siquis. Tene certum et dimitte incertum. Sed ubi in eadem materia morali sunt contrarie opiniones doctorum illa videtur tutior que est rigidior: et sic potius amplectenda. Sed ad hoc respondetur qd Augustinus loquitur in dicto casu proprie de eo qui differt penitentiam usque ad extremum vite: cuius solutio dubia est et incerta: non quia vera penitentia non possit esse in extremis: Sed quia incertum est utrum talis penitens vere peniteat. ¶ Quinta regula contra conscientiam scrupulosam est obedientie humilis imitatio: ut scilicet scrupulosus capiat intellectum suum dictis sapientum et obedientie superiorum quantum cumque scrupulosus dicit sibi aliud. unde proverbiorum. 3. Sapiens ait. Ne imitatoris prudentie tue. ¶ Sexta regula est animosa pugna contra scrupulorum. unde Psalmus 35. c. dicitur. Confortamini pusillanimes: confortamini et nolite timere. Ecce enim deus vestester scilicet adiuvans et illustrans. Et cancellarius parisiensis in quodam tractatu de regulis moralibus ait. Consilium salubre est frequenter agere contra scrupulos leues et trepidos vitando eos ad aliorum iudicium quatenus ex consuetudine fiat homo robustus: solidus: et tranquillus

in exercitio spirituali. Sicut etiam si quis vellet ligamentum distortum ad rectitudinem ducere deberet qd retorqueret ipsum ex parte opposita curando: et sic reduci posset ad rectitudinem. ¶ Notandum etiam secundum eundem Cancellarium in quodam suo tractatu: qd aliqui doctores tenent quibus assentit: aliquando non tam meritorium esse credere sicut vel le credere. Nec dolere sensualiter de peccatis sicut velle dolere et non posse. Sunt autem aliquae auctoritates non bene intellecte ex quibus scrupuli oriuntur. Sicut illa que habetur extra de sponsalibus. In duobus tutior via est eligenda propter quod scrupulosus eligit viam rigidiorum. Sed ad hoc respondetur qd eligere viam tutiorem consilium est non preceptum. Alias oportet multos ingredi religionem in qua tutius vivitur quam in seculo. Non ergo de necessitate oportet viam tutiorem eligere: quando etiam alia via potest eligi tutior. ¶ Septima regula pro scrupulorum depositione est preceptorum discreta epicheia id est interpretatio vel declaratio. Equitas enim quae philosophus nominat epicheiam preponderat iuris rigori secundum iuris peritos. Est autem equitas iusticia pensata omnibus circumstantijs particularibus dulcore misericordie temperata. Et Sapiens ait. Noli esse nimis iustus. Nam nimis iustus est qui perit in iusticia sua. ¶ Pertinet autem ad virtutem epicheie considerare non nudum preceptum de se: sed circumstantias omnes particulariter ipsum concernentes. unde Philosophus quinto ethicorum dicit. Epicheia interpretatio legum est melior quam iusticia legalis. Et secundum hanc virtutem epicheie possumus precepta dei et ecclesie prelatorum seu iudicum benigne interpretari. ¶ Et secundum Joannem de amberto triplex regula per virtutem epicheie dari potest conscientie scrupulose. ¶ Prima quod nec deus nec ecclesia per sua precepta intendit obligare ad vix possibile alicui. Cum enim secundum regulam iuris ad impossibile nemo possit obligari:

de regulis iuris in. 6°. Non solum dicitur impossibile quod absolute non est possibile: sed etiam videtur interpretandum secundum virtutem epichymi in lege noua esse impossibile quod vix est possibile id est habens nimiam difficultatem. ¶ Secunda regula est quod nec deus nec ecclesia intendit suis preceptis aliquem obligare ad hoc quod sit fatuus. Id est talia precepta loco et tempore non obligant quibus eorum observantia fieret ridiculosa. Sicut patet de observantia veterum stultorum que nullus obligatur implere: dicatur vnde etc. ¶ Tertia regula est quod in hijs que solum sunt mala quia prohibita: ut communiter positiua precepta multum excusant vel in toto vel in tanto consuetudo si sit prescripta ut dictum est in sermone de consuetudine. Etiam necessitas absoluit ab obligatione preceptorum positiuorum ut tactum est in precedentibus. ¶ Proponat igitur unusquisque velle saluari et deo suam voluntatem commendat faciatque bonum quod ferre potest humana fragilitas cui auxilium exhibet deus: doleatque se peccatorem et defectuosum inuenire et sic in domino confidens confessione premissa sumat cibum suauissimum eucharistie: per cuius assumptionem deuotus ac quiritur salus eterna: ad quam nos perducatur iesus dei filius benedictus per omnia secula seculorum Amen.

¶ Dominica resurrectionis. Sermo de ipsa mirabili resurrectione iesu christi: quinquagesimus in ordine.

Irrexit. Scribitur hec verba

Barci ultimo. c. 7. in euangelio huius iocundissime solennitatis. Summa cum gratulatione audienda sunt a nobis et commenda

anda ea que de resurrectione iesu christi domini nostri ab euangelistis predicantur. Quid enim dulcius: quid suauius: quid denique delectabilius excogitari potest quam christus a mortuis suscitatus tertia die. In hoc equidem spei nostra erigitur ut de futura vita et resurrectione generali ventura nullatenus dubitemus. Ecce iam dux

electorum qui morte destructa gloriosus resurgens exemplum presulgidum nobis prebet resurrectionis nostre sciende. Quade re in presenti sermone de ipsa resurrectione christi miranda dicere statui. In quod tria mysteria proponimus contemplanda.

¶ 1° de temporalitatis.

¶ 2° veritatis.

¶ 3° qualitatis.

¶ De tempore resurrectionis christi: scilicet de die mense et anno.

Cap. 1°.

¶ Primum mysterium contemplandum de resurrectione christi dicitur temporalitatis. In quo consideremus tempus resurrectionis christi tripliciter.

¶ 1° respectu mensis.

¶ 2° respectu diei.

¶ 3° respectu anni.

¶ Primo consideremus tempus resurrectionis christi respectu mensis quod scilicet mense christus resurrexit. Et dicitur quod de mense marci. ut enim inquit Augustinus li. 18. de ciuitate dei. c. 55. Mortuus est christus octauo calendis aprilis duobus geminis consiliis. et ut patet in calendario in. 8. calis aprilis est dies. 25. marci. Et secundum Augustinum eade die christus fuit annuntiatus et passus. Ex quo die. 27. marci surrexit. Sic autem mensis satis conuenit resurrectioni christi. ¶ Primo quia iste est primus mensis anni de quo dixit dominus ad moysen Exodi. 12. c. Adensis iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni. Unde iudei incipiunt annum suum in marcio asserentes mundum fuisse factum in marcio: quod tenet Rabbi isac: licet Rabbi heliseus et sui sequaces dicant quod in mense septembris: quando fructus sunt maturi quod etiam affirmant arabes et egyptij qui incipiunt annum in calendis septembris. Sed prima opinio communior est. ¶ Sicut ergo in mense marci fuit mundus primo creatus. Sic hoc mense christus resurrexit ut ostenderet se esse primogenitum mortuorum quia nullus ante eum resurrexit semper victurus. ¶ In isto etiam mense marci fuit egyptus expoliata ab hebreis qui asportauerunt vasa precliosa eius

comodata sibi dei preceptus. Sic et in christi resurrectione fuit infernus expellatus et paradysus restauratus. Insuper in isto mense fuit celebratum pascha agni: sicut nunc celebratur pascha christi. ¶ Secundo consideremus tempus resurrectionis christi respectu diei. Nam resurrexit dominica die ut ait Joannes dama⁹. et idem habetur de con. di. 3. c. Sabbato. 2. 78. di. c^o. Ad die dominico. Ista autem dies habet septem privilegia quibus correspondent septem mysteria resurrectionis christi. ¶ 1^m quia dominica dies est prima dierum omnium sicut ecclesia cantat et colligitur ex primo genesis. Sicut ergo illa fuit prima dies veteris testamenti: ita fuit prima in novo testamento. ¶ 2^m privilegium diei dominice quia in ipsa fuit creata lux corporalis. Sic in die resurrectionis christi producta fuit lux spiritualis que est fides illuminans intellectum in mentibus apostolorum. ¶ 3^m privilegium diei dominice quia in ipsa fuit creata angelica natura. Sic in die resurrectionis plurimum letificata ex victoria christi resurgentis. ¶ 4^m privilegium quia in ipsa die fuit creata materia prima s^z Bedam. Sic in die resurrectionis materia corporis christi fuit singulariter sublimata per reunionem anime et gloriosam conditionem corporis. ¶ 5^m privilegium illius diei dominice quia in illa fuit creatus tempus nature sic in die resurrectionis christi fuit creatum tempus gratie. ¶ 6^m privilegium quia tunc fuit celum empiricum de nouo productum. Ista in die resurrectionis fuit noviter dedicatus in dispositione propinqua quia ipsum est locus spirituum et corporum glorificatorum. Nunc autem christi corpus primo fuit glorificatum. ¶ 7^m privilegium quia in illa die deus ostendit magnitudinem sue potentie in creando: ita nunc resurgendo: quia sicut in morte patientia: ita in resurrectione potentiam declaravit. ¶ Tercio consideremus resurrectionem christi respectu anni quo videlicet anno etatis sue resurrexit. Ad quod sciendum quod christus quando fuit baptizatus erat quasi annorum triginta: ut dicitur Luc. 3. c. Et postea triennio docuit. Ista quod fuit mortuus et

resuscitatus in etate trigintatium anno⁹ rum et paulo plus: quam etatem dicit Augustinus l^o. 22. de civitate dei perfectissimam esse quia usque ad istam etatem natura humana proficit et exinde incipit deficere. In hac autem etate et nos resurgemus sibi illud apostoli ad ephesios. 4. c. Donce occurramus omnes in virum perfectum: in mensuram etatis plenitudinis christi. ¶ Ad ex testimonio angelorum et apostolorum et aliorum qui viderunt christum post resurrectionem probatur quod vere surrexit.

Cap. 2^m.

¶ Secundum mysterium contemplandum de resurrectione christi dicitur veritatis. Surrexit namque dominus vere. Que veritas probatur triplici testimonio scilicet.

¶ Angelorum.

¶ Apostolorum.

¶ Aliorum.

¶ Primo probat veritas resurrectionis christi testimonio angelorum. Quatuor enim angeli in die resurrectionis christum surrexisse testificati sunt. ¶ Primus fuit qui apparuit extra sepulchrum de quo sic dicit Matheus ultimo. c. Ecce terremotus factus est magnus angelus autem domini descendit de celo et accedens reuoluit lapidem et sedebat super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur: vestimenta autem eius sicut nix. Pre timore autem eius exterriti sunt custodes et facti sunt velut mortui. Respondens autem angelus dixit mulieribus. Nolite timere scio enim quod iesum qui crucifixus est queritis. Non est hic: surrexit enim sicut dixit: venite et videte locum ubi positus erat dominus. Et cito euntes dicite discipulis eius quia surrexit. Ecce precedet vos in galileam. ¶ In quibus verbis describuntur quatuor istius angeli conditiones insignes. ¶ Prima est quod ipse fuit virtuosus in descensu quia terremotus factus est magnus dum descendit. ¶ Secunda quia fuit gloriosus in suo aspectu eo quod erat aspectus eius sicut fulgur etc. ¶ Tertia quia fuit terribilis in suo effectu. Nam pre timore eius exterriti sunt custodes. ¶ Quarta quod fuit delectabilis in suo aspectu. Nam sermo

ne blando dixit mulieribus. Nolite time-
re &c. ¶ Secundus angelus apparuit eade-
dem hora intra sepulchrum. de quo dicit
¶ Marcus ultimo. c. ¶ Ad mulieres introeu-
tes in monumentum viderunt iuuenem se-
dentem in dextris coopertum stola candi-
da & obstupuerunt. Qui dixit illis. Nolite
expauescere. Iesum queritis nazarenum
crucifixum. Surrexit: nō est hic. ¶ Tertius
& quartus angelus fuerunt illi duo quos
vidit maria magdalena intra monumen-
tum sola: quorum vnus erat ad caput: ali-
us ad pedes sepulchri: vt dicitur Joannis
20. c. Qui dixerunt. Mulier quid ploras.
Cum ergo isti angeli forent in gratia cōfir-
mati non potuerunt peccare veniali neq;
mortaliter & per consequens nec potuerunt
mentiiri. ¶ Secūdo pbatur veritas resur-
rectionis christi testimonio apostolorum:
de quibus dicitur actuum. c. Virtute
magna reddebant apostoli testimoniu;
resurrectionis iesu christi. ¶ Nam ipsa die
resurrectionis apparuit discipulis congre-
gatis in vno absente Thoma: vt dicit Jo-
annis. 20. c. ¶ Eadem die apparuit discipu-
lis euntibus in emaus: vt scribitur Luce
24. c. ¶ Apparuit etiam simoni. ¶ Octaua
hō die apparuit discipulis presente thoma.
¶ Postea apparuit discipulis piscantibus
vt dicitur Joannis ultimo. c. Item appa-
ruit eis in monte thabor. ¶ Mathei ultimo
c. ¶ Tandē in die ascensionis apparuit eis
in cenaculo & exprobrauit incredulitatem
illorū & duriciam cordis. ¶ Marci ultimo. c.
¶ Deinde apparuit eis in monte oliueti et
tunc videntibus illis ascendit in celus: vt
patet Luce ultimo. c. & actuum p. c. ¶ Ter-
tio probatur veritas resurrectionis christi
testimonio visionum. visus nāq; fuit chri-
stus multipliciter a multis quib; fides ad-
hibenda est. ¶ Vidit eum stephanus stan-
tem a dextris dei: vt scribitur actuum. 6. c.
qua visione confortatus pro lapidantibus
exorauit: & lapides torrens illi dulces fue-
runt atq; vt christus suum spiritum acci-
peret postulauit. ¶ Vidit illū Marcus euā-
gelista postq; vulneratus repositus fuit in

carceribus. Ibi enim dominus iesus visi-
tauit eum dicens. Pax tibi marce euāge-
lista meus. Noli timere quia ego tecum su-
m. ¶ Vidit illum paulus qui cum in suis disci-
pulis atrociter persequebatur quare vt scri-
bitur actuum. 26. c. dum loquebatur cum
agrippa dixit: ego quidem existimaueram
me aduersus nomen iesu nazareni debere
multa contraria agere. Quod & feci hiero-
solyms & multos sanctorum ego in carce-
ribus inclusi a principibus sacerdotum po-
testate accepta. Et cum occiderentur detuli
sententiam. Et per omnes synagogas fre-
quenter puniens eos compellebam blas-
phemare nomen eius. Et amplius insaniens
in eos persequebar vsq; in exterarū ciuita-
tes. Et dum irem damascum cum potesta-
te & permisso principum sacerdotū die me-
dia vidi rex de celo supra splendorem solis
circumfulsisse me lumen & eos qui mecum
erant. Omnesq; nos cum cecidissemus in
terram audiui vocem dicentē mihi hebrai-
ca lingua. Saule saule quid me perseque-
ris. Durum est tibi contra stimulum calci-
trare. Ego autem dixi: Quis es domine.
Dominus autem dixit. Ego sum iesus na-
zareus quem tu persequeris. Sed exur-
ge & sta super pedes tuos. Ad hoc enim ap-
parui tibi vt constituam te ministrum & te-
stem eorum que vidisti. Et in epistola pri-
ma ad corinthios. c. 15. ait. Tradidi enim
vobis in primis quod & accepi: quoniam
christus mortuus est pro peccatis nostris
sē scripturas et quia sepultus est et quia
resurrexit tertia die sē scripturas: & quia
visus est cephe & post hoc undecim. Deinde
de visus est plusq; quingentis fratribus
simul ex quibus multi manēt vsq; adhuc.
Quidam autem dormierunt. Deinde vi-
sus est iacob: deinde apostolis omnibus.
Mouissime autem omnium tanq; aborti-
uo visus est & mihi. ¶ 1. Cor. 15. c. Cum mar-
the. extra de celebratione missarum dicit.
¶ Paulus appellat seipsum abortiuum qz
sicut fetus abortiuus cum labore & angu-
stia ad lucem trahitur: ita paulus cum ar-
tractione venit ad fidem. 23. q. 4. c. discipuli

et. c. Quis vos. ¶ Grande est testimoni-
um pauli et in nullo suspectum quippe qui
postquam vidit christum factus est defensor
validissimus et predicator ardentissimus
nominis eius: immo qui clamabat. Ego
in hierusalem paratus sum alligari et mo-
ri pro nomine eius et tandem in urbe pro
christo mori truncatione capitis non recu-
savit. ¶ Sed reuera singulare et precel-
lentissimum testimonium christi suscitati fuit
diebus novissimis consignatio miraculo-
sa sancti francisci. biennio quippe signa vi-
sibilia et miraculosa tulit in suo corpore: de
quibus plene diximus in opere de lau-
dibus sanctorum. Quis nam dubitare
potest de christo: cum videat franciscum
stigmatibus illis sacris ita decoratum. Ob
id sanctus Bonaventura in legenda sic
sanctum franciscum alloquitur. Jam non
per hec signa certissima non duobus aut
tribus testibus ad sufficientiam: sed quam plu-
rimis ad superabundantiam comproba-
ta testimonia dei in te et per te credibilia fa-
cta nimis omne infidelibus auferunt ex-
cusationis velamen. ¶ Et ut idem Bonave-
tura refert. Descendit angelicus vir fran-
ciscus de monte secum ferens crucifixi effi-
giem non in tabulis lapideis et lignis ma-
nu figurata et artificis: sed in carneis mem-
bris descriptam digito dei viui. Resonat
ergo ex omni parte veritas resurrectionis
christi quam predicauerunt apostoli: dese-
derunt proprio sanguine martyres: expu-
gnare et extinguere tentauerunt imperato-
res et reges et non valuerunt: eo quod ipse est
rex regum et dominus dominantium.

¶ Qualiter christus resurrexit cum qua-
triplici actu fortitudinis.

Cap. 3^m.

¶ Tertium mysterium contemplan-
tium de resurrectione christi dicitur
qualitatis. In quo videndum erit
qualiter christus resurrexit. Ad quod dici-
mus quod sicut fuit ad modum agni immola-
tus: ita fuit ad modum leonis resuscita-

tus. Et hoc propter quadruplicem fortitudi-
nis actum. ¶ Primus fuit quia fregit clau-
stra inferni. Ad quem accessit non ut ad
locum penalem sed ad consolationem pa-
trum ibidem existentium. ¶ Secundus actus
fuit quia subiecit potentiam diaboli: et
amputavit manum eius attrahentes que
attraherat etiam iustos ad lumbum: ut di-
cit dominus Bonaventura in tertio. di.
22. ¶ Tertius actus fuit quia inde id est de
inferno iustos omnes eripuit et eduxit.
¶ Quartus actus quia semetipsum pro
patria virtute suscitavit. ¶ Intelligenduz ta-
men quod christi resurrectio fuit qualificata
quadruplici dispositione divina. ¶ Pri-
ma fuit quia caro eius sanctissima non vi-
dit corruptionem per triduum divina vir-
tute preservata. ¶ Secunda fuit quia caro
illa fuit reparata. Cum enim ibi fuerint li-
uores et vulnera ac plage tumentes ex fla-
gellis: omnia ista fuerunt virtute divina
sanata absque medicamine remanentibus
cicatricibus ad decorem. ¶ Tertia disposi-
tio quia christi caro fuit glorificata. Nam
habuit primo dotem impassibilitatis. quod
dicit Apostolus ad romanos. 6. c. Christi
resurgens ex mortuis iam non mori-
tur mors illi ultra non dominabitur. ¶ Se-
cundo habuit dotem subtilitatis per quam
exiit de sepulchro clauso. ¶ Tertio habu-
it dotem agilitatis per quam evanuit ab
oculis eorum. Luc. 24. c. ¶ Quarto habu-
it dotem claritatis quam tamen occulta-
vit discipulis manifestandam electis et in
die iudicii etiam reprobis. Resurrexit igitur
triumphator mortis: expoliator infer-
ni: et mundi redemptor: qui numero ele-
ctorum completo resurgere faciet amico-
rum suorum corpora suis propriis anima-
bus unita: ut sic percipiat eternaliter gau-
dia eterne vite. Ad quam nos perducatur ipse
dei filius qui est benedictus per omnia se-
cula seculorum Amen.

¶ Feria secunda post dominicam resurre-
ctionis. De sanctissima fide.

Sermo quinquagesimus primus.

Stulti et tardi

corde ad credendum. verba sunt redemptoris nostri originali /
ter Luce. 24. c. et in euangelio hodierno. Conatur hostis animarum nostrarum mul-
te suis nocendi modis mortalium corda a fide iesu christi retrahere: quoniam cum il-
lorum excecaverit intellectum facile ad que-
cumque scelera eos precipitare potest. Sub-
lata namque fide relique virtutes fundamen-
tum non habent. unde Gregorius p. 2. q. p. 3. c. Cum paulus ait. Cum paulus dicat fundamentum aliud nemo potest ponere preter id quod positum est quod est christus iesus id est fides christi: consequenter probatur quia ubi christus non est funda-
mentum nullum boni operis est super edi-
ficium. Fides namque est que mundum vin-
cit. unde Iohannes prima canonica. c. 5. ait. Hec est victoria que vincit mundum fides nostra id est que vincere facit que sunt in mun-
do videlicet superbiam: auaritiam et luxu-
riam. et ipsa diaboli tentationes exterminat. Unde Apostolus ad ephesios. 6. c. inquit. In omnibus sumentes scutum fi-
dei in quo possitis omnia tela inimici ignea extinguere. et ipsa hominem iustificat. unde Genesis. 15. c. scribitur. Credidit Abra-
ham deo et reputatum est ei ad iusticiam. et ipsa credentes filios dei efficit: ideo Iohannis primo. c. dicitur. Dedit eis potesta-
tem filios dei fieri hijs qui credunt in no-
mine eius. et ipsa a periculis liberat. Nam per fidem abraham exiit de vr: id est de igne caldeorum illesus. Cum enim non vel-
let ignem adorare quem caldei deum dice-
bant ut experiretur virtutem dei sui mis-
erunt ipsum in ignem: sed non recepit lesio-
nem. Abram vero germanus eius et pater sa-
re et loth illuc missus quia in fide defecit co-
bustus est. Ananias et saphira in fornace mis-
si laudabantur et benedicebant deum nec ignis nocebat eis. Quare Paulus ad hebreos. xi. c. dicit. Sancti per fidem vicerunt regna operati sunt iusticiam adepti sunt re-
promissiones: obtinuerunt ora leonum: extinxerunt impetum ignis. Et ne singula

repetamus fides corporis et anime salutem operatur. Ob quod iesus dei filius Luce 7. c. dixit magdalene. Et Luce. 18. c. ceco. Fides tua te saluum fecit. Qua de re in pre-
senti sermone de fide dicere statui: quam perdiderant discipuli cunctes in emans: quos Christus dure redarguit. De ipsa itaque fide tria mysteria proponemus de-
claranda.

¶ 1^m de virtuositate.

¶ 2^m de necessitate.

¶ 3^m de qualitate.

¶ De multiplici acceptione fidei. Et quo-
modo diffinitur. Et qualiter est virtus theo-
logica ex eo quod est a deo et terminat ad ipsum sicut ad obiectum. Cap. 1^m.

¶ Primum mysterium de fide decla-
randum dicitur virtuositate. pro-
curat intelligentia tria erunt videnda

¶ 1^m quod modis capitur fides.

¶ 2^m quid est fides.

¶ 3^m utrum fides sit virtus.

¶ Primo videndum est quod modis ca-
pitur fides. Et ex dictis Alexandri in tertio summe. Et Bonaventure in 3°. di. 23. et ex glosa in. c. p. de summa trini. et fi. catho. ha-
betur quod fides sumitur duodecim modis.

¶ Primo sumitur pro sponsione. unde p. ad timotheum. 5. c. dicitur. Primam fidem irritam fecerunt. Glosa id est sponsionem. Sic sumitur ab Augustino. 23. q. p. 3. c. Mo-
li. Noli inquit fidem fallere quoniam gra-
ue est. Et iterum ibi. Fides quando promittit etiam hosti seruanda est. Hoc modo etiam dicit Isidorus. 22. q. 4. In malis pro-
missis rescinde fidem. ¶ Secundo sumitur fides pro fidelitate ut cum quis retinet si-
deliter et restituit sibi commissam et similia. Et de hac Hieremie. 6. c. dicitur. Perijt fi-
des. Et proverbiolum. 20. c. Virum fide-
lem quis inueniet. ¶ Tertio sumitur fides pro conscientia. Iuxta illud ad romanos 14. c. Omne quod non est ex fide peccatum est. Glosa. 28. q. p. 3. c. Omnes. id est omne quod est contra conscientiam. ¶ Quarto sumitur fides pro innocentia: ut. 22. q. 4. c. Innocens. ¶ Quinto sumitur fides pro ca-
ritate thori. ut. 27. q. 2. c. Coniuges. Et. c. Coniunx. ¶ Sexto sumitur fides pro cre-
dulitate id est

dulitate idest pro quodam habitu quo qd
 firmiter assentit sine formidine de opposi-
 to his que clare non videt quecumqz sint
 illa. Puta cum quis credit talem esse suū
 patrem vel matrem. Et de hac Gregorius
 in. 4. dialogorum inquit. Audenter dico:
 quia sine fide nec infidelis vivit. Nā si eun-
 dem infidelem percunctari voluero quem
 patrem vel quam matrem habuit respon-
 debit protinus illum atqz illam. Et Septi-
 mo sumitur fides pro sacramento baptis-
 mi. vnde Augustin⁹ ad bonifaciu. Quid
 est aliud paruuluz habere fidem nisi fidei
 sacramentum. Et. 45. di. c. De iudeis. dici-
 tur. *Et poterit ut fidem quam vi vel necessi-
 tate susceperunt necessario tenere cogant.*
 Et octavo sumitur fides pro acceptione
 conclusionis ex ratione probabili sū q lo-
 gici dicunt. Argumentum est ratio rei du-
 bie faciens fides. Et nono dicitur fides co-
 gnitio que est in patria. Et de hac ad roma-
 nos p. Iusticia dei revelatur ex fide in fidē
 gloria ex fide spci in fidem rei. Et decimo
 capitur fides pro articulis fidei propositis
 ad credendū. Et sic sumit Athanasius cu. 3.
 dicit. Hec est fides catholica quā nisi qsqz
 fidelr firmiterqz crediderit saluus esse non
 poterit. Et undecimo sumit fides pro ha-
 bitu informi: de qua prime ad corinthios
 i. 3. c. dicitur. Si habuero omnem fides rē.
 Et duodecimo acapitur fides pro habitu
 formato. Et de hac ad Romanos p. c. Iu-
 stus ex fide vivit. Hec est virtus theologi-
 ca siue sit informis siue formata. De qua
 Apostolus ait prime ad corinthios. i. 3. c.
 Nunc autem manent fides spes charitas
 tria hec. Et secundo videndum est: quid
 est fides. Et sū Bonaventura quia fides
 multipliciter consideratur ita etiam notifi-
 catur. Quandoqz enim consideratur quā-
 tum ad proprium genus. Et tunc describi-
 tur sic ab Augustino super Joannem. fi.
 des est virtus qua creduntur que non vi-
 dentur. Et non est de omnibus que non vi-
 dentur: vt dicit Magister in littera: sed de
 his que necessaria sunt ad salutem. Et se-
 cundo consideratur fides quantum ad obie-
 ctum siue ad principium motuum. Et sic
 dicit Augustinus ad crescentium. fides est

prima illuminatio mentis ad primam ve-
 ritatem. Et tertio consideratur fides quan-
 tum ad actum proprium. Et sic dicit Ba-
 masen⁹ li. 4. fides est non inquisitus cō-
 sensus circa primaz veritatem. Et quarto
 consideratur fides quantum ad habitum
 disperatum. Et hoc modo inquit Hugo li.
 de sacramentis. fides est certitudo quedā
 animi de rebus absensibus supra opinio-
 nem et infra scientiam constituta. Et primo
 enim fides et scientia sunt habitus dispera-
 ti. Et quinto consideratur fides quantum
 ad suum finem. Et sic describitur ab Apo-
 stolo ad hebreos. xi. c. fides est substantia
 rerum sperandarum ar. non apparentiū.
 Nam fides habet tria. q. p. aspiciat. q. 2. effi-
 cit. q. 3. reficit. q. 4. aspiciat primam veritatem
 non habitam sed sperandaz. Ideo dicitur
 sperandarum rerum. q. 2. efficit idest
 causa est faciens res sperandas esse in no-
 bis. vnde dicitur substantia quia sicut sub-
 stantia est causa suorum accidentium: ita
 fides est causa consequendi bona sperata.
 Et tertio fides reficit seu allicit. vnde dicit
 ar. idest certitudo assentiēdo his que nō
 apparent: et hoc est meritum et laus fidei si
 certe et indubitanter creditur quod non vi-
 detur. Beatus Tho. Tho. 2. 2. q. 8. volēs ver-
 ba Apostoli reducere ad formaz diffinitio-
 nis claram sic dicit. fides est habitus mē-
 tis qua inchoatur vita eterna in nobis fa-
 ciens intellectum assentire non apparenti-
 bus. Et pro clariore autem intelligentia
 preteracte diffinitionis apostoli. Et primo no-
 tandum est q. per predictam diffinitionem
 fides distinguitur ab omnibus que perti-
 nent ad intellectuz. Et primo ab opinione
 suspitione et dubitatione per hoc q. dicitur
 argumentum. Nā per hec tria intellectus
 non firmiter inheret alicui. Per dubitatio-
 nem non magis tendit ad vnam partem
 qz ad aliam. Per opinionem et si declinet
 fortiter ad vnam partem tamen cu. 3. formi-
 dine de opposito. Per suspitionem leuiter
 declinat ad vnam partem. Sed per fidem
 firmiter inheret credendis sine hesitatiōe.
 Et secundo ex hoc q. dicitur non apparen-
 tiuz fides distinguitur ab intellectu qui est
 de principiis per se notis et scientia que est

de conclusionibus per demonstrationem
acquisitis per que aliquid intellectui appa-
renter fit cuiusmodi non est fides. ¶ Tertio
per hoc qd dicitur substantia rerum speran-
darum distinguitur a fide communiter su-
pta: scilicet credulitate que est etiam de hu-
manis: sicut cum quis firmiter credit parē-
tes suos esse talem et talem. ¶ Secundo no-
tandum qd fides dicitur substantia rerum
sperandarum potius qm diligendarum ex
eo qd dilectio potest esse presentium et absē-
tium visorum et non visorum. Sed spes est
tū de absentibus et non visis: de quibus
etiam est fides: quia et si videantur ea que
sunt fidei aliquo modo scilicet vt credēda
non tamen oculo corporali vel intellectu
li demonstratiue. ¶ Tertio notandum: qd
arg^m dicitur multipliciter. ¶ p^o brevis enar-
ratio subsequentiū: vel brevis collectio
materie simul sumptę totius libri. Et sic su-
mitur in biblia vbi prologi librorum ali-
quando dicuntur argumenta. ¶ 2° arg^m di-
citur ostensio vel manifestatio fm illud Jo-
annis. 3. Omnis qui male agit odit lucem
et non venit ad lucem vt non arguant ope-
ra eius. ¶ 3° dicitur argumentum ratio rei
dubie sciens fidem: et hoc modo sumitur
in logicis: sed in theologicis econtra fides
facit argumentum seu rationem. ¶ 4° dici-
tur arg^m certitudo ex qua animus moue-
tur in aliquid et sic fides dicitur argumētū
¶ Tertio videndum est vtrū fides sit vir-
tus. Et qd sic patet fm Bonaventurā. 23.
di. tertij libri. vñ quia ipsa est principium
nostre salutis: tū quia est opposita vicio
infidelitatis: tū etiam quia in illa confi-
litur recitudo vite fm regulam iusticie que
est vt hō simpliciter credat hys que nobis
sunt a deo reuelata. Nec obstat qd Arist. et
sui sequaces ceteriqz philosophi nō posue-
runt nisi virtutes. Aut morales: vt prudē-
tiam: iusticiam: fortitudinem et temperan-
tiam. vel intellectuales: vt sunt intellectus
scientia: sapientia: prudentia et ars. de qui-
bus loquitur Arist. in 6. ethicorum. quo-
niam fm Tho. p^o 2°. q. 62. preter supradic-
tas virtutes necessariū fuit esse virtutes
theologicas. Nam per virtutem perficitur
homo ad actus quibus in beatitudinem

ordinatur. Est autem duplex hominis bea-
tudo. Una pportionata nature ad quā
peruenire pōt per principia sue nature. Alia
excedens hominis naturam ad quam ho-
mo sola virtute diuina attingere potest. Et
quandam diuinitatis participationes. Et
quia huiusmodi beatitudo proportionem
humane nature excedit: principia natura-
lia hominis ex quibus procedit ad bene-
agendum fm suam proportionem nō suf-
ficiunt ad ordinandum hominem in bea-
titudinem predictam. vnde oportet qd su-
peraddatur homini diuinitus aliqua prin-
cipia per que ita ordinetur ad beatitudinē
supernaturalem sicut per principia natu-
ralia ordinatur ad finem connaturalē non
tamen absqz adiutorio diuino. Et hec p^o /
cipia dicuntur virtutes theologicę: tū qz
habent deum pro obiecto inquantū per
eas recte ordinamur in deū: tū quia a solo
deo nobis infunduntur: tū quia sola diu-
na reuelatione in sacra scriptura nobis tra-
dunt. ¶ Franciscus s^o de maronis in quo-
dam tractatu de virtutibus ait. qd virtus
theologica fm nominis significationē di-
citur virtus diuina a theos qd est deus. vñ
de dionysius in li^o de diuinis nominibus
omnia ad deū pertinentia siue ad diuini-
tatem vocat theologica. ¶ Sed aliquid di-
citur diuinū tripliciter. ¶ Aut quia in deo
formaliter reperitur: vt eternitas bonitas
immensitas et huiusmodi que dicuntur per-
fectiones diuine. ¶ Aut quia deo assimī-
latur. Sicut Dionysius li^o de diuinis no-
minibus vocat sanctum hierotheum virtū
diuinum quia deo similis erat per partici-
pationem virtutum. ¶ Aut quia ad deum
terminatur sicut ad obiectum. Sicut theo-
logia dicitur scriptura diuina qz de deo loq-
tur. Dicuntur ergo virtutes theologicę di-
uine: non p^o nec scdo sed tertio modo: qz s.
sunt a deo et ad ipsū terminantur sicut ad
ppriū obiectū. ¶ Sigs s^o obiceret qd me-
thaphisica non ponit virtus theologica et
tamen negociatur circa deum et substanti-
as separatas. ¶ Respondet franciscus qd metha-
phisica est de deo sub rōne cōi que est nāli-
ter nota. virtus s^o theologica sub ratione
ppria que est credita. Multa est xpianorū

obligatio ad benignissimum deū qui tāta luce veritatis corda nra respergit vt fide media magis ibuta sit vna vetula de diuinis q̄s gentiles pbi qui cuanuerunt in cogitationibus suis.

Quod fides est necessaria ad salutē et etiā credenda sunt aliq̄ que ratione nāli pbari possūt et aliqua etiā explicite. Cap. 2^m.

Ecundum mysterium declarādū de fide dī necessitatis. vbi sunt tria dubia decidenda.

Quod p̄m vtrum fides sit ad salutē necessaria. 2^m vtrū sit necessariū credere aliq̄ que ratione nāli possent de deo inuestigari.

Quod 3^m vtrum sit necessariū credere aliq̄d explicite.

Ad p̄m dubiū respōdet Athanasius in symbolo dicēs. Quicūq̄ vult saluus esse ante oīa opus est vt teneat catholicā fidē. Quā nisi quisq̄ integrā inuolūtāq̄ sua uerit saluus esse non poterit. Rō aut quare fides est necessaria q̄ ipsa illuminat intellectū ad necessariā cognitionē dei. In oī enim via et in oī operatione est p̄ necessaria cognitio finis ipsius operatiōis vel vie. Quia finis est causa causarū ex 1° methacē et finis mouet agentē et est p̄ncipiū omniū operationū n̄arū ex 1° ethicorū. Et 1³ finis sit vltimus in executione: tñ est p̄mus i in tētiōe et mouet agētē. Sicut ergo se habet p̄ncipiū in demonstrabilia in speculabilibus sic se habet finis in operabilibus. Cū hō in hoc mūdo oēs simus viatores et nō habeamus hic ciuitatē manentē vt dī ad hebrēos vltimo. c. finis ad quē ordinati sumus et ad quē debemus tendere est de⁹. vñ ad agē finiarū di. p̄ scdī libri ait. Fecit deus rōnalē creaturā vt summū bonū iteligeret: intelligendo amaret: amādo possideret: et possidēdo frueretur. Et Aug⁹ in p̄ p̄fess^m. Fecisti nos dñe ad te et inquietū est cor n̄m donec quiescat in te. Sicut itaq̄ deus est causa efficiens oīum per potētias suā et causa exemplaris per suā sapiām: sic est et finalis per suā bonitatem. Quare apocalypsis p̄. c. dicit. Ego sum alpha et o: p̄ncipiū et finis. Cū ergo ip̄sē de⁹ sit finis n̄ sequit q̄ nos debemus ipsū scire et cognoscere. Immo vt pbat Thō. in 3° cōtra

gentiles. Intelligere deū est finis oīs itelle ctualis substantie. Et in p̄ contra gentiles inducit Aristotelem qui in. 10. ethicorū reprehendit simonidem quēdā qui p̄ sua debat hominibus vt pretermitterēt diuinā cognitionem et humanis rebus ingenium applicarēt. Opportere inquitbat hominem humana sapere et mortalia mortalem. Contra quem simonides dicit Philo sophus q̄ homo se debet ad immortalia et diuina trahere quātū potest. Quare videtur q̄ necessaria sit cognitio de diuinis ad quā habendam pro statu isto pueniens medium est fides. Et ad hoc clarius intelligendū: nota s̄m Thō. in. 4. cōtra gentiles q̄ homo de diuinis triplicē cognitionē habere potest. 1^a est cognitio nature: et hec habet per naturalē rationē. 2^a est cognitio gratie: et hec habetur per diuinale reuelationē. 3^a est cognitio glie: et hec habet per sup̄naturalē illuminationē. 1^a cognitio bona. 2^a melior. 3^a optima. Ultima cognitio hū nō pōt absq̄ scdā qua homo cogit que inuestigari nō possūt rōne nāli ex reuelatione dei. Cognitio ergo fidei illuminat intellectum ad cognoscendum deū et vnum creatorem celi et terre: et reliqua in articulis fidei p̄posita. Et secundum dubiū fuit vtrū sit necessariū credere aliq̄ que etiā de deo ratione naturali possent inuestigari: vt q̄ deus est: et q̄ de⁹ est vnus et filia. Ad q̄d respondet Thō. 22. q. 2. et in primo contra gentiles q̄ sic multiplici ratione.

1^a q̄ cognitio fidei est certior.

2^a q̄ velocior.

3^a q̄ communior.

4^a q̄ amplior.

5^a q̄ vtilior.

Prima ratio est quia cognitio fidei est certior. Nā cōnaturalis est multū deficiēs a cognitione diuinorū. Cuius signū est: q̄ pbi p̄scrutātes diuina naturali ingenio in multis errauerunt et sibiipsis contraxerunt: vt apparet in eorum dictis atq̄ sententijs: quia homo falli potest: deus autem falli non potest. Nam si humana ratio non potest pertingere ad perfectam cognitionem rerum creatarū sensibilium: q̄to

r 2

magis in reb⁹ diuinis que nullo sensu per
cipi possunt quia vt inquit Arist. in prolo
go methaphisice. Deus est remotissimus
a sensu: vt igitur esset apud homines idubi
tata et certa cognitio de deo oportuit q^d di
uina eis per modum fidei traderentur qua
si a deo dicta qui mentiri non p^ot. ¶ Hinc
Lactantius li^o primo diuinarum institutio
nuz inquit. Omissis terrenis huiusce phi
losophie auctoribus nil certe asserentibus
agrediamur viam rectam quos equidem
si putare⁹ satis idoneos ad bene viuendu
duces esse et ipse sequeretur et alios vt seque
rentur hortaretur. Sed cum magna inter se
concertatione dissideant secumq³ ipsi ple
ruq³ discordent apparet eoruz iter nequa
q³ esse directum. Siquidem sibi quicq³ vt
est libituz proprias vias impresserunt: co
fusionemq³ maximam inquirentibus ve
ritatem reliquerunt. Nobis autem qui sa
cramentum religionis accepimus cum sit
veritas reuelata diuinitus omnes vtriusq³
sexus sine vlllo discrimine ad celeste pabu
lum couocamus. Nec ille. Tertio ergo est
cognitio que habetur per fidem q³ que ha
betur per scientiaz ex parte cause certitudi
nis: quia fides innititur veritati diuine que
est eius obiectuz. Scientia vero innititur ra
tioni humane vt refert Tho. 22. q. 4. articu
lo vltimo. Hic Apostolus ad ephesios. 4.
c. ait. Non amplius ambuletis sicut et gen
tes ambulant in vanitate sensus sui tene
bris obscuratum habentes intellectum.
¶ Secundo cognitio fidei est velocior q³
illa que habetur per rationem naturalem
Scientia namq³ ad quam pertinet proba
re deum esse et esse vnuz et esse nobilissimu
potentissimu et vltimo hominibus ad
scenda proponitur suppositis multis alijs
scientijs. Et sic non nisi post magnum tem
pus cognoscerentur ista de deo. Nam me
thaphisica que circa diuina versatur inter
philosophie partes vltima remanet ad
scenda. ¶ Tertio cognitio fidei est commu
nior. Multi enim in studio scientie profice
re non possunt propter multa impedimen
ta. ¶ Nam aliqui impediuntur a studiose
inquisitionis fructu qui est inuentio veri
tatis propter indispositionem complexio

nis: ex qua multi naturaliter sunt indispor
siti ad scientiam. ¶ Aliqui impediuntur ne
cessitate rei familiaris. Oportet enim in
ter homines esse aliquos qui teporaliu
administrandis insistant qui tantum tem
pus in ocio contemplantine cognitionis non
possent expendere vt ad summum fastigi
um humane inquisitionis pertingeret sci
licet dei cognitionem. ¶ Quidam insuper
retrahuntur voluntaria pigricia. Isti ergo
tales omnino a dei cognitione fraudaren
tur et consequenter a felicitate perfecta. Fu
it ergo necessarium vt diuina per modum
fidei credenda proponerentur. Cuius co
gnitio comunis est omnibus vt sic omnis
caro saluari possit. Quia sicut dicit ad co
locenses. 3. c. In christo iesu non est mascul
lus et femina: non est seruus neq³ liber.
¶ Quarto cognitio fidei est amplior quia
ad plura extenditur q³ cognitio que habe
tur per rationem naturalem. Nam per ra
tionem naturalem non possumus cognos
cere deo nisi q^d est et q^d est vnus et similia.
Sed noⁿ q^d sit trinus in personis nec q^d vir
go possit parere et huiusmodi. Ideo et po
stolus primum ad corinthios. 2. c. ait. Loqui
mur dei sapientiam in ministerio quam ne
mo principum idest philosophorum hui⁹
seculi nouit. O aurea secula nostra luce ve
ritatis per iesum christum dominu nostru
illustrata adeo vt in cognitione rerum al
tissimarum dei multo magis proficiat vna
vetula christiana q³ omnis schola getiliu
philosophorum. Impletum quippe est di
ctum Ysaie. xi. c. Repleta est terra scientia
dñi sicut aque maris operientis. ¶ Quinto
cognitio fidei est utilior. Nam assentire
hys que naturaliter cognosci possunt nul
lius est meriti sicut credere q^d sol mouetur
et similia. Sed assentire hys que a deo sunt
reuelata maximi est meriti. Primo ratio
ne reuerentie quam exhibet homo deo q^d
credit ei etiam ea que non capit. Nam quā
do aliquis credit simplici verbo alicuius
de hys que alias ignorat exhibet sibi ho
nore. vnde Valerius maximus li^o. 8. c.
i. 6. inquit. Pictagore tanta auctoritas ab
audito abus fuit tributa vt que ab eo acce
perant in disputationem ducere nefas esti

marent. Qui etiam interpellati ad reddendum causam hoc respondebant ipsum dixisse. Quantomagis homo debet credere deo qui reuelauit nobis mysteria fidei per dilectum suum filium unigenitum pro nobis incarnatum et per prophetas et apostolos ac sanctos suos. § 1° credere est maxime meriti quia homo humiliat intellectum suum ad credendum ea que intellectu non potest percipere dicendo cum Hilario: quia plura potest deus facere quam intellectus intelligere. Ad autem sic credere sit meritorium probatur a sancto Thoma. 2.2. q. 2. Quia omnis actus qui subiacet libero arbitrio merito a deo per gratiam et relatus in deum est meritorius. Sed credere est actus intellectus assentientis veritati diuine et imperio voluntatis mota a deo per gratiam: et sic subiacet libero arbitrio in ordine ad deum: ergo actus fidei est meritorius. Insuper per omnis actus virtutis est laudabilis et meritorius. Sed credere est actus fidei que est virtus: ergo meritorius. Propterea Augustinus super Ioannem ait. Sicut in radice arboris nulla proorsus apparet pulchritudo et tamen quicquid est in arbore pulchritudinis vel fructus ex illa procedit. Sic ex fidei humilitate quicquid meriti quicquid beatitudinis anima susceptura est ex fidei fundamento procedit. Tertium dubium fuit utrum sit necessarium credere aliquid explicitum. § Ad quod respondet Thoma. 2.2. q. 2. Ad semper fuit necessarium credere aliquid explicitum. Et in veteri testamento et apud omnes nationes sufficiebat credere illa duo que ponit Apostolus ad hebreos. xi. c. Accedentium ad deum oportet credere quia est: et quod inquirentium se est remunerator. Et in diuino esse includunt omnia que credimus i deo eternaliter existere: ut trinitatem et perfectiones omnes in quibus nostra beatitudo consistit. In fide autem prouidentie que ibi notatur cum dicitur quod inquirentium se est remunerator: includuntur omnia que a deo temporaliter dispensantur ad hominem que sunt via perueniendi in beatitudinem ut redemptio facta per christum in qua implicite continentur: incarnatio: resurrectio: passio: et huius

modi. Minores ergo credendo illa duo expresse credebat implicite omnes articulos fidei et hoc sufficiebat eis. Maiores autem ut prophete et alij habuerunt de quibusdam articulis fidem explicitam. In nouo autem testamento post tempus gratie reuelate non sufficit illa duo credere explicitum. Sed oportet quod omnes tam maiores quam minores habeant explicitam fidem de mysterijs christi: ut incarnationis: passionis: resurrectionis: ascensionis et huiusmodi precipue de hijs que communiter solemnizat ecclesia: et que publice proponuntur. Aut etiam de mysterio trinitatis quantum ad numerum et distinctionem personarum: quia hoc exprimitur in mysterio incarnationis. hoc enim per se est obiectum fidei. Quia illud proprie et per se pertinet ad obiectum fidei per quod homo consequitur beatitudinem et quod est via hominibus veniendi ad beatitudinem. Hoc est mysterium incarnationis: passionis et huiusmodi. Quia ut dicit de concordia. 8. c. Firmissime. Ab ira dei quam incurrimus propter originale peccatum nullus liberatur nisi per fidem mediatoris hominis iesu christi: sed ut dictum est in veteri testamento implicite: nunc explicitum in nouo testamento quo ad adultos. per accidens autem et secundario pertinent ad obiectum fidei omnia que in scriptura sacra diuinitus tradita continentur. Sicut quod abraham habuit duos filios: quod dauid fuit filius ysaie et huiusmodi. Et quantum ad ista que secundario pertinent non tenetur homo explicitum credere: sed solum implicite: et in preparatione animi in quantum paratus est credere quicquid in sacra scriptura continetur. Sed tunc tenetur hoc explicitum credere quando hoc ei consisterit in doctrina fidei contineri.

Ad fides debet esse integra simplex et operosa. Cap. 3^m.

tertium mysterium declarandum de fide diuinitatis. In quo sciendum quod ad fidem dei perfectione requiruntur tres conditiones.

1^a diuinitatis.

2^a simplicitatis.

3^a operositatis.

Prima fidei conditio est integritas. Debet enim quilibet credere omnia que credenda sunt. Qui enim ita crederet omnes articulos ut unum pertinaciter negaret saluari non potest. Immo ut dicit Thoma. 22. q. 5. In hereticis qui errant in uno articulo licet in alijs non errant non est fides nec formata nec informis. Ratio est quia sublata formali ratione obiecti fidei fides remanere non potest sicut in alijs habitibus: ut etiam remota luce visio esse non potest. Obiectum autem fidei formale est veritas prima secundum quod manifestatur in sacris scripturis et doctrina ecclesie. unde quicumque non inheret infallibili et divine regule et doctrine ecclesie que procedit ex veritate prima in sacris scripturis manifestata ille non habet habitum fidei. Sed ea que sunt fidei alio modo tenet quod per fidem. Manifestum est autem quod ille qui inheret doctrine ecclesie sicut infallibili regule omnibus assentit que ecclesia docet. Alioquin si de hijs que ecclesia docet que vult tenet et que vult non tenet: non iam inheret doctrine ecclesie sicut infallibili regule sed proprie voluntati. Et sic manifestum est quod hereticus qui pertinaciter discedit unum articulum fidei non est paratus in omnibus sequi doctrinam ecclesie. Si enim non pertinaciter discederet unum articulum iam non est hereticus sed solus errans. Hereticus ergo qui de uno articulo fidem non habet de alijs etiam articulis fidem non habet sed opinionem quandam secundum propriam voluntatem. **S**ecunda conditio fidei est simplicitas. Debet unusquisque simpliciter confiteri fidem christi absque rationum auxilio: ut patet de summa trinitate et fide catholica. c. 3. Et Gregorius dicit in homelia. Fides non habet meritum cui humana ratio prebet experimentum. Sed contra potest quis arguere. Nam in glossa in c. Si quando. de rescriptis. dicitur quod de omnibus est ratio reddenda. Et prelati parati debet esse reddere rationes omni poscenti: ut dicit Petrus prima sua canonica. c. 3. Et ad idem facit quod notatur. 36. di. 3. Ecce. Et. ff. de religiosis et supribus finium. l. Si quis. §. Sed interdum. Insuper testes examinandus debent reddere rationem sui dicti: Alias dictum eorum non va-

let. 2. q. 3. c. In primis. Et. 4. q. 3. §. Item in criminali. §. Item sola. Et. 24. q. 3. c. Si heres. Et. 68. di. c. Cor episcopi. §. Ad hoc respondet glossa predicta in c. Si quando. quod de omnibus ratio reddi debet si potest reddi. Sed quandoque per impotentiam aliter contingit: aut quia non interest nostra qualiscumque sit illa ratio. **P**ro clarioze tamen huius partis noticia notanda sunt alia que documenta. **P**rimum est secundum Thoma. 22. q. 5. Ratio humana ad ea que sunt fidei potest se habere ad voluntatem credentis dupliciter. **¶** Anomodo antecederet: puta cum quis non vult credere vel non habet promptam voluntatem ad credendum nisi si ratione humana induceretur. Et tunc ratio humana diminuit meritum. **¶** Secundo modo ratio humana se habet ad voluntatem credentis consequenter. puta cum homo habet promptam voluntatem ad credendum etiam sine ratione. Et ex hoc quod diligit veritatem creditur super ea cogitat et amplectitur si quas rationes ad hoc innuere potest. Tunc humana ratio non diminuit meritum fidei sed est signum maioris meriti. **¶** Sanctus Thomas Bonaventura in prologo suo primo sententiarum dicit. Ad rationes inducte pro fide valent. Ad confortandum debiles et infirmos in fide. Ad delectandum fortes: et ad convincendum aduersarios. unde Augustinus libro 3. de trinitate inquit. Aduersus hereticos garulatores elatiores potius quam capatiores rationibus catholicis est utendum. **¶** Secundum documentum est quod ea que sunt fidei et si supra rationem sunt non tamen contra rationem ut dicit Hugo de sancto victore. Et ideo que rere ea que sunt supra rationem non est vituperabile sed laudabile dum tamen quis ista gratanter moderate et cum humilitate. **¶** Tertium documentum est quod ratio naturalis in hijs que sunt fidei potest induci vel cum fide vel contra fidem. Et illa quidem ratio que secundum fidem inducitur potest augere meritum in quantum facit voluntatem magis promptam ad credendum. Ratio autem inducta contra fidem manente eadem voluntate credendi auget meritum. Magis enim meretur ille qui credit illud ad quod videt multas rationes in contrarium quam qui eas

non videt. Sicut qui tentatur vehementius de luxuria vel alio vicio si resistat equali voluntate magis meretur. Hec Tho. in 3°. ¶ Quartum documentum s^m Tho. in primo contra gentiles. Quod credere alicui subito sine deliberatione sine inspiratione et sine motione sufficienti est leuitas mentis. Credere vero cum deliberatione vel inspiratione vel motu sufficienti non est leuitas cordis. Sicut facit ille qui credit ea que sunt fidei. Talis enim habet sufficientes motuum ad credendum. Inducitur enim auctoritate diuine doctrine miraculis confirmatione et amplius interiori instinctu dei illuminantis. Tertia conditio fidei dicitur operositatis. Qui enim credunt debent bene operari et operibus virtutum intendere. Ad hoc enim nos excitant voces scripturarum sanctarum. Unde in deuteronomio 6. c. scribitur. Fac quod bonum est et placitum in conspectu dei domini tui ut bene sit tibi. Et Thobie. 4. c. Multa bona habebimus si timuerimus deum et recesserimus ab omni peccato et fecerimus bene. Et Ecclasticus. 3. c. Logioni quod non esset melius nisi letari et facere bona in vita sua. Et psalmus 33. Declina a malo et fac bonum. Et psalmus 36. Spera in domino et fac bonitatem. Et Ysaie p. c. Quiescite agere peruersa discite bene facere. Et. 7. c. Bonas facite vias vestras et studia vestra et habitabo vobiscum. Et Amos. 5. c. Querite bonum et non malum ut vivatis et erit dominus deus vobiscum. Et Paulus ad romanos. 2. c. ait. Gloria autem et honor et pax omni operanti bonum. Et. 12. c. Providentes bona. Et. 13. c. His non timere fac bonum et habebis laudem ex illo. Et ad galathas. 6. c. Bonum facientes non deficiamus. Et iterum ibi. Dum tempus habemus operemur bonum. Et Joannis prima canonica. c. 3. Qui beneficit ex deo est. Et Aug. 38. di. c. Nullus. Qui recusat bona agere magis diaboli quam christi membrum esse ostenditur et potius infidelis quam fidelis esse monstratur. Et Saluator noster Mathei. 5. c. Sic luceat lux vestra coram hominibus ut videant opera vestra bona. Sed quantum ad opera videtur quasi vbiq^{ue} fides extincta duz illi qui christia-

no essentur nomine pro maiori parte oculos declinaverunt et inutiles facti sunt: nec est qui faciat bonum vix usque ad vultum. Adhuc quippe est diaboli malitia et multiplices sequuntur opera tenebrarum quam lucis. Quod verum esse per experientiam cognoscere potest dum christiani diebus istis contra christum eiusque doctrinam vitam suam ducant in quolibet genere viciozum. Non sic non sic decet christianos vivere: sed iuste sobrie et pie expectantes beatam spem et adventum glorie magni dei. Ad quam nos producat ille qui est benedictus et laudabilis in secula seculorum Amen. ¶ Feria tertia post dominicam resurrectionis. Da iocunda pace.

Sermo quinquagesimus secundus.

¶ Ixit eis pax

vobis. Scribunt h. 8. ba. Luca. 24. c. et in euangelio hodie non. R. E. p. gratissima efficiunt eterno prelo dicatores h. 8. ba. dei qui populo annunciant alta preloia pacis. Inquit enim Ysaie 52. c. Quam pulchri super montes pedes annunciantis et predicantis pacem. Per illam quippe homines filij dei vocari merentur. vultus christus iesus Mathei. 5. c. dicebat. Qui pacifici quoniam filij dei vocabuntur. Hec antiquus hostis vehementer exhorret quam a principio sue conditionis expugnare conatus est. In celo quippe empirico angeli tenebrarum ad plura cum angelis bonis atque exidebatur: totis suis viribus prederunt. Et quia recusaverunt esse pacifici a deo reprobatum sunt et de celo expulsi atque supplicio sepulti non adiudicati. ¶ Propterea filios illis sunt qui iurgia querunt: ite sectantur odia fouent: rixas exercunt: bellaque volunt iniusta. Tales utique christiano nomine indigni esse debent: qui cum christo pariter habere non possunt. Accirco in preloia moue de laudibus pacis dicere statui quam christus postquam a mortuis surrexit discipulis blando sermone annunciat. ¶ Declarabimus itaque de ipsa pace tria mysteria.

¶ primum de distinctionis.

¶ secundum de commendationis.

¶ tertium de fructificationis.

¶ De multiplici pace. s. simulata: iniquata: et ordiata que adhuc multiplex distinguit. La. p. m.

p ¹Primum mysterium declarandum
de pace dicitur distinctionis. Pos-
sumus enim distinguere triplicem
pacem.

²1^a di inquinata.

²2^a simulata.

²3^a ordinata.

²1^a Prima est pax inquinata et viciosa illo-
rum videlicet qui sunt in malo concordēs
Talis pax etiam inter demones reperitur
pro quibus Christus dicebat Luce. xi. et
Mathei. i. Omne regnum in seipsum di-
uisum desolabitur. Si sathan in seipso di-
uisus est quomodo stabit regnum eius. ut
enim inquit Tho. prima parte. q. centesi-
ma decima. Inter demones est prelatio:
quia demonum quidam naturali ordine
sub alijs constituuntur unde actiones eo-
rum sunt sub actionibus superiorum: et
hoc est quod rationem prelationis facit ut
scilicet actio subditi subdatur actioni pre-
lati. Quare illi qui naturaliter sunt sapi-
entiores et potentiores alijs imperant mi-
noribus illis et illi obediunt. Et concordia
eorum non est ex amicitia quā inter se ha-
beant: sed ex communi nequitia qua ho-
mines odiunt et dei iusticie repugnant. Est
enim etiam hominum impiorum ut eis se
adiungant et subiciant ad proprias nequi-
tiam exequendam quos potentiores viribus
videt. Neque in demonibus accedit ad bo-
num superiorum quod eis inferiores subdan-
tur: sed magis ad malum eorum quia eorum
mala facere maxime ad miseriam pertine-
at preesse in malis est esse magis miserum
Hec Tho. Sicut ergo pax demonum repro-
bata est: ita et pax atque concordia malorum
hominum: adulterorum: latronum: lasso-
rum: gulosorum et similium. Ideo iesus be-
nedictus Mathei. io. c. dixit. Nolite puta-
re quod venerim pacem mittere in terrā. Non
enim veni pacem mittere sed gladium. Ele-
ni enim separare hominem aduersus ho-
minem filium aduersus patrem suum et fi-
liam aduersus matrem suam: et nurum ad-
uersus socrum suam. Que omnia intelli-
genda sunt de separatione rationabili eorum
scilicet quia discordat et separatur ab ali-
quo quia ipse vult dei voluntatem imple-

re. Ille vero querit et studet vacare vicijs quod
casu licet filio timēti deum discordare a pa-
tre sectate vestigia diaboli et similia. Et Se-
cunda pax est simulata. Hec est illorum qui
in corde odium abscondentes lingua se di-
cant beniuolos et amicos. De quibus ait
David in ps. Loquuntur pacem cum pro-
ximo suo: mala autem in cordibus eorum.
Talis fuit pax carthaginensium quam si-
mulate petebant a romanis. Et eni nar-
rat Titus Livius. Postquam in africanam se con-
tulit scipio africanus existente hanibale i-
taliam victis iam sepe carthaginensibus:
carthago varijs terroribus agitata ad ha-
nibalem legatos misit ut celeriter succur-
reret patrie periture. Consequenter trigin-
ta principes seniorum quod sanctissimorum
in illa urbe consilium erat pro petenda pa-
ce mittuntur ad scipionem qui iam extru-
cta castra sua in conspectu carthaginis lo-
cauerat. Stabant autem hec non pura fide:
sed ut per verba pacis tempus efflueret:
quo ciues anxij respirarent donec hanibal
remearer legati: ubi in castra romana et in
pretorium venerunt more adulantius an-
te pedes ducis prostrati procubuerunt. Quo-
rum sententia hec fuit. Nolle se crimen vel
excusare vel negare sed illis tribuere quo-
rum esset: hoc est non populo civitatis sed
hanibali suisque complicibus. quibus tu-
multuari et furere et ex bellis bella serere se
per magnificum visum est. Igitur populo
et innocenti urbi veniam petunt concludē-
tes se facere quecumque iusserit. Tunc scipio
leges pacis dedit. ²1^a Prima fuit quod omnes
transugas et fugitivos restituant. ²2^a Secun-
da quod exercitus omnes ab italia deducant
et hispania sicilia et sardinia. ²3^a Tertia quod om-
nibus inter italiam et africanam insulis perpe-
tuo abstineant. ²4^a Quarta quod naues omnes
longas tradant preter viginti in usus pa-
cificos reservatas. Et quod pararent certam
quantitatem frumenti et ordei et quod solue-
rent adhuc aliqua talenta auri et argenti.
Cum hijs conditionibus inquit scipio. Si
pax placet infra triduum respondete. Nam
firmabimus inducias et legati romam ad
senatum mittentur. Carthaginenses ista
terminum pacis conditiones approbant

Duplex ergo legatio vna ad scipionem in
ducias firmatura. Altera ad senatum pa-
cem petitura decernitur. Et euz legatis ad
scipionem captiui et transfuge aliqui remit-
tuntur vt res bona fide credatur geri. Et
romani legati penorum iuuenes missi sūt
vt etas fraudem tegeter et ignorantiam ex-
cusaret. Pendente autem pacis negotio
et durantibus treugis captis multis naui-
bus romanoz carthaginenses frege-
runt induciarum fidem. Neqz tamen tot
offensis constantiam scipionis inuida car-
thago fregit. Quin legatis hostium cum
suis ab vbereduntibus ius gentiuz sal-
uum vellet cauens hostiles mores quos
oderat emulari. Quibus ad se perductis:
Ite inquit securi multoqz benigni apud ro-
manos in bello qz romani apud vos inter
inducias habiti. Ecce qz carthaginenses
cum pace simulata damnificauerunt ro-
manos. Qui tamen postea hanibale a sci-
pione deuicto facti sunt et ipsi voluerint no-
luerint tributarij romanoz. Caute ergo
semper agendum quia vt Regerius libro
secundo de re militari ait. Frequentius co-
ventionum paci qz simulatio credulis ma-
gis nocuere qz arina. Sed vbe illis qui
confidentes in malicia sua prodicionibus
querant alios subicere sibi: quia deus vl-
tor est iniquitatis illorum. Diligit eniz ve-
ritatem diligit et fidem. Ob quod Augu-
stinus. 23. q. 6. c. Noli inquit. Fides quā
do promittitur etiam hosti seruanda est.
Sed hoc loco incidenter queritur: an in
bellis licitum sit vti insidijs: cum insidie
fraudes quedam videantur esse et per con-
sequens ad iniusticiam pertinere. Ad
quod respondet Augustinus dicens. Euz
iustum bellum suscipitur vtrum aperte pu-
gnet aliqui an ex insidijs nihil ad iusticiam
interest. Et de hoc exempluz iosue cui mā-
dauit deus vt insidias poneret contra ha-
bitatores ciuitatis hay: vt scribitur Iosue
8. c. Sed notandum vt dicit Tho. 22. q.
40. qz insidie ordinantur ad fallendum ho-
stes. Dupliciter autem potest quis falli
ex facto vel dicto alterius. Anomodo ex
eo qz ei dicitur falsum vel non seruare pro-
missum et istud semper est illicitum. Et hoc

modo nullus debet hostes fallere. Sunt
enim quedam iura belloz et federa et-
iam inter ipsos hostes seruanda: vt Am-
brosius ponit libro de officijs. Aliomo-
do potest quis falli: quia ei propositum
aut intellectum non aperimus. hoc autez
facere semper non tenemur. vnde inter ce-
tera documēta rei militaris hoc precipue
ponitur de occultandis consilijs ne ad ho-
stes perueniant. Et talis occultatio perti-
net ad rationem insidiarum quibus lici-
tum est vti in bellis iustis. Nec proprie hu-
iusmodi insidie vocantur fraudes nec iu-
sticie repugnant nec ordinate voluntati.
Esset enim inordinata voluntas si aliquis
vellet nihil sibi ab alijs occultari. Aliud er-
go est vti insidijs modo dicto. Aliud sub
colore pacis frangere fidem. Tertia par
dicitur ordinata que multiplex adhuc est.
Prima est pax hominis et dei: de qua in-
quit Augustinus libro. 19. de ciuitate dei.
qz est ordinata obediētia in fide et lege eter-
na hominis ad deum. Hanc franciscus de
maronis in quodam sermone de natiui-
tate iesu christi vocat pacem thearticam:
qua priuati sunt omnes in peccato morta-
li commozantes qui in scripturis vocan-
tur inimici dei: vt diximus in sermone de
amore dei ad animam in quadragesima
li de penitentia. Secunda est pax ierar-
chica hominum scilicet et angelozum dum
videlicet homines student morem gerere
angelis custodiētibz. Propterea Ber-
nardus ait. In quo vis angulo: in quo
vis diuersorio reuerentiam exhibe ange-
lo tuo. Tertia est pax iconomica habitan-
tiuz scilicet in vna domo. Et de hac dicit
Sapiens ecclesiastici. 25. c. In tribus bene-
placitum est spiritui meo: que sunt grata
coram deo et hominibus. Amor fratrum:
concordia proximozum: vir et vxor sibi be-
ne consentientes. Quarta est pax mono-
stica vnius ad seipsum: dum scilicet ratio
imperat viribus inferioribus et vires infe-
riores subiciuntur rationi. Quinta est
pax politica coruz qui habitant in vno re-
gno vel in vna ciuitate. Est enim politi-
cia sūm Aristotelem in secundo politice or-
do quidam inhabitantium ciuitatem. Si

nitatis autem est ciuium quedam multitudo. ¶ Ad patrem igitur ciuitatis multum facit ordo: dum scilicet minores reuerentur maiores et maiores adiuuant minores: et equales eque libus iura sua reddunt. ¶ Propterea inquit Sapiens prouerbiorum. xi. c. In benedictione iustorum exaltabitur ciuitas: et ore impiorum subuertetur. ¶ Et 19. c. Omnes pestilentes dissipant ciuitates: eum scilicet nolunt ordinate nec bene leges viuere. Nam ut Aristoteles in quinto politico ait. Ubique propter inaequale seditio est. ¶ Quod pax commendatur ex eo quod grata est deo et christus filius eius illam dilexit: que etiam a sanctis predicatur.

Cap. 2^m.

Secundum mysterium declarandum de pace dicitur commendationis. triplex enim est pacis commendatio.

¶ 1^a dicitur dei gratificatio.

¶ 2^a filij dei dilectio.

¶ 3^a sanctorum predicatio.

¶ Prima commendatio pacis dicitur dei gratificatio. Est quidem ipsi omnipotenti deo grata et acceptissima. Ideo per Hieremiam. c. 29. ait. Ego cogito cogitationes pacis et non afflictionis. ¶ Et prime ad corinthios. i. 4. c. Apostolus ait. Non est dissolutionis deus sed pacis. ¶ Sed cur inquit deus bella finit persepe inter homines fieri si pacem amat. ¶ Ad quod respondet Augustinus libro. 5. de ciuitate. c. 22. quod id facit ut puniantur nostra peccata. Inquit enim sic. Sic etiam tempora ipsa bellorum sicut in eius arbitrio est et misericordia vel atterere vel consolari genus hominum ut alia citius alia tardius finiantur. ¶ Secunda commendatio pacis dicitur filij dei dilectio. ¶ De ipso quippe incarnari dixit Ysaïas. 9. c. Vocabitur princeps pacis. ¶ Et de eo Paulus ad ephesios. c. 2. inquit. Ipse est pax nostra qui fecit utraque vnum. ¶ Et Augustinus. 23. q. 1^a. c. Nisi bella. ait. Christus ut pacem doceret venit in mundum. Propterea nasci voluit tempore pacis quo Octavianus augustus pacifice vniuerso imperabat orbi. Sedatis namque omnibus bellis orbem totum suo subegit imperio: cunctis inimicis et turbatoribus romano

rum deuictio. ¶ Unde Solinus in libro de mirabilibus mundi ait. Tempus augusti solum repertum est quo plurimum arma cessauerunt et floruerunt ingenia. ¶ Illo namque tempore fuerunt oratius: virgilius: ovidius: macer: catullus veronensis: propercus: terentius: varro: marcus tullius cicero: apollodorus: valerius mesalla: valerius maximus: salustius et alij. ¶ Et bene Eusebium in libro de temporibus. Tempore octauiani factus est rome census et inuenta sunt in urbe tricenta et septuaginta milia ciuium romanorum. Pacifico igitur tempore christus voluit in terra visibiliter apparere. ¶ In natiuitate eius vero fecit angelos cantare. Et in terra pax hominibus bone voluntatis: ut scribitur Lucæ. 2. c. ad insinuandum quantum sibi pax foret dilecta. ¶ Hinc est quod scribitur in prologo decretalium. Rex pacificus pia misericordia disposuit sibi subditos fore pacificos. Et dum misit discipulos in omnem ciuitatem in qua erat ipse venturus ut dicitur Lucæ. 10. c. monuit eos dicens. In quamcumque ciuitatem intraueritis primum dicite. Pax huic ciuitati. Et in quamcumque domum intraueritis dicite. Pax huic domui. Et in sermone quem fecit in vltima cena: ut scribitur Ioannis. 14. c. quasi pro precioissimo thesauro pacem apostolis reliquit. Pacem inquit meam do vobis pacem relinquo vobis. ¶ Post resurrectionem sepe apparuit: ut patet Lucæ. 24. Et Ioannis. 20. apostolos salutabat dicens. Pax vobis. ¶ Tertia commendatio pacis dicitur sanctorum predicatio. hanc enim sancti predicauerunt. ¶ Unde David in ps. 33. Inquire pacem. ¶ Et Paulus ad romanos. 5. c. Iustificati per fidem pacem habeamus. ¶ Et ad romanos. 12. c. Si fieri potest quod ex vobis est cum omnibus hominibus pacem habentes. ¶ Et secunde ad corinthios 13. c. Pacem habete et deus pacis et dilectionis erit vobiscum. ¶ Et ad ephesios. 4. c. Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. ¶ Et ad philipenses. 4. c. Pax dei que exuperat omnem sensum custodite: at corda vestra et intelligentias vestras. ¶ Et ad colossenses. 3. c. Pax christi exul

tet in cordib⁹ vestris. ¶ Et ad habreos. i. c. Pacem sequimini cum omnibus. ¶ Et in epistolis suis in principio premittebat. Gratia vobis et pax. Idem facit Petrus. Iterum Ioannes in apocalypsi sic incipit. Gratia vobis et pax.

¶ Quid ex pace proueniunt omnia bona: temporalia: corporalia: et spiritualia.

Cap. 3^m.

¶ Tertium mysterium de pace declarandum dicitur fructificationis. Pro uenit quippe ex pace triplex fruct⁹.

¶ 1° spiritualis.

¶ 2° corporalis.

¶ 3° spiritualis.

¶ Primus fructus qui ex pace oritur dicitur temporalis. Ipsa enim ciuitates ampliat: diuitias auget: edificia multiplicat: agros seminat: pomeria colit: scientiarum studia nutrit: armenta pascit: matrimonia iungit: et in terra ac in mari securum prebet omnibus iter. ¶ Propterea Quidius in libro de fastis ait. Pace ceres leta est et vos locate coloni. Perpetuam pacem pacificumq; ducem. ¶ Et Tullius in philippicis. Dulce nomen pacis. res vero ipsa tum iocunda tum salutaris. ¶ Et Lassiudorus libro primo epistolarum ait. Omni quippe regno desiderabilis esse debet pacis tranquillitas in qua populi proficiunt et gentium utilitas custoditur. Nec est bonarum artium decora mater. Nec mortalium genus reparabili successione multiplicans facultates protendit mores extollit: et tantarum rerum ignarus agnoscitur qui eam minime quesisse sentitur. Nec ulla in pace temporalia bona quibus homini subuenitur multiplicantur. Quinimo et omnia celestia atq; terrena corpora in pace conseruantur in suo esse. ¶ Unde Gregorius nazanzenus in libro de regimine monachorum ait. Celum terra et mare donec inter se in pace sunt et quiete nature sue terminos seruant. Stat mundus in pulchritudine sua ac decore presulget. ¶ Et Boetius libro 3° de consolatione. Nostri ne omne quod est radium manere atq; subsistere quandiu sit vnum scilicet per pacez vnitum. Sed interire atq; dissolui pariter

quando vnum esse desierit. ¶ Ideo Tullius in libro de amicitia ait. Que domus tam stabilis: que ciuitas tam firma est que non odys et dissidijs funditus possit eueri. ¶ Et Beda in homelia exponens illud: Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur inquit. Domus enim et ciuitas si fuerit diuisa velociter dissipatur et etiam regnum quo nihil est validius. ¶ Concordat hijs omnibus illud Salustij in iugurthino Concordia parue res crescunt: discordia maxime dilabuntur. Sicut ergo euerfio nes ciuitatum et destructio regnorum atq; diuitiarum et glorie copia deficiunt propter bella propter lites et dissentiones: ita propter pacem hec omnia augmentantur. ¶ Secundus fructus pacis dicitur corporalis. homo enim pacifice viuens comedit delectabiliter: dormit quiete: ambulatq; vbique securus. Qui autem inimicitias sectatur semper est suspectus semper pauidus: et omnia sunt sibi amara. ¶ Ex pace insuper fit conseruatio gentium et populorum: et mora violenta nescitur. Sed ex guerris quis enumeret quot strages quot cedes hominum sequantur. ¶ Res est horrenda nimis commemorare que scripta sunt ab historicis de hominibus qui perierunt in bellis: de quibus aliqua nos enarrabimus. ¶ Refert Paulus horosius libro secundo: quod sub tribus regibus persarum ciro videlicet qui gangen flumini in quadringentos sexaginta alueos comminuit Et ciro a tamiri superato. Et xerse ex populis persicis decies nonies centena milia hominum bella rapuerunt. ¶ Narrat Eutropius: quod marcus atilius regulus missus a romanis in africanam contra tres cartaginensium duces dimicis victor fuit. Decem et octomilia occidit: quinque milia cepit. Iterum pugnans regulus contra cartaginenses qui a lacedemonijs auxilium petierunt eo quod pacem a romanis obtinere non potuerunt victus est et captus triginta milia hominum occisa sunt. ¶ Idem Eutropius. Metellus afromum duces superauit vigintimilia hostium occidit. In bello contra saliscos quinto luctacio et manlio consulibus decemimilia hostium cesa sunt. ¶ Qu-

eo cornelio lentulo et fulvio flacco confu-
 libus pugnatum est cum insubribus et li-
 guribus: quorum interfecta sunt viginti-
 tria milia: capta quinque. ¶ Emilio consule
 ingentes gallosum copie alpes transierunt
 quorum quadringentam milia capta sunt et
 interfecta. ¶ Hannibal apud lacum trasime-
 num flamine interemit vigintimilia ro-
 manorum ceciderunt. ¶ Quingentesimo qua-
 dragesimo anno ab urbe condita: lucius
 emilius: paulus: et terentius varro contra
 hanibalem mittuntur. Et apud cannas ha-
 nibal vicit eos: et quadraginta quinque milia
 romanorum ceciderunt: asiorum tria milia. ¶ In
 tercia in hispania hasdrubal frater haniba-
 lis a romanis vincitur: viginti quinque mi-
 lia de suis occiduntur: capiuntur decem mi-
 lia. ¶ Cornelio scipione fratre africano qui
 postea dictus est asiaticus consule anthio-
 chus prelio fusus est. Cuius parte quinqua-
 gentam milia peditum tria milia equitum ce-
 sa sunt. ¶ Quintus cecilius metellus phi-
 lippum in macedonia cum viginti quinque
 milibus occidit et macedonia recepit. ¶ An-
 no sexcentesimo septimo ab urbe condita gal-
 li transfalpini iuxta rhodanum a romanis
 victi sunt: perieruntque partim in prelio par-
 tim in flumine centum quinquaginta mi-
 lia. ¶ Marius iugurtham et bochum mauri-
 tanie regem qui in auxilium iugurthe vene-
 rat superavit centum decem milibus hosti-
 um occisis. ¶ Marius post victoriam iu-
 gurtinam secundo consul est factus contra
 cimbrum et theuthonem in duobus preliis
 ducentam milia hostium occidit: octoginta
 milia cepit. ¶ Sulla contra mitridatem co-
 sul in bello cum archelao: quem mitrida-
 tes adversum cum miserat apud pyreum
 non longe ab athenis: ita eum vicit ut de
 centum vigintimilibus vix decem arche-
 lao superessent. Ex scille exercitu tres de-
 cim milia homines interfecti sunt. ¶ Hac pu-
 gna cognita mitridates septuaginta milia
 electissima ex asia archelao misit. Contra
 quem scilla iterum conflixit. Primo pre-
 lio quindecim milia hostium ceciderunt et fi-
 lius archelai diogenes. Secundo omnes
 mitridatis copie extincte sunt: Archelaus
 triduo in paludibus latuit. ¶ Bellum ita

licum et civile consumpserunt ultra centum
 quinquaginta milia hominum. ¶ Una hie
 me et estate a lucullo missi contra mitrida-
 tem ad centum fere milia hostium ceciderunt
 ¶ Pompeius contra mitridatem missus
 in armenia minore quadraginta milia ho-
 stium occidit: viginti tamen de exercitu suo
 perdidit. ¶ Julius cesar in bello contra bri-
 tanos peremit quadraginta septem milia
 Item suefones cum quinquaginta mili-
 bus interemit. ¶ Post hec germanos qui
 renum transierant et totas gallias sibi su-
 bicere parabant occidit qui feruntur fuisse
 se quadringentam milia. Sed quid antiqua
 recitamus exempla cum et diebus nostris
 innumerabilem sciamus multitudinem in
 bellis peremptam. Si enim antiqua et no-
 vissima colligemus utique ex hominibus
 interfectis in bellis montes excelsi con-
 strui possent et ex illorum sanguine largissi-
 ma flumina ex remotissimis locis ad ma-
 re currentia. ¶ Pax benedicta. ¶ Pax san-
 ctissima. ¶ Pax quietissima: que talia tan-
 taque mala debellare deiecit et prosternit: que
 civitates amplissimas condidit: condi-
 tasque servavit hominumque vitam diu per-
 sistere fecit et facit. ¶ Tertius fructus pacis
 dicitur spiritualis. Homo equidem pacifi-
 cus ecclesie obedit frequentat ecclesias: et
 rebus spiritualibus deuote intendit. Sed
 dum dano odio proximi et discordie quis
 detinetur: salutem anime negligit omnesque
 vias ad vindictam et offensionem proximi adhi-
 bet. ¶ Icarco Augustinus libro de verbis do-
 mini et. 19. de ciuitate dei ait. Pax est fere-
 nitatis mentis: tranquillitas animi: simpli-
 citas cordis: vinculum amoris: consorti-
 um charitatis. Nec est que simultates tol-
 lit iras comprimit bella compescit super-
 bios calcat humiles amat. Hanc qui acce-
 pit teneat: qui dedit repetat: qui amisit re-
 quirat: quoniam qui sine ea fuerit inuen-
 tus abdicatur a patre: execratur a filio: et
 a spiritu sancto efficitur alienus. Nec ille.
 Quare si volumus ad pacem supernam
 perungere studeamus cum proximis no-
 stris pacem habere: cum qua simul obtinere vale-
 binus dei gratiam Amen.

Explicit quadragesimalis.

Sermo de sancto bonauentura.

M memoria

eterna erit iustus. Scribuntur hec verba originaliter in p^o centesimo vndecimo preclarissima merita domini et beati bonauenture. Sextum quartum pontificem marium induxerunt ut hoc felici tempore illi cathalago sanctorum ascriberet: res est vtiq; grandis et digna valde que dei gloriam patitur: ecclesiam sanctam exornat. Religionem christianam letificat: sanctiq; ordinem minorum subleuat et extollit. Quid enim prestantius excogitari potest quam mortalem hominem post deuictum triumphatumq; mundum ad celestia regna deduci ibiq; perpetua immortalitate gaudere cum christo. Quis de beata gloria dubitare valeret ad quam dei amicos iam properasse certissimum est. Ibi christum reus glorie. Ibi virgo regina celorum. Ibi patriarche et sancti prophete. Ibi apostoli: martyres: confessores et virgines: omnesq; electi dei. Ibi deniq; beatissimus pater bonauentura. Ergo nouissime est cathalago sanctorum ascriptus equum est et rationabile ut eius sanctitas omnibus nota fiat. Qua de re statui in presenti sermone laudibus eius incubere qui erit in eterna memoria propter triplicem eius excellentiam.

C 1^a di vite.

C 2^a doctrine.

C 3^a refulgentie.

C 4^a memoria sancti bonauenture erit eterna propter sanctitatem vite illius.

Cap. p^m.

Prima excellentia sancti bonauenture quare memoria eius erit eterna dicit vite: scilicet virtuose et munda. Nec permaxime attendenda est in illo qui canonizari debet. Sanctitas ergo vite domini bonauenture probari potest triplici via.

C 1^a di testificationis.

C 2^a p^o sessionis.

C 3^a assumptionis.

C 4^a Prima via dicit testificationis. **S**unt

namq; inter cetera tria de illa testimonio. **P**rimum testimonium est Vanchio poete vulgaris q in tertia comedia inducit bonauentura sic loquentem. Io son la vita di bonauentura. **B**a bagno regi che ne gradi officij. **S**epre postposi la sinistra cura. **C** Secundum testimonium est Alexandri de ales doctoris parisiensis fratris minoris et natione anglici viri doctissimi. Cuius opus quod scripsit in theologia approbatum fuit ab Alexandro quarto et sexaginta magistris parisiensibus: ut apparet in bulla dicti pontificis. **I**psa itaq; alexander de ales ut scribitur in cronico cuius auditor fuit bonauentura videns in eum morum elegantiam: corporis pulchritudinem et compositionem dicere solebat: q non videbas ad peccasse in bonauentura. **D**e Alexandro vero ipse Bonauentura in secundo suo. di. 32. in questione vtrum adam deum cognouit in statu innocentie eo genere cognitionis quo expectamus cum cognoscere in statu glorie in fine. Inquit contra illos qui dicunt q diuina essentia in se nec ab homine nec ab angelo videbitur. **H**ic est vnus de decem articulis reprobatis ab vniuersitate magistrorum parisiensium: tempore episcopi Guillelmi et Odonis cancellarij et fratris Alexandri de ales. di. 40. in octaua epiphanie. **T**ertium testimonium est sancti Thome de aquino. Dum enim dominus bonauentura parisiis legendam scriberet beati francisci semel accessit sanctus Thomas qui sibi charissimus erat et familiaris valde ad eum visitandum. Sciebatq; ipsum insistere compilationi illius legende. Quia aperuisset ostium cellule in qua manebat bonauentura vidit illum pennas in manu tenentem: sed raptum extra se et contemplationi intentissimum. Quare ad socium conuersus dixit. **R**ecedamus et finemus sanctum qui laborat pro sancto. **A**lfirmavit insuper sanctitatem bonauenture dominus Petrus cardinalis episcopus Hostiensis qui fuit de ordine predicatorum. **H**ic sermonem habuit in funere suscepto themate. **V**oleo super te frater mi ionatha. In quo inter alia retulit. q quicunq; bonauenturam videbat ipsius amore capiebat

eiusq; piissima monita obedienter recipiebat. **¶** Secunda via qua probatur sanctitas vite bonaventure dicitur p[ro]fessionis. **¶** Professus quidem fuit regulam sanctam beati francisci que illam obseruantes ad christi et angelor[um] atq; sc[ilicet] societatē pducit. **¶** Hec autē regula sanctissima est censenda propter tria.

¶ 1° q[ui]a a spiritu sancto inspirata.

¶ 2° q[ui]a super euangelio fundata.

¶ 3° q[ui]a sup[er] naturalibus signis p[ro]firmata.

¶ De qua sic scribit Nicolaus tertius in extrauaganti libri sexti decretaliu[m]. **¶** Hic. s. fratres minores sunt illius sancte regule p[ro]fessores que euangelico fundatur eloquio vite christi roboratur exemplo et fundatorum militantis ecclesie apostolorum eius sermonibus actibusq; firmatur. **¶** Hec est apud deum et patrem munda et inmaculata religio que descendens a patre lumen per eius filium exemplariter et verbaliter apostolis tradita: deinde per spiritum sanctum beato francisco et cum sequentibus inspirata totius in se continet testimonium trinitatis. **¶** Hec est cui attestatē Paulo nemo decetero debet esse molestus quā christus stigmatibus sue passionis confirmauit volens institutorem ipsius passionis sue signis notabiliter insigniri. **¶** Hec ibi hanc regulam bonaventura dilexit hanc et diligenter seruauit. **¶** Natus enim in balneo regio ex parentibus honestissimis patre iohanne fidanza: matre **¶** Rita. dum puerulus esset laboraretq; prope ad mortem voto per matrem ad beatum franciscum emissio a mortis faucibus extitit liberatus. **¶** Hoc ipse ita narrat in legenda beati francisci. **¶** Innumera quoq; per ipsum s. beatum franciscum in diuersis partibus orbis exuberare non cessant beneficia dei sicut et ego ipse qui superiora descripsi experientia teste in meipso pbavi. **¶** Cito eni pro me languente grauissime ad beatum patrem franciscum emissio: a matre euz ad huc essent puerulus ab ipsis sum mortis faucibus erutus et in robur vite icolumnis restitutus. **¶** Quod euz rursus memoria teneam vera nunc confessione profiteor: ne tan

tum beneficium reticere sceleris arguar ut ingratus. **¶** Hec ibi. **¶** Crescens autem ipse bonaventura de virtute in virtutem: anno etatis sue vigesimo secundo religionē ingressus est. In qua tantum profecit in omni deuotione et studio litterarum q[uam] septimo anno post ingressum religionis legit sententias parisiis et decimo anno scilicet etatis sue trigesimo secundo suscepit cathedram magistralem. **¶** Qualiter autē religiosi possunt esse magistri diximus in quadagesimali de penitentia in sermone de ambitione. **¶** Illud tamen non est preterendum silētiū q[uod] religio benedicta minorum fructus vberissimos attulit ecclesie dei propter studia litterarum et doctorum viro[rum] copiam qui preter illa que docuerunt viua voce multa opera ediderunt et redegerunt in scriptis: ex quibus immensa lux veritatis oritur populis christianis. **¶** Sicut patet de alexandro de ales: bonaventura: riccardo de media villa: scoto: francisco de maronis: nicolao de lira: iohanne gualense: petro aureoli: giraldo odonis et reliquis. **¶** Tertia via qua probatur sanctitas vite domini bonaventure dicitur assumptionis. **¶** Ob ingentes quippe virtutes eius et splendidissimam famam assumptus fuit ad triplicem dignitatem: scilicet.

¶ Generalatus.

¶ Archiepiscopatus.

¶ Cardinalatus.

¶ Primo fuit assumptus ad dignitatem generalatus. ut enim scribitur in croniciis ordinis beati francisci. Ipse fuit octauus generalis ordinis. **¶** Primus fuit beatus franciscus. **¶** Secundus frater iohannes de florentia dictus parens. **¶** Tertius frater belias de assisio. **¶** Quartus frater albertus de pisus. **¶** Quintus frater haymo anglicus. **¶** Sextus frater crescentius de esio. **¶** Septimus frater iohannes de parma. **¶** Octauus frater bonaventura. **¶** Hic in capitulo generali rome celebrato alexandro papa quarto presente. Anno ab incarnatione domini. **¶** M^o. cclvi. In festo purificationis beate marie in generalem fuit electus. Anno videlicet tercio decimo post re

ligionis ingressum. Annis autem decem et octo ordine laudabiliter rexit. ¶ Tempore autem sui generalatus facta fuit traslatio corporis sancti Antonij de padua ad pregradem illam ecclesiam in qua nunc est reconditū trigesimosecundo anno ab eius obitu in octaua dominice resurrectionis. Et tunc lingua eius que tandiu sub terra fuerat reperta est ita recensa et rubicunda quod si eadem hora sanctus ille gloriosus decessisset quam deuotus bonauentura in manibus reuerenter accipiens irrigatus profuugis lachrymarum coram omnibus huiusmodi verbis assari cepit. ¶ Lingua benedicta que semper benedixisti dominū et alios benedicere fecisti. Nūc manifeste apparet quāti existis meriti apud deū. In capitulo etiam generali Harbone celebrato per eum ordinem in puincias et custodias taxauit exposuitque regulam. ¶ Secundo assumptus fuit ad dignitatem archiepiscopatus. Nam dominus Clemens papa quartus contulit ei Archiepiscopatu Eboracensem pinguisimum. Sed ipse de Patrisus ubi tūc erat ad pedes domini Papae se conferens tam humiliter et efficaciter tanto gradui cessit quod dominus papa eius cessi onem accepauit. Et ne quis audeat titubare quod superius dixi quod Alexandro querto presente factus fuit Generalis: et nunc quod Clemens quartus dedit Archiepiscopatu ¶ Sciendum quod post Alexandrum creatus fuit Urbanus quartus. Et post Urbanū Clemens quartus: et tandem Gregorius decimus. ¶ De quo refert Bartholomeus de Pisis in libro cōformitatum quod nominauit eum pontificem Bonauentura: dum erat generalis. Nam defuncto Clemente cum per plures menses in electione pontificis cardinales concordare non possent tante opinionis apud eos erat Bonauentura quod omnes in eum vota sua cōpromiserunt ut si se vel aliū in papam nominaret illud ipsi eligeret. Ipse uero nominauit dominū Theobaldū Archidiaconum leodoniensem scissimum virū qui fuit Gregorius decimus et multis coruscet miraculis. Et iacet Aretij in ecclesia maiori ca-

nonizat in dioecesi Aretina. ¶ Tertio fuit Sanctus Bonauentura assumptus ad dignitatem cardinalatus. hec dignitas amplissima est in ecclesia dei. quod ut dicit Glossa in capitulo ministerium. extra de officio Archiepiscopi. Cardinales dicuntur quod per eos regitur vniuersalis ecclesia. sicut in cardine regitur hostium: ut ponit. lxxi. di. cap. Fraternitatem. ¶ Et ut scribit Augustinus de Anchona in libro de potestate ecclesiastica. Cardinales assistunt pape sicut apostoli christo. Apostoli enim sunt nūcupati christi fratres et principes mundi. Sed papa cum facit aliquos cardinales insignit eos ista duplici dignitate decorans eis. Estote fratres mei et principes mundi. Ipse autem papa gerit personam christi. Et quāuis etiā Episcopi succedant loco apostolorum: alio tamē modo quod cardinales. ¶ Apostoli enim duplici modo se habuerunt ad christum. Unomodo ut ei presentialiter assistentes sicut fuit ante passionem et ascensionem. ¶ Secundo modo ut missi ex precepto eius per orbem quod fuit post aduentum spiritus sancti quando dispersi per orbem dimiserunt se accipiendo vnusquisque prouinciam vel regionem in sortem sue predicationis. Cardinales ergo representant personas apostolorum ut christo assistentes quia ipsi assistunt pape presentialiter vel vicario christi. ¶ Secundo modo representant personas apostolorum Episcopi qui in partem sollicitudinis vocati sunt regentes diuersas ciuitates vel prouincias: ut Archiepiscopi. Et istud est satis conueniens ut sicut in Hierarchia celesti. Aliqui angeli sunt assistentes. Aliqui ministrantes missi frequenter ad nos. Ita in nostra ecclesiastica Hierarchia decet aliquos assistere: ut cardinales. Alios mitti ut episcopos. Et quāuis hoc sit de communi lege et huiusmodi communem statum: Tamen suborta causa non tollitur quin cardinales aliquando mittantur ut legati. Et episcopi etiam aliqui vocati a papa sunt ei assistentes. Sicut etiam angeli assistentes aliqui mittuntur et aliquos: unde dicitur Ysaie. 6. quod volauit ad

enim vnus de seraphin qui purganit labia sua. Seraphin autem est de ordine assistentium. Et quia etiam apostoli non semper assisterunt christo vt episcopi sed vt ministrantes in alijs actibus. Nam in vltima cena vel post resurrectionem quando dixit accipite spiritum sanctum fecit eos episcopos. Ideo non est indecens qd non omnes cardinales sint episcopi: sed aliqui presbyteri aliqui diaconi. ¶ Accipiunt autem pileuz rubrum a papa in signum ardentis charitatis quam debent habere. Ita vt sint partati sanguinem suum fundere et mori pro bono et defensione ecclesie. ¶ An in. c. Fundamenta de electione libro. 6. Dicitur cardinales: fratres: coadiutores: filii: et assistentes domini pape. Igitur vt ad sanctum bonauenturam redeamus: ipse parisiensis existens vocatus fuit lugduni a gregorio papa qui ipsum recipere cardinalatum et episcopatum albanensem coegit. Imposuitqz vt consilij negocia ipse dirigeret et pertractaret. Illo namqz tempore frater hieronymus de exilio ordinis minorum qui fuit postea generalis. Deinde cardinalis episcopus penestrinus. Et tandem papa nicolaus quartus redijt ex partibus orientali bus ad quas missus fuerat cum solemnibus nuncijs grecorum et tartarorum. Et ipso bonauentura suggerente greci ad unitatem ecclesie redierunt et tartari baptizati sunt.

¶ Ad memoria sancti bonauenture erit eterna propter eius doctrinam deuotissimam et copiosam atqz animabus vtilem.

Cap. 2^m.

¶ Secunda excellentia sancti bonauenture dicitur doctrine. Fuit enim ipse doctor ecclesie sancte. Quod nec minimum putari debet cum dicatur in. c. Cum ex iniuncto. extra de hereticis. Doctorum ordo precipuus est in ecclesia dei. Et de doctoribus scriptum est Danielis. 12. c. Qui ad iusticiam erudiunt plurimos fulgebunt quasi stelle in perpetuas eternitates. Et aureola promittitur doctoribus: virgini bus et martyribz vt docet Albertus in compendio theologie. ¶ Doctrina vero bonauenture triplici pditione presulget.

¶ 1^a deuotionis.

¶ 2^a copiositatis.

¶ 3^a vtilitatis.

¶ Prima conditio est deuotionis. Vidi enim illam bonauentura et acquisiuit cum humilitate et timore dei. Nam in cronicis ita dicitur de illo. Siquidem omnem veritatem quam percipiebat intellectu ad formam orationis et laudationis diuine reducens continuo ruminabat affectu. Nec tantum ipse gustauit que didicit queqz alios docuit. Sed profecto quicumqz eius scripta legit inuenit ibi semper spiritualem quandam saporem quo si velit refici potest et deuotione precipua ad res diuinas intendi.

¶ Secunda conditio doctrine bonauenture dicitur copiositatis. Scripsit enim copiose de rebus diuinis. Nam contemplatione regis francie ludolici officium crucis composuit. Scripsit legendam beati francisci maiorem scilicet et minorem et officij eius pro maiori parte. Itqz libellum de sex alis seraphin. Et librum apologie contra giraldum de abbatis villa qui religiosos damnabat et leprosus mortuus est. Apologia autem est sermo excusatorius vel defensorius. 76. di. c. Hanc naturam. Scripsit regulam nouiciorum. Et super genesim opus quod intitulum de septem visionibus. Et super quatuor libros sententiarum. Et super euangelia. Et sermones dominicales per anni circulos. Et arbozem crucis et breuiloquium. Et alia opuscula mire deuotionis et gustus spiritualis. ¶ Tertia conditio doctrine bonauenture dicitur vtilitatis. Est quidem vtilis valde tam speculationibus disputationum vacantibus qm predicantibus populis verbum dei qm etiam ipsis auditoribus. Habet enim cum profunditate sensus tantam facilitatem et luciditatem vt oibz merito pdesse possit.

¶ Ad memoria sancti bonauenture erit eterna propter splendorem miraculorum et canonizationis et glorie beate. Cap. 3^m.

¶ Etia excellentia sancti bonauenture dicitur refulgentie propter quam erit in memoria eterna. Fecit enim deus hunc gloriosum sanctum fulgere triplici splendore.

¶ 1^a p^m d^e

Cpm^o de miraculose coruscationis.

C2^o ecclesiastice canonizationis.

C3^o superne glorificationis.

CPrimus splendor miraculose coruscationis. Nam in vita et post miraculis cum deus coruscare fecit. Dum enim ex humilitate aliquibus diebus abstinuisset a celebratione missae dum genuflectus quodam die missam audire attente facta diuisione hostie a sacerdote particula una per semet ipsam ad os bonaure propter quod reuerenter et cum lacrymis suscepit. Et apud lugdunum cum quedam mulier simona nomine filium mortuum peperisset illum ad sancti bonaure pedes detulit qui facto signo crucis super eum viuum matri restituit. Cum vero plurimum laborasset dum se seruans et deo gratum in quolibet statu lugduni sanctissime vitam finivit anno etatis sue quinquagesimo tertio hora matutina diei dominice. 13. die mensis iulij. Eadem vero die sepultum corpus in ecclesia fratrum minorum. Ad sacrum cuius tumulum et inuocationem presidij sui multa fuere miracula subsecuta: ex quibus aliqua decurramus. Et mulier quedam de castro villano octo diebus laborauerat in partu eratque in maximo periculo constituta. Emisso vero voto quod sepulchrum sancti bonaurenture visitaret: mox libera peperit. Et Burdigalensis carceratus a magne butanie rege detinebatur. Incurritque quarta nam cum dolore capitis et renum. Inuocato vero cum intensa deuotione bonaurentura et a carceribus et infirmitate liberatus est: et in gallias rediens sepulchrum bonaurenture personaliter visitauit. Et Petrus filius Joannis calzolarij lugdunensis claudus dextera tibia ita ut sine baculo ambulare non posset voto emissio ad sanctum bonaurenturam liberatus est. Et Arx magistri iohannis garbotti regij secretarij idropica et a medicis de sanitate iam desperata accedente pro ea viro suo ad sepulchrum bonaurenture sanata est: ita quod rediens vir sanus illam inuenit. Et ne singula miracula referamus illud tamen est recensendum. Quod in translatione corporis dicti sancti de ecclesia antiqua ad nouam lugdunensem corru

sa reliqua parte corporis caput inuentum est integrum capillaturam habens ac labia et dentes. Inuentaque est eius lingua colorata et integra ac si esset hominis viui. Quedam mulier vebretana lacidomia nomine filias multas feminas partens viro suo francisco ingrata erat. Tandem sua su cuiusdam magistri francisci de ordine minorum emissio voto ad bonaurenturam inde ad paucos dies concepit filium vocauitque bonaurenturam. Secundus splendor quo deus fulgere fecit bonaurenturam dicitur canonizationis Sanctissimus enim Sirtus illum solemniter canonizauit premissis solemnitatibus consuetis. Et eni scribitur in glo. in. c. Gloriosus deus de reliquis et veneratione sanctorum libro. 6. Papa solus habet canonizare sanctos. Et quia canonizatio est una de maximis causis fidei. Ideo ad papam referenda extra de baptismo. c. ad aiores. Et quia papa habet indicare de miraculis fidei. 24. q. 1. c. Quoricens. Et quia ad papam spectat declarare dubia scripturarum multo fortius dubia sanctitatis. Extra qui filij sunt legitimi. c. Per venerabilem. Et quia ne per multorum episcoporum simplicitatem contingat populum decipi. Et secundum vero Augustinum de anchona in libro de potestate ecclesiastica. Sanctum aliquem canonizare non est aliud quam sanctitatem alicuius venerandam et approbandam manifestare. Et ut Hostiensis dicit de reliquiis et veneratione sanctorum. In canonizatione sanctorum semper morem quem nunc tenet ecclesia duodecim sunt seruanda.

Cpm^o est frequens denunciatio: ut non solum semel sed pluries pape denunciaret qui pro sancto debeat venerari ut sic multiplicatis intercessoribus largiatur quod petitur.

C2^o est commissio. scilicet examinationis fiende.

C3^o est commissionis inquisitio. scilicet per testes iuratos et fideles.

C4^o est inquisitionis facte relatio.

C5^o est relationis diligens examinatio.

C6^o est examinationis facte per concistorium discussio.

C7^o est secreta diffinitio et terminatio.

C 8^m est manifesta publicatio.

C 9^m est dici canonizationis assignatio.

C 10^m est ipsius pape et assistentium genuflexio et orationis deuotio ne de^o pmittat eccle/siam suam decipi et errare.

C 11^m est sermocinatio et miraculorum ac operum misericordie recitatio necnon ipsius sancti in cathalago sanctorum conseriptio.

C 12^m est missa in honorem sancti celebratio. In primitiua aut ecclesia non seruabantur ista propter duo. **¶** 1° quia ibi sancti ut in pluribus erant martyres in quibus non regrebat talis examinatio sicut in confessoribus. **¶** 2° quia ex seruiore fidei et ex meritis christi et apostolorum miracula et alia opera sic erant euidentia quod non poterat tergiversatione celari. **¶** Si aut queratur utrum in canonizatione requiratur consensus cardinalium et consilium eorum. **¶** Respondet Augustinus 1° de anchona ubi. **¶** 3° de necessitate non requiritur quia potestate pape non limitatur in aliquo nec dependet a collegio: sed potius econuerso. Non enim collegium assistit pape per modum limitationis seu de terminationis potestatis eius sed magis per modum ministerii et consilii: ut debito modo huiusmodi potestatem exequatur. **¶** Unde extra de sententia et re iudicata. c. Ad apostolicam. Glosa ait. **¶** Papa dicit pre-sente sacro consilio ad memoriam sempiternam hoc potius est ad honestatem quam ad necessitatem. Nam sine sententia consilii sententia pape sufficeret contra imperatorem et quicumque alium. **¶** 1°. q. 6. Alius ipse enim habet plenitudinem potestatis ut. 2. q. 6. c. **¶** Ecce tunc. **¶** Papa enim non subicitur canonibus nec ab eis auctoritate habet sed econtra. extra de electione. c. Significasti. **¶** Decreti. Sic etiam in canonizandis sanctis plenitudinem habet potestatis. **¶** Tamen de congruo requirit collegium in tali causa magis quam in aliqua alia etiam et vota omnium prelatorum curie ut cautius agatur et auferatur omnis suspicio falsitatis. **¶** **¶** Premissis itaque huiusmodi solemnitatibus requisitis factisque diligentissima examinatione super vita et miraculis bonauenture. Instantibusque pro canoniza-

tionem eius friderico imperatore ludouico francorum rege: serdinando rege sicilie citrafarum: mathia rege vngarie: duce venetiarum: duce calabrie: duce sabaudie: ducissa calabrie: florentinis: perusinis: balneoregianis: ac reuerendissimo cardinali iohanne de aragonia: sanctissimus papa sixtus bonauenturam solemniter canonizauit romae. Anno domini **M^o cccc^o lxxij^o**. mense aprilis. **¶** Gaudeo quia eram tunc in urbe predicans regnum dei: fuique cum ceteris prelatibus dum vota omnium exquisita fueret: fui dum solennis oratio habita est de laudibus huius sancti in publico consistorio: fui etiam dum pontifex in ecclesia sancti petri missam cantauit et sua diuina voce dicere cepit. Sancte bonauentura ora pro nobis. **¶** Gaudeat igitur mater ecclesia in huius sancti canonizatione: letentur et cuncti fideles quibus nouus ad iesum christum datus est intercessor. **¶** Exultet sacrum ministerium religio in huius sancti nomine non mediocriter sublimata. Sed et tu reuerendissime generalis minorum gratias referas immortalis deo et suo vicario pontifici maximo atque reuerendissimis dominis cardinalibus commissariis in causa tam letabunda canonizationis videlicet iuliano t. sancti petri ad vincula: stephano mediolanensi nuncupato: et francisco de gonzaga mantua: no: quia compleuerunt ardentissimum desiderium tuum. Tu franciscus sanctorum dice ris duplici virtutis vocabulo nuncupatus. Tu hac etate nostra vir eruditissimus humanarum diuinarumque rerum omnem a te pompam et elationem effugasti imitator francisci patris vestigia. Tu in laboribus regimini ordinis robustus et validus ut alter sanctorum es visus. Sed pro canonizatione sancti bonauenture sanctorum fortitudinem superasti. **¶** Quisnam explicet quantum labore qua sollicitudine quibus vigilis quantisque ad deum orationibus canonizationem hanc procurasti. **¶** Tui ego discipuli rentem per urbem nunc ad pedes pontificis nunc ad reuerendissimos dominos commissarios et alios cardinales: nunc ad alios prelatos et curiales semper et indefesse hanc canonizationem expostulando: vidi

te made factum q̄ sepe sudore vidi te men
te anxium ⁊ quandoq; pro rei tarditati lu
gentem: n̄b̄l̄ dominus nūq̄ cessasti labo
rare quousq; sanctum hoc negocium de /
ductum est ad perfectum. benedicamus
ergo omnes patrem ⁊ filium ⁊ spiritus san
ctum: ⁊ bonauenturam precipuo iam ve
neremur affectu. **T**ertius splendor: bo
nauenture dicitur superne glorificationis
Sicut in ecclesia militanti deus magnum
fecit illum: ita incomparabiliter exaltauit
eum in ecclesia triumphāte. Be precemur
itaq; iesum christum caput electorū vt p̄ hu
ius sancti merita nos p̄ducatur ad celestem
patriam Amen.

De sancto bernardino predicatorū no
stri temporis prinape.

Sermo quinquagesimus quartus.

Ilectus deo

⁊ hominibus: cuius memo
ria in benedictione est. Sapi
entis verba sunt ista origina
liter Ecclesiastici. 45. c. ⁊ in epistola hodi
erne festiuitatis. Vellem hoc tempore tan
to eloquentie splendore fulgere vt non so
lum alterum demosthenem princeps ora
torum grecie: aut Liceronem latinum me
putarent omnes astantes: sed angelū cre
derent de celo missū vt fari possem eximi
as laudes illius sancti bernardini qui sua
predicatione nomen gloriosum iesu christi
mirabiliter exaltauit. Ipse q̄ppe alter pau
lus ⁊ vas electionis christianam religio
nem sua doctrina reformauit. Ipse italie po
pulos per abrupta vicioꝝ deuantes ad
semitam virtutum ⁊ iusticie reduxit. Ipse
deniq; religionem sacram minorūz nume
ro ⁊ sacritate adauxit. Adherito itaq; in ei⁹
solemnitate preconia predicationis eius
enarrare debemus. **O**b illam nanq; deo
⁊ hominibus dilectus est ⁊ memoria eius
benedicta in sempiternum manebit. De
qua in p̄nti sermone tres excellentias pro
ponimus declarandas.

Cp̄ di commendationis.

C2 conditionis.

C3 honorationis.

Comendatur predcatio sci bernar
dini ppter humilitatē charitatē ⁊ patientiā.
Cap. p̄m.

Prima excellētia predicationis san
cti bernardini di commendationis.

Sua q̄ppe predcatio satis est com
mendāda. Et maxime ppter tria.

Cp̄ ppter humilitatem.

C2 ppter charitatem.

C3 ppter patientiam.

Cp̄mo comendatur p̄dicatio sancti ber
nardini ppter humilitatē. Nō enim p̄dica
uit p̄sumptuose aut supbe se ingerēs: sed
missus. Officiū nāq; predicatorū officium
est angelorū: q̄ sicut angeli annūciant diuī
naria: ita ⁊ p̄dicatores de q̄bus David in ps
ait. Annūciauerunt opa dei. Angeli aut
non ex se veniunt: sed vt dicit Ap̄ls ad he
bicos. 2. c. In ministeriū missi sunt. Sic et
predicatores. Quō predicabunt ait Ap̄ls
ad romanos decimo nisi mittant. **D**s aut
ysaias non vocatus se obtulit ad predicā
dū cū dixit. Ecce ego mitte me. Ysaie. 7. c.
Et cōtra eūz Hieremias mitteret a deo se
excusauit dicens. Al a dñe deus. Ecce ne
scio loqui. Hieremie p̄. c. Et si diuersa vox
extra prodijt: non tamen a diuerso fonte
dilectionis emanauit. Duo quippe sunt
precepta charitatis vt ait Grego⁹. Amoz
scilicet dei ⁊ proximi. Per actiuam vitam
prodesse proximis cupiens ysaiam officii
um predicationis appetijt. Per contem
plationem s̄o Hieremias sedule amori cō
ditoris inherē desiderans ne mitti ad pre
dicandum debeat contradicit. Quod lau
dabiliter vnus appetijt: hoc laudabiliter
alter expauit. Iste ne tacite contemplati
nis lucroz loqueri do perderet. Ille ne tā
na studiosi operis tacēdo sentiret. S̄ hoc
in vtriq; est subtiliter itendū q̄ ⁊ is qui
recusauit plene non resistit: ⁊ is qui mitti
voluit ante se per altaris calculū purgatū
vidit. Et paulo supra Grego⁹ dicit. Sicut
toto desiderio occupationē fugere debem⁹
ita si desit qui p̄dicet occupationis onus li
benti necesse est aīo subire. Nec omnia. 82
q. p̄. capitulo In scripturis. Et quia diffi
cile est ⁊ earum videre se purgatus. Quia
nemo scit vtrum odio vel amore dignus

fit vt dicitur Ecclesiastes. 9. c. Ideo nullus
debet presumere ex se ire ad predicandum.
Sed expectare debet vt mittatur vel a deo
vel ab ecclesia. vnde de Joane baptista di
citur Joannis primo. c. fuit homo missus
a deo. Nō tamen creditur alicui dicenti se
missum a deo qui ab ecclesia non est mis
sus nisi probet per miraculum sicut Moys
ses extra de hereticis. c. Cum ex iniuncto.
Et arg^m de cō. di. 2. c. Reuera. Sic fuit mis
sus Equicius cui apparuit in somnis an
gelus et eum ad predicandum misit. i6. q.
p³. Hoc idem. § Ab ecclesia autem mitti
tur quis vel ordinarie vt quilibet curatus
saltim quo ad subditos. Ad rectores enī
ecclesie maxime pertinet predicare per se
vel per alium subditis suis. vnde primis
rectoribus dixit Christus Marci ultimo
c. Euntes in mundum vniuersum predica
te euangelium omni creature. § Et Grego
rius dicit in pastoralī. 43. di. c. Sit rector.
Officiū predicationis suscipit quisquis
ad sacerdotium accedit vt ante aduentum
iudicis qui terribiliter sequitur ipse scilicet
clamando gradiatur idest predicando. Et
loquitur Gregorius de curatis. Qui etiā
figuram inducit Exodi. 8. c. vbi dicitur. q.
sacerdos ingrediens tabernaculum tintin
nabulis ambiatur vt audiatur sonit⁹ quā
do ingreditur et non moriatur. Quia vt ex
ponit Gregorius dicto. c. Sic rector. Iraz
contra se occulti iudicis erigit si sine predi
cationis sonitu incedit. Et sic moritur spī
tualiter. vnde dominus Ezechieli prophe
ta. i8. c. Fili hominis speculatore mē dedi re
domui israel. Si dicente mē ad impiū mor
te morieris tu non annuncianeris ipse in
iniquitate sua morietur. Sanguinem nō
eius de manu tua requiram. § Confirmat
idem Nicolaus papa. 43. di. Dispensatio
inquit celestis seminis nobis iniuncta est
vt si nō sparserimus vbi tacuerim⁹. § Et
ab ecclesia mittitur quis ad predicandum
ex priuilegio vt predicatorēs et minores.
Augustinenses carmelite et seruīte saltim
in ecclesijs suis. In alijs ecclesijs non nisi
vocati. Et hī etiam debent mitti a prela
tis suis. De quibus fit mentio in elementi
na dudum de sepulchro. Qui autem voca

tus seu missus ad hoc pertinaciter recusat
ab ecclesia et deo contemnitur. Quod signi
ficatum fuit in eo qui volebat ducere vxorē
fratris mortui et propterea discalciabatur
vno pede vt exponit Augustinus. 8. q. p³.
c. Olim. Nunc inquit euāgelij quisq³ pre
dicator ita debet in ecclesia predicare siue
laborare vt defuncto fratri idest christo su
sciter sanctum qui pro nobis mortuus est.
Et quod suscitatum fuerit eius nomen ac
cipiat. § Et igitur ad sanctum bernardinū
conuertamus sermonem. Ipse sicut experi
entia facti manifestauit a deo electus et a
prelatis ordinis per obedientiam astric⁹
officiū predican di suscepit. Natus enim
in ciuitate massa prouincie thuscie ex ho
nestissimis parentibus patre videlicet tol
lo et matre miera nobilibus senensibus an
te completum septennium vtroq³ parente
orbatu remansit sub cura et regimine cu
iusdam venerabilis domine sororis ma
tris eius cui nomen erat diana: que pueru
lum induxit ad virginis gloriose precipuā
deuotionē. Et operam dedit vt litteris va
caret ac moribus bonis. Creuit autem de
virtute in virtutem honestus affabilis et
pauperibus liberalissimus. Tantaq³ fuit
in eo aptitudo ingenij et subtilitas intelle
ctus q³ ante completum annum quintum
decimum in grammatica logica et morali
philosophia satis mediocriter fuit instru
ctus. Inde q³ cepit lectionem iuris canoni
ci frequentare. Eratq³ vita eius ita mun
da vt omnibus alijs cederet in exemplū.
Nam vt retulit mihi quidam vir fidedi
gnus cancellarius domini senensis nomi
ne leonardus qui consocius eius fuerat in
scholis in etate illa adolefcentie ad malū
prona. Nullus audebat coram bernardi
no verbum turpe aut lasciuum proferre.
Quinimmo si quandoq³ alij adolefcentu
li et scholares absente bernardino aliqua
inter se verba ociosa referrent si vidissent
ex post bernardinum aduenientem mox
alter alteri loquebatur. Tacemus inquit
quia bernardinus venit. Quid plura. An
no etatis sue decimo octauo. Cum pestis
truculentissima seuiret quasi in tota italia
In hospitali magno senensi iacebat multi

tudo egrotantium ex peste et vir erat qui illis ministraret. Nam et famuli omnes pro maiori parte et aromatarii et illo hospitali commorantes et capellani atque alij pluri mi peste percussi obierunt. Erat illis temporibus rector hospitalis quidam vir deuotus et probus dominus iohannes de genarobus qui videns sibi humanum deesse auxilium ad virginem pyssimam se conuertit illam deprecans ut tam extreme infirmorum necessitati succurreret. Felix adolescentia bernardini. Ardentissima charitas cordis eius. Pietas omnibus posteris predicanda. Ad hoc ut bernardinus audiuit que de infirmis patientibus dicebantur monuit quod plures iuuenes et una cum illis ad hospitale se pertraheret. Nec timuit mori. Nec horruit pestem. Neque labores re fugit. Mansit ibi quatuor mensibus die noctuque ministrans egrotis propter deum. Exinde cum pestis cessasset repetijt domum et quatuor mensibus egrotans quasi semper in lectulo iacuit. Adepta non bona validudine sensit quod quedam domina bartholomea soror patris eius ceca et surda et in lectulo valitudinaria neminem habebat qui illam iuaret. Ad hoc ad illam se pertrahit eique per plures menses usque ad mortem obsequio summe ministravit nulla fractus nauis a nulloque labore turbatus. Ad hoc tua illa a deo inspiratus relicto seculo et omnibus suis bonis pauperibus erogatis habitu religionis minorum deuotus accepit in die natiuitatis virginis gloriosae qua etiam die natus fuerat ex utero matris. Anno etatis sue. xx. ante altare maius sancti fructu de senis. Quem habitum sibi dedit frater iohannes ristozij vir sanctus et in dei seruitio probatus. Inde ad locum de columbaria de voluntate prelatorum se contulit ubi in omni deuotione et perfectione ac obseruantia regule suam nouitatum expleuit. Facta non professione in die scilicet natiuitatis virginis orationi et studio litterarum se dedit. Et cum factus esset sacerdos primamissam in die natiuitatis virginis celebravit. Qua etiam die mandato accepto a generali ministro de penitentia predicanda primum sermonem ad populum habuit.

¶ Secundo commendatur predicatio sancti bernardini propter charitatem. Predicauit enim ad honorem dei et salutem animarum. Iste enim debet esse finis predicatorum verbi dei. Nam qui propter cupiditatem predicant vel vanitatem et gloriam mundi figuratur per balaam. De quibus dicit Petrus in 2^a epistola. Secuti sunt viam balaam ex boscorum qui mercedem iniquitatis amant: correctionem vero non habuit sue velanie subiugale mutum. ¶ Super quibus verbis dicit Beda. 2. q. 7. c. Secuti. quod multi catholicorum in tantum amant mercedem iniquitatis ut etiam docti ab indoctis elici a laicis merito redarguant. Qui iure comparantur prophete qui verbis asine contra naturam loquentis corripitur: nec tamen a proposito primi operis retrahatur. Nec ille. ¶ Quamuis tamen predicator non debeat predicare principaliter propter temporalia habenda. Alias tanquam venditores bouum de templo cecidentur. Debet tamen populus subministrare eis necessaria iuxta illud prime ad corinthios 9. c. Non alligabis os bouis triturantis. ¶ Unde Hieronymus. 16. q. 3. c. penultimio ait. Apostolicis viris et euangelistis antibus in necessarijs vltibus nolle tribuere se ipsam condemnare est. ¶ Et Augustinus in libro de baptismo paruulorum. Non est venale euangelium ut pro temporalibus predicetur. Qui enim sic vendit magnam rem vili vendunt. Accipiant ergo predicatorum sustentationem necessitatis a populo mercedem dispensationis a deo. Non enim a populo reddit quasi merces illis qui sibi in charitate euangelij seruiunt: sed tanquam stipendium datur quo ut possint laborare pascantur. Nec ille. ¶ Et Paulus prime ad corinthios. 9. c. Quis militat suis stipendijs vniuersis. ¶ Et iterum. Si nos vobis spiritualia seruimus non magnum est si nos carnalia vestra metamus. ¶ Et iterum. Dominus ordinauit hijs qui euangelium annunciant de euangelio viuere. Dixi hec omnia propter indiscretionem quorundam populorum qui vellent predicatorum viuere de aere vel vento. Nolo tamen excusare predicatorum cupidos et auaros ambitio-

hos honorum et dignitatum. Qui imitari debent sanctum bernardinum rerum temporalium contemptorem. Nam et ter vocatus ad episcopales dignitates minime acquieuit. Diuitias non congregauit dicēs cum paulo actuum. 20. c. Argentum aut aurum aut vestem nullius vestram concupiui. Et licet in omni vita sua verus fuerit paupertatis amator: discipulusque et filius beati francisci. Tamen illud est de ipso notabile inter cetera quod mediolani ostendit exemplum charitatis necnon et contemptus pecunie. Dum enim ibi populo diebus pluribus predicasset: illustrissim⁹ dux eiusdem vrbis philippus eidem per fideliem nuncium multam auri copiam in elemosinam misit. Nuncius itaque auri potest reuerenter assumpto ad conuentum fratrum festinanter accessit. Et pergens ad cellam sancti bernardini aurum sibi ex parte domini ducis benigne et reuerentissime presentauit. Ipse vero vir dei hilari vultu gratulantiq; animo predictum aureum munus et si in proprios usus accipere recusat: charitatis tamen zelo in redemptionem captiuorum et pauperum usus misericorditer exhibere decreuit. Accersito igitur quodam probo venerandoq; ciue socioq; vocato sumptus ab ipso ciue pecunia ad carceres clam et incunctanter accessit et quāplurimos inde captiuos redemit reliquosq; partem pauperibus cum magna animi liberalitate distribuit. Sciens autem illustrissimus ille dux que facta fuerant sancti bernardini mirabiliter commendauit. Per tunc commendatur predicatio sancti bernardini propter patientiam. fuit enim patientissimus in laboribus in infirmitatibus et in persecutionibus. Et ut de persecutionibus loquar: accusatus fuit tanq; heretic⁹ ab emulis quibusdam martino quinto. Qui cum ad se venire precepit. Ante vero q̄ se protulisset ad urbem sonabant undiq; alii rumores de sancto bernardino. Dicebant enim populi: venit venit ille hereticus. Alij comburetur ille hereticus et similia. Dum vero urbem intrauit ostendebatur digito et vnus alteri cachinando dicebat: hic hic est ille. Ipse vero hec omnia pro dei

amore equanimiter tolerabat. Et tandem veritate inspecta et comperto clarissime qd non solum catholicus foret sed etiam fidei catholice dignissimus prece a pōtifice gratiose visus est et auditus et cum eius benedictione predicare cepit in urbe. Tantam vero gratiam deus ori eius et verbis infudit ut omnis populus conflueret ad eum audiendum ac si fuisset angelus dei et quanto prius nomen eius videbatur omnib⁹ odio sum: tanto postea cunctis vtriusq; sexus factum est venerabile. Predicauit sic multo tempore cum incredibili animarum fructu: qui etiam perdurat vsq; ad tempora nostra. Passus est et alias persecutiones: eo qd semper virtutes persequitur inuidia. A nonnullis emulis dicebatur litterarum ignarus cum tamen in scripturis diuinis foret eruditissimus. Alij vero quadraginta sermones duntaxat cum scire asseuerabāt pleriq; vero curiosi et vana eloquentia tumidi ignauum ineptum et impositum fatebantur. Qui tamen in hoc dicendi genere et in hijs que predicari debent pro salute populo: um irreprehensibilis erat. Sed hoc non videri debet mirum qd sibi homines flagitiosi detraherent: cum semper fuerit hominum malorum consuetudo sanā doctrinam spernere et detestari. Unde et tantius libro. 5. diuinarum institutionum de cypriano sic refert. Anus precipuus et clarus est cyprianus: qui magnam sibi gloriam ex artis oratorie professione que fierat et admodum multa conscripsit in suo genere miranda. Erat enim ingenio facili copioso suauis et que sermonis maxima est virtus apertio: ut discernere nequeas vtrūve oratio: in loquendo an facilio: in explicando an potentio: in persuadendo quisq; fuerit. Idcirco tamē placere vltra verba sacramentum ignorantibus non potest quoniam mystica sunt que locutus est et ad id preparata ut a solis fidelibus audiantur. Deniq; a doctis huius seculi quibus forte scripta eius innotuerunt derideri solet. Audiui ego quendam hominem disertum sane qui cum inmutata vna littera copiam vocaret quasi qui elegans ingenium et melioribus rebus aptum ad amicos

fabulas cōtulisset. Nec ille. De beato hie
ronymio quid referemus qui lumen splen
didissimum ecclesie fuit: et tamen dentes
malignorum non euasit. Et ut ipse ad ne
potianum scribit. Per infamiam et bonaz
famam christi miles graditur. Nec laude
extollitur: nec vitupatiōe frangitur. Per
diem sol non vrit eum neq; luna per no
ctem. Impleuit ista sanctus bernardinus
qui dum falso sibi multa obicerentur: et
quandoq; contumeliose dicerentur in fa
ciem nunq; vultus hilaritatem mutauit:
nunq; verbum protulit iracundie. Sed in
omnibus benedicebat eum. Sicut acce
pti ab hīs qui secum familiariter cōuersa
ti sunt.

De sufficientia et prudētia atq; stupēda
efficacia predicationis sancti bernardini.
Cap. 1.^m.

Secunda excellentia predicationis
sancti bernardini dicitur conditiōis
Habit quidem sua p̄dicatio tres
singulares p̄ditiones.

1^a sufficientia.

2^a prudentia.

3^a efficacia.

1^a Prima conditio fuit sufficientia. Tria
enim requiruntur in predicante: vt popu
lum inducat ad bene beateq; viuendum:
hinc Augustinus q̄rto libro de doctrina chri
stiana. § 1^m est vt doceat. § 2^m vt delectet.
§ 3^m vt flectat et moueat. Et cum quis ista
facit industria artis rhetorice ad honorem
dei et salutem animarum bene est et lauda
bile hinc eundem Augustinum. Sed cum
spiritus sanctus utitur lingua predicatoris
vt instrumento ad ista efficiendum si
cut fuit in apostolis qui imperiti crāt. Tūc
opus illud est gratia gratisdata que dici
tur gratia sermonis et lingua angelorum.
Et sermo sapientie dicitur in locutione de
diuinis. Sermo scientie de humanis: vt de
moribus et vicij et virtutibus et huiusmo
di. hinc Thō. 22. q. 173. Perfectius autem
ista operatur gratia q̄ natura vel ars. S; 3
aliquando aptitudine naturali in predica
tore existente et arte rhetorice adiuncta. ali
quando etiam spiritus sanctus operatur

plenius istud scilicet inductionem audito
rum ad faciendum que predicat. Domi
nis ergo est se preparare scilicet vt benedi
cat. Deum autem dirigere linguam. Et
vt dicit Augustinus in prefato libro de do
ctrina christiana. Sapientia sine eloquen
tia parum profuit quo ad populos. Elo
quentia sine sapientia multum nocuit. Est
enim vt gladius in manu furios. Sapien
tia cum eloquentia multum iuuat et ope
ratur. Sanctus bernardinus predicando
docebat quia ipse vere doctus erat: vt eti
am patet in sermonibus quos compila
uit. Delectabat etiam auditores: adeo vt
vniuersaliter omnes verbis suis resolla
rentur tanq; si fuissent lapidissimum ci
bum. Flectebat insuper et mouebat homi
num affectus: vt ostendemus in tertia con
ditione. Quare ipse sufficientissime docu
it et predicauit. 2^a Secunda conditio predi
cationis sancti bernardini dicitur pruden
tia. Fuit enim prudentissimus ad euitan
dum omnia illa: a quibus predicatorum
verbi diuini debent abstinere. que sunt:

1^a falsitas.

2^a adulatio.

3^a tactantia.

4^a scandalum.

5^a contentio.

6^a superfluitas.

7^a leuitas.

8^a indiscretio.

1^a Primo abstinere debent predicatorum
a falsitate. Non enim sunt assumenda ali
qua falsa pro quacunq; utilitate que pos
set inde sequi: quia sic veritas fidei redde
retur suspecta. argumentum. di. 9. c. Si ad
scripturas. Ideo Augustinus ait. 22. q. 7.
c. Primum. Ad salutem non debet quis
peruenire opitulante mendacio. Et idem
pertractans illud Apostoli prime ad corin
thios. 13. c. Inuenimur falsi testes. Per
horrendum inquit est aliquid false de deo
dicere: etiam si ad laudem eius pertinere
videatur. Non enim minore sed maiore
fortassis scelere in deo laudatur falsitas:
q̄ vituperetur veritas. Et idem in li
bro de mendacio. Mendacium maxime

perniciosum est quod fit in hijs que ad religionem christianam pertinent. Ideo doctores tenent qd si quis nō ex lapsu lingue sz ex industria diceret mendacium in predicatione mortali peccaret nec excusaretur si hoc faceret causa conuertendi animas ad deum: quia vt ait Apostolus. Deus non eget nostro mendatio. Tempore meo inuenti sunt aliqui fingentes et predicantes miracula falsa: visiones excogitatas. Prophetias determinatas sūm suum sensum et alia huiusmodi qui tamen euauerunt in cogitationibus suis. Nonnulli sō vt ignorantibus sapientes apparerent falsas allegationes ad suum propositum induxerunt. vñ / de dum quidam amicus meus predicaret neapoli: inducere voluit ad robur et confirmationem cuiusdam sui dicti sententiā cōmentatoris qui tamen forte nec in aliquo cōmento dictum illud tangebatur et dum falso allegasset cōmentatores p̄ de anima 3° de anima. 2° phisicorum. 3° methaphisice et huiusmodi. Tandem multiplicando verba dixit. Et hoc idē confirmat cōmentator p̄ ethicorum. 3° ethicorum. 7. ethicorum. qui tamen de ethicis non se intromisit. Ille idē fecerat sibi quandam cathenam doctorū et falso illos inducebat dicēs. Et hoc refert Augustinus li^o. 2. de ciuitate dei. et 3. de trinitate. et in Encheridion et huiusmodi. Ita qd apud imperitos videbatur homo mirabilis: sed apud doctos ignarus et mendacis plenus. ¶ Secundo predicatoribus abstinere debent ab adulatiōe ne scilicet laudet populum in quibus reprehensibilis est qd est pessimum. Vel etiam de temporalibus magnificentijs nisi forte hoc scōz fiat tepere vt melius ferant correctionem duram immediate sequendam. Adulari enīz peccatoribus est graue peccatū: vt patet. 46. di. c. Sunt nonnulli. Et clericus adulatiōi seruens degradari debet eadem di. c. Clericus. Et nihil est miserius eo qui adulatiōibus delectatur: vt dicitur. 83. di. c. Nihil illo pastor. Et vitius est peccantem seuerē corrigere q̄z adulando palpare. 5. q. 5. c. Ad omnis. Et vitius est et melius pro veritate pati supplicium: q̄z pro adulatiōe beneficiū. xi. q. 3. c. Nemo. Et adulatio p̄bi-

betur. C. Si quis aliquem testari prohibuerit. Et est adulatio sermo prolatus vt placeat. ¶ Tertio debet predicatoribus cauere a iactantia. Sunt enim quidam qui semper de se bene dicunt et alios contemnunt: de quibus Gregorius ait. 46. di. c. p̄. habet hoc proprium doctrina arrogantium vt nesci / ant humiliter docere quod sciūt. ¶ Quarto debent predicatoribus cauere a scandalis prelatorum et aliorum maiorum vt non dicantur irrationabiliter eorum vicia. vnde sequitur qd nec illi emendantur nec populi propter edificantur aut meliores fiunt. Et precipue caute agendum cum loquuntur predicatoribus de clericis: quia vt scribit extra de immunitate ecclesiarum. c. Clericis. Clerici laicos infestos oppido idest valde. sz glossam tradit antiquitas. Idem. 2. q. 7. c. Laicos. et c. Laici. ¶ Quinto debent predicatoribus prudentes cauere a contentiōibus cum alijs predicatoribus. vnde Apostolus p̄me ad timotheum. 3. c. ait. Noli contendere verbis ad nil enim vtile est nisi ad subuersionem audientium. Nec ex hoc qd alius habeat maiorem concursum qui sit etiam minus sciens predicator indignationem ostendat. Nam et christus indignatus non fuit qd aliquādo iohannes baptista fuerit in maiori opinione populi q̄z ipse. Si autem audit alium predicatorem dicere aliquid que non sunt reprobata nec contra fidem vel bonos mores sed dubia q̄zuis ipse nō sit illius opiniois sufficit sibi dicere opinionem suam cum suis rationibus et non impugnare alium odiose quia hoc est intrare contentiones et scandalizare populos. Si etiam audit predicatorem alium dixisse contra fidem et bonos mores vel determinata per ecclesiam non credat faciliter nisi audiat a fidedignis. Et tunc corrigat eum frater naliter vt retrahat. Quod si ille noluerit facere tunc publice predicandum contra ipsum. Si autem predicator ipse admonitus errauit debet patienter audire et se corrigere dictaqz sua erronea emendare. ¶ Sexto predicatoribus prudentes debent abstinere a superfluitate et nimia prolixitate: quia vt prouerbio dicitur. Vident breuitate modum. ff. qd metus causa. l. p̄. Et. C. de ap-

pellationibus. l. Ampliorem. §. In refuta-
torijs. Et. C. de precibus imperatori offerē-
dis. l. Simili. vnde Gregorius in homelia
ait. Alimēta que minus sufficiunt auidi-
sumunt. ¶ Septimo abstinere debent pre-
dicatores a leuitate ne dicant verba ocio-
sa et fabulas ad prouocandum risum. Et si
aliquando opus est facere populū atten-
tum cum aliqua modesta facecia tempera-
te fiat et raro. Non sit etiam leuis predica-
tor ad ferendā sententiā de quolibet actu
q̄ sit peccatū mortale. Et in omnibus vta-
tur grauitate sicut bos lapsus qui fortiter
figit pedem. ¶ Octauo abstinere debent
predicatores ab indifferētia. Nam qui
dam inter mulierculas de subtilitatibus
theologie predicant. Alij doctis et sapienti-
bus viris fabulas narrāt. Nonnulli in pre-
cipuis et maximis iesu christi et virgis ma-
tris aliorūq̄ sanctorū solemnitatibus
de ludo alee de blasfēmia de vrsura et simi-
libus predicant. Nihil de copiosa materia
festiuitatum occurrente tangentes. Nec
non possum non accusare quendam qui in
die natiuitatis iesu christi in ciuitate neri-
tonensi de sodomia totum sermonem con-
texuit: cum tamen miranda occurrant de
natiuitate christi iocunda. ¶ Pleriq̄ etiam
dum contra vicia inuehunt omni honesta-
te demissa talia loquuntur et dicunt qualia
etiam in ore lenonum turpissima videren-
tur. Idj nolunt audire verba sancti franci-
sci qui sic in regula fratrum minorū san-
ctissime retulit. Adhuc quoq̄ et exhortor
eosdem fratres meos in domino iesu chri-
sto vt in predicatione quam faciūt sint exa-
minata et casta eorum eloquia ad vtilita-
tem et edificationem populī. Annuncian-
do vicia et virtutes: penam et gloriam cum
breuitate s̄monis. In omnibus predictis
prudentissimus fuit p̄e ceteris predicato-
ribus horū temporū dñe ille verbi sā-
ctus Bernardinus. Nam semper recte in-
cessit predicauitq̄ veritatem sine falsita-
te sine fictionibus sine adulatione: cuq̄ ho-
nore et reuerētia p̄latorū et totius cle-
rici: cum humilitate in verbis et factis: cum
patientia ad contentiones vitandas: cum
mensura et modo: cum grauitate et discre-

tionē multa adeo q̄ exceptis emulis eius
sermo gratus dulcis et delectabilis fuit oi-
bus doctis pariter et indoctis viris et mu-
lieribus cunctisq̄ generibus hominū:
p̄out omnis italia clare firmiterq̄ testa-
tur. ¶ Tertia conditio predicationis san-
cti bernardini dicitur efficacia. Predica-
uit enim cum admirabili animarū fru-
ctu adeo q̄ omnes italie ciuitates et maio-
res et mediores et minores p̄ maiore par-
te sua doctrina reduxit ad christum. Ipse
peccatores conuertit. Ipse vrsuras extirpit.
Ipse multos habitum religionis induit.
Ipse fratrum de obseruantia loca et mona-
stia construi fecit. Ipse discordantes ad
pacem reduxit. Ipse ad festa colēda popu-
los traxit. Ipse deniq̄ cunctos marcos ac
mulieres vt deum timerent amarent alle-
xit. Testantur hec omnia p̄clarissime in-
clitēq̄ italie vrbes. Roma: sena: perusia:
florentia: bononia: ferraria: venetia: padua
verona: vinctia: brixia: mediolanum: ia-
nuā: et alie q̄ plures. In quibus ita effica-
citer seminauit verba vite vt vsq̄ in p̄se-
tem diem adhuc gustentur fructus predi-
cationum suarū. Quinimo et si qui post
ipsum in officio predicandi clari sunt habi-
ti vt fratres Joannes de capistrano: Jaco-
bus de marchia: Mathens de sicilia: An-
tonius de botonto: Andreas de sancto ge-
minio: Joānes de prator: Jacobus de don-
zellis de bononia: Hieronymus de perusio
Franciscus de treuio: Siluester de senis:
Antonius de arimino: Michael de medio-
lano: Bartholomeus de ayano: Antoni-
us de vercellis: Seraphin- de gaieta: Eberu-
bin- de spoletio: Francis- de spoletio: Hiero-
nym- de florentia. Sic- de gonessa: Jaco-
bus de gallio: omnes fratres minores in
hoc genere dicendi famosissimi et quicūq̄
alij etiam de alijs ordinibus mendicanti-
um pro maiori parte conati sunt imitari
modum et regulā atq̄ stilum ipsius san-
cti bernardini. Adhuc et multi ex hys ser-
mones illius populis pronunciarunt qui
fructus vberimos produxerunt. Ego eti-
am qui de bernardino et si incompōsite
tamen non sine deuotione precipua ista re-
ferro omnem italiam lustrari predicauitq̄

quadraginta annis euangelium iesu chri-
sti bernardinum habui in stilo pronuncia-
di necnon et scribendi patrem et precepto-
rem. Et licet illum non viderim legi tamen
sermone amenissimos quos compilauit.
Predicauit et illos quandoque licet postmo-
dum alias ego confecerim. Quod utique
non ex presumptione sed charitate ac ne-
cessitate temporum volui tentare. Nam et
propter studia humanitatis quibus iam
completa est omnia italia et propter viro-
rum doctissimorum in qualibet facultate
copiam ac etiam propter subtilitatem po-
pulorum qui quodammodo propter mul-
tarum predicationum frequentiam effecti
sunt curiosi consilium visum est mihi agere
ut sermones illos contexerem. Quare ut
partem istam expediam concludo quod san-
ctus Bernardinus fructuosissime predi-
cauit.

**Qualiter deus honorauit sanctum ber-
nardinum in miraculis in canonizatione:
et in gloria beata. Cap. 1^m.**

Etiam excellentia predicationis san-
cti bernardini dicitur honoratiois.
voluit enim deus honorare illu tri-
plici honore.

1° per miraculose rutilationis.

2° solennis canonizationis.

3° superne glorificationis.

**1° Primus honor fuit miraculorum ruti-
lantium. Multa equidem miracula visa
sunt de sancto isto. Nam eo mortuo in vi-
gilia ascensionis iesu christi: dum fratres
eius socij in aquilano conuentu corpore in
cellula cum luminaribus solo dimisso ince-
derent ut capsula celeriter fieret in qua cor-
pus illud reconditum senas transportaret
Quidam adolefcent pasqualis nomine per
multos annos claudus qui nec rectus in-
cedere poterat sed manibus reptando ibat:
cuius genua carnosia dura erant et tumida
a spiritu sancto inspiratus sic reptando ut
potuit ad corpus sancti bernardini perue-
nit et deuotione inflammatus tetigit faci-
em eius: et inde genua sua cum fide infusa
mirabili commendans se sancto viro. Ador-
in pedes surrexit sanus et liber et currendo
cum lacrymis et clamoribus exultatiois**

ad ecclesiam properauit. Sentiunt omnes
voces: vident liberum quem viderant vsu
ambulandi priuatum. Mirantur: grati-
as referunt omnipotenti deo et sancto ber-
nardino. Commouetur ciuitas tota et fit
concurfus viro-um ac mulierum. Cives
et corpus ad ecclesiam cum hymnis et lau-
dibus et armatorum custodia deferri faci-
unt: socij atque sancti referunt ne thesau-
rum ipsis a deo datum inde amouere pre-
sumant. Et id ego illum pasqualem et se-
cui locutus sum qui retulit omnia que nar-
rata sunt. Eodem die iuuenula quedam
nomine partia que mensibus pluribus in
lecto iacuerat nec per seipsam poterat am-
bulare: patiebatur etiam vulnera quedam
que fistule dicuntur a medicis: audiens sa-
natum pasqualem suppliciter expostula-
uit ad corpus sancti deferri. Quo cum per-
uenisset orationeque facta incolumis redijt
domum non solum restituta viribus corpo-
ris sed etiam eodem instanti a fistulis per-
fecte sanata. Hanc ego allocutus suus et pa-
rentes ac vicinos eius qui omnes affirma-
runt sic esse ut expositus est. Sicilia de spo-
leto vxor nobilis viri francisci non valens
se mouere de lecto cum sic per plures an-
nos molestata fuisset: deducta ad corpus
sancti bernardini restituta est optime sani-
tati. Et hec omnia retulerunt multi spole-
tini etiam et ipsa que prima erat in ecclesia
maiore dum ibi vna quadragesima predi-
canti. Alia mulier de populo que annis tri-
ginta septem omni vsu ambulandi priua-
ta extiterat ducta ad corpus sancti bernar-
dini mox sanitatem adepta est. Hanc ego
vidi sanam et robustam ac si nullum antea
malum passa fuisset. Sunt et alia istius sa-
cti miracula multa usque in hodiernum di-
em. Ad sacrum cuius tumulum frequen-
ter membra languentum modo sanitatis
quolibet fuerint grauata restituunt. **Se-
cundus honor quo deus honorauit san-
ctum bernardinum dicitur sollemnis cano-
nizationis. Fuit equidem canonizatus
cum multa sollemnitate et magnificetia pre-
ceteris quos vidimus canonizari. Nam
tempore meo eugenius quartus canoni-
zauit sanctum nicolaum de tolentino. Ca-**

lietus tertius sanctum vincentium et sanctum
etum osmundum. Quartus secundus sancta
catherinam de senis. Sextus quartus san-
ctum bonauenturam. Et nicolaus quintus
sanctum bernardinum. Sed in canoniza-
tione istius multa concurrunt facienda ad
gloriam eius: videlicet annus iubilaeus quo
ex omnibus christianorum partibus mul-
titudine maxima confluxit ad urbem. Et
dies pentecostes festum utique solemnissi-
mum. Et generale capitulum fratrum mi-
norum in quo conuenerunt ultra quinque
milia fratrum. Et ego de ipso post canoni-
zationem sermonem ad populum habui
in quo concurrerunt multa milia virorum
ac mulierum. Tercius honor quo deus
honorare voluit sanctum bernardinum di-
citur superne glorificationis. In celesti namque
patria ultra essentiali premium coronatur
aureola quae debetur doctoribus de qua di-
ximus in opere de laudibus sanctorum in
sermone de sancto petro martyre. Dicere
itaque possumus illud psalmiste. Magna
est gloria eius: magna utique in ecclesia mi-
litate: maior in ecclesia triumphante. Qua-
re conuenienter de ipso referre possumus
quod de paulo primo heremita in sua vita
Hieronymus scribit. Si mihi inquit lectio-
nem optione dominus dignaretur conce-
dere magis eligerem tunicam pauli cum
meritis eius: ita et sancti bernardi qui re-
gum purpuras cum gemmis suis. Depre-
cemur ergo deus celi ut per merita tanti sa-
cti dignos efficiat nos sua gratia. Et tandem
ad vitam perducatur eternam Amen.
In festo annunciationis virginis gloriose.
Sermo quinquagesimus quintus.

Agressus an-

gelus ad eam dixit. Ave gra-
tia plena dominus tecum bene-
dicta tu in mulieribus. Scribuntur hec ver-
ba Luce primo. c. et in euangelio prefatis
solennitatis. Cogimur hodierna die ex gra-
titudinis debito pyssimam virginem geni-
tricem dei quibus possumus extollere lau-
dibus. Ipsa namque pacem attulit mundo
quam perdidit inobediencia prothopla-

storum humanumque genus suo reconci-
liauit actori. In vtero etenim suo sacratissi-
mo virginali deus pro nobis factus ho-
mo nostram assumendo naturam: inuete-
ratam per tot annorum milia iram depo-
suit. Et ut inquit Augustinus in sermone
qui legitur in vigilia epiphaniae. Sola hec
virgo singularem gratiam summe diuini-
tatis accepit. Soli donatum est ut in illa et
de illa rerum omnium creator misericordi-
ter crearetur. Instituto: feminarum sine
semine conciperetur et deus sine initio na-
tus initialiter nasceretur. Nec ille. Cum er-
go tot inaudita miracula in annunciatio-
ne eius sint celebrata cuius festum colitur
hodie a cunctis fidelibus equum esse ar-
bitratus sum in presenti sermone de ipsa
virginis gloriose annunciatione aliqua di-
cere. De qua tria mysteria proponimus con-
templanda.

Primum angelice missionis.

Primum angelice apparitionis.

Primum angelice salutationis.

Quare ad virginem missus est angelus
et quo tempore et ad quem locum. Et in quo
actu erat tunc beatissima virgo: scilicet actio-
nis vel contemplationis.

Cap. primum.

Primum mysterium contemplan-
dum de annunciatione virginis beati-
dicte dicitur angelice missionis. In
quo de missione illa quatuor sunt conside-
randa.

Primum est congruitas.

Primum temporalitas.

Primum localitas.

Primum actualitas.

Primum quod est considerandum dici-
tur congruitas. ubi queritur. An congrue
fuit angelus ad virginem missus. Et dimis-
sis rationibus illis quas enarrauimus in
sermone de annunciatione in opere de lau-
dibus sanctorum: adhuc superaddemus
tres alias quas ponit Albertus magnus
in opere quod composuit super missum est
Primum ratio dicitur requisitionis.

Primum augmentationis.

Primum illuminationis.

Prima ratio quare congrue ad vir-

ginem missus est angelus dicitur requisi-
 tionis: ut scilicet requireretur eius consen-
 sus. Nam in mysterio incarnationis quod-
 dam matrimonium spirituale factum est in-
 ter deum et humanam naturam. Unde
 Gregorius in Homelia exponens illud quod
 Christus dixit Matthei. 22. c. Simile est re-
 gnum celorum homini regi qui fecit nupti-
 as filio suo ait. Deus pater filio suo tunc nu-
 ptias fecit quando ipsum nature humane
 coniunxit. Nec ille. Nec autem natura erat
 a virgine assumenda. Ideo in isto summo
 matrimonio consensus virginis tanquam spo-
 se hinc requirendus erat. Nam ut scri-
 bitur extra de sponsalibus in. c. Tu a nos.
 Sine consensu cetera nequeunt sedus per-
 ficere coniugale. Et ideo decuit mitti qui hoc
 annuntiaret ac requireret consensus virgi-
 nis. Unde in figuram huius scribitur Ge-
 nesis. 24. q. procurator abraham heliezer
 missus ab abraham qui interpretatur pa-
 ter multarum gentium de terra promissio-
 nis ad procurandam uxorem seu despon-
 sandam filio suo in aram rebecca pulcher-
 rimam virginem et incognita viro ad aqua-
 rum fontem repertam subito eam in spon-
 sam ysaac disposuit assumere. Prius ta-
 men quam hoc faceret quesitus est assensus
 eius quem exprimens clare facta sponsa.
 Iste procurator fuit archangelus gabriel
 missus a deo patre de terra promissio-
 nis scilicet celesti patria. Et enim dicitur in
 glo. in. c. Procurator. de procuratoribus
 li. 6. Matrimonium contrahi potest per pro-
 curatorem. ut patet. 31. q. 2. c. Honoratur.
 Extra de conversione coniugatorum. c.
 Ex parte. Extra qui clerici vel vouentes
 c. Elencens. ff. de sponsalibus. l. Sufficit. 2.
 l. ultima. Et. ff. de ritu nuptiarum. l. Adu-
 lierem. Omnes enim contractus qui con-
 sensu contrahuntur inter absentes contra-
 huntur. ff. de contrahenda emptione. l. p.
 Est autem. Et si obiceretur quia in ma-
 trimonio contrahendo debet esse consensus
 cordis et oris: ut probatur in. c. p. extra de spon-
 sa. duorum. Respondetur quod satis dicitur
 ore consentire qui per procuratorem con-
 sentit. De regulis iuris. c. Qui per alium.
 ff. de regulis iuris. l. Quod iussu alterius.

Veniens ergo angelus in mundum iuvenit pre-
 ceteris virginem pulcherrimam mente et
 corpore ad fontem aquarum viventium gra-
 tiarum et diuinorum eloquiorum que etiam
 sua liberalitate ipsi angelo nuncio despon-
 sationis sitienti salutem humanam et came-
 lis eius idest hominibus qui ab angelis di-
 rigebantur et custodiebantur potum dedit
 satisfaciens desiderio angeli cum nuncia-
 set aduentus sui causam et missionis: ut sci-
 licet eam desponsaret filio dei cum consensit
 dicens. Ecce ancilla domini etc. Et tunc co-
 tractum est matrimonium. Et verbum caro
 factum est. Secunda ratio quare congrue
 ad virginem missus est angelus dicitur aug-
 mentationis: ut scilicet eius meritum aug-
 mentaretur: et hoc in credendo nuncio. Quia
 enim aliquid nunciatur credendum quan-
 to illud est magis arduum et longe ab hu-
 mana operatione vel ab usu nature tanto
 magis quis meretur assentiendo ad creden-
 dum. Et quia maxime arduum et inusitatum
 erat virginem concipere et deum hominem
 fieri. Ideo assentiens huic rei sibi nunciate
 augebatur et meritum. Propterea inquit
 Leo papa in sermone de natiuitate christi
 Virgo regia dauidice stupris eligitur que
 sacro grauidanda fetu diuinam humanamque
 prolem prius conciperet mente quam corpo-
 re. Et ne superni ignara consilii ad inusita-
 tos paueret affatus: quod in ea operandum
 erat a spiritu sancto: colloquio discit angeli
 co. Nec ille. Et augmentatus est virginis
 meritum in assentiendo nuncio cuius ait. Fi-
 at mihi secundum verbum tuum. Stabat tota ce-
 lestis curia expectans responsum suum. Ma-
 gis autem omnes patres in limbo illud ysaie.
 45. Forate celi desuper et nubes pluuant
 iustum. Aperiat terra et germinet salua-
 torem. Aperiat scilicet terra virginis
 in corde per consensum in corpore per vo-
 cale verbum dicens. Fiat mihi secundum verbum
 tuum: et germinabit saluatorem christum.
 Et augmentatum est meritum virginis deo
 se tota humiliando cum dixit. Ecce ancilla domini
 non mater vel filia aut sponsa sed ancilla.
 Tertia ratio quare congrue ad virginem
 missus est angelus dicitur illuminationis ut itus
 et ex illuminaretur. Fuit enim illuminata in

potentijs sensitivis per allocutionem et visionem angeli. Si enim angelus apparuit pastoribus cum magna claritate se illis ostendit ad annunciandum christum natum: multo magis credendum est apparuisse cum magno splendore virgini que cum paritura erat. Non luce qua oculos offenderet ut ostenditur aspiciens in speram solis: sed luce reficiente visum et omnes sensus. Illuminata est in potentijs medijs: scilicet imaginativis et cogitativis: circa quas multum operatur ministerium angelorum in purgando fantasmatibus et suggerendo bonas imaginationes. Quas autem cogitationes sanctissimas et altissimas: quasi servidas erga divina haberet ipsa sola novit: nobis autem incognita sunt. Quantum autem ad ultimas potentias scilicet intellectum et voluntatem per inspirationes deus operabatur qui solus in voluntate operatur et anime illabitur. Unde dicit Albertus. Deus est in hac missione negotij inventor: per seipsius salutationis dictator: intelligentie inspirator: et mentis ad consensum prouocator: modi executionis expositor: unde angelus requisitus de modo transmissit eam ad spiritum sanctum dicens. Spiritus sanctus superueniet in te qui scilicet modum docebit et servabit: unde nihil in hoc ab angelo illuminationis accepit sed a deo. Secundum quod est considerandum de missione angeli dicitur temporalitas. Quo scilicet tempore facta fuit missio illa. Et hoc triplici respectu.

Primo respectu anni.

Secundo respectu mensis.

Tercio respectu diei.

Primo videndum est quoto anno ab initio mundi missus fuit ad virginem angelus et verbum caro factum est. Et secundum Beadam septuaginta interpretes. Ab initio mundi usque ad incarnationem christi fluxerunt anni quinquaginta non agintanove. Ita quod in sexto millenario incarnatus est christus: ut sicut die sexta in creatione mundi formatus fuit homo qui lapsus est: ita in sexto millenario formaretur homo qui hominem lapsum releuaret. Secundo videndum est: quo mense angelus venit

ad virginem. Et sancta tenet ecclesia quod de mense marcij qui erat sextus mensis a conceptione iohannis baptiste: ut dicitur Luce 6. c. Et apte in sexto mense a iohannis conceptione dicitur missus angelus ad nuntiandum christi incarnationem. Quia lex et prophetia id est vetus testamentum usque ad iohannem continent quinque mundi etates. Prima ab adam usque ad noe. Secunda a noe usque ad abraham. Tertia ab abraham usque ad dauid. Quartam a dauid usque ad transmigrationem babilonis. Quintam a transmigratione babilonis usque ad christum in quo inchoatur sexta etas: cuius finem deus novit. Est autem senarius numerus perfectus significans perfectionem gratie quam christus adduxit. Ad mensis autem marcij est tempus veris quo terra sicca et indecora propter frigus reuiuiscit in herbis floret in arboribus letat aurum concentu abundat in humoribus. Et quia per incarnationem christi renouatio fienda erat in humano genere quod olim propter frigus peccati erat aridum gratia indecorum quia sine virtutibus: reuiuiscit in bonis cogitationibus: refloruit in sanctis affectionibus: augmentatum est in sanctis doctrinis: letatui ex premissis: ideo apte hoc mense angelus missus est. Tercio videndum est de die qua angelus missus est. Et communiter tenetur quod fuerit 25. dies marcij et feria sexta. In qua secundum franciscum de maronis in sermone de annunciatione multa referuntur solemnita facta. Et primum quia adam fuit de limo terre formatus. 2° quia eua fuit de eius costa educta. 3° quia primus martyr et virgo abel fuit corona tus secundum Augustinum quia tali die fuit a fraude percipitus. 4° quia melchisedech panem et vinum obtulit in sacrificium in figura domini nostri iesu christi qui factus est sacerdos in eternum secundum ordinem melchisedech. 5° quia abraham voluit immolare filium suum propter diuinum preceptum perficiendum. 6° quia beatus iohannes baptista ista die fuit natus ut patet quod semper currit eadem die eius natiuitas et virginis annuntiatio. 7° quia tali die beatus petrus fuit a vinculis absolutus. 8°

quia beatus iacobus fuit ab herode interfectus. ¶ 9^m quia christus fuit passus pro redemptione humani generis. ¶ 10^m quia fuit a magis in presepio adoratus. ¶ 11^m quia latro ad misericordiaz fuit receptus. ¶ 12^m quia angelus ad virginem missus. ¶ De hora vero qua angelus ad virginem missus est licet sit nobis incerta: tamen secundum Albertum convenientior videtur fuisse in ortu solis. Dicit enim quod circumstantie nunciantis debent exprimere proprietatem nuntiati secundum Dionysium. cum annunciet angelus iste ipsam incarnationem cum proprietatibus suis. Illa autem sic ortus veri solis super terram illuminantis omnem hominem venientem in hunc mundum: quod tempus scilicet mane est initium diei sine preiudicio credi potest quod hec annuntiatio sit facta in ortu diei. ¶ Ad quod facit quia opus creationis cepit a luce: ut dicitur generis primo cum dixit deus: fiat lux. quod videtur fuisse in principio diei artificialis. Ergo multo fortius opus recreationis quod est nobilius. In incarnatione enim incipit dies gratie. Omnis autem dies artificialis incipit a luce qui scilicet est ab ortu solis usque ad occasum super nostrum emispherium. Dico etiam naturalis qui est viginti quatuor horarum comprehendens noctem in veteri testamento inchoabatur a luce scilicet in mane. Et ideo decens fuit quod recreatio que est per gratiam inchoaret a luce. ¶ Quod autem dicitur Sapientie. 18. c. Dum medium silentium tenerent omnia et nox in suo cursu medium iter haberet omnipotens sermo tuus domine idest filius a regalibus sedibus venit. ergo videtur quod annuntiatio ista facta fuerit media nocte. ¶ Respondet Albertus quod non intendit sapiens ibi notare tempus seu horam incarnationis: sed statum eorum quibus venit qui omnes una cathena tenebrarum errorum et vicio rum erant compediti. Angelus autem magis debuit nunciare et ex hora nuntiatio nis designare proprietatem et effectum incarnationis scilicet initium seu ortum veri solis potius quam statum eorum quibus ortus est. Nec etiam in vespere idest sero debuit nunciare significatio finem seculi idest

sextam etatem in qua incarnatus est quia tempus non nuntiabat incarnationis. Ita enim illud fuerat nuntiandum per gabrielem danieli scilicet ipsam tunc fiendam incarnationem. ¶ Si autem diceretur quod convenientior videtur hora in meridie: ex eo quod abrahe stanti in ostio tabernaculi in ser uore diei idest in meridie apparuerunt angeli nunciantes conceptum isaac qui fuit figura christi. Illa etiam hora scilicet nona christus expirauit in cruce per cuius mortem redempti et illuminati sumus. In meridie etiam sole existente in altissimo poli maximum calorem generat super terram. Maximum autem calorem sue dilectionis ostendit deus mittendo filium suum in mundum. Ergo illa debuit potius nunciari. ¶ Respondet Albertus quod abraham designat seruentem affectum patrum antequam quorum quem habebant ad istam incarnationem fiendam. Sed angelus non ad hoc missus fuerat nunciare idest desiderium patrum sed impletionem et initium illuminationis. Quod autem hora passionis fuerit meridies facit ad propositum videlicet: quia sicut sole mundi materiali ad occasum tendente congruebat verum solem christum mundum relinquere quo ad usum vite humane. Ita congruebat quod sole materiali oriente scilicet in principio diei simul oriretur ab intra verus sol iusticie christus deus noster per incarnationem. Et licet in opere redemptionis charitas monstrare tur in summo. Opus tamen incarnationis sine passione non fuit opus redemptionis. unde et incarnatio magis in se esset quam passio: tamen magis monstrata est charitas in passione. Ergo non fuit summum quod recepit augmentum. unde charitati ostense in incarnatione facta est additio secundum demonstrationem exteriorem in passione per quam charitas vltima est in ostensionis perfectione. Et ideo in meridie passio magis quam incarnatio congruit fieri. Nec Albertus. ¶ Sed frater scus de maronis in sermone de annuntiatione virginis opinando dicit. quod angelus apparuit virgini hora completorum colloquii cum ea usque ad mediam noctem quod in fine horarum eius virgo prebuit assensum: ob quod illa hora

virgo consuevit pulsantibus capanis pro signo a fidelibus saluari que hora congruit mysterio incarnationis secretissimo quia media nocte omnia silent. Tertium quod est considerandum de missione angeli dicitur loquacitas. ad quem. scilicet locum angelus missus est. et hoc tripliciter.

¶ Primo quantum ad puenciam.

¶ Secundo quantum ad ciuitatem.

¶ Tertio quantum ad habitaculum.

¶ Primo quantum ad puenciam Lucas dicit illam fuisse galileam. In qua conuenienter facta est annuntiatio christi secundum Albertum et propter factum quod fiebat et propter finem per quem fiebat. Incarnatus enim fuit deus ut iudeos et gentiles saluaret. Propterea in regione que ab utrisque habitabatur annuntiari et concipi voluit. Ad autem in galilea habitarent gentiles et iudei patet per illud Ysaie. 9. c. Primo tempore alleniata est terra zabulon et trās iordanem galilee gentium. ubi dicitur Neco de lira quod rex salomon ut scribitur tertio regum. 9. c. dedit hayram regi tyri qui erat gentilis. xx. oppida in galilea. ¶ Albertus vero dicit quod duodecimis iudeis in captiuitatem in nininem missi sunt a rege multi gentiles ad habitandum in galilea et sic mixti erant gentiles cum iudeis qui remanserant. Et sic in regione communis concipi voluit qui pro omnibus natus est. Non enim iudeorum deus tamen sed gentilium. ¶ Item regio illa suo nomine proprietatem incarnationis propriissime expressit. ¶ Galilea enim interpretatur reuelatio seu transmigratio. In hac autem nunciatio fiebat summa secretorum reuelatio quoniam verbum quod erat in principio apud deum et lucem habitabat inaccessibile caro factum est. Et vidit ois caro salutare dei nostri qui librum aperuit et soluit signacula ois et quicquid audiuit a patre nota fecit nobis. ¶ Similiter et hic fiebat transmigratio maxima quod de ignorantia in scientiam de culpa ad gratiam de umbra in veritatem de austeritate in benignitate de seruitute in libertatem de timore in amore et de grauitate in leuitate. Et diuinitas transmigravit in humanitatem que maxima transmigrationis fuit quod in ea primum ad ultimum transmigrationis in unam personam. Nec obstat si dicitur

catur quod iudeis christus promissus est. Ergo ibi in iudea concipi debuit. falsum enim hoc est quia et gentibus ut patet per prophetas precipue Ysaia. Sed bene promissum est quod de eorum semine christus nasceretur quod eis solutus est. Et sic salus ex iudeis est originaliter sed non propter eos. ¶ Secundo quantum ad ciuitatem clare est quia nunciatus est in ciuitate nazareth quod etiam non vacat a mysterio quia interpretatur flos. Sicut autem diuine generationi ita et humane assimilatur generatio floris de flore. Flos enim pullulat de vno et in decore est cum spe utilitatis in fructu. Similiter secundum diuinam nam generationem procedit filius de vno scilicet patre qui est in celis sine matre. Et hanc generationem humanam de vna scilicet matre in terris sine patre. Unde ipse spiritus ecclesie ait in canticis. Ego flos campi. Bene ergo in nazareth conceptus fuit qui sicut flos de flore sine mixture de vna matre saluo virginitatis decore et matris utilitate processit. ¶ Tertio quantum ad habitaculum missus fuit angelus ad domum ubi habitabat beata maria. dicit enim Lucas. Ingressus angelus ad eam. scilicet in ostium domus sue. ¶ Sed videtur quod ista annuntiatio potius debuit fieri in templo. Quia dignior operatio fieri debet in digniore loco. vnde ois que est opus valde dignum quod cum oramus loquimur cum deo sit coiter in templo. vnde et Christus dixit Matthei. 21. Scriptum est domus mea domus orationis vocabitur. Sed ista annuntiatio et conceptio christi fuit dignissima operatio. Ergo fieri debuit in templo. ¶ Conceptio etiam Joannis baptiste fuit nunciata in templo ut patet Lucæ 3. c. Ergo multo magis ista que fuit sine comparatione dignior. ¶ Ad hec respondet Albertus quod locus non sanctificat hominem sed homo locum ut dicit Crisostomus di. 40. c. Multum dignior ergo locus est in quo habitat maioris dignitatis et sanctitatis persona et in quo exercetur perfectior operatio. Erat ergo dignissima habitatio in terra illa in qua habitabat dignissima et sanctissima creaturarum quam ipse sanctus sanctoium semper inhabitauit nunquam sola reliquit quam multitudo angelorum frequentaui. Exercebatur etiam ibi

in nobilissima operatione scilicet contem-
plationis orationis deuotionis vt dicem?
Dignius ergo oratorium istud q̄ illud iu-
daicum in quo fiebat thesaurorum vitulo /
rū mactatio thuris incensatio. Fiebat itaqz
ista annūciatio ⁊ incarnatio in loco dignis-
simo in tēplo scilicet sacratissimo vteri vir-
ginalis. vnde canit de ea ecclesia. Templū
domini sacrarium spiritus sancti. ¶ Et bea-
tus Bernardus ait. Non fuit locus digni-
or vtero virginali. Et quia dicit ingressus
ad eam inquit Albertus. Credimus ange-
lū clausis ianuis dom⁹ ad eā intrasse et hoc
potuisse propter nature sue subtilitatem ⁊
assumpti etherei corporis qualitates. Ad
confirmat Bernardus super. Diffus est
dicens. Non fuit difficile angelo per clau-
sum hostium intrare penetrare ad abdita
virginis qui vtiqz ex subtilitate substantie
sue hoc habet in natura q̄ nec ferreis se-
ris eius arceatur ingressus quocumqz su-
us cum ferat impetus. Angelicis enī spi-
ritibus parietes non obistunt sed cuncta
illis visibilia cedunt ⁊ solida ⁊ spissa pene-
trabilia sunt eis ⁊ peruia. ¶ Suspiciandum
igitur non est q̄ apertum hostium ange-
lus inuenerit virginis cui nimirum in pro-
posito erat frequentias hominum fugere:
vitare colloquia ne vel orantis silentium
perturbaret. Clauserat inqz super se illa ho-
ra habitaculum suum prudentissima vir-
go sed hominibus non angelis. Et sic po-
tuit ad eam intrare angelus sed nulli ho-
minum facili patebat accessus. Nec bea-
tus Bernardus. ¶ Quartum considerā-
dum de missione angeli ad virginem dici-
tur actualitas. In quo scilz actu erat bea-
ta virgo quando ad eam missus est ange-
lus. Et respondet Albertus q̄ erat in actu
contemplationis. Nam ad contemplatio-
nem pertinet quod dicitur in ternis. Sede-
bit solitarius ⁊ tacebit ⁊ leuabit se sup se.
Dicit enim philosophus q̄ anima seden-
do ⁊ quiescendo fit prudens id est sapiens.
Sed beatissima virgo in concipiendo dele-
bat fieri virgo prudentissima ⁊ mater sapi-
entie. Ergo congruebat ei sedere mente et
quiescere quod fit per contemplationem.
Cum etiam dominus appropinquaret in

illo mysterio beatissime virgini descenden-
do ⁊ ipsa debuit obuiare ei ascendendo: sci-
licet eleuando se super se per cōtemplatio-
nem s̄m illud Amos. 4. e. ¶ Preparare in-
occursum deo tuo. Nam nobilissima ope-
ratio fuit cōceptio filij dei. Ideo debuit fie-
ri in nobilissimo statu qui est status con-
templationis. ¶ Erat ergo beatissima vir-
go in ipsa annunciatione ⁊ conceptione in
summo contemplationis assensu tota per
dilectionem in deum transformata. ¶ Et
Beda super illud Luca. xi. c. Beati qui
audiunt verbum dei dicunt. Hoc in loco beatē
dei genitricis excellentia commendatur:
quia in tanta speculationis custodia domi-
no simulabatur q̄ ipsius humilitati ⁊ san-
ctitati nullus sanctorū cōparatur.
¶ Qualiter angelus apparuit virgini in
assumpto corpore in forma humana ⁊ eta-
te iuuenili ⁊ veste clara et locutus est voce
sensibili. Cap. 2^m.

Secundum mysterium contemplan-
dum de annunciatione virginis di-
citur angelice apparitionis. Circa
qd̄ consideremus angelū apparētis quatuor
conditiones.

C¹ 1^a de forme.

C² 2^a eratis.

C³ 3^a claritatis.

C⁴ 4^a locutionis.

C¹ Prima conditio consideranda dicitur
forme. Apparuit enim angelus virgini in
specie corporali quaz ipse assumpsit ex ae-
re condensato. Et magis apparuit in for-
ma humana q̄ in alia forma corporea s̄z
Albertum quia virgo sensibilibiter ab ange-
lo illuminari debuit. Illuminatio autem
sensitiva ad cognitionem fit mediante lo-
cutione. Ergo medium illuminationis de-
buit esse locutiuum. Sed nullum sensiti-
uum est locutiuum nisi homo. Et ideo de-
cuit vt ipse in specie humana nō in alia ap-
pareret: vt sicut nobilissimum intellectum
erat quod illuminabat eam interius scilz
deus sic nobilissimum esset instrumentū
per quod illuminabatur exterius scilicet
species humana. ¶ Et hec forma humana
fuit in sexu virili quod patet ex v̄bis Am-
broisij dicentis super Lucam. Trepidare
virginum

virginum est et ad omnes viri ingressus pa-
uere et omnes viri affatus vereri. Quod ideo
dicit quia euangelista ait quod turbata est in
sermone angeli quia speciem viri habebat
¶ Datur etiam hoc ex eo quia de similibus
idem est iudicium ut dicitur in glossa in. c.
Translato sacerdotio. Extra de constitutio-
nibus. ¶ Et in. c. Inter corporalia. Et de tran-
slatione episcopi et electi. ¶ Et in glossa in. c.
Inter ceteras. Extra de rescriptis. ¶ Et ex-
tra de electione in. c. Budum. ¶ Et di. 4. c.
Denique. ¶ Et di. 5. c. Ad eius. ¶ Et p. q. 3.
c. Si quis obiecit. ¶ Et ff. de legibus. c.
Non possunt. In omnibus autem appari-
tionibus angelorum figuratiuis huius an-
nuntiationis angeli apparuerunt in for-
ma virorum: ut quando apparuerunt tres
viri idest angeli abrahe. Genesis. 18. c. et
go et nunc angelus apparuit in specie viri
Additur et alia ratio secundum Albertum quia se-
xus femineus non est illuminatiuis sed ma-
gis illuminabilis secundum apostolum dicentem.
Mulieres in ecclesijs taceant: sed domi vi-
ros suos interrogent. Caput enim mulie-
ris est vir: Ideo angelus potius debuit ap-
parere in sexu virili quam femineo scilicet quia
tum ad aspectum. ¶ Secunda conditio con-
sideranda dicitur etas. ¶ Apparuit etiam
angelus in etate iuuenili non puerili aut
senili. Ratio est secundum Albertum quia senex
in quantum huius dicit defectum et simili-
ter puer. Sed iuuenis dicit nouitatem eius
perfectione. Hic autem nuntiabat ille qui
fuit nouus secundum humanitatem: perfectus secundum
diuinitatem. Ergo a nuncio in specie iuue-
nili debuit nunciari. Congruerat ergo for-
ma iuuenilis illuminationi sensibili non au-
tem pueri vel senis forma: quia pueri non
perfecte vtuntur discretionis sensuum: et se-
nes deficiunt sed sensus. Neutra ergo etas
conueniebat illuminationi sensibili ubi ne-
cessaria est discretio sensuum et vigor or-
ganorum. ¶ Tertia conditio consideran-
da dicitur claritas. Secundum Albertum
angelus iste apparuit virgini in veste cla-
ra. Non enim apparuit nudus sed idutus
quia in scripturis sic legitur angeli appa-
ruisse. Nam in resurrectione viderunt mu-
lieres in monumento duos angelos in al-

bis sedentes. Et post ascensionem christi im-
mediate apparuerunt duo viri in albis ve-
stibus idest angeli: ut habetur Actuum p.
c. Sic apparuit angelus virgini in veste
clara non alba nec nigra vel rubra. ¶ Et hoc
propter annunciantem et propter recipien-
tem et propter nuntiatum. ¶ Propter nun-
tiantem qui est angelus qui claritatem co-
gnitionis et puritatem habet. ¶ Propter
virginem recipientem que precepit sine tenebra
peccati. ¶ Propter annunciatum qui sine pec-
cato precepit peccare non potuit. ¶ Quar-
ta conditio consideranda dicitur locutio
ubi queritur qua locutione locutus est an-
gelus qui apparuit virgini. Habent enim
angeli suas locutiones adiuuantes et ad ani-
mas beatorum spirituales nobis ignotas ma-
nifestantes suas cogitationes et affectus:
de quibus diximus in sermone de lingua.
Habent et suas locutiones ad homines cum
ad eos mittuntur. Aliquando interiores:
scilicet illuminando et instigando ad bonum
Sicut Zacharias propheta dicit p. c. Vi-
xit angelus qui loquebatur in me scilicet
in mente. Aliquando vero cum mittuntur in
specie visibili loquuntur etiam voce sensi-
bili: sicut patet de angelis apparentibus
abrahe nuntiandis conceptum ysae: et
de angelis apparentibus in forma huma-
na in resurrectione christi ad monumentum
clara voce annunciantibus eam mulieri /
bus: et in ascensione discipulis. Ita dicen-
dum est hic quod sicut in specie humana ut di-
ctum est apparuit marie: ita et voce huma-
na locutus est: ut patet ex littera euangelij
Iz enim angelus non haberet dentes natu-
rales ut homo nec palatum guttur vel pul-
monem ex quibus formatur vox humana
tamen et sine illis potuit formare voces hu-
manam idest similem ei. Sicut et cum facta
est vox de celo que audita est. Hic est filius
meus dilectus in aere ubi illa instrumenta
vocis humane non erant. Decuit enim ut
sicut non solum illuminatione invisibili meo
eius illustrabatur et inflammabatur a deo
ita etiam et visione clara et locutione sensi-
bili oculi eius et auditus eius et oes sensus
reficerentur in domino.

¶ Quod in angelica salutatione exprimitur

dei maiestas et sublimitas unionis ac utili-
tas incarnationis. Et quadruplex excellentia
virginis benedicte. Cap. 3^m.

Etiam mysterium contemplandum
de annunciatione virginis dicitur an-
gelice salutationis. Ingressus quip-
pe angelus ad virginem salutauit eam di-
cens. Ave gratia plena dominus tecum benedi-
cta tu in mulieribus. In qua salutatione co-
tinentur quatuor.

Primum est mittentis maiestas.

Secundum unionis sublimitas.

Tercium incarnationis utilitas.

Quartum marie singularitas.

Primum quod continetur in angelica
salutatione est mittentis maiestas, dixit eni
verba salutationis angelus ex parte dei.
Hec enim dictio Ave habet tres litteras:
Innuentes personas diuine maiestatis sci-
licet patris et filij et spiritus sancti. Hanc pri-
ma littera que est A. significat spiritum san-
ctum. Ipse enim spiritus sanctus ut ait Gre-
gorius amor est. Secunda littera est A.
significans personam filij qui est verbum
patris et quasi medius non situ sed nume-
ro inter patrem et spiritum sanctum. In-
quit enim Joannes 3^a canonica. c. quinto
Tres sunt qui testimonium dant in celo: pa-
ter verbum et spiritus sanctus. Tertia lit-
tera est E. significans patrem. Nam ut di-
cit Hilarius libro de trinitate. Eternitas est
in patre. Non ita tamen quin filius et spi-
ritus sanctus sit eternus cum eo: sed quia
ei appropriatur magis. Eternum enim im-
portat quid sine principio. Filius autem et
spiritus sanctus quibus non habeant prin-
cipium huius creationis nec factionis: ha-
bent tamen emanationis principium. unde
Augustinus libro. 4°. de trinitate ait.
Pater est principium totius deitatis: quia
emanat filius a patre: et spiritus sanctus
ab utroque: et si ab eterno. Solus autem pa-
ter est sine aliquo principio: quia a nullo ip-
se emanat. Et ut inquit Tho. 1^a parte.
q. 33. licet attribuamus patri aliquid au-
toritatis ratione principij nihil tamen ad
subiectionem vel minorationem quocumque
modo pertinentis attribuimus filio aut spi-
ritui sancto. Nam principium in diuinis si-

gnificat originem. Dixit ergo angelus Ave
quasi dicat tota trinitas me mittit ad te
quia et ipsa tota operabitur istam incarna-
tionem in te. Tota namque trinitas scilicet
pater et filius et spiritus sanctus operata est
mysterium incarnationis scilicet forma-
do illud corpus ex virgine animam christi
subito creando ex nihilo: et unionem illam
humanitatis sue cum deitate efficiendo: et
gratiam et sapientiam ei infundendo. Inse-
parabilia sunt enim opera trinitatis ut di-
cit Augustinus. Et idem in glossa in. c. 3^a.
de summa trinitate et fide catholica. Et de
con. di. 3. c. ultimo. et di. 5. c. Saluator. Et
28. q. 3^a. c. Sic enim. scilicet ab extra licet
solus filius non pater non spiritus sanctus
vnitus sit nostre humanitati in vna perso-
na. Angelus itaque cum dixit Ave a tota tri-
nitate dixit se missum. Secundum quod
continetur in angelica salutatione est unio-
nis sublimitas. A. enim est prima littera
alphabeti in quo omnes scientie compre-
henduntur. Et ut inquit Isidorus primo li-
bro ethimo. A. littera in omnibus genti-
bus prior est pro eo quod ipsa prior nascentibus
vocem aperiat unde et latini dicunt. A. gre-
ci alpha. hebrei aleph. A. non est ultima lit-
terarum vocalium secundum latinos. In saluta-
tione non angeli iste due littere. A. et E. iun-
guntur cum e in vna dictione ad significan-
dum quod diuina natura et humana vnita sunt
ad inuicem in vnitate persone in virgine
maria. Inter naturas enim intellectuales
prima et suprema principium omnis crea-
ture et sapientie est natura diuina signata
per. A. unde ipse deus dicit apocalypsis 3^a.
Ego sum alpha et omega: principium et finis om-
nis creature: ultima autem naturarum que in-
tellectum habet est natura humana de
signata per. E. Dicit ergo angelus. Ave
quasi dicat hoc est quod tibi nuncio quia
in te vnientur in vna persona deus et homo.
Natura enim humana in te et de te assumet.
Tertium quod continetur in angelica sa-
lutatione est incarnationis utilitas. Dicitur
enim in quodam versu. Deus dicitur. Et
vlt. A. quod nascitur ex eua scilicet in egres-
su ex utero matris. Nascuntur enim lugendo
qui ploratus est quasi quedam prophetia

nostri incolatus designans ex hoc q in ter
ram et vallum lachrymarum et miseriarum
intramus. Et masculus quidez in ploratu
suo nascens profert. A. quasi dicēs. Simi
lis sum ad masculus miseras innumeras
et mortem cui sum subiectus deplorās. Fe
mina autem in ortu suo plorās. E. resonet
quasi diceret femina suz eue similis cuius
miserijs et maledictis subicioz. Sed adam
et eua cum filijs et filiabus suis ab eis mor
tificatis viuificantur per virginem matrē:
quod significatur per medium. A. iter. A.
et E. mediatrix et genitrix vite per filium su
um benedictum. Ubi etiam aduertenduz
q istud nomen eua si littere ipse contra /
no exprimantur fm ordinem suum sonat
Aue. Quasi dicat angelus: ideo dico tibi
Aue quasi tota contraria es eue. Et hoc est
quod canit ecclesia ore fido nos i pace mu
tans eue nomen. Illa enim eua fecit filios
suos inimicos dei. et virgo nos pacificauit
deo. Illa superbiuit contra dominum simi
lis volēs esse deo: illa se profundissime hu
milianit vocans se non matrem domini si
cut erat sed ancilla dñi. Ecce ait ancilla do
mini. Illa mater cunctorum spiritualis in
terā e. rix: hec cunctorum mater spiritualis
uiuificatrix. Illa maledicta multipliciter a
deo: hec benedicta i matris utero. Et ideo
merito dixit angelus. Aue quod est oppo
situm eue versis litteris e contra. Et Quar
tum quod continetur in angelica salutatio
ne est marie singularitas: de qua quatuor
singulares excellentias exp̄ssit angelus.

C¹ nature.

C² gratie.

C³ glorie.

C⁴ benedictionis.

C¹ Prima virginis excellentia singularis
dicitur nature. Scdm eniz Aug^m libro. 13.
de ciuitate. Qd penatiter precessit in pec
catis primis naturaliter secutum est in
nascendis ceteris. Et fm Anselmū per
sona scilicet adam corripuit naturam et na
tura corripuit personā omnez. scab adā per
propagationem libidinosa descendentes.
Quare filij adā multiplices ve affliguntur a
quo virgo extitit immunis. vnde dixit an

gelus. Aue idest sine ve. Et hoc triplici q
dem modo cui subiacet totum femininum
genus. pmo. s. pudoris laboris et doloris.
Beata xpo virgo fuit sine ve pudoris in cō
ceptione: sine ve laboris i gestatione: sine
ve doloris in parturitione. Nam teste Ber
nardo super missus est fuit sine corruptio
ne secunda: sine grauamine grauida: sine
dolore puerpera. q Et aut dicitur extra de
desponsatione impuberum. c. Puberes.
Puerpere sunt que in annis puerilib⁹ pa
runt. Ratio aut quare fuit sine corruptioe
q: pcepit nō humano semine sed mystico
spiramine angelo illi dicēte spiritus sāctus
superueniet in te: fuit sine ve laboris quia
leue pōdus immo delectabile gestat. Fuit
sine ve doloris quia parturit sine lesione.
Dat triplici maledictione in nulla muliere
natura immunis fuit nisi in sola virgine bñdi
cta. vñ eue gen. 3. c. dictū est. Multiplica
bo crummas tuas et cōceptus tuos. In do
lore paries filios tuos. q Secūdo etiā mo
do in virgine per aue excellētia nature de
mōstrat quia ab alio triplici vbe immunis
fuit. scā cōcupiscētie culpe et pene. de q ag
la clamabat apocalyp^s. 9. c. Vbe vbe vbe
habitatibns in terra. Fuit enī beata xpo
sine p vbe hoc est sine pcupiscētia peti ori
ginalis: q sine illo pcepta est vel ab illo sā
ctificata. vñ Lann. 4. c. di. Tota pulchra
es amica mea: Tota pulchra es et macula
nō est in te. Fuit sine vbe culpe mortalis et
venialis. vnde Aug⁹ in li^o de natura et gra
uit. Cū de peccatis agis nullā volo de mfe
dñi facere questionem. Fuit tertio sine vbe
pene que est in separatiōe aie a corpore qz
in tali separatiōe nullā sensit penā: nec eti
am suū corpus putrefactū est: qz assūptuz
vna cū aia. q Tertio per aue in virgine ex
cellētia nature demōstratur quia fuit sine
alio triplici vbe. sc. Carnis mūdi et diaboli
luxuriā excludit per virginitatem: auaritiā
per paupertatem: diabolum vel super
biam per humilitatem: quia has virtutes
perfectissime in se habuit. C Secūda vir
ginis excellētia singularis dicitur gratie.
hāc exp̄ssit angelus cū dixit. Gratia ple
na. de hac xpo plenitudie dixi in alio smōe
de annūciatiōe i ope de laudibus sāctoz.

Tertia virginis excellētia singularis di-
citur glorie. Et hanc expressit angelus cu-
dixit. Dominus tecum. vbi sciendū qd fm
doctrinam theologorum: deus dicitur esse
in omnibus rebus creatis tripliciter: scilicet
per essentiam presentiam et potentiam.
Et in sanctis suis quarto modo: scilicet per
inhabitantem gratiam vel h inchoatam
vel in futuro consumatam. Omnibus hīs
modis erat deus in beata maria perfectus
q̄ in ceteris omnibus. Dicitur enī deus
esse in creaturis per essentiam inquantum
per suum continuum influxum conseruat
creata in esse. vnde Gregorius in homelia
ait. Luncta in nihilum tenderent nisi ea
manus omnipotentis sustentaret. Et sic ex-
ponit Crisostomus illud Joannis p. c. Si
ne ipso scilicet gubernante factum est nihil
id est quod factum est nihil est. Quanto au-
tem aliqua creatura vel in specie vel in indi-
uiduo habet perfectius esse tanto magis ali-
quo modo dici potest deus ibi magis ines-
se per essentiam. vnde magis in homine q̄
in brutis. Et quia beate marie dedit nobis
lissimum esse et fm animam et fm corpus:
quia fuit optime disposita vt p̄ciperet chri-
stum: ideo quantum ad hoc deus per essen-
tiam in ea fuit excellentius q̄ in alijs reb⁹
creatis. ¶ Sed hoc loco pleriq; scire cupi-
unt. An sicut beata virgo pulcherrimam
habuit animam ita et pulchrum dederit de-
us esse corporis. Et ad hoc dicit Albertus
sup. adissus est. qd sic et qd pulcherrima fuit
virgo ipsa etiam fm corpus tam quo ad de-
bitam corporis quantitatem et qualitates
q̄ quo ad elegantem membrorum disposi-
tionem et proportionem q̄ etiam quo ad
coloris venustatē. Et hoc probat tripliciter
¶ p̄ auctoritate. ¶ 2º exemplo. ¶ 3º ratione.
¶ Primo auctoritate Salomonis dicentis
in p̄sona dei. Tota pulchra es amica mea.
Tota pulchra es et macula nō est in te. Pul-
la autem coniunctior et amicitior deo bea-
ta virgie que tota pulchra fuit in anima et
corpore. Ad autem euangelium nihil di-
cat de pulchritudine eius corporali. Ideo
factum est quia cum ipsa domina nostra sit
posita nobis in speculum et exemplum sibi
lucis non voluit eam in talibus laudari:

quo: ū inordinatus appetitus vel abusus
multis est causa pereundi. ¶ Secundo pro-
bat Albertus pulchritudinē virginis exē-
plo figurali veteris testamenti. ¶ Nam qua-
tuor inveniuntur ibi mulieres beatam ma-
riam expressissime figurantes: scilicet he-
ster coniugata: iudith vidua: rebecca et ra-
chel virgines. ¶ Nam de rebecca dicitur ge-
nesis. 24. c. Qd fuit puella decora nimis
virgoq; pulcherrima et cognita viro. ¶ Et
de rachele genesis. c. 29. qd erat decora sa-
cie et venusto aspectu. ¶ Et de iudith eiusdē
8. c. qd erat eleganti aspectu nimis. ¶ Et. io.
c. qd dominus pulchritudinē eius amplia-
uit vt incomparabili decore omnium o-
culis appareret. ¶ Et de better scribitur eius/
dem. 2. c. Erat enim formosa valde et incre-
dibili pulchritudine omniūq; oculis gra-
tiosa et amabilis videbatur. Signum au-
tem et figuram debet assimilari significato
et figurato et potior est veritas q̄ figura. Ex
quo sequitur qd beata maria figurata per
istas et pulchras multipulchrior fuerit.
¶ Tertio Albertus probat pulchritudinē
virginis ratione. Nam fm philosophum:
natura est vis insita rebus ex simili simile
procreans. Nisi ergo natura impediatur
vel erret filius erit similis patri vel matri.
vnde sequitur qd filius qui nascitur de ma-
tre et non de patre et tali operante qui non
potest impediri vt errare scilicet deo: ibi ne-
cesse ē filium fieri similem matri et cōuerso.
Sed christus filius virginis fuit pulcherr-
mus iuxta illud ps. Speciosus forma p̄e
filio hominum. Ita qd in ipsum desiderat
angeli prospicere: vt dicit Petrus prima
sua canonica. Ergo et beata maria mater
eius est pulcherrima. Pulchritudo autē
illa nulli potuit esse occasio scandali: quia
vt ait Bonaventura in. 3º. tanta erat ho-
nestas adiuncta illi pulchritudini qd sicut
inuenitur scriptum in quodam libro he-
braico: nullus erat adeo libidinosus et in-
continens qui aspiciens virginem cuj tan-
ta venustate pudicitie nō incenderet ad il-
lius deuotionem. Ita qd a nullo vnq; po-
tuit concupisci. ¶ Secundo dicitur deus esse
per presentiam in omnibus quia nouit oia
intima creature. Omnia enim sunt nuda

et aperta oculis eius: ut dicitur ad hebreos. 4. c. Sed in beata virgine fuit per presentiam: non solum quia vidit omnia secreta eius affectus et cogitatus oculo cognitio: nis: sed et oculo approbationis omnes actus interiores et exteriores ut sanctissimos approbavit. Tertio deus dicitur esse in rebus per potentiam quia omnibus dat virtutem operandi. unde Joannis. 1. dixit Christus. Sine me nihil potestis facere. Et quia virtutem dedit operandi beate marie perfectius quam alteri pure creature. Ideo perfectius quam in alijs fuit cum ea. Quarto deus est per gratiam in sanctis: quia ut dicitur prime Joannis. 4. c. Qui manet in charitate in deo manet et deus in eo. Sed certe nullus potest equari beate marie charitate. Sed ultra dictos modos efficiendi modo inaudito a seculis stupendissimo scilicet per presentiam corporalem quando verbum caro factum est et non nisi de virgine maria Ideo angelus accommodatissime dixit. Dominus tecum. Sed plerique arguunt quod non bene dixit angelus utendo hoc nomen dominus. Nam secundum philosophum sermones inquirendi et faciendi sunt secundum materiam que tractatur. unde in materia amoris non debet poni nomen timoris sed illud iherusalem. 3. c. Si ego dominus ubi est timor meus: Cum ergo in hac salutatione tractaretur materia summi amoris scilicet incarnatio filij dei non videtur quod debuerit dicere dominus tecum: sed pax tecum: sicut et filius eius salutabat quos diligebat. Ad hoc respondet Albertus quod in ista salutatione in eo quod dicitur Dominus tecum. Duo intenduntur. unum ut persona mittens proprie exprimatur. Alterum ut liberum arbitrium virginis ad credendum et assentiendum inclinet. Ista autem duo perfectissime et propriissime exprimit hoc nomen dominus quod a potentia imponit scilicet a dominando. unde beatus Ambrosius dicit. quod dominus nomen est potentie. Et quando absolute dicitur soli deo appropriatur. Alii vero domini dicuntur respectu servus illius vel illius seu alicuius loci determinati. Ipse absolute dicitur dominus: quia est dominus omnium. unde in psalmo. Domini est terra et plenitudo

eius orbis terrarum et universi qui habitant in eo. Et Iherusalem. 2. c. Dominus universi solus tu es. Quod solius dei trinitatis est proprium qui est persona mittens in hac salutatione. Et sic persona mittens nominatur. Per idem autem et liberum arbitrium beatissime virginis inclinatur quia ad consentiendum in mirabilia maxime disponit fides de omnipotentia: quia credit deum omnia facere posse acquiescit ipsum posse et naturas mutare et naturis imperare. Ad credendum ergo congruentissime ponitur hoc nomen dominus quod absolute positum est omnipotentie demonstrativum. Quod liberum arbitrium beate virginis etiam per se erat facile ad credendum paratum non indiguit exprimi cum insinuatione omnipotentie: ut diceretur Dominus omnipotens. vel cum terrore ut dominus exercituum. Sed sufficit levis eius annuntiatio et quasi obscura expressio potentie qualis per hoc nomen dominus importatur. Dicit ergo dominus tecum quasi dicatur ei aperte. Nihil credas tibi impossibile que scis te dominum in socium habere. Sed dic confidenter: omnia possum in eo qui tecum est. Si enim aliqui duo unum officium debeant operari quid impedit si unus est debilis cum alter sit adeo fortis ut per se effectum illius possit inducere isto etiam non iuvante. Et sic patet quod dominus hic ponitur ad notandam potentiam sciendi non timorem vel terrorem. Quarta virginis excellentia dicitur benedictionis. Dicit enim angelus benedicta tu in mulieribus. Quod potest exprimi secundum duplicem intellectum. Primum intellectus est benedicta tu in mulieribus id est super omnes mulieres quia peruenisti ad tertium benedictionis gradum in genere mulierum: ad quem nulla alia mulier attingit vel attingere potest. Primum gradus est quia aliqua mulier secunda est sed non virgo. Secundus quia aliqua virgo sed non secunda. Tertius vero sol marie proprius est quod sit virgo et secunda. Secundus intellectus est benedicta tu in mulieribus quia per benedictionem participat cum omni statu et genere mulierum. Fuit enim cum virginibus virgo: cum coniugatis secunda.

et cum viduis continens et casta. Quod quod infolita et dignissima fuit hec saluatio: o quod blanda quod reuerenter ab angelo pronuntiata propter quod non immerito virgo cogitabat qualis esset. Et tandem cum ab angelo fuisset de omnibus ac de incarnatio- nis mysterio plene instructa genibus flexis oculis plangentibus et facie in celum erecta dixit. Ecce ancilla domini: fiat mihi secundum verbum tuum. Adorans filium in utero concepit. Et verbum caro factum est ut saluaret genus humanum quod perierat. Amen.

Sermo quinquagesimus sextus de angelis quorum sollempnitas in ecclesia celebratur propter miraculum quod apparuit in monte gargano.

Angelis suis

Deus mandauit de te ut custodiant te in omnibus vijs tuis. Illuminati prophete verba sunt ista originaliter psalmo nonagesimo. Debitor es sumus fratres charissimi angelis beatis: quoniam volente deo inuenera ut sic loquar beneficia nobis prestante non cessant. Quia tamen ipsi inuisibiles sunt et immateriales substantie pleneque illos negligunt venerari. Ob quod ut humane imbecillitati consuleretur singulari modo in monte gargano Anno domini. ccc. nonagesimo locus inuentus est in quo archangelus michael aliorumque angelorum iugis memoria usque ad consumationem seculi permaneret. Nam dum quidam predicoes nomine garganus qui ex euentu suo monti vocabulum dedit infinita pecorum multitudine abundaret: contigit ut semel taurum perderet. Quem solite querens inuenit tandem in vertice montis foribus cuiusdam assistere spelunce. Quem cum sagitta appetisset illa velut flamme venti refocta eum a quo iactata est mox reuersa percussit. Turbati cives et stupefacti episcopi super finem quid fieri opus esset consulerunt. Qui triduanum ieiunium orandumque deum precepit. Quo peracto sanctus archangelus michael apparuit per visionem episcopo

dicens. Ego sum michael archangelus qui in conspectu domini semper assisto volui autem locum illius spelunce mihi dedicandum illo indicio sagitte cunctis mortalibus declarare. Quia visione letior factus esus alijs quod viderat enarrauit. Et sic ab eo tempore ecclesia ibi consecrata fuit ob reuerentiam beati archangelus que usque in presentem diem a cunctis fidelibus deuotione precapua frequentatur. Quapropter et sollempnitas angelorum a patribus fuit instituta: quam ex debito et obligatione precepti mense septembris omnes celebrare tenentur. Quia non in tanta familiaritate mens nostra ad ipsos angelos colendos precandisque est inflammanda. Idcirco de ipsis in presenti sermone dicemus. De quibus tria mysteria erunt occurrenda.

Primum de cognitionis.

Secundum de productionis.

Tercium de missionis.

Qualiter angelus ab homine cognosci potest: et quod spiritus est incorporeus qui tamen potest in assumpto corpore apparere. Cap. primum.

Primum de angelis mysterium de occurrere de cognitionis. In quo tria dubia proponimus illustranda.

Primum utrum substantie separate que dicuntur angeli possint cognosci ab hominibus viatoribus.

Secundum utrum angeli habeant corpora sibi naturaliter unita.

Tercium utrum assumant aliquod corpora.

Pro primo dubio illustratione distinguere possumus notitiam triplicem.

Prima de propria et intuitiva.

Secunda de communis et effectiva.

Tercia de fidelis et reuelativa.

Prima notitia dicitur propria et intuitiva qua scilicet cognoscit angelus in sui substantia sicuti est. Et hac angelus cognosci non potest a puris viatoribus: ut inquit Thomas primum parte. q. 88. ex eo quod intellectus noster secundum statum presentis vite nihil intelligit nisi conuertendo se ad finem determinatum. Et sic substantias imateriales que sub sensu et imaginatione non cadunt primo et per se secundum modum cognitionis nobis expertum intelligere non possumus. Immo et adam in statu inocentie ut etiam dicit Thomas primum parte. q. 94. intelligere non potuit substantias separatas eo quod illi anime competebar modus intelligendi

per puerfione ad fantafmata ficut ⁊ nobis
Et lz Plato voluerit q̄ fube imateriales
nō ſolum a nobis itelligūt ſed ſint etiaꝫ
prima a nobis itellecta. Poſuit enim for /
mas imateriales ſubſiſtētes quas ideas
vocabat eſſe propria obiecta noſtri itelle /
ctus ita p̄mo ⁊ per ſe a nobis itellecta.
Sed q̄ aie cognitio applicatur rebus ma /
terialibus ſm q̄ itellectui permittetur fā /
taſta ⁊ ſenſus. Ideo q̄z tomagis itellectus
fuerit depuratus tāto magis p̄cipit imate /
rialiū itelligibile veritate. q̄ Nilominus
ptatium videretur ſentire in thimo vbi di /
xit. Inuiſibiliū diuinaz p̄tatum que demo /
nes nūc p̄ſentur p̄ſtare ratione magis eſt
opus q̄z ferre valeat hois igenium. q̄ De
Cōmentatore ſo aſſerit q̄ ho. q̄ in 2° me /
thaphiſice dicit. Si ſube abſtracte nō poſ /
ſent itelligi a nobis tūc natura ocioſe egis /
ſet q̄z feciſſet illud qd eſt in ſe naturali itel /
lectū nō itellectum ab aliquo. q̄ Sed dictū
hoc deſicit. q̄ p̄ quia nō ſequitur q̄ ſi ſube
ſeparate nō itelligūt a nobis nō itelligā /
tur ab aliquo itellectu. Itelligūt enim
a ſeipſis ⁊ a ſe inuicē. Secdo deſicit ſinia cō /
mētatois: q̄z nō eſt ſinis ſubaz ſeparata /
rum vt itelligūt a nobis. Tercia cogni /
tio dī cois ⁊ effectiua. Qñ cōſeitur cauſa
per effectū. Et eſt cognitio quedam nālis.
Hāc cognitionē habuerūt p̄bi de angelis
⁊ p̄cipue Ariſto. in. xi. metha^c qui volu /
it q̄ itelligēte mouerēt ſperas celoz ⁊ cele /
ſtia corpora. Tercia ſo cognitio fidelis
dī ⁊ reuelatiua. Qñ. ſaliquid cōſeitur fi /
de. q̄z ſic eſt certitudinali reuelatū hoc mo /
do relictis p̄hoz vanitatibus atqz erroribz /
bus hoium curioſoz. Nos firmiſſime aſſe /
rimus: q̄ angeli ſunt nobiliſſimi ſpūs deo
boni fruētes nobis vt iſſra docebimus be /
niuoli ⁊ affecti: quibus medijs dei ſecreta
⁊ myſteria gſe hoibz ſūt reuelata. Abali ſo
penis eternis iuſtiſſime deputati. q̄ Si ſo
quis queret vñ hec veritas eſt exorta. Re
ſpōdemus q̄ ex lauſſimo cāpo ſcripture ſa /
cre veteri videt̄ nouoqz teſtamēto vbi de
angelis expreſſa ſit mentio. q̄ Un Gen. c.
iſ. ſcribitur de agar dum fugeret eſſetqz in
ſolitudine qz affligebat eam ſara dñā ſua.
Cūqz iueniſſet eā angelus dñi iuxta fontē

aque in ſolitudine ⁊c. Dixit ad illā. Agar
ancilla ſarai vñ venis ⁊ quo vadis. Que
reſpondit a facie domine mee fugio. Bi /
ritqz ei angelus domini. Reuertere ad do /
minam tuam ⁊ humiliare ſub manibus il /
lius. q̄ Et Genefis. 19. c. Tlenerunt duo an /
geli ſodomam veſpere. q̄ Et. 22. c. Angelus
dñi de celo clamauit dicēs abraham abra /
ham. q̄ Et. 28. c. vidit iacob in ſomnis ſca /
lam ſtātem ſuper terram ⁊ cacumē eius
tangens celum angelos quoqz dei aſcen /
dentes ⁊ deſcēdentes per illā. q̄ Et. 32. c. Ja /
cob itinere quo ceperat abiit fueruntqz ei
obuiam angeli domini. q̄ Et Exodi. 14. c.
Angelus dei p̄cedebat caſtra in iſrael: ⁊
cum eo pariter columna nubis. q̄ Et. 23. c.
Mittam angelum meum qui p̄cedat te
et cuſtodiat in via et introducat ad locum
quem preparauit tibi. q̄ Et Numeri. 22. c.
Cum viduſſet aſura ſtātem angelum ceci /
dit ſub pedibus ſedentis. q̄ Et ſecundi re /
gum vltimo. c. Cum extendiſſet manū an /
gelus domini ſuper hieruſalem vt diſperde /
ret eam miſertus eſt dominus ſuper aſſi /
ctionem ⁊ ait angelo percutienti. Sufficit
nūc contine manuz tuam. Erat autem an /
gelus domini iuxta aream ornaz iebuſei.
q̄ Et quarti regū p. c. Angelus domini lo /
cutus eſt ad heliā. q̄ Et. 19. c. Angelus dñi
percuſſit in caſtris aſſyriorū. q̄ Et Thobie
5. c. Egreſſus thobias inuenit iuuenē ſplē /
didiffimum ſtātem p̄cinctum ad ambu /
landum: ⁊ ignorans q̄ angelus dei eſſet
ſalutauit eum ⁊ dixit. Unde te habemus
bone iuuenis. q̄ Et Judith. 13. c. Tūit do /
minus: quoniam cuſtodiuit me angelus
eius. q̄ Et eccleſiaſtici. 5. c. Ne dicas coraz
angelo tuo non eſt p̄ouidentia. q̄ Et p̄s.
8. Dimiſi euz paulominus ab angelis.
q̄ Et. 26. Adorate eum omnes angeli ei.
q̄ Et cēteſimotertio. Qui facis angelos tu /
os ſpiritus. q̄ Et cēteſimo q̄drage^o octauo
Laudate eū omnes angeli eius. q̄ Et Ma /
ruch. 7. c. Angelus meus erit vobīſcum.
q̄ Et Danielis. 3. c. Angelus autem dñi de /
ſcendit cum azaria ⁊ ſocys eius in forma /
cem et excuſſit flammam ignis de fornā /
ce. q̄ Et eodem. c. Benedicite angeli domi /
ni domino laudate ⁊ ſup̄erexaltate eum in

secula. ¶ Et. i. 4. c. Dixit angelus domini
 ad Abachuc: ser prandium quod habes
 danieli in babilonem qui est in lacu leo /
 num. ¶ Et Malachie. 3. c. Stati veniet ad
 templum sanctum suum dominator quez
 vos queritis et angelus testamenti quem
 vos vultis. ¶ Et Luce primo. c. Apparuit
 zacharie angelus domini stans a dextris
 altaris incensi. ¶ Et eodem. c. Missus est
 angelus gabriel a deo in civitatem galilee
 cui nome nazareth ad virginem desponsa
 tam viro. ¶ Et. 2. c. Angelus domini stetit
 iuxta illos. ¶ Eodem. c. Dixit illis angelus
 nolite timere. ¶ Eodem. c. Facta est euz an
 gelo multitudo militie celestis exercitus.
 ¶ Et. 22. c. Apparuit ei angelus domini de
 celo confortans eum. ¶ Et Mathai pmo. c.
 Angelus domini apparuit in somnis io /
 seph. ¶ Et. 4. c. Accesserunt angeli et mini
 strabant ei. ¶ Et. 22. c. Erut sicut angeli dei
 in celo. ¶ Et. 18. c. Angeli eorum semper vi
 dent faciem patris mei qui in celis e. ¶ Et
 24. c. Mittet angelos suos cum tuba. ¶ Et
 25. c. Cum venerit filius hominis in maie
 state sua et omnes angeli eius cum eo. ¶ Et
 26. c. An putas quia non possum rogare
 patre meum et exhibebit mihi modo plusqz
 duodecim legiones angelorum. ¶ Et Joa /
 nis. 5. c. Angelus autem domini fm tem /
 pus descendebat in piseinam. ¶ Et ad he /
 breos p. c. Cui aliquando angelorum di /
 xit filius meus es tu. ¶ Et actu. 12. c. An /
 gelus domini assistit et lumen refulsit in ha
 bitaculo carceris. ¶ Eodem. c. Misit domi
 nus angelum suum et eripuit me de ma /
 nu herodis. ¶ Et Apocalypsis p. c. Signi
 ficavit deus que oportet fieri cito loquens
 per angelum suum seruo suo ioanni. ¶ Et
 2. c. fit mentio de angelo pergami tiature et
 smirne. ¶ Et. 3. c. de angelo lardis philadel
 phie et laodicie. ¶ Et. 7. c. de angelo ascedē
 te ab ortu solis. ¶ Et. 10. c. de angelo ami /
 cto nube. ¶ Et. 12. c. de angelis preliatibus
 ¶ Et. 14. c. de angelo habente euangelium
 eternum. ¶ Et. 16. c. de septem angelis ha
 bentibus septem fialas ire dei. ¶ Et. 18. c.
 de angelo descendente de celo habente po
 testatem magnam. ¶ Et. 20. c. de angelo de
 scendente de celo habente clauem abyssi et

eathenam magnam. ¶ Et. 22. c. de angelo
 qui non permisit se adorari a ioanne. ¶ Et
 quibus omnibus cogimur cōfiteri esse an
 gelos licet illos pro statu isto in sui substā
 tia videre non valeamus. De demonibus
 autem videre potes que posui in tractatu
 de timore iudiciorum dei. ¶ Secūduz p
 cipale dubium propositum fuit vtrum an
 geli habeant corpora sibi naturaliter vni
 ta. Et quidam contendunt probare qd sic.
 ¶ Primo quia Origenes in libro periar /
 chon dicit. Solius dei idest patris et filij et
 spiritus sancti vere id proprium est vt sine
 materiali substantia et absqz vlla corporee
 additionis societate intelligatur existere.
 ¶ Et Bernardus homel. 6. super Cantica
 ait. Liqueat omnem spiritum corporeo pro
 prius idigere solatio. ¶ Et Augustinus in se
 cundo super Genesim ad litteram. ¶ Et in
 3.º de trinitate. Et in. 8. de ciuitate dei. ¶ Et
 in libro de ecclesiasticis dogmatibus vide
 tur asserere qd angeli habeant corpora ae
 rea et subtilissima. ¶ Secundo Gregorius
 in homelia vocat angelus animal rationa
 le. Omne autem animal habet corpus si
 bi naturaliter vnitum. ¶ Tertio arguitur qz
 perfectior est vita in angelis qm in anima
 bus. Sed anima non solum vivit sed etiā
 vivificat corpus: ergo angeli habēt corpo
 ra sibi naturaliter vnita. ¶ Sed ptra istos
 ita debilitate arguentes est doctrina omniū
 theologorum in secūdo sententiarum. di.
 8. Qui sequentes Diony^m et Bama^m asse
 runt angelos non habere corpora sibi na
 turaliter vnita. Et ratio fm Tho. pma par
 te. q. 51. Quia qd accidit alicui nature non
 inuenitur naturaliter in illa natura. Sicut
 habere alas quia nō est de ratione anima
 lis non conuenit omni animali. Cum au
 tem intelligere non sit actus corporis nec
 alicuius corporee virtutis habere corpus
 vnitum non est de ratione substantie intel
 lectualis inquantum huius. Sed accidit
 alicui intellectuali substantie propter ali
 quid aliud. Sicut anime rationali compo
 nit vniū corpori quia est ipsefecta et in po
 tentia existens in genere intellectualium
 substantiarum non habens in sui natura
 plenitudinem scientie sed acquirens eam

per sensus corporeos a sensibilibus rebus. In quocumque autem genere inuenitur aliquid imperfectum oportet preexistere aliquid perfectum in genere illo. Sunt ergo aliquae substantie intellectuales perfecte in natura intellectuali non indigentes acquirere scientiam a rebus sensibilibus. Quare non omnes substantie intellectuales sunt unite corporibus sed aliquae sunt a corporibus separate. Ad primum ergo obiectum de sententia Origenis dicit Thoma. quod audiendus non est quia ut scribit Hieronymus in epistola ad desiderium. Origenes melior in bonis peior in malis fuit. Eius hereses in libris perierunt quos ipse composuit maxime inueniri dicuntur. Adagium in historia seculo super genesis circa principium. Perierunt christi adhuc in aere pro demonibus pati debere. sicut in terra passus est pro hominibus. Augustinus vero in praetactis locis non loquitur asserendo sed referens opinionem platonicoz qui ponebant esse quedam animalia aerea que demones nominabant. Dicitur adhuc Bernardi intelligendum est sine quo spiritus creati indigent corporeo instrumento non sibi naturaliter unito sed ad aliquid assumptum propter instructionem nostram. Ad secundum de verbo Gregorii respondetur quod ipse vocat angelum rationale animal metaphorice propter similitudinem rationis. Ad tertium iquit factus doctor quod viuificare effectiue simpliciter perfectionis est. unde et deo conuenit. Sed viuificare formaliter est substantie que est pars alicuius nature et non habetis in se integram naturam speciei. unde substantia intellectualis que non est unita corpori est perfectior quam ea que est corpori unita. Hinc Damascenus ait. Angelus est substantia intellectualis incorporea. Et Dionysius. Angeli sunt spiritualia luminina immateriales incorporei. Tertium dubium principale fuit utrum angeli assumerent aliquando corpora. Et quod sic patet. Quia Augustinus libro 15. de ciuitate dei dicit quod angeli in assumptis corporibus abrahe apparuerunt. Thoma. non ait quod nonnulli tenuerunt angelos nunquam corpora assumpsisse. Sed omnia

que in scripturis diuinis leguntur de apparitionibus angelorum contingisse secundum imaginationem. Tamen hoc non videtur consonum intentioni sacre scripture. Quoniam id quod imaginaria visione videtur est in sola imaginatione uisibile. unde non videtur idifferenter ab omnibus. Scriptura autem diuina sic introducit iterum angelos apparere ut communiter ab omnibus uideretur. Sicut angeli apparentes abrahe uisus sunt ab eo et a tota familia eius: a loth et a ciuibus sodomorum uisus sunt angeli qui uenerunt sodomam uespere. Similiter angelus qui apparuit thobie ab omnibus uidebatur. Et quo manifestum est ista sic contingisse secundum corpoream uisionem qua uidetur id quod positum est extra uidentem: unde ab omnibus uideri potest. Tali autem uisione non uidetur nisi corpus. Cum ergo angeli neque sint corpora neque habeant corpora sibi naturaliter unita reliquitur quod assumerent aliquando corpora. Et licet illis non indigeant propter seipsos assumere tamen illa propter nos ut familiariter cum hominibus perorando demonstraret intelligibile societate quam homines expectant cum eis habendam in futura uita. Insuper quod angeli corpora assumpsissent in ueteri testamento fuit quoddam figurale idcirco: quod uerbum dei assumptum esset corpus humanum. Deus enim apparitiones ueteris testamenti ad illas apparitiones ordiatis fuerunt qua filius dei apparuit in carne. Notandum tamen quod corpus assumptum unitur angelo non quidem ut forme nec solum ut motori: sed sicut motori recepta to per corpus mobile assumptum. Sicut enim in sacra scriptura proprietates res intelligibilium sub similitudinibus res sensibilibus describuntur. Ita corpora formantur sic ab angelis diuina uirtute ut congruat ad representationem angelis intelligibiles proprietates. Et hoc est angelum assumere corpus. Et si quis obstaret quod angeli non assumerent corpus de terra vel aqua quia non subito disparerent neque de igne: quia comburerent ea que attingerent: nec ex aere: quia aer infigurabilis est. ergo angeli corpora non assumerent. Respondet Thoma. quod licet aer in sua charitate manens non retineat figuram neque colorem: tamen quando determinatur et figura-

ri et colorari potest sicut patet in nubibus.
Et sic angeli assumunt corpora ex aere con-
dēfando ipsum virtute diuina q̄tum ne-
cesse est ad corporis assumēdi formationē
¶ Sed adhuc oritur hic difficultas ppter
ea que docēt sacri doctores. Nā corpus as-
sumptū ab angelo videtur quasi viuū et
opera vite habēs et tamē nō est viuū nec
habēs opera vite: apparet organizatū ha-
bēs oculos et nares et alia sensiuū instrumē-
ta et tamē p organa illa angelus minime
sentit. In corpore sic assumpto angelus vi-
detur loqui et tamē nō est, p̄p̄ia locutio il-
la. Similiter comedit et illa nō est vera co-
mestio. Igitur in talibus apparitionibus
nō est nisi quedā fictio siue deceptio. ¶ Ad
hec rñdet Tho. vii. a. q. sicut nō est cōtra
veritatē q̄ in scripturis intelligibilia sub fi-
guris sēnsibilibus describātur. Quia hoc nō
dī ad astruēdum q̄ intelligibilia sunt sensi-
bilia. Sed q̄ per figuras sensibiliū p̄p̄iet-
tates intelligibiliū sū similitudinē q̄dam
dātur intelligi. ita nō repugnat veritati san-
ctorum angelorū q̄ corpora ab eis assūpta
videātur homines viuentē cū nō sint. Non
enim assumuntur nisi vt per p̄p̄ietates ho-
minis et op̄er hominis spirituales p̄p̄ietates
angelorum et eorū spūalia opera designē-
tur. Qd nō ita p̄grue fieret si veros homi-
nes assumerent: quia p̄p̄ietates eorū du-
cerēt in ipsos homines nō in angelos. ¶ Si
militer est dicendum q̄ angeli per organa
assumptorū corporū nullomodo sentiūt nec
tamen superflue sunt formata. Non enim
ad hoc sunt formata vt per ea sentiāt. Sed
ad hoc vt per huiusmodi organa virtutes
spūales angelorum denotētur. Sicut per
oculū denotat virtus cōgscitiua angeli et
per alia mēbra alie eius virtutes: vt docet
Dionysius vlt. c. celestis ierarchie. De locu-
tione nō angeli quā facit in corpore assū-
pto rex est q̄ nō est proprie locutio sed ali-
quid simile locutioni in q̄tum angelus in
corpore sic assūpto format voces in aere si-
miles vocibus humanis: q̄ voces forman-
tur vt p̄ illas dei secreta ad n̄ras aures per-
ueniāt. Comestio adhuc angeli nō est vera
sed figuratiua spūalis comestionis. Nā co-
mestio ip̄ortat sumptionē cibi pueribilis

in Nam comedētis. Et q̄nis in corp⁹ xp̄i
post resurrectionē cibis nō puereretur s̄
resolueretur in p̄ciacētē mām: tñ xp̄s ha-
bebat corpus talis nature in qd posset ci-
bus pueri vnde fuit & a comestio. S̄ cib⁹
assumptus ab angelo neq̄ pueritur i cor-
pus assumptū: neq̄ corpus illud est talis
nature vt in illud possit alimentū cōuer-
ti. ¶ Propterea dixit angelus Thobie. i. c. Cū
essem vobiscū per volūtātē dei videbar q̄
dem māducare et bibere. S̄ ego cibo et po-
tu inuisibili vtor. sūt igit oīa i assumptis cor-
poribus ab angelis nō ad deceptionē sed
poti⁹ ad vtilitatē n̄ras: vt ex p̄dictis patet.
¶ Qd deus p̄duxit angelos ex tpe in celo
empireo. Cap. 2^m.

¶ Cū dū mysteriū de angelis ap̄icdū
dī p̄ductionis. In q̄ p̄siderare debe-
mus p̄ductionē eorū q̄tum ad tria.

¶ 1° q̄tum ad causam.

¶ 2° q̄tum ad tempus.

¶ 3° q̄tum ad locum.

¶ Primo p̄siderāda est angelorū p̄ductio
q̄tum ad causam. Tbi q̄ritur: an angelus
habeat causā sui esse et sit creat⁹ a deo. Et
ad hoc rñdet Tho. p̄ par. q. 44. 7. q. 61. q̄
necesse est dicere et angelos et oē id qd p̄ter
deū est a deo esse factū. Si enī aliquid inue-
nitur in aliquo per participationē necesse
est q̄ causet in ipso ab eo cui essentialiter
p̄uenit. Sicut ferr⁹ fit ignitū ab igne. De⁹
aut est ip̄m esse per se subsistēs: et esse per se
subsistēs nō pōt esse nisi vnū. Relinquit
ergo q̄ oīa alia a deo nō sūt sui esse s̄ par-
ticipāt esse. Quare causātur ab vno ente
qd p̄fectissimū est. ¶ Ex hys dixit Arist. in
2° methaphisice. Id qd est maxime ens et
maxime v̄x est causa oīs entis et oīs veri:
sicut id qd est maxime calidū est causa oīs
calidi. Alga ozeles nō i eodē loco inqt. Ip̄
sū esse deo maxime p̄uenit: qm̄ ipse est ori-
go et principiū essendi et qd est a quo est q̄
qd est. Qd p̄firmās Auicēna ait. Qd esse
est exuberās ab eius esse. Quare et Plato
in thimeo subdidit. Qd n̄m esse in cōpa-
ratione illius est non esse. Hunc Paulus
ad romanos. xi. c. scripsit. Ex ipso et per ip̄s
et in ipso sunt oīa. Necesse est igitur ange-
los a deo esse creatos. ¶ Sed mirātur qui

dam ex eo qd de his que sunt a deo creati
agitur gen. p. c. sed nulla mentio fit ibi de
angelis: ergo non videtur qd sint creati a deo.
Iterum Aristot. dicit. 8. metaphysice: qd
si aliqua substantia sit forma sine materia statim
per seipsam est ens et unum et non habet cau-
sam que faciat eam ens et unum. Sed angeli
sunt forme materiales ergo non habent cau-
sam sui esse. ¶ Ad hec respondet Tho. pmo
sm Aug^m li. xi. de ciuitate dei. Qd angeli
non sunt pretermissi in illa prima re-crea-
tione: sed significantur nomine celi vel lucis.
Ideo aut vel pretermissi sunt vel nomini-
bus rerum corporalium significati: quia moy-
ses populo rudiloquebatur qui non daret
capere poterat incorpoream naturam. De sub-
stantiis vero que sunt forme subsistentes dicitur
dum qd non habent causam aliam formalem sui
esse et lucis unitatis. Neque causam agentem
per transmutationem materie de potentia in
actum: sed bene habent causam producentem
totam substantiam que est ipse deus. ¶ Se-
cundo consideranda est angelorum productio
quantum ad tempus. Quid. si fuerint angeli
creati. Et circa hoc tres reperiuntur opinio-
nes. ¶ Prima opinio falsa est et heretica.
Hec tenet qd angeli fuerint producti ab eter-
no: hoc enim esse non potest: quia sic deus creatu-
ras produxit qd eas ex nihilo fecit: id est post
qd nihil fuerat. Et ut inquit Tho. p. parte
q. 45. Cum dicatur aliquid ex nihilo fieri:
hec prepositio ex non designat causam ma-
teriale sed ordinem tantum: sicut cum dicitur ex
mane fit meridies: id est post mane. ¶ Et si
obiceretur quia philosophi dicunt ex nihilo nihil
fit. Respondet Tho. qd philosophi non considera-
runt nisi emanationem effectuum particu-
larium a causis particularibus quas ne-
cesse est presupponere aliquid in sua actio-
ne. Et secundum hoc est communis eorum opinio
ex nihilo nihil fieri. Sed hoc locum non ha-
bet in prima emanatione ab vniuersali re-
rum principio. ¶ Secunda opinio fuit quo-
rundam doctorum antiquorum scilicet qd an-
geli fuerint creati ante omnem mundum
corporeum. Nam Hieronymus hec vide-
tur asserere super epistola ad titum. Alii enim
sic. Sed nulla non dum nostri temporis co-
pletur annorum et quanta tempora quan-

tasque seculorum origines fuisse arbitran-
dum est in quibus angeli troni et domina-
tiones ceterique ordines deo seruerunt. Ba-
mafenus etiam dicit in 2. libro. Quidam
dicunt qd ante omnem creationem angeli
geniti sunt ut theologus dicit Gregorius
scilicet nazanzenus. De quo asserit Tho.
qd tanta est in doctrina eius christiana au-
toritas ut nullus unquam eius dictis calum-
niam inferre presumpserit: sicut nec Atha-
nasy documentis: ut Hieronymus dicit.
¶ Tertia opinio aliorum que tamen prece-
dentem non reprobatur. Sed quia rationa-
bilior forte videtur: necesse tenetur comuni-
ter a doctoribus. qd angeli simul cum crea-
tura corporea sint creati. Angeli enim sunt
quedam pars vniuersi: quia non constituitur per
se unum vniuersum. Sed tam ipsi qd creatu-
ra corporea in constitutione vniuersi
conueniunt quod apparet ex ordine vni-
tate ad aliam. Quid enim res ad invicem
est bonus vniuersi. Nulla autem pars perfecta
est a suo toto separata. Non ergo est probabi-
le ut deus cuius perfecta sunt opera creatu-
ra angelica seorsum ante alias creaturas
produceret. ¶ Ex hoc refert dominus Bonauentura
di. 2. secundi libri. Qd quatuor a princi-
pio fuerint simul creati. scilicet angelica natura
celum empireum: materia prima: et spiritus sanctus
accipiendo pro qualibet successione. Ratio
est quia debuerunt in omni genere re-crea-
ri tam in mensuris quam in substantiis. Primum
in mensuris est tempus. Secundum in substanti-
is corporalibus passivis est materia prima
et in substantiis corporalibus actiuis est ce-
lum empireum. ¶ Primum vero in substanti-
is spiritualibus est angelica natura. Accir-
co quatuor hec creduntur fuisse primo creati.
¶ Tercio consideremus angelorum productionem
quantum ad locum ubi. si fuerint angeli crea-
ti. Et ad hoc dicit Strabus super illo ver-
bo. In principio creauit deus celum et terram.
Celum non visibile firmamentum hic appel-
lat: sed empireum id est igneum quod non
ab ardore sed a splendore dicitur: quod
statim factum angelis est repletum. Ideo
Thomas ubi supra ait. Qd cum vniuer-
sum constet ex creaturis corporalibus et
spiritualibus sic create sunt spirituales creature

q̄ ad creaturam corporalem aliquē ordi-
nē hnt ⁊ toti creature corporali president:
vnde cōueniens fuit vt angeli in supremo
corpore crearentur tanq̄ totū nature cor-
poris presidentes. ¶ Et si obiceretur q̄ an-
geli non dependent a corpore s̄m suum es-
se ⁊ per consequens neq̄ s̄m suum fieri er-
go angeli nō sunt creati in loco corporeo.
Respondet Tho. q̄ angeli nō sunt creati
in loco corporeo quasi dependētes a loco
corporeo sed vt predictum est in hoc osten-
ditur ordo eorum ad naturam corpoream
⁊ q̄ sua virtute corpora contingūt. Si hec
omnia que diximus de angelorum produ-
ctione vel ad capiendum difficilia: vel ad
plene intelligendum dura cuiq̄ videretur
tanto magis excitare nos debent ad extol-
lendam totis viribus sapientiam altissimi
dei. Cuius opera tam stupenda sunt ⁊ in-
scrutabilia vt nullo humano sensu percipi
valeant. Pro quibus dicere possumus il-
lud psalmiste. Quam magnifica sunt ope-
ra tua domine: omnia in sapientia fecisti.
Vniuersus nāq̄ mūdus iste scibilis qua-
si quidam liber est scriptus digito dei ⁊ sin-
gule creature quasi figure quedam sunt:
non humano placito sed diuinitatis arbi-
trio institute ad manifestandam quodam
modo ⁊ signandam inuisibilem potentiaz
sapientiam ⁊ bonitatem diuinam. Inter ce-
tera nō suorum institutorum mirabilia an-
gelos condidit. Quorū aliquos propter
superbiam in quam eruperunt eternis ad-
iudicauit supplicijs. Alios vō qui ipsi fā-
ctoꝝi suo humiliter adheferūt plena beatitudie
fecit esse felices.

¶ Quasi angeli ad nos mittuntur q̄ hoies
custodiūt neq̄ dolēt de malis eorū quos
custodiūt. Cap. 3^m.

¶ Tertium mysterium de angelis ma-
nifestādū dī missionis. In quo tria
sūt dubia declarāda.

¶ 1^m vtrū angeli mittantur.

¶ 2^m vtrū hoies ab angelis custodiātur.

¶ 3^m vtrū angeli dolēat de malis eorū q̄s
custodiunt.

¶ Ad primum dubium se offert veritas
scripturarū in quibus angelos mitti per-
biberetur. Et vt inquit Tho. p^a parte. q. ii.

Ille mitti dicitur qui aliquo modo ab alio
procedit vt incipiat esse vbi prius nō erat
vel vbi prius erat per alium modum. Fili-
us enī aut spiritus sanctus mitti dī vt a pa-
tre procedens per originem. Et incipit esse
nouo modo idest per gratiam vel per na-
turam assumptam vbi prius erat per diui-
nitatis presentiam. Dei enim proprius est
vbiq̄ esse quia cum sit vniuersale agens
virtus eius attingit omnia entia. Ideo est
in omnibus rebus. Virtus autem angeli
cum sit particulare agens non attingit to-
tum vniuersum: sed sic attingit vnum q̄
non attingit aliud. Ideo ita est hic q̄ non
est alibi. Cum igitur aliquid est sciendum
per aliquem angelum circa aliquam crea-
turam corpoream de nouo applicatur an-
gelus illi corpori sua virtute ⁊ sic angelus
de nouo ibi incipit esse. Et hoc totū sequi-
tur ex imperio diuino. Sed actio quaz an-
gelus missus exercet procedit a deo: sicut
a primo principio cuius nutu et auctorita-
te angeli operantur ⁊ in deum reducitur si-
cut in vltimum finem. Et hoc facit rationē
ministri. Nam minister est sicut instrumē-
tum ⁊ intelligens. Instrumentum autem
ab alio mouetur ⁊ eius actio ad aliud ordi-
natur. Ideo actiones angelorum ministe-
ria vocantur et ipsum dicunt in ministeri-
um mitti. ¶ Si nō aliquis quereretur. Quo-
modo angeli mittuntur cum celum empti-
reum sit locus pertines ad dignitatem eo-
rum. Si igitur mitterentur ad nos digni-
tati eorum aliquid deperiret. ¶ Respondet
Tho. Qd celum illud pertinet ad di-
gnitatem angeli s̄m congruentiam quan-
dam quia congruum est vt supremum cor-
porum nature que est supra omnia corpo-
ra attribuat. Non tamen angelus ali-
qd dignitatis accipit a celo empirico. Ideo
quando actu non est in illo nihil eius di-
gnitati subtrahitur. Sicut nec regi quan-
do non actu sedet in regali solio: quod cō-
gruit eius dignitati. Vnde Saluator: nō
ster loquens de angelis qui mittuntur ad
custodiam hominum dixit. Angeli eorum
semper vidēt faciē p̄is mei qui est in celis
vbiq̄ itaq̄ sint vidēt essētiā dei in cu-
ius aspectu cōpletur glia ⁊ beatitudo illorū.

ESecundum dubium fuit vtrum homi-
nes ab angelis custodiantur. Et lz de hoc
dixerim in quadragesimali nostro: verum
tamen aliq erit hoc loco nouiter discurre-
da. Itecirco presuppofito fm veritatem q
vnaqueq anima angelum habeat fui cu-
stodem deputatum christo duntaxat ecce
pto de quo in sermone de innocentibus di-
ctum est. ¶ Primo sciendum est q necessa-
ria fuit homini custodia angelorum ppter
adintoriz liberi arbitrij. Nam vt inquit
Tho. 2^a parte. q. 113. Homo per liberum ar-
bitrium potest aliquo modo vitare malum:
sed non sufficienter: quia infirmatur circa
affectum boni propter multiplices anime
passiones. Similiter etiam vniuersalis co-
gnitio naturalis legis que homini natura-
liter adest aliquo modo dirigit hominem ad
bonum sed non sufficienter. Quia in appli-
cando vniuersalia principia iuris ad parti-
cularia opera contingit hominem multi-
pliciter deficere. vnde dicitur Sapientie. 9.
c. Cogitationes mortalium tunc de & incer-
te prouidentie nostre. ¶ Secundo sciendū
est q dū homines pereunt & in multa pec-
cata labuntur non est ascribendum ad ne-
gligentiam aliquam angelorum sed potius
malitie hominum imputandum. Nam si-
cut homines a naturali instinctu boni disce-
dunt propter passionem peccati: ita etiam
discedunt ab instigatione bonorum ange-
lorum que fit inuisibiliter per hoc q homi-
nes illuminant ad bene agendum. ¶ Tertio
sciendum q sicut presiti ad damnationes
& infideles ac etiam antichristus non pri-
uantur interiori auxilio naturalis rationis.
Ita etiam non priuantur exteriori auxilio
toti nature humane diuinitus concessio: sci-
licet custodia angelorum per quam & si nō
iuuentur quantum ad hoc q vitam eter-
nam bonis operibus mereantur: iuuantur
tamen quantum ad hoc: q ab aliquibus
malis retrahuntur quibus & sibiipsis & ali-
is nocere possent. Nam & ipsi demones ar-
centur per bonos angelos ne noceat quā-
tum volunt. ¶ Quarto sciendum q officij
um custodie angelice ordinat quippe ad
illuminationem doctrine sicut ad vltimū
& principalem effectum. Nichilominus sū-

& alij affectus scilicet arcere demones & alia
nocumenta tam corporalia q̄ spiritualia
prohibere. ¶ Quinto sciendum q circa ho-
minum custodiam inter angelos quandoq
solet esse pugna siue discordia. Nam vt scri-
bitur Danielis. c. 10. Sed ipse orasset pro
liberatione populi iudaici qui erat in baby-
lonia: apparuit sibi angelus modo mirabi-
li vt patet in textu. Dixitq illi inter cetera
Noli metui daniel: quia ex die pmo quo
posuisti cor tuum ad intelligendum vt te
assiligeres in p̄spectu dei tui eraudita sunt
verba tua. Et ego veni propter sermones
tuos. Princeps autem regni persarum re-
stitit mihi viginti & vno diebus. Refert hic
Hieronymus principem regni persarū ef-
se angelum qui se opposuit liberationi po-
puli israelitici pro quo daniel orabat ga-
briele preces eius deo presentante. Qui-
dam tamen dixerunt q hec resistentia po-
tuit fieri eo q princeps aliquis demonum
indeos in perfidem ductos ad peccatum
induxerat propter quod prestabatur impe-
dimentum orationi danielis pro eodez po-
pulo deprecatis. ¶ Sed Gregorius in. 17.
moralium libro cōcordans cum Hierony-
mo dicit. q princeps regni persarū bonus
angelus fuit custodie illius regni deputa-
tus. ¶ Ad intelligendū ergo qualiter vnus
angelus alteri resistere dicitur. Notandū
fm Tho. vbi. 2. q. diuina iudicia circa di-
uersa regna & diuersos homines per ange-
los exercentur. In suis autem actionibus
fm diuinam sententiam regulantur. Con-
tingit autem quandoq q in diuersis re-
gnis vel in diuersis hominibus contraria
merita vel demerita inueniuntur vt vnus
alteri subdatur aut presit. Quid autem su-
per hoc ordo diuine sapiētie exigat: cogno-
scere non possunt nisi deo reuelante. vnde
neceffe habent super hijs sapiētiā dei
consulere. Sicigitur inquantū de contra-
rijs meritis & sibi repugnantibus cōsulant
diuinā voluntatem resistere sibi inuicē
dicuntur non quia sint eorū contrarie vo-
luntates cū in hoc omnes concordent q
dei sentētia impleatur. Sed quia ea de qui-
bus cōsulant sunt repugnantia. Cum er-
go archangelus custos regni persarū pro-

curaret quantum in eo erat salutem illo /
rum qui erant in dicto regno videretq; q;
ex cōuersatione iudeorum multi de persis
conuertebantur erat contentus q; popl's
ille in captiuitate perseueraret. Alter vero
qui presidebat populo iudeorum illius po
puli liberationem procurabat precēs q; da
nielis presentabat deo. Omnes tamē dei
voluntatem impleri volebant. ¶ Tertius
dubium erat vtrum angeli voleant de ma
lis eorum quos custodiunt. Ad quod re
spondet Tho. vbi. s. Qd angeli non dolēt
nec de peccatis nec de penis hominū: quo
niam eūz sint perfecte beati dolor in eis es
se non potest. Insuper vt inquit Augusti
nus dolor est de hys que contrariantur vo
luntati. Nihil autem accidit in mundo qd
sit contrarium voluntati angelorūz & alio
rum beatorum: quia voluntas eorum to
taliter inheret ordini diuine iusticie. Nihil
autem fit in mundo nisi q; per diuinam iu
sticiam fit aut permittitur. Et ideo simplici
ter loquendo nihil fit in mundo contra vo
luntatem beatorūz. vt enim philosophus
dicit in. 3. ethicorum. Illud dicitur simplici
ter voluntarium quod aliquis vult in par
ticulari sūm q; agitur: consideratio scilicet
omnibus que circumstāt q;uis in vniuer
sali consideratum non esset voluntarium.
Sicut nauta non vult absolute proiecctio
nem mercium in mari & vniuersaliter consi
derando. Sed imminente periculo salutis
hoc vult. vnde magis est hoc voluntariūz
q; inuoluntarium. Sic ergo angeli pecca
ta & penas hominum vniuersaliter & abso
lute loquendo non volunt: volunt tamen
q; circa hoc ordo diuine iusticie seruetur s;3
quem quidam penis subduntur & peccare
permittuntur. ¶ Sed oritur hic difficultas
ex verbis Ysaie. c. 33. dicentis. Angeli pa
cis amare flebant. Quam soluit Tho. asse
rens q; verba illa tripliciter possunt intelli
gi. ¶ Quomodo sūm sensum litteralem & sic
angeli dicuntur nūcū ezechie qui fleuerūt
propter verba blasfemia rab facis. ¶ Alio
modo sūm sensum allegoricū & sic angeli
paci sunt apostoli & alij predicatorēs qui
flent pro peccatis hominum. ¶ Tertio sūm
sensum anagogicū & sic intelliguntur an

geli beati: locutio tamen ē metaphorica
per quam designatur q; ipsi volunt in vni
uersali hominum salutem vt iam est predi
ctum. ¶ Ex hys omnibus deprecēdere pos
sumus quanta sit erga homines dei pietas
quanta largitas quantare eius clemētia
dūz dignatur per angelos suos nos ad pa
triam supernam deducere. In qualibz eta
te non cessant angeli cōmodis nostris ad
esse nunc infestissimos hostes ne nobis no
ceant debellando: nunc ad beneuolendūz
nos alliciendo: nunc a malis retrahendo:
nunc ab innumeris periculis liberando.
Et tamen nos illis presentibus non erube
scimus demonum praua cōsilia turpesq;
suggestiones implere: gerere vitam pecu
dum: ac omni conatu ad regiones tartare
as propare. ¶ Anima sedida. ¶ Anima
tot ignominiosissimis vicijz sedata. ¶ Peri
oculos mentis & vide angelum tibi semp
assistentem in quo vis angulo: in quo vis
diuersorio in quo vis exercatio. Exhibe illi
reuerentiam & a flagicijs desine consuetis
Usq; ad mortem commorabitur tecūz vt
sic appareat si te nolueris corrigere q; pa
ter omnium deus iusto iudicio impeniten
tes & obstinatos a consortio sanctorum et
visione sua priuatos proicit in ignem eter
num. Curamus igitur deorum abhorre
re consortia: atq; angelorum societatem
omni affectu desiderare: vt sic digni efficiā
mur gratia christi. Quam mediante angelo
rum choris mereamur adiungi in illo feli
ci regno: in quo deus viuūt per infinita se
cula seculorum Amen.

¶ Sermo de beatitudine sanctorū in quo
confutatur fatuitas hominum mūdanozū
qui non credunt aliquid de vita futura.
Quinquagesimus septimus.

Erces uestra

m copiosa est in celis. verba sūt
redemptoris nostri originalit
Abathci. S. c. Tāta est quozū
dam stulticia vt arbitrentur nulla esse bo
na p̄ter ea que in presenti vita a pyssimo
deo vsibus humanis concedūtur. Nil cre
dunt: nil cogitant. Nihil deniq; sperāt de

futura celestis regni hereditate. Somnus putant immo fictionem et fabulam quic / quid fm omnem veritatem de sanctorum beatitudine proclamatur. Nij omnem deligentiam adhibet vt corporis sensibus in suis delectationibus voluptuosis satisfiat Animam sō virtutibus honestisq; moribus instituire et negligunt et contemnunt. Propterea equum esse censui si in presenti sermone de beatitudine verba fecero. Nam illam cuncti desiderare debent: que merito preponenda est omnibus que ab homine precio haberi solent. De hac quilibet iustus atq; fidelis asserit illud Sapientie. c. 7. Proposui illam regnis et sedibus et diuitias nihil esse dixi in comparatione illius. Nec comparavi illi lapidem precio sum quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua et tanq; lutum extimabitur argentum in conspectu illius. Super salutem et spem dilexi eam et propositui pro luce habere illam: quoniam iertunabile est bonum illius: venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa. vt igitur disponamus ea que tractaturi sumus ordine debito beatitudinisq; laudes mirificentissimas complectamur: que copiosa merces a nostro saluatore merito nūcupatur. De ipsa tria mysteria principalia, pponimus pretemplada.

C^m beatitudinis desiderium.

C^m beatitudinis subiectum.

C^m beatitudinis obiectum.

Qd beatitudo est bonū qd cūcti desiderare debet. *Cap. p^m.*

Primum mysterium contemplan / dum dicitur beatitudinis desiderium. in quo inducenda est cūctorum mens vt ad beatitudinem dirigant cordis affectum illamq; viribus totis conentur adipiscere. Naz et de hoc ita pulchre loquitur Seneca ad lucillum. Ad summum inquit bonum et propositum totius vite tue respice. Illi enim cōsentire debet quicquid agimus. Ideo peccamus quia de partib⁹ vite omnes de liberamus de tota sō nemo desiderat. Errant consilia nostra quia non habet quo dirigatur igno: anti quem potum petat: nullus suus vltus est. Nec il

le. Sz vt pars ista lucidior fiat opus est vt ad tria dubia rñdeamus.

C^m vtrum homini cōueniat agere propter finem.

C^m vtrum finis humane vite sit beatitudo.

C^m vtrum beatitudo sit bonum desiderabile.

Ad primum dubium respondet sctus Tho. p^{ma} secūde. q. p^a. Qd actiōum que ab homine aguntur ille sole proprie dici / tur humane que sunt proprie hominis in quantum est homo. Differt autem homo ab alijs irrationabilibus creaturis in hoc qd est dominus suorum actuum: quod fit per rationem et voluntatem. Ille itaq; actiones proprie humane dicuntur que ex voluntate deliberata procedunt. Alie sō nō proprie humane sunt sicut dum mouet pedem: vel fricat barbā alijs intentus et similia: licet sint hominis iste actiones secūde non sunt propter finem: ex quibus homo nec mereri potest nec demereri. Sz prime actiōes ad finem sunt dirigende. Ingt nanq; philosophus in secūdo phisicorum. Finis est principium in operabilibus ab homine. Et in secūdo ethico:um. Gratia finis omnes operantur. Et iterum in secūdo phisicorum. Nō solum intellectus sed natura agit propter fines. Et in secūdo methaphisice. Qui infinitum faciunt auferunt naturam boni. Cum itaq; finis sit qui mouet agētem et licet in executione sit posterior tamen prior est in intentione agentis et habet rationem cause. Propterea ad hominem spectat vt agat propter fines. **A**d secundum dubium respōdet Ricardus in 4. di. 49. Qd vltimus finis humane vite est beatitudo: vt enim ait Augustinus li. 8. de ciuita. dei. Finis boni appellatur quo quisq; cum peruenitur beatus est. Et idem libro. 19. de ciuitate dei. Illud est finis boni propter quod appetenda sunt cetera ipsum autem propter seipsum. Et. 22. libro de ciuita. dei. Finis inquit noster est puenire ad illud regnū cui nullus finis ē. Et Apostolus ad romanos. 6. Habebis fructū vestrū in sctificatione: finem sō vitam eternā. Sed hic oritur difficultas quoniā cum beatitudo sit i ipso deo si beatitudo ē

finis humane vite etiam erit finis omniū
creaturarum. Nam vt inquit Dionysius
in libro de diuinis nominibus. Deus con
uertit omnia ad seipsum tanq̃ ad vltimū
finem. Ad quod dicit Tho 1^a. 2. q. 1^a. Qd
sicut colligitur ex dictis Aristotelis secun
do ethicorū 7. 5. methaphisice finis dicitur
dupliciter: scilicet vlt^o terminus 7 quo idest
ipsa res in qua ratio boni inuenitur 7 vsus
sive adeptio illius rei. Sicut si dicamus q̃
motus corporis grauis finis est vel locus
inferior vt res vel hoc q̃ est esse in loco in
feriori vt vsus. Et finis avari est vel pecu
nia vt res: vel possessio pecunie vt vsus.
Si ergo loquamur de vltimo fine hominis
quantum ad ipsam rem que est finis. Sic
in vltimo fine hominis omnia creata cōue
niunt quia deus est vltimus finis hominis
7 omnium aliarum rerum. Si autem lo
quamur de vltimo fine hominis quantum
ad cōsecutionem finis: sic in fine hominis
non communicās creature irrationabiles
Nam homo 7 alie creature rationales con
sequuntur vltimum finem cognoscendo 7
amando deum: quod non competit alijs
creaturis que adipiscuntur vltimum finem
in quantum participant aliquam similitu
dinem dei sicut sunt vel viuunt vel etiam
cognoscunt sicut instinctum nature: 13 non
per rationem vel intellectum. Ideo Magi
ster 1^a. 2. secundi dicit. Fecit deus creatu
ram rationalem vt summum bonum intel
ligeret intelligendo amaret amando possi
deret 7 possidēdo frueretur. Quare vt Au
gustinus docet in libro. 83. q. Non cadit
in aliqua ratione carentia vt beata sint.
¶ Tertium dubium fuit vtrum beatitudo
sit bonum desiderabile. Et posset quis ar
guere q̃ non. Nam nullum bonum inco
gnitum est desiderabile. Hoc patet quia
bonum apprehensum est obiectus appeti
tus: vt inquit Aristoteles in. 3°. de anima.
Ideo Augustinus libro. 10. de tri. c. primo
ait. Firmissime nouimus amari nisi nota
non posse. Sed beatitudo est bonum inco
gnitum ergo non est bonum desiderabile.
Philosophi quidem multo sudore elabo
rarunt vt de beatitudine ac summo bono
cognitionem inuenirent. Et vt Lactanti

us scribit in principio primi libri diuinarū
institutionum. Neq̃ adepti sunt quod vo
lebant 7 operam simul atq̃ industria per
diderūt. Hoc ideo dixit quia vt recitat Au
gustinus libro. 19. de ciuitate dei. Marcus
Varro notauit ducentas octoginta octo fal
sas opiniones de beatitudine quas philo
sophi suo ingenio adinuenierunt. Augusti
nus etiam in. 13. de trinitate asserit quosdā
posuisse beatitudines i voluptate corporis
Quosdam in voluptate animi. Quosdam
in alijs rebus: puta in diuitijs vel honorib
us 7 huiusmodi. vt etiam scribit Aristot.
in primo ethicorum. De hys adhuc ita lo
quitur Lactantius libro. 3. diuinarum in
stitutionum. Epicurus summum bonum
in voluptate animi esse censet. Aristippus
in voluptate corporis. Caliphō 7 diuoma
chus crenayci honestatez cum voluptate
iunxerunt. Biondorus in priuatione dolo
ris summum bonum posuit. Hieronymus
in nō dolendo. Peripatetici autem in bo
nis animi 7 corporis 7 fortune. Trilli sum
mum bonum est scientia. Zenonis euz na
tura congruenter viuere. Quosdam sto
icorum virtutem sequi. Aristoteles in bo
nestate ac virtute summum bonum collo
cauit. Nec ille. Sed infra de epicuro ita se
quitur. Epicuri disciplina multo celebrior
semper fuit q̃ ceterorum: nō quia veri ali
quid afferret: sed quia multos ad popula
re nomen voluptatis inuitat. Nemo enim
non in vicia pronus est. Propterea vt ad
se multitudines contrahat appositā singu
lis quibusq̃ moribus loquitur. Desidio
sum vetat litteras discere. Auarum popu
lari largitione liberat. Ignauum prohibet
accedere ad republicam. Pigram exerce
re timidum militare. Constat itaq̃ ex hys
q̃ erronea fuerit philosophorū mens cir
ca beatitudinem agnoscendam. Sed pre
ter illos adhuc p̃firmare possumus q̃ bea
titudo non est cognoscibilis per s̃ba ex Pau
li qui p̃me ad corinthios. c. 2. ait. Oculis
non vidit 7 auris nō audiuit nec in cor ho
minis ascendit que preparauit deus hys
qui diligunt illum. Sed ista de beatitudi
ne sic Paulus locutus est. ergo tale bonū
est quod a nobis percipi minime potest et
ex consequenti

et consequenti neq; desiderari. At in con-
trarium est sententia Augustini qui libro
io. de ciuitate dei. c. p. ait. Omnium certa
sententia est q; ratione quo q; modo uti pos-
sunt beatos esse omnes homines velle. Et
in. 13. de trinitate. Ad appetendum beati-
tudinem natura compellit cui summe bo-
nus et immutabile beatus creator hoc in-
didit. Et de hoc Aristoteles in p. ethicorum
sic scripsit: bene enunciauerunt dicentes:
bonum esse quod omnes appetunt. Et in
tertio thopi. Adhuc bonum omnes ma-
xime appetunt. q; p. 10. amouenda igitur
est ambiguitas: Notandum ex dictis Al-
cardi in. 4. di. 49. et Tho. p. 1. q. 5. q. beati-
tudo potest accipi tripliciter.

1° in suo esse generali.

2° in suo esse speciali.

3° in suo esse specialissimo.

1° Primo potest beatitudo accipi in suo
esse generali inquantum est bonum quoddam suffi-
cientissimum et sic est omnibus nota. Qui
libet enim scit quid est bonum et quid est
esse sufficientissimum. Et hoc modo omnes
beatitudinem appetunt. Nam sic appete-
re beatitudinem nihil est aliud q; appete-
re ut voluntas satiatur quod quilibet vult.
Et hoc est quod Boetius dixit in tertio de
solatione. Omnis namque mortalium cura
quod multiplicium studiorum labor exercet:
diuerso quidem calle procedit ad unum ta-
men beatitudinis finem nititur peruenire.
Et sumitur hic vnus finis s; Geraldum
odonio super primum ethi. non s; speci-
em opinionis: s; s; proportionem. Nam
sicut leuia habent unum finem s; speciem
nature scilicet locum sursum. Et grauius ha-
beant alium finem s; speciem nature sci-
licet locum deorsum tamen grauius et leuia
habent unum finem s; proportionem na-
ture. eo q; ita se habet locus deorsum ad
grauius sicut locus sursum ad leuia. Ita et
omnes homines tendunt ad unum finem
s; proportionem opinionis: eo q; ita se
habet pecunia ad avarum in qua opina-
tur se fieri posse beatum: sicut delectatio li-
bidinis ad luxuriosum qui in sua luxuria
putat constare beatitudine. Omnes quip-
pe appetunt quicquid etiam indebite ap-

petunt tanq; consummatum bonum. 2° Se-
cundo potest beatitudo accipi in suo esse spe-
ciali inquantum scilicet consistit non in bo-
nis presentis vite sed in clara dei visione et
perfecta eius dilectione et gaudio quod ha-
betur de dei bonitate presenti per claram
eius visionem et perfectam dilectionem: et
hoc modo beatitudo non fuit nota philo-
sophis: quam tamen postq; christus dei fi-
lius venit in mundum omnes qui volunt
agnoscere desiderare et acquirere valent.
Ipse quidem qui lux fuit et splendor: omnis
veritatis viam nobis summi boni ostendit.
Ipse clamauit ad hebr. 4. c. dicens. Pe-
nitentiam agite appropinquabit regnum
celorum. Et. 5. c. Adhuc vestra copiosa est
in celis. Et. 6. c. Nolite thesaurizare vobis
thesauros in terra thesaurizate vobis the-
sauros in celo. Et Joannis. 17. c. Hec est vi-
ta eterna ut cognoscant scilicet facie ad fa-
ciem te verum deum et quem misisti iesum
christum filium tuum. Et completis huma-
ne redemptionis mysterijs quadagesima
die postq; surrexit a mortuis videntibus
discipulis eleuatus est et ascendit ad celos
Icarco Lactancius libro. 7. diuinarum in-
stitutionum ait. Pater enim noster ac do-
minus qui condidit firmavitq; celum qui
libratam magnitudine sua terram vallauit
montibus mari circumdedit amnisq; di-
stinxit et quicquid est in hoc mundo mira-
bile confluxit ac perfecit ex nihilo perspe-
ctis erroribus hominum ducem misit qui
nobis viam iusticie panderet. Adhuc seque-
mur omnes: hunc audiamus: huic deuo-
tissime pareamus: quoniam solus ut ait Lu-
cretius. Veridicus hominum purgavit pe-
ctora dictis. Et sine statuit torpedis atq;
timoris. Ostenditq; bonum summum quo
tendimus omnes. Quid foret atq; viam
monstrauit limite paruo. Quo possemus
ad id recto contendere cursu. Nec tamen ostē-
dit sed etiam precessit ne quis difficultatis
gratia iter virtutis horreret. Nec ille. 3° Ter-
tio potest accipi beatitudo in suo esse spe-
cialissimo prout scilicet est actualiter i bea-
tis cuius magnitudinem explicare nequa-
quam possumus quia nulla sensibilis experi-
entia quaruicunq; delectationum presens

iste minimam partē illius dulcedinis po-
test designare. Et oculus non vidit nec au-
dis audiuit neq; humanū cor excogitavit
vñq; qđ ingens sit illa superna felicitas.
Hinc Gregori⁹ in homelia inquit. Si con-
sideremus fratres charissimi que & quan-
ta sunt que nobis promittuntur in celis vi-
lescent animo omnia que habentur in ter-
ris. Terrena namq; substantia superne fe-
licitati comparata pondus est non subsidi-
um. Temporalis vita eterne vite compa-
rata mors est potius dicenda qđ vita. Hic
in trāsitu beati Hieronymi scribit hec ver-
ba Augustin⁹ ad cirlillū. Eo die & hora qua
hieronymus sanctissimus ex hac luce mi-
gravit. Dū ipse in cellula mea quiescēs
de gloria beatorum cogitarem: vellēq; de
illa tractatum breuem componere cōsul-
sus precibus nostri seueri quondā venera-
bilis martini episcopi turonensis discipu-
li. Charta calamo pugillariq; susceptis vo-
lui epistolam scribere sanctissimo hierony-
mo destinandaz vt quid ipse in re tam dif-
ficili sentiret responderet. Cūq; iam scri-
bens salutationis exordium hieronymo
presētare inefabile subito lumen cum
inaudita odorū fragrantia cellulam in
qua stabam intrauit hora iam completo /
rij. Ad quam visionem propter rei tam ad-
mirabilis nouitatem perterritus esse cepi.
Cūq; quidnam id esse attentius cogita-
rē de luce vox insonuit dicens. Augustine
augustine quid queris? Putas ne breui
immittere vasculo mare totum. Adhūc
includere pugillo terrarum orbem. Ce-
lum firmare ne suos exerceat motus. In-
finite rei quis inerat finis. Immensa qua
mensura metieris. Potius totum mare i
artissimo clauderetur vasculo. Potius or-
bem terrarum paruus teneret pugillus.
Potius a motu continuo celum desiste /
ret qđ gaudiorum & glorie quibus beato-
rum anime sine fine potiuntur minimam
particulam intelligeres nisi vt ego experi-
entia docearis. Discurrē adhuc breue tem-
poris spaciū & talia sātage opera exerce-
re vt postmodūz ibi que hic aliquāliter in-
telligere cupis in eternum habeas. Inter-
roganti nō mihi quisnam esset qui talia

tam grauius loqueretur. Respōdit be-
nigne: hieronymi illius presbyteri cui epi-
stolam scribere cepisti sum anima que in
hac hora in bethleem carnis onere depōsi-
to iocunda & gloriosa pergo ad regna celo-
rum: post que & alia multa que mecum cō-
tulit a mris oculis lux disparuit. Quanto
igī minus beatitudinis supne sublimitas
pōt cōprehendi tāto ardeus est a nobis
eroptanda.

¶ Ad beatitudinis sit actus aie tñ.
delicet & in voluntate. Cap. 2^m.

Ecūdum mysteriū ptemplandū dici-
tur beatitudinis subiectus. In quo tria
dubia sunt absolūenda.

Q¹m vtrū beatitudo sit actus aie tñ.

Q²m vtrū sit act⁹ intellectus & volūtat^{is}.

Q³m vtrū sit pncipalius in actu volūtat^{is}
qđ intellectus.

¶ Ad p¹m dubiū respōdet Ricar. in. 4. di.
49. qđ beatitudo est actus aie tñ. Nā beati-
tudo est nobilissimum quod in hoīe possit
esse nec creaturis infra homines puenire
pōt. Oportet ergo qđ pssistat in actu p^opō
homini nō quocūq; sed nobilissimo. Act⁹
autem hominis p^oprius non est nisi ille qui
est hominis per illam formā qua homo ē:
hec est aut aia intellectiua. Nobilissimus
ergo actus hominis est ille qui sibi conuenit
sū aiam intellectiua siue sit cognitio siue
dilectio. Ex quo damnatur opinio illorum
qui dixerunt animā sine corpore beatā es-
se non posse. Nam vt inquit Tho. p². q.
4. loquendo de beatitudine perfecta que i
dei visione consistit sine corpore aia potest
esse beata: qm intellectus ad sui operatio-
nem nō indiget corpore nisi ppter fantas-
mata in quibus intelligibilem veritatem
contuctur. Diuina autē essentia per fantas-
mata videri nō potest. vnde cum in visōe
diuine essentie perfecta hominis beatitudo
pssistat nō depēdet beatitudo hominis a cor-
pore: quare & ipsū corpus ad perfectionē
beatitudinis nō requiritur. ¶ Sciendū tñ
qđ ad perfectionē alicuius rei dupliciter ali-
quid p^ouinet. Aliomodo ad cōstituendaz
essentia rei sicut anima requiritur ad per-
fectionem hominis. Aliomodo requiritur
ad perfectionem rei id quod p^ouinet ad bñ

esse eius. Sicut pulchritudo corporis et velocitas ingenij pertinet ad perfectionem hominis. Quauis ergo corpus primo modo ad perfectionem beatitudinis humane non pertineat pertinet tamen secundo modo. Quia quanto anima perfectior erit in sua natura perfectius habebit suam propriam operationem in qua consistit felicitas. Hoc non erit cum suo corpore ipsa beata reuincitur. Propter illam autem unionem non erit homini necessaria exteriora ista bona: quia corpus ex coniunctione sui ad animam beatum erit gloriosum ac impassibile. Nam ut scribit dominus Bonaventura in suo tertio di. 28. Contingit aliquid esse beatum tripliciter. scilicet per essentiam. Et per primam influentiam et per quandam redundantiam. beatum per essentiam est solus deus. beatum per primam influentiam est solus rationalis spiritus. beatum denique per quandam redundantiam est corpus humanum in quod glorie glorie redandatur ex coniunctione sui ad animam beatam. Et licet corpus humanum non sit ad imaginem dei per se tamen unitum est anime que est ad dei imaginem et ratione illius est beatitudinis comparticipabile. Si ergo aliquis instaret contra dicta de exterioribus bonis quia videtur contrarium. Nam cibum potus diuine et regni exteriora bona sunt et hec promittuntur beatis. unde Luc. 22. Christus dixit. Edatis et bibatis super mensam meam in regno meo. Et ad albei. 6. Thesaurizate vobis thesauros in celo. Et ad albei. 22. Possidete paratum vobis regnum. ergo et ista ad beatitudinem exiguntur. Respondet Thomas. quia omnia ista metaphorice sunt intelligenda sed quia in scripturis solent spiritualia per corporalia designari. Sicut per cibum et potum intelligitur delectatio beatitudinis per diuitias sufficientia que sufficiunt homini deus per regnum exaltatio hominis usque ad coniunctionem cum deo. Secundo dicitur quid sit beatitudo sit actus intellectus et voluntatis simul. Et tamen quidam tenent quod essentia beatitudinis vite humane in solus intellectus actu consistat: ita quod nullo modo in actu voluntatis. Tamen Ricardus in quarto vbi. 5. dicit quod beati-

tudo consistit in actu voluntatis et intellectus simul. Cuius ratio est quia essentia beatitudinis vite humane consistit in perfecta unione anime rationalis cum deo. Nec autem unio includit unionem anime cum deo secundum omnem sui potentiam per quam unibilis est cum eo immediate. Propterea autem anime rationalis non tamen est intellectus sed voluntas. Et per quolibet illarum unibilis est cum deo immediate. Sicut enim deus sub ratione qua summum verum est immediatum obiectum intellectus beatorum ita sub ratione qua summum bonum est immediatum obiectum voluntatis eorum. Quauis enim ipso immediate non fruerentur nisi ipsum immediate viderent tamen immediatum obiectum voluntatis eorum non est ipsa visio summi boni sed ipsum summum bonum. Ad enim volunt summum bonum propter illam visionem sicut propter finem. Sed volunt ipsam visionem propter ipsum summum bonum sicut propter ultimum finem. Ipsum ergo summum bonum primo et immediate est ab ipsis voluntas: ergo est voluntatis eorum immediatum obiectum. Ergo perfecta unio anime cum deo in qua beatitudo consistit est per intellectum et voluntatem. Itaque in actu utriusque simul consistit. Et si obiecerint auctoritates que contrarium volentibus eas intelligere scire videtur: puta quia in visione dicitur beatitudinem consistere. Respondet Ricardus. quod semper includit concomitantem dilectionem. Nam presumata dei dilectio inseparabiliter concomitat claris eius visionem. Propterea Augustinus libro de trinitate. c. per multum dicit quod visio est summum premium et ipsa est actus intellectus. Et in libro de deo et ecclesia christiana. idem dicit. Nec est summa merces ut perfruamur deo. summa merces est beatitudo et finis est actus voluntatis que visionem concomitatur. Tertium dubium erat utrum beatitudo principaliter consistat in actu voluntatis quam intellectus. Et respondet Ricardus. quod sic. pro quia sicut iter habitus vite charitable est donum principale sed Augustinus libro de trinitate. c. 18. Ita inter habitus patrie charitas patrie est donum principale. Sed in patria nobilior habitus habet nobiliorem actum. Ergo deum perfecte diligere qui est actus charitable patrie

est actus nobilissimus anime. Cū ergo in nobilissimo actu principalissime consistat beatitudo et eligere sit actus voluntatis: principalius consistit in actu voluntatis q̄ intellectus. ¶ Secūdo probatur q̄ beatitudo principalius consistit in actu voluntatis q̄ intellectus ex eo q̄ voluntas est nobilior potentia q̄ sit intellectus. Nam Bernardus in libro de libero arbitrio dicit rationem esse quodammodo pedisse / quam voluntatis. Et Anselmus in libro de conceptu virginali. Hominum totius regni anime attribuit voluntati. Tho. prima parte. q. 83. vtrum voluntas sit altior potentia q̄ intellectus. Et Arist. in. 7. politi. c. 5. potentia qua eligimus principans est. Adhuc id probatur quia voluntas in suo actu cogi non potest nec circa ea que sunt ad finem necessitari. Intellectus autem cogi potest et circa ea que sunt ad fines necessitari. Insuper magis potest transire mare animam voluntas q̄ intellectus et suum obiectum respicit sub ratione nobiliori. Bonum enim est obiectum voluntatis. Ens obiectum intellectus. Ratio autem boni est perfectior q̄ sit ratio entis. ¶ Tertio probatur quia deus est ultimus finis maxime sub ratione qua bonum quod patet quia est hoc q̄ creature ordinantur in ipsum vt in finem maxime est in eis ratio bonitatis sicut per hoc q̄ ipsum respiciūt vt exemplar maxime est in eis ratio veritatis. Sed deus sub ratione qua summus bonum est voluntatis obiectum sub ratione qua summum ens vel verum est intellectus obiectum. ergo voluntas magis respicit deum sub ratione finis q̄ intellectus. Sed deus sub ratione qua ultimus finis est est beatificans. ergo sub ratione qua est beatitudinis obiectum principalius tendit voluntas in ipsum q̄ intellectus. Et sic consistit beatitudo principalius in actu voluntatis q̄ intellectus.

¶ Ad beatitudinem non potest esse in bonis presentibus vite. Cap. 3^m.

¶ Etiam mysterium contemplandum de beatitudinis obiecto. In quibus sunt dubia absolūda.

¶ Primo vtrum beatitudo sit quid creatur.

¶ Primo vtrum beatitudo possit amitti.

¶ 3^m vtrum beatitudo possit in hac vita haberi.

¶ Ad primum dubium respondet Ricardus vbi. 5. et Tho. 2^a 1^a q. 3. Ad beatitudinem vite humane dupliciter potest accipi. vno modo pro illo bono in quo perfecte et plenarie requiescit humana vita. Alio modo pro perfecta quiete humane vite in illo bono qua consistit imperfecta hominis coniunctione cum illo bono. Primo modo beatitudo accipitur pro beatitudinis obiecto: et sic beatitudo est quid increatur: scilicet ipse deus. Beatitudo autem secundo modo accepta est aliquid existens in beato tanq̄ eius ultimata et plenaria perfectio: et sic est aliquid creatum. Cum enim beatitudo consistat in visione dei videre deum est actus creature videntis. ¶ Secundo dubium finit vtrum beatitudo possit amitti. Et ad hoc dicimus ex sententia sancti Tho. prima 2^a q. 5. Ad beatitudinem potest tripliciter considerari.

¶ 1° in sua imperfectione.

¶ 2° in sua generali ratione.

¶ 3° in sua speciali restrictione.

¶ Primo potest beatitudo considerari in sua imperfectione: prout scilicet beatitudo est illa imperfecta qualis in hac vita haberi potest siue sit felicitas contemplatiua: siue sit actiua. Nec quidem amitti potest: non de facili. Sicut patet in felicitate contemplatiua que amitteretur vel per obliuionem: puta cum corrumpitur sciētia ex aliqua egritudine vel etiam per aliquas occupationes quibus totaliter abstrahit aliquis a contemplatione. Patet etiam idē in felicitate actiua. Voluntas enim hominis transmutari potest vt in vicium degeneret a virtute. Ideo Philosophus dicit in peritricorum aliquos esse in hac vita beatos non simpliciter sed sicut homines quorum natura mutationi subiecta est. ¶ Secundo potest beatitudo considerari in sua generali ratione et sic beatitudo non potest amitti. Cum enim sit perfecte bonus et sufficiens oportet q̄ desiderium hominis quietet et omne malum excludat. Naturaliter autem homo desiderat retinere bonum quod

habet et quod eius retinendi securitatem obtineat. Alioquin necesse est quod vel timore amittendi vel dolore de certitudine amissionis affligatur. Requiritur ergo ad veram beatitudinem quod homo certam opinionem habeat bonum quod habet nunquam se amissurum. que quidem opinio si vera sit consequens est quod beatitudinem nunquam amitteret. Si autem falsa sit hoc ipsum est quoddam malum. scilicet falsam opinionem habere. Nam falsum est malum intellectus sicut verum est bonum ipsius: ut dicitur in 6. ethi. Non ergo iam erit vere beatus si ad malum ei inest. Tertio potest beatitudo considerari in sua speciali restrictione in quantum scilicet perfecta beatitudo consistit in visione divine essentie. Et sic beatitudo nullo potest amitti neque ex parte videntis neque ex parte dei neque etiam ex parte alicuius alterius agentis. Non ex parte videntis: quia impossibile est quod aliquis videat divinam essentiam velut eam non videre. Ratio est quoniam omne bonum habitum quo quis carere vult aut est insufficientis et queritur aliquid sufficiens loco eius: aut habet aliquid in commodum annexum propter quod in fastidium venit. visio autem divine essentie replet animam omnibus bonis et non habet aliquid in commodum adiunctum. Quare propria voluntate non potest beatus beatitudinem deserere. Similiter beatus non potest beatitudinem perdere deo subtrahente: quia cum subtractio beatitudinis sit quedam pena non potest talis pena a deo iusto iudice puenire nisi pro aliqua culpa in quam cadere non potest qui dei essentiam videt cum ad hanc visionem de necessitate sequatur rectitudo voluntatis. Non potest etiam beatitudo amitti ex parte alicuius alteri agentis. Quia mens deo coniuncta super omnia alia eleuatur et sic ab huiusmodi conjunctione nullum aliud agens potest ipsam excludere. Est ergo beatitudo perfectio consummata que omnem defectum excludit a beato. Et ideo absque mutabilitate aduenit eam habenti faciente hoc virtute diuina: que hominem subleuat in participationem eternitatis transcendentis omnem mutationem. Jecirco male dicit Augenes sequens

quorundam platoniorum errorem: quod post ultimam beatitudinem homo potest fieri miserrimus. Tertium dubium fuit utrum beatitudo possit haberi in hac vita. Et ad hoc respondemus quod non loquendo de lege communis et hoc propterea quia dominus noster iesus christus fuit viator et comprehensor. Quare homo in hac vita quod beatus esse non potest assequi possunt tres rationes precipue.

Prima de insatiabilitate.

Secunda de penalitate.

Tercia de mortalitate.

Prima ratio dicitur insatiabilitatis: ut enim inquit dominus Bonaventura de 1. 50. questione libri. Beatitudo est finis satians appetitum. Sed bona presentis vite non satiant appetitum: non diuitie: non delicie: non honores: non fama: non gloria: non quecumque desiderabilia et delectabilia excogitari possunt: ut docet experientia. Ergo nec in huiusmodi bonis beatus quis reputari debet. Tho. 2. 2. par. q. 2. dicit. Impossibile est beatitudinem hominis esse in aliquo bono creato: quia beatitudo est bonum perfectum quod totaliter quietat appetitum. Alioquin non esset ultimus finis si adhuc restaret aliquid appetendum. Obiectum autem voluntatis est vniuersale bonum: sicut obiectum intellectus est vniuersale verum. Ex quo patet quod nihil potest quietare voluntatem hominis nisi bonum vniuersale quod non inuenitur in aliquo creato sed solum in deo: quia omnis creatura habet bonitatem participatam. unde solus deus voluntatem hominis implere potest. Ideo Beatus uidet in psalmo dixit. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Et Augustinus libro primo confessionum. Fecisti nos domine ad te et inquietum est cor nostrum donec quiescat in te. Et in 4. libro. Redire inquit precari catores ad cor et inherere ei qui fecit vos: state in eo et stabitis: quiescite in eo et quieti eritis. Quomodo itaque in aspera quomodo in bonum quod queritis ab illo est. Quia igitur anima eo imago dei est quo eius capax est et particeps esse potest: ut scribit Augustinus in 4. de trinitate. Jecirco nulla creatura anime capacitatem implere valet. Secunda ratio cur in hac vita non possit quis esse

beatus dicitur penalaris. vt eni ait Tho.
 p² q. 5. Beatitudo excludit omne malū:
 vita autem presens multis malis et pena/
 litatibus subiacer que vitari non possunt
 Et ignorantie ex parte intellectus. Et inor/
 dinate affectionis ex parte appetit² et mul/
 tiplicibus laboribus calamitatibus et crū/
 nis ex parte corporis: quomodo igitur in/
 tot fluctuationibus beatū se credere quis/
 piaz habetur. Inquit Job. c. 13. Homo na/
 tus de muliere breui viuens tempore re/
 pletus multis miserijs. Et Hieronym² ad/
 heliodorum. Vbiq; luctus vbiq; gemit²
 et plurima mortis imago. Et Boetius li^o
 secūdo de consolatione. Quā multis ama/
 ritudinib² humane felicitatis dulcedo re/
 sperfa est: que et si fruenti iocūda eē videat^{ur}
 tamen quominus cum velis abire re/
 tineri non potest. Et Seneca in tragedijs.
 Nulla fors longa est dolor atq; voluptas
 inuicem cedunt. Nemo vtiq; reperit qui
 diutius in quocunq; sit statu delectari pos/
 sit et absq; turbatione vel animi vel corpo/
 ris pertransire. Nemo inquit Seneca vbi
 supra confidat nimium secundis. Nemo
 desperet meliora lapsis. Et ad lucillum. No/
 li huic tranquillitati confidere: momento
 mare euertitur: et eodem die vbi luserunt
 nauigia foribentur. Quis nam felicior in/
 dicari potuisset polierate tyranno famio/
 rum. De ipso quippe refert Tullius in li/
 bro de finibus bonorum et malorum. Et
 idem confirmat Valer² de mutatione mo/
 rum et fortune: q^o adeo sibi fortunam obse/
 quiosam habuit q^o omnia desiderata perfi/
 ciebat. Ad moderandam igitur fortune in/
 uidiam sumpto e manu anulo quem pre/
 ciosum possidebat in mare iecit. Sed iopi/
 nate illum repente recuperauit. Nam post
 dies paucos a piscatoribus piscis captus
 qui anulum forbuerat tyranno donatus
 est. Accidit tandē q^o aduersus dariū per/
 sarum regem duxit exercitum: et q^o oron/
 thes prefectus dariū illum acie fuderit ce/
 pitq;. Et in summo megalēsis montis ver/
 tice suspendi iusserit. Et relictus auihus la/
 cerandus: qui vbiq; felicissime in terra vi/
 xerat in acre miserrime expirauit. Adutan/
 tur omnia que sunt in hoc mundo: et nihil

est stabile nihil firmum nihil deniq; tutū
 Idco sapiēs Ecclesiastes. z. c. dicebat. Vidi
 in omnibus vanitatem et afflictionem spi/
 ritus et animi: et nihil permanē sub sole.
 Tertia ratio quare i pñti vita nullus po/
 test esse beatus dicitur mortalitatis. Oēs
 quippe ad mortem tendimus cuius ma/
 nus potentissimas nullo ingenio nulla vi
 nulla arte nullo precio euitare valemus:
 instat ceruicibus nostris. Siquis igitur di/
 xerit aliquem beatum eo q^o diuitijs afflu/
 it: statim respondebo. Non sic non sic: quia
 diuites moriuntur. Siquis affirmauerit
 alium esse beatum eo q^o omnibus delictijs
 huius seculi perfruatur: adhuc responde/
 bo. Nequaquā sic est: quia post breuem hāc
 vitam omnes homines moriuntur. Siquis
 beatum reputauerit eum qui orbi vniuer/
 so dominaret^{ur}. Clamabo et ego q^o nec re/
 gna sine imperia beatum hominem red/
 dunt: quoniam et principes et reges et pur/
 purati et imperatores omnesq; domini mori/
 entur. Et idco cum Lactādo cōcludimus
 dicente tertio libro. Summum bonum qd
 beatos facit non potest esse nisi in ea reli/
 gione atq; doctrina cui spes immortalita/
 tis adiuncta est. Igitur demus operam ne
 decipiamur temporalium bonorum suau/
 tate: atq; mundum audacter sub pedibus
 habeamus eaq; tantū vtamur vt sic tan/
 dem perueniamus ad fruitionem illam
 beatam: ad quam nos perducatur iesus fili/
 us dei: qui cum patre et spiritu sancto viuunt
 et regnat in secula seculorū Amen.

Sermo quinquagesimus octauus: de
 anime rationalis admirandis prerogati/
 uis et excellentijs quas vnusq; cognoscere
 debet.

Ecce oēs ani²

me mee sunt dei viuētis. Abba
 sunt ista originaliter Ezechiel²
 18. c^o. Volendum prefecit est de multitu/
 dine hominum pereuntium: qui concupi/
 scentias prauas insequentes: virtutibus
 ieiuni: omni viciorū turpitudini sese de/

derunt. ¶ Sed si equidem obliti excellentie ac dignitatis animarum suarum defluunt luxuria et delicate atque molliter viuunt ab horrentque parcitatem: continentiam: sobrietatem: et quicquid est quod viros bonos doceat. Fidei hoc documenta irrident: doctrinam euangelicam spernunt: de regno celorum desperant: negant atque penas inferni. ¶ Talibus autem erroribus inuoluuntur quoniam de anima rationali minus bene sentiunt: quandoque affirmantes animas non reperiri. Aliquando et illas non multe nobilitatis fore suadentes. Interdum vero et eas cum suis corporibus improbe satis contententes corrumpi. Quos quid aliud dixerim nisi pecora immundissima atque indomitas feras: immo quibus cumque beluis immanissimis deteriores. Inquit enim David in psalmo. Homo cum in honore esset non intellexit comparatus est iumentis insipientibus et similis factus est illis. Nam summus ille pater qui sapientia sua condidit omnia. Admuit homines paulominus ab angelis coronans gloria et honore: dum intellectui animam illi dedit. ¶ Quia de re ut aperiantur mentes cunctorum ad anime verissimam cognitionem illamque unusquisque studeat bonis et sanctis moribus exornare: decreui in prelorenti sermone de ipsa anima verba facere. De qua tria mysteria proponimus cōtemplanda.

C^{1^m} de diffinitionis.

C^{2^m} productionis.

C^{3^m} separationis.

Quid sit anima que non est corpus: nec ex semine causata: et que vna sola est in homine. Cap. p^m.

**Primum mysterium contemplan-
duz de anima dicitur diffinitionis.**
In quo quid sit anima declarem.

¶ Dicit enim Albertus in compendio theologie. Sed a quibusdam anima diffinitur ut spiritus. ¶ Alii quibusdam ut anima. ¶ Alii quibusdam vero ut spiritus et anima. ¶ In quantum consideratur ut spiritus diffinitur sic ab Augustino in libro de motu cordis. Anima est substantia incorporea: itellectualem illuminationis a primo vltima;

revelatioe perceptiua. vltima dicitur quia mediantibus angelis percipit. ¶ Ex qua diffinitione cognoscimus: quod spiritus humanus qui est anima inter omnes creaturas immediate post angelos illuminatiois diuine sit perceptiuus. ¶ In quantum anima diffinitur sic a Remigio. Anima est substantia incorporea regens corpus. Et ab Aristotile in secundo de anima dicitur. Anima est endelichia et actus siue forma corporis organici phisici potentia vitam habentis. ¶ Ex quibus verbis datur intelligi: quod anima vniuersalis est corpori nec omni sed soli organico vel phisico id est naturali ad susceptionem anime rationalis disposito. ¶ In quantum autem spiritus et anima diffinitur ab Augustino sic. Anima est omnium similitudo. Que diffinitio data est per comparationem ad creaturas. Anima enim ex sui natura ad suscipiendas omnium rerum similitudines tam corporalium quam spiritualium apta est. ¶ Et secundum Augustinum libro de spiritu et anima multipliciter nominatur scilicet. Anima: mens: ratio: spiritus: sensus: memoria: voluntas. Anima dicitur in quantum animat corpus siue viuificat. Mens in quantum recolit. Ratio cum re iudicat. Spiritus dum spirat: vel quia spirituali naturam habet. Sensus dum sentit. Memoria dum recordatur. Voluntas dum consentit. Hec nomina diuersa sunt anime non propter essentie pluralitatem: sed propter effectuum multipliciter et operationem. Sed pro huius partis intelligentia plenior quatuor dubia esse absolunda.

C^{1^m} vtrum sit aia.

C^{2^m} vtrum aia sit corpus.

C^{3^m} vtrum aia causetur ex semine.

C^{4^m} vtrum in homine sit vna sola anima.

¶ Contra eos qui dicunt aiam non reperiri. ¶ In primo dubio expugnanda est et omni no reprobanda prauissima opinio illorum qui tenent animas non esse asserentes non nisi corpora aut corporales substantias reperiri. Quos nos convincere possumus triplici lumine.

C^{1^m} de testificationis.

C^{2^m} operationis.

C^{3^m} figuracionis.

Cum lumen quo ostenditur qd ani-
 ma sit dicitur testimonio. Testatur qui-
 dem omnes tñz diuine qñ humane scriptu-
 re animam esse atqz de illa sublimiter sem-
 per loquantur. **De hac ita scribit sapiens**
Ecclesiastici. c. 2. Fili in mansuetudine ser-
 ua animam tuam. **¶ Et. 4. c.** Humilia coris
 deo animam tuam. **¶ Et eodem. c.** Non es
 fundas pro anima tua dicere verum. **¶ Et**
io. c. Qui multis vitur verbis ledit aiam
 suam. **¶ Et. 26. c.** Qui cum fure participat
 ledit animam suam. **¶ Et. 34. c.** Timentis
 deus bona est anima illius. **¶ Et. Si. c.** Lau-
 dabit vsqz ad mortem anima mea domi-
 num. **¶ Et Sapientie p. c.** In malivolā ani-
 mam non intrabit sapientia. **¶ Et eodez. c.**
Os quod mentitur occidit animam. **¶ Et**
Ecclesiastici. 30. c. Adiferere anime tue pla-
 cens deo. **¶ Eiusdem. 37. c.** Al cōsiliario ma-
 lo serua animam tuam. **¶ Et canticorum p.**
c. Num quem diligit anima mea vidistis
¶ Eiusdem. 3. c. Quisui quem diligit ani-
 ma mea. **¶ Et. 6. c.** Anima mea liquefacta
 est vt dilectus est locutus. **¶ Et Judith. 8.**
c. Humiliemus illi animas nostras. **¶ Et**
Job. 10. c. Tedet animam meam vite mee.
¶ Et Thobie. 12. c. Qui faciunt peccatus ho-
 stes sunt anime sue. **¶ Et deuteronomij. 4.**
c. Custodite sollicite animas vestras. **¶ Et**
Josue. 2. c. Eruatis animas vras de mor-
 te. **¶ Et Abachuc. 2. c.** Qui incredulus est
 non erit recta eius anima. **¶ Et primi Re-**
gum. c. 26. scribitur. Magnificetur anima
 mea in oculis domini. **¶ Et secundi Regū**
14. c. Non vult deus perire animā. **¶ Et ter-**
tij Regum. 19. Tolle animam meam. **¶ Et**
quarti Regum p. c. Noli despicere animā
 meam. **¶ Et ps. 6.** Anima mea turbata est
 valde. **¶ Et. 7.** Ne quādo rapiat vt leo ani-
 mam meam. **¶ Et. 15.** Non derelinquas ani-
 mam meam in inferno. **¶ Et. 20.** Erue a fra-
 mea deus animam meam. **¶ Et. 23.** Ad te
 domine leuavi animam meā. **¶ Et. 32.** Ani-
 ma mea sustinet dominum. **¶ Et. 41.** Quē
 admodum desiderat cecruus ad fontes aq-
 rum ita desiderat anima mea ad te deus.
¶ Et. 62. Sitiuit in te anima mea. **¶ Et ps.**
7. Animas pauperum saluas faciet. **¶ Et**
Saluator noster dixit Matthei. 6. c. Ani-

ma plus est qñ esca. **¶ Et. 10. c.** Nolite time-
 re eos qui occidunt corpus animam autē
 non possunt occidere. **¶ Et. 16. c.** Quid pro-
 dest homini si vnuerfum mundum lucre-
 tur anime xō sue detrimentum patiat: aut
 quaz dabit homo commutationē pro
 aia sua. **¶ Et. 16. c.** Tristia est aia mea vsqz
 ad mortē. **¶ Et. Luce. 2. c.** brā virgo in suo
 cātico ita canit. Magnificat aia mea dñz.
¶ Et Symeon virginez eodem. c. sic allocu-
 tus est. Tuam spūs animaz pertransibit
 gladius. **¶ Et Jacobus. 5. c.** ait. Qui cōuer-
 ti fecerit peccatorem ab errore vie sue sal-
 uabit animam eius a morte. **¶ Et p. c.** In
 mansuetudine suscipite insitum verbum:
 quod potest saluare animas vestras. **¶ Et**
Petrus prima epistola. c. 2. inquit. Obse-
 cro vos tanqz aduenas et pegrinos absti-
 nere vos a carnalibus desiderijs que mili-
 tant aduersus animam. **¶ In sacris xō ca-**
nonibus sepiissime fit mētio de anima. Si-
 cut patet. 2. di. c. Qui episcopo. **¶ Et. xi.**
q. 3. c. Placuit. c. Abstine. c. Nolite timere. c.
¶ Audi. ¶ Et. 1. q. 2. c. Tempus. c. Hunc. c.
¶ Fatēdum. c. Anime defunctorum. **¶ Et. 16.**
q. 3. c. In canonibus. **¶ Et. 21. q. 3. p. in c.**
¶ Relatio. ¶ Et. 2. q. 4. c. Ipa pietas. c. Qd
 christus. c. Displacet. **¶ Et. 24. q. 3. c.** Si ha-
 bes. **¶ Et. 26. q. 6. c.** Agnouimus. **¶ Et. 30.**
q. 3. c. Ad limina. **¶ Et. 32. q. 2. c.** Qd xō.
 c. Si illud. c. Moyses. **¶ Et. 33. q. 2. c.** Amo-
 nere. **¶ Et de pe. di. 3. c.** Resuscitatus. c.
 Voluissent. **¶ Et di. 2. c.** Charitas. c. Ergo.
¶ Et di. 3. c. Potest. c. Siquis. c. Quid er-
 go. **¶ Et di. 5. c.** Consideret. **¶ Et de con. di.**
2. c. Reuera. **¶ Et di. 4. c.** Si baptizata. Et
 de maiestate et obedientia. c. Solite. **¶ Et**
 de sum. trisi. et fide. c. firmiter. Et de pe. et
 re. c. Cum infirmitas. **¶ Et de renunciatio-**
ne. c. Nisi cum pridem. **¶ Et de celebratiōe**
missarum. c. In quadam. Et de decimis. c.
 Cum non sit in homine. **¶ In Clementina**
 xō de summa trinitate et fide catho. dam-
 nantur illi qui dicunt animam nō esse for-
 maz corporis. Nam Aristoteles. 8. metha-
 phisice dicit qd dñā sumit a forma rei. Sz
 differentia constitutua hominis est ratio-
 nale quod dicitur de homine ratione ani-
 me intellectiue seu intellectui principij: vt

inquit Tho. 3ª parte. q. 74. ergo anima est hominis forma. ¶ Ad gentiles itaqz uenia mus qui naturalis ratiois lumine illustra ti mirificissime de aia sunt locuti. ¶ Inquit Cicero in paradoxo. Deus et mater omnium natura dedit tibi animus quo ni hil potest esse prestantius: nihil diuinus. Et idem in libro de natura deorum. Quid esse potest in rerum natura homine meli us. In eo enim solo est ratio qua nihil potest esse prestantius. ¶ Et idem in libro de repu^{ca}. ut mundum deus eternus regit sic fragile corpus animus sempiternus mouet. ¶ Et Plato in thimoe. Deus uirtutibus ani ma preire iussit: ipsaqz dominaz nostri cor poris fore uoluit. Quod ipsa tuetur. ¶ Et Salustius in iugurthino. Ali genus huma num compositum ex corpore et anima est: ita res studiaqz omnia nra alia corporeis. Alia animi naturaz sequuntur. ¶ Et Qui dius in libro de remedio amoris. Et cor pus redimas ferru patieris et ignes. Itaqz animo ualeas quicqz tolerare negabis. Et ne singulorum repetamus dicta conclu dimus: qd omnes fieri oēs eruditi uiri oēs deniqz phi et stoici et peripaterici ac alij qui cumqz animam esse et docent et consistunt. ¶ De operationibus quibus cognoscitur anima.

¶ Secundum lumen quo ostendimus qd sit anima dicitur operationis. ¶ Et eni scri bit Alexander de ales in secundo volumine summe. Videmus quedā corpora que nō nutriuntur neqz augentur nec generantur: nec mouentur motu uoluntario ut lapides. Quedam que nutriuntur augentur et ge nerantur ut plante. Quedam que ultra hec mouentur et sentiunt ut animalia. Quedā autem que agunt ratione. Si ergo princi pium harum operationum esset corporeu: tas inueniretur tunc in omnibus corpori bus. ergo illud a quo iste operationes pro ueniunt erit anima. Et sic in plantis est ani ma uergetatiua: in animalibus brutis ani ma sensitiua: in hominibus ho anima in tellectiua. ¶ Quis nam nō miretur quāta sit humani ingenij perspicacitas: qz stupē da intellectus sublimitas: qz ne admirabi lis uigor: ratiois. Et unde prouenit nisi ex

animi sapientia: ut volantes aues per ac ras habitantes in aquarum profundis pi sces: et discurrentes per nemora ferocissi mas bestias: homo ad summum usum perda cat. Non prodest aquilis altus uolatus. Non leonib⁹ fortitudo. Non elephantib⁹ magnitudo. Non uenenositas draconib⁹ et serpentibus. Non ceruis agilitas. Non deniqz marinis beluis latitudo vastitasqz aquarum cum ab hominibus artificijs pe ne innumeris capiuntur. ¶ Quid de artiu inuentione exercitationeqz dicemus? In spiciamus agriculturam lanificum archi tecturam fabrefacturam et reliquas in qua rum effectibus deprehenditur aliquid in homine esse ultra corpus. Que antiqz rul gares cum prius talia non fuissent exper ti illos qui ea pmo in aliqua provincia fa cere docuerūt: crediderūt esse deos. ¶ Isis in achi filia regis argiuorū et foroz phoro nci nauigans in egyptu quia litteras qd dam egyptijs dedit et de agricultura mul ta eos docuit post mortem in numero dea rū recepta est. ¶ Saturn⁹ ut recitat Pau lus in historia romanorum iouem filium e grecia fugiens in ciuitate que ex eius no mine saturnia dicta est: haud procul ab vr berudes populos domos edificare terras incolere plantare uineas docuit atqz hu manis moribus uiuere cum antea semife ri glandium rsumodo alimentis uitam su stentarent. Et aut in speluncis aut in fron dibus uirgultisqz contextis casulis habi tarent ab indocili et rustica multitudine de us est appellatus. ¶ Romulus quia urbē fundauit vallauitqz muro euz apud palu dem capre nusqz comperuisset anno regni trigesimo nono ad deos transisse creditus est et quirini nomine consecratus. ¶ De li beralibus autem disciplinis grammatica logica: rhetorica: arithmetica: geometria: musica: astrologia: illariqz repertorijs proluxior esset sermo habendus. Sed ut complectamur omnia succinere: tantus in illis est decor humane uite: tanta intelle ctus perfectio: tanta loquendi et uiuendi moderatio: tanta deniqz cognitio rerum: ut qui illis inueniuntur imbuti summa ue reratione celebrentur a cunctis. ¶ De re

stabilem errorem. **Q**uodammodo pestiferam co-
rum qui tanta ut sic dicam animarum fa-
cta mirabilia contuentur et animas non ef-
se tenent. **P**ro quibus Augustinus li-
10. confessionum ait. Sunt homines mira-
ri alta montium ingentes fluctus maris:
altissimos lapsus fluminum: oceanum ambi-
tum et gyros siderum et relinquunt seipos:
nec mirantur. **E**t in principio libri de spi-
ritu et anima inquit. Quoniam dictum est
mihi ut meipsum cognoscam sustinere non
possum ut me habeam incognitum. **A**da-
gna namque negligentia est nescire quid il-
lud sit quo celestia tam profunde cogita-
mus naturalia tam subtili indagatione in-
uestigamus et de ipso quoque creatore no-
stro ita profunda desideramus scire. **N**ec
est res peregrina nec longe querenda ani-
mus quo ista sapimus sed est semper no-
biscum. **A**dest tractat loquitur et intus ve-
scitur. **D**atum est illi tam ingentem rerum
scire secreta et seipsum cognoscere non po-
test. **H**ec ille. **T**ertium lumen quo osten-
dimus quod sit anima dicitur figuratio. **I**p-
sa quippe corporis humani figura ad ce-
los erecta dekerit aliquid esse in homine
quod ad celos tendere debeat. **H**inc **Q**ui-
dius in primo metamorphoscos dicit.
Pronaque cum spectet animalia cetera ter-
ram. **D**e homini sublime dedit celumque vi-
dere. **I**ussit et erectos ad sidera tollere vul-
tus. **E**t Bernardus super cantica ait.
Corporis staturam ideo deus dedit homi-
ni rectam ut corporea rectitudo exterioris
viliorisque figmenti hominem interioris re-
ctitudinis sue formande moueret et decor-
limi deformitatem argueret ai. **H**ec Bernardus.
Et ex quibus concludimus quod in nume-
ro creaturarum reperitur anima rationalis
ad imaginem et similitudinem dei crea-
ta: cuius prestantiam ex hijs que amodo
differemus vniuersisque percipere potest.

Quod anima non est corpus.

Secundum dubium absoluendum est
utrum anima sit corpus. **A**d quod respon-
demus sequentes in hac parte doctrinam
fidei et sacre theologie quod anima est spiritua-
lis substantia. **A**ristoteles hoc in secundo

philosophorum dicit. quod ultima formarum natura
lum ad quam terminatur consideratio phi-
losophie naturalis: scilicet anima humana
est quidem separata sed tamen in materia
Quod ex hoc probatur: quia homo ex mate-
ria generat hominem et sol. Separata qui-
dem est secundum virtutem intellectiuam: quia
virtus intellectiva non est virtus alicuius
organi corporalis: sicut virtus visiva est
actus oculi. **I**ntelligere enim est actus qui
non potest exerceri per organum corpora-
le sicut exercetur visio. **S**ed in materia est
inquantum ipsa anima cuius est hec virtus
est corporis forma et terminus generatio-
nis humane. **S**ic ergo philosophus dicit li-
3° de anima. quod intellectus est separatus:
quia non est virtus alicuius organi corpo-
ralis. **E**t ex quo apparet ineptia illorum qui
ut dicit **T**homas. 2^a parte. q. 75. imaginatione
transcendere non valentes sola corpora di-
cebant esse et quod non est corpus nihil ef-
se. **C**ontra istos est auctoritas scripture
Ecclesiastes ultimo. c. ubi sic habetur. **R**e-
uertatur pulvis in terram suam et spiritus
redeat ad deum qui dedit illum. **A**ugusti-
nus insuper libro. 19. de ciuitate dei. com-
mendat **C**arronem qui hominem nec ani-
mam solam nec solum corpus: sed animam
simul et corpus esse arbitrabatur. **E**t si obi-
ceretur quod mouentis ad motum oportet ef-
se aliquem contactum: contactus autem
non est nisi corporum ergo cum anima mo-
ueat corpus videtur quod sit corpus. **R**e-
spondet **T**homas. ubi supra: quod duplex est con-
tactus scilicet quantitatis et virtutis. **P**ri-
mo modo corpus non tangitur nisi a corpore.
secundo modo corpus habet tangi a re
incorporea que mouet corpus. **S**ed ad
huc plerique instant quod animam nullus vi-
det quomodo ergo est. cum a corpore sepa-
ratur a nemine conspicitur: quid ergo est si
non videtur non sentitur non auditur neque
quo se conferat scimus. **A**d hoc respon-
det **G**regorius in quarto dialogorum li-
2°. **Q**uod anima est illa spiritualis substantia: cuius
virtute quod diu est in corpore corpus viuunt:
corpus sentit: oculi vident: aures audiunt:
et tamen ipsa corporis oculis non videtur.
Idem dicimus de angelis de demonibus

et de ipso altissimo deo. Quod illos effectus ne
gare non possumus quos oculis inspicimus
et manibus precectamus. Et cum sint spiri-
tales sub corporeis sensibus non subiciun-
tur. Unde Lactantius li. 7. diuinarum insti-
tutionum de deo loquens aliqua deducit
exempla quibus conuinci possunt hi qui
nihil esse volunt nisi quod videtur. Quia in-
quit deus ab homine videri non potest ne-
quis cum putaret ex corpore deum non esse
quia mortalibus oculis non videtur. In
ter cetera suorum institutorum mirabilia
fecit etiam multa quorum vis apparet: ip-
sa autem non videntur sicut est vis odor:
ventus: ut harum rerum argumento et cre-
plo etiam deum in sub oculis non veniret
de sua tamen vi et effectu et opibus cerne-
mus. Nec ille. Pari modo et anime virtu-
tem stupendissimasque operationes ut dixi-
mus in precedenti dubio: conuincunt ani-
mam esse deprehendimus substantiam spirituales
nobilissimam. Et ut Augustinus refert in
libro de immortalitate anime. Nil absurdi
dici potest quam tamen modo ea esse que oculis
conspicimus et ea non esse que intelligentia
subsistere iudicamus.

Quod anima non est ex semine.

Tertium dubium absolendum est utrum
anime causentur ex semine. Et posset quis
arguere quod sic. Quia quia genesis. 46. c. scri-
bitur. Cuncteque anime que ingressae sunt
cum iacob in egyptum et egressae sunt de se-
more illius. Sed nihil egreditur de semine
re hominis nisi in quantum causatur ex semi-
ne ergo anima intellectiva causatur ex se-
mine. 1. homo generat sibi simile secundum spe-
ciem. Sed species humana constituitur per
animam rationalem ergo anima rationalis est a
generante. 3. inconueniens est dicere: quod
deus cooperetur peccantibus. Sed si ani-
me rationales causarentur a deo deus inter-
dum cooperaretur adulteris ex quo: non illici-
to cohibitus interduz generatur. Ad
habendam huius veritatis notitiam: sanctus
Thom. 2. par. q. 115. ita dicit. Quod impossi-
bile est virtutem actiuam que est in matre ex-
tendere suam actionem ad producendum imma-
turaliter effectum. Manifestum est autem quod princi-
pium intellectuum in homine est principium transce-

dens naturam: habet enim operationes in qua
non coequeat corpus. Et ideo impossibile est:
quod virtus que est in semine sit productiva in-
tellectui principij. Simul etiam quia virtus
que est in semine agit in virtute anime ge-
nerantis. Item quod anima generantis est actus
corporeus vtens ipso corpore in sua operatio-
ne. In operatione autem intellectus non coequeat
corpus. unde virtus intellectui principij po-
tut intellectuum est non potest ad semine pro-
nare. Et ideo philosophus dicit in libro de generatio-
ne animalium. Relinquitur intellectus solus
de foris aduenire. Similiter etiam anima intelle-
ctiva cum habeat operationem sine corpore
est subsistens et ita sibi debet esse et fieri. Et
est sit immaterialis substantia non potest causari per
generationem. Sed solum per creationem a
deo. Ponere ergo animam intellectiuam a ge-
nerante causari nihil aliud est quam ponere eam
non subsistentem et per consequens corrupti eam
cum corpore. Et ideo hereticum est dicere quod
anima intellectiva traducatur cum semine.
Ad 2. quod quod adducebatur in opposi-
tum dicendum quod in auctoritate illa ponitur per
synodochem pars pro toto: id est anima pro toto
homine. Ad 3. respondemus quod homo generat
sibi simile in quantum per virtutem seminis eius
disponit illa materia ad tale formam siue ad
suspensionem talis forme. Ad 3. autem re-
spondetur quod in actione adulterorum id quod est
nature bonum est et huic cooperatur deus. Quod
non est inordinate voluntatis malum est et hu-
ic deus non cooperatur. Nec Thom.

Quod in homine est una sola anima.

Quartum dubium declarandum utrum in homine
sit una sola anima intellectiva vel plures per
essentiam differentes. Et ad hoc respondet Augu-
stinus in libro de ecclesiasticis dogmatibus. Neque in-
quit duas animas esse dicimus in homine: sicut
Iacobus et alij scriptores scribunt. Quia anima
qua animatur corpus et immixta sit sangui-
ni. Altera spiritualement que rationi ministrat.
Sed dicimus unam et eandem esse animam in homine
que et corpus sua societate viuificat et semet-
ipsam sua ratione disponit. Et 3. quidam dice-
re voluerint quod in embryone primo preexi-
stat anima vegetatiua. quia Aristoteles dicit in libro de
animalibus. quod embryo prius est anima quam homo. Et
deinde supra animam vegetatiuam superuenit alia

anima que est sensitiva et supra illam itez
alia que est intellectiva et sic essent tres ani
me in homine: tamen hoc improbat Tho.
prima parte. q. 76. et q. 88. affirmans: q. cu
generatio unius semper sit corruptio alte
rius necesse est dicere q. tam in homine qz
in alijs animalibus quando perfectior for
ma advenit sit corruptio prioris: ita tamen
q. sequens forma habet quicquid habe
bat prima et adhuc amplius. Quare cum
anima intellectiva creatur et infundit a deo
simul est sensitiva et vegetativa corruptis
formis preteritis. Multa essent hoc lo
co dicenda q. ne tedio auditores afficiam
silento preterimus. Dilectum iam ex di
ctis est. q. quilibet anima creaturam excel
lentissimam cognoscere debet: amqz sem
per mundam et immaculatam servare. Ma
si tanta diligentia corruptibile corpus gu
bernamus quantomagis rationalem ani
mam omni studio a quibuscumqz vicijs tue
ri tenemur. Iteu heu inquit Bernardus.
Abstergetur caliga et contemnitur anima
paucissimi quippe reperiuntur qui non
magis pro corpore qz pro anima subeant
quoscumqz labores.

De productione anime rationalis que
non ab angelis sed a deo producta est de
nihilō convenienter unita corpori organi
co: et de novo creata et infusa. Cap. m.

Secundum mysterium de anima co
templandus dicitur productionis.

In quo adhuc quatuor dubia sunt
enucleanda.

1° Vtrum anima sit pducta ab angelis.
2° Vtrum anima sit producta de substantia
dei.

3° Vtrum omnes anime fuerunt simul
create.

4° Vtrum deus debuit animas rationales
ali corpori unire.

Pro primo dubij planiore intelligētia
Quidam arguunt probantes lz cōtra ve
ritatem. q. anima rationalis producta est
ab angelis. 1° Primo quia maior est ordo
in spiritualibus qz in corporalibus. Sed
corpora inferiora producuntur per corpo
ra superiora: ut Dionysius dicit. 4. c. de
divinis nominibus. Ergo inferiores spiri

tus qui sunt anime rationales producun
tur per spiritus superiores qui sunt ange
li. 1° Secundo perfectum est quod potest si
bi simile facere. Sed spirituales substantie
sunt multomagis perfecte qz corporales.
Cum ergo corpora faciant sibi similia sibi
speciem multomagis angeli poterunt face
re aliquid infra se sibi speciem nature scili
cet animam rationalem. 1° Sed contra istos
ita loquentes est auctoritas glose super il
lo verbo ps. Qui finxit sigillatum corda
eorum. que ait. Creat deus animas singu
lorum per se de nihilo. Et ideo inquit Tho.
prima parte. q. 91. q. cum anima rationalis
producat in esse per creationem non
potest produci nisi a deo. Quia sibi Augu
stinum in tertio de trinitate. Nec boni nec
mali angeli possunt esse creatores alicui
us rei. Et ratio sumi potest bz Tho. vbi su
pra. Quia solius primi agentis est agere:
nullo presupposito cum semper agens se
cundum presupponat aliquid a primo agē
te. Quod autem agit aliquid ex aliquo pre
supposito agit transmutando. Et ideo nul
lum aliud agens agit nisi transmutando.
Sed solus deus agit creando. Et quia ani
ma rationalis non potest produci per tras
mutationem alicuius materie: ideo nō po
test produci nisi a deo immediate. 1° Ad pri
mū arg^m respondet Tho. q. corpora ideo
producunt corpora quia agunt per trans
mutationem materie. 1° Ad secundum Tho
arg^m respondet latius p^o parte. q. 42. vbi
ait articulo. 5. in responsione ad primū ar
gumentum. Qd aliquid perfectum parti
cipans aliquam naturam facit sibi simile
non quidem producendo illam naturam
absolute: sed applicando eam ad aliquid.
Non enim hic homo potest esse causa na
ture humane absolute quia sic esset causa
suiipsius. Sz est causa q. natura humana
sit in hoc homine generata. Et sic presuppo
nit in sua actione determinatā materiam:
per quā est hic homo. Sed sicut hic homo
participat humanā naturā: ita quodcumqz
ens creatum participat naturam essēdi
quia solus deus est suum esse. Nullum er
go ens creatū potest producere aliqd ens
absolute nisi quantum esse causat in hoc.

Et sic oportet qd preintelligatur id per qd aliquid est hoc actioni qua facit sibi finem. In substantia autem immateriali non potest preintelligi aliquid per quod sit hoc. Quia est hoc per suam formam per quam habet esse. Substantia ergo immaterialis non potest producere aliam substantiam immaterialem sibi similem: quantum ad eius esse. Sed quantum ad aliquam perfectionem superadditam. Sicut si dicam qd superior angelus illuminat inferiorem: ut Dionysius dicit. Ex quo apparet qd nullum ens creatum potest creare aliquid nisi presupposito aliquo quod repugnat rationi creationis. Et secundum dubium propositum fuit utrum anima sit producta a deo de substantia dei. Et ut refert Augustinus in 7. super genesis ad litteram. Et in libris contra faustum. Et in libro de duabus animabus. Priscillianiste manichei et gnostici heretici tenuerunt animam fore de substantia dei. Euripides etiam philosophus teste tullio in questionibus tusculanis dicebat animam deum esse. Ipse ad huc Tullius in prefato libro dicit: humanus animus et diuina mente deceptus cum nullo alio nisi cum ipso deo comparari potest. Seneca adhuc scribens ad lucillum inquit. Nihil est aliud nostra ratio quam pars diuini spiritus in corpore nostro intermixta. Ideo professus est Macrobius super somnium scipionis. Contra quos omnes Augustinus in libro de origine anime ait. Non aliter audiendi sunt quam heretici qui animam deum esse dicunt. Nam si sic esset nec in melius nec in peius labi posset. Et ut scribit Thome prima parte. q. 91. dicere animam esse de substantia dei manifestam improbabilitatem continet. Nam anima humana quamdoque est intelligens in potentia et scientia quodammodo a rebus acquirit et habet diuersas potentias que omnia aliena sunt a dei natura qui est actus purus et nihil ab alio accipiens et nullam diuersitatem habet in se. Sed plerique dubitant quia de necessitate scribitur. Formatur deus hominem de limo terre et inspirauit in faciem eius spiraculum vite: et factus est homo in animam viuentem. Sed ille qui spirat aliquid

a se emittit: ergo anima qua homo uiuit est aliquid de substantia dei. Ad hoc respondet Thome. qd inspirare non est accipere dum corporaliter. Sed idem est deum inspirare quod spiritum facere non de substantia sua sed de nihilo. Nam et homo corporaliter spirans non emittit aliquid de substantia sua sed de natura extranea. Et sic firmiter consistemus: ut in superioribus diximus: qd anima producta est in esse a deo de nihilo. Quia veritate immobile persistente reprobat opinionem illorum qui dicunt animam fore ignem. hanc tenuit Democritus ut ait Aristoteles in primo de anima. In libro autem de vita et morte Aristoteles legitur Heraclitum semper affirmasse deos omnes ex igne esse et ex igne vniuersa consistere et animam fauillam esse nullantis essentie. Benoni insuper et Leunappus idez profitebantur huiusmodi in questionibus tusculanis. Idem affirmabat Iparcus: prout scribit Macrobius in primo libro super somnium scipionis: fuerunt huius opinionis semina: qd anima presente corpus caleat: et recedente frigescit. Et forte sic opinantes ignei erant et humoribus colericis affluentes. Sed quid referemus de alijs qui dixerunt qd anima sit aer seu ventus: hoc docuit Diogenes huiusmodi Aristotelem in primo de anima. Anaximanes insuper non tamen animas sed deos et quecumque alia dicebat ab aere genita. ut commemorat Iustinus libro 8. de ciui. dei. Idem huiusmodi Plinius inuenit horologium. At et huiusmodi aerei sanguineusque humoribus abundantes credi rationabiliter possunt. Errauit adhuc Thales milesius qui ut scripsit Tullius in libro de natura deorum: dixit deum ex aqua cum etiam formasse. Ideoque et animam aquam esse. Contra quem et reliquos prenominationes philosophos extat sententia Augustini: qui in libro de ciuitate anime ait. Non ex his notis visitatisque naturis anima formata est quas istis corporeis sensibus tangimus. Nam neque ex terra neque ex aqua neque ex igne neque ex aere neque ex his omnibus neque ex aliquibus coniunctis horum consistere animam puto. Quare abiectis philosophorum erroribus sequamur dicta catholice

licorum tenentes ut scribitur in compendio
theologie. Quod anima est spiritualis suba et ra-
tionalis ad vivificandum corpus huma-
num de nihilo creata. Creata est in qua anima
perfectibilis et imperfecta quantum ad scien-
tiam et virtutes: perfectissima tamen quan-
tum ad naturales potentias. Quantitatem
habet non diffusivam sed potestativam et vir-
tualem. Est quia est simplex nec augmenti
nec detrimenti est susceptiva. Et nec in cor-
pore maiori maior nec minori minor repe-
ritur. Et ad imaginem dei facta capax vir-
tutis vel vicij susceptibilis pene vel sum-
me arbitrio libera potentis et habitibus et af-
fectionibus decorata. caret pendere figu-
ra et colore: passibilis est et mutabilis. Co-
magna est quo capax est eternitatis: eo re-
cta quo appetens est bonitatis: eo beata
quo particeps est divinitatis. Tertium du-
bium fuit utrum omnes anime fuerint si-
mul create. Et philosophi quidam cum pla-
tone asserentes: quod anime intellective acci-
dat uniri corpori ponentes eas esse eiusdem
conditionis cum subiectis spiritualibus que cor-
pori non uniuntur tenuerunt omnes animas
hominum simul a principio cum angelis
fuisse creatas. Quam opinionem sequens Ori-
genes dicit quod omnes anime fuerint cum
angelis create et ad suggestionem dei tene-
brarum rebellaverunt deo: quare datum est
illis corpus loco carceris ut ibi puniantur.
post separationem vero ab illo sic purgate ad
celos redeunt. Sed, perfectio ex omni parte
impia est atque falsissima opinio ista. Nam
ut inquit Thomas, per partem, quod videtur. Si accideret
liter conveniret anime uniri corpori seque-
retur quod homo qui constituitur ex ista unio-
ne esset ens per accidens. quod etiam anima hu-
mana non sit eiusdem nature cum angelis
ipse diversus modus intelligendi ostendit.
homo enim intelligit accipiendo a sensibilibus
et convertendo se ad fantasmata. Angelus
vero non sic. Nam ut scribitur in compendio
theologie. Intellectus divinus cognoscit
seipso. Intellectus angeli cognoscit res
per species concretas. Intellectus vero
humani cognoscit per species abstractas
a rebus particularibus per sensus proprios co-
gnitis. Et precipue in quatuor differunt

primaxime angelus et anima. quod differunt
penes esse naturale. quia anima est unibilis
corpori etiam actu separata angelus vero. quod
differunt penes esse logicum id est diffini-
tionem. Quia anima rationalis est sed angelus
intellectualis. Quia anima apprehendit inq-
rendo et conferendo. Angelus autem intuitivo.
quod differunt penes esse metaphysicum id est
separatum a materia et motu: quod angelus non
habet passibilitatem nisi respectu superiorum.
Anima vero respectu inferiorum quod immutabilis
est. quod differunt penes esse theolog-
icum. Quia anima veritabilis est a bono in malum
et e converso. Angelus vero non: quia manet in
eo ad quod se pervenit siue bonum siue malum.
Insuper contra fidem est et totam scripturam
sacram ponere nullam animam debere dam-
nari. Quare in hoc acceptanda est sententia Augu-
stini. qui in libro de ecclesiasticis dogmatibus
ait. Credendum est et firmiter tenendum: quod anime
non sunt ab initio create ut Origenes fin-
xit: neque cum corporibus seminatur ut lu-
ciferiani et Cyrillus et quidam latinorum asser-
mant: sed a deo animam creati simul et infun-
di in corpore composito et formato. Si vero
obiceret quod deus cessavit a creatione rerum
quia ut scribitur genesis. Cessavit ab
omni opere quo operatur. Respondet Tho-
mas. ubi. scilicet. quod deus dicitur cessasse dicere. non
quidem ab omni opere cum dicatur Joannis
5. Pater meus operatur usque modo et ego
operor. Sed cessavit a novis rerum gene-
ribus et speciebus condendis. Nam ut idem
Thomas. ponit per partem. quod videtur. Post opera sex
dierum a deo multa facta sunt et sunt a deo
quotidie. Sicut nova individua in quali-
bet specie et nove species que frequenter ap-
parent in animalibus ex putrefactione ge-
neratis et nova miracula ac nove anime. Ta-
men nihil ex his factum est novum quin ali-
liter in operibus sex dierum precesserit aut
precesserit. Siue materialiter sicut de co-
sta ade formavit mulierem. Siue causa-
liter sicut individua que nunc generantur
precesserunt in primo individuo suarum spe-
ciei. Species etiam nove si que apparerent
precesserunt in quibusdam actibus virtu-
tibus. Siue autem a causa ex putrefactione gene-
rata producantur ex virtutibus stellarum et ele-

mentor quas a principio acceperunt etiā si noue species talium aialium pducatur. ¶ Aut quedam precesserunt sibi similitudinem sicut anime que nūc creatur. Ideo nihil nouum sub sole. Ecclē. p. 1. 2. de animalibus de nouo creatis intelligi etiam potest: eo qd anima ade in operibus illis seruiens creata fuit cui omnes alie que pducuntur singularem similes sunt. ¶ Sed adhuc oritur difficultas de anima pmi hominis an. si fuerit creata simul cum corpore vl ante corpus. Et Aug⁹ super genēsim ad litteram videtur sentire qd creata fuit ante corpus cum angelis. sed hoc non dicit asserēdo. Et in libro de ecclesiasticis dogmatib⁹ expresse contrariū asserit. ¶ Sanctus vero Tho. p¹ parte. q. 91. dicit qd cū anima vnita corpori vt forma et sit nāliter pars huius nature esse non potest qd fuerit ante corpus creata. Nam deus pmas res instituit in pfecto statu sic nature sibi qd vniuersaliū cuiusq³ rei species exigebat. Alia autē cū sit pars humane nature non habet naturalem perfectionē nisi sibi qd est corpori vnita. vnde non fuisset pueniens aiam si ne corpore creari. ¶ Quartum dubiū propositum fuit vtrum deus debuit aiam tali corpori vnire. Est quidem vt apparet cor / pus humanū passibile corruptibile mor / tale debile sitis et imbecille. Superatur a corporibus celestibus in impassibilitate in splendore in decore: a lince in visu. a cane et vulture in odore: a porco in auditu: a simia in gustu: et aranea in tactu: a volucribus in agilitate et huiusmodi. Si aia nobilissima est creatura cur tā corpori tā infimo deus illam copulauit. ¶ Ad qd rñdet Bonauentura in 2° di. 17. qd hoc puenienter factū est quatuor rationibus. ¶ 1^a qz sic regrebat ordo hominis in se. ¶ 2^a qz sic regrebat ordo hominis ad creaturā inferiorem. ¶ 3^a qz sic regrebat ordo hoīs ad creaturā parem. ¶ 4^a qz sic regrebat ordo hominis ad finem. ¶ 1° pmo requirebat ordo hoīs ad se vt aia tali corpori vniret. Nā homo cōditus fuit vt natus multa cognoscere non solum cognitione intellectiua sed etiam sensitiua

Ideo debuit ei dari corpus multiforme vt diuersa organa diuersitati sensui deservirent ad diuersa obiecta cognoscēda. Quia etiā pditus fuit in veritabilitate arbitrii vt potens vivere in iusticia et mori per culpā dari debuit etiā ei corpus qd non tñ esset habile ad viuendū: sed etiā posset fieri habile ad corrupendū siue moriēdū. Ideo corpus illud nō debuit esse celeste sed elementare. ¶ Secdo regrebat ordo hoīs ad creaturā inferiorem vt tale corpus sibi daret. Quia enī corporales nature inferiores facte sunt vt deserviret creaturē rōnali. hinc est qd debuit fieri rōnalis creatura talī cō / posita qd obsequiū creaturay inferioris esset ei vtile: quare nō debuit corpus hoīs tam ex nā supior corporay qz ex natura elementoray pstitui. ¶ Terno sic regrebat ordo hominis ad creaturā parem. Sicut enī facta est vna creatura rōnalis ppe deū et in loco supremo. sc. celo empireo: sic debuit fieri alia rationalis creatura in loco infimo. sc. terra. Et ideo corpus eius debuit institui ei naturā: tali habitationi conueniēti. ¶ Quarto ordo hominis ad finem requirebat: vt tale corpus hñet. Debebat quidē homo subici deo per abiectiōem: nē humilitatis vt sic ascederet vnde angelus ceciderat per elationē. Ideo ei dari debuit corpus in quo puluerē se reput. is deo per oīa subiaceret. ¶ Et si obiceret qd pfectionis forme debet esse pfectius susceptibile. Sed aia intellectiua est pfectissima aia. Cū oīum alioray aialū corpora habeāt nāliter ista tegumēta: puta pilorū loco vestīū: et vnguiū loco calciamētoray: habeāt etiā arma naturalī sibi data sicut vngues dētes aut cornua. ergo videtur qd aia intellectiua non debuerit vniri corpori iperfecto tanqz talibus auxiliis priuato. ¶ Ad hoc rñdet Tho. p¹ par. q. 76. art^o. 5. in rñsione ad 4^m arg^m. qd aia intellectiua qz est vniuersaliū cōprehensua habet virtutē ad infinita. Et ideo non potuerunt sibi determinari a nā determinate extimatiōes nāles vel etiā determinata auxilia vel defēssio num vel tegumentoray: sicut alijs aialibus quorum aie habēt apprehēssionem et virtutē ad aliqua particularia determinata. Sz loco hoīum oīum homo nāliter habet rōnem

et manus que sunt organa organorum: quia per eas homo potest sibi preparare instrumenta infinitorum modorum et ad infinitos effectus. Cuncta igitur que sunt in homine tam ex parte anime quam corporis: quam etiam ex parte utriusque bene optimeque disposuit sapientissimus artifex ille deus. Quod Cicero in libro de legibus dicebat. Animal hoc prouidum figar: multiplex: acutum memoria: plenum rationis et consilij quem vocamus hominem preclara quadam conditione generatum a deo constat. Et Bernardus in sermonibus inquit. Parum ne tibi videtur hoc. Cogita qualem te fecit. Nempe secundum corpus egregiam creaturam: secundum animam magis: imagine creatoris insignem: rationis participem: beatitudinis eterne capacem. Porro ambo sibi coherere fecit artificio incomprehensibili et sapientia inuestigabili. Nec hoc ante promeruit qui ante non fuit nec spes retributionis fuit. Nec ideo fecit quia bonorum nostrorum eget.

De anima separata que immortalis est et perpetua: et de locis ad que anime transferuntur postquam exeunt de corporibus.

Cap. 3^m.

Etiam mysterium de anima contemplandum dicitur separationis. Propter transgressionem quidem patrum: morum parentum mors in omnes filios adam decreto dei iuste descendit. Quare et animam a corpore suo separari necesse est. De qua in hac parte quatuor dubia declaramus.

Primum utrum anima a corpore separata sit immortalis.

2^m utrum anime separate transferantur ad aliqua loca.

3^m utrum loca faciant ad delectationem vel penam animabus separatis.

4^m utrum anime exeant de locis ad que transferuntur.

Primum dubium est utrum anima a corpore separata sit immortalis. Nam plerique temere affirmare non erubescunt: quod anime simul cum corporibus moriantur. In quorum persona inquit sapiens Ecclesiastes. 3. c^o. Unus interitus est hominum

et iumentorum et equa utriusque conditio. Sicut moritur homo sic et illa moriuntur. Contra quos est auctoritas fidei et omnium sapientum doctrina. Apparet autem mortalem esse animam atque incorruptibilem ex tribus.

1° ex generali confessione.

2° ex euidenti ratione.

3° ex clara exemplatione.

Primo apparet quod sit immortalis anima ex generali confessione. Id namque confitentur et predicant philosophi poete et doctores: immo et quilibet magno et excellenti ingenio viri. Quorum dicta in hoc loco inseramus. Querois super. xi. methaphisice ita dixit. Anima manet post mortem et finis prosperitatis eius erit si coniungatur primo motori. Et Avicenna quinta parte naturalium. Cum anima liberabitur a corpore et ab accidentibus corporis tunc poterit coniungi intelligentie agentis. Et tunc inueniet in ea pulchritudinem intelligibilem: et delectationem perpetuam. Et vocat intelligentiam agentem deum. Galienus in libro de spermate. Sicut lumen solis quod est incorruptibile separat ab aere ab omni oculorum intuitu sine sui corruptione sic et anima sine sui corruptione separat a corpore. Plato secundum Macrobius in libro somnialium. Et Augustellus in libro nocturni attentarum libris scripsit de immortalitate anime quem Tullius transtulit in latinum de nominauitque illum a fedone quodam socratem et platoni dilecto. Ibi sic ait. Perferet et purgatus hinc exiens habitabit cum deo. Idem in thimco. Anima est immortalis et secundum quod vicerit passiones vel victa fuerit premiabitur vel punietur post hanc vitam. Macrobius super somnum scipionis. Sic habeto omnibus qui patriam seruauerint iuuerint auxerint certum esse in celo definitum locum: ubi beati eorum semper fruantur. Lactantius libro. 7. diuinarum institutionum aduersus gentes dicit: quod quidam consuluit apollinem milesium utrum anima maneat post mortem. Qui respondit. Anima quam diu vinculis detinetur in corpore corruptibilis passiones sentiens mortalibus cedit doloribus. Cum vero

humanam

humanam solutionem velocissimam post
solutum corpus inuenitur: omnis e terra
fertur nunq̃ senescens ⁊ manet in eternū
¶ *Lucretius* vtridam *Lactantius* refert
dixit. Cedit idem retro de terra quod fuit
ante in terram. Sed quod missum est ex
etheris oris. Id rursum celi fulgentia tem
pla receperant. ¶ Iterum *Lactantius* ibi de
ferecide ait: immortales esse animas fere
cides disputauit: hec s̃o propria est in no
stra religione doctrina. Ergo *Dicarcus*
cum *Democrito* errauit qui perire euz cor
pore ac dissolui argumētatus est. ¶ *Quin
tilianus* ita reulit. Siquis sciat quis sit fi
nis bonorum que vera felicitas nunq̃ si
bi videbitur prematura morte perire. ¶ Et
Quidius libro tertio *methamorphoseos*
Ultima semper expectanda dies homini:
diciq̃ beatus ante obitum nemo sup̃e
maq̃q̃ funera debet. ¶ *Salusti⁹* in libro de
republica. Ingenia ⁊ egregia facinora si
cut anima immortalia sunt. ¶ *Valeri⁹* ma
ximus libro. 2. c. primo. Afferit morē fuisse
gallozum mutare pecunias vt eas reci
perent apud inferos. ¶ *Seneca* ad *Lucillu*
ita scribit Si tranquille volumus viuere:
in expedito habenda est anima vt siue illā
insidie siue egritudines perant quid aliud
debeo nisi vt exeat exhortari ⁊ cum oibus
eam bonis emittere. Vade inq̃ vade for
titer: vade feliciter nihil dubitans. En re
rum natura que generauit expectat ⁊ loc⁹
isto melior ⁊ tutior. ¶ *Didimus* ad *Alexan
dru* ita loquitur. Nos nō sumus huius
mundi incole sed aduene. Acc ita in orbē
terrarum venimus tanq̃ in eo consistere
libeat: sed transire properamus enim ad
patriam larem nullis delictorum ponderi
bus pregruati. ¶ *Tullius* in quēstionibus
tusculanis clamat. Non est lugenda mors
quam immortalitas consequitur. ¶ Idem
in libro de senectute iducit *Catonem* p̃ferē
tem cū *publio scipione* ⁊ *gaio lēlio*. Ego in
quit patres vestros viuere arbitror ⁊ ea q̃
dez vita que est sola vita nominanda. Mā
dum sumus inclusi in hys propaginibus
corporis munere quodam necessitatis et
grauī opere perfrugimur. Est euz celestis
animus ex altissimo domicilio depressus:

⁊ quasi demersus in tetrum locum diuine
nature eternitatiq̃ contrarium. Sed cre
do deos immortales spirasse animos i hu
mana corpora vt essent qui terram vteren
tur quiq̃ celestium ordinem contemplan
tes imitarent eum vite modo atq̃ constā
tia. Nec solum me ratio impulit vt ita cre
derem: sed nobilitas etiam summorū phi
losophorum ⁊ auctoritas. Demonstrabū
tur mihi preterea que *Socrates* sup̃mo
die vite de immortalitate animorum disse
ruiſſet: is qui esset omnium sapientissim⁹
oraculo *apollinis* iudicatus. Quid multa
sic mihi persuasi sic sentio cum tanta sit ce
lestitas animorum memoria preteritop̃ su
tiorum prudentia tot artes tot scientie:
tot inuenta non posse eam naturā que res
iplas contineat esse mortalem.

¶ Secundo apparet q̃ anima sit immor
talis ex euidenti ratione que multiplex as
signari potest.

- ¶ 1^a de cessationis.
- ¶ 2^a separationis.
- ¶ 3^a operationis.
- ¶ 4^a inclinationis.
- ¶ 5^a perfectionis.
- ¶ 6^a ordinationis.
- ¶ 7^a iustificationis.
- ¶ 8^a remunerationis.
- ¶ 9^a assimilationis.
- ¶ 10^a resurrectionis.
- ¶ 11^a orationis.
- ¶ 12^a comparationis.

¶ Prima ratio ex qua colligitur q̃ sit im
mortalis dicitur cessationis. Cessat quidē
in ea materia cum sit substantia simplex ⁊
non sit cōposita ex materia ⁊ forma. ¶ An
de *Augustinus* in. 7. super *genesim* ad lit
teram ait. q̃ anima non est facta ex mate
ria corporali neq̃ ex materia spūali. ¶ Et
hoc manifestum est s̃m *Tho. p^a parte. q.
75.* precipue ex ratione humane anime in
quantum est intellectiua. Nam omne qd
recipitur in aliquo recipitur per modū re
cipientis. Sic autem cognoscitur vnum
quodq̃ s̃m q̃ forma est in cognoscente.
Anima autem intellectiua cognoscit rem
aliquam in sua natura absoluta: puta la
pidez inquantum est lapis absolute. ¶ Et

ergo forma lapidis absolute sine rationem
 propriam formalem in anima intellectiva
 Quare et ipsa anima intellectiva est forma
 absoluta et non composita ex materia et for-
 ma. Nam si sic esset composita forme rerum
 reciperentur in ea ut individuales: et sic
 non cognoscere nisi singulare ut accidit in
 potentis sensitivis que recipiunt formas
 rerum in organo corporali. Materia enim
 est principium individuationis formarum.
 Relinquitur ergo quod anima intellectiva et
 omnis intellectualis substantia cognoscens
 formas absolute caret compositione mate-
 rie et forme. Omnis autem corruptio pro-
 cedit a conditione materie: et enim sit incor-
 ruptibilis et ingenerata sine se ut dicitur primo
 philosophorum: tamen est causa corruptionis
 eo quod est in potentia ad multas formas nec
 satisfiat appetitui suo per aliquam formam
 corporum inferiorum. Unde licet mate-
 ria proprie non corrumpatur per se nec for-
 ma per se sed solum compositum: tamen cor-
 ruptionis huius causa est materia. Cum igitur
 ut dictum est anima non sit composita
 ex materia et forma quia tunc non diceretur
 anima sed animatum: ergo patet quod ani-
 ma est incorruptibilis. Et ut inquit et hoc
 ubi supra. Dato quod anima esset composita
 ex materia et forma tamen adhuc deberet
 eam ponere incorruptibilem. Non enim
 invenitur corruptio nisi ubi invenitur con-
 trarietas. Generationes namque et corruptio-
 nes ex contrariis in contraria sunt. Unde cor-
 pora celestia quia non habent materiam con-
 trarietati subiectam incorruptibilia sunt.
 In anima autem intellectiva non potest esse
 se aliqua contrarietas. Recipit enim sine
 modum sui esse. Ea vero que in ipsa recipiuntur
 sunt absque contrarietate. Nam intelli-
 git ignem et aquam absque contrarietate.
 Rationes quidem contrariorum in intelle-
 ctu non sunt contrarie sed est una scientia
 contrariorum. Impossibile est ergo quod ani-
 ma intellectiva sit corruptibilis. Secundum
 da ratio qua ostenditur quod anima sit immor-
 talis dicitur superatio. Superat anima
 intellectiva et excedit nobilitatem et digni-
 tatem quorumcumque corporum tam elementa-
 rium quam celestium. Quod probatur ex di-

etis omnium sapientum. Inquit Augustinus in libro de libero arbitrio. Omnis anima omni corpori est nobilior seu melior
 101. Et idem libro 83. questionum. Omnis anima melior est omni corpore. Et idem in libro de duabus animabus. Anima luce ista quam homines venerantur melior est quoniam quidem illa intelligitur mente hec sensu corporis innodescit. Et idem 8. de civitate dei. c. 15. Omni corpori preferuntur anime. Et in libro soliloquiorum 3. Quicquid celi ambitu continetur inferius ab anima humana est. Et Aristoteles in libro de lapsu mundi. Quanto autem celum terra pulchrius tanto anime pulchritudo omnem formam quamvis pulcherrimi corporis superat. Et idem est glossa. c. Cum sit de etate et qualitate ordinis. Et 12. q. 3. c. 1. Precepimus. Et confirmatur. 24. q. 3. c. Si habes Et de pe. et re. c. 1. 3. infirmitas. Et c. de sacrosanctis ecclesiis. l. Sancimus. Et Aristoteles in principio libri de anima docet qualiter scientia de anima quantum ad bonitatem et honorabilitatem est preponenda aliis scientiis naturalibus que sunt de numero honorum honorabilium propter nobilitatem subiecti quod est anima intellectiva. Iterum in primo de anima ait. Alia autem aliquid melius esse et antiquius id est nobilius impossibile est. Impossibilis autem adhuc intellectu scilicet esse aliquid nobilius rationabilissimum enim esse habet et nobilissimum sine naturam. Ex his arguitur sic. Omne quod non subicitur motui celi est incorruptibile. Nam motus celi est causa generationis et corruptionis. Sed anima non subicitur motui celi. Nam nullum minus nobile potest agere in magis nobile nec illud destruere. Sic itaque cum anima rationalis que est spiritus nobilior sit celo quod est corpus non subicitur celo. Insuper hoc demonstrari potest: quia tanto creatura est nobilior quanto magis appropinquat deo. Unde creature que sunt terrae et solum habent esse: sunt in infimo gradu nobilitatis. Creature que habent esse et vivere sunt illis nobiliores. Multo digniores vero sunt creature que habent esse vivere et sentire. Quibus omnibus preponuntur creature que habent discernere et in-

telligere. Cum ergo celi habeat nū esse se/
quitur q̄ incōparabilr illis sit excellentior
anima. Potest adhuc anima inclinatio des
corporis et influentis corpō celestiu re
primere et refrenare. Quare cum nec a celo
causetur nec illi subiciat: erit per cōseq̄ns
incorruptibilis. ¶ Tertia ratio ostendens
aiam esse immortalem dicitur opationis.
Quislibet nāq̄ sube corruptibilis opera
tio sua duratione debilitatur et deficit vsq̄
ad vltimū defectum: qui est corruptio vel
mors. Sed operatio aie sua duratione iua
lescit et p̄ficit. Quia vt scribitur Job. 12. c.
In antiquis est sapiētia et in multo tēpore
prudētia. Ideo apparet q̄ aia sit immor
talis et incorruptibilis. ¶ Quarta rō qua
p̄batur q̄ anima sit immortalis dicitur icli/
nationis. Dēs quidem homines naturali
ter inclinatur ad desiderandā vitā perpe
tuam et beatitudinem. Sed impossibile est
appetitum n̄ilem esse frustra ex 2° metha /
phise vbi dicit Arist. Desideriū natura
le non est frustra. Et in libro de celo et mun
do. Natura non facit aliquid factū vanū.
Igitur necesse est ponere aiam immortale
¶ Hec est ratio Tho. in 2° contra gētiles. c.
78. Et in 3° par. q. 75. ¶ Quinta ratio dē
perfectionis. Ad p̄fectionem nāq̄ vniuer
si requiritur diuersus gradus creaturaru.
¶ Unde Grego⁹ in 4. dialogorū dicit. Tres
vitales spūs creauit oipotens de⁹. ¶ Unū
qui carne tegitur et cum carne moritur: hic
est iumentorū et animalium irrationabiliū.
¶ Aliū qui carne non tegitur nec cū carne
moritur: hic est angelorū. ¶ Et tertium qui
carne tegitur et non cū carne moritur: hic ē
hominum ratione predictorū. Apparet er
go q̄ ad perfectionem vniuersi ponēda est
aia immortalis. ¶ Sexta rō dicitur ordi
nationis: et hec refertur ad diuinā sapiā
Sapientis nāq̄ est ordinare bona ad bo
num et optima ad optimū finem. Si ergo
deus omnia ordinauit ad hoīem videt q̄
homo post deum sit oīum creaturaz finis:
finis aut nobilior est principio. Cum ergo
mundus sit perpetuus q̄tum ad subam:
vt patet de elementis et corpōribus celesti
bus: ergo et aia erit p̄petua. ¶ Hanc ratio /

nem Lactantius tangit li⁹. 7. diuinaz ins
tutionum vbi ait. Si hoīum causa fact⁹ est
mundus et ita factus est vt esset etern⁹ scilicet
et q̄tum ad subam: cur ipsi quorū causa
factus est non sunt sempiterni. ¶ Et nōnul
li deo nostro ingratiūmi negare non p̄sunt
duntur ad hominum vtilitatē cuncta que
in celo et q̄ in terra sunt esse ordinata. Qui
audire debent illud quod scribitur Deute
ronomy. 4. c. Solem et lunā et omnia astra
celi creauit dñs deus in ministeriū cūctis
gentibus. Et Dauid loquens ad deum cū
admiracione dicebat. Quid est hō q̄ me /
mor es eius aut filius hominis qm̄ visitas
eum. Adinisti eum paulominus ab ange
lis gloria et honore coronasti eū et constitu
isti eum super opera manū tuarum. ¶ Oia
subiecisti sub pedibus eius oues et boues
vniuersas insuper et pecora cāpi: volucres
celi et pisces maris. ¶ Et de hoc Augustin⁹
adhuc ita loquitur. Omnia dñe sub pedi
bus hominis subiecisti vt solus homo su
per omnia tua tuus esset totus. Exteriora
nāq̄ pro corpore cuncta creasti. Ipsum
hō pro anima. Animā pro te: vt tibi solū
vacaret: te solum amaret et possideret ad so
latium. ¶ Lactantius autē libro. 7. diuinaz
institutionū prius eleganter suadet mun
dum sine causa factum non esse demum et
p̄pter hominē a deo p̄ditum cōstitetur. In
quit ergo sic. Cum mundum oēsq̄ partes
eius vt videm⁹ mirabilis ratio gubernet:
cū celi temperatio: et equalis in ipsa va
rietate cursus astrozum: luminūq̄ celesti
um: temporū conitans ac mira deseri
ptio: terrarū varia fecunditas: plana cā
porū munimenta et aggeres montium:
viriditas vbertasq̄ fluarum: fontium sa
luberrima eruptio: fluminum oportuna
inundatio: maris opulenta et copiosa inter
fusio: ventorum diuersa et vtilis aspiratio:
ceteraq̄ oia ratioe sūma p̄sent. Quis tā
cecus est vt existimet sine causa esse facta
quib⁹ mira dispositio p̄videntiū rōnis
elucet. Deinde sequitur Lactanti⁹ insinuans q̄
nō nisi p̄pter hominē cūcta sunt facta aīe
Quis est enī tā ineptus vel tā ociosus vt
agre fiat aliqd facere frustra: ex quo nullū

utilitatem nullum commodū speret. Qui domum edificat nō ideo edificat ut tūmo do domus sit: sed ut in ea possit habitari. Qui nauez fabricat non ideo insumit operam ut tū navis appareat: sed ut ea naui getur. Item qui vas aliquod instituit ac format non propterea id facit ut tū fecisse videatur: sed ut vas illud effectuz capiat aliquid necessarium. Similiter cetera que cunqz sunt non utiqz in superuacuum: sed ad vsus aliquos viles laborantur. Mundus ergo a deo factus est: non utiqz propter ipsum mundum. Neqz enim aut calore solis aut lune aut aspiratione ventoz aut humore imbriz aut alimonia frugū euz sensu careat indiget. Sed ne illud quidem dici potest qd deus propter seipsum fecit mundum: quoniam potest esse sine mūdo sicut fuit antea. Et hīs omnibus que in eo sunt queqz generantur deus non vti tur. Apparet ergo animantium causa mū dum esse cōstructuz: quoniam rebus hīs quibus constat animantes fruunt. Rur / sus ceteras animantes hominis causa esse factas ex eo clarum est qd homini serui / unt et tutele atqz vsibus eius date sūt quo niam siue terrene sint siue aquatiles non sentiunt mundi rationez sicut homo. Hec Lactantius. ¶ Et autem brevius partem hanc decurramus: Hugo in libro de arrisponse sic ad hominem dicit. Respice vni versum mundum istum et considera si ali / quid in eo sit qd tibi non seruiat. Omnis natura ad hunc finem dirigit cursum suuz ut obsequijs tuis famuletur tuisqz necessi / tanbus sū affluentiam indeficientem oc currat. Hec celus: hoc terra: hoc mare hoc aer cum hīs que sunt in eis vniuersis ex / plere nō cessant. Hec Hugo. ¶ Res est p / fecto ab omnibus ponderanda: qd pussi / mus omnium pater deus tot innumeris beneficijs: tot amplissimis muneribus: tot abundantissimis gratijs voluerit animaz rationalem donare. Ipsi corpus organicū mirabili opificio estructum cum sensibus copulauit. Ipsi celos et sydera firmamēti elemētaqz omnia et ex illis composita ser / uire iussit. Ipsi angelos ad custodiam de / putauit. Ipsi leges et precepta beneuolen

di instituit. Et cum nec sic suum creatorem agnosceret misit vnigenitum filium suum qui viam veritatis illam doceret: qui errā tem ad semitam vite perduceret: qui de / niqz illaz sanguine suo precioso redimeret. Quis igitur tam egregiam tam insignem tam preclaram tanqz deo charissimā crea turam ad imaginem et suam similitudinez formatam morturam audeat affirmare. Aperi oculos tuos. O anima tanto deco / re redimita. O anima tanta diligentia a tuo creatore custodita. O anima tanto la / bore a iesu filio dei et virginis quesita tan / to dolore recuperata: tanto deniqz precio redempta et considera in teipsa sapientiam dei: qui non ab re circa te tanta dignatus est operari. ¶ Septima ratio qua ostendi / mus qd anima sit immortalis dicitur iusti ficationis. Clamant omnes sancti iustissi / mum esse deum sicut patet in sermone de iusticia dei in quadragesimali nostro. Et vbi esset iusticia dei si anima cum corpore moreretur quandoquidez ter mala in pre senti remanēt impunita. Sed profecto nō sine pena transibunt impij qui in suis ma lis et iniquitatibus prosperantur: quia in futura vita equissim⁹ ille deus reddet vni cuiqz sū opera sua ut latius diximus in pretacto sermone. Non glorientur pecca / tores in malitia sua: quoniam de illis in / quit in ps. 77. David. Consumetur nequi / tia peccatorum. Et ps. 31. Multa flagella peccatoris. Et Sapiens prouerbiorum. S. c. Iniquitates sue capient impium. Nam et seneca in tragedijs hoc ipsum confitetur. Inquit autem sic. Quod quisqz fecit pati tur. Auctorem scelus reperit. Et Plato in sedrone dixit. Est in reuera defunctorū ani mas extare et bonis meli⁹ esse: malis autē deterius. ¶ Octava ratio qua deducitur immortalitas anime dicitur remuneratio nis: hec spectat ad elementiam et benigni / tatem dei qui sicut nullum malum impu / nitum ita nec vllum bonum irremunera / tum relinquit. Hoc autē esset si anima pe rret cum corpore quoniam amici sui qui corpora eorum et voluntarijs castigationi bus et illatis passionibus obtulerunt nul lam inde reportassent mercedem. Intuea

mur quid apostoli quid confessores quid virgines quid et martyres egerint pro dei amore et inde concludamus qd si mortua foret illorum anima dei manus vacua esset a munere liberalitatis. Errauerunt in solitudinibus illi in speluncis in cauernis in scissuris petrarum et montium affligentes carnem rigilijs ieiunijs genuflectionibus et vinctibus et disciplinis. Alij ludibria et vincula experti sunt. Alij lapidati sunt. Alij capite cesi. Alij flammis adusti. Alij sagittis vulnerati. Alij in mare et fluminibus demersi. Alij exquisitissimis cruciati et bus necati: vt deo gloriam et bonorem impenderent. Aliquid siue retributione laborauerunt in cassum. O pietas dei benedicti. O charitas patris eterni. Ipse vtiqz diligentibus se bona inuisibilia prepara-uit que oculus non vidit nec auris audiuit. Et propterea Saluator noster Math. c. 5. suos discipulos confortabat vobis homines et persecuti vos fuerint et dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me. Gaudete et exultate quoniam merces vestra copiosa est in celis. Nona ratio dicitur assimilationis. de qua sic dicit Augustinus in libro de spiritu et anima. Immortalis est anima ne a sui creatoris similitudine discrepare videatur. Non enim poterat esse imago et similitudo dei si villo mortis termino clauderetur. Decima ratio dicitur resurrectionis. Est articulus fidei qd resurgit mortui. Et de hoc diffusè scripsi in qua dragesimali in sermone de resurrectione generali. Quia itaqz erit resurrectio que fiet per vnionem animarum ad sua propria corpora virtute diuina. Et quia christus surrexit a mortuis. Et alij post mortem miraculose redierunt ad vitam. necesse habemus confiteri qd anima sit immortalis. Undecima ratio dicitur orationis. Orat ecclesia pro defunctis et suffragia facit pro animabus in purgatorio penale debitis exoluendis. Igitur anima est immortalis. Duodecima ratio dicitur comparisonis: comparando quippe anima que est vltima forma ad primam materiam ponenda est anima incorruptibilis. Nam sicut esse intel-

ligibile est permanentius qm esse sensibile sic et recipiens esse intelligibile est permanentius qm recipiens esse sensibile. Sed recipiens esse sensibile est incorruptibile secundum suam substantiam scilicet materia prima: ergo multo fortius intellectus passibilis: qui est receptiuus formarum intelligibilium. Tercio apparet qd sit immortalis anima ex clara exemplatione. Sunt tria exempla lucidissima que ostendunt animam esse immortalem in quibus tanqz in speculodidissimo speculo quilibet tante rei veritatem inspicere potest.

Primum exemplum de tolerationis.

Secundum apparitionis.

Tercium ex auditionis.

Primum exemplum dicitur tolerationis. vt enim scribit Cicero in questionibus tusculanis. Nemo vnqz sine magna spe immortalitatis se pro patria offerret ad mortem. De martyribus clarè est qd mortem non timuerunt quam vitare potuissent si christum relinquere voluissent. Sed ad philosophos veniamus. Recitat Augustinus libro 8 de ciuitate dei. c. 22. qd quidam philosophus theobrotus nomine lecto plato nis libro de immortalitate animarum de muro se precipitem dedit. Itaqz interfecit semetipsum. Et Lactantius libro. 3. diuinarum institutionum ait. Multi ex hijs qui eternas esse animas suspicati sunt tanqz in celum migraturi subipsis manus intulerunt. vt cleantes: vt crisippus: vt empedocles: et zeno. Et ex romanis cato qui fuit in omni vita sua socratice vanitatis imitator. Et quia de catone fit mentio: sciendum qd multi fuerunt sic nominati. Nam fuit quidam cato censorinus de quo fit mentio. in libro de amicitia et in questionibus tusculanis a cicerone: et a plinio in libro de viris illustribus: et a Valerio i rubrica de studio et industria. Hic fuit eloquentissimus litteris grecis et latinis eruditus multa qz fecit magnifica pro republica et consulendo et preliando. Qui vt scribitur in speculo gestorum mundi tedio duplicis quartane affectus vt beatiore vita frueretur semetipsum interfecit. Fuit et alius cato filius supra dicti vir bellicosus qui vt scribit frontinus

cum in bello contra macedonie regem pu-
gnaret equo prolapsus cum se relleco-
gisset: animaduertit gladium cecidisse e vagina
quem fortiter recuperavit et vulneratis ho-
minibus ad suos redijt. Ad exemplum adeo
romanos animavit ad prelium et macedo-
nes terruit ut ipsi macedones vinceretur.
¶ Fuit alius marcus cato filius supradicti
et nepos censorii qui consul in africa diez
clausit extremum. Cato autem uticensis qui
et portus fuit filius pcedens marci catonis qui
uticensis dicitur eo quod in utica libie civita-
te se occidit. Causa vero fuit ut non subire-
tur cecari quoniam ipse pompeianas par-
tes secutus fuerat. Nam ut ait Tullius in
primo de officio. Adhuc turpitudini ac ser-
vituti anteponenda est. ¶ Et hoc arguunt
quidam probantes quod anima sit immortalis
ex auctoritate Aristotelem in tertio ethicorum:
qui ait. Ad fortis debet se exponere morti
pro salute patrie. Et hoc est iudicium natu-
ralis rationis. Sed nisi anima esset incor-
ruptibilis non deberet hoc appetere quia
non esse simpliciter non cadit sub appetitu
¶ Sed contra hoc nonnulli obiciunt dicen-
tes quod etiam si anima moreretur cum cor-
pore adhuc velle sustinere mortem pro li-
beratione patrie et pro republica esset secundum
iudicium rectum rationis. Nam melior est
modicus actus virtutis intensus quam vita vi-
ciosa vel cum actu remisso per magnum tem-
pus. ergo fortis debet se exponere pro bo-
no virtutis. Et quia ipse est pars commu-
nitatis cuius bonum commune naturali-
ter est magis diligendum quam bonum pri-
vatum. Et ista videtur fuisse opinio Scoto-
rum. Quam improbat Landulphus in suo
4. di. 43. Quia sicut lex et ratio naturalis pre-
valet omni legi et rationi maxime create.
Ista bonum entitatis naturalis prevalet
omni bono cuiuscunque virtutis. unde lon-
ge videtur quod sit eligibilis habere esse per-
petualiter et non virtuosum esse moraliter
non dico viciosum esse sed non virtuosum
quam habere esse morale ad modicum tempus
et postea habere perpetuum non esse. Si-
militer puto eligibilius habere perpetuam
entitatem incorruptibilem sine gloria pa-
trie quam habere gloriosum esse per unum di-

em et postea perpetuo annihilari. Et tamen
maius est bonum patrie quam bonum virtu-
tis. Nec Landulphus. Ricardus etiam
de media villa in 3. di. 33. ita scribit. Si ani-
ma moreretur cum corpore ut falso quidam
sunt opinati: homo vero deberet velle susti-
nere mortem pro liberatione patrie. Pri-
mo quia secundum Augustinum in primo de li-
bero arbitrio. Quisquis recte aliquid eli-
git appetendum necesse est ut melior fiat:
cum ad id pervenerit quod elegit. Melior
autem esse non posset qui non esset. Sed
si anima moreretur cum corpore homo per-
mortem totaliter desineret esse excepta ma-
teria prima. Ergo moriendo voluntarie pro
liberatione patrie melior non esset et sic non
esset electio recta. ¶ Secundo non debet ho-
mo voluntarie intermittere actum virtutis
alicuius nisi ut libius vacet exercitio ma-
ioris virtutis. Sed multo magis esset con-
tra rationem rectam eligere illud ad quod
sequeretur perpetua impossibilitas operandi
secundum quamcumque virtutem quam ad tempus
intermittere actus unius virtutis non pro-
pter exercitium alterius virtutis. Sed si ani-
ma moreretur cum corpore homo eligendo
mori eligeret illud ad quod sequeretur quod
amplius in perpetuum secundum virtutem ope-
rari non possit. Ista causa exercitij dicta sunt
et ut silentium imponatur hijs qui dicunt
non esse sufficiens immortalitatis argumens
illi de quibus mentionem fecimus superius
et reliqui qui patriam dilexerunt: immo
et martyres qui christum confessi sunt mor-
tem non horruerunt. ¶ Secundum exem-
plum in quo lucet anime immortalitas:
dicitur apparitionis. De apparitione ani-
marum diximus in sermone de transfigu-
ratione iesu christi benedicti: ideo tantum
id nunc asserimus. quod volente deo ad con-
solationem vivorum sepius anime separate
diversimode apparuerunt. In legenda sancte
lucie scribitur quod orante ipsa cum matre
iuxta sepulchrum sancte agathe lucia som-
nus arripuit et agatham in medio an-
gelorum geminis ornatam stantem et di-
centem sibi. Soror mea lucia quid a me pe-
tis quod ipsa poteris prestare continuo ma-
tri tue. Nam ecce per fidem tuam sanata est.

Enigilans lucia ita iuenit. Nam passa fue-
rat eius mater annis multis fluxum san-
guinis. ¶ Hieronymus in vita pauli pme-
heremite narrat qualiter antonius longe
positus a cella pauli vidit angelos animā
eius deferentes. Qui mor currens iuenit
corpus pauli flexis genibus in modū orā-
tis erectum ita vt ipsum viuere extimaret
Sed cum ipsum mortuum didicisset dixit.
O sancta anima quod gerebas in vita in
morte monstraſti. Cum autem non habe-
ret unde sepulturam faceret venerunt duo
leones et foueam parauerunt. Sepultoq;
eo redierunt ad siluam. ¶ Ambrosius re-
fert de beata agnete q; eius peracto mar-
tyrio cum parentes eius octaua die iuxta
tumulum vigilarent viderunt ehorū vir-
ginum vestibus fulgentibus radiantem
inter quas viderunt beatam agnetē simi-
li veste fulgentē et a dextris eius agnū can-
didiorē niue stantem. Quibus illa ait vi-
dete ne me quasi mortuam lugeatis. Sed
congaudete mecum et congratulamini q;
cum hys omnibus lucidas sedes accepi.
Propter quam visiones ecclesia celebrat
festum agnetis secundo. Constantia autē
virgo filia constantini lepra grauissima la-
borans cum hanc visiones audisset tumu-
lum eius adiit. Et ibi dum orationi insiste-
ret obdormiuit viditq; beatam agnetem
sibi dicentem. Si in christum credideris
continuo liberaberis. Ad quam voces cui-
gilans perfecte se sanatam inuenit. Que
baptismum recipiens super corpus beate
agnetis basilicam fecit. Et ibi in virginita-
te permansit. In vita sanctarum rufine et
secunde ponitur qualiter apparuerunt cui-
dam matrone nomine plautille. Hec due
sorores fuerunt virgines romane parenti-
bus clarissimis genite: asterio scilicet et au-
relia que nupserunt armentario et verino.
Qui accusauerunt eas q; christiane essent
tempore valeriani imperatoris. Et capte
ac tradite donato prefecto post multa veri-
ba iussit rufinam prius cedi. Quod videns
soror clamare cepit ad iudicem. Quid est
q; sororē meā glorificas et me inhonoras.
Tandem post multa vtriusq; illata tormē-

ta ducte fuerunt in siluam in via cornelias
ab vberoma militorio decimo: in fundo
qui vocatur bureto. Ibiq; rufina capite
truncatur. Secunda percutitur: et earum
corpora foris rotāda liquuntur. Deniq;
plautilla matrona in cuius predio hoc fa-
ctum est: vidit eas in visu sedentes gemi-
matas in thalamo et dicentes sibi. Plau-
tilla desine a flagitijs idolorum et crede in
christum et veni in predium tuum et corpo-
ra nostra sepeli: quod illa fecit. ¶ Gregori-
us in secundo dialogoy liº affirmat de sā-
cto benedicto q; dū moraretur apud mon-
tem cassinum nocte quadam dum per se-
nestram cellule conspiceret et oraret vidit
fulgē lucem desuper cunctas noctis tene-
bras effugasse. Subito autem totus mun-
dus velut sub vno solis radio collectus:
ante oculos eius adductus est: ibiq; ani-
mam germani episcopi capuani ad celum
deferri videns. Comperit autem postea q;
illa hora migrasset a corpore. ¶ De san-
ctis geruasio et prothasio geminis fratri-
bus qui martyrio coronati fuerunt in ciui-
tate mediolani scribit Ambrosius in ser-
mone qui legitur in officio matutinali fe-
stiuatatis eorū. Qualiter cum eorum cor-
pora trecentis annis et ultra latuissent ab
eo reperta sunt modo qui sequitur. Quo-
dam nāq; quadragesimali tpe ipsi in ora-
tione positi: nec aperte vigilanti nec inte-
gre dormienti: Apparuerūt duo pulcherr-
mi iuuenes vestibus cādidissimis idest co-
llobo et pallio induti caligulis calciati secū
manibus extensis orantes. Qua visione
elapsa rogauit dominum vt euz ludificari
non sineret. Si nō aliquid visio illa expe-
teret boni iteruz appareret. Simili modo
canente gallo orantes secum iuuenes ap-
paruerunt. Tertia nō nocte non dormien-
ti sed stupenti cum tertia sibi apparuerūt
persona que similis paulo aplo videbatur
qm q; in pictura pspexerat. Illisq; tacenti-
bus aplo sibi dixit. Isti sunt qui nūl terre
nū desiderantes monita mea sunt secuti.
Quorū corpora in eo repies loco in q; nās
duodeci pedū altitudine terre coepta ar-
cha reperies. Et ad caput eorū libellū in q;

ortus eorum continetur et finis. Ita enim
sepelietur illa corpora philippus quidam
christianus. Conuocatis ergo vicinis co-
episcopo: ipse ambrosius prior terre fos-
lor accessit. Et omnia prout dixerat sibi pau-
lus in illa visione inuenit. Corpora vero ita
sunt reperta ac si ipsa hora ibidem fuisset
posita. Insuper et odor mirabilis inde fla-
grabat: multaque ibi miracula illorum me-
ritis conuoluerunt. Et ut inquit Augustinus
libro. 22. de ciuitate dei in illis diebus ipso
presente et imperatore ac multitudine gen-
tium cecus quidam ad corpora martyrum
geruasij et prothasij lumen recepit. In hac
inuentioe pax inter longobardos et roma-
num imperium reformata fuit. Ideo Gre-
gorius papa in introitu misse cantari insti-
tuit. Loquetur dominus pacem in plebem
suam. De patre nostro beato francisco nar-
rat Bonauentura: quod hora transitus eius mi-
nister fratrum tunc temporis in terra labo-
ris augustinus nomine in extremis labor-
rans cum iam diu perdidisset loquelam au-
diens qui astabant subito clamauit et
dixit. Expecta me pater expecta. Ecce iam
venio tecum. Querentibus autem fratri-
bus et mirantibus cui sic loqueretur bea-
tum franciscum cuntem in celum se vide-
re asseruit. Statimque hoc dicto et ipse felici-
ter requieuit. Eadem hora episcopo assisi-
nati qui ad oratorium michaelis archan-
geli pre deuotione accesserat in monte gar-
gano beatus franciscus iocundus appa-
rens mundum se dixit relinquere et ad celu-
cum exultatione transire. Adhuc surgens
episcopus socijs narrauit que vidit. Et assi-
sum rediens cum perquisisset sollicite certi-
tudinaliter comperit quod ea hora qua sibi p-
visionem annouit beatus pater ex hac vi-
ta migravit. Inueniunt et alie huiusmodi
apparitiones quas loquum esset enarrare
Et quibus cogit et indubitanter tenere:
quod anima sit immortalis. Tertium exem-
plum dicitur ex amonio. Quis nam non
videat et per experientiam comprehendat
quod et viri et mulieres qui in suis necessita-
tibus sanctorum et sanctarum precipue vir-
ginis immaculate matris dei implorat pa-
trocinium exaudiantur? Accamus mira-

cula que super hoc indies in ecclesia clare
scunt. Oculos tamen cordis et corporis conuer-
tamus ad sacra templa que in dei et celorum
regine aliorumque honore per orbem constru-
cta sunt. Cur non miremur in tantarum ima-
ginum aliarumque rerum aspectu. In quibus
indicatur quod homines in tribulationibus
positi internecientibus sanctis liberati fue-
runt. Sunt in italia ecclesie deuotissime vir-
ginis nomini dedicate. Sancta maria de
martyribus apud melfictum in apulia. Sancta
maria de casali apud brundisium. Sancta
maria de angelis apud assisium. Sancta
maria de loreto apud rhaconetum. Sancta
maria annunciata florentie. Et alie sic
vulgo nominate. In quibus cernuntur in
imaginibus cereis et argenteis aliisque reb-
us oblati beneficia suscepta ab illis qui se vir-
gini commendarunt. Quid rationes queri-
mus: quid philosophorum sententias ex-
quirimus cum ipsi effugere non valeamus
tam varia tamque lucidissima immortalitatis
aiarum exempla. Secundum dubium
principale fuit vtrum anime separate trans-
ferantur ad aliqua loca. Et circa hoc triplex
inuenitur opinio falsa quorundam. Primum
qui dixerunt animas transire de corpore in
corpora ita quod cum separat ab vno vnus alte-
ri et postea alteri usque ad corpora bestiarum.
Et hec opinio ascribitur ipsi platoni de quo
ita scripsit Augustinus libro. 1. de ciui. dei
c. 3. Platonem animas hominum post
mortem resolui usque ad corpora bestiarum
dixisse certissimum est. Sed mirandum est
perfecto platone talia fuisse locutum: de quo
Valerius in rubrica de studio et industria
inquit. Plato cunctorum mortalium sa-
pientissimus habebatur: adeo quod si a celo
iupiter descenderet nec elegantiore nec be-
tiore facundia esset versus. Refert adhuc
de ipso Apuleius in libro de vita platonis
quod cum ariston pater eius ad ipsum instru-
endum deferret ad socrum nocte preceden-
te viderat iuxta doctor socrum et pullos
odoris et candoris eximii et octisq; sonore
ipsi volabat in sinu postremum de sinu exi-
ens capta ad volabat in celum. Cum ma-
ne videret puerum sibi adductum dixit so-
crum completum esse. Quid plura: ut supe-

ritus commemorauimus de immortalita-
te animarum copiose differuit. Quomodo
igitur ad tantam insaniam deuenisse cre-
dendus est ut circulationem illam anima-
rum posuerit. Nisi forte dixerimus quia ut
homo errare potuit ac sibi met contradice-
re. Tamen quicquid sit de eo opinione ista
impijssimam expugnare debemus. Inqt
enim Ricardus in. 4. di. 43. Qd contra il-
lam non tñ est scriptura sacra immo ois
philosophia. vnde Aristoteles in primo de
anima redarguit pictagoricas fabulas di-
centes qñlibet animam quodlibet corpus
posse ingredi ex eo qñ videtur vnũquodqz
corpus habere speciem in formam propri-
am. Et secundo de anima dicit qñ non con-
tingit animam accipere quodlibet corpus
quia vnũcuiusqz actus aptus natus est
fieri in propria materia. Et inde est ut po-
nit Tho. prima parte. q. ii. 7. qñ anima sepa-
rata sua naturali virtute non potest moue-
re aliquod corpus. Et licet corpora obedi-
ant angelis ad motum localem non tamẽ
obediunt anime separate. Ratio quia an-
geli sunt substantie spirituales quarũ vir-
tutes non determinantur ad aliqua corpo-
ra & sunt naturaliter a corporibus absolu-
te. Et ideo diuersa corpora eis obedire pos-
sunt ad inotum. Sed cum alicuius substã-
tie spirituales separate virtus motiua de-
terminetur naturaliter ad mouendum ali-
quod corpus non poterit illa substãtia mo-
uere corpus maius sed minus. vnde cum
anima sñ suam naturaz determinetur ad
mouendum corpus cuius est forma nullũ
aliud corpus sua naturali virtute põt mo-
uere. Quare merito condemnatur hij qui
fallacijs demonum facile credunt: dum ip-
si quorundam viuorum corpora obsiden-
tes simulant se esse animas defunctorum
Fuerunt eiusmodi delusiones qñ plurime
diebus meis sicut scripsi in libro de uimere
iudiciorum dei de illa que neapoli obfessa
fuit & qñ plurimos in errorem ducebat duz
diabolus qui loquebatur per eam fateba-
tur se esse animam comitis iacobi picinini
Anno insuper domini. M^o ccccl. In parti-
bus terre idrõti & terre bart multi sic obel-
si aiebant se esse animas quorundam qui

diebus illis ex hac vita migrauerant. In
vibe predicante me ibi anno domini. m^o
cccclxiiij. Decapitatus fuit quidam inde
us eo qñ alium de suo genere interfecerat.
post paucos ho dies puella quedam he-
breica loqui cepit nunc in persona vnus il-
lorum nunc in persona alterius. Et dñ am-
borum parentes concurrerent ad nouum
spectaculum aperiebant multa secreta do-
mus illorum respondebantqz ad interro-
gata sicut faciebant dum viuerent horta-
bantqz suos ut se inuicem pacificaret mul-
taqz cõfuxerunt mendacia pollicentes iu-
deis eternam salutem. Tandem demones
illi reliquerũt puellam & sic cessauit rumor
erotus in plebe. ¶ Secũda falsa opinio
fuit aliorum qui crediderunt animas sepa-
ratas latitare i sepulchris suorum corporum
seu in locis vbi ossa vel cinere suorum cor-
porum seruantur. Ideo de christo vt scri-
psimus in sermone de resurrectione lazari
inquit Theophilus. Alius clamauit vt re-
frenaret ora gentiliũ fabulantium in tu-
mulis latitare animas defunctorum. Qua-
re alta voce dixit: lazare veni foras quasi
aduocaret de longinquo. Nõ est igitur opi-
nio illa vera neqz vllõ pacto admittenda.
¶ Tertia falsa opinio ẽ qñ dñ qui dixerũt
qñ aia nõ est in locis corporalibus sed cor-
poraliũ similibus siue in requie siue in
doloribus. Quia anima separata non de-
pẽdet a loco corporali. Sed huic opinioni
obstat tota theologorum turba qui omnes
in hanc sententiam conueniunt: videlicet
qñ anime post moztẽ sunt in aliquibus re-
ceptaculis. Nam vt inquit Ricardus in
4. di. 45. Sicut angeli qui sunt spiritus sũt
in aliquibus corporalibus locis non circũ-
scriptiue sed diffinitive sic & anima sepa-
rata non obstat qñ sit spiritus. Et qñ ais ani-
ma separata non magis cõacntat eũ vno
loco qñ cum alio ratione sue essentie: cum
ex loco natura eius non dependeat tamẽ
propter operationes quas in locis exercere
debet vel circa eam debent exerceri ma-
gis sibi conuenit vnus locus qñ alius. Et
quo duplex illi locus debetur. ¶ Primus
penalis scilicet infernus: de quo ait Sene-
ca in tragediis. Ingens voratio faucibus

vastis patet latiq; pādīt omnibus popu /
lis iter. Sunt ſcō in inferno quatuor mans /
siones : prima inferior in qua sunt anime
dammate pro solo peccato mortali actuali /
que puniuntur pena ſenſus. De hoc dici /
tur in tragedijs Senecæ. Ipſaq; morte pe /
ior eſt mortis locus. ¶ Secunda manſio in
qua sunt anime pro solo peccato originali
dammate que puniuntur tñ pena damni.
¶ Tertia manſio eſt in qua de lege cōmuni
purgantur anime que deceſſerunt in chari /
tate deferentes ſecum aliquod purgabile.
¶ Quarta ſcō manſio ē in q̄ requieſcebāt
anime que debebant cum charitate que ni /
hil purgabile ſecum portabant: vel q̄ por /
tauerunt ⁊ purgate erant. Nec ante chriſti
aduentum dicebatur ſinus abrahe. Quia
enim abraham primus ab infidelibus ſe /
parauit ſe ⁊ fidei ſignaculum diſtinctionum
accepit. Ideo locus requiei qui debebatur
anime propter fidem charitate formatam
ſinus abrahe dictus eſt. Poſt chriſti ſcō
aduentum quarta iſta manſio vacua eſt:
quoniam aperta eſt ianuā celi merito paſ /
ſionis chriſti. Et anime decedentes in cha /
ritate nihil purgabile ſecum ferentes ſtati /
euolant. vnde patet q̄ non eundem locuz
intelligimus modo ſinum abrahe cum ro /
gamus animas in illum deferri cum eo q̄
ante chriſti aduentum ſinus abrahe dice /
batur. ¶ Secundus locus qui debetur ani /
mabus ſeparatis eſt locus delectabilis ce /
lum videlicet empireum: de quo ſuo loco
abunde dicemus: propter que omnia vt
ponit Lactantius libro tertio diuinarū in /
ſtitutionum. Eſſe inferos Zeno ſtoicus do /
cuit ⁊ ſedes quideꝝ piorum ab ipſis eſſe di /
ſcretas. Et illas qdē geras ac delectabiles
incolere regiones. Idos ſcō penas luere in
tenebroſis locis ⁊ ceni voraginibus hor /
rendis. Et Seneca in tragedijs inducit the /
ſeum dicentem. Quisquis placide potens
Dominuſq; vite ſeruat inocuas manus.
Et incruentum mitis imperium regit. Ani /
meq; pareit longa permenſus diu. Felicis
eui ſpacia vel celum petit. Vel leta felix ne /
moris heliſij loca. Secundum omnes poe /
tas heliſij campi piorum apud inferos ſūt
in quibus vt ipſi dicunt bonorum ſedent

anime. ¶ Tertium dubium principale fuit
vtrum loca faciāt ad delectationem vel pe /
nam animabus ſeparatis. Et ad hoc ita re /
ſponder Ricardus vbi ſupra. q̄ recepta
cula corporalia animarum in aliquo au /
gēt delectationem earum vel afflictionem
Celum enim empireum q̄uis in nullo au /
geat animarum beatarum delectationem
eſſentialem in aliquo tamen auget delecta /
tionem actualement: inquantum ille anime
locum illum pluſq; alia diligunt. ¶ Preſen /
tia autē rei dilecte aliquam cauſat delecta /
tionem. Ratio autem quare illum locum
preeteris diligunt triplex eſt. ¶ Prima quia
ſciunt locum illum ſibi eſſe deputatū a deo
quem ſumme diligunt. ¶ Alia quia in illo
propter exceſſum nobilitatis ſue nature ſu /
per alia corpora expreſſius q̄ in alijs lo /
cis reſurgere tanq̄ in effectu diuinam bo /
nitatem cōſpiciunt. ¶ Tertia quia illud lo /
ci ſublimitas luminofitas ⁊ immobilitas
ſuam ſpiritualem ſublimitatem et luminoſi /
tatem ⁊ quietis perpetuitatem expreſſius
q̄ qualitates aliorum locorum repreſen /
tant. vnuſquiſq; autem ceteris partibus
plus diligit illud quod eſt magis repreſen /
tatiuuz ſue nobilitatis. ¶ Receptacula eti /
am damnatorum in aliquo augent eorum
afflictionem. Quia locum illuz odiunt tri /
plici de cauſa. ¶ Prima quia ſciunt ipſum ſi /
bi fore deputatum a diuina iuſticia quam
odiūt. Alia quia illius loci vilitas eſt obli /
gationis ſue ad penam perpetuam reme /
moratiua ſeu repreſentatiua. Tertia q̄ eſt
contentiuus ignis illius quo affligun /
tur. Ex hoc Tho. prima parte. q. 63. dicit:
q̄ locus nō eſt penalis angelo aut anime
quaſi afficiens alterando naturam ſz qua /
ſi afficiens voluntatez contriſtando dū an /
gelus vel anima apprehendit ſe eſſe in lo /
co non conuenienti. Receptaculum autē
iu quo purgantur anime in aliquo auget
earum afflictionem non quia ipſum odiāt
voluntate deliberatiua cum ſint in charita /
te ⁊ ſciant illum ſibi eſſe assignatum ad tē /
pus a diuina iuſticia quam diligunt ad ea /
rum purgationem. Sed quia ipſum natu /
rali motu voluntatis refragunt ſub ratio /
ne qua ſuam obligationem ad penaz quā

uis tpancam representat et sub ratione qua
ignem continet quo affliguntur. ¶ Quar
tum dubium principale fuit vtrū aīe sepa
rate excant aliquando de locis ad que trās
feruntur. Et quidam dicunt qd nō ex eo qd
Job. 7. scribitur. Qui descendit ad inferos
non ascendit. Insuper Aug⁹ l^o de cura p
mortuis agenda ait. Si in rebus viventi /
um interessent anime mortuorum me pia
mater nlla nocte defereret: que me terra
mariz secuta est vt mecum viveret. Si er
go errent aliquando de receptaculis suis
aliqui interessent rebus viventium. Alij cō
trarium probant ex eo qd vt scribitur zāa
thel. 17. c. in trāsfiguratione saluatoris no
stri morfes apparuit euz helia. Ob quod
Aug⁹ l^o p^oteracto ait ad viuos aliqui mitti
ex mortuis. ¶ Pro hac ambiguitate remo
uenda respondet Ricardus. qd aliquando
animas exire de receptaculis suis duplici
ter potest itelligi vel per diuinā potētiā vel
p naturā p^oriā. ¶ p^omodo de inferno et de
celo exeunt aliquae anime non perpetuum
sz ad tempus: nec de lege comuni sed ex
aliqua speciali causa. Sic etiaz de purgato
rio aliquae exeunt ad modicum tempus an
te expletionem pene sue: post cuius exple
tionem illuc amplius non reuertuntur. In
iudicio aut oēs aīe tā existentes in celo qz
in inferno eribunt fm cōem legem diuine
iusticie ad eadē itēz loca cum suis corpori
bus reuerfure et in eis in ppetuum pernā
sure. ¶ Per nām sō p^oriā dixerunt qui
dam non posse aīas de suis receptaculis
exire affirmātes qd aīa humana nullomo
do est mobilis fm locum nec per se nec per
accidens. Et si ponatur alicubi per subam
suam nunqz mouebitur de vbi ad vbi. Sz
articulus iste excoicatus est a dño stepha
no epo parisiensi. Ideo fm Ricard. dicendū
est: qd de suis receptaculis exire possēt aīe
que vellent nisi phibēt a supiori virtute
Sz de lege cōi exire phibentur ille q sunt
in purgatorio ante expletā pniām et ille q
sunt in inferno añ iudiciū. Ille sō q sunt in
celo exire nolunt vsqz ad tps resurrexiōis
corpor suoz nisi aliqui videāt placere deo
ex aliqua speciali causa. vnde videtur aliq
bus qd oēs descenderunt de celo in obitu

beate virginis marie ppter eius reuerētiā
Et cū ea itēz ascenderunt in celū. Ab Au
gustino ergo dicuntur aīe non posse inter
esse rebus viuoꝝ per p^oriā nām qz eaz
virtus non potest ptraire supiori virtuti q
phibentur. Ideo per hec dicta soluntur
oēs pplexitates. Si igit nō habemus hic
ciuitatem manentē. Si tam felix iocūdaqz
beneficientibus habitatio disposita ē. Si
regnum celoz pacifice possidēdum nobis
pmittitur ptemnā⁹ isima hec atqz terre
na et queramus que surfuz sunt vt sic pue
nre possim⁹ ad regionē illā opulētissimā
brōꝝ. In qua deus bñdict⁹ viuit et regnat
per oīa secula seculoz Amen.

¶ Sermo quinquagesimus non⁹ de spū
sancto qui missus est aplis in signo visibi
li igneaz linguarum.

¶ Spiritus san

ctus que mittet pater in noīe
meo ille vos docebit oīa. ver
ba sūt redēptoris nři origina

liter Joānis. i. 4. c. et in euang^o pñtis solē
nitatis. Amplissimū donūz hodierna die
collatū fuit humano generi cū sps scūs vi
sibilr missus est i aplōs sūdatōres militā
tis ecclie. ¶ Per illos enī in xpm credidit
mūdus. ¶ Per ipsos deleta sūt penitus et
exticta pñcies idolatrie q oēs qsi pplōs
involuebat. ¶ Per ipsos deniqz via regni ce
loꝝ mortalib⁹ facta fuit nota. ¶ Tāta gpe
virtute ex alto pditi spū scō coopante fue
re vt sicut psal. refert. In oēm terrā exiuit
sonus eoz cū fructu et vtilitate oīum genti
um atqz in fines orbis terre sba eozum.
¶ Propterea vt tāti miraculi memores es
se possimus in pñti sermone de spū scō in
aplōs missio erimus sba facturi. De quo
tria mysteria pponimus ptemplanda.

¶ 1° dī cognitionis.

¶ 2° missionis.

¶ 3° operationis.

¶ Qd vi nature sps scūs nō ē cōgscibilis
sz tñ p reuelationē. et qualr spū⁹ scūs ē
de⁹ pcedēs a pē et filio ipis eoz q. Ca. p^o.

¶ Rimum mysterium contem
plandū de spiritu sancto dicitur

p

cognitionis. In quo notande sunt tres theologorum veritates. ¶ Prima q̄ nulus rator potest cognoscere propria vi nature tertiam personam in diuinis quam diuinus spiritus sanctum. ¶ Unde Hilarius in libro de trinitate ait. Non putet homo sua intelligentia sacramentum generationis et processionis se posse consequi. ¶ Et Dionysius in libro de diuinis nominib⁹. Non est audendum dicere aliquid nec cogitare de sup̄substantiali occulta diuinitate preter ea que diuini nobis ex sacris eloquijs sunt expressa. ¶ Et de hoc Paulus primum ad corinthios. c. i. dixit. Loquimur dei sapientiam quam nemo principum huius seculi nouit scilicet philosophorum in glosaz. ¶ Secunda veritas q̄ nobis reuelatum est in diuinis esse tertiam personam procedentem per modum amoris quod dicitur spiritus sanctus. ¶ Nam in veteri ac nouo testamento fit mentio de spu dei. ¶ Unde genesis p̄. c. dicitur. Spiritus domini se rebatur super aquas. ¶ Et. 6. c. Non prima nebit spiritus meus in homine. ¶ Et. 41. c. Nunquid inuenire poterimus talem virum qui spiritu dei plenus sit. ¶ Et Iudicum. 3. c. Fuit in eo spirit⁹ domini et iudicauit israhel. ¶ Et. 10. c. Factus est super iepte spiritus domini. ¶ Et primi Regum. 10. c. Insuper super saulem spiritus domini et prophetauit. ¶ Et ps. 32. Verbo domini celi firmati sunt et spiritu eius omnis virtus eorum. ¶ Et ps. 50. Spiritum sanctum tuum ne auferas a me. ¶ Et ps. centesimo tertio. Emitte spiritum tuum et creabuntur. ¶ Et ps. centesimo. 42. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. ¶ Et Sapientie primo c. Spiritus domini repleuit orbem terrarum. ¶ Et. 12. c. Quod bonus et suavis est spiritus tuus in nobis. ¶ Et Ysaie. xi. c. Requiescet super eum spiritus domini. ¶ Et. 41. c. Bedi spiritum meum super eum. ¶ Et. 48. c. Dominus misit me et spiritus eius. ¶ Et. 61. c. Spiritus domini super me. ¶ Et Joel. 2. c. Effundam spiritum meum et dabo prodigia in celo et in terra. ¶ Eodem. c. Effundam spiritum meum super omnem carnem et prophetabunt filij vestri et filie vestre. ¶ Et Mathei primo. c. Inuenta est in utero ha-

beno de spiritu sancto. ¶ Et. 3. c. Baptiza-
bit vos spiritu sancto. ¶ Et. 12. c. Qui dixerit
verbum contra spiritum sanctum non re-
mitteretur ei. ¶ Et ultimo. c. Euntes docete
gentes baptizantes in nomine patris et fi-
lij et spiritus sancti. ¶ Et Luce primo. c. Spi-
ritu sancto replebitur ex utero matris sue.
¶ Eodem. c. Spiritus sanctus superueniet
in te. ¶ Eodem. c. Repleta est spiritu san-
cto helisabeth. ¶ Et. 1. c. Spiritus sanctus
erat in eo. ¶ Et. 3. c. Descendit spiritus san-
ctus corporali specie sicut columba in ip-
sum. ¶ Et Joannis. 10. c. Accipite spiritum
sanctum. ¶ Et Mathei. 28. c. Accipietis vir-
tutes superuenientis spiritus sancti in vos.
¶ Et. 2. c. Repleti sunt omnes spiritu sancto.
¶ Et. 10. c. In nationes gratia spiritus san-
cti effusa est. ¶ Et. 3. c. Elegere stephanum ple-
num fide et spiritu sancto. ¶ Et. 8. c. Impone-
bant manus super illos et accipiebant spi-
ritum sanctum. ¶ Et ad romanos. 5. c. Cha-
ritas dei diffusa est in cordibus vestris per
spiritum sanctum. ¶ Et secunda Petri p̄. c.
Spiritui sancto inspirati locuti sunt sancti
dei homines. ¶ Et Joannes p̄me sue canonici
ce. 5. c. Tres sunt qui testimoniū dant in ce-
lo: pater verbum et spiritus sanctus. ¶ Ter-
tia veritas q̄ spiritus accipitur multipliciter.
¶ p̄ pro substantia anime. Unde Actu-
um. 7. c. Domine iesu accipe spiritum meum.
¶ Et Joannis. 19. In manus tuas domine
commendo spiritum meum. ¶ 2º accipitur
pro vento ut ibi Joannis. 3. c. Spirit⁹ ubi
vult spirat. ¶ 3º pro aere ut in ps. Deum meum
aperui et attraxi spiritum. ¶ 4º pro angelo in
ps. Qui facis angelos tuos spiritus. ¶ 5º
pro deo Joannis. 4. c. Spiritus est deus. ¶ 6º
pro tertia persona in trinitate. ¶ Sed aduer-
tendum bin. Bonauenturam in p̄ di. 10. q̄
spiritus in suba spirituali dicitur dupliciter:
scilicet a spūalitate extra corpulentiam. Et sic
suba rationalis vel intellectualis aut ei⁹ po-
tentia interior dicitur spūs: vel a spiratione
et sic amor vel affectus dicitur spiritus. ¶ p̄
modo conuenit toti trinitati. Et sic est no-
men absolutum. ¶ Secundo modo conue-
nit illi persone que procedit ut amor. Spi-
rari enim in spūalibus est solus amoris. Et
quā amor potest spirari recte et ordiate et sic ē

purus. vel indirecte et immunde et sic est li-
bidinosus. Ideo illa persona que est amor
non tñ dicitur spiritus sed spiritus sanctus.
Non sic filius dicitur sanctus. quia genera-
tio est motus naturalis circa quem non at-
tenditur sanctitas vel puritas sicut aten-
ditur circa amorem voluntatis. ¶ Alber-
tus autem in compendio theologie dicit.
q̄ spiritus sanctus multa habet nomina.
¶ Dicit enim spiritus a spirando actus: eo
q̄ spiret ubi vult. Et sic conuenit tribus per-
sonis: sed spiritui sancto per appropriatio-
nem. ¶ Alio modo dicitur spiritus a spiran-
do passive eo q̄ spiratur. Et hoc modo pro-
prium est spiritui sancto: qui procedit per
modum spirationis. Non solum autem di-
citur spiritus sed additur sanctus: quia sā-
ctus idem est q̄ mundus vel firmus vel si-
ne terra. Que conueniunt non solum ei
quo ad se sed in cōparatione quo ad nos.
Nam per gratiam spiritus sancti a pecca-
tis mundamur in bono firmamur: a terre-
nis separamur. ¶ Insuper spiritus sanctus
vocatur nexus unitas et amplexus: et hoc
propt̄ comparatur ad patrem et filiū. ¶ Itē
dicitur donum dei altissimi quia omne do-
num ab ipso fluit. ¶ Dicitur fons viuus:
quia sitientibus gratiam largitur. ¶ Dicitur
ignis quia affectum accendit. ¶ Dicitur
charitas non solum quia est amor pa-
tris et filij: sed quia nos amātes facit. ¶ Di-
citur spiritualis vnctio: quia omnes tribu-
lationes mundanas suasas facit et iocun-
das: s̄m illud. In labore requies in estu tē-
peries. ¶ Dicitur dextere dei digitus: quia
sicut omnes temporales res digito demō-
strantur ita per spiritum sanctum ostendū-
tur res spirituales oculo spirituali. ¶ Dicitur
paracletus: quia cōsolationes celestes
mentibus instillat. ¶ Dicitur magistro-
rum optimus: quia intellectum ad cognitionē
dei et sui ipsius illuminat. ¶ Est itaqz spiri-
tus sanctus vt colligitur ex dictis Augusti-
ni in libro de trinitate deus tertia persona
in trinitate producta a patre et filio p̄ mo-
dum voluntatis. Deus nanqz est summe
simplex vt patet. i. methaphisice. vbi phi-
losophus dicit. q̄ deus est actus purissim⁹
absqz aliqua compositione: ergo omne qd

est in deo est deus. Et per consequens sciē-
tia sapientia intellectus cognitio volūtas
et amor dei est deus. Constat autem q̄ spiri-
tus sanctus est amor patris ad filium. De-
us enim pater per intellectum suū cognō-
scit essentiam suam esse infinite bonitatis
ergo eque amat amore infinito. Sicut et
go qua seipsum cognoscit cognitio est fili-
us ita amor quo seipsus amat est spiritus
sanctus. ¶ Sed contra predicta tres inue-
niuntur hereticorum opiniones damnate
¶ Prima fuit opinio Arrii. Qui vt dicit sā-
ctus Tho. in quarto summe contra genti-
les. c. 16. docuit filium et spiritum sanctum
esse creaturas: filium tamen maiorem spi-
ritu sancto et filium maiorem patre: quem
errorem quantum ad spiritum sanctum se-
cutus est Macedonius qui de patre et filio
recte sensit q̄ vnius eiusdē substantie sinte
Sed hoc de spiritu sancto credere voluit
creaturam esse contestans. Unde quidam
macedonianos semiarianos vocant: eo
q̄ cum arrianis in parte conueniunt et in
parte differunt ab eisdem. Quos tamen
omnes conuincimus testimonio scriptura-
rum sanctarum ex quibus verissime colli-
gimus q̄ spiritus sanctus est deus. Nam
nulli templum construitur et cōsecratur nē
si deo. vnde in ps̄ dicitur. Dominus in tē-
plo sancto suo. S; templum deputatur spi-
ritui sancto. Dicit enim Apostolus prime
ad corinthios. 6. c. An nescitis quoniam
membra vestra templum sunt spiritus sā-
cti: ergo spiritus sanctus est deus. ¶ Insu-
per comprehendere omnia profunda dei
non est alicuius creature. Sed spiritus san-
ctus comprehendit omnia profunda dei.
igitur non est creatura. Dicitur enim p̄ me
ad corinthios. 2. c. Que dei sunt nemo co-
gnoscit nisi spiritus dei. ¶ Item deus locu-
tus est per prophetas. vnde Numeri. 12. c.
scribitur. Siquis fuerit inter vos p̄phe-
ta domini in visione apparebo ei: vel per
somnia loquar ad illum. Sed spiritus sā-
ctus locutus est per prophetas: ergo est de-
us. Nam Actuum primo scribitur. Spor-
tet impleri scripturam quam predixit spi-
ritus sanctus per os dauid. ¶ Et 2. p̄e. pri-
mo. c. Spiritu sancto ispirati locuti sunt sā-

eti dei homines. ¶ Item interius docere, proprium opus dei est. Unde in ps. Qui docet hominem scientiam. Sed hoc est opus spiritus sancti: ergo est deus. Nam Joannis. i. 4. c. dicitur. Paracleti autem spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo ille vos docebit omnia. ¶ Adhuc. Quod est eadem operatio oportet eandem esse naturam est autem eadem operatio filij et spiritus sancti. Nam christus loquitur in sanctis. Ideo Paulus secunde ad corinthios ultimum. c. dicebat. An experimentum queritis eius qui in me loquitur christus. Spiritus sanctus etiam loquitur iuxta illud Mathei. 10. c. Non enim vos estis qui loquimini: sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Ergo eadem est natura filij et spiritus sancti et per consequens patris. ¶ Amplius esse ubique est proprium dei: quod dicit Hieremie. 23. c. Celum et terram ego impleo. Hoc spiritui sancto conuenit secundum illud Sapientie primo. c. Spiritus domini repleuit orbem terrarum: ergo est deus. ¶ Preterea Actuum. 5. c. Petrus dicit. Anania cur tentauit sathanas cor tuum mentiri te spiritui sancto. Et postea subdit. Non es meritis hominibus sed deo: ergo spiritus sanctus est deus. ¶ Paulus etiam in prima ad corinthios. c. 12. ita scribit. Nemo potest dicere dominus iesus nisi in spiritu sancto: diuisiones vero gratiarum sunt idem autem spiritus. Et diuisiones ministracionum sunt idem autem dominus. Et diuisiones operationum sunt idem vero deus qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio spiritus ad utilitatem. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientie. Alij autem sermo scientie secundum eundem spiritum. Alteri fides in eodem spiritu. Alij gratia sanitatum in vno spiritu. Alij operatio virtutum. Alij prophetia. Alij discretio spirituum. Alij genera linguarum. Alij interpretatio sermonum. Nec autem omnia operatur vnus atque idem spiritus: diuidens singulis prout vult. In quibus verbis manifeste exprimit spiritum sanctum esse deum. ¶ Secunda opinio damnata de spiritu sancto: quod non procedit a filio: sed a solo patre. Que secundum Theodosium primo parte. q. 36. in

uenta fuit a nestorianis: ut patet in quodam simbolo nestorianorum damnato ab ephesina synodo. Propterea in simbolo patrum dicitur. Et in spiritum sanctum et viuificantem qui ex patre filioque procedit. Athanasius etiam hoc tenuit cum dixit. Spiritus sanctus a patre et filio non factus nec creatus nec genitus: sed procedens id ipsum proficitur. Cyrillus in epistola sua quam synodus calcedonensis recepit. Idem fatetur. Vidimus in libro de spiritu sancto Augustinus etiam sic asserit super Joannis. 14. in libris de trinitate. ¶ Sed greci contra hoc instat. ¶ Primo quod christus de spiritu sancto loquens eum a patre procedere dixit nulla mentione facta de filio. ¶ Et de Joannis. 15. ait. Cum venerit paracletus quem ego mittam vobis a patre spiritum veritatis qui a patre procedit. ¶ Secundo quia Ioannes damascenus dicit. Spiritum sanctum ex patre dicimus et spiritum patris nominamus. Ex filio autem spiritum non dicimus. Spiritum vero filij nominamus. ¶ Tertio spiritus sanctus perfecte procedit a patre: ergo superfluum est quod procedat a filio. ¶ Sed ad primum respondet sanctus Theodosius primo parte. q. 36. ¶ Et in quarto summe contra gentiles. c. 25. Quod propter unitatem essentie quod in scripturis de vna persona dicitur et de alia oportet intelligi nisi repugnet proprietati personali ipsius etiam si dictio exclusiua adderetur: licet enim dicat Mathei. 28. c. Nemo nouit filium nisi pater: non tamen a cognitione filij vel ipse filius vel spiritus sanctus excluditur. Unde etiam si diceretur in euangelio quod spiritus sanctus non procedit nisi a patre non per hoc remoueretur quin procederet a filio: cum hoc proprietati filij non repugnet. Nec est mirum si dominus spiritum sanctum a patre procedere dixit de se mentione non facta: quia omnia ad patrem referre solet a quo habet quicquid habet. Sicut cum dicit Joannis 7. c. Mea doctrina non est mea sed eius qui misit me patris. Et multa huiusmodi in verbis domini inueniuntur ad commendandam in patre auctoritatem principij. Nec tamen in verbis allegatis omnino decreuit esse se spiritus sancti principium. Cum de

xit eum spiritum veritatis et se prius dixerat veritatem. ¶ Preterea spiritus sanctus a filio mittitur secundum illud Joannis. 15. c. Cum venerit paraclitus quem ego mittam vobis. Sed mittens auctoritatem habet aliquam in missum. Oportet ergo dicere quod filius habeat aliquam auctoritatem respectu spiritus sancti non autem domini vel maiestatis sed secundum solam originem. Si quis autem obiceret quod filius mittatur a spiritu sancto quia dicitur Luc. 4. c. Quod dominus dixit in se implemum illud. Spiritus domini super me euangelizare pauperibus misit me. Respondere possumus quod filius a spiritu sancto mittitur secundum naturam assumptam. Spiritus autem sanctus non assumpsit naturam creatam et secundum eam possit dici missus a filio vel filius habere auctoritatem respectu ipsius. Relinquitur ergo quod respectu persone eterne filius super spiritum sanctum auctoritatem habeat. ¶ Ad secundum obiectum de Bama secundo dicit sanctus Thome. quod in hoc non est audiendus quodvis a quibuscumque dicitur quod sicut non confitetur spiritum sanctum esse a filio ita etiam non negat ex vi verborum illorum. ¶ Ad tertium de productione perfecta patris dicit sanctus Thome. quod per hoc quod spiritus sanctus perfecte procedit a patre non solum non est superfluum dicere quod procedat a filio sed omnino necessarium. Quia una virtus est patris et filii. Et quicquid est a patre necesse est esse a filio nisi proprietas filiationis repugnet. non enim filius est a seipso licet sit a patre. igitur pater et filius sunt unum principium spiritus sancti etiam propter unitatem diuine virtutis et una productione producunt spiritum sanctum sicut etiam tres persone sunt unum principium creature et una actione creaturam producunt. ¶ Terna opinio de spiritu sancto damnata fuit aliquorum qui dixerunt: quod spiritus sanctus non sit equalis patri aut filio. Arguebant hoc sic. Dare se totum si ne sui diminutio est summe potentie. Hoc autem potest pater: hoc potest filius: non autem spiritus sanctus. Non enim potest generare filium sicut pater: nec potest spirare spiritum sanctum sicut pater et filius: et

ergo non est illis equalis. ¶ Ad hoc respondet Alexander in primo volumine summe. quod sicut eadem est potentia filii qua potuit generari que est in patre qua potuit generare. Sic eadem est potentia spiritus sancti qua potest dari id est spirari qua patris et filii qua possunt dare id est spirare. ¶ Unde Augustinus libro contra maximum inquit. Habet ut ideo sit potentior pater filio: quia creator: em genuit pater filius non genuit creator: em. Neque enim non potuit: sed non oportuit: id est non ex impotentia fecit sed quia sibi non conueniebat. Similiter potest dici in proposito. ¶ Si hoc queratur utrum acta siue legata sit potentia producendi in persona spiritus sancti propter hoc quod non potest exire in actum producendi personam sicut potest in patre et filio. Dicendum quod non. immo in summa perfectione ipsius potentie est quia non potest exire in actum huiusmodi quia non congrueret. ¶ Anselmus in monologion ait. Qui potest quod sibi non prodest et non debet tanto magis aduersitas et peruersitas possunt in illum. ¶ Sanctus hoc Thome. prima parte. q. 42. dicit. Quod sicut eadem essentia que in patre est paternitas in filio est filia: ita eadem est potentia qua pater generat et qua filius generatur. unde verum est quod quicquid potest pater potest filius. Ad tamen sequitur quod possit generare. Nam generatio significat relationem in diuinis. Habet ergo eandem potentiam quam pater. Sed cum alia relatione: quia pater habet eam vt datus. Et hoc significatur cum dicitur pater potest generare. Filius autem habet eam vt accipiens. Et hoc significatur cum dicitur potest generari. Idem dicendum est de spiritu sancto respectu patris et filii.

¶ Quid sit missio in diuinis: et qualiter spiritus sanctus mittitur inuisibiliter et visibiliter: et de congruitate temporis quo spiritus sanctus datus fuit apostolis in signo visibilis. Cap. III.

Secundum mysterium contemplandum de spiritu sancto dicitur missio. In quo tres considerationes faciemus.

C^odi quidditatis.

C^o 2^a qualitatis.

C^o 3^a temporalitatis.

C Prima consideratio dicitur quiddita-
tis. ubi quid sit missio in diuinis est aperi-
endum. ¶ Ad quod ita ait Ricardus in 3°
dist. 15. Missio est persone emanantis vel
emanationis persone per aliquid sibi ap-
propriatum actu vel habitu manifestatio. Nam
missio respectu missi duo habet ex suo intel-
lectu emanationem et manifestationem per
effectum. ¶ Unde Augustinus. 4. libro de
trinitate inquit. Missi est cognosci esse ab
alio. Et quia pater a nullo ideo nunquam dici-
tur missus. ¶ Sed ut ista clarius habeantur
tria in hac parte dubia sunt aperienda
¶ 1° Vtrum sit ponere missionem in diuinis.
¶ 2° Vtrum missio sit quod increatum vel creatum.
¶ 3° Vtrum missio dicatur de deo ab eterno
vel ex tempore vel utroque modo. ¶ Ad pri-
mum dubium respondet scriptura sancta.
Dicitur enim ad galathas. 4. c. Missi de-
us filium suum. ¶ Et ibidem. Missi deus
spiritum filii sui in corda vestra. ¶ Et Ioan-
nis. 3. c. Non enim misit deus filium suum
in mundum ut iudicaret mundum. ¶ Et. 6. c.
Missi me viuens pater. ¶ Et. 8. c. Qui mi-
sit me verax est. ¶ Et Ioannis. 16. c. Cum ve-
nerit paracletus quem ego mittam vobis
¶ Ex quibus et similibus patet quod filius mis-
sus est etiam et spiritus sanctus. ¶ Contra
hoc tamen quodam obiciunt. ¶ Primo quod qui mit-
titur ab aliquo discedit ab eo et ad aliquem
locum de nouo vadit. Sed in diuinis non
potest esse loci mutatio cum deus sit ubique
ergo in diuinis non potest esse missio. ¶ Se-
cundo omne quod mittitur separatur a mit-
tente. Sed in diuinis non est ponere separa-
tionem vnius persone ab alia: ergo nec mis-
sionem. ¶ Tertio nihil pertinens ad inferio-
ritatem et superioritatem dicitur de vna per-
sona respectu alterius. unde dicit Damascenus
quod filius secundum quod deus non dicitur obediens
vel inobediens patri. subiectorum enim est
hoc. Cum ergo ille qui mittitur in quantum
huius sit inferior quod ille qui mittit: et ille qui
mittit sit superior non dicuntur huiusmodi
di nomina mutare et mitti de vna persona
respectu alterius. ¶ Ad soluenda huiusmodi

di obiecta notandum est secundum Bonauenturam in primo dist. 15. quod missio in hijs inferioribus habet respectum ad tria: scilicet ad principium: ad terminum: et ad missum. ¶ Ad principium siue ad mittentem missio habet sub triplici habitudine comparari. videlicet ut ad dantem esse: et sic mittitur radius a sole. ¶ Et ad dantem virtutem: sic mittitur iaculum a proiectore. ¶ Et ut ad dantem iurisdictionem: et sic mittitur nunci-
us a preceptore. Secundum omnem hanc
comparationem est missio in diuinis quia
spiritus sanctus mittitur a patre et filio tam-
quam habens esse et virtutem et auctoritatem
in operando ab eis. Et ideo missio secundum hunc
respectum completissime est in diuinis. ¶ Si
militer ad terminum sub triplici habitudine
comparatur. ¶ Admittitur enim aliquid ali-
cubi ubi videlicet quietatur: ut lapis mitti-
tur deorsum. ¶ Admittitur etiam aliquid ali-
cubi ut a quo habeatur: sicut aliquis mittit
alicui donum. ¶ Admittitur insuper ad ali-
quid quod operetur. Et sic mittitur filius vel
spiritus sanctus: ut alicubi inhabitandus
ut alicubi ad possidendum: ut donum: ut
aliquid scilicet ad effectum conferendum.
Et ideo missio per comparisonem ad ter-
minum reperitur completissime in diuinis
multo magis quam in creaturis. Si autem lo-
quamur de missione in comparatione ad
missum. Si in hijs inferioribus ponit tri-
plicem conditionem imperfectiōis scilicet
separationem: subiectionem et mutationem
que quidem non sunt in diuinis. Est tamen
aliquid perfectionis ibi istis correspondens
Et ratio huius patet sic. In istis inferiori-
bus separatur missus a mittente. Nam cum
mitto aliquem romam quia roma distat a
me ille quem mitto separatur a me. In di-
uinis vero quia deus mittens est ubique nul-
la est distantia: ideo nulla separatio. Loco
tamen huius est missi a mittente egressio:
siue emanatio. ¶ Similiter in hijs inferiori-
bus est in missio subiectio propter differē-
tiam mittentis ad missum: quia missus dif-
fert a mittente in substantia. Sed in diui-
nis non est substantialis differētia. Et ideo
omnia sunt equalis nobilitatis in missio et
mittente. Sic etiam in hijs inferioribus est
in missio

in missio mutatio ppter distantia missi a termino. Quia hoc in diuinis missus nulli loco abest. Ideo non est ibi mutatio sed alicuius effectus de nouo pductio. **¶** De Donat^o scilicet hoc Tho. p^o par. q. 43. eandem sententiam affirmans ita asserit. qd in ratione missionis duo importantur. Quorum vnu est bitudo missi ad eum a quo mittitur. Aliud est bitudo missi ad terminum ad quem mittitur. **¶** Per hoc autem qd aliquis mittitur ostenditur pcessio qda missi a mittente. **¶** Vel huiusmodi sicut dicitur mittitur seruus. **¶** Vel huiusmodi filium ut si filius dicitur mitti regem ad bellandum. **¶** Vel huiusmodi originem ut si dicatur qd flos metis ab arbore. **¶** Ostenditur etiam bitudo termini ad quem mittitur ut aliquando ibi esse incipiat. **¶** Vel quia prius ibi oino non erat qd mittitur. **¶** Vel quia ipse ibi aliquando esse qd prius non erat. **¶** Ad hoc ergo diuine persone venire potest huiusmodi qd importat ex vna parte pcessionem originis a mittente. Et huiusmodi qd importat ex alia parte nouum modum existendi in aliquo. Sicut filius dicitur esse missus a patre in mundum huiusmodi qd incipit esse in mundo visibile per carnem assumptam. Et tunc antea in mundo erat: ut dicitur Joannis p. c. Non ponit ergo missio in diuinis qd sit huiusmodi motu locale. Quare nec ibi est separatio sed sola distinctio originis: neque potest ibi esse minoratio cum non sit a principio mittente aut huiusmodi impium aut huiusmodi psumptum: quia ipse maior et psumptior. Et ut predictum est missio illa non importat nisi pcessionem originis qd est huiusmodi equalitatez. **¶** Sed dubium fuit utrum missio sit qd creatum vel creatum. **¶** Ad quod ita respondet Alexander^o in p^o summe: qd missio siue dicatur actus de patre respectu filii siue de patre et filio respectu ipsius sancti: siue dicatur passive de filio vel ipsi sancto est qd in creatum et idem qd deus. **¶** Nam pcessio spiritus sancti est ipse spiritus sanctus pcedens et scificatio spiritus sancti est ipse spiritus sanctus scificans. Sed missio spiritus sancti est etiam pcessio a patre et filio ad scificandum creaturam: utrumque autem est qd creatum qd est spiritus sanctus: ergo missio qd spiritus sanctus est missus est aliquid creatum. Et eadem ratione missio qua filius mittitur et qua pater mittitur. **¶** Tertium dubium fuit utrum missio dicatur de deo ex tpe vel ab eterno. **¶** Et respondet doctores theologi qd de ex tpe verum Alexander^o in p^o summe dicit qd in missione duo sunt. Est enim ibi principale significatum qd

est qd creatum. Et est ibi aliqd pnotatum. scilicet effectus in rationali creatura qd est qd creatum. **¶** Nam missio est pcessio alicuius persone manifestata in creatura vel manifestatio pcessionis eterne facta rationali creature. **¶** Ratione ergo pnotati qd principale est de missio principalis. **¶** Sed scilicet Tho. in p^o par. vbi. s. dicit. qd in hijs qd importantur originem diuinam personarum est qda dicta attendenda. **¶** Queda enim in sui significatione important solam bitudinem ad principium ut pcessio et exitus. **¶** Queda vero cum bitudine ad principium determinat pcessionis terminum. Quorum qda determinat terminum eternum sicut generatio et spiratio. **¶** Nam generatio est pcessio diuine persone in naturam diuinam. Et spiratio passive accepta importat pcessionem amoris subsistentis. Queda vero cum bitudine ad principium importat terminum temporalem sicut missio et datio. **¶** Mittitur enim aliquid ad hoc ut in aliquid sit: et datur ad hoc ut habeatur. **¶** Personam autem diuinam huiusmodi ab aliqua creatura vel esse nouo modo existendi in ea est qda principale. vnu missio et datio in diuinis dicuntur temporaliter terminum. **¶** Generatio autem et spiratio solam ab eterno. **¶** Pcessio autem et exitus dicuntur in diuinis eterniter et temporaliter. **¶** Nam filius ab eterno pcessit ut sit deus: temporaliter autem ut sit homo huiusmodi missionem visibilem vel ut sit in hoc mundo huiusmodi missionem invisibilem.

¶ De tpe die et hora missionis spiritus sancti. **¶** Secunda consideratio de missione spiritus sancti de temporalitatis. In qua qd tpe missus fuit apostolus poterat derare debemus. **¶** Nam. 50^a. die post christi resurrectionem mysterium istud fuit celebratum. Et huiusmodi qd de pgrue factum esse patet: tunc quia in vestimento sic fuerat figuratum dominum. 50^a. die post quam moyses eduxerat filios israel de egypto descendit deus in igne in monte sinay. Sic et 50^a. die post quam christus traxit patres de israhel descendit spiritus sanctus in linguis ignis. Tunc etiam ut qd in iubileo beneficia populo accipiebat data fuisse multo copiosiora in christi credentibus a spiritu sancto noscantur. **¶** Et enim colligitur ex. 25. c. Levitici. Alio quocumque genario annorum in iubileo debita remittebantur. Ita spiritus sancti gratia in apostolos descendens penitentibus peccata et debita remittunt. Similiter in illo iubileo serui donabantur libertati. Ita nunc spiritus sanctus liberat a fuitute diaboli in specie glie filiorum dei. **¶** Adhuc in eo recuperabant hereditates amissas.

te. Sic spūs scūs est pignus hēditatis nrē
¶ Venit etiā spūs scūs in die dñica vt esset
dies renouationis que fuerat ⁊ creatiōis.
Dñica nāq; die creat⁹ est mūdus. ¶ Hora
adhuc q̄ spūs scūs i aplos descendit fuit tñia:
vt pz et aucte ecclie q̄ cātāt i hymno. Dū
cūtis hora tñia repēte mūd⁹ itonat orātib⁹
aplis deū venisse nūciat. ¶ Idipz habet ex
vbo petri Actū. 2. c. fuit aut ista hora cō
ueniēs. tñ qz spiritus scūs est 3^a in trinita
te psona. tñ qz pmi parētes dicunt i hora
tñia pdidisse grām vt ponit i cōpēdio theo
logie li^o p^o. vñ pueniēs fuit qz eadem hora
aplis redderet. tñ etiā vt inuener qz in tñio
tpe grā dei copiose in mūdū effusa est. Mā
gen^o humanū sub triplici statu decurrere
ponit a doctozib⁹. ¶ p^o legis nature ab
adā vsq; ad moyse. ¶ 2° fuit legis scripte a
moyse vsq; ad xp̄s. ¶ 3° legis grē a xpo vsq;
ad cōpletū numerū electoz. ¶ Tertia pside
ratio de missiōe spūs sci dī q̄litas. Duplex
est missio spūs sci. vna iuisibilis q̄ mittit in
mentē ad scificādū creaturā. Et ista missio
fit ad ibitationē creature rōnalis. Alia est
missio visibilis sicut apparuit sup xp̄s i co
lūbe specie ⁊ sup aplos in linguis igneis.
¶ Qui spm̄ scm̄ inuisibile hīc cupit op⁹ est
vt se pformet aplis in qb⁹ septē pditiones
describunt fuisse. ¶ p^o pditio fuit quia erāt
aio qeti. Et hoc est qd dī Actū. 2. c. Dum
cōplerent dies pētecostes idest dies rege
tionis. Illud eni festū erat ad regem depu
tatū. Ideo dixit deus p Ysaia. c. 60. Super
quē regesceat spūs me⁹ nisi sup humilē ⁊ qe
tū. ¶ 2° erāt apli dilectiōe vniti qd notat cū
dī. Erāt oēs parit. Erāt qdē eis cor vnū et
aia vna. Sicut eni spūs homis nō viuificat
mēbra corporis nisi vnita: sic nec spūs scūs
mēbra spūalia. ¶ 3° erant apli loco secreti.
De hoc subdis in eodē loco. s. in cenaculo.
¶ 4° erāt oīone assidui. Ideo subdis. Erant
pseuerātes vnanimū in oīone. de illis can
tat ecclia. 1. ¶ 5° erāt apli deū venisse nūci
at. ¶ 6° erāt humilitate p̄diti ex eo qz scribit
qz erāt sedētes idest humiles. ¶ 7° erāt pa
ce pūcti: qz erāt in bierlin q̄ iterprat visio
pacis. ¶ 8° erāt p̄tēplatione erecti: p hoc qz
dī qz receperunt spm̄ scm̄ in supiori cenacu
lo. ¶ Qualit̄ aut missio illa visibilis i aplos

fuerit cōpleta declarat Actū. 2. c. vbi dicit
Fact⁹ est repēte de celo sonus tanq̄ adue
niētis spūs vehemētis ⁊ repleuit torā domū
vbi erāt sedētes. Mico^o de lira sedētes idest
manētes eo modo q̄ dī i deuteronomio. c.
2. Sedistis in cades barne multo tpe idest
mansistis. Mā apli tñ erāt in oīone q̄ nō sit
sedēdo sed magis flectēdo genua vel stan
do. ¶ In sup Luce vlt^o xps dixerat eis: Se
dete i ciuitate idest manete q̄sq; iduami
ni ⁊ tute. ex alto. Et apparuerūt illis dispar
tite ligue tanq̄ ignis seditq; supra singu
los eoz ⁊ repleti sunt oēs spū scō. ¶ 3° pos
set aliq; q̄rere. An apli an istā diē accepe
rāt spm̄ scm̄. Et rñdent doctores: qz sic sed
nō i tāta copia. Cū eni fuerūt vocati ad xpi
seqlā ⁊ aplatū receperūt spm̄ sc̄tū ad pro
piā iustificatiōē ⁊ psonalē pfectionē. Qñ
aut misit eos ad p̄dicandū an suā passiōē
tūc receperūt spūs scūs ad infirmoz curatio
nē ⁊ miraculoz opationē. dedit nāq; ptatē
illis curādi lāguores ciciēdi demones. Si
cut patet mathei. 10. c. 33 qñ iussit et
dixit eis. Accipite spūs scūs: tūc receperūt
eū ad pctōz remissionē ⁊ sacroꝝ ministratio
nem. ¶ Et vt refert Aug^o. 4. li^o de trinitate
flatus ille corporeus subā spūs sci nō fuit
sed demonstratio p p̄gruā significationē nō
tñ a p̄e sed a filio pcedere spūs scūs. ¶ Et
spūs scūs ibi hō accipit. put est tñia in trini
tate psona: sed p dono spūs sci: vt sit sensus
accipite spūs scūs. i. donū spūs sci: put expo
nit p̄ philippus de mōte calerio in euāgē
Joānis. Ista hō die apli receperūt spūs scūs
enī ad hñdā itelligentiā scripturaz vt de
clarabim⁹ in seq̄nti mysterio ⁊ noticiā oīuz
linguaz ad audaciā ⁊ fortitudinē ad oīum
meritoz plenitudinē: ad p̄dicatiōē euāgē
lij: ad tolerationē martyrij: ad p̄uersionem
pploꝝ ⁊ coruscationē miraculoꝝ. Ergo reple
ti sūt nō solū plenitudie sufficiētie sed etiā
plenitudine redūdantie.

¶ Qd apli faciēte spū scō loq̄bant varijs
linguis ⁊ acceperūt sciaz diuinaz rez atq;
fortes facti fuerūt vt nō timerēt cruciatus
neq; mortē. Cap. 3^m.
¶ Ernū mysteriū p̄tēplādū de spū scō
dī opationis. Int̄ cetera q̄ppe stupē
da q̄ in aplis est opat⁹: sūt p̄cipua ⁊ singu

larissima tria:

C p^m fuit locutio:

C 2^m illustratio.

C 3^m fortificatio.

C Primum op^o mirabile fuit locutio. Naz
stati fecit illos loq^o idiomata oiu^z gentiu^z: q^z
tm antea noⁿ didicerat. Et lz qda dice^r volue
runt q^z apli lingua p^oria loq^ontes intellige
bant ab audientib^z ac si eoz idiomata p^ofer
ret. Tñ xio: est snia illoz q^z tenet q^z ipi apli
varia linguaz gnā p^o spūz scūz didicerunt
Tñ ecclia de ipis cātar. linguis loquūtur
oiuz turbe panēt gētiliū musto madere de
purat q^z sps repluerat. Et Actū. 2. c. scri
bit. Ceperūt loq^o varijs lingujs. put sps sā
et dabat eloq^o illis. Erāt aut i hierl^z bitan
tes iudei viri religiosi. i. i cultu viuiū deuo
ti fm^o Mico^m de lira ex oi natiōe q^z sub celo
est q^z puenērāt i hierl^z rōne fisti. Mā iudei
captiuati p salmanasr regē assyrioz nō re
dierūt in iudeā. Sifr captiuati p regē chal
deoz nō redierūt oēs q^zuis haberēt licētiā
redeūdi. sz remāserūt multi amore filioz
q^z genuerāt ibi z possessionū q^z acq^oierāt
Abulū adhuc captiuati p anthiocū regem
grecoz z diuersis gētib^z vēditi remāserūt.
Terūm aliq^z eoz magis deuoti pp^o reuerē
tiā tēpli remeabant aliq^z i hierl^z maxime
i solēnitatib^z magnis q^zru vna erat solēni
tas pētecostes. Et d^z pētecostes a pēta qd
est qnqz z coste qd est decē. So^a nāqz die a
pāsehate celeberrima erat apud iudeos in
memoriā bñficij legis date que fuit data i
mōte sinay. So^a die vt sup^o tactū est post q^z
filij isrl^z egressi sūt de egypto. Scā igit hac
voce. i. sps rebenētis vl vēti vel tonitru:
q^z ab alijs audita fuit vel aplōz z alioz cū
eis existētū deu voce magna laudātiuz: q^z
pus timore ducti nō audebāt loq^o: puenit
multitudo z mēte pfusa ē. i. stupefca: q^zniā
audiebāt multisqz ligua sua illos loq^ontes
dicebāt aut cū admiratiōe. Mōne ecce oēs
isti q^z loquunt galilei sūt. Et quō nos audi
uimus vnusqz ligua n^oaz in q^z nati su
mus: parthi: z medi: z belamite: z q^z hitāt
mesopotamiā: iudeā: z capadeciā: pōthū:
z asīā: frigiā: z pāphiliā: egyptū z partes li
bie q^z ē circa cirenē z aduene romani. Et di
cunt hic romani aduene pot^o q^z alij: tū qz

a remotiorib^z partib^z venerūt: tū qz mare
trāficerāt. q^z Iudei qz z p^oseliti. i. pueri de
gētilitate ad iudaismū: cretes z arabes au
ditim^o eos loq^ontes nris liguis magnalia
dei. Alij aut irridētes dicebāt qz multo ple
ni sūt: p q^z cātar ecclia. Musto madere
deputāt q^z sps repluerat. Tñ petr^o xitātē
rei p scripturas declarauit. Et illa die appo
site sūt idest baptizate z ad numez fidelū
pgregate aie circiter tria milia. **C** Secūdu
op^o mirabile qd sps scūs in aplis fuit opa
tus illustratio d^z. Mā intellectū eoz illumia
uit vt de diuinis q^z ad salutē sūt necessaria:
nihil penit^o i^ograret. hoc p^omiserat eis xps.
Cū dixit Joānis. i. 4. c. Paraclit^o aut spūs
scūs quē mittet p^o i noie meo ille vos doce
bit oia z suggeret vobis oia q^zcuqz dixerō
vobis. q^z Et. i. 6. c. Cū venerit ille sps xitatis
docebit vos oēs xitātē. q^z Et Luce. 21. c. Ego
dabo vobis os z sapiāz cui nō poterūt cō
tradidere aduersarij v^o. Res est pfecto stu
pēda q^z tā celerit absqz doctore ipi sci sūt
la pñtia noticiā apli plenissimā acceperūt
de oib^z q^z a moyse z pphib^z fuerāt pscripta.
q^z Mic^o Micro^o ad paulinū ait. Pharisei stu
pēt i doctrina dñi z mirant i petro z ioāne
quō legē sciāt cū lras non didicerūt. Quic
qd eni alijs exercitatio z quotidiana i lege
dñi meditatio tribuē solet ill^z sps scūs sug
gerebat z erat iux^o qd scriptū est docibiles
deo: q^znimo de secretis diuis magis fuerūt
illuminati q^z pphete vetis testamēti z i ma
iori plenitudine g^zaz sps sci receperūt atqz
donū pphetiādi excellēt^o huerūt. q^z 2° aut
apli pphic munē fuerūt p^odn pz actū. 2. c.
5. c. 6. c. xi. c. 13. c. 17. c. Tāta āt fuit illis vis
doctrine q^z in oēs gētes z natiōes mūdi p
eos lux xitatis cōsulit. **C** Tertiū op^o mira
bile qd sps scūs opat^o ē i aplis d^z fortifica
tio. qz corda eoz adeo fortificauit vt nullo ti
more nullo troze nulla qz cōminatiōe a xpi
p^odicatiōe retardarent. Id i fmone q^z legit i
off^o aplōz Grego^o ait. Scriptū ē. Sps dñi
ornauit celos. Ornāmēta eni celoz sūt vir
tutes p^odicatiū. Que videlicet ornāmēta
Paulus enumerat dicēs. Alij daf per spū
ritum smō sapie. Alij smō scie fm eūdem
spirituz. Alij fides in eodē spū. Alij gratia
sanitatum in vno spiritu. Et infra. Quot

sunt bona p̄dicantū tot sunt ornāmēta ce-
loꝝ. Hinc rursus scriptū est. Verbo dñi ce-
li firmati sunt ⁊ spū oris ei⁹ ois virt⁹ eorū.
Hūc enī dñi fili⁹ est p̄is. Sed eisdē celos
videlicet scōs ap̄los vt tota simul trinitas
ostēdat op̄ata rep̄te de sci spūs diuinitate
adiūgūt. Et spū oris ei⁹ ois virt⁹ eorū. Celos
igit virtus de spū supra est: qz mūdi hui⁹
p̄cātib⁹ p̄traire nō p̄sumerēt nisi eos sci spūs
fortitudo solidasset. Quales nāqz docto-
res scē ecclie aī aduentū hui⁹ spūs fuerit
scimus ⁊ post aduentū illius cui⁹ fortitudi-
nis facti sunt p̄spicim⁹. Certe ip̄e pastor ec-
clesie petrus q̄ste debilitatis q̄steqz forti-
tudis aī adueniūt hui⁹ spūs fuerit ancilla
hostiaria requisita dicat: vna enī mulieris vo-
cē p̄cussus dū mori timuit vitā negauit. Et
tūc petrus negauit i terra cū latro p̄stibat
in cruce. Sed vir iste tāte formidis qualis
post aduentū spūs existat audiam⁹. Sit p̄uē-
tus maḡstruū atqz senioꝝ. Lesis denūcia-
tur ap̄lis ne in noīe iesu loq̄ debeant. Pe-
trus magna auctē r̄ndit. Obēdīre oportet
deo magis q̄z hoīb⁹. Et rurū. Si in p̄spe-
ctu dñi iustū est vos potius audire q̄z deū
iudicare. Libens b̄tūs andreas p̄secutori-
bus suis r̄ndit. Tāto enī ero regi meo acce-
ptioꝝ q̄sto pro eius noīe fiero p̄manēs in
tormentis p̄stantioꝝ. Nō enī possum⁹ q̄ au-
diuimus ⁊ vidim⁹ nō loq̄. Et illi qdē ibant
gaudētes a p̄spectu consilij: qm̄ digni b̄ti
sūt pro nomīe iesu p̄tuneliā pati. Nec ille.
¶ Secur⁹ ⁊ gaudēs ad crucē p̄perauit pe-
trus. Ita ⁊ fr̄ eius andreas: qz spūs scūs
erat in eis. Sic ⁊ ap̄li ceteri mortē violentā
letātē tulerūt: qz spūs scūs oēm ab eis tī-
morē eiecerat. Nec tñ ap̄li hēc fortitudo
sup̄nalr tributa est. Quinimo ⁊ scis vt sic
dicā inumeris p̄fessorib⁹ virgīb⁹ ⁊ mar-

tyrib⁹. Quis nā fecit t̄paliū bonoꝝ con-
tēptores eos qui xpm nuduz nudi secuti
sunt nisi spūs scūs. Quis bitare fecit in so-
litudine in speluncis amicos dei: vigilan-
tes orantes ⁊ carnē durissimis ieiunijs di-
sciplinis ⁊ s̄beribus affligētes: nisi spūs
scūs. Quis deniqz fecit martyres aīo iūre
pido tot illata tormēta exquisitissima crucia-
tū gnā p̄peti nisi spūs scūs. Ubi admira-
ri plurimū simul ⁊ in fide p̄solidari debe-
mus dū sup̄radicta oīa in sexu fragili mu-
liē iueniri p̄spicimus. O vere stupēda vir-
tus spūs sci que tot hoīes sup̄a hoīes ele-
uauit. O gr̄a dei electis copiosissime dispē-
sata que terrenos hoīes celestes effecit. O
fons indeficēs bonitatis dei ad quē cuncti
mortales p̄tingere securi debent: qm̄ vt in-
quit Cyprīanus in eplā ad donatū. P̄pro-
fluens largiter spūs nullis finibus p̄mi-
tur nec vllis cohercētib⁹ claustris ita cer-
ta metax spacia refrenat. Adana t̄iugiter:
exuberat affluenter. Nāqz tñ pectus sitiāt
⁊ pateat. Tantū illuc fidei capācis afferi
mus. tantū inde gr̄e inundātis haurim⁹.
Nec ille. Sup̄plici cor de igit postulemus:
vt pijsim⁹ deus spū sancto suo repleat cor-
da n̄ra. Qui sit benedictus in secula secu-
loꝝ Amen. **¶ J M J S.**

¶ Explicit quadragesimale de peccatis ce-
ptū in ciuitate Vitiqz cōpletuz ad lau-
dē ⁊ gl̄iam oīpotētis dei ⁊ virginis gl̄iosē
Marie ac b̄tissimi p̄is Francisci ⁊ noui s̄a-
cti Bonauenture Amen. Finitū est anno
dñi. i. 483. die. 9. mensis octobris hora ve-
spertina. Et ip̄essū Venetijs per Andream
de torclanis de Asula: Anno dñi. i. 488. die
5. kal. octobris.

**Ad Reuerendissimū dñm Joannē de Aragonia sancte Romane
ecclesie. rē. sancti Adriani presbyterum cardinalem.**

Cōsideranti sepe numero mihi ac memoria reuoluenti Reuerendissime pater ac illu^{me}
dine funestas mortaliū clades ob truculentes belloy calamitates et seuissimas pestes:
quibus tot illustribus viris destitute remiserint plurime ciuitates italie: et que dom^o
magnis vndiqz familijs replere crāt: nunc sine habitatoribus corruere videant. qd qz
mirabilius pfecto est paucis qui supuixerunt hoibus: etiā in nostra que olim magna
grecia dicebat patria adeo fertili vt non modo plerisqz vrbibus sed regionibus solita
fuerit ex suarum frugum copia puidere: tanta supuenerit terre sterilitas qz tam vix po
tuimus vita comite ptransire. In mētem venit hec oia ad iustū dei iudiciū referre: qui
de sceleribus tota quibus italia corrupta est sumat vltionē. Ab eo enim tpe quo diui
nus ille pceco Bernardinus cepit latinis predicare arguens vicia ppolo in hac vsqz
die ex nōnullis quos ad bene beateqz viuendū puertit paucos pseuerasse videm: ac
tandē crescente in humanis cordibus malignitate ad vomitū oēs redyisse. Et non est
qui faciat bonū non est vsqz ad vnum. Iā in cōmunem publicūqz vsū occidentis secula
li prauitas et obscena xpianoy flagicia deuenerūt. Nā sine rubore cognite ipicitatis ac
timore dei apta fronte a multis ipudentissime conueniuntur et eriguntur vsure violētes
rapine et extorquendi eris causā fraudes doliqz damnatissima quoqz simoniace labis
impunisqz licētia quadā sub coaptatione verboy ac pontificij iuris legisqz civilis acco
modatione malitiosae in interpretatione etiā publico sub iudice repetunt: quo fit vt in
mendacia falsaqz testimonia atqz piuria labant necesse sit. Iusticia hō qzuis oīz ore
laudet oīum tñ alget operibus tñqz sibi nihil rei quā multū nomis et plus iniurie vē
dicauit: Nihil etiā frequētius est in vsu qz in sanctos deūqz ipsum blasphemie ac male
dicta quibus et superi et maiores nam parētēqz passim et idiferenter afficiunt. Quid
de vanitatibus referā inutilibusqz ornamentis ac sumptibus. Nemo est qui nō dica
quare sed antecellere velit vicinos honoribus ac magnificētia: vnde frequenter pū
git vt cōmitti viris nequeant paupate et coacte nōnumqz psepibus pstant turpe lu
crum supba emulacione sectantes. Deo preterea explendis pro sua voluntate libidi
nibus vacare innitiqz videmus. Dis vt ppheta inqt caro corripit viā suā. Contēptui
habētur sacra oia: dei cultus et ecclesiastice dignitates apud pncipes magistratusqz se
culares nullo habētur pēcio. Nec curare deū credunt mortalia quēqz. Religiones au
tē sunt oibus vilipēdio: viduay nocere: pupillozūqz ac orphanoy ciuitatus ac pia oīz
vota qui hoc in mundo esuriunt et sitiunt iusticiā equissimi iudicis magni dei iracundi
am furoreqz aduersus ipia hec nostra tpa concitarunt. Que oia cū sanctissimus in xpo
pater et dñs noster clemētissimus Xistus diuina puidētia papa quartus ex pastoralis
officij debito vigili cure pcurreret strax incurribus quibus romanus grex quē pce
teris intrinseca charitate psequitur volens occurrere postqz restitutā illustratāqz vrbē
ad reformāda ingenia adqz illustrādas moribus hoīum mentes sese conuertens lūo
vocauit me suauissimis lris suis de peccatoy grauitatibus quibus humana infirmi
tas pmitur pro viriū mearum facultate dictū romanūqz pplm ac oēs qui romanani
sequuntur curiā suis sceleribus argutū. **C**lorioso igitur nomini tuo qui apud so
roziū vngarie regez serenissimū aplica legatione fungēs. Instituto huic meo interesse
non potes: ipsos sermones meos ob debitam in te obseruantiaz seruitutēqz iccirco di
taui: vt correcti et emēdati vbi oportuerit sapiētia tua litterarūqz munimētis cōmēda
ti nō roman^o modo sed oibus christi fidelibus et posteris quoqz essent pfuturi in qui
bus nō eloqntie fūco vex sapientie documentis vtēdū censui quo plane oēs intellige
rent que seipsa satis ornata est veritate. Sume igit pful optime opusculū hoc nfm qd
pro animi recreatione tui quōqz legere ac repetere digneris: qui me predicantem tua

presens benignitate audire plurimum delectatus es. Et bene vale virtutum omnium
decus et speculum ecclesie dei.

Tabula sermonum et capitulorum. Incipit.

Innotu
Et primo dominica septuagesime: de numero dānatorum propter eorum peccata. Sermo primus. char. 2.

Quod multiplex ex hominibus erant dānati: quod saluandi propter illorum peccata: et qualiter numerus electorum erit grādis absolute: sed exiguus et paruus respectu eterni. Cap. primum. 12.

Quod dānatio reproborum non repugnat bonitati nec charitati neque voluntati summi dei. Sicut quidam falso conati sunt persuadere. Cap. secundum. 3.

Quod solus deus cognoscit numerum electorum: et de assumendis ad ordines angelorum. Cap. tertium. 4.

Innotu
Dominica 11^a. De tribus nocumētis peccati mortalis propter quod merito unusquisque peccata vitare debet. Sermo secundus. 4.

Quod peccatum facit hominis voluntatem malignam que a deo data est homini bona: sed sit ad bonum et malum flexibilis. Et qualiter omne peccatum est voluntarium. Cap. primum. 5.

Quod peccatum puerit hominis rationem et rationalem creaturam vilificat facitque silem bestiarum: et de multiplici rationis consideratione. Cap. 2^m. 6.

Quod peccatum facit hominem finis: quoniam non a libtas est vite secundum naturam: et quoniam libtas est magni facienda precipue libtas animi. Cap. tertium. 8.

Innotu
Dominica quinquagesime de penis temporalibus sepiissime aduenientibus propter peccata. Sermo tertius. 3.

Quod pene temporales. scilicet pestilentie guerre famces terremotus et similia: immittuntur a iusto deo propter iniquitates et scelera populorum. Cap. primum. 9.

Quod deus non semper punit in hac vita peccatores: et quod iuste illis tribuit et rationabili sua dona et beneficia. Cap. 2^m. 9.

Quare deus dum propter peccata temporales penas immitit: et etiam pre sepe suos amicos et suos affligit: et non semper bonis largitur bona in vita presentis. Cap. 3^m. 10.

Innotu
Feria 4^a cinerum. De tribus nocumētis peccati: propter que unusquisque peccato existens ad penitentiam reuertere debet. Sermo quartus. 11.

Quod propter peccatum anima separatur a deo non solum propter multa: sed etiam propter unum mortale: et quod graue dānum sit ista separatio. Cap. primum. 11.

Quod peccatum facit hominem fatuum: et quod stulticia triplex est. Cap. 2^m. 12.

Quod peccatum tristat mentes peccatorum dum ad se redeunt sicut e converso: et ita letificat animam. Cap. 3^m. 13.

Feria 5^a post hebdomadam. De friuola ac debili excusatione peccati. Sermo quintus. 13.

Quod nulla est excusatio eorum qui dicunt deum esse causam peccati. Et quare deus permittit mala fieri: et an possit precipere mala. Cap. primum. 13.

Quod irrationabilis est excusatio peccati cum hominum culpa refertur ad infirmitatem fidei: quod liber arbitrii astringit non possunt neque ad bonum neque ad malum. Cap. 2^m. 14.

Quod non valet excusatio eorum qui dicunt causam peccati fore naturam inclinantem cum ex parte anime ipsa semper inclinet ad bonum. Cap. 3^m. 15.

Feria 6^a post hebdomadam in 11^a. De excusatione peccati qua se tueri quidam putant ex ipsa consuetudine: et de mysterijs consuetudinis. Sermo sextus. 15.

Quod consuetudo peccandi auget peccatum non excusat: et qualiter mala consuetudo inducit in animam facilitatem ad peccandum: difficultatem ad penitendum: et obligationem ad patientiam. Cap. primum. 15.

Quod multe sunt consuetudines reprobate de quibus fit expressa mentio in iure. Sicut patet in sex consuetudinibus quod hoc loco ponuntur dimissis alijs. Cap. 2^m. 16.

Quod consuetudo rationabilis quod non est contra aliquam legem divinam vel humanam observanda est rationalis quod specialis. Cap. 3^m. 16.

Sabbato prime hebdomade. De gravitate peccati. Et quod unum peccatum est altero gravius ratione persone et obiecti: ut nocumēti. Sermo septimus. 17.

Quod gravius peccant eodem genere peccati docti quam indocti: et superiores quam inferiores: et illi etiam qui peccant cum magis improbat voluntate. Cap. primum. 18.

Quod culpa tanto est gravior quam to persona peccatrix quam peccat est dignior. Et sic peccat in deum in proximum et in seipsum. Cap. secundum. 18.

Supbia dno

Quod vnu peccatu est altero graui⁹ ratione
ocurrunt: et qualr nocumetu se pot hie ad
peccatu tripliciter. Cap. tertiu. .18.
C Bñca p⁹ in. xl. De supbia dno⁹ et po⁹
tentum. Sermo octauus. .19.

Qualiter supbi dñi contemnunt deum nō
reputando ipsum supiozem: et transgredie
do diuina pcepta ac dei iudicia vilipen
dendo. Cap. p⁹imum. .19.

Quod principes et dñi supbi ptenunt eccliaz
parupedētes illi⁹ ptatē que est supra oēm
ptatē tpalē et itromittētes se de spūalibus
officijs et bñficijs: atqz censurā ecclesie pro
nihilō ducentes. Cap. scdm. .20.

Quod principes et superbi domini contem
nunt suos p⁹imos male et negligenter gu
bernando subditos et grauando illos inde
bite atqz conuerfando cum nimia continē
tia. Cap. tertiu. .23.

C Feria scda scde hebde. xl. De iudicio ge
nerali q⁹ terreri possunt et debēt mētes sup
bo⁹. Sermo nonus. .24.

De mira excellentia xpi qui sedet ad dexte
rā p⁹is et veniet in iudiciu cum triumpho
longe pstantio: triumpho romanorum:
quē vifuri sunt omnes in maiestate. Cap.
p⁹imum. .24.

Quod cōparebūt differēter in iudicio electi et
reprobi: et qualr pvincunt increduli ex p⁹i
mo aduētu xpi vt etiā credant scdm. Et de
tpe iudicij. Cap. scdm. .26.

Quod dura erit et terribilis shia xpi cōtra dā
natos quos expellet a se cum maledictioe
deputando eis habitationē ppetuā i igne
infernī. Cap. tertiu. .27.

C Feria 3^a hebde. De causis ex qb⁹ ho
mines inflant supbia. Sermo decim⁹. .27.
Quod mlti efficiunt supbi ppter nobilitatē
originis vel pūe cū mī vera nobilitas i vir
tute consistit. Cap. p⁹imum. .27.

Quod multi efficiuntur supbi ppter fortitudi
nē corporis q⁹ cōparat hoīem bestijs: et su
perat a fortitudine ai atqz in illa p⁹idētes
exponit periculis. Cap. scdm. .28.

Quod multi fiūt supbi estimātes plus debi
t o suū intellectū sprenendo p⁹imos ac dei
obliuiscendo. Cap. tertiu. .29.

C Feria 4ª hebde. De supbia curiosorū
que in triplici curiositate p⁹ecipue cōsistit

Sermo vndecimus. .30.

De curiositate eor⁹ q ob supbiā q⁹rūt scire
aut a q⁹ nō decet aut id quod sciri nō debz
aut nō ad debitu finē. Cap. p⁹imū. .30.

Quod curiosi ex supbia sprenunt veritatē
dñi scribitur vl narratur absqz lenocinio
v⁹ bo⁹: et q⁹ potest esse doctrina sine eloqn
tia i³ eloquentia cum doctrina sit commē
dabilis. Cap. 1^m. .31.

Quod curiosi ex supbia corporis eos sc⁹sus ad
vana dirigunt et illicita et p⁹ecipue in specta
culorū inspectione. Cap. 3^m. .32.

C Feria qnta 2ª hebdomade. De superbia
mulierū scis tēperate et modeste recitādu
ne patiātur ille q humiles sunt et virtuosē.
Sermo vndecimus. .32.

Quod mulieres supbe nolūt subesse viris et
ab illis dirigi et regulari. Cap. p⁹imū. .32.

Quod mulieres supbe excedunt modū et re
gulā in ornatu et cultu corporis ac pompa
vestimentorū. Cap. scdm. .33.

Quod mulieres supbe sūt in sua puerfatioe
graves atqz alijs moleste. Cap. 3^m. .34.

C Feria sexta 2^a hebdomade. De superbia
prothoplaustorū et lapsu humane nature.
Sermo tertius decimus. .34.

Qualr vera sūt que dicuntur de lapsu hu
mane nature ad quē cooperat⁹ fuit diabo
lus quem recte p⁹misit deus hominem im
pugnare. Cap. p⁹imū. .35.

Quod peccatum ade fuit grauius pctis alio
rum hominū et peccato mulieris. s. eue qd
nihilominus superatur in grauitate a pec
cato diaboli. Cap. 2^m. .36.

Quod humanū genus p⁹grue reparatum est
per viā satisfactiois que cū nō foret possi
bilis nec hoī nec angelo facta est per xpm
deū et hoīem. Cap. 3^m. .37.

C Sabbato 2ª hebde. De scissima humili
tate. Sermo qrtusdecimus. .38.

Quod volenti humilitatē hīe necessaria est
cognitio dei et suiipsi ac p⁹imi in q⁹rū q⁹li
bet tria sunt p⁹sideranda. Cap. p⁹imū. .38.

Qualr inducunt nos ad humilitatē exor
tationes scripturarū et g⁹a humilitatis atqz
exēplū dñi n⁹i iesu xpi: qui nos xbo et exē
plo humilitatē docet. Cap. 1^m. .39.

Quod i³ sūt regule obseruāde ab hīs q
humiles esse volunt q⁹ dici etiā possūt duo

Iudicio g⁹ati

I cas supbia

*Supbia curiosorū et
superbia*

*Supbia
mulierū*

*I xpo
Adā et
serpente
para*

I m⁹ m⁹ m⁹

Supbia deci signa de humilitatis. Cap. tertium. 40.
Supbia Quid sit in quadragesima. De superbia
 superstitiosorum. Sermo quintusdecimus
 in ordine. 41.
 Quid superstitiosa est diuinitas que fit vel per
 somnia vel per auguria vel per iudicia astro-
 logorum cum ipsi presumunt ea que dei sunt pre-
 nunciare. Cap. primum. 41.
 Quid superstitiosa est obseruantia carminum
 et portationis breuium atque temporum.
 Cap. secundum. 43.
 Quid multi sunt diabolo confederati responsum
 ab eis in imaginibus querentes vel illos
 refrigerantes et nonnulli expresse profiteri
 tes. Cap. tertium. 44.
Idolatrie Quid sit in tertia hebdomade. De superbia infide-
 lium idolatrarum Mahumethanorum et indeorum
 qui omnes moriuntur eterna morte. Sermo
 decimus sextus. 45.
 Quid idolatre a deo reprobati sunt propter il-
 lorum superbiam: et de origine ac dilata-
 tione idolatrie: et de grauitate illius peccati.
 Cap. primum. 45.
 Quid saraceni et quilibet de secta Mahume-
 thi moriuntur morte gehenne: et de illarum gen-
 tium seductione: et qualiter a christianis debent
 evitari. Cap. secundum. 47.
 Quid iudei omnes christi negantes moriuntur in pec-
 catis suis: qui tamen tolerandi sunt et blanditijs
 ad fidem alliciendi atque cogendi ut fuerit regu-
 las ab ecclesia ordinatas. Cap. tertium. 48.
Idolatrie Quid sit in tertia hebdomade. De superbia
 transgressorum legis canonice. Sermo deci-
 mus septimus. 50.
 Quid omnes christiani obligantur ad obseruandam
 legem canonicam in qua dantur quod plura
 precepta. Cap. primum. 50.
 Quid lex humana ex rationabili causa finit
 ea que occurrere possunt mutatur rationa-
 biliter. Cap. secundum. 51.
 Quid in lege positua rationalis est dispen-
 satio que fit vel ex utilitate vel ex necessita-
 te. Cap. tertium. 52.
Idolatrie Quid sit in quarta hebdomade. De super-
 bia transgressorum legis civilis. Sermo deci-
 mus octauus. 53.
 Quid est lex et de actibus legis atque de illius
 necessitate. Cap. primum. 53.
 Quid civiles leges iuste sunt seruande: et quod

aliqui licet facere propter verba legis: et qualiter
 melior est ciuitati bonus miles sine lege:
 quam lex sine ministro. Cap. secundum. 54.
 Quid multe sunt leges civiles reprobate et
 alie autenticata: quedam vero abrogate:
 que non dedignantur sacros canones imi-
 tari. Cap. tertium. 56.
 Quid sit in quarta hebdomade. De superbia heretico-
 rum. Sermo decimus nonus. 56.
 Quid quinque conditiones requiruntur ad
 hoc ut quis proprie dicatur hereticus. Cap.
 primum. 56.
 Quid multe faciunt hereticorum secte si
 dei veritate impugnant: tamen hodie
 quinque sunt que multos inuoluunt in ita-
 lia. Cap. secundum. 57.
 Quid heretici puniuntur quincuplici pena.
 Cap. tertium. 58.
 Quid sit in sexta hebdomade. De super-
 bia ingratorum et erga deum quam erga homines.
 Sermo vigesimus. 59.
 Quid est ingratitudo: et de gradibus eius:
 et quomodo nullus ingratus potest se excu-
 sare. Cap. primum. 60.
 Quid ingratitudo reprehenditur ab auctoritate
 te legum civilium et historia gentiliu: et exemplo
 brutorum animalium. Cap. secundum. 61.
 Quid propter ingratitudinem auferuntur bo-
 na et oriuntur mala et subtrahuntur promissa
 beneficia. Cap. tertium. 62.
 Quid sit in sexta hebdomade. De superbia
 spernentium christianum et in suo sensu confidentium.
 Sermo vigesimus primus. 63.
 Quid commendatur christianum voce omnium
 scripturarum. Et de septem generibus con-
 filiorum. Cap. primum. 63.
 De quibus non est consilium exquirendum
 de quo datur septem regule negative: et quod
 consilium est de rebus dubijs et arduis.
 Cap. secundum. 65.
 De septem conditionibus christianum ut recte fiat
 ac salubriter. Cap. tertium. 65.
 Quid sit in quarta hebdomade. De superbia scis-
 maticorum. Sermo vigesimus secundus. 66.
 Quid est scisma: et in quo differt ab heresi
 et quomodo est una ecclesia vniuersalis: et
 ecclesia romana est caput omnium ecclesia-
 rum: cui preest papa vicarius christi et de
 multis scismatibus que fuerunt elapsis re

Tractatus

*Tractatus ergo de
superbia*

Tractatus

Tractatus

poribus. Cap. p^m. 66.
 Quid scilicet est graue peccatū: et de cōpara
 tione eius ad idolatriā. Cap. 2^m. 67.
 Quid scismatici priuant p^{ri}ate ordinis: iuris
 dictionis: et administrationis. Cap. tertiu^m. 68.
 ¶ Feria 1^a q^uarte hebdomade. De pctō ire.
 Sermo vigesimus tertiu^m. 69.
 Quid peccatū ille q^u omitterit irasci vbi et q^u de
 beret irasci. Cap. primum. 69.
 Quid ira que est sⁱⁿ ratione: que dicitur ira
 per zelum est commendabilis et virtuos^a.
 Cap. secundū. 69.
 Quid ira inordinata peccatum est: et de spe
 ciebus et gradibus et nocuentis eius.
 Cap. tertiu^m. 70.
 ¶ Feria 3^a 4^a hebdomade. De correptione
 sⁱⁿna. Sermo vigesimus q^urtus. 71.
 Qualit^{er} corripere. primū peccatorē est p^{re} /
 ceptū affirmatiuū quod oēs obligat etiā et
 peccatores: et quō inferiores corrigere pos
 sunt superiores. Cap. primus. 72.
 De triplici conditiōe que seruanda ē in cor
 reptione fraterna: vt fiat debito modo. Cap.
 secundum. 73.
 Quid est differentia inter denunciationem et
 accusationē: et de modo fraterne correptionis.
 Cap. tertium. 74.
 ¶ Feria q^uarta quarte hebdomade. De scā
 dalo phariseor^{um} et alior^{um}. Sermo vigesimus
 quintus. 74.
 Quid est scandalum: et de triplici scandalo
 scilicet actiui passiuo et occasionato. Cap.
 primum. 74.
 Quō spūalia bona que non sunt de neces
 sitate salutis aliquando omittenda sūt pro
 pter scandalum. Cap. secundum. 75.
 Quid spūalia bona et si non semper tamen
 quandoq^{ue} dimittenda sunt p^{ro}pter scanda
 lum. Cap. tertiu^m. 76.
 ¶ Feria quinta quarte hebdomade. De
 tribus effectibus ire: scilicet murmuratio
 ne: clamore et rixa. Sermo vigesimus sex
 tus. 77.
 De murmuratiōe que fit p^{ro}ter sociū et su
 periores et deū. et de gravitate huius pecca
 ti ac punitione. Cap. primum. 77.
 De triplici clamore scilicet orantiū et hor
 ribiliter peccantium atq^{ue} irascentium qui

turbant domum vxorem et familiam. Cap.
 secundum. 78.
 De rixa et defensione sui ac pugnantib^{us} in
 duello: et de civili bello. Cap. tertium. 79.
 ¶ Feria sexta quarte hebdomade. De ho
 micidio. Sermo vigesimus septimus et no
 uus. 80.
 Quid crudeles sunt qui se interficiūt aut ino
 centes aut parentes. Cap. primum. 80.
 Quid grauiter peccant interficiētes reos au
 ctoritate propria: et viri interficientes vx
 res: et mulieres querentes aborsū. Cap.
 secundum. 80.
 De irregularitate que contrahitur p^{ro}pter
 homicidiū et duodecim documentis circa bu
 iusmodi irregularitatē. Cap. tertium. 81.
 ¶ Sabbato quarte hebdomade. De luxu
 ria fornicator^{um} siue de fornicatiōe simplici.
 Sermo vigesimus octauus. 81.
 Quid fornicatio aliquando dicit^{ur} idolatria:
 aliqui oē peccatū mortale: aliqui inūdicia
 luxurie et stricte concubitus soluti cu^m solu
 ta. Cap. primum. 81.
 Quid triplici obiectione conantur fornicato
 res probare fornicationem simplicem non
 esse peccatum: et de solutione predictarum
 obiectionum. Cap. secundum. 83.
 Quid probari potest fornicationem esse pec
 catum auctoritate: ratione: et exemplo.
 Cap. tertium. 83.
 ¶ Dominica quarta in q^udragesima. De
 luxuria sodomitarum. Sermo vigesimus
 nonus. et valde necessarius sed modeste re
 citandus. 84.
 Quid decē sunt noīa vicij sodomitici ex qui
 bus deprehendi p^ot grauitas et enormi
 tas tanti sceleris. Cap. primum. 84.
 De septem conditionibus sodomitarum:
 quibus correspondēt septē q^u fuerunt in
 punitione illo^{rum}. Cap. secundum. 84.
 Quid omnes leges puniunt pessimos sodo
 mitas. Cap. tertium. 85.
 ¶ Feria secunda quarte hebdomade. De
 luxuria incestuosor^{um}. Sermo trigesim^{us}. 85.
 Quomodo committitur incestus in consā
 guinitate: in affinitate: et compaternitate.
 Cap. p^{ri}mu^s. 85.
 Quid incestus prohibetur tum vt seruetur

¶ ira

¶ correct. Hoderne

¶ scandalo

¶ effectus ira

*¶ homici
dio*

*¶ luxuria
¶ fornicatio*

¶ sodomia

¶ incestus

bono: parentibus: tum vt extingatur de
caso peccati: tū etiā vt p̄trahat m̄fimoniu
et amicitia cum extraneis. Cap. secundū. 87.
Qualiter punitus est incestus: vt patet in
multis exemplis. Cap. tertium. 87.

De accidia
C̄ feria t̄tia q̄nte hebdomade. De pecca
to accidie. Sermo vigesim⁹ p̄mus. 88.
Qd accidia est tristitia et tedium bene ope
randi. Et de triplici tedio. Cap. primus. 88.
Qd accidia aliquando oritur ex cōplexio
ne corporis et inordinatione cibi et instiga
tione diaboli. Cap. secundum. 88.

Qd homo potest fugere accidiam per ora
tionem et meditationem ac frequentationē
sacramenti. Cap. tertium. 89.

C̄ feria quarta quinte hebdomade. De
negligentia prelatorum et episcoporum. Ser
mo trigessimus secundus. 89.

Qualr episcopi negligentes nō ministrāt
vt debent subditis sacra et doctrinam ac rē
poralia bona. Cap. primum. 89.

Qualr epi et prelati negligentes non iqui
runt defectus subditorū. Et de visitatione
fienda per ipsos. Cap. secundum. 90.

Qualr prelati et episcopi negligentes non
corrigunt excessus delinquentiū qui cor
rigi debent aliquando blande aliquando
seuere. Cap. tertium. 90.

C̄ feria quinta quite hebdomade. De ne
gligentia clericorum. Sermo trigessimus
tertius. 90.

Qd clerici negligentes non laudant deū
in septem hōis canonicis qui laudā dū ē
ore et vocaliter: et de cantu officij ac de omī
sione. Cap. primum. 90.

Qualiter aliqui clerici ex negligentia circa
diuina sunt indeuoti corde ore et corpora
li gestu. Cap. secundum. 91.

Qualiter clerici negligentes tractant irre
uerenter sacra templa et sacras res et sacra
tissimum corpus xpi. Cap. tertium. 93.

C̄ feria sexta quite hebdomade. De despa
tione. Sermo trigessimus q̄rtus. 93.

De triplici desperatione. s. passionatorū:
dānatorū et peccatorū. in quibus etiā tri
plex alia desperatio ponitur. Cap. p̄m. 93.

Qd desperatio grauissimū est p̄ctū ex eo q̄
p illā hōies retrahunt ab opib⁹ bonis et la

bunt in effrenata vicia. Cap. secundū. 94.
Qd desperatio peccatū est graue: tamen si
de illa homo peniteat remittit a deo. Cap.
tertium. 95.

C̄ sabbato ante dominicam de passione.
de iusticia p̄tra negligentia ministrop̄ eius. *De iusticia*
Sermo trigessimus quintus. 96.

Quid sit iusticia. Et quomodo commēda
tur in omnibus scripturis diuinis et huma
nis. Et de triplici eius acceptione. Cap.
primum. 96.

De innocentia: fidelitate: et seueritate: que
sunt tres partes iusticie. Cap. secundus. 97.

Qd amicitia et auaritia ac proprius amor
p̄trahantur iusticie. Cap. tertium. 97.

C̄ dominica de passione: de peccato lingue
Sermo trigessimus sextus. 98.

Qd soli homini p̄cessa est lingua ad loqn
dū: et de p̄ditionibus humane lingue: et q̄li
ter angeli loquuntur. Cap. primum. 98.

Qd virtuose regulanda est lingua dū loq
tur cū qnqz circumstātijs. Cap. secundū. 99.

De viginti peccatis proueniētib⁹ a lin
gua quot sunt littere alphabeti vsqz ad. u
inclusiue. Cap. tertium. 99.

C̄ feria secunda post dominicam de pas
sione. de peccato gule. Sermo trigessimus
septimus. 100.

Qd materia gule est esca et potus non q̄
sint de se mala: sed propter inordinatum
appetitum: et de prohibitionē ciborū. Cap.
primum. 100.

Qd quinqz sūt modi siue species: quibus
peccant hōies vicio gule. Cap. secundū. 101.

Qd gulosi puniuntur pena corporali spūa
li et gehennali. Cap. tertium. 103.

C̄ feria tertia post dominicam de passio
ne. de peccato execrando vsure et auaritia
vsurariorū. Sermo trigessimus octa
uus. 103.

Quid est vsura que graue est peccatum:
Et q̄ qui ex necessitate accipit ad vsuram
ab eo qui est paratus non peccat: et q̄t mo
dis vsura committitur. Cap. primū. 103.

Qd omnis scriptura diuina et humana
et etiam lex canonica reprobat vsuram.
Cap. 2^m. 105.

Qd multi et p̄cipue septē gnā p̄sonarū par

ticipant in crimine ysuray lz ipsi ysurā nō
 faciant. Cap. tertiu. .106.
 ¶ Feria quarta post dñicā de passione. de
 auaritia sup: 7 de ipso furto. Sermo nige-
 simus nonus. .107.
 Quid est furtū: 7 q̄ dñia iter furtū 7 rapinā
 7 de pprietate rep: 7 de periculis rapine: 7
 cōparatione rapine 7 furti: atq; q̄ graue
 peccatū est furtū. Cap. p̄m. .107.
 Qd̄ quinq; rōnibus possūt aliq̄ excusari
 a furto. Cap. 2^m. .109.
 Qd̄ quq; sūt genera hoīum qui furtū cō-
 mittere solent. Cap. 3^m. .110.
 ¶ Feria quinta post dñicā de passione. De
 auaritia iudicum. Sermo quadragesi-
 mus. .111.
 Qd̄ 2 grue homo iudicat hoīem etiā supe-
 rior: malus: 7 q̄ iudex nō pōt simul esse iu-
 dex accusator 7 testis. Cap. p̄m. .111.
 Qd̄ iudex debet esse idoneus 7 grauis in
 ferendis sententijs: ac veritatis defensor.
 Cap. 2^m. .113.
 Qd̄ periculosa sūt iudicibus munera: qui
 tenentur restituere que iniuste recipiunt: 7
 quis grauius peccat. An corrupēs iudicē
 aut iudex corruptus. Cap. 3^m. .114.
 ¶ Feria sexta post dñicā de passione. De
 auaritia aduocatoz. Sermo q̄dragesim⁹
 p̄mus. .115.
 Qd̄ phibent aduocare manifeste mali ac
 infames et religio et sacerdotes et iudices
 vel assessores. Cap. p̄m. .115.
 Qd̄ in aduocatis debet esse scia: diligētia:
 maturitas 7 fidelitas. Cap. 2^m. .116.
 Qd̄ aduocati peccāt dum suscipiunt cau-
 sas iniustas vel illas p̄sequuntur vel pro-
 pter superfluas dilationes 7 causas com-
 positiones. Cap. 3^m. .116.
 ¶ Sabbato ante dñicā oliuarū. De aua-
 ritia clericorū 7 epoz. Sermo q̄dragesim⁹
 secundus. .117.
 Qd̄ clerici 7 epi p̄cipue de hīs q̄ supfluit
 de redditibus ecclesiarū debēt pauperibus
 subuenire. Cap. p̄m. .117.
 Qd̄ clerici auari cōmittūt simonias circa
 spūalia per effectiā: 7 spūalia p̄ causā: 7 spi-
 ritualia per effectū. Cap. 2^m. .117.
 Qd̄ clerici auari exerceēt negocia phibita

q̄ exercere nō debent. Cap. 3^m. .118.
 ¶ Dominica oliuarum. De auaritia arti-
 ficum 7 mercatorū. Sermo q̄dragesimus
 secundus. .119.
 Qd̄ mercatores 7 artifices auari peccāt p̄
 imoderatā solitudine. Cap. p̄m. .119.
 Qd̄ mercatores 7 artifices peccant dum
 in vendendo 7 emendo excedunt valorem
 rei. Cap. scdm. .120.
 Qd̄ artifices 7 mercatores auari peccant
 in fraudulētia proximozum multipliciter.
 Cap. tertium. .122.
 ¶ Feria secunda post dominicā oliuarū.
 De auaritia lusoꝝ. Sermo quadragesim⁹
 tertius. .123.
 De multiplici ludo. s. qui fit ex deuotione
 vel ex recreatione: vel cupiditate et mala
 intentione. Cap. p̄m. .123.
 Qd̄ quatuordecim sunt malignitates que
 inueniunt in ludo: ex qbus hui⁹ vicij gra-
 uitas apparere pōt. Cap. scdm. .124.
 De varijs opinionibus an sint restituen-
 da acquisita per ludos prohibitos. Cap.
 tertium. .124.
 ¶ Feria tertia post dominicā oliuarum.
 De peccato edij. Sermo quadragesimus
 quartus. .125.
 De odio dei qualiter. s. 7 ex qua causa pōt
 haberi odio: 7 q̄ odiū dei est grauissimum
 peccatoꝝ. Cap. p̄m. .125.
 De odio suūpius 7 quomodo vnusquisq;
 tenetur ex charitate diligere se et corpus
 propriū: et q̄ peccatores non se diligūt.
 Cap. scdm. .126.
 Qd̄ odium proximi est graue peccatum:
 7 de originalibus eius causis atq; tribus
 pessimis fructibus ab odio pcedentibus.
 Cap. tertium. .127.
 ¶ Feria quarta post dominicā oliuarū.
 De miranda conuersione latronis pendē-
 tis in cruce. Sermo quadragesimus quin-
 tus. .128.
 De septem virtutibus latronis a spū scō
 sibi infusis in quibus apparet amplitudo
 meriti eius. Cap. p̄m. .128.
 De septē dulcoribus seu conditionibus
 promissionis christi facte latroni cōuerso.
 Cap. scdm. .129.

De quinqz singularissimis privilegijs la
latronis ad xpm conuersi. Cap. 3^m. .130.

Feria quinta in cena domini. De myste
rijs sacri eucharistie p^{re}tis i epla hui⁹ dici
Sermo q^udragesimus sextus. .130.

Qualr apla reprehedit corinthios: quia
irreuerenter se habebant ad sacramentuz
eucharistie. Cap. 1^m. .130.

Qd sacramentum eucharistie est excellen
tissimum quod declarat eius nomen: 7 qz
supat alia: 7 qm fuit a xpo solenniter insti
tutum. Cap. 1^m. .131.

Qualr monet Apostolus fideles vt cu de
uotione suscipiant sacramentum eucharis
tie ostendens punitionem illoz qui p^{er}irari
um fecerunt. Cap. 3^m. .131.

Eadem die scilicet in cena domini. De
sacramento confirmationis. Sermo q^udrage
simus septimus. .132.

Qd sacramentum confirmationis fuit im
mediate a christo institutum. In quo datur
robur ad consistendum publice christu qd
ecclesia perficit ex determinata materia et
forma. Cap. 1^m. .132.

Qd omnes fideles obligant suscipere co
firmationez ab epis ex p^{re}cepto ecclesie p
loco 7 tpe. Cap. 2^m. .133.

De regulis q^u obseruari debent circa sac^{ra}
confirmationis. Cap. 3^m. .134.

Feria sexta magna. De flebili morte sal
uatoris n^{ost}ri iesu xpi. Sermo q^udragesimus
octauus. .134.

Qd modus liberandi genus humanum
per passionem christi fuit conueniens. Et
q^u christ^{us} occisus fuit a iudeis ac vere mor
tuus. Cap. 1^m. .135.

Qd mors christi fuit penosa valde ex eo q^u
passio eius fuit diuturna 7 g^{ra}uis 7 igni
niosa. Cap. 2^m. .137.

Qd omnes creature inducunt animos ho
minum ad flendum p^{ro} morte christi nec
non 7 pie mulieres atqz ipse iesus crucifi
xus. Cap. 3^m. .138.

Sabbato sancto. De p^{re}sentia. Sermo
q^udragesimus nonus. .138.

Qualr conscientia obligat ad faciendum
vel non faciendum: 7 de sept^e causis erroris
p^{re}sentie. Cap. 1^m. .139.

Qd circa cognitionez conscientie propue

septem differentie hominum inueniuntur.
Cap. 2^m. .140.

De scrupulo conscientie quid sit 7 v^{er}u cau
satur 7 de septez regulis quibus potest de
poni. Cap. 3^m. .141.

Dominica resurrectionis. Sermo de ip
sa mirabili resurrectione iesu xpi: quinqz
simus in ordine. .142.

De tpe resurrectionis christi. s. de die men
se 7 anno. Cap. 1^m. .142.

Qd ex testimonio angelorum 7 apostolo
rum 7 aliorum qui viderunt christuz post
resurrectionem probatur q^u vere surrexit.
Cap. 2^m. .143.

Qualr xps surrexit cu 3 quadruplici actu
fortitudinis. Cap. 3^m. .144.

**Feria secunda post dñicam resurrectio
nis de scissima fide.** Sermo q^uinquagesim⁹
pmus. .144.

De multiplici acceptione fidei. Et quomo
do diffinitur. Et qualiter est virtus theolo
gica ex eo q^u est a deo 7 terminat ad ipsum
sicut ad obiectu. Cap. 1^m. .144.

Qd fides est necessaria ad salutē 7 etiā cre
dēda sunt aliq^u que rōne nāli pbari possūt
7 aliq^u etiā explicite. Cap. 2^m. .146.

Qd fides debet esse integra simplex 7 ope
rosa. Cap. 3^m. .147.

Feria tertia post dñicaz resurrectionis.
De iocūda pace. Sermo q^uinquagesimus
secundus. .148.

De mltiplici pace. s. simulata: inquinata:
7 ordinata: que adhuc multiplex distingui
tur. Cap. 1^m. .148.

Qd par commendatur ex eo q^u grata est
deo 7 xps filius eius illā dilexit: que etiā a
sanctis predicat. Cap. 2^m. .149.

Qd ex pace pueniunt oīa bona tpalia: cor
poralia 7 spūalia. Cap. 3^m. .150.

Sermo de sacro bonauentura. .151

Qd memoria sei bonauenture erit eterna
ppter sanctitatē vite illius. Cap. 1^m. .151.

Qd memoria sei bonauenture erit eterna
ppter eius doctrinā deuotissimā 7 copio
sā atqz aiabus vtilē. Cap. 2^m. .152.

Qd memoria sei bonauenture erit eterna
ppter splendorē miraculoz 7 canonizatio
nis 7 glie beate. Cap. 3^m. .152.

De sancto bernardino predicatorū n^{ost}ri

tpis principe. Sermo quinquagesimus
quartus. .154.

Qd comendatur predicatio sancti bernar-
dini ppter humilitatem charitatē et patie-
tiam. Cap. p^m. .154.

De sufficientia et prudentia atq; stupenda
efficacia predicationis sancti bernardini.
Cap. 2^m. .156.

Qualr deus honorauit sanctum bernardi-
num in miraculis in canonizatione et i glo-
ria beata. Cap. 3^m. .157.

In festo annūciatōis xgis glof. Ser-
mo quinquagesimus quintus. .158.

Quare ad virginē missus est angelus et q
tpe et ad quē locū. Et in quo actu erat tūc
beatissima virgo: scilicet actionis vel cōte-
plationis. Cap. p^m. .158.

Qualiter angelus apparuit virgini in as-
sumpto corpore in forma humana et etate
iuuenili et veste clara et locutus est voce sen-
sibili. Cap. 2^m. .160.

Qd in angelica salutatione exprimuntur
dei maiestas et sublimitas vnionis ac utili-
tas incarnationis. Et quadruplex excellētia
virgis bñdicte. Cap. 3^m. .161.

Sermo quinquagesimus sextus de an-
gelis quorū sollemnitas in ecclesia celebra-
tur ppter miraculū qd apparuit in monte
gargano. .163.

Qualr angelus ab hoīe cognosci pōt: et quō
spūs est incorporeus: qui tñ pōt in assumpto
corpore apparere. Cap. p^m. .163.

Qd deus produxit angelos ex tpe in celo
empireo. Cap. 2^m. .165.

Qualr angeli ad nos mittuntur qui hoīes
custodiūt neq; colēt de malis corūz quos
custodiūt. Cap. 3^m. .166.

Sermo de beatitudine scōp in quo pñ-
tatur firmitas hoīum mundanorū qui non
credūt aliquid de vita futura. Quinquagesi-

mus septimus. .167.
Qd beatitudo est bonū qd cūcti desidera-
re debent. Cap. p^m. .168.

Qd btitudo pñsit in aīa in intellectu videli-
cet et in voluntate. Cap. 2^m. .169.

Qd btitudo nō potest esse in bonis pñtis
vite. Cap. 3^m. .170.

Sermo quinquagesimus octauus: de
aīe rationalis admirandis prerogatiuis et
excellētis quas vnusquisq; cognoscere
debet. .171.

Quid sit anima que non est corpus nec ex
semine causata: et que vna sola est in hoīe
mīne. Cap. p^m. .172.

De pductione aīe rationalis que non ab
angelis sed a deo pducta est de nihilo con-
ueniēter vnita corpori organico et de nouo
creata et infusa. Cap. scdm. .174.

De aīa separata que immortalis est et perpe-
tua: et de locis ad que aīe trāsferunt postq
exiūt de corporibus. Cap. tertiu. .176.

Sermo quinquagesimus non^{us} de spū
sancto qui missus est aplis in signo visibi-
li igne ap linguarum. .182.

Qd vi nature sps scūs nō ē cognoscibilis
sed tñ per reuelationem: et qualr spiritus
sanctus est de^{us} pcedēs a pīe et filio ipis co-
equalis. Cap. p^m. .182.

Quid sit missio i diuinis: et qualr spiritus
sanctus mittit inuisibilr et visibilr: et de con-
gruitate tps quo spūs datus fuit aplis i
signo visibili. Cap. 2^m. .184.

Qd apli faciente spū scō loquebant varijs
linguis: et acceperūt sciaz diuinaz rex atq;
fortes facti fuerūt vt nō timerēt crudatus
neq; mortē. Cap. tertiu. .185.

Registrum.

a b c d e f g h i k l m n o p q r
s t v x y z. Omnes quaterniones.

